4
L 53

LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS

7
753

LATVIJAS PSR ZINĀTŅU AKADEMIJA
VALODAS UN LITERATŪRAS INSTITŪTS

K. Kundziņš

LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS

LĪDZ 1940. GADAM

Otrs labots un papildināts izdevums

LATVIJAS PSR ZINĀTŅU AKADEMIJAS IZDEVNIECĪBA
RĪGĀ 1955

РЕПЕРТУАР
ЛАТЫШСКОГО ТЕАТРА
ДО 1940 ГОДА

(На латышском языке)

Latv. PSR Valsts Biblioteka
Inv. 55-26.319
Pārb 64
47 l.p.
03070940 86
p21b.3.VI 2002.p.0.

Sagatavojot grāmatu otram izdevumam, iespēju robežās ievēroti kritikas aizrādījumi un lasītāju vēlēšanās. Tekstā izdarīti daudzi labojumi, precizējumi un papildinājumi, vietām sniedzot plašāku faktu materialu. Atsevišķo teatru repertuara rādītāji, kas pirmajā izdevumā bija iestarpināti tekstā, otrā izdevumā aizstāti ar chronoloģisku pirmizrāžu sarakstu, kas ievietots grāmatas beigās. Ievērojot grāmatas lietotāju prasību, stipri palielināts sarakstā ietverto autoru un lugu daudzums: pirmais izdevums min ap 1000 lugu, bet otrs ap 1600.

Zinātņu akademijas Valodas un literaturas instituts un autors izsaka pateicību recenzentiem un visiem, kas savās vēstulēs, vai piedalīdamies grāmatas apspriešanā, snieguši aizrādījumus, padomus un ierosinājumus.

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

IEVADS

Padomju rakstniekiem un māksliniekiem uzticēti svarīgi uzdevumi — radīt lielus mākslas darbus, kas būtu mūsu dižās tautas cienīgi.

Mūsu zemē ir visi nosacījumi, lai literatura un māksla spētu šos uzdevumus veikt. Izkopdama socialistiskā realisma metodi un vadīdamās no padomju politikas kā mūsu iekārtas vitalā pamata, padomju literatura un māksla guvusi ievērojamus panākumus. Partijas atbalstīta un vadīta, tā attīstās ciešā saistībā ar visas padomju tautas dzīves augšupeju.

Gluži citādi apstākļi bija pirms socialistiskās revolucijas, kapitalistiskajā iekārtā. Pastāvot nesamierināmām pretišķībām starp ekspluatatoru šķiru un ekspluatētajām/darbaļaužu masām, progresivajai literaturai un mākslai kapitalistiskajā iekārtā jāattīstās cīņā ar bezgala daudziem šķēršļiem un pretspēkiem, cīņā ar tautai naidīgām, reakcionarām tendencēm. Valdošā šķira audzēja un atbalstīja tikai tādu literaturu un mākslu, kas pauda tās intereses un uzskatus, kas apliecināja kapitalistisko iekārtu. Tā apkaroja tādu literaturu un mākslu, kas vērsās pret valdošo šķiru.

Marksisms māca, ka buržuazisko naciju kulturā izšķiramas divas kulturas. V. I. Ļeņins saka: «*Katrā* nacionalā kulturā ir, kaut vai neattīstīti, demokratiskās un socialistiskās kulturas *elementi,* jo *katrā* nacijā ir strādājošā un ekspluatējamā masa, kuras dzīves apstākļi nenovēršami rada demokratisku un socialistisku ideoloģiju. Bet *katrā* nacijā ir arī buržuaziskā kultura (un lielāko tiesu vēl melnsimtnieciska un klerikala) — turklāt ne tikai «elementu» veidā, bet *valdošās* kulturas veidā... Izvirzot «demokratisma un vispasaules strādnieku kustības internacionalās kulturas» lozungu, mēs *no katras* nacionalās kulturas ņemam *tikai*

tās demokratiskos un tās socialistiskos elementus, ņemam tos *tikai* un *noteikti* pretsvarā *katras* nacijas buržuaziskajai kulturai, buržuaziskajam nacionalismam.»[1]

Šo divu kulturu pretstats spilgti redzams arī latviešu dramaturģijas un skatuves mākslas attīstības vēsturē pirmspadomju laikā.

Pastāvot kapitalismam, teatris atrodas lielākā vai mazākā atkarībā no mantīgajām šķirām, kas izmanto skatuvi kā valdošās šķiras ideoloģijas paudēju, kā kapitalistiskās iekārtas apliecinātāju. Buržuaziskie teatra vadītāji rūpējas par tādu repertuaru, kas ietekmētu masas valdošajai šķirai vēlamā virzienā, mulsinātu un saindētu skatītāju apziņu. Bet, no otras puses, teatris, būdams saistīts ar skatītāju masām, spiests ievērot plašākās sabiedrības prasības. Progresivie skatuves mākslinieki savā jaunradē atbalso demokratisko slāņu noskaņas un centienus. Progresivo rakstnieku darbi pauduši no skatuves patiesību par spīti tiem reakcionarajiem spēkiem, kas valdījuši teatrī. Uz teatra darbu atstāj ietekmi progresivā kritika. Tāpēc gan profesionalais teatris, gan pašdarbības skatuve, pārvarot lielas grūtības, arī kapitalistiskajā iekārtā var būt par tribini progresivai domai. Liela nozīme šai ziņā ir repertuaram — teatra izrāžu pamatam.

Kapitalisma laikmetā ap teatri un pašā teatrī izvēršas progresivo un reakcionaro sabiedrības spēku cīņa. Arī latviešu teatra vēsture sniedz tam daudz piemēru. Vecākā latviešu profesionalā skatuve — Rīgas Latviešu teatris atradās reakcionarās buržuazijas pārstāvju vadībā, un tā darbība tika pielāgota buržuaziskā skatītāja prasībām. Bet, lai ievilktu teatrī plašākas skatītāju masas, direkcija uzņēma repertuarā gan neapzinīga, sensaciju kāra skatītāja primitivai gaumei piemērotas lugas, gan paretam arī progresivu skatītāju pievilkšanai un kritikas samierināšanai progresivu rakstnieku darbus. Īpaši 1905. gada revolucijas periodā teatra reakcionarie vadītāji jutās spiesti peldēt pa straumi, lai teatris nezaudētu skatītājus. Tad notika, ka teatris, kura vadībā sēdēja dažs melnsimtnieks, uzņēma repertuarā pat Gorkiju. Ierosinājums nāca no mākslinieku kolektiva puses, un ar cīņu izdevās panākt vadības piekāpšanos.

Kapitalisma laikā latviešu teatra repertuars veidojies progresivu un reakcionaru uzskatu cīņas rezultatā, tāpēc tam piemīt pretrunīgs raksturs. Šai pētījumā lūkots noskaidrot Ļeņiniskā divu kulturu principa gaismā latviešu pirmspadomju teatra repertuara sakaru ar sava laika politisko un mākslas dzīvi, ar progresivo un reakcionaro tendenču cīņu.

Repertuara jautājums ir ļoti svarīgs teatra vēstures izpētīšanai. Vēl jo vairāk šis jautājums pelna aplūkojumu tāpēc, ka

---

[1] V. I. Ļeņins, Raksti, 20. sēj., 1950., 8. lpp.

teatris ietekmē dramaturģijas attīstību. Pazīstot zināma laika repertuara īpatnējo raksturu, noskaidrojas viena otra iezīme tā laika dramaturgu jaunradē, kļūst redzams, kādas ierosmes viņi guvuši teatrī, cik tālu viņi piemērojušies sava laika teatra repertuara raksturam, ko novatorisku viņi ienesuši, cik plašu atbalsi ar skatuves starpniecību guvuši sabiedrībā rakstnieku darbi.

Latviešu teatris pēc padomju iekārtas nodibināšanas, nostājoties uz socialistiskā realisma pamatiem, varēja balstīties uz tām realistiskās mākslas tradicijām, ko vairākās paaudzēs veidojuši progresivie mākslas darbinieki, īpaši mācoties no krievu klasiskās literaturas un mākslas paraugiem. Tāpēc šinī pētījumā sevišķa uzmanība pievērsta realisma tradiciju attīstībai latviešu teatrī, ciktāl šī attīstība atklājas repertuara analizē.

Šis darbs neaizstās ne teatra, ne dramaturģijas vēsturi. Abas tās joprojām mums vajadzīgas, un šeit iespējams sniegt tikai daļu materiala. Aktiera un režijas māksla un daudz citu jautājumu paliek ārpus mūsu aplūkojuma.

Tā kā pētījumā jāaptver visai ilgs laika posms ar lielu faktu materialu, nākas aprobežoties ar galvenajām līnijām un svarīgāko parādību novērtējumu, parādot repertuara sakaru ar attiecīgā laikmeta sabiedriski politisko dzīvi un teatra attīstību. Trūkstot latviešu teatra vēsturei, šeit nācās sniegt arī pirmo mēģinājumu marksisma-ļeņinisma gaismā parādīt galvenās līnijas latviešu teatra attīstībā. Vienlīdz sīki pakavēties pie visām parādībām darba apmēra dēļ nav iespējams. Šai ziņā lasītājiem, protams, radīsies daudz pretenziju, kas paliks neapmierinātas. Bija jāizvēlas, kam atļaut vairāk vietas, kam mazāk, ko pavisam neiztirzāt. Visvairāk uzmanības veltīts progresivajām parādībām, kas saistās ar labāko tradiciju veidošanos latviešu dramaturģijā un teatrī. Lai saprastu zināma laikmeta raksturu, vietām nācās diezgan plaši pakavēties arī pie reakcionarajām parādībām.

Neanalizētie materiali kaut cik pārredzami no pirmizrāžu saraksta grāmatas beigās, kas sniegts saīsinātā veidā. Autora rīcībā bija pilnīgi izrāžu saraksti. Tie izstrādāti Zinātņu akademijas Valodas un literaturas institutā, plaši ekscerpējot laikrakstus un žurnalus, teatru pārskatus un programas. No šiem repertuara rādītājiem, kas glabājas Valodas un literaturas institutā, ņemti visi faktiskie dati, tāpēc katrā atsevišķā vietā šeit avotu uzrādījums nav sniegts. Materialu vākšanā piedalījušies instituta zinātniskie līdzstrādnieki V. Dambe un J. Ozols. Izmantoti archivu materiali un rokraksti, kas glabājas ZA Fundamentalajā bibliotekā un tās J. Misiņa vārdā nosauktajā nodaļā, ZA J. Raiņa vārdā nosauktajā Valsts literaturas muzejā, Centralajā valsts

vēstures archivā Ļeņingradā un A. Lunačarska vārdā nosauktajā teatra bibliotekā Ļeņingradā.

Daži teksta posmi pārņemti no autora publikacijām par atsevišķiem teatra un dramaturģijas jautājumiem.

Jāaizrāda, ka līdz 1917. gadam (ieskaitot) datumi minēti pēc toreizējā (vecā) kalendara.

PIRMĀS LUGAS UN IZRĀDES LATVIEŠU VALODĀ

1. PIRMĀS LUGAS LATVIEŠU VALODĀ

Latviešu dramaturģijas un teatra attīstība sākās vēlu. Pastāvot feodali dzimtbūtnieciskajai iekārtai, nabadzībā nospiestā tauta, kam bija nolaupītas viselementārākās tiesības, nespēja un nedrīkstēja veidot pati savu rakstīto literaturu un izkopt mākslu. Pat 19. gadsimta pirmajā pusē, kad krievu rakstniecība jau varēja lepoties ar Puškina, Gribojedova, Gogoļa nemirstīgajiem dramatiskajiem darbiem un uz krievu skatuves jau mirdzēja Ščepkina un Močalova ģenijs, vācu baronu izsūktajiem latviešiem sava teatra vēl nebija. Tikai 19. gadsimta 60. gadu beigās, kad kapitalisma attīstība jau bija noārdījusi daudzus feodalos ierobežojumus, varēja likt pamatus latviešu teatrim un dramaturģijai.

Feodalisma apstākļos tautas daiļrade izpaudās brīnišķīgajās tautas dziesmās un citos folkloras veidos, kas apliecina neizsīkstošu jaunrades spēku un nemitīgu pretestību verdzinātāju centieniem nomākt ikkatru brīvo domu un izravēt to no tautas apziņas. Bagātajā latviešu folklorā netrūka arī dramatiskās mākslas dīgļu, bet tie nelabvēlīgajos vēsturiskajos apstākļos nespēja attīstīties. Šie dīgļi īpaši spilgti saredzami ķekatu un kāzu tradicijās, kur maskojušies dalībnieki skatītāju priekšā tēloja lomas un improvizēja dialogus. Tanīs ar laiku izveidojās tradicionali tēli, kuru vidū raksturīgs, piemēram, ir parodizētais mācītājs kāzu spēlēs, kad dalībnieki komiski atdarināja laulāšanu, kristīšanu, mirušo izvadīšanu un citas garīdznieku funkcijas. Šinīs improvizacijās izpaudās tautas ironija par baznīckungiem. Ir pietiekams pamats saskatīt tradicionalajās ķekatu un kāzu

spēlēs nacionalās komedijas pirmos asnus, kas grūtajos dzimtbūšanas un klaušu laiku apstākļos nevarēja tālāk augt un attīstīties.

To faktoru vidū, kas kavējuši latviešu tautas daiļradi feodalisma laikmetā, īpaši jāmin baznīca.

Baznīca un reliģija kalpoja par ieroci tautas verdzināšanai. Apkarodama tautas antiasketiskās jaunrades tradicijas, baznīca, starp citu, enerģiski vērsās arī pret ķekatu paražām un kavēja tanīs ietverto dramatiskās mākslas elementu attīstību. Baznīcas cīņa pret ķekatām vilkās gadsimtiem ilgi. Kurzemes baznīckungs Pauls Einhorns 17. gadsimtā savā grāmatā «Historia Lettica» ar sašutumu rakstīja par latviešu «bezkaunīgajiem, nejēdzīgajiem svētkiem decembra naktī ar dejošanu, lēkšanu, dziedāšanu un nejēdzīgu kliegšanu». Vēl 19. gadsimtā baznīca nerimās aktivi apkarot ķekatas, saukdama palīgā policijas varu. Piemēram, 1853. gadā kāds mācītājs licis aizturēt ķekatniekus un «gādājis, ka tie ar visiem saviem ērmu mundieriņiem uz pāris dienām cietumā tika iemesti». Tā ziņo «Latviešu Avīzēs» Neretas mācītājs, piebilzdams: «Lai dievs dod, ka caur to šis nepieklājams ieradums mazumā ietu un ar laiku pavisam izzustu starp kristīgiem ļaudīm.»[1] Līdzīga agresiva nostāja bija baznīcai arī pret citiem tautas daiļrades veidiem.

Feodalās ideoloģijas sargāšanas un stiprināšanas nolūkā baznīca ne vien apkaroja tautas jaunradi, bet arī veidoja savu literaturu latviešu valodā un pūlējās to ieviest tautā. Tur bija bībele, katķismi, spredikļu un dziesmu grāmatas. 18. gadsimtā nāca klāt ziņģes, pasakas, stāsti un citi «laicīgi» raksti. Gadsimta beigās arvien jūtamāk iezīmējās dzimtbūtnieciski feodalās iekārtas sairums, arvien skaudrāk uzliesmoja zemnieku nemieri. Apspiedējs virsslānis — vācu baroni — sāka nopietni bažīties par to, kā noturēt tautu pakļautībā. Literaturai latviešu valodā sāka veltīt vairāk uzmanības, uztverot to kā derīgu ieroci, lai noturētu masas feodalās ideoloģijas važās.

Paplašinot šīs literaturas loku, 18. un 19. gadsimta mijā citu rakstu skaitā parādījās arī pirmās latviešu valodā iespiestās lugas. To tulkotāji, lokalizētāji un sacerētāji A. J. Stenders, K. G. Elferfelds un pārējie pauda feodaļu ideoloģiju, sludināja tautai samierināšanos ar savu jūgu, pieticību dzimtļaužu bada dzīvē, godbijību pret kakla kungiem un mācītājiem. Viņu lugas apkaroja tautas centienus un bija naidīgas darbaļaužu vitalajām interesēm. Šīs lugas pieder pie kolonizatoru literaturas, kas rakstīta izplatīšanai pakļautajā tautā, lai varētu vieglāk valdīt. Tās nekādā ziņā nevar uzskatīt par latviešu dramaturģijas sākumu. Ar pašas tautas jaunradi tām nav sakara.

---

[1] Latviešu Avīzes, 1853., 9.

Pirmā starp toreizējām lugām ir 1790. gadā Jelgavā iespiestā «Lustesspēle no zemnieka, kas par muižnieku tape pārvērsts». Šī komedija vairāk pazīstama ar otra — pārlabotā izdevuma virsrakstu «Žūpu Bērtulis» (1867.). Tās autors ir 18. gadsimtā plaši pazīstamais dāņu-norveģu rakstnieks Ludvigs Holbergs. Stipri atkāpdamies no oriģinala, lugu latviski lokalizējis Sunākstes mācītājs *Aleksandrs Johans Stenders,* saukts «Jaunais Stenders».

«Lustesspēlē» tēlots, kā dzērumā aizmigušu zemnieku aizved uz muižu, pārģērbj par kungu un, kad viņš pamodies, joka pēc izturas pret viņu kā pret dzimtkungu, tā ka viņš gatavs noticēt, ka tiešām ir īsts augstmanis, bet visa zemnieka dzīve bijusi ļauns murgs. Pēc tam viņu tiesā par to, ka, zemnieks būdams, piesavinājies muižnieka tiesības. Bērtuli pat pa jokam «pakar», bet visa šī tiesāšana un sodīšana ir tikai kunga mācība dzērājam zemniekam. Kungs, kā viņam tīk, ir bargs vai laipns pret savu dzimtcilvēku.

«Lustesspēle» tiecas iegalvot, ka zemnieks ir slinks, rupjš un neattīstīts, tāpēc, lai tas pagalam neizlaistos, kungam jābūt modram un stingri jātur tas grožos. Stendera simpatijas pieder muižniekam, ne zemniekam.

«Lustesspēle» grib mācīt, ka vienkāršam darba cilvēkam neklājas tiekties pēc tādas lomas dzīvē, kam viņš «nav radīts». Lugas ideju izsaka «cienīgs kungs», teikdams: «Pie šā žūpu Bērtuļa mēs varam to mācību ņemties, kas notiek, kad vīze top par zābaku. Lai dievs pasarg, kad tādi taptu par valdniekiem, tad neviens savas dzīves drošs būtu», t. i., neviens muižnieks vairs nevarētu justies drošs. Sunākstes mācītājs gribēja teikt: pats dievs nolicis nepārkāpjamas robežas starp zemniekiem un kungiem; muižnieks bezgala pārāks par zemnieku; zemnieks pilnīgi atšķiras no muižnieka tāpat kā vīze no zābaka, kas darināta no cita materiala; zemniekam nekad netapt pie varas, kā vīzei netapt par zābaku; vara pieder un drīkst piederēt tikai dižciltīgajiem.

Jāievēro vēsturiskie apstākļi, kādos nāca klajā Stendera «Lustesspēle». Tas bija gads pēc Franču buržuaziskās revolucijas sākuma. Francijā revolucionarā cīņa risinājās ne vien pilsētās, bet arī laukos. Sacēlušies zemnieki ielauzās muižnieku pilīs un padzina kungus. Vareno revolucijas ugunsgrēka blāzmu ar uztraukumu vēroja aristokratija visā Eiropā. Arī Latvijas muižnieki, atcerēdamies zemnieku nemierus un zinādami Pugačova karu, ne bez iemesla baidījās, ka dzirksteles neatskrien šurp. Tādā situacijā Sunākstes mācītājam likās īstais brīdis, lai publicētu «Lustesspēli no zemnieka, kas par muižnieku tape pārvērsts».

Lokalizējuma tendence ir dziļi reakcionara un tautai naidīga.

Latviešu buržuaziskā literaturas vēsture, rakstīdama par pirmo iespiesto lugu, šo tendenci noklusēja un lūkoja izcelt cīņu pret žūpību kā pozitivu lugas ideju. Novērtēdama rupjo reakcionaro lugu vairāk vai mazāk pozitivi, tā mēdza sūroties tikai par to, ka Stenders lietojis prastu valodu, bet noslēpa, ka valodas īpatnējais raksturs sakņojas nicīgajos, augstprātīgajos uzskatos par tautu.

1804. gadā Stefenhagena apgādā Jelgavā iznāca Apriķu mācītāja *Kārļa Gotharda Elferfelda* «Līksmības grāmata». Tanī starp dažāda satura rakstiem ir arī trīs nelielas lugas, par kurām autors, spriežot pēc ievada un aizrādījumiem, domājis, ka tās var izrādīt lauku mājās. Bez tam «Līksmības grāmatā» ievietotas vēl dažas īsas «sakāmu vārdu spēles». Divas pirmās lugas («skatāmas spēles») «Ilarions, tas sirds žēlīgais brālis» un «Mūsu Jānītis» ir tā laika reakcionarā, salkanā un daudzražīgā vācu rakstnieka Augusta Kocebu darbu tulkojumi. Elferfelds reakcionarās varas interesēs iesāka Kocebu nevērtīgo, seklo ražojumu ieviešanu, ko vēlāk cītīgi turpināja citi tulkotāji. Pavisam latviski pārtulkotas 13 Kocebu lugas.

«Līksmības grāmatas» trešā luga «Tā dzimšanas diena» ir Elferfelda oriģinaldarbs, kas propagandē baku potēšanu un rāda, kādas ļaunas sekas var būt, ja zemnieks neklausa mācītājam. Visās ludziņās skaidri redzams, ka tās izraudzījis vai sacerējis garīdznieks, kas ar dramatiskās mākslas palīdzību gribējis sekmēt savu tautas paverdzinātāja darbu. Elferfelda tulkotajās un paša sacerētajās lugās cilātas mācītājiem tuvas problemas, un tēli, kas izvirzīti kā pozitivi paraugi, veidoti tā, ka tie, no mācītāja viedokļa skatoties, ir īsti kristīgi paraugcilvēki. Tie pilni bezgalīgas godbijības un padevības pret mācītāju, un, lai tie runā, ko runādami, vienmēr piemin dievu. Tie nav dzīvu cilvēku tēli, bet ilustracijas ticības mācībai.

Trīs lugas latviešu valodā devis *Johans Heinrichs Baumanis*, «Pēterburgas mālderu akademijas biedrs, citreizējs virspriekšrunātājs pie ģēģeru biedrības Rīgā», kā teikts kādas viņa grāmatas titullapā. J. H. Baumaņa luga «Pēdīga sarunāšana ar Kārkļa Jāņa pašā miršanas stundā starp radiem un draugiem» (1823.) rakstīta «ne vien par saldu laika kavēkļu, bet arī par mācību, kā pie visas ārīgas labklāšanas, pie priekiem kā pie bēdām un it īpaši pie pašas miršanas ticīga sirds, devīga roka un patiesi dievbijīgs kristīgs prāts tā manta pār visām mantām»[1]. Luga ir it kā sava veida papildinājums spredikļu grāmatām, un no mākslas tanī nav ne jausmas. Mirējs Kārklu saimnieks Jānis ir baznīcai padevīgs vīrs, tādi paši ir citi, kas pulcējas ap viņa gultu, ierodas arī cienīgtēvs, un pēdējie mūža brīži

[1] Latviešu Avīzes, 1823., 46.

paiet kristīgās runās. Iznākusi pamācība lugas formā, kā pēc mācītāja domām cilvēkam jāizturas mirstot.

J. H. Baumaņa lokalizējumi «Lustīgais nerris uz tirgus plača» (1863.) un «Zemnieks un liģeris» (1867.), kas nāca klajā pēc Baumaņa nāves, biedināja no pilsētas, rādot to nepievilcīgā gaismā: lielā pilsēta gan kārdina iebraucējus, bet dzīve tur samaitāta un nedroša, un lauciniekam vai mazpilsētniekam ik uz soļa uzglūn dažādas klizmas, tāpēc labāk turp netiekties. Muižnieku interesēs šīs lugas centās mazināt nemitīgi augošo tiekšanos prom no klaušu jūgā nomāktajiem laukiem uz pilsētu.

Joku lugā «Lustīgais nerris uz tirgus plača» Miķelis, pirmoreiz ieradies pilsētā, krīt blēža nagos, pazaudē naudu, tikko nenokļūst cietumā un beigu beigās ir laimīgs, ka tiek prom uz tēva mājām. Lugā «Zemnieks un liģeris» Priežu ģimene atbraukusi uz pilsētu, cerēdama, ka dēliem un meitām tur būs vieglāka dzīve. Tomēr drīz vien viņi jūtas vīlušies un atzīst, ka laukos tomēr labāk, tāpēc atgriežas atpakaļ. Abos J. H. Baumaņa lokalizējumos reakcionaros nolūkos izkropļoti patiesie dzīves apstākļi toreizējā Latvijā.

Vācu autoru lugas latviešu valodā vai nu tiecās rādīt «pozitivus» paraugus mācītāja izpratnē, vai atkal centās atbaidīt no kaut kā kungiem un mācītājiem nevēlama. Tā bija apspiedēju literatura, lai turētu tautas masas feodalās ideoloģijas važās un lai apkarotu brīvības centienus. Nekādas mākslinieciskas vērtības šīm lugām nav. Valoda tanīs kļūdaina, rupja vai neciešami salkana un pātarnieciska. No tām dvesmo feodalās verdzības laika gars, kungu augstprātība un mācītāju liekuļotā labvēlība tiem, kas neaizmirst nobučot cienīgtēva piedurkni.

Latviešu teatra sākuma gados vecās, agrāk publicētās vācu autoru lugas izrādītas reti. «Žūpu Bērtuli» Stendera lokalizējumā izrādīja Rīgā 1868. gadā un vēl nedaudzas reizes šur tur vēlākajos gados[1], bet citas lugas vēl mazāk vai pat nemaz. Buržuaziskā literaturas vēsture stipri pārspīlējusi šo lugu nozīmi. Stāvēdami sardzē pie reakcionarā mantojuma, buržuaziskie literaturas pētnieki pūlējās sameklēt kaut kādas «vērtības» šais mācītāju pasākumos, kas īstenībā veikti tautas paverdzināšanai.

1862. gadā izdotā *Ernesta Dinsberģa* luga «Skaistākais degons», kas pēc Adolfa Alunāna ziņām ir kāda vācu stāsta dramatizējums[2], liecināja, ka pienācis laiks, kad arī dramaturģiju sāk pārņemt savās rokās latviešu rakstnieki. Dinsberģa luga,

---

[1] Kopš 1908. gada izrādīts cits, oriģinalam tuvāks L. Holberga komedijas tulkojums ar virsrakstu «Žūpu Bērtulis» jeb «Jautrais Jepe».

[2] A. Alunāns, Ievērojami latvieši, Otrā burtnīca, 1890., 54. lpp.

kas pati kā literars darbs ir nenozīmīga, ierosinājusi latviešu teatra un dramaturģijas pamatlicēju Adolfu Alunānu pievērsties dramaturģijai.

Pirms regularo latviešu teatra izrāžu sākuma iespiestas šādas lugas:

1. A. J. Stenders. «Lustesspēle no zemnieka, kas par muižnieku tape pārvērsts». 3 cēlienos. L. Holberga komedijas «Jeppe paa Bjerget» (1722.) lokalizējums. Stefenhagena apg. Jelgavā 1790. Tai pašā apgādā 1867. g. 2. labots izd. ar virsrakstu «Zūpu Bērtulis». Pēc K. Bertrama apgalvojuma labojumus esot izdarījis viņš.[1]

2. K. G. Elferfelds. «Ilarions, tas sirds žēlīgais brālis». A. Kocebu viencēliena «Die barmherzigen Brüder» (1803.) latviskojums. K. G. Elferfelda krājumā «Līksmības grāmata». Stefenhagena apg. Jelgavā 1804.

3. K. G. Elferfelds. «Mūsu Jānītis». A. Kocebu viencēliena «Unser Fritz» (1803.) latviskojums. K. G. Elferfelda krājumā «Līksmības grāmata». Stefenhagena apg. Jelgavā 1804.

4. K. G. Elferfelds. «Tā dzimšanas diena». Skatāma spēle 6 rādīšanās. Krājumā «Līksmības grāmata». Stefenhagena apg. Jelgavā 1804.

5. J. H. Baumanis. «Pēdīga sarunāšana ar Kārkļa Jāņa pašā miršanas stundā starp radiem un draugiem». 3 cēlieni. Stefenhagena apg. Jelgavā 1823.

6. D. Krons. «Jauna gada diena». Viencēliens. Latv. Literarās biedrības Magazinu VII sēj. (Dažādu rakstu krājums 5). 1839.

7. K. Hugenbergers. «Vecpuisis un atsakas». A. Kocebu viencēliena «Der Hagestolz und die Körbe» (1809.) latviskojums. K. Hugenbergera krājumā «Dažādi raksti» I. Stefenhagena apg. Jelgavā 1855.

8. K. Janiševskis. «Bāriņa Māre». Viencēliens. Stefenhagena apg. Jelgavā 1860.

9. E. Dinsberģis. «Skaistākais degons». Joku spēle 5 cēlienos. Stefenhagena apg. Jelgavā 1862.

10. J. H. Baumanis. «Lustīgais nerris uz tirgus plača». 2 cēlieni. A. Kocebu komedijas «Der Gimpel auf der Messe» (1805.) lokalizējums. E. Platesa apg. Rīgā 1863.

11. J. H. Baumanis (pēc A. Debnera ziņām[2]), pārstrādājis E. Dinsberģis. «Zemnieks un liģeris (Viesošanās Rīgā)». Lustesspēle 5 gabalos. A. Iflanda lugas «Die Reise nach der Stadt» (1795.) lokalizējums. E. Platesa apg. Rīgā 1867.

Neredzīgā Indriķa alegoriju «Brīvestības precēšana», lai gan daži to aplūkojuši kā dramatisku sacerējumu, nav iespējams uzskatīt par lugu.

2. IZRĀDES LATVIEŠU VALODĀ 19. GS. PIRMAJĀ PUSĒ

Šejienes vācu mācītāji, izdodami lugas latviešu valodā, sāka domāt arī par izrādēm, lai lugās paustās idejas ieviestu tautas apziņā. Izrāde taču iedarbojas daudz spēcīgāk nekā lasīta luga. Pirmais par šo jautājumu ierunājās K. G. Elferfelds savā «Līksmības grāmatā» (1804.), dodams padomus, kā zemnieku mājās var izrādīt krājumā ievietotās lugas. Gadu vēlāk izrāžu

[1] Latviešu Avīžu Pielikums, 1871., 41.

[2] A. Döbner, Dritte Fortsetzung des Chronologischen Conspect's der Lettischen Literatur. Magazin, herausgegeben von der Lettisch-Literärischen Gesellschaft, Bd. XIV, 1869., 59. lpp.

jautājums skarts «Līksmības grāmatas» recenzijā kādā vācu žurnalā.[1] Tur izsacītas šaubas, vai zemnieku mājās var sagaidīt teatra izrādes un vai tām tur būtu vieta, bet recenzents ieteic muižniekiem, lai tie sarīkotu zemniekiem kādā šķūnī izrādi, kur attiecīgā vadībā uzstātos muižas kalpotāji. Tātad 19. gadsimta sākumā šejienes vācu aprindās sprieduši un domājuši par latviešu izrādēm, apzinoties, ka tās varētu noderēt par līdzekli tautas apziņas ietekmēšanai.

Ir ziņas, ka K. G. Elferfelds esot sapulcinājis ļaudis, iestudējis lugu *«Tā dzimšanas diena»* un 1804. gada 15. decembrī Apriķu mācītājmuižas klētī sarīkojis izrādi, lai propagandētu baku potēšanu. Tā raksta aktieris K. Brīvnieks, atsaukdamies uz kādu vectēvu, kas stāstījis savas jaunības atmiņas.[2] Nekādi dokumenti, kas to apliecinātu, nav atrasti, tāpēc var šo sirmgalvja nostāstu arī apšaubīt, bet, ievērojot Elferfelda interesi par izrādēm, kas izskan «Līksmības grāmatas» rakstā, K. Brīvnieka sniegtā ziņa šķiet diezgan ticama. Pagaidām tā būtu vissenākā mums zināmā izrāde latviešu valodā.

Dažus gadus vēlāk nākas atzīmēt vācu baronu vai mācītāju organizētas izrādes, par kurām iespiestas ziņas toreizējos izdevumos.

1830. gadā vācu presē atrodam īsu rakstu, ka kādā Kurzemes muižā kalpones kāzās izrādīta latviešu valodā maza komedija «Concursus creditorum». Ziņotājs steidzas uzsvērt, ka šāds gadījums darot godu «kungu laipnajiem ieskatiem».[3] Kā jau teikts, latviešu kāzu tradicijās bija ļoti parastas joku izrādes, kurās ietilpa garīdznieku runu parodija. Mācītājs tanīs notēlojās komiskā gaismā. Pretstatā šādām tradicijām vācu kungi un mācītāji mēģināja ieviest kāzās «pieklājīgu» izrādi.

1841. gadā Valtaiķos mācītājs Katerfelds svinēja 50 gadu amata svētkus. «Latviešu Avīzes» pēc tam ziņoja: «Abējās dienās baznīckunga muižā bija dažādas lustēšanas un beidzamā dienā priekš latviešiem vēl latviešu kumedija.»[4]

Bez tam ir vairākas ziņas par izrādēm un priekšnesumiem latviešu valodā pagājušā gadsimta pirmajā pusē Jelgavā.[5] Tomēr ar šādām atsevišķām tautas apspiedēju ierosinātām izrādēm nesākās latviešu teatra attīstība un neiedibinājās nekādas tradicijas, jo ar tām nesaistījās tautas jaunrade. Šīs izrādes ātri aizmirsās. Kad Jelgavā 60. gadu beigās organizēja pirmās latviešu teatra izrādes, tur, tāpat kā citur, nebija vairs ne miņas

---

[1] Wöchentliche Unterhaltungen, 1805., 12.
[2] Jaunākās Ziņas, 1932., 106.
[3] Provinzialblatt für Kur-, Liv- und Estland, 1830., 2.
[4] Latviešu Avīzes, 1841., 38.
[5] Latviešu Avīzes, 1823., 38. — Latviešu liter. biedrības 1867. gada protokols. — Dienas Lapa, 1891., 88. — Tēvijas kalendars, 1892., 93. lpp.

par kādām agrākām izrādēm latviešu valodā, kaut gan, kā redzējām, tādas Jelgavā it kā bijušas.

Citādi vērtējamas izrādes, ko ierosinājuši un organizējuši latviešu zemnieki paši. Šādā sakarā nākas minēt pirmo pasaules klasikas lugas tulkojumu un izrādi latviešu valodā. Tā ir Fridricha Šillera kvēlā nemiera un protesta drama *«Laupītāji»*, ko ap 1825. gadu pārtulkoja kāds vārdā nezināms Vidzemes latviešu jauneklis. Tam laimējās pabūt tālāk pasaulē, iegūt plašāku pieredzi; kādu laiku viņš bijis Pēterpilī, izmācījies galdnieka amatu. Kā kalpotājs pavadīdams savu kungu, viņš reiz redzējis «Laupītāju» izrādi, kas jaunekli tā saviļņojusi, ka viņš «Laupītājus» ne vien pārtulkojis, bet arī ieinteresējis citus ļaudis, kopā ar tiem lugu iestudējis un kādā lauku šķūnī izrādījis, pats tēlodams Kārli Moru[1]. Tulkojuma rokraksts nokļuvis mācītāja A. Albanus rokās; tas to nodevis «Latviešu draugu» biedrībai, kuras bibliotekā rokraksts saglabājies. Tagad tas atrodas ZA Fundamentalās bibliotekas J. Misiņa vārdā nosauktajā nodaļā.

Zīmīgi, ka zemnieku jauneklis izraudzījās tulkošanai ne rātnu kristīgu didaktiku, ne «dieva nodibinātās» kārtu starpības slavinājumu, bet to lielo, idejisko, aktivo mākslu, ko baroni un viņu algotņi — mācītāji liedza tautai, apgalvodami, ka klasiskā literatura nav piemērota latviešu zemniekiem. Šie kungi taču pat pliekano Kocebu uzskatīja kā latviešu lasītājam pārāk augstu![2] Ar «Laupītāju» pirmo tulkojumu iezīmējas progresivā līnija latviešu tulkotās dramaturģijas vēsturē.

Jādomā, ka tamlīdzīgu izrāžu bija vairāk, tikai mums trūkst par tām ziņu. Nejaušas ziņas uzglabājušās tanīs gadījumos, ja ar izrādēm iznākusi saskare mācītājiem vai vācu literatiem, kas kaut kur iespieduši vai citādi atzīmējuši datus par izrādēm. Jāpieņem, ka ne viena vien toreizējā izrāde palikusi neatzīmēta un tāpēc mums tagad nav zināma. Jau minētās teatra izrādes jāuzskata kā nejauši paglābušās no aizmirstības, kurā izgaisušas ziņas par visām pārējām tajā laikā notikušajām izrādēm. Arī tā ir tikai laimīga nejaušība, ka Fr. Šillera «Laupītāju» tulkojuma rokraksts nokļuvis bibliotekā un tur uzglabājies kā spilgts tautas rosmes un tieksmju liecinieks. Nav nekāda iemesla domāt, ka šis bijis vienīgais gadījums, kad paši zemnieki saviem spēkiem sarīkoja teatra izrādi. Lai gan saprotams, ka klaušu laiku apstākļos izrādes bija retums, tomēr to būs bijis vairāk nekā tagad zināms.

19. gadsimta pirmajā pusē jārunā par tādām izrādēm, ko ierosinājuši un organizējuši zemnieki paši, un tādām, ko ierosi-

---

[1] J. Misiņš, Latviešu teatra izrāde priekš simts gadiem. Brošurā «Dailes teatris», VI, 1925.

[2] J. Czarnewski, Stenders Leben, 1805., 88.—93. lpp.

nājuši vācu baroni un mācītāji savas ietekmes stiprināšanai. Dabiski, ka par vāciešu rīkotām izrādēm ziņu ir vairāk, jo tie, kas toreiz varēja izrādes dokumentēt, par zemnieku patstāvīgajiem sarīkojumiem mazāk zināja un interesējās. Tā visā pagājušā gadsimta pirmajā pusē mēs pagaidām nevaram minēt nekā tāda, ko varētu likt blakus Šillera «Laupītāju» izrādei.

Visu 19. gadsimta pirmo pusi latviešu izrādes vēl bija nejaušas un retas.

Tie latvieši, kas dzīvoja pilsētās, sen jau pazina vācu teatri. Rīgā pastāvīgs vācu operas un dramas teatris nodibinājās 18. gadsimtā (līdz tam Rīgu apkalpoja ceļojošas ārzemju trupas). 1782. gadā valsts padomnieks Oto fon Fitinghofs uzcēla pirmo pastāvīgo teatra namu Rīgā. Celtne saglabājusies vēl tagad, tikai tā sen vairs nekalpo teatra vajadzībām.[1] Tur notika dramas, operas un baleta izrādes. No 1837. līdz 1839. gadam tanī par kapelmeistaru darbojās Richards Vagners, toreiz vēl jauns muziķis.

Vācu teatris bija dibināts šejienes turīgāko aprindu vajadzībām — muižniekiem, birģeļiem, Baltijas vācu inteliģencei. Vienkāršajai tautai tas nebija domāts. Fitinghofa laikā pat bija noteikts, ka kalpotājiem un citiem zemas kārtas ļaudīm ieeja aizliegta. Ar laiku šo ierobežojumu vairs neievēroja, tomēr demokratisku raksturu šejienes vācu teatris nekad neieguva.

Atkarība no buržuaziskās administracijas un mantīgo šķiru skatītājiem nosacīja repertuara izvēles principus. Tomēr sava tiesa repertuarā piederēja arī lielu vācu un citu tautu rakstnieku darbiem, un tie labu aktieru izpildījumā runāja savu valodu — cildenu domu, kvēlu jūtu, kaislu ilgu valodu, kas aizrāva atsaucīgos skatītājus, meta viņu sirdīs progresīvu centienu dzirkstis par spīti teatra īpašnieku un reakcionaro «labāko aprindu» skatītāju ieskatiem. Kā piemēru var minēt Garlibu Merķeli, dedzīgo cīnītāju pret dzimtbūšanu. Jaunībā viņš Rīgas vācu teatrī ar aizrautību skatījies Fr. Šillera «Laupītājus», kuru liesmainais protests pret tiraniju atstāja dziļu ietekmi uz jaunekļa trauksmainajām domām. Teatra iespaidu aizrauts, viņš pat iedomājies kļūt par aktieri un kādu laiku piedalījies Rīgas teatra izrādēs.

Kamēr Rīgas vācu teatris bija šeit vienīgais, uz tā skatuves uzstājušies arī citu tautu mākslinieki: 1858. gadā slavenais nēģeru traģiķis, Tarasa Ševčenko draugs A. Oldridžs, 1861. gadā slavenā italiešu aktrise A. Ristori, 1858. gadā un vairākkārt arī vēlāk krievu baletdejotāja N. Bogdanova, 1863. gadā M. Petipa utt.

---

[1] Tagad tanī atrodas Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas konferenču zāle.

1863. gadā vācu teatris pārcēlās uz jauno, plašo Rīgas pilsētas teatra namu — tagadējo Valsts operas un baleta teatri. Tobrīd tas arvien vēl bija vienīgais teatris Rīgā. Uz tā skatuves viesizrādēs uzstājušies vairāki no pazīstamākajiem vācu aktieriem: Fridrichs Hāze (1876. un arī agrāk), Ludvigs Barnajs (1880.), Fridrichs Mitervurcers (1883.), Ernsts Posarts (1886.), Adolfs Zonnentals (1889.), Agnese Zorma (1895. un 1904.), Adalberts Matkovskis (1896.), Adele Zandroka (1897. un 1899.) utt.

Arī Jelgavā un Liepājā pastāvēja vācu teatris.

Vecākais krievu teatris Latvijā darbojās Daugavpilī. Tas pastāvēja jau pagājušā gadsimta 50. gados. Par krievu teatra attīstību vēlāk runāsim sīkāk.

Latviešu teatra attīstībai nepieciešamie vēsturiskie priekšnosacījumi radās tikai 19. gadsimta 60. gadu beigās.

Adolfs Alunāns.

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

PIRMĀ DAĻA

LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS KAPITALISMA ATTĪSTĪBAS PERIODĀ

(no 19. gs. 60. gadiem līdz 19. gs. beigām)

BIBLIOTĒKA ★ LATV. PSR ZINĀTŅU AKADĒMIJA

REPERTUARS LATVIEŠU TEATRA SĀKUMA POSMĀ

(līdz 19. gs. 80. gadu vidum)

1. LATVIEŠU TEATRA ATTĪSTĪBAS SĀKUMI

Ar 19. gadsimta vidu Latvijā arvien straujāk attīstās kapitalisms. Pieaug pilsētas, paplašinās rūpniecība un tirdzniecība, tiek būvēti dzelzceļi. Zemnieku masām cīnoties par sava stāvokļa uzlabošanu, plašus apmērus iegūst zemnieku kustība. Ar māju iepirkšanu veidojas lauku buržuazijas slānis.

Augošā latviešu pilsētu un lauku buržuazija gadsimta vidū visur atduras uz vācu virsslāņa privileģijām un jūtas stipri kavēta savā attīstībā. Tā uzsāk cīņu par savām interesēm, par savu vietu tirgū, par pozicijām kapitalistiskajā pasaulē, par reformām un tiesībām, kas palīdzētu šīs pozicijas iegūt un nostiprināt.

J. V. Staļins raksta par apspiesto naciju buržuaziju: «Jaunajai buržuazijai pamatjautājums — tirgus. Pārdot savas preces un uzvarēt konkurencē ar citas tautības buržuaziju — tāds viņas mērķis. No tā viņas vēlēšanās — nodrošināt sev «savu», «dzimto» tirgu. Tirgus — pirmā skola, kur buržuazija mācās nacionalismu.»[1]

J. V. Staļins tālāk raksta par buržuazijas aktivizēšanos: «Ierobežota no visām pusēm, apspiestās nacijas buržuazija dabiski sāk kustēties. Tā apelē pie «tautiešu apakšslāņiem» un sāk kliegt par «tēvzemi», iztēlojot savu pašas lietu par visas tautas lietu. Tā vervē sev armiju no «tautiešiem»... «dzimtenes» interesēs. Un «apakšslāņi» ne vienmēr paliek vienaldzīgi pret

[1] J. V. Staļins, Raksti, 2. sēj., 1947., 286. lpp.

aicinājumiem, sāk pulcēties ap tās karogu: represijas no augšas skar arī viņus, radot viņos neapmierinājumu.

Tā sākas nacionalā kustība.»[1]

J. V. Staļins māca, ka nacionalā cīņa pēc ārienes var iegūt «visas tautas» cīņas raksturu, bet tas ir tikai no ārienes. «*Savā būtībā* tā vienmēr paliek buržuaziska, izdevīga un vēlama galvenokārt buržuazijai.»[2]

Tāda bija arī latviešu buržuaziskā nacionalā kustība. Ciktāl tā vērsās pret vācu baronu privileģijām, feodali dzimtbūtnieciskās iekārtas paliekām, veicināja latviešu nacijas izveidošanos, sabiedriskās dzīves un kulturas attīstību, sakarus ar krievu demokratisko sabiedrību, tai sākumā bija progresiva nozīme. Šā progresivā posma centieni spilgtāko izteiksmi atrada «Pēterburgas Avīzēs» (1862.—1865.). Jauno centienu paudējus nosauca par «jaunlatviešiem».

Daudzi jaunlatviešu raksti pauda naidu pret vācu baroniem un melnsvārčiem, apkaroja «veclatviešu» uzskatus, cīnījās par izglītību, sekmēja iepazīšanos ar krievu kulturu. Jaunlatviešu publicisti un rakstnieki ieguva izcilu nozīmi latviešu nacionalās kulturas attīstībā, progresivo tradiciju veidošanā. Bet pakāpeniski radikalākie centieni buržuaziski nacionalajā kustībā atrada arvien mazākas izpausmes iespējas. Latviešu buržuazija, nostiprinoties tās ekonomiskajām pozicijām un saasinoties šķiru pretrunām starp pašiem latviešiem, kļuva aizvien reakcionārāka. Jau 70. gados izbeidzās buržuaziskās nacionalās kustības pirmais, progresivais posms.

Attīstoties sabiedriskajai dzīvei, dibinoties biedrībām, izauga arī latviešu teatris kā jaunlatviešu ierosinātā kulturas darba nozare. Toreizējie darbinieki uzskatīja teatri par līdzekli, lai pulcinātu un aktivizētu plašus tautas slāņus, tāpēc teatris kļuva par nozīmīgu faktoru viņu kulturas centienu kopumā. Teatra kopšanu pasludināja par svarīgu nacionalu uzdevumu. Adolfs Alunāns nāca ar sauksmi: «Ikkatrai tautai, kura ātri uz priekšu un pie gaismas grib tikt, vajag teatra.»[3]

Savos pirmsākumos teatris kļuva īpaši nozīmīgs tāpēc, ka toreiz vēl bija tikai nedaudzas iespējas publiski uz masām runāt latviešu valodā un tādā veidā cīnīties par nacionalās valodas un reizē ar to par nacionalās kulturas tiesībām, pret vācu valodas pārsvaru, pret pārvācošanos. Ne velti latviešu teatra tēvu Adolfu Alunānu mēdza pieskaitīt visietekmīgākajiem cīnītājiem pret pārvācošanos.

Tomēr demokratiskie centieni latviešu teatra sākuma posmā

---

[1] J. V. Staļins, Raksti, 2. sēj., 1947., 286. lpp.
[2] Turpat, 288. lpp.
[3] Baltijas Vēstnesis, 1869., 32.

dabūja izpausties tikai ierobežotā mērā. Teatra pamatlicēji ar Adolfu Alunānu priekšgalā nebija konsekventi demokrati, viņu uzskatos daudz svārstību un pretrunu. Turklāt teatris atradās stiprā atkarībā no to organizaciju vadības, kam skatuves darbinieku kolektivi bija pakļauti, bet biedrībās (vispirms Rīgas Latviešu biedrībā) noteicējs vārds piederēja buržuazijas interešu pārstāvjiem. Tāpēc jau no paša sākuma demokratiskajiem centieniem latviešu teatrī nācās sev lauzt ceļu cīņā ne vien pret cariskās patvaldības iestāžu spaidiem, pret feodalās ideoloģijas aizstāvju intrigām un pretsparu, bet arī pret latviešu buržuazijas centieniem uzkundzēties un pārvērst teatri pilnīgi par savu interešu un savas gaumes kalpu. Teatra vadībā jau pirmajos gados piedalījās tādi reakcionari kā Fr. Veinbergs, A. Vebers u. c., kas rūpējās, lai teatris atbilstu buržuazijas šķiras interesēm. Tikko sākās latviešu teatra attīstība, tanī sadūrās progresivie un reakcionarie centieni.

Latviešu buržuazija nebija spējīga radīt patiesi progresīvu, demokratisku teatri, kas būtu kulturas dzīves spēcīgs augšupvirzītājs, tautas kvēlāko ilgu paudējs. Tikai tautas atbrīvošanās kustības proletariskajā periodā strādnieku kustības pieauguma ietekmē latviešu teatrī progresivie centieni jau atrada spilgtāku izpausmi. Beidzot, tikai pēc buržuazijas varas sagrāves latviešu teatris padomju iekārtā kļuvis par tautas centienu un interešu neierobežotu paudēju.

2. PIRMĀS LATVIEŠU TEATRA IZRĀDES RĪGĀ 1868.—1870. g.

Latviešu teatra izrādes Rīgā varēja sākties, tikko šeit bija nodibinājusies pirmā latviešu biedrība, kas uzņēmās izrāžu rīkošanu. Tā bija «Latviska palīdzības biedrība priekš trūkumu ciezdamiem igauņiem», dibināta 1868. gada 20. februarī[1] kā pagaidu organizacija ar ierobežotu uzdevumu — vākt līdzekļus, lai pabalstītu neražā cietušos kaimiņu guberņas iedzīvotājus.

Šīs organizacijas darbinieki tūlīt pūlējās izdabūt atļauju pastāvīgas latviešu biedrības dibināšanai. Viņi vēlējās pierādīt, ka valdība var bez bažām atļaut šādu biedrību, jo latviešiem ir savs turīgu un inteliģentu ļaužu slānis, kam nav nekādu dumpīgu nodomu un kas pratīs darboties tā, lai valdošās aprindas varētu būt mierā. «Latviskas palīdzības biedrības» priekšgalā bija pārtikuši, labi situēti, pašapzinīgi vīri, īpaši no enkurnieku un mērotāju amatiem. Šiem ilgus gadsimtus pastāvējušiem amatiem bija senas tradicijas un labi sakari, Rīgas buržuazijā tie

[1] Datumi līdz 1917. gadam pēc vecā kalendara.

nebija nekādi parveniji. Mērotāji pat uzskatīja sevi par Rīgas pirmiedzīvotāju pēctečiem. Šo amatu locekļi bija mazāk ļāvušies pārvācošanai, tāpēc arī tagad nebaidījās iestāties «latviskā» biedrībā.

Par priekšnieku «Latviska palīdzības biedrība» izraudzījās turīgo enkurnieku vecāko J. Rozi, par kasieri mērotāju amata grāmatvedi P. Tīdemani. Tiešām, cariskās patvaldības iestādēm nebija ko iebilst pret šo vīru darbību, arī naudu tie spēja savākt ir savā vidū, ir no saviem mazāk turīgajiem tautiešiem, un gluži pašapmierināti viņi pēc kāda laika «varēja pasniegt Vidzemes toreizējam civilgubernatoram Lizanderam 1300 r. priekš igauņiem, un tomēr vēl kasē palika 80 r. un 44 k.»[1]. Tie bija vīri, kas prata gan naudu skaitīt, gan tuvoties gubernatora kungam, saglabājot ir vajadzīgo pašcieņu, ir goddevību. Jau 1868. gada oktobrī iekšlietu ministrs apstiprināja pastāvīgas organizacijas — Rīgas Latviešu biedrības statutus. Tā nodibinājās biedrība, kas kļuva par latviešu buržuazijas centru un darbojās līdz pat 1940. gadam. Šīs biedrības kodols arvien bija latviešu buržuazijas «naudasmaisi» un buržuaziskie politikaņi. Viņu paspārnē, izjūtot atkarību no viņiem, nācās veidoties un augt pirmajam latviešu teatrim.

Pašu pirmo latviešu teatra izrādi Rīgā sarīkoja 1868. gadā, drīz pēc savas nodibināšanās, minētā «Latviska palīdzības biedrība priekš trūkumu ciezdamiem igauņiem». Jau pirms teatra izrādes biedrība bija noorganizējusi pirmos priekšlasījumus latviešu valodā. 10. martā veterinarārsts J. Rozenbergs lasīja lekciju par mēnesi, nedēļu vēlāk R. Tomsons par dabu un dabas zinātnēm, pēc tam vēl citi. Šie priekšlasījumi modināja lielu ievērību. Ilgi pēc tam vēl atzīmēja lektoru nopelnu, ka tie «nav ļāvušies atbaidīties no toreiz vēl maz piekoptās latviešu valodas, kurā pēc dažu spriedumiem varēja tikai pļāpāt un spriedelēt par ikdienišķām lietām un nevis par ziniskiem priekšmetiem, kādus minētie vīri bija izraudzījušies par savu priekšlasījumu tematiem»[2]. Līdz tam Rīgā visur, kur atklātībā uzstājās runātāji, mēdza lietot vācu valodu. Kad Kaspars Biezbārdis 1861. gadā skolotāja Caunīša bērēs lauza šo tradiciju un runāja latviski, to uztvēra kā neparastu notikumu: «... kapu aizberot, apbēdinātos izvadītājus pārsteidza kāda runa no Kaspara Biezbārža, ne tikvien sava jaukā satura dēļ, bet visvairāk tādēļ, ka tagad Rīgas latvieši pirmoreiz dzirdēja atklātībā runājam skaidrā latviešu valodā.»[3] Arī pirmajām teatra izrādēm toreiz piešķīra īpašu nozīmi latviešu valodas lietojums publiskā sarīkojumā. Pēc tam, kad Rīgas teatra organizatoru un dalībnieku kopa bija viesoju-

[1] Rīgas Latviešu biedrība savā 25 gadu darbā un gaitā, 1893., 7. lpp.
[2] Turpat.
[3] Turpat, 3. lpp.

sies Jelgavā, laikrakstā it sevišķi uzsvērts lielais iespaids, kādu atstājusi latviešu valoda, pirmoreiz lietota uz skatuves: «Jūs esat parādījuši, ka latvieši ne bauru pulks, bet tauta, kurai tās pašas cenšas un tāds pats nolūks kā arī citām tautām, lielām un mazām. Jūs caur savu priekšzīmi latviešus mudinājuši par latviešiem atzīties un savu mīļu, jauku mātes valodu godāt un cienīt.»[1]

Pirmajai izrādei, kas notika 1868. gada 2. jūnijā Vingrotāju biedrības zālē (Turnhallē), «Latviskas palīdzības biedrības» darbinieki izraudzījās veco *«Žūpu Bērtuli»*, kas neilgi pirms tam bija iespiests no jauna. Vai rīkotāji bija tik naivi, ka nebūtu sapratuši lugas reakcionaro ideju? Drīzāk jādomā otrādi: viņi to saprata un atzina par īsti piemērotu, lai parādītu, ka ir latviešu slānis, kas distancējas no «prastā pūļa», kas saprot un akceptē lugā izteikto «cienīga kunga» viedokli un kas atzīst līdzīgi Stenderam, ka «prastie» nedrīkst tiekties pēc varas, ka «vīze» netaps par «zābaku». Ka šinīs aprindās tieši tā izpratuši lugu, liecina kāds nedaudz vēlāk «Baltijas Vēstnesī» iespiests raksts. Tanī par «Žūpu Bērtuli» sacīts: «Zemākas kārtas mēdz daudzreiz, ar savu kārtu mierā nebūdamas, sūdzēties, ka grūti klājoties, un vēlas par kungiem un valdniekiem būt, bet, cik tālu zema kārta savā nemācībā ar savu īsu prātu kļūst, to rādīja mums par muižnieku celts Bērtulis.»[2] Raksta autors acīm redzot nošķir sevi un sev līdzīgos no «zemas kārtas», par kuru viņš gatavs pasmieties līdzīgi Stenderam. Jau pati pirmā izrāde atklāja to reakcijas virzienā nosprausto ceļu, pa kuru teatri turpmāk tiecās vadīt latviešu buržuazija. Bet ne visi biedrības darbinieki bijuši vienās domās. Par to liecina tas, ka Richards Tomsons, kas tēloja Bērtuli, vērtējis lugu negatīvi.[3]

Vērtējot tagad «Žūpu Bērtuļa» izrādi, jāievēro pretrunīgie momenti: sarīkojumam piemita reakcionara pasākuma raksturs, bet, neskatoties uz to, izrāde bija pirmais solis ceļā uz latviešu nacionalo skatuves mākslu, un šim solim kā tādam bija pozitiva vēsturiska nozīme. Pirmoreiz no skatuves atskanot latviešu valodai, izrāde izraisīja stipru saviļņojumu un lika pamatu nodomam dibināt pastāvīgu latviešu teatri. Ievērojot pirmo soļu lielo nozīmi, būs vietā šeit citēt toreizējo laikraksta ziņojumu par gatavojamo izrādi un pirmo latviešu teatra recenziju.

Nedēļu pirms «Žūpu Bērtuļa» izrādes «Mājas Viesī» parādījās šāds paziņojums: «Par ziņu. Latviešu palīdzības biedrība citā svētdienā, 2-trā Juni š. g. trūkumu ciezdamiem par labu Turniešu zālē jeb Turnhallē liks rādīt pirmo latviešu kumediņu

---

[1] Baltijas Vēstnesis, 1869., 35.
[2] Baltijas Vēstnesis, 1869., 55.
[3] Rīgas Latviešu biedrības pirmais gadu desmits, 1878., 27. lpp.

te Rīgā. Par pirmo stiķi ir izraudzījuši to lustesspēli no «Žūpu Bērtuļa», kas daudz latviešiem labi pazīstams, jo jaunais Stenders to sarakstījis un pirmoreiz licis driķēt 1790-tā gadā. Tas izrāda tā laika zemnieku dzīvi. Kumediņu rādītāji visi labi ir ierīkojušies, un tādēļ cerējam, ka skatītājiem visiem te būs ko redzēt un ko smieties, un tāpēc lūdzam, lai papilnam vien sanāk. Pirmā placī maksās 50 kap., otrā 30 kap. — Latviešu palīdzības biedrība.»[1]

Pēc izrādes «Mājas Viesī» parādījās pirmā latviešu teatra recenzija: «No Rīgas. Svētdienā tai 2-trā Juni pulkst. 6—9 vakarā uz Latviešu palīdzības biedrības izrīkošanu te Rīgā pirmoreiz latviešu kumediņu izrādīja un proti to citureiz no tā jaunā Stendera sarakstītu «Žūpu Bērtuli». Pēc taisnības varam sacīt, ka kumediņu rādītāji visi un ikkatrs savā darbā bija tik samanīgi un pilnīgi, ka bija jādomā: tie visi esot gruntīgi, mācīti kumediņu rādītāji. Tādēļ arī visur un no visiem skatītājiem labu slavu un uzteikšanu vien dzird. Ka šī lustesspēle visiem skatītājiem bij ļoti patīkama, to manījām ne vien pie tā, ka Turniešu zāle bij sanākusi pilna un ka pie tiem stiķiem gardi smējās, bet arī pie tā, ka klausītāji nekādu kavēkli savā starpā necieta, bet, ja kāds diktāki ierunājās, to tūliņ apsauca un uz klusuciešanu spieda, lai neviens vārds tiem nezustu no visa, ko kumediņu rādītāji izrunāja. Šī pati pirmā reiza diezgan labi izrādīja pasaulei, ka latvieši ar saprot skunstes darbus strādāt un tos cienīt. Ceram, ka, kad šī pirmā reiza tik labi un pilnīgi izdevusies, ka nav nevienam ko smādēt vai sūdzēt, — ka šī reiza nepaliks tā vienīgā, bet ka šī bij tik tas iesākums vien un ka uz priekšu vairāk piedzīvosim...»[2] Naivā recenzija, kas skan vēl īpaši primitivi latviskas terminoloģijas trūkuma dēļ, labi atspoguļo lielo interesi, kādu modinājusi pirmā teatra izrāde, bet reakcionarās lugas kritika recenzijā nav sniegta.

Drīz pēc «Latviskas palīdzības biedrības» nodibināšanās 1868. gadā noorganizēja «Latviešu sieviešu biedrību priekš trūkumu ciezdamiem», kas tāpat vāca līdzekļus. Tās priekšgalā atradās «Mājas Viesa» redaktora Anša Leitāna sieva. No šīs biedrības vēlāk izveidojās Rīgas Latviešu labdarības biedrība.

Latviešu sieviešu biedrība 1868. gada 27. oktobrī Vingrotāju biedrībā sarīkoja otru latviešu teatra izrādi *«Klusi ūdeņi ir dziļi»*. Tā ir vācu 18. gadsimta aktiera un dramaturga Fridricha Ludviga Šredera komedija «Stille Wasser sind tief» (1786.), kas savukārt ir Šekspira laika biedra, «Spāniešu priestera» autora Džona Flečera komedijas «Rule a Wife and have a Wife» (1624.) pārstrādājums. Lugu pārtulkojis pirmo izrāžu dalībnieks burt-

[1] Mājas Viesis, 1868., 22.
[2] Mājas Viesis, 1868., 24.

Ar waldischanas atwehleschanu.

Preeksch truhkumu zeesdameem.

Swehtdeen, tai 2. Juni 1868.

Latweeschu teateris turnhallê.

Papreeksch C. Stahlberga kungs runnahs kahdus

preekschwahrdus,

pehz kurreem tad taps spehlehts:

Schuhpu=Behrtuls,

jeb:

ka semneeks par muischneeku zelts.

Johku-spehle 3 zehlenos no A. J. Stendera.

Laudis kas tai spehle redsami:

Behrtuls.	Waggars.
Anna, winna seewa.	Waggara seewa
Mauschels, schihds.	Jahtneeks.
Zeenigs kungs	Teesneeks.
Junkurs.	Mahrtinsch, semneeks.
Diwi sullaini.	Diwi darbineeki
Diwi dakteri.	

Schi johku-spehle rahda kahdu dallu no Latweeschu semneeku dsihwes, 18. gaddu [illegible] beigas.

Musiku spehlehs

Siegerta musika kohris.

Pirmais plazzis maksahs 50 kap. un ohtris plazzis maksahs 30 kap.

Billetes

buhs dabbujamas eeksch turnhalles no pulksten **4.** pehz pusdeenas, patte spehle sahksees pulksten **6.** un beigsees preeksch pulksten **9.** wakkara.

Us scho teatera spehli eeluhdi

Latwiska palihdsibas beedriba preeksch truhkumu zeesdameem.

55-26.319

licis G. F. Michelsons. Arī šī otrā izrāde modināja lielu interesi. Recenzijā «Mājas Viesī» rakstīts: «Turnhalles zāle ar skatītājiem bij kā bāztin piebāzta, un, to uzskatot, tautas mīlētājiem sirds it sevišķi tika aizgrābta. Jo iz šādas sapulcēšanās varam redzēt, ka latviešu krūtīs jauns un spēcīgs gars mājo.»[1] Latviešu sieviešu biedrība 1868. gadā sarīkoja vēl vienu izrādi, atkārtojot «Žūpu Bērtuli».

Sākot ar 1869. gadu, teatra izrāžu rīkošanu pārņēma Rīgas Latviešu biedrība. 1869. gadā tā sarīkoja 3 izrādes Vingrotāju biedrībā un 2 viesizrādes Jelgavā. 1870. gada sākumā bija uzcelts jaunais Rīgas Latviešu biedrības nams, un turpmāk izrādes notika tanī.

Ievērojams notikums ir jaunajiem skatuves darbiniekiem, ir skatītājiem bija pirmā viesizrāde Jelgavā 1869. gada 27. aprilī Jelgavas teatra telpās, izrādot «Miku» un «Lustīgo nerri Jelgavā uz tirgus plača». «Baltijas Vēstnesis» sniedza plašu, sajūsmas pilnu ziņojumu par notikušo izrādi. Raksta sākumā notēlots pārsteigums, kādu izraisījusi afiša: «Latviešu teatris Jelgavā! Šī vēsts piepeši mūsu Kurzemes galvaspilsētā izpaudījās un sirdis un galvas pildīja gan ar prieku jūsmām, gan ar brīnošanām. Latviešu teatris Jelgavā! Tā gan dažs labs brīnodamies izsaucās. Vai šai vēstei ticēt var, vai manas acis mani neapmāna? Bet nē, tas nevar būt, lasu te uz papīra lapas skaidri un plaši ar lieliem latviskiem burtiem rakstītu sludinājumu: «Teatris Jelgavā priekš trūkumu ciezdamiem Kurzemē!».» Tālāk raksts attēlo uzmanību un pacilātību, kāda valdījusi pilnajā teatra zālē, skatoties pirmo latviešu izrādi: «Uzmanīgi skatītāji lūkoja uz rādītāju katru darīšanu un klausījās uz katru vārdu. Pie katra joka viss teatris atskanēja no priecīgas smiešanās un lustes gavilēm.» Izrāde nobeigusies ar skaļām ovacijām: «Prieku skaņām un lustes gavilēm nebija beigas. Tādas gaviles teatrī vēl nebiju dzirdējis un piedzīvojis. Uz kurieni tik savas acis metu, ieraudzīju prieku spīdošas acis un dzīrētāju priecīgus smieklus.»[2] Ar šo Jelgavas izrādi sākās latviešu teatra propaganda ārpus Rīgas.

Visas pirmās izrādes rīkotas labdarības nolūkos. Tanīs piedalījās Rīgas latviešu buržuazijas un inteliģences pārstāvji, izlietodami brīvo laiku. Nekādu programu ar dalībnieku vārdiem nebija, tāpēc tos zinām tikai no vēlākajiem rakstiem. Aktivāko skaitā bijuši Richards Tomsons, vēlākais bagātnieks Kristaps Bergs, vēlākais fabrikants Eduards Grinbergs, burtlicis G. F. Michelsons, ierēdnis Ansis Zēge, dažas ziņas min vēl skolotāju Leonhardu Šternu (rakstnieka Jēkaba Zvaigznītes brāli) un

---

[1] Mājas Viesis, 1868., 45.

[2] S. W. (laikam A. Vebers), Latviešu teatris Jelgavā, Baltijas Vēstnesis, 1869., 35.

architektu J. Baumani. Sieviešu lomās uzstājusies aktivā Latviešu labdarības biedrības darbiniece Emilija Laka, vēl Anna Šlise, Anna Iknere u. c. Kā pirmo izrāžu vadītāju vēlākie autori min gan Ričardu Tomsonu, gan skolotāju Jūliju Pūratu. Piedaloties tikai labdarības izrādēs, neviens no minētajiem, atskaitot Kr. Bergu, nesaistījās 1870. gadā nodibinātajā Rīgas Latviešu teatrī.

Abos pirmajos gados izrādītas 15 lugas, to skaitā desmit viencēlienu. Tikai divas lugas bija oriģinaldarbi, visas pārējās tulkotas no vācu valodas. No agrāk iespiestajām lugām izrādītas divas («Žūpu Bērtulis» un «Lustīgais nerris uz tirgus plača»), pārējās speciali pārtulkotas jaunās skatuves vajadzībām.[1] Izrāžu sākšanās stimulēja dramatiskās literaturas tapšanu. Darbinieku vidū, kas aktivi rūpējās par repertuaru, vispirms minams Ričards Tomsons. Viņš 1868. gadā lokalizēja vācu rakstnieka K. Holteja viencēlienu «Hans Jürge», likdams virsrakstu *«Mika»* jeb «Rekrušu došana Vidzemē», un dāvināja lugu Rīgas Latviešu biedrībai «ar to vēlēšanu, ka tādas spēles kā «Žūpu Bērtulis» no biedrības netiktu uzvestas»[2]. Ričards Tomsons, kā redzams, sapratis, ka Stendera lokalizējums apkauno jauno latviešu skatuvi. «Mika» ir pirmā luga, kur izmantota, kaut arī vēl niecīgā mērā, latviešu folklora, iepinot izrādes norisē tautas dziesmas.

Sevišķi svarīgi, ka sakarā ar izrādēm sāka veidoties latviešu dramaturģija. Par nākamo izcilāko notikumu mūsu teatra vēsturē pēc 1868. gada 2. jūnija jāuzlūko pirmā oriģinallugas izrāde — Adolfa Alunāna *«Paša audzināts»*. Viencēliens uzrakstīts Rīgas izrāžu ierosmē Pēterpilī. Atgriezies no turienes, 1869. gadā jaunais aktieris un dramaturgs iestudēja savu pirmo lugu ar Rīgas ansambli. Tā paša gada Jāņu dienā Rīgas Latviešu biedrības jaunajam namam, Rīgas Latviešu teatra nākamajam miteklim, lika pamatakmeni. Vakarā Vingrotāju biedrības zālē notika svētku izrīkojums ar «Paša audzināta» pirmizrādi. Adolfa Alunāna viencēlienā pirmoreiz uz skatuves parādījās tā laika latviešu zemnieku dzīve un tipiski tēli, iesaistīti laikmetiski raksturīgā konfliktā. Darbība norisinās 60. gados, kad notiek māju iepirkšana, veidojas latviešu lauku buržuazija, parādās skoloti saimniekdēli un saimniekmeitas. Izsmiekls skar pārticībā iedzīvojušos, bet trulus un aprobežotus jaunās lauku buržuazijas pārstāvjus, kas iedomājušies, ka turība nosaka cilvēka vērtību. Tāds lauku stulbenis ir «paša audzinātais» saimniekdēls Miķelis, kura neveiksme precībās pie Vārnu Līziņas veido viencēliena sižetu. Līdz ar šo satirisko nosodījumu pirmoreiz repertuarā

[1] Sk. chronoloģisko pirmizrāžu sarakstu 219. lpp.
[2] Rīgas Latviešu biedrības pirmais gadu desmits, 1878., 27. lpp.

jūtamāk ieskanējās demokratiskas tendences. Adolfs Alunāns, pēc ilgiem gadiem rakstīdams par šo izrādi, atceras: «... rūpīgi sagatavotā un visai brangi izdevusies izrāde modināja publikā tādu entuziasmu, kādu neatceros savā garā teatra gaitā otrreiz piedzīvojis.»[1] Profesionalā aktiera vadība un piedalīšanās pacēla izrādi pāri visām iepriekšējām.

Dibinoties pašdarbības kolektiviem, «Paša audzināts» tūlīt parādījās uz daudzām skatuvēm. Par viencēliena toreizējo popularitati liecina Kaudzītes Matīss: «Šī luga... cēlās ļoti augstā slavā, īpaši ar savu satura tendenci. Tās virsraksts «Paša audzināts» drīz iemantoja parunas tiesības, zīmējoties uz pašu mājās vien augušiem pusgļēviem dēliem.»[2]

Nepilnu gadu vēlāk, 1870. gada 15. martā, pirmoreiz izrādīja otru oriģinallugu — Richarda Tomsona viencēlienu *«Mika nāk mājās»*, kas rakstīts kā lokalizētā K. Holteja «Mikas» turpinājums. Arī Richarda Tomsona viencēlienā notēlota 60. gadu lauku dzīve. Ievesti aktuali motivi — māju iepirkšana, individualās centības propaganda, interese par iespējām, kas latviešiem paveras Krievijā, utt. Nabaga kalpa puisis Mika Krievijas armijā kļuvis par virsnieku, ieguvis godājamu stāvokli, iekrājis naudu. Kā invalids viņš pēc trīsdesmit gadiem atgriežas dzimtajā pusē un iepērk tās mājas, kur aiztecējuši viņa grūtie jaunības gadi. Lai gan luga vāja, arī šī izrāde toreiz modināja atbalsi.

Līdz 1870. gada vidum Rīgā notikušas vienpadsmit izrādes. Divos gados bija iegūta pirmā pieredze, radīta interese sabiedrībā, likts zināms pamats repertuaram; sāka veidoties attiecīgā terminoloģija, un ieviesās vārdi: skatuve, luga, loma, aktieris u. c.; bija ierosināti latviešu dramaturģijas sākumi. Viss tas toreiz jau nozīmēja stipri daudz. Kopš 1870. gada februara teatra rīcībā bija jaunā Rīgas Latviešu biedrības skatuve. Tagad jau varēja nopietni domāt par pastāvīga teatra dibināšanu. Rīgas Latviešu biedrība aicināja Adolfu Alunānu ņemt teatra organizēšanu savās rokās. Viņš piedāvājumu pieņēma. 1870. gada rudenī sāka darbību Adolfa Alunāna vadītais Rīgas Latviešu teatris.

3. RIGAS LATVIEŠU TEATRA PIRMĀ SEZONA 1870.—1871. g.

Rīgas Latviešu biedrības aicināts, Adolfs Alunāns 1870. gadā uzņēmās dibināmā Rīgas Latviešu teatra vadību un pārnāca no Tallinas, kur viņš bija pilsētas vācu teatra aktieris, uz Rīgu.

[1] A. Alunāns. Kā Rīgas Latviešu biedrības namam pamata akmeni lika, Dzimtenes Vēstnesis, 1908., 171.

[2] Kaudzītes Matīss, Atmiņas no tautiskā laikmeta, II, 1924., 25. lpp.

Darba sākums bija grūts, jo sevišķi tāpēc, ka vajadzēja pulcināt jaunu kolektivu. Abos pirmajos gados, kad izrādes notika neregulari, tanīs bija uzstājušies kā «filantropi» Rīgas Latviešu biedrības vadošo aprindu locekļi. Tagad, kad dibinājās pastāvīgs teatris ar regularām izrādēm un disciplinas prasībām, viņi, topošie namīpašnieki, tirgoņi un fabrikanti, atsacījās piedalīties, jo nepavisam nedomāja kļūt par aktieriem.

Adolfam Alunānam drīz izdevās sakomplektēt jaunu kolektivu, jo bija jau radušies teatra entuziasti. Tie pašaizliedzīgi apvienoja skatuves amatiera gaitas ar savu tiešo profesiju, nemitīgi saduroties ar mietpilsoņu aizspriedumiem pret aktieriem. Sargādamies no sarežģījumiem, visi trupas dalībnieki, atskaitot vienīgi direktoru, uzstājās ar pieņemtu skatuves vārdu.

Jau pirmajā sezonā izveidojās krietns trupas kodols: vadošā aktrise Otilija Kleine (īstajā vārdā O. Ziemele), Vilhelmine Magone (V. Zvirgzdiņa), Leontine Hofmane (L. Grūbe), Valdemars Švarcs (V. Veiss), Kārlis Obdovs (K. Vegners), Teodors Leitēns (T. Alunāns) u. c. Kolektiva sastāvs bija kļuvis demokratiskāks. Teatra komisiju šai sezonā izvēlēja aktieri. Radās zināma rīcības brīvība repertuara izvēlē, kas deva iespēju izrādīt N. Gogoļa «Revidentu».

Repertuars radīja grūtības. Jaunu oriģinallugu nebija. Adolfs Alunāns pats uzrakstīja savu pirmo lielāko lugu «Priekos un bēdās» un iestudēja to sezonas otrā pusē. 1870. gadā notika Rīgas Latviešu biedrības rīkotais lugu konkurss. No 11 iesniegtajām lugām tikai vienu pieņēma (Marijas Pēkšēnas «Ģertrudi»), bet to aizturēja cenzura. Pagaidām vajadzēja izlīdzēties ar ātri sagādātiem tulkojumiem. Šim uzdevumam Adolfs Alunāns, tulkodams arī pats, piesaistīja savu brāli Teodoru, tēvu Pēteri, tēvoci Indriķi, draugu — studentu Pāvulu Pļavenieku. Teodors Alunāns viens pats gada laikā pārtulkoja 8 lugas.

Rodoties pirmajiem latviešu teatra pamatiem, sākās arī klasisku lugu tulkošana. Starp 1867.—1873. gadu K. Stalberģis pārtulkojis Fr. Šillera «Vallenšteina nometni» un Dž. Bairona «Manfredu», K. Biezbārdis Sofokla «Antigoni», E. Dinsberģis Fr. Šillera pārstrādāto K. Goci pasaku lugu «Princese Turandota», skolotājs Dreimanis Fr. Šillera «Laupītājus», bet Indriķis Alunāns divus krievu dramaturģijas meistardarbus — N. Gogoļa «Revidentu» un A. Ostrovska «Pašu ļaudis — gan izlīgsim». Pasāktajā klasisko lugu tulkošanā izpaudās laikmeta labākie centieni — celt latviešu literaturu un mākslu lielo tautu kulturas līmenī. Bet Rīgas Latviešu teatra repertuarā pārsvaru ieguva citāda rakstura lugas.

Pirmajā sezonā Rīgas Latviešu teatra repertuarā ienāca 20 jaunu lugu. To skaitā gan ir tikai trīs plašāka apjoma lugas, kas pilda veselu izrādes vakaru — N. Gogoļa «Revidents», A. Alunāna

«Priekos un bēdās» un Fr. Šillera pārstrādātā franču rakstnieka L. Pikara luga «Divējādi ceļi uz laimi». Visas pārējās ir īsas, lielāko tiesu viencēlieni. Šā repertuara lielākā daļa ir sekla, idejiski un mākslinieciski mazvērtīga. Tanī valda tā sauktā «pose», t. i., vodeviļas vāciskais paveids. Posēs parasti niecīgs saturs, maz atjautas, komiku veido pārpratumi un nejaušības. Viencēlienā «Vienai jāprecas» pārpratumi rodas tāpēc, ka divām jaunavām stipri līdzīgi vārdi — Arabella un Anabella; posē «Sulainis par dakteri» slimnieki aiz pārpratuma notur ārsta sulaini par pašu ārstu un ļaujas sevi «dziedināt»; viencēlienā «Lepna istabas meita» kalpone uzstājas kundzes lomā; posē «Augsti viesi» vienkāršus ļaudis aiz pārpratuma uzņem kā augstmaņus utt. Parasti posēs iespraustas kuplejas. Šis žanrs, kas atbilda mietpilsoniskās skatītāju daļas gaumei, uz ilgiem gadiem nostiprinājās Rīgas Latviešu teatra repertuarā un ietekmēja latviešu oriģinalkomedijas raksturu tās attīstības sākumos.

Latviskodami poses un citas lugas, Pāvuls Pļavenieks un vēl daži tās lokalizēja un ieviesa aktualus momentus. Tā, piemēram, Pļavenieks viencēlienā *«Līziņa»*, lokalizēdams vācu rakstnieka A. Heses-Vagesa posi «Lorle oder Ein Berliner im Schwarzwald», berlinieša un švarcvaldietes Lorles konfliktu pārveidojis latviešu zemnieku meitenes Līziņas un vācu barona Leventala konfliktā. Drosmīgā Līziņa, atjautīgi uzveicot visas grūtības, smiedamās saka: «Īsta latviešu meita ar tādu vāķieteli nu galā netiks?» Propagandēdams jauno latviešu teatra mākslu, Pāvuls Pļavenieks šinī viencēlienā liek vācu muižniekam jūsmot par «Paša audzināta» izrādi, ko tam gadījies noskatīties. Tādā veidā lokalizētāji centās tuvināt svešo vielu latviešu skatītājiem.

Savā centībā viņi aizgāja tik tālu, ka lokalizēja pat ievērojamus dramaturģijas meistardarbus, kā, piemēram, A. Ostrovska *«Pašu ļaudis — gan izlīgsim»*, kur tulkotājs Indriķis Alunāns pārcēlis darbību no Maskavas uz Rīgu, šejienes tirgotāju aprindās. Boļšovs pārdēvēts par Pēteri Kreili, Podchaļuzins par Ansi Klīsteri, Rispoloženskis par Listu, Ustiņja par Olimpiju Bergu utt. Šai gadījumā tulkotājs sajutis, ka lokalizējumā ieviešas pretrunas, jo 1873. gadā iespiestā latviskojuma ievadā viņš raksta: «Visa šī luga izrāda vairāk Maskavas krievu kopmaņu dzīvi, un, lai gan es notikšanas vietu esmu lūkojis uz Rīgu pārcelt, tad tomēr pats atzīstu, ka tas man nav caur to izdevies, ka Rīgas kopmaņu dzīve nebūt nestāv uz tādas attīstīšanās kāpnes kā Maskavā.»

Citos gadījumos kritika aizrādīja uz pretrunām, kas ieviesušās lokalizējumā, mainoties darbības videi. Tā, piemēram, Pāvuls Pļavenieks savā pirmajā lokalizējumā *«Kā pagasta vecākus ceļ»* (1869.) pilsētas galvas vēlēšanas kaut kur Vācijā, ko tēlojis Gustavs Mozers savā viencēlienā «Moritz Schnörche», neveikli

aizstājis ar pagasta vecākā vēlēšanām Latvijā, pilsētas dzīves notēlojumu pārvietojis uz laukiem. Recenzijas aizrādīja gan, ka «luga pavisam uz mūsu būšanām nezīmējas», gan, ka «skatītājam ir jušana, ka tā nemaz nevar notikt».

R. Tomsona, Alunānu un P. Pļavenieka iedibinātās lokalizēšanas tradicijas pastāvēja ilgi.

Pretstatā mazvērtīgajām posēm 1870.—1871. gada sezonas spoža rota un lepnums ir Gogoļa *«Revidents»* — pirmais klasiskās lugas inscenējums uz latviešu skatuves. Ar to sākās latviešu un krievu skatuves mākslas un dramaturģijas sakari.

Kad sāka veidoties latviešu dramatiskā māksla, krievu teatris jau bija sasniedzis augstu attīstības pakāpi un varēja atskatīties uz Michaila Ščepkina, Pavela Močalova, Aleksandra Martinova slavas pilno darbību. Balstoties uz Gribojedova, Gogoļa, Ostrovska dramaturģiju, krievu teatrī bija likti tik stipri realistiskās mākslas pamati, kādu nebija nekur citur pasaulē. Krievu realistiskā māksla un literatura, kuru apgaroja dedzīga ticība tautai un ass naids pret apspiedējiem, bezbailīgi atmaskoja «tumsas valsti», kļūdama par līdzcīnītāju tautas atbrīvošanās cīņā.

Dabiski, ka latviešu teatra tapšanas laikā progresivākie darbinieki, meklēdami ceļu latviešu skatuves mākslas attīstībai, vērsa savu skatienu vispirms uz krievu mākslas bagātībām. Adolfs Alunāns ar tām saskārās Pēterpilī, kur viņš uzturējās 1868.—1869. gada sezonā. Skatītāji latviešu teatrī iepazinās ar krievu klasisko dramaturģiju agrāk nekā ar citu tautu klasiku. Tieši ar krievu lielo realistu darbiem sākusies pasaules klasiskās dramaturģijas ieviešanās teatra repertuarā. Kad 1884. gadā notika pirmā Šekspira izrāde latviešu valodā, mūsu skatītāji jau bija redzējuši Gogoļa, Ostrovska, Puškina darbus.

Skaitliski klasika 70.—80. gadu repertuarā vēl ieņēma nelielu vietu. Daudz biežāk izrādīja dažādas tukšas, tagad sen aizmirstas vācu joku lugas, jo noteicējas buržuazijas aprindas prasīja no teatra vieglu izklaidēšanos, piemērošanos mietpilsoniskai gaumei, vācu birģelisko paraugu atdarināšanu. Tomēr uz vispārējā pliekanā repertuara fona jo spilgtāk izceļas vērtīgo lugu iestudējumi, kas sekmēja teatra pakāpenisko māksliniecisko izaugsmi un atstāja dziļus iespaidus skatītāju apziņā, saviļņoja prātus, modināja kritisku domu. Klasisko lugu, vispirms krievu lielo rakstnieku darbu iestudējumi kļuva par spilgtiem mezglu punktiem jaunā, augošā latviešu teatra vēsturē.

Pats pirmais to vidū ir Gogoļa klasiskais darbs, tāpēc 1870. gada 18. oktobris, kad notika Indriķa Alunāna tulkotā «Revidenta» pirmizrāde tikko nodibinātajā Rīgas Latviešu teatrī, ir nozīmīgs datums latviešu teatra vēsturē. Toreizējā recenzijā rakstīts: «Mēs pirmo reizi redzējām uz mūsu skatuves lugu, kas

ir labākai šķirai pieskaitāma nekā visas citas līdz šim latviešu teatrī izrādītās... Pēc visa varam teikt, ka šī vakara izrādīšana par visām senākām tā svarīgākā bijusi... Skatītāju bij tāds pulks sanācis, kā varbūt vēl nevienu citu reizi.»[1] Piecas reizes izrādīts, «Revidents» kļūst par šīs sezonas repertuara stūrakmeni. Gogoļa nemirstīgā komedija spilgti atšķiras no pārējā repertuara ar savu dziļo tvērumu dzīves īstenībā, lielo mākslinieciskо spēku un satiras nesaudzību. Tāpat kā sava laika krievu dramaturģijā «Revidents» pēc Beļinska vārdiem bija «Čimboraso purvainā zemumā, zaļa krāšņa oaze Afrikas tuksnešainās smiltīs», tā arī latviešu teatra pirmo gadu repertuarā Gogoļa darbs paceļas kā augsta virsotne.

Pirmoreiz uz latviešu skatuves parādījās luga, kurai pēc padomju literaturvēsturnieku atzinuma «objektivi piemita revolucionars raksturs». Gogoļa «Revidentā» cariskās Krievijas birokratija parādās kā tautas apspiešanas ierocis. Atmaskodams birokratijas riebīgo seju, Gogolis tik dziļi, kā neviens cits līdz tam nebija spējis, atsedza dzimtbūtnieciskajā iekārtā sakņotās varas trūdēšanas ainu. Šādas lugas izrāde atstāja pavisam citādu iespaidu nekā kādu Berlines joku ludziņu lokalizējumi.

Ļeņins teicis par carisko Krieviju: «Nevienā valstī nav tik daudz ierēdņu kā Krievijā. Un šie ierēdņi kā tumšs mežs paceļas pāri mēmajai tautai, — vienkāršam darba cilvēkam nekad neizlauzties cauri šim mežam, nekad nedabūt taisnību. Neviena sūdzība, kas vērsta pret ierēdņiem par kukuļņemšanu, aplaupīšanu, vardarbību, nenāk dienas gaismā: kroņa iestāžu birokratisms padara par neesošu katru sūdzību... Ierēdņu armija, kurus tauta nav vēlējusi un kuriem nav jāatbild tautai, ir izaudusi biezus tīmekļus, un šajos tīmekļos cilvēki svaidās kā mušas. Cara patvaldība ir ierēdņu patvaldība. Cara patvaldība ir tautas dzimtbūtnieciskā atkarība no ierēdņiem un visvairāk no policijas. Cara patvaldība ir policijas patvaldība.»[2]

Gogoļa luga modināja skatītāju apziņā nojautu par šo patiesību, kuru vēlāk Ļeņins noformulējis klasiskā skaidrībā. Tāpēc Gogoļa «Revidenta» daudzajām izrādēm uz latviešu skatuves kopš 1870. gada bijusi liela progresiva nozīme.

«Revidents» ir pirmais kritizētāja realisma darbs latviešu teatrī. Ar satiras uguni Gogolis dedzinājа visu negativo un satrunējušo. Skatuve kļuva apsūdzētāja un tiesātāja, izrādes tēli sasaucās ar skatītāju dzīves pieredzi un modināja īstenības kritiku — arī Latvija bija pilna ar cariskās patvaldības mazajiem satrapiem skvozņik-dmuchanovskiem un deržimordām. Izrādes iespaidi bija neparasti un asi. Tas spieda apdomāties carisko

[1] Baltijas Vēstnesis, 1870., 42.
[2] V. I. Ļeņins, Raksti, 6. sēj., 319.—320. lpp.

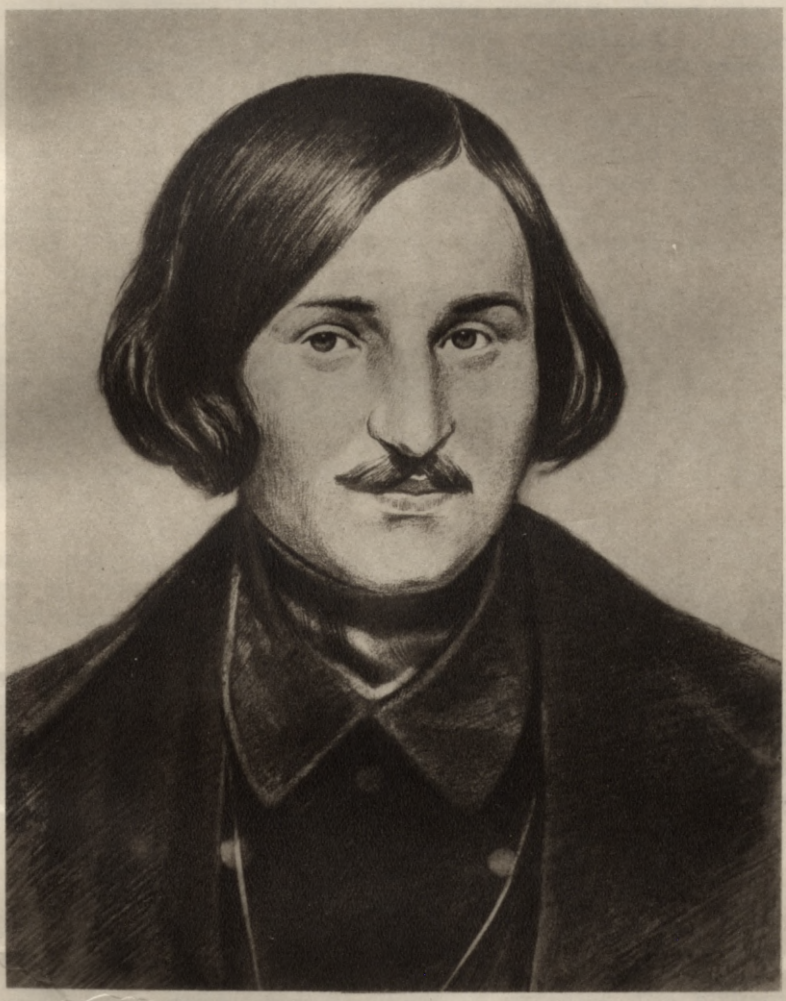

N. V. Gogolis.

cenzuru. 1875. gadā «Revidentu» aizliedza latviski izrādīt. A. Lunačarska vārdā nosauktajā teatra bibliotekā Ļeņingradā glabājas šīs lugas latviešu tulkojuma cenzuras eksemplars ar uzrakstu: «К представлению признать неудобным. 7 апреля 1875 г. Кейзер фон Нилькгейм.» Tikai 1893. gadā atkal atdabūja atļauju «Revidenta» izrādēm latviešu valodā.

«Revidenta» pirmizrāde 1870. gadā mūsu topošajā skatuves mākslā spilgti iezīmēja tās progresivās, sabiedriski nozīmīgās, idejiski bagātās mākslas līnijas sākumu, par kuru domādams, Tautas rakstnieks Andrejs Upīts savā runā Latvijas PSR Augstākajā Padomē 1946. gadā varēja teikt: «Latviešu teatrim ir sava skaista pagātne.»

Turklāt Gogoļa «Revidents» sekmēja jauno skatuves darbinieku meistarības attīstību, ko nevarēja veicināt bezsaturīgās, paviršās joku ludziņas. Recenzents par «Revidenta» izrādi 1870. gadā rakstīja: «Te spēlētājiem ne vien bij joki jādzen, bet bij pilnīgi charakteri jāizrāda.» Chļestakovu ar panākumiem tēloja jaunais teatra direktors Adolfs Alunāns. Daudz prieka skatītājiem sagādāja arī Bobčinska un Dobčinska tēlotāji V. Švarcs un K. Obdovs.

Jāņem vērā arī tas, ka Gogoļa ģenialais darbs palīdzēja veidoties pareiziem skatītāju vērtējumiem par dramatisko literatūru un teatri, lika sajust toreizējā repertuara lielākās daļas nenozīmību un pliekanību, modināja prasību pēc vērtīgāka repertuara.

No pasaules klasikas Adolfs Alunāns vēl gribēja iestudēt Šillera «Laupītājus», bet nodomu nepaspēja realizēt. Sezonu jaunais teatris nedabūja mierīgi pabeigt, jo pēkšņi nāca guberņas iestāžu rīkojums, kas aizliedza Rīgas Latviešu biedrībai rīkot teatra izrādes. Kolektīva darbā sākās stipri traucējumi, ko izdevās pārvarēt tikai pēc ilgāka laika.

4. TEATRIS RĪGĀ UN JELGAVĀ
līdz 1875. g.

Kad 1871. gada pavasarī guberņas pārvalde bija aizliegusi Rīgas Latviešu biedrībai rīkot teatra izrādes, Adolfa Alunāna vadītais kolektīvs lūkoja turpināt darbību citas organizacijas — Rīgas Latviešu labdarības biedrības vārdā, bet tā paša gada beigās šī biedrība atsacījās no izrādēm, lai gan tai pēc statutiem tās nebija liegtas. Mietpilsoņi baidījās, ka teatris var viņus kompromitēt. Adolfa Alunāna atmiņās stāstīts, ka Labdarības biedrības priekšniece, ieraudzījusi teatra afišu, kurā minēta arī viņa kā atbildīgā persona, vaimanājusi, ka viņas godīgais vārds «pieklīsterēts visos ielas stūros»; esot tāds kauns, jo visi uz viņu

rādīšot ar pirkstiem.[1] Adolfam Alunānam nācās nemitīgi cīnīties pret ietekmīgu mietpilsoņu aizspriedumiem, kas kavēja teatra attīstību ne mazāk kā cenzuras spaidi un dažādu naidīgi noskaņotu iestāžu kavēkļi.

Rīgas Latviešu biedrība, kuras telpas bija nepieciešamas izrādēm, pēc gada dabūja atļauju teatrim, bet nu izrādījās, ka biedrības valde nemaz nevēlas atjaunot teatri agrākajā veidā Biedrības pārvaldē pārsvaru bija ieguvuši rūdīti buržuazijas interešu pārstāvji, kam tautas kulturas vajadzības bija vienaldzīgas. Teatra uzturēšana prasītu līdzekļus, kurus šie kungi tādam mērķim nemaz nevēlējās izdot. Viņi nolēma, ka Adolfam Alunānam, ja viņš grib vadīt teatri, tas jādara pašam uz sava riska. Biedrība atļāva tikai telpas par samaksu pēc noteiktas likmes. No 1872. gada rudens līdz 1873. gada beigām Rīgas Latviešu teatris faktiski ir Adolfa Alunāna teatris Latviešu biedrības telpās. Līdztekus vienu otru izrādi turpat organizēja arī citi rīkotāji, tā, piemēram, 1872. gadā K. Stalberģis visai neveiksmīgi un diletantiski izrādīja paša pārtulkoto Dž. Bairona «Manfredu», bet kādu mēnesi vēlāk uzņēmīgs Politechnikuma students E. Panders (vēlākais profesors Ķīnā) noorganizēja savas lugas «Viltība un mīlestība» izrādi.

Biedrības dižvīru vienaldzību Adolfam Alunānam neizdevās lauzt. Kad viņa pacietība un iespējas beidzot bija izsmeltas, viņš pameta Rīgas Latviešu biedrību. 1874.—1875. gadā Adolfs Alunāns ar savu kolektivu organizē izrādes dažādās vietās — bieži Jelgavā, tad arī Rīgā, nomājot Amatnieku biedrības zāli. Kolektivs dodas arī viesizrāžu ceļojumos pa mazākajām pilsētām, piemēram, 1875. gada oktobrī tas uzstājas 12 izrādēs Cēsīs, Valmierā, Rūjienā un Valkā, decembrī — Tukumā un Bauskā, visur propagandēdams teatri. Interesantākās pirmizrādes 1874.—1875. gadā (A. Alunāna jaunie oriģinaldarbi, «Precioza» ar K. M. Vebera muziku) notika Jelgavā, pēc tam tās pašas lugas parādījās uz citām skatuvēm. Teatra māksla kļuva arvien populārāka tālos Latvijas novados. Visur attīstījās pašdarbības kolektivu darbs.

Tad Rīgas Latviešu biedrības dižvīri sāka saprast, ka te ir nozare, kurā «māmuļa» nav pratusi paturēt vadību. Biedrība pretendēja uz vadošo lomu visā latviešu kulturas dzīvē, bet teatra nozarē tā tagad izrādījās astē. Pēc vairāku gadu pārtraukuma Rīgas Latviešu biedrība atjaunoja teatra komisiju un atsāka rīkot savas izrādes. Tādā kārtā 1875. gadā Rīgā notika gan Adolfa Alunāna, gan teatra komisijas rīkotas izrādes. Tiekdamās pēc hegemonijas, Rīgas Latviešu biedrība, kuras teatra komisiju šai laikā vadīja Adolfam Alunānam labvēlīgi noska-

[1] Dienas Lapa, 1887., 262.

ņotais A. Vebers, vienojās ar Alunānu un piesaistīja viņu atkal biedrības teatrim. Ar 1875.—1876. gada miju izbeidzās nenoteiktais stāvoklis, Rīgas Latviešu teatris nostabilizējās, un sākās nepārtraukta darba gadi.

Jelgavas skatuve šais gados saistīta ar Rīgu, jo Jelgavā sava kolektiva vēl nebija. Jau kopš 1869. gada tur notika Rīgas ansambļa izrādes, kas atrada atsaucīgus skatītājus. Adolfs Alunāns sāka tur rīkot savas pirmizrādes. Īpaši izdevīgi šim nolūkam bija tā sauktie «brīvlaišanas» svētki augusta beigās, kad Jelgavā pulcējās daudz ļaužu. Pēc Alunāna nodibinātas tradicijas līdz pat 19. gadsimta beigām augusta svētkos Jelgavā mēdza notikt izrādes, kur bieži vien skatītājus iepazīstināja ar jaunu lugu.

No jaunajām lugām, kas parādījās aplūkojamā laika posmā, divas Adolfa Alunāna komedijas kļuva populāras un nostiprinājās repertuārā uz ilgāku laiku. *«Muciniekam un mucinieceī»* (1872.) desmit gadu laikā avīzēs atzīmētas izrādes apmēram 30 dažādās vietās, kaut gan šī mazā komedija prasīja labus dziedātājus, tātad nebija visai viegli izrādāma. Vēl populārāks kļuva *«Icigs Mozess»* (1874.): jau pirmajā gadā laikrakstos atzīmētas izrādes 16 dažādās vietās, bet desmit gadu laikā apmēram septiņdesmit vietās. Rainis tanīs gados kā zēns noskatījies «Icigu Mozesu» un vēlāk savā atmiņu eposā «Saules gadi» silti atceras izrādes iespaidus. Daudzās vietās, kur nekad vēl nebija notikušas teatra izrādes, «Icigs Mozess» pamodināja pirmo interesi. Ebreju paunu tirgotājs ludziņā parādīts gan komiskā, tomēr pozitivā gaismā pretstatā uzpūtīgajam, mantkārīgajam Abukalnam — pirmajam spilgtākajam budža tēlam latviešu dramaturģijā. Abukalns pretojas savas meitas Adeles precībām ar nabaga atraitnes dēlu Reini. Līdzjūtīgais Icigs panāk, ka ietiepīgais bagātnieks piekāpjas.

Maz pazīstama neiespiestā A. Alunāna joku luga *«Skolotāja tupeles»* (1875.). Tās galvenā persona ir jaunais palīgskolotājs Cielava, «mudrs, pārgalvīgs jaunlaiku zēns»[1], kas atkaro iemīļoto meiteni bagātam preciniekam. Tāpat kā «Priekos un bēdās», arī «Skolotāja tupelēs» ieskanas cildinājums centīgai jaunatnei ar gaišu prātu un siltu sirdi, — jaunatnei, kuras garu atraisījusi izglītība.

Rakstīdams poses žanrā, Adolfs Alunāns nespēja lauzt šā žanra konvencijas, tomēr demokratiskas tendences ieskaņas un autora centieni atspoguļot sava laika dzīves īstenību pacel dažas viņa labākās lugas pāri tulkotajām vācu posēm un tuvina tās krievu labāko vodevilistu tradicijām.

---

[1] Dienas Lapa, 1888., 163.

5. PAŠDARBĪBAS SĀKUMI ĀRPUS RĪGAS

Arī laukos un mazajās pilsētās dibinājās biedrības, kas organizēja korus un dramatiskās pašdarbības kolektivus. Rīgas izrādes, avīžu raksti un jaunās iespiestās lugas modināja interesi, un sākās strauja pašdarbības attīstība.

1869. gadā zināmas izrādes Ventspilī. Sākot ar 1870. gadu, izrādes notiek jau daudzās vietās. Pirmās, par kurām ievietotas ziņas toreizējā presē, ir: 1870. gada 4. janvarī Talsos («Paša audzināts»), 6. janvarī Bauskā («Paša audzināts»), 13. aprilī Inčukalnā («Paša audzināts» un «Kā pagasta vecākus ceļ») utt. 1870. gadā vēl teatra izrādes sākušās Allažos, Vecpiebalgā, Tērbatā, Vircavā, Vecplatonē, Valkā, Vietalvā, Ungurpilī, Smiltenē un Lipstos; 1871. gadā — Dobelē, Elejā, Līvbērzē, Rūjienā un Valmiermuižā; 1872. gadā — Kuldīgā, Kandavā, Zaļeniekos, Džūkstē, Sunākstē, Pēterpilī, Madlienā, Baldonē utt. Interese par teatri visur ātri auga. «Baltijas Vēstnesis» 1871. gada 15. numurā ziņoja, ka tas saņēmis no 11 vietām korespondences par teatra izrādēm tā gada lieldienās. Gandrīz visur kā pašu pirmo vai vismaz vienu no pirmajām izrādāmajām lugām sastopam «Paša audzinātu». Rīgas teatra vēstures pirmā lappuse gan pieder «Žūpu Bērtulim», bet visas Latvijas mērogā teatra dzīvi ievada visvairāk Adolfa Alunāna komedija.

Drīz izvirzījās daži centri ārpus Rīgas ar ļoti rosīgu teatra dzīvi, īpaši *Vecpiebalga*, kur teatra izrādēs 70. gados piedalījušies brāļi Kaudzītes, Andrejs Pumpurs, Atis Kronvalds, Andrejs Stērste, Dr. J. Jurjāns u. c.; uz Vecpiebalgas skatuves kā viesis uzstājies arī Adolfs Alunāns. Vecpiebalgas ansamblis viesojies Vietalvā, Smiltenē u. c., popularizēdams teatri. Repertuarā bija Rīgā izrādītie viencēlieni: pirmajā izrādē 1870. gada 30. augustā R. Hāna «Lakstīgala un brāļa meita», tā paša gada 25. oktobrī A. Alunāna «Paša audzināts», tālāk «Sulainis par dakteri», «Augsti viesi» u. c. Vecpiebalgā izrādīja arī dažas vecās lugas — «Žūpu Bērtuli» un «Zemnieku un liģeri». Radās pat savs pašu sacerēts repertuars: Kaudzītes Matīss uzrakstīja ludziņu «Rekrušu atvadīšanās» (1871.) un ievada ludziņu viencēliena «Sulainis par dakteri» izrādei (1871.), abi brāļi — ludziņas «Divi varas» (1872.) un «Ķeza ķezas galā» (1873.). Sevišķi ievērojama ir Gogoļa «Revidenta» izrāde Vecpiebalgā 1874. gada 2. aprilī ar M. Kaudzīti Chļestakova, J. Jurjānu Bobčinska un A. Pumpuru Dobčinska lomā.

Vecpiebalgā 1875. gadā notikusi pirmā A. Ostrovska lugas izrāde latviešu valodā — «Pašu ļaudis — gan izlīgsim» Indriķa Alunāna lokalizējumā. Šī izrāde uzskatāma par ievērojamu parādību, jo uz Rīgas latviešu skatuves A. Ostrovska lugas sāk parādīties tikai ar 1882. gadu. Indriķis Alunāns izlietojis A. Ostrovska

A. N. Ostrovskis.

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

komedijas pirmveidu bez beigu skata ar policijas ierēdni, kuru autors bija spiests pierakstīt klāt, lai dabūtu cenzuras atļauju pārdrukāšanai un izrādīšanai. Līdz 1881. gadam nesakropļotā veidā bez šā beigu skata komediju «Pašu ļaudis — gan izlīgsim» nedrīkstēja izrādīt. Var domāt, ka Vecpiebalgas izrāde notikusi, neizprasot cenzuras atļauju. Ka tur dažkārt rīkojušies bez šādas atļaujas, liecina Kaudzītes Matīsa atmiņas par Krummachera lugas «Jānis» izrādēm.[1]

Lielo krievu realistu Gogoļa un Ostrovska lugu iestudējumi Vecpiebalgā notika tanīs gados, kad brāļi Kaudzītes veidoja «Mērnieku laikus». Arī šo izrāžu iespaidi varēja labvēlīgi ietekmēt viņu jaunradi.

Turpmākajos laika posmos periferijas pašdarbības skatuvēm bijusi reizēm ievērojama nozīme. Dažkārt progresīvi centieni tanīs atraduši labvēlīgākas izpausmes iespējas nekā Rīgā. Vecpiebalgā 70. gados pirmoreiz iezīmējas šī līnija.

Īpaši rosīga skatuves darbība 70. gados sākās arī *Vietalvā,* kur izrādēs piedalījušies Jurjānu Andrejs, Auseklis, A. Stērste u. c.

Pēterpilī 70. gados bija latviešu inteliģences pulciņš — Kažoku Dāvis, Auseklis, P. Gūtmanis, K. Baumanis, Jurjānu Andrejs, A. Stērste u. c. No 1872. līdz 1875. gadam tur darbojās latviešu sekcija pie vācu biedrības «Palme», kas, starp citu, sarīkoja arī teatra izrādes, kopskaitā šais gados divpadsmit. Tās vadīja P. Gūtmanis[2]. Pirmajā izrādē 1872. gada 19. februarī rādījuši A. Alunāna «Priekos un bēdās». 1878. gadā nodibinājās Pēterpils Latviešu labdarības biedrība, kas pārņēma arī teatra izrādes savā ziņā. Vēlāk dažos laika posmos Pēterpilī notikušas diezgan daudzas izrādes, piedaloties arī Rīgas latviešu aktieriem kā viesiem.

Pēterpilieši 70. gados izdeva pazīstamos satiriskos krājumus «Dunduri». Daži no viņiem sāka vingrināties arī dramaturģijā. Pēterpilī 1875. gadā notika Kažoku Dāvja lugas «Plītnieks» pirmizrāde (luga pārstrādātā veidā iespiesta ar virsrakstu *«Mērnieks»*). Tā rāda lauku dzīvi māju iepirkšanas laikā. Palaidnīgais mērnieka palīgs Šulcs ņem kukuļus no zemniekiem, kas grib iegūt viņa labvēlību. Ar viltu viņš tiecas iegūt iekārotās meitenes roku. Otrs pēterpilietis Baumaņu Kārlis sarakstīja satirisku lugu *«No tumsas caur dūmiem pie gaismas»,* vērsdamies pret tumsoņiem, svētuļiem, ļaužu muļķotājiem un cildinādams izglītību, ko latvieši gūs ar krievu grāmatu un skolu palīdzību.[3] Kažoku Dāvis ar Ausekļa palīdzību pārtulkoja Puškina «Nāru».

[1] Kaudzītes Matīss, Teatra izrāžu gājums Vecpiebalgā, Rītums, 1922., 6., 474. lpp.

[2] Latviešu Avīzes, 1903., 83.

[3] Manuskripts ZA Fundamentalajā bibliotekā.

Kad laukos sāka attīstīties dramatiskā pašdarbība, tā daudzās vietās atdūrās uz mācītāju un baznīcu kalpu pretestību. Sāka spriest, vai teatris ir vai nav apgrēcība, vai skolotājs drīkst piedalīties teatra izrādēs, vai skolas namā — «klusā dieva dārziņā» — drīkst atļaut telpas izrādēm. Vidzemes tautskolu pārvalde 1872. gadā aizliedza skolu telpās spēlēt teatri. Sakarā ar šo aizliegumu «Baltijas Vēstnesis» publicēja rakstu «Vai teatris ir apgrēcība?»[1]. Vēl 1880. gadā laikrakstos apspriež jautājumu: «Vai tas ir pieklājīgi, ka skolotājs piedalās pie teatra un viesīgu vakaru izrīkošanas?»[2] Teatris izrādījās par spēku, kas palīdzēja ārdīt feodalās tumsības paliekas, pārvarēt baznīcas ieviestus māņus un šaursirdīgus aizspriedumus. Daudzi progresivie kulturas darbinieki, īpaši skolotāji, uzskatīja par savu goda pilnu pienākumu atbalstīt teatri, piedalīties tanī, būdami pārliecināti, ka tas ir viens no cīņas veidiem pret bizmanību. Pašdarbības kolektivu organizēšanās un darbība 70. gados kļuva par nozīmīgu progresivu parādību.

Pašdarbības kolektivu repertuarā 70. gadu sākumā ir pārsvarā no Rīgas Latviešu teatra repertuara pazīstamie Adolfa Alunāna pirmie oriģinaldarbi, kā arī viņa, Teodora Alunāna, P. Pļavenieka un citu tulkojumi, ko bija izdevuši Indriķis Alunāns un J. Šablovskis Jelgavā. Tomēr jau no paša sākuma pašdarbības skatuvju repertuarā parādās zināma patstāvība. Dažas lugas tur izrādītas agrāk nekā Rīgā. Radās vietēji autori, kas rakstīja savai skatuvei, īpaši, kā redzējām, Kaudzītes Vecpiebalgā. Augot interesei par teatri, vērojama tik raksturīga parādība, ka 1874. gada Jāņu vakarā trijās Kurzemes vietās pirmoreiz izrāda nekur citur vēl nepazīstamas jaunas neiespiestas lugas: Nīcā K. Mirtenberga «Divi dienesta meitas», Raņķos Birzmaņa «Trīs brūtgānus» un Lielsvētē J. Liepiņa «Caur raizēm pie miera».

Laukos pirmoreiz izrādīto lugu vidū jāmin filoloģijas studenta E. Brieža-Bojenieka viencēliens *«Nedz pa labo, nedz pa kreiso»* — raksturīgs 70. gadu dramaturģijas paraugs, kas vērsts pret pārvācošanos. Tēlota pa pusei pārvācojusies turīga ģimene. Māte grib izprecināt meitu Annu kārkluvācietim, bet Anna ir latviešu patriote. Viņas roku iegūst dedzīgs tautietis, jaunais filozofijas kandidats Felikss Ērglis. Ludziņa, kurā daudz naivas jūsmas, grūti izrādāma un skatāma, jo puse dialogu ir vācu valodā; tās pirmizrāde notikusi Zaļeniekos 1875. gadā.

Pašdarbības skatuvju attīstību un patstāvīga repertuara veidošanos var uzlūkot par faktoru, kas spieda Rīgas Latviešu biedrības dižvīrus beidzot rūpēties par Rīgas Latviešu teatra vajadzībām.

---

[1] Baltijas Vēstnesis, 1872., 49.
[2] Baltijas Zemkopis, 1880., 48.

6. RĪGAS LATVIEŠU TEATRIS
1876.—1885. g.

Pēc Rīgas Latviešu teatra regularās darbības atsākšanas tā repertuarā parādās visas kaut cik vērā ņemamās 70. gadu latviešu lugas. Lielāko tiesu atkārto jau pirmajos gados izrādītās, jo 70. gadu otrā pusē nerodas neviens jauns darbs, kam izdotos uz ilgāku laiku nostiprināties repertuarā. Visvairāk Rīgā līdz 1885. gadam izrādītas šādas latviešu lugas:

Adolfa Alunāna «Icigs Mozess»	13	reizes
Adolfa Alunāna «Mucinieks un muciniece»	12	„
Adolfa Alunāna «Priekos un bēdās» . . .	9	„
Richarda Tomsona «Mika nāk mājās» . .	9	„
Adolfa Alunāna «Paša audzināts» . . .	7	„

Visas šīs lugas radušās līdz 70. gadu vidum. Pēc īsas rosības latviešu dramaturģijā ar 70. gadu otro pusi sākas ļoti bāls posms, kas izbeidzas tikai 80. gadu beigās. Adolfs Alunāns pēc «Skolotāja tupelēm» (1875.) vairākus gadus neraksta nevienu jaunu lugu.

Nopietnākās no jaunajām orģinallugām teatra repertuarā 70. gadu otrā pusē ir divas Marijas Pēkšēnas dramas. Lugu sacensībā, ko Rīgas Latviešu teatris rīkoja 1870. gadā, Pēkšēnas *«Ģertrude»* izrādījās labākā starp 11 iesniegtajām lugām un ieguva godalgu. Iestudēšanu aizkavēja cenzuras iebildumi un laikam savu tiesu arī teatra vārguļošana no 1871. līdz 1875. gadam, un sabiedrība ar «Ģertrudi» iepazinās izrādēs tikai 1877. gadā. Divus gadus vēlāk teatris sniedza otru Pēkšēnas dramu *«Vienu stāstu!»*[1].

Abu lugu varones ir izglītotas latviešu jaunavas, kas vēlas strādāt tautas labā. Ģertrude grib atvērt meiteņu skolu, bet Juliana (lugā «Vienu stāstu!») — strādāt rakstniecībā. Taču toreizējos apstākļos sievietes patstāvīgie centieni saduras ar bezgala daudziem šķēršļiem, kas sagādā jaunajām censonēm smagas ciešanas. Pozitivie personaži Pēkšēnas darbos ir jaunlatviešu ideju aizrauti. Ar milzīgu godbijību tie lasa Kronvalda rakstus, un pirmie vispārīgie dziesmu svētki tiem sagādā visdziļāko pārdzīvojumu. Pēkšēnas varones nevar mīlēt cilvēku, kam jaunlatviešu centieni vienaldzīgi. Lietodama satiriskus toņus, autore vēršas pret latviešu nīdējiem un kārkluvāciešiem, Tomēr viņa netiek vaļā no paļāvības uz humaniem kungiem un no padevības baznīcai. Sižeti samāksloti, kompozicija pavāja, tāpēc Marijas Pēkšēnas lugas paliekamu nozīmi nav ieguvušas.

---

[1] Marijas Pēkšēnas neiespiesto lugu rokraksti glabājas ZA Fundamentalās bibliotekas J. Misiņa vārdā nosauktajā nodaļā.

Repertuarā šai posmā vēl vienmēr pārsvarā Berlines poses — G. Mozera, H. Salingrē, E. Pola, J. Štetenheima, E. Jakobsona u. c. vācu autoru sacerējumi. Tie ir ražīgi, bet neievērojami, idejiski sekli rakstnieki bez nopietnākiem mākslinieciskiem nolūkiem. Viņi grib tikai smīdināt nepretenciozu skatītāju, bet pat šo mērķi ne ikreiz spēj sasniegt, jo visbiežāk viņu lugas ir pliekanas anekdotes, kurās maz asprātības un nemaz nav dziļākas jēgas. Tās bija banals laika kavēklis birģeļiem. Posēs bez gala variēti vieni un tie paši nodeldētie motivi par niecīgu cilvēku klizmām un pārpratumiem, visvairāk sakarā ar precēšanos. No viena paša Salingrē lugām pārtulkoja septiņas, no Pola — sešas. Tukšās un pliekanās poses bija vācu 50.—70. gadu dramaturģijas mazvērtīgākā daļa. Nojausmu par tām var iegūt jau no dažiem Rīgas Latviešu teatrī izrādīto lugu virsrakstiem vien, kā, piemēram: «Labrīt, Fišera kungs!», «Apvaktētais znots», «Izandelētā brūte», «Cik sver tavs vīrs?» utt.

Sākot ar Kocebu, Vācijā 19. gadsimtā bija saradies neskaitāms šādu sīku rakstnieku bars, kas ražoja lugas mietpilsoniskajam skatītājam. Viņu sacerējumi pildīja vācu teatru repertuaru, un tos izrādīja arī vācu birģeliskās biedrības. 70.—80. gados pose ieņēma lielu vietu Rīgas vācu teatra repertuarā, kur šai žanrā panākumus guva populari aktieri Konrads Buterveks, Livija Eichbergere, Augusts Markvorts, kas pievilka daudz skatītāju. 1883.—1885. gadā par Rīgas vācu teatra direktoru bija viens no pazīstamākajiem tā laika poses pārstāvjiem Emils Pols, kura lugas diezgan lielā skaitā tulkotas arī latviski. Poses uzplūdu periods uz šejienes lielākās profesionalās skatuves nevarēja palikt bez atbalss jaunajā, vēl diezgan nepatstāvīgajā latviešu teatrī un latviešu buržuazisko skatītāju aprindās, kas pazina vācu teatri. Tieši šo vieglo repertuara daļu pārņēma latviešu teatris, turpretim vācu klasiskās lugas, kas ir ne vien vācu tautas, bet visas cilvēces kulturas lepnums, vēl palika ārpus latviešu teatra repertuara.

Šādās ietekmēs veidojās latviešu buržuazijas gaume. Tai bija īsti piemērotas tulkotās un lokalizētās vācu mietpilsoniskās lugas. Latviešu teatra repertuara kvantitativi lielākā, bet kvalitativi mazvērtīgākā daļa adresējas buržuaziskajam un sīkburžuaziskajam skatītājam, kura mietpilsoniskā gaume lielā mērā diktēja toreizējo repertuaru. Šāds repertuars neaudzināja aktierus un skatītājus, bet, tieši otrādi, tas kavēja teatra attīstību, apdraudot jauno latviešu dramaturģiju un skatuves mākslu ar iesērēšanu mietpilsoniskuma sēklī.

Ar gadiem arvien redzamāku vietu repertuarā ieņēma dziesmu lugas, kam paraugu atkal sniedza vācu teatris. Iecienītākie dziedātāji trupā bija Adolfs Alunāns pats, 70. gadu sākumā Vilhelmine Magone (īstajā vārdā V. Zvirgzdiņa), 70. gadu otrā pusē Berta Zvaigznīte (Maikalne), 80. gadu sākumā A. Briga-

Rigas Latweeschu teatris.

(Latw. beedr. namâ.)

☞ Swehtdeen, 3. februarî 1880. ☜

Kapsehtas bruhte.

Peektais zehleens if Holteja lugas „Lenore", tulkota no R. Jaunsema

Personas:

Majors von Starkows, muischas ihpaschneeks	Porescha kungs.
Walheims, unterofizeers	Adolf Allunan.
Mahzitajs Birgers	Leijkalna kungs.
Gertrude, wina kundse	Treu kundsene.
Lenore, abu meita	Klein kundsene.
Mahzitajs Ginters	Bruneneeka kungs.
Skolotajs	Fritzsona kungs.
Jehkabs, majora sulainis	Schönthala kungs.
Kapu razejs	Jensena kungs.

Noteek: Marta mehnesi 1880. gadâ.

Schinî zehleenâ pawisam jauna dekorazija:

Eesniguse kapsehta.

Krahsota no dekoraziju-krahsotaja Frank kunga.

Tad pirmo reisi

Wiss preeksch manas meitas!

Joku luga ar dseedaschanu weenâ zehleenâ, latw. no Theod. Bruneneeka.

Personas

Hugo's	Adolf Allunan.
Jehkabs	Jaunsema kungs.
Piesekis	Bruneneeka kungs.
Nini, teatra-danzotaja	Rosit kundsene.
Karline, kehkscha	Treu kundsene.

Noteek: Hugos'a dsihwoklî.

Beigâs pehdejo reisi schinî sesonâ

☞ Ar pawairotu orkestru: ☜

Labriht, Fischera kungs!

Operete weenâ zehleenâ, latw. no P. Plaweneeka, musika no E. Stiegmana.

Personas

Doktors Lipinsch	Adolf Allunan.
Aurora, wina seewa	Wulf kundsene.
Klara, wina audsekne	Klein kundsene.
Fischers if Jaunjelgawas	Krastina kungs.
Mihkeens	Porescha kungs.
Guste, deenestmeita pee Lipina	Treu kundsene.
Pirmais } nastu nesejs	Schönthala kungs.
Otrs }	Bruneneeka kungs.

Noteek: Dr. Lipina dsihwoklî.

Musikasiskas oalas wadons: kapelmeisters Adolf Imke kungs

dere-Maija un Fr. Lepševics. Daudz dziesmu bija «Mucinieka un muciniecē», «Preciozā», «Lenorē» u. c. lugās. Kā «dziedāšanas lugas» un «operetes» sludinātas: «Atis un Anlīze» (1878.), «Ceļojošais students» (1878.), «Cīrulītis» (1879.), «Labrīt, Fišera kungs!» (1880.) u. c. 1883. gadā iestudēta pirmā komiskā opera — austriešu 18. gadsimta komponista Johana Šenka «Sādžu dakteris». Tādā veidā Adolfs Alunāns Rīgas Latviešu teatrī ieviesa tradiciju, kas pastāvēja, kamēr vien šis teatris darbojās: tā repertuarā laiku pa laikam uzņēma operetes un operas. Tāpēc teatris mēdza saistīt aktierus, kas spēja uzstāties muzikalajā repertuarā. 80. gadu sākumā notiek pirmie mēģinājumi sniegt oriģinallugas ar latviešu komponistu muziku: 1883. gadā izrādīja Adolfa Alunāna «Brenci un Žvinguli Australijā» ar Pēterpils konservatorijas studenta Nikolaja Alunāna muziku un 1884. gadā Jaņa Berga lugu «Mankus» ar Jēkaba Ozola muziku.

1880. gadā repertuarā ienāca, lai paliktu tur uz ilgiem laikiem, K. Holteja *«Lenore»* — viens no raksturīgākajiem 80. gadu repertuara paraugiem. Vēlāk, H. Rodes-Ebelinga pārstudēta, «Lenore» kļuva par pirmo lugu, kuras izrāžu kopskaits uz Rīgas latviešu skatuvēm ar gadiem pārsniedza simtu. Salkanās lugas pirmizrādi 1880. gadā teatris reklamēja, sludinādams tā laika gaumei raksturīgus cēlienu virsrakstus: 1. cēl. — Ar šķēpu priekš tēvijas; 2. — No brūtes sāniem rauts; 3. — Tālā Turcijā jeb Pēdējais sveicinājums; 4. — Kāzas; 5. — Kapsētas brūte. Lugas sākumā Viļums, dodamies turku karā, zvēr mūžīgu uzticību Lenorei. Kad Viļums gājis bojā, viņa miesas gulda dzimtenes kapsētā, un uzticīgā Lenore mirst pie viņa kapa. Tāpat kā poses, arī «Lenorei» līdzīgās raudulīgās bēdu lugas, kas ieviesās latviešu teatra repertuarā, ir raksturīgas mietpilsoniskajai dramaturģijai.

80. gadu sākumā vērojamas dažas tālākas attīstības pazīmes Rīgas Latviešu teatrī.

Līdz 80. gadu vidum latviešiem vēl nav profesionala teatra, bet Rīgas Latviešu teatris 70.—80. gadu mijā jau iegūst pusprofesionalu raksturu un attīstās profesionalas skatuves virzienā. Teatris gan vēl nespēj nodrošināt aktieru eksistenci, un visiem diena paiet vēl kādā citā darbā. Trupai izveidojas neliels, diezgan stabils kodols, kas garantē pieredzes uzkrāšanos un pakāpenisku profesionalās gatavības augšanu. Viens otrs jau sāk uzstāties, neslēpjot savu īsto vārdu. No šī kolektiva pēc nedaudziem gadiem izaug pirmā latviešu profesionalo aktieru paaudze — A. Brigadere-Maija, Fr. Lepševics, B. Rūmniece u. c. Tomēr laikā starp 1875. un 1885. gadu teatris vēl attīstās lēni, jo Rīgas Latviešu biedrības paspārnē nav labvēlīgo apstākļu straujai un spirgtai mākslas augšanai. Palēnām pieaug izrāžu skaits, bet tas vēl vienmēr ir neliels: no 1878. līdz 1882. gadam

Rīgas Latviešu teatrī notiek 13—17 izrādes gadā, bet no 1883. līdz 1885. gadam — 20—26 gadā.

80. gadu sākumā Latvijā padziļinājusies socialā diferenciācija un saasinājušās šķiru pretrunas. Plašos apmēros risinās zemnieku nemieri. Progresivajā sabiedrības daļā pieaug nemiera noskaņas. Slepeni izplatās revolucionaro narodņiku literatura. Turpretim latviešu buržuazijā pastiprinās reakcionaras tendences, kompromisa gatavība ar šejienes vācu virsslāni, padevības apliecinājumi patvaldībai. Savu idejisko apsīkumu buržuazijas ideologi maskē, atkārtodami nodeldētās buržuaziskās nacionalās kustības progresivā posma frazes.

Augošā sīkburžuazisko slāņu stichiskā protesta noskaņas 80. gadu sākumā atrada zināmu, lai gan vēl visai biklu atbalsi teatrī. Repertuarā ienāca dažas lugas, kurās nedaudz ieskanas kritizētāja tendence. Adolfa Alunāna *«Džonā Neilandā»* (1881.) ir satiras elementi, kas vērsti pret «tautisko» biedrību vīru tukšo, bezmērķīgo darbošanos (Neilanda tēls), tāpat pret svētuļiem, vēl neizskaustas tumsonības pārstāvjiem (Jurģa tēls). Tomēr A. Alunāna kritizētāja tendence stipri ierobežota. Negativo parādību socialo sakni viņš nespēja atsegt.

1883. gadā teatris iestudēja norveģu rakstnieka B. Bjernsona dramu *«Redaktors»*. Tanī notēlota vēlēšanu cīņa, kurā partija, kas pašreiz tur varu savās rokās, nikni un nekrietni cīnās pret progresivāko partiju, kas iziet vēlēšanās, prasīdama pārmaiņas. Lai arī Bjernsona kritika visai mērena, šīs lugas iestudēšana satracināja Rīgas reakcionarās vācu aprindas. Viņu prese skarbi vērsās pret latviešu teatri un prasīja, lai izrādi aizliedz, jo sajuta, ka luga sasaucas ar šejienes pretišķībām. Latviešu buržuazijas vadošās aprindas reakcijas gados pēc Aleksandra II nogalināšanas ļoti baidījās modināt kaut vismazākās aizdomas par kādiem «dumpīgiem» nolūkiem. Laikam tāpēc «Redaktoru» pēc pirmizrādes vairs neatkārtoja. Reakcija toreiz centās apslāpēt teatrī pat visai atturīgu sabiedriskas domas izpausmi.

Adolfa Alunāna pēdējais iestudējums, K. Gernera luga *«Vāciski un latviski»* (1885), ieguva Esenberģu Jāņa lokalizējumā tādu nokrāsu, ka tanī ieskanējās kritika par latviešu buržuazijas vadošo aprindu kompromisa tendencēm un kārkluvācietību. Tamlīdzīgas parādības repertuarā, modinot nepatiku biedrības noteicējās aprindās, varēja kāpināt šo aprindu neapmierinātību ar Adolfu Alunānu kā teatra vadītāju.

Klasiskā dramaturģija Rīgas Latviešu teatra repertuarā vēl arvien bija reprezentēta ārkārtīgi vāji. Teatra vadītāji domāja, ka ne teatris, ne skatītāji vēl nav izauguši līdz klasikai. No Rietumeiropas klasiskās dramaturģijas darbiem iestudēja 1884. gadā G. E. Lesinga komediju «Minna fon Barnhelma». Sevišķi liela

nozīme tam faktam, ka 80. gadu sākumā repertuarā atkal ienāca dažas krievu kritizētāja realisma lugas. Laikā, kad latviešu pašu dramaturģija vēl bija vāja, tieši ar krievu realistiskās dramaturģijas tulkojumu palīdzību varēja cerēt ievirzīt latviešu teatri dziļākos ūdeņos. To, kā liekas, bija sapratusi daļa latviešu inteliģences, tāpēc 80. gadu sākumā vērojama lielāka rosība krievu lugu tulkošanā, un četru gadu laikā (1882.—1885. g.) zināmi 11 krievu lugu tulkojumi. Dažus no tiem izrādīja Rīgas Latviešu teatris. 1882.—1883. gada sezonu (Manaseina revizijas laikā) tas atklāja ar A. Puškina *«Skopo bruņinieku»* J. Rempētera tulkojumā. Titullomu tēloja Adolfs Alunāns. Ar šīs pašas lugas izrādi teatris 1883. gada pavasarī slēdza sezonu. Tādā veidā izkārtojot repertuaru, lai sezona būtu atklāta un slēgta ar krievu lugu, teatris apliecināja savu cieņu krievu klasiskajai dramaturģijai. Tanī pašā sezonā Rīgas Latviešu teatris pirmoreiz savas pastāvēšanas laikā iestudēja A. Ostrovska darbu — komediju *«Balzaminova apsievošanās»* jeb «Ko gribēji, to dabūji» ar Adolfu Alunānu titullomā.

Ap to laiku teatris ieguva savā rīcībā vēl divus A. Ostrovska lugu tulkojumus — «Pēdējo upuri» un «Patiesība ir dižena, bet laime vēl diženāka», kā toreizējā tulkojumā dēvēta pazīstamā komedija. Šos tulkojumus skatītāji nedabūja redzēt. Toties 1884. gadā uz Rīgas Latviešu teatra skatuves pirmoreiz parādījās N. Gogoļa *«Precības»* P. Graubiņa tulkojumā ar virsrakstu «Svātiene» jeb «Pieci precības kandidati». Adolfs Alunāns tēloja neveiksmīgo precinieku — flotes virsnieku Ževakinu un jaunā aktrise Berta Rūmniece, tikko sākusi skatuves gaitas, savu pirmo lomu klasiskā lugā — Arinu Panteleimonovnu. Tā laika recenzijā ar gandarījumu atzīmēta klasiskās krievu komedijas parādīšanās repertuarā: «Beidzamajos gados latviešu teatri pārplūdināja seklas un rupjas Berlines poses, kas nu nekādā vīzē nederēja ne prāta un dvēseles izglītībai, ne labām sadzīves priekšzīmēm, ne jautrai laika pakavēšanai. Dažas lugas bij pat tādas, ka vajadzēja viņas ar slotas kātu aizdzīt no latviešu skatuves. Caur tām teatra publika netiek pacilāta, bet nogrūsta zemākā stāvoklī. No tādām seklām balagana lugām ļoti izšķīrās izgājušā svētdienā izrādītā luga «Svātiene» jeb «Pieci precību kandidati».»[1]

80. gadu sākumā Rīgas Latviešu teatrī vērojamā interese par krievu klasisko dramaturģiju nebija ilgstoša, jo nākamajos gados, latviešu buržuazijai kļūstot aizvien reakcionārākai, Rīgas Latviešu biedrība kā buržuazijas ideoloģiskais centrs aizvadīja teatri citā, krievu klasiskās mākslas garam svešā, antidemokratiskā virzienā.

---

[1] Balss, 1884., 9.

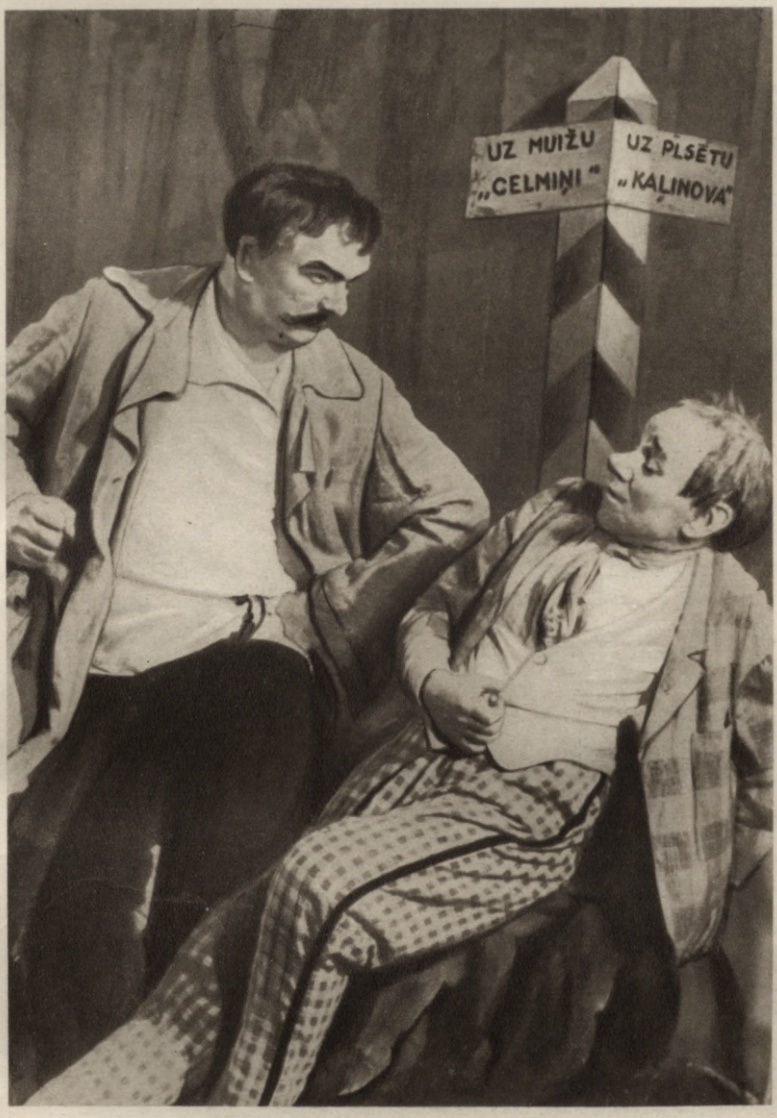

Teodors Lācis un Teodors Podnieks
(Ņesčastļivcevs un Ščastļivcevs) A. Ostrovska lugā «Mežs».
(Nacionalais teatris.)

BIBLIOTĒKA ★ LATV. PSR VALSTS

Progresivo un reakcionaro centienu pretišķības ne vien no ārienes ietekmēja teatri, bet tās sadūrās arī pašā teatra saimē. Piemēram, kādu laiku ar Baltgalvja vārdu izrādēs piedalījies Rīgas garnizona virsnieks K. Aizups, kas kopā ar Andreju Pumpuru u. c. 1882. gadā kara tiesā apsūdzēts par sacelšanās gatavošanu. Šinī prāvā pratināja arī viņu abu kopīgo draugu Adolfu Alunānu. Bet tai pašā laikā trupā darbojies policijas aģents, kas Aizupu nodeva. Šādas spilgtas pretišķības, kurās atspoguļojās sabiedriskās diferenciacijas padziļināšanās, ļauj saprast arī pretrunas teatra repertuarā. Līdzās vērtīgiem progresiviem, sabiedriski nozīmīgiem darbiem tanī ir pārsvarā nevērtīgas, progresivam skatītājam nepieņemamas lugas.

Seklās poses un «Lenorei» līdzīgās raudulīgās bēdu lugas, aizņemdamas ilgus gadus galveno daļu latviešu teatra repertuarā, nelabvēlīgi ietekmēja arī latviešu dramaturģijas attīstību, jo autori ņēma šīs poses un bēdu lugas par paraugu.

80. gadu sākums un vidus latviešu dramaturģijā ir visnabadzīgākais posms. Jaunu lugu ir maz, un neviena neiekaro sev pastāvīgu vietu repertuarā, atskaitot Adolfa Alunāna «Džonu Neilandu». Adolfam Alunānam šinīs gados ir vēl trīs lugas, no kurām īsi jāatzīmē maz pazīstamā, neiespiestā joku luga bērniem *«Brencis un Žvingulis Australijā»* (1883.). Abi no «Pēterburgas Avīžu» pielikuma pazīstamie draugi nolemj doties uz Australiju. Tur dzīve esot viegla, cigari augot zemē kā burkāni, rudzi un mieži augot kā zāle bez sēšanas, piens tekot no ūdensvada un jāstrādā nemaz neesot, jo par divdesmit kapeikām varot nopirkt melnu vergu, bet, pērkot dučiem, iznākot lētāk. Australijā abi lēto vergu meklētāji nokļūst mežoņu gūstā, un viņus tikko neapēd.

Aizmirsta ir arī otra neiespiestā Adolfa Alunāna luga, kas izrādīta 1883. gadā — *«Piltenieks Rīgā»*, par kuru nav īsti zināms, vai tā ir lokalizējums vai patstāvīgs sacerējums. Šīs dziesmu lugas varonis ir turīgs dzirnavnieks Spuris, kas, Rīgā iebraucis, uzdzīvo, bet sieva pa tam dzen viņa pēdas, kamēr notver viņu kādā izpriecu lokalā. Abas šīs lugas vājas.

1884. gadā uz Rīgas Latviešu teatra skatuves parādās tikai viena jauna oriģinalluga, bet 1885. — pat neviena. Ieilgstošo latviešu dramaturģijas apsīkumu pārtrauc jaunas ierosmes tikai gadu desmita beigās, veidojoties Jaunajai strāvai.

Atskatoties uz oriģinalrepertuara stāvokli latviešu teatrī līdz astoņdesmito gadu vidum, redzam, ka latviešu dramaturģija attīstījās lēnām. No 1868. līdz 1885. gadam uz latviešu skatuvēm pavisam izrādītas, cik iespējams konstatēt, 229 lugas, bet no tām tikai 38 (tātad apmēram viena sestā daļa) bija oriģinallugas — caurmērā divas jaunas ik gadu. No šīm oriģinallugām

tikai 14 izrādītas vispirms Rīgas Latviešu teatrī, bet 24 uz pašdarbības skatuvēm.

Lielākā daļa tā laika oriģinallugu neguva panākumus un drīz aizmirsās. Dziļākas pēdas atstāja vienīgi Adolfa Alunāna darbi. Dramaturģijā vēl neradās Jura Alunāna, Ausekļa un Pumpura dzejai vai Kaudzīšu romanam līdzīgi darbi. Vēl nebija lugu, kas pilnīgāk atspoguļotu mūsu zemes dzīves īstenību un kaut cik dziļāk tvertu nopietnus tautas dzīves jautājumus. Dzīves īstenība bija nesalīdzināmi bagātāka un sarežģītāka nekā tās atspoguļojums uz skatuves. Laikmeta progresivie centieni dramaturģijā izpaudušies bālāk nekā, piemēram, lirikā.

Analizējot šādas parādības cēloņus, starp citu, nākas atzīt, ka liels kavēklis bija cenzura. Izrādāmās lugas cenzēja stingrāk nekā iespiežamos darbus. Dažkārt lugu atļāva iespiest, bet neļāva izrādīt. Jau latviešu teatra pirmajos gados sastopamies ar cenzuras aizliegumiem, tā, piemēram, cenzurā aizķērās 1870. gada sacensības luga «Ģertrude». Baidīdamies no cenzuras, rakstnieki lugās vairījās no asumiem, un daudzi nopietnākie jautājumi palika ārpus dramaturģijas; uz tiem skatījās kā uz tādiem, kam uz skatuves nav vietas.

Sava nozīme arī tam apstāklim, ka, trūkstot profesionaliem aktieriem, teatru māksliniecisķās iespējas vēl bija nelielas un autori piemērojās visvairāk diletantiem, daudzajām pašdarbības skatuvēm, uz kurām dažs labs no autoriem pats darbojās.

Teatris visvairāk bija atkarīgs no buržuaziskā un sīkburžuaziskā skatītāja, no tā mietpilsoniskās gaumes. Tā ietekmē teatra darbinieku aprindās ieviesās pieticība idejiski māksliniecisķajās prasībās. Teatri uzskatīja par patīkamas atpūtas sagādātāju un ļaužu radinātāju pie sanāksmēm un «saviesīgas dzīves». Ne velti daudzām biedrībām, kas rīkoja teatra izrādes, bija zīmīgs nosaukums — «Viesīgā biedrība», «Sadraudzīgā biedrība». Apmierinājās, ka teatris palīdz atturēt no kroga. Bija spēkā uzskats, ka latviešu teatris vēl nevar būt «mākslas teatris».

Īpaši negativi teatra darbību un repertuaru un līdz ar to latviešu dramaturģijas izaugsmi ietekmēja Rīgas Latviešu biedrības politikas attīstība reakcijas virzienā.

80. gadu smagās reakcijas laikā latviešu buržuazija baidījās modināt aizdomas valdošajās aprindās un gļēvi luncinājās patvaldības priekšā, apliecinādama savu uzticību. Buržuazija bija vairāk vai mazāk sasniegusi tos mērķus, pēc kuriem tā bija tiekusies. Īpaši tās virsotne jutās jau diezgan labi nodrošināta, un tai nevarēja vairs būt nekādu progresivu centienu. Netrūka latviešu namīpašnieku, veikalnieku, uzņēmēju, muižu nomnieku, advokatu u. c., kas dzīvoja pārticībā, turēja saviem bērniem mājskolotājus, sūtīja savus dēlus augstskolā, sagājās ar vācu aprindām. Šīs «labākās familijas» tiecās norobežoties no «pras-

tajiem» un dzīvot «smalko ļaužu» dzīvi, kurai paraugus noskatījās šejienes vācu patriciešu namos un muižās.

Šo «labāko familiju» varā bija Rīgas Latviešu biedrība, un līdz ar to viņām piederēja noteicējs vārds Rīgas Latviešu teatrī. Pēc viņu gribas šim teatrim 80. gados vajadzēja veidoties par «labāko familiju» teatri, kas atbilstu viņu gaumei un paustu viņu mietpilsoniskos centienus. Sabiedriskai kritikai un protestam tādā teatrī nevarēja būt vieta. No mākslas prasīja apvaldītu toni, ārēju košumu, dzīves īstenības pretrunu aizplīvurojumu. Reakcionarā režima prasības saskanēja ar latviešu buržuazijas vadošo aprindu tieksmēm. Teatris nokļuva stiprā šo tendenču varā.

Teatra direktors Adolfs Alunāns neatbilda šo aprindu nodomiem, viņš tām šķita par plebejisku, un pat tas mazums demokratisko centienu, kas bija atradis izpausmi uz skatuves, tām likās jau pārāk daudz. 1885. gadā Alunānam nācās aiziet no teatra.

7. PAŠDARBĪBAS SKATUVES LĪDZ 80. GADU VIDUM

80. gados pašdarbība īpaši uzplaukst Cēsīs, Jelgavā un vēl dažās vietās, kur veidojas amatieru kolektīvi.

Cēsu Latviešu labdarības biedrības izrādēs piedalījās K. Mačernieks (pseidonīmi Reķu Viesonis, Dadzis, Lapsene), P. Liepiņš (Austriņš), vēlāk arī Zvārguļu Edvarts, kas tulkojuši un sarakstījuši lugas (K. Mačernieks viens ap 30), tāpēc Cēsīm pa daļai bija savs patstāvīgs repertuārs. Daži cēsinieku tulkojumi pēc tam iekļuva arī Rīgas Latviešu teatra repertuārā (M. Glinkas «Ivans Susaņins» resp. «Dzīvību priekš cara», F. Raimunda «Izšķērdētājs» un «Cilvēces naidnieks» u. c.). Diletanta K. Mačernieka lugas gan bija tik mazvērtīgas, ka Rīgas Latviešu teatris atturējās tās uzņemt repertuārā. Tās izrādītas šur tur uz pašdarbības skatuvēm. K. Mačernieka skatu luga «Varmāka» (1883.) raksturīga ar to, ka tanī uzpeld motivs, kas pēc tam ilgi sastopams dažādās lugās: notēlota vienkārša latviešu jaunekļa un bagātas, smalkas vācu jaunavas mīlestība, kas saduras ar ļaunu cilvēku intrigām. Citos sacerējumos šis motivs parādās arī kā vācu aristokrata un vienkāršas latviešu meitenes mīlestība. Motiva popularitate saistās ar toreizējās latviešu buržuazijas augošajām «aristokratisma» tendencēm.

Cēsu Latviešu labdarības biedrības kolektīvs paveica grūtu uzdevumu, 1885. gadā pirmais latviski iestudēdams dramatiska teatra izrādei iekārtoto M. Glinkas operu «Ivans Susaņins» (toreiz «Dzīvību priekš cara»), ko nākamajā gadā uzņēma savā repertuārā Rīgas Latviešu teatris.

Tamlīdzīgi sarežģīti uzdevumi kļuva vieglāk veicami, kad 1885. gadā Cēsu Labdarības biedrība ieguva sev namu ar skatuvi. Ap to pašu laiku vietu vietām Latvijā ceļas biedrību nami, tiek iekārtotas izrāžu zāles ar skatuvi: 1885. gadā Valmieras Latviešu biedrībai un Vietalvas Labdarības biedrībai, 1887. gadā Vecpiebalgas Labdarības biedrībai un Valkas Viesīgajai biedrībai utt. Teatra izrādēm visur tur tagad pavērās daudz lielākas iespējas.

Spēcīgi pašdarbības kolektivi 80. gados bija arī *Vecpiebalgā* un *Vietalvā*. Tie drīz vien pēc tam, kad kāda luga bija parādījusies Rīgā, centās to iestudēt, nebaidīdamies arī no grūtākiem uzdevumiem. Ar saviem iestudējumiem viņi viesojās citos Vidzemes novados: Vecpiebalgas kolektivs dažkārt Smiltenē, Vietalvas — Pļaviņās, Jēkabpilī. Tā, piemēram, 1880. gadā Rīgas Latviešu teatrī izrādīto «Lenori» drīz vien rāda Vecpiebalgas biedrība, pēc tam Vietalvas. Vecpiebalgu vairākkārt apmeklēja Adolfs Alunāns, piemēram, 1882. gada augustā, uzstādamies «Icigā Mozesā» un «Cīrulītī», 1885. gada februarī «Biedrību sērgā» un «Uz pavēli jākrāc».

Liepājā latviešu pašdarbības izrādes sākušās 1877. gadā. Kad 1880. gadā nodibinājās Liepājas Latviešu labdarības biedrība, tā pārņēma izrāžu rīkošanu savā ziņā. 1881. gadā tā sarīkojusi 8 izrādes, 1882. gadā 5 utt. 1881. gada maijā pirmoreiz Liepājā ieradās Adolfs Alunāns, piedaloties «Iciga Mozesa» u. c. izrādēs. 1883. gadā Liepājā pirmoreiz viesojās Jelgavas Latviešu biedrības kolektivs. Otrreiz A. Alunāns apmeklē Liepāju 1885. gada novembrī, izrādīdams ar savu trupu «Džonu Neilandu», «Ak, šie vīrieši!» u. c.

Jelgavā pašdarbība sākas 70. gadu beigās. Par pirmo patstāvīgo jelgavnieku izrādi uzskata A. Kocebu «Ar labu nakti!» izrādi 1879. gada 25. februarī. 1880. gadā jau notiek mēģinājums noorganizēt pastāvīgu amatieru skatuvi pie nupat nodibinātās Jelgavas Latviešu biedrības, uzaicinot par vadītāju dziedātāju un dziedāšanas pedagogu Davidu Brežinski, kas bija mācījies Drezdenē un Leipcigā. Viņa pirmais iestudējums bija Š. Birch-Pfeiferes «Pilsētā un uz laukiem» 1880. gada 26. augustā Jelgavas pilsētas teatrī. Pēc līguma D. Brežinskim vajadzēja sagatavot 12 izrādes gadā. Viņš tās kuplināja, uzstādamies arī kā dziedātājs. Kādā aizrādījumā pirms izrādes teikts: «Lugas starpā D. Brežinski kgs dziedāšot paša komponierētu dziesmu «Ai actiņas, ai actiņas, tās brūnās prātā man».» Citreiz aizrādīts: «Šinī lugā Brežinski kungs dziedās «Pie mīļākās loga».» 1882. gadā D. Brežinskis pārtrauca darbību Jelgavas Latviešu biedrības ansamblī, bet dalībnieki turpināja izrādes. Tais gados Jelgavas ansamblis bieži izbrauc uz citām pilsētām — Bausku, Tukumu, Liepāju.

Liela interese par mākslu bija Jelgavas vidusskolu jaunatnē. Tur 80. gadu sākumā mācījās Aspazija, vēlākie aktieri J. Duburs,

J. Duburs Klusiņa lomā R. Benediksa «Onkulī».
(Rīgas Latviešu teatris.)

Roberts Jansons u. c. Iepazinušies ar klasisko literaturu un aizrāvušies ar ģeniju darbiem, jaunieši nevarēja būt apmierināti ar «Izandelētas brūtes» vai «Istabas ar divām gultām» izrādēm. Roberts Jansons pārtulkoja Šekspira «Venecijas tirgotāju», ko iestudēja un izrādīja (1884.). Starp citiem vidusskolēniem «Venecijas tirgotājā» piedalījās Aspazija (Džesikas lomā) un Duburs. Šī izrāde, kas pievērsa sev plašu uzmanību un izraisīja strīdus laikrakstos, stiprināja sabiedrībā šaubas par Rīgas Latviešu teatra vadītāju apgalvojumu, it kā klasikai neesot ne tulkotāju, ne tēlotāju, ne publikas.

R. Jansons tūlīt pēc tam vēl sagatavoja Fr. Šillera «Laupītājus» un V. Šekspira «Ričardu III», bet nedabūja atļauju. Zināmā mērā par Jelgavas pulciņa darbības atbalsi Rīgas Latviešu teatrī var uzskatīt G. E. Lesinga «Minnas fon Barnhelmas» iestudējumu 1884. gada beigās. Šeit vēlreiz nākas konstatēt pašdarbības pasākumu ietekmi uz vecāko latviešu teatri un tā konservatīvo vadību. Tā jūtama arī nākamajā periodā — Jaunās strāvas laikā.

REPERTUARS NO 80. GADU VIDUS LIDZ GADSIMTA BEIGĀM

1. LATVIEŠU TEATRA ATTISTIBA NO 80. GADU VIDUS LIDZ GADSIMTA BEIGAM

Kapitalisma attīstības gaitā Latvijā 80.—90. gados stipri padziļinājās šķiru diferenciacija un saasinājās šķiru cīņa.

Latviešu buržuazija, tikusi pie turības un baidīdamās no proletariata, kļuva arvien reakcionarāka. Tā turpināja daudzināt «atmodas laikmeta» lozungus un pretendēja uz tiesību runāt visas tautas vārdā, bet, runādami par tautu, «tautiskie» ideologi īstenībā rūpējās tikai par buržuazijas šķiras interesēm, kas nepavisam nesaskanēja ar tautas masu interesēm.

Tanī pašā laikā strauji auga jauni, progresivi spēki. Uz politisko cīņu arenas iznāca revolucionara šķira — proletariats. Kā citur toreizējā Krievijā, tā arī Latvijā pieauga strādnieku kustība.

Partijas vēstures īsajā kursā lasām: «90. gados rūpniecība pārdzīvoja uzplaukuma periodu. Pieauga strādnieku skaits. Kļuva stiprāka strādnieku kustība. No 1895. līdz 1899. gadam, pēc nepilnīgām ziņām, streikoja ne mazāk par 221 tūkstoti strādnieku. Strādnieku kustība kļuva par nopietnu spēku zemes politiskajā dzīvē.»[1]

Rīga 90. gados bija strauji augošs rūpniecības centrs. Ja 60. gadu vidū rūpniecības strādnieku skaits Rīgā pārsniedza tikai piecus tūkstošus, tad 1900. gadā to jau bija 50 000. Strādnieku darbs un dzīve noritēja nežēlīgas ekspluatacijas

---

[1] Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsture. Īsais kurss, 1952., 19.—20. lpp.

apstākļos. Garā darba diena izsūca strādnieku spēkus, postīja viņu veselību. Strādnieki saņēma niecīgu algu. Viņu liktenis bija nabadzība, mūžīgie bezdarba draudi. Proletariatā brieda arvien niknāks nemiers un gatavība cīnīties par cilvēciskām tiesībām. Arvien vairāk un vairāk pieauga streiku kustība.

1895. gadā Rīgā rodas nelegalie strādnieku pulciņi, kuros iesaistās ap 300 biedru. Nākamajos gados nelegalie pulciņi nemitīgi aug. Revolucionarie propagandisti iepazīstina strādniekus ar marksismu. 1899. gadā 15 nelegalie pulciņi apvienojas Rīgas socialdemokratiskajā organizacijā. Gadu vēlāk Rīgu apmeklē V. I. Ļeņins un nodibina tiešus sakarus ar Rīgas revolucionaro pulciņu darbiniekiem.

Patvaldība un buržuazija ar naidu un bailēm vēro proletariata augošo politisko spēku. Jau 1899. gadā «kungu Rīgu» pārbiedē tāda proletariata masu akcija kā «Rīgas dumpis».

Šķiru pretrunu saasināšanās ietekmēja demokratisko inteliģenci. Jau 80. gadu otrā pusē veidojās demokratiskās latviešu inteliģences kustība, kas pauda sīkburžuazisko masu un strādniecības stichisko protestu un uzstājās pret nacionalistiskās buržuazijas politiku. Šī kustība auga spēkā un ieguva Jaunās strāvas vārdu. Jaunajai strāvai un tās laikrakstam «Dienas Lapai» bija liela nozīme latviešu tautas progresivo spēku aktivizēšanā.

90. gadu sākumā notiek latviešu radikalās inteliģences pievēršanās marksismam. Jaunstrāvnieki iepazīstas ar marksistisko literaturu. No viņu vidus nāk marksisma propagandisti, kas pauž savus uzskatus presē, referatos, jautājumu vakaros. Tie atrod saskari ar strādnieku nelegalajiem pulciņiem un darbojas tanīs.

Jaunā strāva spēcīgi ietekmējusi latviešu literaturas un mākslas tālāko attīstību. Literaturas jautājumi kļūst par asu cīņu objektu, saduroties jaunstrāvnieku un reakcionaru uzskatiem. Jaunstrāvnieki prasa progresivu, realistisku literaturu un mākslu, ņemot par paraugu krievu un citu tautu realisma sasniegumus. Viņi vēršas pret reakcionaro pseidotautisko romantismu, mietpilsonisko seklību un salkanību. Sevišķi nozīmīgs ir J. Jansona-Brauna referats «Domas par jaunlaiku literaturu» (1893.). Jaunā strāva izvirza prasību pēc kritizētāja reālisma latviešu literaturā, lai rakstniecība atsegtu šķiru pretišķības («skarbi tai jāapgaismo tagadējo šķiru savstarpējā satiksme») un sekmētu dzīves pārveidošanu; tā prasa «literaturas nopietnu, saprātīgu un apzinīgu kalpošanu socialai idejai» (J. Jansons-Brauns). Jaunās strāvas ietekmē latviešu 90. gadu literaturā veidojas darbi, kas notēlo nabadzīgo ļaužu dzīvi, apkaro reakcionarus uzskatus, vēršas pret buržuazijas «aristokratisma» tendencēm, cīnās par sieviešu tiesībām.

Jaunās strāvas ierosinātais nemiers, plašāku apvāršņu

alkas, izraušanās no šaurā ideju loka, novēršanās no salkanā «tautiskā» epigonisma, pievēršanās realismam un progresivajam romantismam, ciešāka pieslēgšanās krievu demokratiskās kulturas tradicijām — viss tas atrod dzīvu atbalsi tautā, sevišķi jaunatnē. Aug arī sabiedrības prasības pret teatri un tā repertuaru.

Latviešu buržuazija, ar bailēm vērodama augošo proletariata spēku, mobilizējas ideoloģiski, meklē cīņas līdzekļus un cenšas apslāpēt augošo proletariata šķiras apziņu. Buržuazija kļūst arvien naidīgāka pret visu progresivo. Tās ideoloģiskais centrs ir Rīgas Latviešu biedrība, kas valda pār Rīgas Latviešu teatri. Biedrība cenšas nosargāt teatri no Jaunās strāvas ietekmes.

Rīgas Latviešu teatra vadība tiecas panākt, lai teatris apmierinātu turīgās buržuazijas, tā saukto «labāko familiju» jeb «smalko» prasības. Viņu gaumei piemēro repertuaru. Kad 1889. gadā teatrī ir mazāk apmeklētāju, Rīgas Latviešu biedrības vadība liekas nemaz neskumstam, jo konstatē, ka turīgo apmeklētāju skaits kļuvis lielāks. Tā gada pārskatā sacīts: «Redzams, ka mūsu teatra apmeklētāju skaits aiz dažādiem iemesliem mazinājies, bet tagad latviešu teatri apmeklē bagātākā un izglītotākā daļa no latviešu publikas, kas agrāk labāk gāja vācu teatrī, tādēļ ka tagad te tādi pat mākslas baudījumi kā vācu teatrī.»[1]

Ap 80. un 90. gadu miju pēc ilgāka sastinguma iestājas lielāka rosība dramaturģijā. Sāk darbību vesela rinda jaunu dramaturgu: 1888. gadā Aspazija, Zvārguļu Edvarts, J. Rozentals-Krūmiņš, 1889. — Puriņu Kļāvs, 1890. — R. Blaumanis, P. Sarķis, 1891. — J. Duburs, 1892. — Straumes Jānis, 1893. gadā — J. Palevičs, A. Deglavs, E. Kociņš, D. Šveņķis u. c. Kādu laiku klusējis, kopš 1888. gada intensivi pievēršas dramaturģijai Adolfs Alunāns. Vairums šo autoru gan vēl nespēj atbrīvoties no tradiciju valgiem, neatrod saskari ar jaunajiem sabiedrības spēkiem un nepaceļas augstākā idejiski mākslinieciskā līmenī.

Strauji augot latviešu iedzīvotāju skaitam pilsētās, attīstoties sabiedriskajai dzīvei, stipri intensivāka top arī skatuves dzīve. Rīgas Latviešu teatris 80. gados kļūst profesionals. Pagaidām tas vēl ir vienīgais profesionalais teatris, bet 90. gados jau vairāki kolektivi iegūst pusprofesionalu raksturu. Stipri uzplaukst pašdarbība. Pieaug amatieru un diletantu skatuvju relativā loma visā teatra dzīvē. Pēc R. Tautmīļa-Bērziņa ziņām 1899. gadā Latvijā notikušas 543 latviešu teatra izrādes, no tām Rīgas Latviešu teatrī 74, uz amatieru un pusprofesionalajām skatuvēm Rīgā un Jelgavā 112, uz visām pārējām 357.[2] Rīgas

[1] Dienas Lapa, 1890., 29.
[2] Dienas Lapa, 1900., 20.

Rigas Latviešu teatris pagājušā gs. 90. gados.

LATV. UNIV. CAESIS BIBLIOTEKA

Latviešu teatri «māmuļa» cenšas nosargāt no Jaunās strāvas ietekmes, bet uz pārējām skatuvēm šī ietekme nav atturama. Tur izrāda lugas, ko Rīgas Latviešu teatra vadītāji neuzņem repertuarā. Krievu klasiskā realisma lugas 90. gados vairāk izrādītas uz amatieru skatuvēm nekā Rīgas Latviešu teatrī. Tāpat arvien biežāk uz šīm skatuvēm notiek latviešu oriģinallugu pirmizrādes. Tā 90. gados ārpus Rīgas Latviešu teatra veidojas pamati progresīvākai latviešu skatuves mākslai.

Jaunās strāvas ietekmes pieaugums uztrauca valdības iestādes. Tās arvien vairāk pūlējās apslāpēt progresīvo ideju izplatīšanos. Cenzuras spaidi kļuva niknāki, tāpēc 90. gados stipri palielinājās cenzuras aizliegto lugu skaits. Dažas no cenzurā aizturētajām lugām agri vai vēlu kļuva pazīstamas, bet citas tur iegūlās uz visiem laikiem un palikušas nezināmas.

1896. gadā cenzura aizliegusi kāda Edžus dramu «Kuplo koku ēnā», kur notēloti strādnieki un jaunstrāvnieciska skolu jaunatne. Aizlieguma motivējumā teikts: «Šīs lugas autors spraudis sev par uzdevumu sakūdīt fabriku strādniekus pret fabriku īpašniekiem un vispār nabadzīgo iedzīvotāju šķiru pret mantīgajiem un bagātajiem, pie kam mantīgās un bagātās iedzīvotāju šķiras pielīdzinātas lieliem, kupliem kokiem, bet nabadzīgās šķiras — sīkiem krūmiem, kas lielo koku ēnā nevar, kā pienākas, augt un attīstīties.»

Tai pašā gadā aizliegta nezināma autora luga «Pašuzturas cīņā». Cenzors raksta: «Lugas mērķis parādīt strādnieku postu, kam par iemeslu ir dzelzceļa būvētāju inženieru rijība, netaisnības un apspiešana... Bet autora mērķis ir arī parādīt, ka, kopīgi pārtraucot darbu, streikotāji var panākt, ko vēlas, no uzņēmējiem un inženieriem.»

1897. gadā cenzura aizliedza jaunā rakstnieka J. Paleviča dramu «Spīgaņi», kas vēlāk pazīstama ar virsrakstu «Purvā». Cenzora atsauksmē sacīts: «Šai lugā izteiktas vēl asākā formā tās idejas, kas paustas latviešu dienas laikraksta «Dienas Lapa» slejās — par sieviešu emancipaciju, kapitalistu un visas buržuazijas nosodīšanu.»

1899. gadā aizliegto lugu skaitā ir J. Linduļa «Jaunais Smilga», ko otrreiz aizliedz 1901. gadā ar virsrakstu «Jaunais Kalva». Ar dažiem grozījumiem luga, nosaukta «Pusceļā», nāca klajā 1904. gadā. Ženevas universitates studente Austra Linduļa lugā ir tuva jaunstrāvniecei Ciriches universitates medicinas studentei Annai Liepiņai Paleviča «Spīgaņos».

Aizliegumi skāra arī daudzas tulkotas lugas. Šillera «Vilhelmu Tellu» aizliedza 1887., 1888. un 1895. gadā K. Vidiņa tulkojumā, 1902. un 1905. gadā Raiņa tulkojumā. Aizlieguma motivacijā 1902. gadā teikts: «Iekšlietu ministra kungs atzina par nevēlamām lugas, kam pamatā ir sazvērestība pret tiranu.»

1898. gadā aizliedza I. Turgeņeva «Žēlastības maizi» («Хлебник»), jo «latviešu vienkāršās tautas teatrim šī luga nav atļaujama tāpēc, ka ideja nejēdzīga un apšaubāma». Tai pašā gadā cenzura liedza atļauju Ļeva Tolstoja dramai «Tumsības vara», motivējot ar to, ka «cittautiešiem (инородцам) nav jādod iespēja redzēt uz skatuves visnepievilcīgākās krievu tautas dzīves puses». Ļeva Tolstoja skarbajai realistiskajai dramai, kas parādīja izsūkto sādžas zemnieku postu pēcreformu laikmetā, krievu progresivie teatra darbinieki tikai neilgi pirms tam, pēc deviņu gadu ilgas cīņas, bija izkarojuši vietu repertuarā, tomēr latviešu teatrim cenzura to neatļāva. Aizliegumi skāra arī vairākas H. Ibsena lugas («Spoki» — 1897., «Heda Gablere» — 1898., «Rosmersholma» — 1898., «Džons Gabriels Borkmanis» un «Nora» — 1900. gadā).

1904. gadā aizliedza Raiņa tulkoto P. Kalderona «Salameas tiesnesi», 1901. gadā A. Freimaņa tulkoto V. Gētes «Egmontu». Pēc cenzora atzinuma «Egmontu» nedrīkst latviski izrādīt, jo «nevar atzīt par nekaitīgu to, ka cittautiešu elementos pamodina līdzjūtību politiskas revolucijas darbiniekiem, kas vēršas pret citas tautības un reliģijas varu».

Dažām aizliegtajām lugām vēlāk izdevās dabūt atļauju, bet citas palika aizliegtas visu cariskās patvaldības laiku.[1]

2. LATVIEŠU UN KRIEVU TEATRA SAKARU VEIDOŠANĀS 19. gadsimtā

Jau 19. gadsimtā sāka veidoties un nostiprināties latviešu un krievu teatra sakari. Progresivākie latviešu kulturas un mākslas darbinieki savā cīņā par mākslas augšupeju, par tās augstu idejiskumu balstījās uz krievu demokratiskās kulturas tradicijām. Jūtams kavēklis krievu teatra ietekmes straujākam pieaugumam latviešu skatuves mākslas sākuma posmā bija šejienes krievu teatra lēnā attīstība 19. gadsimtā. Kad Rīgas krievu teatris pakāpeniski nostiprinājās, latviešu skatītājam radās arvien lielāka iespēja tuvāk iepazīties ar krievu dramaturģiju un realistisko mākslas metodi.

Pirmās krievu dramatiskā teatra izrādes Rīgā notikušas 1858. gadā, kad te viesojusies Daugavpils trupa.

Par cietokšņa inženiera pulkveža N. Hagelstroma uzturēto teatri saglabājušās ziņas pazīstamā antrepreniera un Aleksandras

---

[1] Cenzora atsauksmes glabājas Centr. valsts vēstures archivā Ļeņingradā (776. fonds), cenzuras eksemplari A. Lunačarska vārdā nosauktajā teatra bibliotekā Ļeņingradā.

teatra režisora Pētera Medvedeva memuaros[1], jo viņš jaunībā pāris gadus (1856.—1858.) darbojies Daugavpils trupā. Tā bijusi neliela — nedaudz pāri par desmit aktieru. Rīgā uzstājušies tie paši mākslinieki, kurus P. Medvedevs savās atmiņās tik dzīvi noraksturojis: jaunā aktrise ar lielu talantu — dzimtcilvēks Marija Pavlova, režisors Aleksandrs Maksimovs ar sievu — teatra premjeri Jevdokiju Obersku-Maksimovu u. c.

Daugavpils aktieri Rīgā no 1858. gada 3. jūnija līdz 15. augustam sarīkoja pāri par 40 izrāžu. Tās notika Ķeizara dārza vasaras teatrī, kur virs skatītāju galvām griestu vietā bija pārstiepts audekls. Kad dažas izrādes izjauca lietus, jūlijā trupa pārcēlās uz cirka telpām. Šais viesizrādēs pirmoreiz Rīgā bija redzamas klasiskās N. Gogoļa komedijas «Revidents» (3 izrādes) un «Precības», arī «Mirušo dvēseļu» dramatizējums. Viesi iepazīstinājuši arī ar dažiem 50. gadu krievu dramaturģijas labākajiem paraugiem — jauno rakstnieku A. Ostrovska un A. Suchovo-Kobiļina komedijām «Nesēdies svešās kamanās» un «Krečinska kāzas».

60. gados Rīgā sāka attīstīties krievu sabiedriskā dzīve: 1863. gadā nodibinājās krievu Labdarības biedrība, dziedāšanas biedrība «Bajans» un sabiedrība «Uļejs», 1864. gadā — krievu klubs un dziedāšanas biedrība «Lado», 1870. gadā — krievu amatnieku artelis. Ar šīm organizacijām saistīti krievu dramatiskās pašdarbības sākumi Rīgā. Līdz 1863. gadam notikušas tikai retas slēgtas krievu pašdarbības izrādes pie gubernatora vai dažās privatās mājās. Ar 1864. gadu sākušās atklātas izrādes, ko rīkojusi Labdarības biedrība, pēc tam arī citas krievu organizacijas.[2]

1865.—1870. gadā šejienes pašdarbības izrādes, kas notikušas paretam, vadījusi ievērojamā aktrise Nadežda Samoilova-Makšejeva, «Samoilovu dinastijas» locekle. Līdz 1859. gadam viņa strādāja Pēterpilī Aleksandra teatrī, kur piederēja pie pirmajiem spēkiem, bet tad pameta skatuvi. Minētajos gados viņa dzīvojusi Rīgā. Tolaik izrādījuši vodeviļas, V. Solloguba un V. Djačenko lugas, bet A. Ostrovski noraidījuši — tas smalkākajās aprindās bijis «fi donc»[3]. Tomēr 1870. gadā Vingrotāju biedrības zālē krieviski izrādīta A. Ostrovska komedija «Nabadzība nav netikums».

70. gados krievu pašdarbības izrādēm nomātas Rīgas Latviešu biedrības un vācu Amatnieku biedrības telpas. 80. gadu sākumā krievu organizacijas ieguva pašas savas izrīkojumu telpas: 1880. gada decembrī Amatnieku arteļa namā Maskavas priekšpilsētā,

[1] П. Медведев. Воспоминания. 1929.

[2] Начатки русского театрального дела в Риге. Рижский вестник, 1875, 88.

[3] Рижский вестник, 1875, 90.

bet 1882. gada oktobrī jaunajā «Uļeja» namā, kur tagad atrodas Valsts krievu dramas teatris. Jau tā paša gada novembrī «Uļejā» sākās izrādes, ko rīkoja «Lado» un citas biedrības.

70. gados Rīgu sāka apmeklēt iebraucējas krievu aktieru trupas. Pirmā no tām aktiera N. Jakovļeva vadībā spēlēja 1871. gada pavasarī nesen uzceltajā Rīgas Latviešu biedrības namā, kur ar guberņas pārvaldes rīkojumu tikko bija apturētas A. Alunāna vadītā Rīgas Latviešu teatra izrādes. Trupā piedalījās kā režisors un aktieris N. Potechins. Repertuarā, starp citu, bija veselas desmit A. Ostrovska lugas, tai skaitā «Negaiss», «Ienesīgā vieta», «Nabadzība nav netikums», «Nesēdies svešās kamanās», «Dzīvā vietā».

1872. gada janvarī N. Jakovļevs atgriezās Rīgā, atvezdams citu trupu, bet tā guva mazāk atsaucības. Antreprenieris, nonācis naudas grūtībās, aizbēga, pamezdams trupu likteņa varā, un izrādes, kas notika Rīgas Latviešu biedrībā, izbeidzās.

Pēc pāris mēnešiem, 1872. gada aprilī turpat sāka izrādes cita trupa, kuru vadīja bijušais Maskavas Mazā teatra aktieris I. Ņemovs. Pēc tam 1873.—1874. gadā Rīgu apmeklēja pēc kārtas trīs N. Ivanova vadītas trupas, kas uzstājās Rīgas Latviešu biedrībā. Antrepreniera un aktiera Nikolaja Ivanova vārdu provinces teatra vēsturē saglabājušas viņa atmiņas, kas publicētas žurnalā «Исторический вестник» 1891. gadā. Šīm atmiņām pievienotajos ievadvārdos N. Ivanovs raksturots kā vecākais krievu aktieris, kas «bijis liecinieks provinces skatuvju pirmajiem soļiem». Viņš esot apbraukājis kā aktieris visu Krieviju.

Šo trupu materialie panākumi Rīgā bija vāji. Tas biedēja antreprenierus, un vairākus gadus Rīgā neviena krievu trupa neiegriezās. Tikai 1879. gada pavasarī atkal ieradās krievu aktieri Daņiloviča vadībā un uzstājās pārmaiņus Rīgas Latviešu biedrībā un Amatnieku biedrībā. Rīdzinieki šais izrādēs pirmoreiz redzēja A. Ostrovska «Vilkus un avis».

Daņiloviča trupa cieta smagu neveiksmi. Analizējot tās cēloņus, «Рижский вестник» atzīmēja ne vien to, ka trupā maz labu aktieru, bet arī, ka Rīgas krievi — veikalnieki, uzņēmēji utt. — teatri tikpat kā nemaz neapmeklējot. Skatītāji esot galvenokārt virsnieki, skolotāji, ierēdņi, kas nav šejienieši, bet viņu nepietiekot, lai piepildītu teatri. Skatuves iekārta iebraucēju trupu izrādēs nomātās telpās bijusi visai trūcīga.

Kaut cik labāki apstākļi krievu teatrim Rīgā radās, kad 1882. gadā uzcēla biedrības «Uļejs» namu, kurā koncentrējās krievu sabiedriskās un kulturas dzīves pasākumi. Nu bija jau daudzmaz reālāks pamats domām par pastāvīga krievu teatra vajadzību. 1883. gada rudeni, kad «Uļejā» sāka izrādes J. Lavrova trupa, vēlāk mēdza skaitīt par pastāvīga krievu teatra dibināšanas gadu Rīgā. Šī trupa «Uļejā» spēlēja visu sezonu, pēc

A. Brigadere-Maija Antoņidas lomā M. Gļinkas «Ivanā Susaņinā».
(Rīgas Latviešu teatris.)

VALSTS BIBLIOTEKA ★ LA

tam divas sezonas līdz 1886. gadam antreprizi vadīja P. Maksimovs. Repertuarā redzamāko vietu ieņēma A. Ostrovska lugas, to skaitā visjaunākās — «Skaistulis vīrietis» un «Bez vainas vainīgie». Šais sezonās pirmoreiz izrādīta A. Gribojedova «Gudra cilvēka nelaime» (1884.), M. Ļermontova «Maskarade» (1886.) u. c. Spilgtāku talantu trupās bijis maz, skatuves iekārta trūcīga, tāpēc sabiedrības atsaucība atplaka. Mazo ienākumu dēļ Rīgā neieradās spēcīgākas trupas. Bez lielāka materiala atbalsta teatris nevarēja pacelties augstākā līmenī.

Labākas iespējas pavērās, kad 1886. gada 3. novembrī Rīgas pilsētas dome, kuras vāciskais vairākums līdz tam nebija vēlējies atbalstīt ne krievu, ne latviešu teatri, pēc gubernatora spiediena nolēma piešķirt krievu teatrim 5000 rubļu subsidijas gadā. Tagad varēja aicināt uz Rīgu spēcīgāku trupu. 1886.—1887. gada sezonā «Uļejā» spēlēja Savina Kijevas teatra trupa, sniedzot 55 izrādes, kas bija stipri augstākā līmenī nekā iepriekšējās sezonās redzētās. Savina trupā bija labi spēki: Michails Babikovs, Aleksandrs Kaširins, Andrejs Lintvarevs, Nikolajs Ļenskis, N. Pavlova, M. Dobriņina u. c.

Kijevas aktieru izrādes iekaroja krievu teatrim arī latviešu sabiedrības interesi. Latviešu presē parādījās virkne ļoti atzinīgu recenziju. Tanīs ieteikts apmeklēt krievu teatri, iepazīties ar krievu dramaturģiju, bet latviešu aktieriem ieteikts mācīties no krievu māksliniekiem. Sākot ar šo sezonu, krievu aktieru daiļrade sāka iegūt parauga nozīmi, no kura latviešu aktieri varēja mācīties realistiskās skatuves mākslas metodi.

1887. gada pavasarī Rīgā ieradās Lintvareva trupa, kuras pievilcējs spēks bija Korša teatra aktrise A. Romanovska, kas tēloja A. Ostrovska Katerinu, Kručiņinu, Jūliju Tuginu u. c. Latviešu sabiedrības interese par krievu teatri kļuva aizvien lielāka. «Dienas Lapa» un «Baltijas Vēstnesis» ievietoja ļoti atzinīgas recenzijas, atzīmējot, ka izrādes apmeklējis «labs pulciņš latviešu». Atrodas jau latvieši, kas seko izrādēm kā pazinēji, tā, piemēram, «Baltijas Vēstneša» recenzents sakās pazīstam Pēterpils teatri un salīdzina A. Lintvareva izrādes ar tur redzētajām. «Dienas Lapa» silti ieteica lasītājiem iet uz krievu teatri: «Kas grib redzēt, kā uz skatuves izrāda patiesi dzīvi, tas lai iet palūkoties krievu teatrī; to varu ievēlēt katram, kas prot krievu valodu.»[1]

Nākamajā — 1887.—1888. gada sezonā antreprizi uzņēmās M. Babikovs. Kā viens no viņa trupas jaunākajiem locekļiem šai sezonā Rīgā darbojās vēlākais slavenais aktieris Pavels Orļeņevs, toreiz vēl jauns, nepazīstams iesācējs. Viņa memuaros atrodamas dažas zīmīgas epizodes, kas raksturo toreizējo Rīgas

[1] Dienas Lapa, 1887., 89.

Krievu teatri un nabadzīgo provinces aktieru dzīvi. Ar dziļu cieņu un mīlestību P. Orļeņevs raksturo M. Babikovu, saukdams viņu par savu skolotāju un draugu. Šīs sezonas izcilākais notikums bija ievērojamā aktiera Mitrofana Ivanova-Kozeļska viesizrādes 1888. gada janvarī, uzstājoties Andreja Belugina, Hamleta, Franča Mora, Chļestakova u. c. lomās. Viņa māksla dziļi saviļņoja skatītājus.

Tai pašā — 1888. gadā Rīgu pārsteidza krievu operas mākslas augstais līmenis, kad pirmoreiz Rīgā viesojās krievu operas trupas. A. Kartavova Viļņas krievu operas ansamblis sarīkoja Rīgā 24 izrādes un, starp citu, pirmoreiz iepazīstināja šejienes skatītājus ar P. Čaikovska «Jevgeņiju Oņeginu», A. Dargomižska «Nāru» un A. Rubinšteina «Demonu».

Latviešu kritika sekoja visiem šiem mākslas dzīves notikumiem. «Dienas Lapa» ieteica sūtīt jaunos latviešu aktierus mācīties krievu teatra skolās. «Teatra komisijai vajadzētu reiz spert tos soļus, kuru vajadzība tagad stiprāk kā nekad sajūtama, proti, gādāt par to, ka kāds latviešu jauneklis, kam dāvanas uz tam, varētu izglītoties dramatiskā mākslā vai Krievijas vienas vai otras galvaspilsētas konservatorijā.»[1] Tomēr Rīgas Latviešu teatra vadība palika pret visu to kurla, un, kad jaunais aktieris Pēteris Ozoliņš, vēlākais direktors, devās uz konservatoriju mācīties dramatisko mākslu, viņa ceļa mērķis nebija ne Pēterpils, ne Maskava, bet vācu konservatorija Drezdenē.

Nākamajos gados Rīgā viesojušies daži slaveni krievu skatuves mākslinieki. 1891. gada janvarī Ļinskas-Nemeti Pēterpils aktieru trupas sastāvā trīs izrādēs Rīgā uzstājās Polina Strepetova, tēlodama galveno lomu A. Ostrovska «Negaisā» un «Bez vainas vainīgajos» un M. Čaikovska «Jeļizavetā Ivanovā». Pirmoreiz krievu teatra izrādēm izdevās dabūt pilsētas vācu teatra plašās telpas, kas tikko spēja uzņemt visus, kuri vēlējās redzēt ievērojamo mākslinieci.

1895. gada augustā Rīgas pilsētas vācu teatra telpās notika lielās krievu aktrises Glikerijas Fedotovas viesizrādes. Viņa tovasar kopā ar pašas sastādīto trupu bija devusies garākā viesizrāžu turnejā un iegriezās arī Rīgā. Fedotova te uzstājās 6 lomās — A. Ostrovska «Vasiļisā Meļentjevā», V. Sardū «M-me Sans-Gêne», N. Vildes «Noziedzniecē», P. Ņevežina «Otrā jaunībā», V. Ņemiroviča-Dančenko «Laimīgajā» un A. Sumbatova «Važās».

1897. gada martā un 1898. gada februarī «Uļejā» viesojās ar savu trupu Modests Pisarevs, gūdams lielus panākumus. Viņš tēloja dažas no savām mīļākajām lomām: Jāni Bargo «Vasiļisā Meļentjevā», Boļšovu «Pašu ļaudis — gan izlīgsim» u. c.

---

[1] Dienas Lapa, 1888., 205.

M. Pisarevs, tāpat kā vēl daži viesi, uzstājās ne vien Rīgā, bet arī Jelgavā un Liepājā.

1898. gada martā «Uļejā» notika slavenās aktrises Marijas Savinas un viņas trupas viesizrādes, kas izraisīja ārkārtīgi lielu interesi sabiedrībā. M. Savina uzstājās 5 lugās, tai skaitā A. Meijaka un L. Halevī «Fru-fru», H. Zudermaņa «Dzimtenē» un B. Markeviča «Olgā Rancevā».

Sākot ar 1899. gadu, Rīgā bieži viesojies Pavels Orļeņevs. 1899. gadā viņš te uzstājās A. Tolstoja «Carā Fjodorā Jaunovičā», 1900. gadā — M. Dostojevska «Noziegumā un sodā» utt. Rīgā 90. gados bijušas vēl citas viesizrādes: 1892. gadā ieradās M. Mazurovska ar savu trupu, tai pašā gadā J. Goreva ar savu trupu, 1895. gadā V. Dalmatovs utt.

Vairāki pazīstami aktieri darbojušies 90. gados arī šejienes krievu trupas sastāvā. 1891.—1894. gadā «Uļejā» antreprizi vadīja Aleksandrs Fadejevs — labs aktieris un režisors. Viņa trupā bija vēlākie Maskavas Mazā teatra aktieri Aleksandrs Ančarovs-Elstons un Jevgeņijs Ļepkovskis (mūža beigās KPFSR Tautas mākslinieks, viens no mūsu aktiera Teodora Lāča skolotājiem), aktieri Aleksandrs Ridalis un Zinaida Cholmska, kas vēlāk ieņēma redzamu vietu Pēterpils teatros u. c.

A. Fadejeva jauniestudējumu skaitā bija Ļ. Tolstoja «Izglītības augļi» (1893.), kuru tobrīd izrādīja vēl tikai retās pilsētās ar specialu atļauju.

1894.—1897. gadā antreprize atradās J. Ščerbakovas rokās. Viņas laikā notika Ļ. Tolstoja «Tumsības varas» pirmizrāde Rīgā (1895.). Ar 1897. gadu antreprizi pārņēma Rīgas Dramatiskā biedrība. Šais gados Rīgas Krievu teatra repertuarā ienāca A. Čechova lugas «Kaija» un «Tēvocis Vaņa». Dramatiskās biedrības trupā par režisoru bija S. Ratovs, no 1899. gada Grigorijs Matkovskis. Populari aktieri bija Anatolijs Šmitgofs un I. Sudjbiņins.

Neraugoties uz minētajiem pozitivajiem momentiem, krievu teatris «Uļejā» nespēja apmierināt sabiedrības prasības. Trupas sastāvs bija nepietiekams, spilgtāku talantu tanī par maz, skatuves iekārta par nabadzīgu, lai izrādes paceltu lielākā mākslinieciskā augstumā. Rīga gadsimta beigās izvērtās par lielu Krievijas rūpniecības un tirdzniecības centru, kur bija daudz krievu inteliģences. Te darbojās augstskola (Politechniskais instituts) un vidusskolas ar krievu mācību valodu, tātad bija jaunatne, kas alka dziļu mākslas iespaidu. Arī latviešu sabiedrības interese par krievu kulturu un mākslu nemitīgi auga. Tomēr Krievijas teatra dzīvē Rīga vēl vienmēr ieņēma samērā neievērojamas provinces pilsētas vietu. Ar Maskavas Dailes teatra nodibināšanos gadsimta beigās krievu teatra mākslā iešalca jaunas vēsmas, bet šeit skatuves dzīve joprojām palika provinciali rāma. Tāpēc

arvien noteiktāka kļuva sabiedrības prasība, lai Rīgā būtu krievu teatris, kas spētu augstā mākslinieciskā līmenī pārstāvēt krievu kulturas sasniegumus.

Teatri atbalstīja demokratiskā sabiedrība, kas uzskatīja skatuvi par tribini, no kuras atskan lielo rakstnieku humanistu, tautas atbrīvošanās cīņas ideju karognesēju domas. Bet, no otras puses, krievu teatri Rīgā atbalstīja un centās to saviem nolūkiem izmantot monarchisti, cara patvaldības pārstāvji, kas gribēja nomākt Krievijas tautu kulturas attīstību un kultivēja pārkrievošanas centienus. Cīnoties pret pārkrievošanas nolūkiem, latviešu progresivā sabiedrība nekad nerima smelties no krievu demokratiskās kulturas avotiem.

Lūzums šejienes krievu teatra dzīvē iestājās 1902. gadā, kad atvēra Rīgas pilsētas Krievu teatri K. Ņezlobina vadībā. Tam izdevās pacelties daudz augstākā līmenī. Līdz ar to strauji pieauga krievu teatra ietekme latviešu skatuves mākslā. Pastiprinoties interesei par krievu mākslu, sākās arī lielo, vadošo krievu teatru, īpaši Maskavas Dailes teatra pieredzes studijas. Sāka realizēties tas, uz ko aicināja krievu mākslas sapratēji un draugi jau 80. gados: krievu teatris kļuva par latviešu skatuves mākslas labāko skolu.

3. RĪGAS LATVIEŠU TEATRIS

1886.—1893. g.

No 1886. līdz 1893. gadam Rīgas Latviešu teatra direktors bija vācietis Hermanis Rode-Ebelings, dzimis berlinietis, aktieris un režisors ar divdesmit gadu ilgu stažu uz vairāk nekā desmit skatuvēm Vācijā, Šveicē un Austrijā.

Konflikta dēļ uz kādu laiku padzīts no vācu skatuvēm, viņš latviešu teatrī izcieta savus soda gadus. Reakcionaru uzskatu cilvēks, neprazdams latviski, nepazīdams latviešu tautas dzīvi un netiekdamies tanī iedzīvoties, augstprātīgi nolūkodamies uz latviešu kulturu, viņš nevarēja sekmēt tādas skatuves mākslas un dramaturģijas uzplaukumu, kas būtu tuva tautas masām. Bet «labāko familiju» gaumi viņš apmierināja pilnā mērā, vadīdams teatri tām vēlamā virzienā. Progresivā latviešu sabiedrības daļa nostājās noteikti pret Rodi-Ebelingu. «Dienas Lapa» daudzos rakstos apkaroja Rīgas Latviešu teatra vadību. Ap teatri risinājās avīžu cīņas. Nemiers pret reakcionaro vadību bija arī teatra kolektivā, kura darbinieki nāca no tautas masām un nesa līdzi demokratisko slāņu noskaņas.

80. gadu otrā pusē Rīgas Latviešu teatris kļuva profesionals. Sākdams saņemt Rīgas pilsētas subvenciju, teatris kopš 1887. gada maksāja aktieriem noteiktu algu. Tos angažēja teatra komisija.

Dace Akmentiņa Vaņas lomā M. Glinkas «Ivanā Susaņinā».
(Rigas Latviešu teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

No algota profesionala aktiera prasīja vairāk nekā no amatiera ir darba daudzuma, ir disciplinas, ir meistarības ziņā. Daļa darbinieku pameta skatuvi. Viņu vietā trupā 80. gadu otrā pusē ienāca daudz jaunu spēku. No A. Alunāna trupas palika Natalija Vītola (līdz 1889. g.), A. Brigadere-Maija, Berta Rūmniece, Fricis Lepševics, Augusts Vārna-Vārtiņš un vēl daži. 1885. gadā trupā iestājās Jānis Brigaders un J. Rozentals-Krūmiņš, 1886. gadā Dace Akmentiņa un Pēteris Ozoliņš, 1887. gadā Jēkabs Duburs, Roberts Jansons, Kārlis Brīvnieks, 1888. gadā Aleksandrs Freimanis un Jūlija Lanka, 1889. gadā Jūlija Skaidrīte, 1890. gadā Aleksis Mierlauks u. c. Izveidojās pirmais latviešu profesionalo aktieru kolektivs, kurā ietilpa daži ļoti apdāvināti iesācēji, kas ar laiku izauga par liela vēriena skatuves māksliniekiem.

Teatrim profesionalizējoties, darbība kļuva intensivāka. Pakāpeniski auga izrāžu skaits. 1885. gadā Rīgas Latviešu teatris sarīkoja 24 izrādes, bet 1892. gadā jau tieši divreiz tik daudz — 48 izrādes. Gadā iestudēto lugu skaits Rīgas Latviešu teatrī 90. gadu sākumā svārstās ap 10—12. Viencēlieni no repertuara jau gandrīz izzuduši.

Repertuaru izvēlējās teatra komisija, kurā vairākums piederēja latviešu buržuazijas pīlariem. Teatra komisijas priekšsēdētājs no 1885. līdz 1887. gadam bija Dr. Arturs Dīriķis, no 1887. līdz 1892. gadam «hofrats» Bernhards Dīriķis. Mākslas jautājumos locekļu vairākums nebija kompetents. Kad R. Blaumanis, būdams dažus gadus (1891.—1894.) komisijas loceklis, kādu laiku arī rakstvedis, lūkoja uzlabot repertuaru, viņu dažkārt pārbalsoja. Progresivi centieni šeit sastapa naidīgu pretsparu. Kad P. Stučka bija iekļuvis komisijas sastāvā un mēģināja aktivi uzstāties, viņu 1891. gadā izslēdza no komisijas.

Lielum lielā pārsvarā repertuarā bija vācu lugas. H. Rode-Ebelings atjaunoja vairākas A. Alunāna iestudētās Berlines poses, pievienodams tām ik gadu dažas jaunas. Tā bija literari vismazvērtīgākā repertuara daļa. «Dienas Lapa», tikko nodibinājusies, savā pirmajā recenzijā par Rīgas Latviešu teatri rakstīja: «Ja publikas labpatikšanu cenšas iegūt gandrīz vienīgi ar vieglāk uzvedamām joku ludziņām, kas bez kādas krāsas jeb tendences un tikai derīgas priekš kosmopolitiem, tad tā ir zīme, ka skatuve nav pacēlusies iz sava nožēlojamā kalpones stāvokļa, bet gaišākā apliecība, ka tā kalpo, vienkārt, ne labākai, apzinīgākai publikas daļai un, otrkārt — vadoņiem ar remdeno kosmopolitisko pasaules uzskatu, latviešu publikai vien ne.»[1] Kādā citā gadījumā «Dienas Lapa», cīnīdamās pret seklo repertuaru, rakstīja: «Ar nožēlošanu jāliecina, ka ļoti daudz tādu lugu, kuras neviens pats

[1] Dienas Lapa, 1886., 6.

vācu teatris (no balaganiem, «jūrascūciņu» trupām un panīkušiem vasaras teatriem nerunāsim) neatron par izrādes cienīgām, atradušas patversmi (zināms, latviskā tulkojumā) uz mūsu teatra skatuves.»[1]

Otra raksturīga daļa tā laika tulkotajā repertuarā ir austriešu fantastiskās komedijas — burvju poses (Zauberposse) — Vīnes rakstnieku Ferdinanda Raimunda («Izšķērdētājs», iestud. 1885. g., «Cilvēces naidnieks» 1888. g.) un Johana Nestroja («Laime un mīlestība» jeb «Trīs klenderi» 1889. g.) lugas. Tanīs realais jaucas ar pasakaino, līdzās cilvēkiem darbojas labi un ļauni gari un viņu karaļi, nāras, burvji utt. Daudz tanīs dziesmu un deju, daudz arī brīnumainu skatuves efektu — lidojumi pa gaisu, ugunsgrēki un ūdensplūdi, pēkšņas brīnišķīgas pārvērtības utt. H. Rode-Ebelings labprāt kultivēja dažādus skatuves efektus, un burvju poses deva viņam labas iespējas veidot raibu, krāsainu izrādi. «Baltijas Vēstnesis», viscaur atbalstīdams teatra vadību, jūsmīgi rakstīja par «Cilvēces naidnieka» iestudējumu: «Šī izrāde pieder pie mūsu visspožākajām. Dekoracija un visa scenerija tik jaukas kā nekur citur kādā lugā. Ledus pils krāsota tiešām tik krietni... mājiņas degšana un plūdi ierīkoti tik labi, ka tas uz mūsu mazās skatuves nemaz krietnāk nav iespējams.»[2]

Austriešu teatrī šīm burvju posēm, kas saistās ar tautas tradicijām, savā laikā nenoliedzami bijusi diezgan izcila vieta, bet latviešu teatra repertuarā tās toreiz, kad bija jācīnās par realistisku, tautas dzīvei tuvu repertuaru, ieguva dziļi negatīvu nozīmi. Ārējam spīdumam un raibumam bija uzdevums segt teatra reakcionaro virzienu, apklusināt skatītāju prasības pēc citāda repertuara. Tāpēc Raiņa vadītā «Dienas Lapa» rakstīja par «Cilvēces naidnieka» izrādi pavisam citādā tonī nekā «Baltijas Vēstnesis»: «Uz skatuves redz gan laupītāju bandas, gan kalnu ganus, jā — pat mirušu cilvēku garus. Kur tad nu vēl tā romantiskā mīlēšanās, cīkstēšanās, plūkšanās, istabas lietu laušana, pliķēšanās, šaušanās, degšana, ģībšana un daudz citu tamlīdzīgu mākslas gabalu!... Pati teatra komisija it labi zinās, kādēļ programās piezīmēti sekoši nosaukumi: Nāru avots burvju aizā; rets veidols mākoņos; mirušo garu mājiņa; ugunsgrēks; plūdu briesmas; leduspils un spīdošs gala skats.»[3] Ar šādiem sludinājumiem, kas atgādina gadatirgus balagana reklamu, teatris lūkoja pievilkt vientiesīgākos skatītājus.

Bez iestudētajām trim Vīnes posēm Rīgas Latviešu teatrim manuskriptā bija sagatavoti vēl triju Nestroja komediju tulko-

---

[1] Kāds vārds par mūsu teatri un viņa vadību, Dienas Lapa, 1888., 205.
[2] Baltijas Vēstnesis, 1888., 83.
[3] Dienas Lapa, 1895., 236.

jumi. Abas Raimunda lugas saglabājās Rīgas Latviešu teatra repertuārā līdz 1902. gadam, bet Nestroja «Trīs klenderi» (pāri par 40 izrādēm) pat līdz 1918. gadam.

Tāpat raksturīga sastāvdaļa Rīgas Latviešu teatra repertuārā kopš 80. gadu beigām ir tā sauktās «kalniešu lugas», tas ir, vācu un austriešu rakstnieku sacerējumi, kuru darbība norisinās Tirolē, Bavarijā vai citos turienes kalnu apgabalos. Tādas «kalniešu lugas» bija L. Ganghofera un H. Neierta «Svētbilžu griezējs» (1887.), K. Morē «Pagasta nabags» (1888.), L. Ancengrubera «Ļauna sirdsapziņa» (1888.), Fr. Kaizera «Vēršu kupcis» (1888.), H. Neierta «Ganu meita» (1891.) u. c. Visās šinīs lugās ietilpinātas daudzas vācu un austriešu tautas dziesmas un dejas. Latviešu aktieri mācījās jodelēt kā kalnu gani, staigāja tiroliešu tērpos ar īsajām biksītēm, dejoja «šūplatli» un citas kalniešu dejas. Dekoracijas rādīja sniegotas Alpu virsotnes, un ar bagātīgi lietotas bengaliskas gaismas palīdzību skatītājiem uzbūra «Alpu sārtuma» efektus, kad, saulei rietot, baltās kalnu virsotnes atspīd rožainā krāsā. Reklamējot teatra efektus, «Svētbilžu griezēja» sludinājumā bija solīts: «Otrā cēlienā Alpu glečerus apgaismos vakara sārtumā — «Alpenglühn»; kāzās taps dancots Bavarijas «Schuhplattl»; citera partijās ņems dalību sevišķs citeru solists.»[1]

1888. gadā, «kalniešu lugu» uzplūdu laikā, Rainis savās «Apdziedāšanas dziesmās» zobojās par šīm izrādēm:

Nāciet, bērni, skatīties,
Kādi ērmi skatuvē:
Prūsis lēca šūplatiņu
Spožā Alpu sārtumā.

Par «prūsi» šeit dēvēts ārzemnieks H. Rode-Ebelings.

Ir posēs, ir «kalniešu lugās» bija daudz dziesmu un deju. Turklāt vēl tanīs gados sāka iestudēt Vīnes un franču operetes, tā ka repertuara liela daļa bija ar muziku. Pirmā H. Rodes-Ebelinga iestudētā operete ir franču komponista Ž. Ofenbacha «Atrasta manta» (1887.). Vēl izrādīts Ž. Ofenbacha «Vecais Mārtiņš», Vīnes komponista Fr. Zupē «Pieviltais augļotājs» un «Desmit meitas un neviena vīra», franču komponista Planketa populārā operete «Korneviļas zvani». Trupā toreiz bija labi dziedātāji: J. Duburs (tenors), A. Brigadere-Maija (soprans), D. Akmentiņa (alts), J. Brigaders (bass) u. c.

Poses, «kalniešu lugas», operetes aizņēma repertuara lielāko daļu un aizēnoja nedaudzās vērtīgās lugas. Latviešu teatrī «ieplūda vācu mietpilsoņu sīko, sarukušo, bailīgo, bet uzpūtīgo dvēseļu gara strāvas» (R. Pelše)[2]. Kultivējot ārišķīgos efektus,

[1] Baltijas Vēstnesis, 1888., 35.
[2] R. Pelše, Latviešu un krievu kulturas sakari, 1951., 53. lpp.

liekot tīksmināties ar dižciltīgo ļaužu dēkām, mīlestības sarežģījumiem, saldsērīgi sentimentalām jūsmām un dīkdieņu jokiem, šis repertuars veica noteiktu reakcionaru uzdevumu — novērst skatītāju apziņu no sabiedrisko pretišķību izvirzītām problemām. Šāds repertuars negativi ietekmēja arī latviešu augošo rakstnieku ieskatus un ieceres.

Kā zināma pozitiva parādība atzīmējams fakts, ka Rīgas Latviešu teatris, kļuvis profesionals, sāka uzņemt repertuarā pasaules klasikas darbus. Trupā kopš 1887. gada darbojās aktieris Roberts Jansons, kas, kā redzējām, 1884. gadā Jelgavā bija sarīkojis pirmo Šekspira izrādi latviešu valodā. Viņa tulkoto «Venecijas tirgotāju» 1888. gadā iestudēja Rīgas Latviešu teatris. Tālāk R. Jansons pārtulkoja «Ričardu III» un popularizēja šo lugu, sarīkodams no 1889. līdz 1892. gadam vakarus Rīgā un citur, kuros viņš viens recitēja visu traģediju. 1893. gadā Rīgas Latviešu teatris izrādīja «Ričardu III» ar R. Jansonu titullomā. Pa starpām 1892. gadā iestudēts «Sapnis vasaras naktī» Esenberģu Jāņa tulkojumā.

1889. gadā pirmoreiz repertuarā ienāca Fr. Šillers — teatris izrādīja «Luizi Milleri» («Mīla un viltus») ar J. Brigaderu Millera un B. Rūmnieci viņa sievas lomā. No franču klasiķu darbiem Rīgas Latviešu teatris 1892. gadā iestudēja O. Balzaka nozīmīgo lugu «Pamāte», kas atmasko aristokratijas un buržuazijas pērkamību. Bet no atmaskotājas tendences teatra vadītāji mēdza izvairīties, tāpēc kritizētāja realisma darbus, ja tādus paretam bija gadījies iestudēt, repertuarā nepaturēja. Arī «Pamāte» izrādīta toreiz tikai vienu reizi. 1889. gadā latviešu teatra afišā pirmoreiz parādījās Henrika Ibsena vārds. Izrādīja viņa «Sadzīves pīlarus». Tolaik Ibsens latviešu sabiedrībā vēl bija maz pazīstams. Tikai 90. gadu beigās sāka izrādīt citas viņa lugas.

Krievu lugas Rīgas Latviešu teatrī aplūkojamā laika posmā izrādītas tik nelielā skaitā, ka acīm redzama tieksme tās ignorēt. Astoņu gadu laikā iestudētas tikai divas krievu lugas. Krievu realistiskā dramaturģija, kas mācīja saprast dzīves īstenību un drosmīgi atmaskoja aristokratisko un buržuazisko sabiedrību, nebija pa prātam latviešu «labākajām familijām». Teatra vadība centās norobežot tautu no lugām, kas skāra dziļākas sabiedriskas problemas.

Plašākā sabiedrība silti apsveica krievu mākslas paraugu uzņemšanu repertuarā. Par to īpaši liecina M. Gļinkas operas *«Ivans Susaņins»* pārstrādājuma spožie panākumi. Operai cariskās patvaldības laikā bija virsraksts «Dzīvību priekš cara». Pārstrādāta dziesmu lugā, saglabājot operas libretu un Gļinkas muzikas posmus, tā latviski vispirms izrādīta Cēsīs 1885. gadā, tad Rīgas Latviešu teatrī 1886. gada 2. martā H. Rodes-Ebelinga iestudējumā ar labiem aktieriem un dziedātājiem galvenajās lo-

Rudolfs Blaumanis.

mās: Susaņinu tēloja J. Brigaders, Antoņidu — A. Brigadere-Maija, bet Vaņas lomā skatītājus pārsteidza ar savu talantu debitante Dace Akmentiņa, kas drīz vien izauga par visvairāk iemīļoto 19. gadsimta latviešu aktrisi.

Gļinkas darbs guva lielus un ilgstošus panākumus, lai gan pārstrādājums bija ļoti vājš. «Dienas Lapa» rakstīja recenzijā: «Mūsu teatra komisija atradusi līdzekli, kas publiku pievelk citādi diezgan pavāji apmeklētām izrādēm: tas ir pārstrādātā Gļinkas opera «Жизнь за царя». Šādas stipras apmeklēšanas cēlonis gan ir tas, ka minētās operas komponists ir slaveni pazīstams krievu skaņu mākslinieks. — Pārstrādājums no Austriņa un Burtnieka, diemžēl, ļoti vājš; turklāt ir gluži kas jauns, ka no libreta pārstrādā skatu lugu, kurā, kā tagad, dialogi, bez muzikas būdami, zaudējuši savu jaukumu, izliekas pa lielākai daļai kaili, sausi, garlaicīgi. Librets kā dramatisks dzejojums par sevi tik īss un aprobežots, ka nekādi neļaujas pārstrādāt par skatu lugu, kas tamlīdz būtu arī dziesmu luga: tāda pārstrādājuma pareizākais nosaukums ir «maisījums»... Tātad, uzvedot šo pārstrādājumu, vairs nav ne pilnīgas ēnas no pašas operas. — To visu neievērojot, pūles tomēr nav taupītas.»[1]

Daudzas izrādes bija pilnīgi izpirktas, apmeklētāju skaitam reizēm sasniedzot 1200 cilvēku. «Dzīvību priekš cara» nenozuda no Rīgas Latviešu teatra repertuara ilgus gadus un līdz 1915. gadam izrādīta 85 reizes. Tik lielu izrāžu skaitu pirmspadomju laikā nav sasniegusi neviena cita krievu luga.

Domājams, ka Rīgas Latviešu biedrības teatra komisija, uzņemdama «Dzīvību priekš cara» repertuarā, gribēja iztapt valdošajām aprindām un ar pārstrādājuma monarchistisko tendenci apliecināt savu lojalitati patvaldībai, bet ne jau tāpēc izrādes guva panākumus tautā. M. Gļinkas ģenialā muzika, kas bija tautas masām tuva, sakņota krievu tautas daiļrades tradicijās, modināja atbalsi. Tā pauda patriotismu, vienkāršā cilvēka dvēseles diženumu, deva iespēju uzplaukt un attīstīties ievērojamiem latviešu skatuves mākslinieku un dziedātāju talantiem.

Nākamā krievu luga Rīgas Latviešu teatrī bija 1890. gadā A. Suchovo-Kobiļina *«Krečinska kāzas»* M. Zīraka (Ziemciešu Marijas) tulkojumā ar R. Jansonu Krečinska, B. Rūmnieci Atujevas un J. Brigaderu Muromska lomā. Skatītāji spilgti izjuta atšķirību starp realistisko krievu komediju un repertuara lielāko daļu. «Dienas Lapas» recenzents rakstīja par «Krečinska kāzu» izrādi: «Vakarējo lugu noskatoties, tūdaļ varēja redzēt, ka mums priekšā kaut kas savāds, līdz šim vēl diezgan maz aprasts, proti,

---

1 Dienas Lapa, 1886., 60.

stingri realas dzīves tēlošana. Krievu rakstnieks bez žēlastības graiza dažādas sadzīves nebūšanas, sevišķi pilsētas dzīvē, bez kādas fantazēšanas, viscauri lietojot tikai vienkāršus, parastus dzīves atgadījumus un vienkāršu dzīves valodu... Varēja redzēt, ka aktieri bija nopūlējušies iedomāties krievu dabā un raksturos un tos gribēja tēlot uz mūsu skatuves. Bet varēja arī redzēt, ka tiem šāda tēlošana ir vēl diezgan neparasta lieta.»[1] Krievu realistiskā luga prasīja citādu skolu nekā to, kas bija gūta toreizējā repertuarā.

Rīgas Latviešu teatris pēc Adolfa Alunāna aiziešanas saglabāja repertuarā diezgan lielu skaitu līdz tam iestudēto tulkoto lugu, īpaši poses, bet vairs neizrādīja nevienu no agrākajām oriģinallugām. Atsacīdamies no sava līdzšinējā oriģinalrepertuara, teatris nevarēja nekā likt tā vietā, un pa trim gadiem (1886.—1888.) izrādītas tikai divas nenozīmīgas Jaņa Berga lugas «Precības caur precībām» un «Latviešu studentiem par labu». Rīgas Latviešu teatra repertuars no 1885. līdz 1888. gadam faktiski palika bez latviešu lugām. Tāds stāvoklis nebija pat teatra sākuma gados. Teatra vadība saņēma daudz pārmetumu par to, ka tā nekā nedara nacionalās dramaturģijas sekmēšanai. Kritika īpaši uzsvēra H. Rodes-Ebelinga negatīvo lomu, jo viņš, būdams latviešu dzīvei svešs, stiprināja teatrī vienaldzību pret oriģinaldramaturģiju.

80. un 90. gadu mijā ar Jaunās strāvas veidošanos sākās latviešu dramaturģijā zināma rosība. Arī Rīgas Latviešu teatra repertuarā palielinās latviešu lugu skaits. Daži jaunie autori diezgan cieši saistīti ar šo teatri.

Rīgas Latviešu teatris, lai iegūtu jaunus oriģinaldarbus, sarīkoja 1888. gadā lugu konkursu. Iesniegto astoņu lugu autoru vidū bija Aspazija («Atriebēja»), M. Pēkšēna («Ceļa biedri»), J. Rozentals-Krūmiņš («Sarkanais kungs»), Zvārguļu Edvarts («Pie Latvijas krūtīm»), J. Bergs («Jaunākais dēls»). 1888. gada aprilī žurija, kurā piedalījās, starp citu, J. Duburs, Vensku Edvarts, P. Pļavenieks, Pūcīšu Ģederts, A. un B. Dīriķi, nolēma, ka nevienai iesūtītai lugai nav piešķirama godalga.

Aspazija *«Atriebēju»* pārstrādāja un it drīz iesniedza teatrim otrreiz. Teatra komisija nolēma «iesniegto lugu «Atriebēja» no Aspazijas (Valter kundzes) pieņemt izrādīšanai un maksāt viņai par izrādes tiesību par šo lugu priekš visiem laikiem 75 rub.»[2]. Tomēr cenzura neatļāva «Atriebēju» izrādīt.[3] Pat vēl 1910. gadā nedeva atļauju «Atriebējai», kas bija iesniegta cenzēšanai ar

---

[1] Dienas Lapa, 1890., 17.
[2] Teatra komisijas 1888. gada 26. oktobra sēdes protokols.
[3] Teatra komisijas 1889. gada 7. novembra sēdes protokols.

grozītu virsrakstu «Agates naids»[1]. Cenzora M. Remiķa atsauksmē 1889. gadā rakstīts: «Gandrīz visā lugā redzams liels autores naids pret muižniekiem un gadās ļoti asi, dažās vietās pat nepieklājīgi izteicieni. Lugu tās tagadējā veidā nekādā ziņā nevar atļaut izrādīt.»[2] Aspazija savā lugā pieskārusies muižnieku un dzimtļaužu attieksmēm Latvijā. Dzimtļaužu sašutums un nemiers pieaug tā, ka viņi beigās aizdedzina grafa pili. «Atriebēja» mākslinieciski vēl stipri negatava, tomēr 80. gadu beigās tā uzskatāma par svaigu un raksturīgu parādību, jo nevienā latviešu lugā līdz tam nav tik daudz protesta, patetiska nemiera un trauksmes.

Tautas dzīve dzimtbūšanas jūgā 18. gadsimta beigās notēlota arī J. Rozentala-Krūmiņa lugā «Sarkanais kungs», ko Rīgas Latviešu teatris pirmoreiz iestudēja 1889. gadā autora, toreizējā palīgrežisora vadībā.

1889. gadā Rīgas Latviešu teatris iepazīstināja sabiedrību ar jaunu rakstnieku, ko biedrības reakcionarā vadība labprāt atbalstīja — Puriņu Klāvu, vēlāko «Baltijas Vēstneša» redaktoru, progresivo centienu niknu pretinieku. Vienā gadā uz skatuves parādījās divas viņa lugas — «Lielkungu pusdienas» un «Zviedrs». Abas lugas latviešu buržuazijas 80. gadu uzskatu gaismā risina latviešu un vācu attieksmju problemu.

Joku lugas *«Lielkungu pusdienas»* darbība norisinās laukos 80. gados. Barons Nordbergs ir naidīgi noskaņots pret nodibināto latviešu dziedāšanas biedrību, kuru viņš uzskata par «lapseņu pūli», bet skolotājam Zvaigznītem izdodas viņu pārliecināt, ka baronam nav iemesla bažīties par biedrības nolūkiem. Zvaigznīte saka, ka «lielkungiem ar saviem ļaudīm jādzīvo tēvišķā draudzībā, bez aizspriedumiem, bez naida, kā vienas zemes bērniem». Nordbergs apsolās: «Es turpmāk saviem rustiešiem negribu būt tikai lielskungs, bet būšu arī tēvs, pie kura tie savās vajadzībās var nākt ar uzticību.» Lugas nobeigums izveidojas par tīru idili, kad barons zemniekam, kam viņš nodarījis pāri, tēvišķīgi dāvina zemi par dzimtu.

Bēdu lugā *«Zviedrs»* notēlota studentu korporaciju dzīve un risināts sarežģīts psiholoģisks konflikts, kāda latviešu dramaturģijā līdz tam vēl nebija. Jauns latviešu zinātnieks jūtas spiests slēpt savu tautību, uzdodas par zviedru un bildina vācu muižnieka meitu. Kad noslēpums atklājas, viņš nogalinās. Lugā daudz neticamu momentu, un konflikta risinājums mākslots. Autoram neizdodas pārliecināt, tāpēc «Dienas Lapa» varēja ar ironiju

---

[1] Cenzuras eksemplars A. Lunačarska vārdā nosauktajā bibliotekā Ļeņingradā.

[2] Центральный гос. исторический архив, Ленинград. Фонд 776, опись 26, ед. хран. 8, 26. lpp.

rakstīt: «Visā lugā autoram izdevusies tikai viena lieta, proti, rādīt, kādas patmīlīgas galviņas izaudzina tik lieliski izslavētā korporaciju dzīve.»[1] Protams, ka tāds skatītāju secinājums nemaz neatbilda reakcionarā autora nolūkiem. — Puriņu Kļāva nākamā luga «Nauda» cieta pilnīgu neveiksmi. Liecība par to ir Rūdolfa Blaumaņa nicīgā un zobgalīgā recenzija.[2]

Rīgas Latviešu teatris atbalstīja ne vien korporeli Puriņu Kļāvu, bet arī lubinieku Teodoru Hānu, triju lugu autoru. Pirmā no tām ir *«Staburaga meitiņa»* (1891.). Tā lokalizēta pēc vācu rakstnieka Hermaņa Herša lugas «Loreley, das Fischermädchen von St. Goar» un ir ļoti raksturīga tā laika Rīgas Latviešu teatrim, kas tiecās pēc teatralas fantastikas, raibuma un spilgtiem efektiem, slēpjot ar to dzīvinošas un virzošas idejas trūkumu un izvairoties no dzīves skarbās patiesības.

Sižetam pamatā 80.—90. gadu nodrāztais motivs: dižciltīgs jauneklis iemīl tiklu latviešu zemnieku meiteni. Jauno mīlētāju — cēlo bruņinieku Lotaru greizsirdībā nogalina ļaunais Kuno. Nelaimīgā Lauma metas Daugavā, nāru karalis to uzņem pie sevis, kā Staburaga meitiņa viņa parādās spožumā uz klints. Viņas dziesmas vilināts, Kuno brauc laivā uz klinti un noslīkst, tā saņemdams pelnīto atmaksu. Klints atveras, atklāj spožu telpu, kur nāras pulcējas ap Laumu, pār visu plūst rīta sārtums, skan zvani, un, korim dziedot, ļaudis slīgst ceļos.

«Staburaga meitiņa» nav nekas vairāk kā lubiniecisks darinājums. Jau toreizējā recenzijā teikts: «Tur salikts viss iekšā, kas tikai vien acis kairina un prātu uztrauc; tur redzam jaukas dekoracijas, skaistas nāras, Jāņu ugunis, redzam kaušanos un duršanos, dzirdam raudāšanu, vaimanāšanu un lādēšanu.»[3]

Luga modina priekšstatu, it kā būtu notēlota latviešu tautas pagātne, bet tanī viss ir neīsts, samākslots, un tautas attieksmes pret suņiem-bruņiniekiem atspoguļotas nepareizi. Šādi lubiniecisku ražojumi iedarbojās uz skatītāju psichi līdzīgi indei un bojāja arī skatuves mākslinieku talantu. Atbalstot tādu repertuaru, teatra reakcionarie saimnieki spekulēja uz neapzinīgo skatītāju gaumi, cenzdamies tos ievilkt teatrī. Tai ziņā viņi nepārrēķinājās: «Staburaga meitiņa» deva kasei daudz ienākumu un palika repertuarā līdz pat 1918. gadam, pavisam izrādīta 52 reizes.

Līdzīgā mērā salkani romantiska ir arī otra T. Hāna luga *«Turaidas Roze»* (1892.), kas sarakstīta pēc vācu rakstnieka Fridricha Bikera «Turaidas Rozītes» (Das Röschen von Treiden). Tā tāpat noturējās ilgi repertuarā — līdz 1912. gadam —

---

[1] Dienas Lapa, 1889., 274.
[2] Zeit. für Stadt und Land, 1893., 270. — Kopoti raksti, XII, 431. lpp.
[3] Baltijas Vēstnesis, 1894., 262.

Emilija Viesture Mazbērzu mātes lomā R. Blaumaņa «Trīnes grēkos».
(Dailes teatris.)

VALSTS BIBLIOTEKA

un pavisam izrādīta Rīgas Latviešu teatrī 32 reizes. Apspriežot «Turaidas Rozi» teatra komisijā pirms uzņemšanas repertuarā, Rūdolfs Blaumanis par to sniedza negatīvu atsauksmi. Teatra komisija tomēr uzņēma «Turaidas Rozi» repertuarā. «Staburaga meitiņas» panākumi liecināja, ka tamlīdzīgas lugas nes labu peļņu. Izrādi enerģiski reklamēja. Sludinājumos sīki minēja ainu virsrakstus, muzikalos iespraudumus, jaunās dekoracijas. Visai reklamai archaiska lubinieciska pieskaņa. Lūk, piemēram, ainu virsraksti: 1. Sapņu valstī. — 2. Roze. — 3. Miršu vainags un asaras. — 4. Mūka vēsts. — 5. Gutmaņa alā. — 6. Bendes rokās. — 7. Rīta blāzma. «Muzikas un dziedāšanas gabalu» vidū minēti: «Mūku koris», «Nāru koris», «Melodrama», «Ai, kāda līksmība sirdī man ceļas» (dzied D. Akmentiņa), «Bēdas kad mums nomāc prātu» (dzied J. Duburs), «Ave, Maria!» (dzied D. Akmentiņa). Sludinātas vairākas jaunas dekoracijas: Meža mātes miteklis. Vidzemes Sveices klinšu aiza. Greifa nams un dārziņš. Gutmaņa ala. Cietums. Apoteozes skats.

Hāna luga bija neveikls darinājums pēc vācu melodramu un fantastisko lugu parauga. Panākumus sagādāja teatralie efekti un reklama.

Pēc «Turaidas Rozes» pirmizrādes Rūdolfs Blaumanis iespieda recenziju, kurā viņš, starp citu, saka: «Lugu darinājis nevis dzejnieks, bet amatnieks. Sacerējumam trūkst jebkādas oriģinalitates; raksturiem nav asins un dzīvības, valoda nepatiesa un nedabiska. Visus šos trūkumus autors mēģina izpirkt ar novārdzinošu sentimentalitati un tik stipru teatralu efektu devu, ka par to viņš pelnījis sodu. Skatītājam pasniegts pārpilnībā viss, itin viss, kas vien spēj kaut kā uztraukt vai kutināt nervus. Zibens un pērkons, laupīšana un slepkavošana gan ar, gan bez muzikas pavadījuma, lāsti, ārprāts, spīdzināšana mijas un jaucas ar dziesmām un dejām, lūgšanām un baznīcas zvanu (vairākkārt), raganu un feju parādībām, un beidzot pat atveras debesis. Lai man piedod, ka pēc tam, kad biju četras stundas visu to skatījies un klausījies, vairs lāgā neapjēdzu, kas tur īsti notika ... Beigās mirušie Viktors un Roze kā svētlaimīgi gari pacēlās debesīs, un priekškars aizvērās pēc tam, kad gailis jau bija dziedājis, t. i., $^3/_4$1 no rīta ...»[1] Vairāk par visu sacīto nosodāma T. Hāna lugas idejiskā ievirze, kas tikpat kaitīga kā «Staburaga meitiņai». Tautas pagātne parādīta viltotā gaismā.

T. Hāna lugas ir zīmīgākais paraugs lubinieciskajai daļai Rīgas Latviešu teatra repertuarā. Tādās nožēlojamās lugās nācās izšķiest savu lielo talantu Dacei Akmentiņai, J. Duburam u. c. Ar nervu kairinājumiem teatra buržuaziskie saimnieki centās turēt tautu savā ietekmē. Tā kā šīs nevērtīgās lugas Rīgas

[1] Zeit. für Stadt und Land, 1892., 87. — Kopoti raksti, XII, 424. lpp.

Latviešu teatra repertuaram ļoti raksturīgas, pie tām nācās ilgāk pakavēties. Literaturas vēsture var tās ignorēt, bet teatra repertuara apskats nevar paiet tām garām.

Rīgas Latviešu teatra vadība, cenzdamās sekmēt tādas dramaturģijas attīstību, kas atbilstu tās reakcionarajam virzienam, deva vārdu maz apdāvinātiem autoriem un pat pavisam nevarīgiem diletantiem, kā T. Hānam. Reakcijas pavēnī nezāles nomāc vērtīgas mākslas asnus, tāpēc Rīgas Latviešu teatra oriģinalrepertuarā dominēja pliekanība. Dramaturģijā izmēģinājās arī daži šā teatra aktieri (J. Duburs, D. Šveņķis, E. Kociņš), bet nepacēlās pāri vispārējam necilajam līmenim. Konstatējamais rosmes pieaugums deva gan lielāku skaitu jaunu lugu, bet nedeva vēl vajadzīgā līmeņa pacēluma.

No autoriem, kas tai laikā saistīti ar Rīgas Latviešu teatri, vienīgi Rūdolfs Blaumanis attīstījās par lielāka vēriena dramaturgu.

Aplūkojamā laika posmā Rūdolfs Blaumanis deva Rīgas Latviešu teatrim divas savas pirmās lugas — «Zagļi» un «Ļaunais gars».

«Zagļu» pirmā varianta (1890.) rokraksta moto liecina par jaunā autora pieticīgajiem nodomiem:

> Lai tie citi tautu māca,
> Lai tie tautu raudināja;
> Pats mācāms, es gribētu
> Tautu drusku smīdināt.

Dēvēdams savas joku lugas kādreiz par «posēm», Blaumanis pats apzinājies sakarus ar seklajām tradicijām. Progresīvā kritika izteikusi Blaumanim smagus pārmetumus par viņa joku lugām. Par «Trīnes grēkiem» (1896.) J. Jansons-Brauns publicēja asu kritiku, teikdams, ka šai izrādē priecāties un smieties varot tikai naivs cilvēks. «Personas lugā lec un krīt pie zemes, tirina kājas un ālējas.» No šādiem skatiem paliekot grūti ap sirdi. Atzīdams, ka Blaumanis ir ļoti apdāvināts rakstnieks, J. Jansons-Brauns savā recenzijā izteica cerību, ka viņš laidīs klajā nopietnus un rūpīgi izstrādātus sacerējumus.[1] Lugu «No saldenās pudeles» (1901.) asi nosodīja Jānis Asars, aizrādīdams uz reakcionaro ievirzi, jo nelietis Krišs notēlots kā laukstrādnieku centienu paudējs. Asars saka, ka Blaumanis šai joku lugā kutinot nedaiļas jūtas un bojājot tautas gaumi.[2] Tomēr Blaumaņa kā realista darbos pat tad, kad viņš grib tikai smīdināt, vismaz fragmentari plūst iekšā īstenības atspulgs, jūtu patiesība, tipiska izteiksme. Tas vērojams jau viņa pirmajā joku lugā «Zagļi».

---

[1] Dienas Lapa, 1896., 281.
[2] Dienas Lapa, 1901., 103.—104.

R. Blaumaņa *«Ļaunais gars»* (1891.) rakstīts tā sauktajā «tautas lugu» žanrā, kur ar komikas un traģikas savijumu, iespraužot dziesmas un dejas, tēlota zemnieku dzīve. Tāpat kā vairākos citos savos sacerējumos — gan novelēs un stāstos, gan vēlākajās lugās — Rūdolfs Blaumanis šeit notēlojis naudas varu, kas ārda patriarchalās attieksmes lauku dzīvē, posta ģimenes laimi, kropļo jūtu dzīvi. Negatīvā gaismā parādīdams mantkāres apsēstos pārtikušos Cīruļus, Vilkus un Lapsas, rakstnieks pretstatā tiem izveidojis pievilcīgus, skaidru jūtu vadītus kalpu jauniešu tēlus. Psicholoģiskā raksturojuma ziņā ievērojams jaunā autora sasniegums ir mantrauša Lūciņa tēls.

«Ļaunā gara» pirmiestudējumā Rīgas Latviešu teatrī 1891. gadā Jāņa māti tēloja B. Rūmniece, Jāni — R. Jansons, Annu — A. Brigadere-Maija, Mantrausi — M. Zīraks, Ievu — D. Akmentiņa, Andrievu — J. Brigaders, Ābramu — J. Duburs, Pieteri — A. Vārna-Vārtiņš.

Šais agrīnajās Rūdolfa Blaumaņa lugās jau redzamas dažas viņa dramaturģijas pozitivākās iezīmes: reljefi tēli, labi lauku dzīves novērojumi un pareiza, zīmīga valoda. Mazāk nekā citi toreizējie autori pakļāvies H. Rodes-Ebelinga kultivētā teatralisma ietekmei, mazāk atrazdamies toreizējā repertuara salkano paraugu varā, būdams modrs un iejutīgs cilvēku vērotājs, samākslotības pretinieks, ar tieksmi patiesīgi atspoguļot dzīvi, Blaumanis spēja savā mākslā augt un ar savām labākajām lugām ievērojami sekmēt realisma attīstību latviešu dramaturģijā.

Lai arī Rīgas Latviešu teatra repertuarā 80.—90. gadu mijā konstatējami daži pozitivi momenti, tomēr lielā pārsvarā paliek naivas, maz nozīmīgas, mietpilsoniskajam skatītājam adresētas lugas. Bet Jaunās strāvas strauji augošā ietekme sabiedrībā neļauj arī Rīgas Latviešu teatrim palikt bez pārmaiņām. Ar 1893. gadu teatrī iezīmējas dažas jaunas tendences.

4. ADOLFA ALUNĀNA TRUPA

Aizgājis 1885. gadā no Rīgas Latviešu teatra, Adolfs Alunāns iegūst koncesiju teatra izrādēm Kurzemē un ar ceļojošu trupu 1886.—1887. gadā uzstājas dažādās Kurzemes pilsētās — Tukumā, Talsos, Kuldīgā utt., — bet tad šis pasākums izjūk. Adolfs Alunāns apmetas Jelgavā, kur dzīvo līdz sava mūža galam. Viņš kādu laiku intensivi nododas lugu rakstīšanai un 80.—90. gadu mijā ir produktivākais un populārākais latviešu dramaturgs. Viens pēc otra parādās jaunie darbi: «Lielpils pagasta vecākie» (1888.), «Kas tie tādi, kas dziedāja» (1888.), «Seši mazi bundzinieki» (1889.) u. c. Rīgas Latviešu teatris neiestudē nevienu no šīm Adolfa Alunāna lugām, bet visā Latvijā

tās izrāda uz pašdarbības skatuvēm. «Dienas Lapa» 1891. gadā ziņo, ka «Lielpils pagasta vecākie» jau izrādīti dažādās vietās 37 reizes, bet «Kas tie tādi, kas dziedāja» 45 reizes.[1] Adolfam Alunānam šai laikā ir liela ietekme uz pašdarbības teatra attīstību.

Adolfs Alunāns uzstājas daudzās viesizrādēs dažādās Latvijas vietās, arī Rīgā — gan kopā ar paša vadīto trupu, gan viesodamies viens aicinātāju biedrību izrādēs. Kādu laiku viņš vada izrādes Jelgavas Latviešu biedrībā, bet arī ar šo Rīgas «māmuļai» radniecīgo, buržuazijas dižvīru vadīto organizaciju rodas nesaskaņas. 1892. gadā viņš pamet darbu Jelgavas Latviešu biedrības teatrī un pārtrauc sakarus ar biedrību. Viņš sapulcina atkal savu trupu. Kopš 1895. gada beigām viņam ir savs teatris, kam gan nav savu telpu. Notiek gan izrādes Jelgavā nomātās telpās, gan izbraukuma izrādes. 1898.—1899. gada sezonā šai teatrī notikušas 33 izrādes. Tā repertuarā visvairāk Adolfa Alunāna lugu, bet arī Rūdolfa Blaumaņa un Zeiboltu Jēkaba darbi, Gogoļa «Revidents» un «Precības», A. Ostrovska «Patiesība laba, bet laime vēl labāka» (1896.), pirmā latviski izrādītā G. Hauptmaņa luga «Veļas mazgātāja» (1900.). Ar Adolfa Alunāna teatri Jelgavā konkurē Jelgavas Latviešu biedrības uzturētais teatris. Neviens no tiem vēl nav ieguvis profesionalu raksturu.

Adolfu Alunānu atbalsta «Dienas Lapa». Tā sniedz informaciju par viņa darbību un iespiež viņa rakstus par teatri. Visbiežāk viņš tanīs vēršas pret Rīgas Latviešu teatra vadību un H. Rodi-Ebelingu. «Dienas Lapas» paustie centieni atbalsojas Adolfa Alunāna dramatiskajos darbos.

Adolfa Alunāna šā perioda lugas (sākot ar 1888. gadu) jūtami atšķiras no viņa agrākajām. Pārsvarā nav vairs viencēlieni, bet plašāka apmēra darbi, kas lielāko tiesu skar nopietnas problemas. Autors kļuvis dzēlīgs, lugās daudz satirisku un polemisku elementu, kas vērsti pret reakcionārām parādībām, tāpēc viņa labākajām lugām toreiz ir progresiva nozīme.

Šo Adolfa Alunāna jaunrades periodu ievada *«Lielpils pagasta vecākie»* (1888.). Lugas galvenais konflikts samezglojas ap pagasta vecākā vēlēšanām. Tumsoņi zaudē, un par pagasta vecāko nāk ārsts Briedis. A. Alunāna luga guva atbalsi un zināmā mērā ietekmēja lauku sabiedrisko dzīvi. Pēc pagasta amatvīru vēlēšanām Dobeles apriņķī 1891. gadā «Tēvija» rakstīja: «Vēl nekad celšanas cīniņš nav bijis tik nopietns, bet tomēr kārtības robežas ieturošs kā tagadējais. Visvisādiem līdzekļiem aģitēja, un tā, piemēram, ļoti daudz vietās izrādīja Adolfa Alunāna lugu «Lielpils pagasta vecākie» cerībā tumsoņus pagastā

[1] Dienas Lapa, 1891., 12. martā.

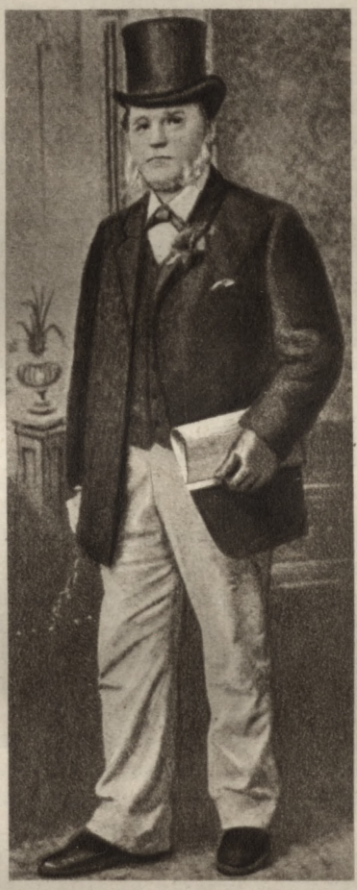

K. Brīvnieks Džona Neilanda lomā A. Alunāna «Džonā Neilandā».
(Jaunais Latviešu teatris.)

VALSTS BIBLIOTEKA

apkaunēt, iekām vēl nav par vēlu un brandvīns vēl nav nomērdējis godu un prātu.»[1] «Dienas Lapas» slejās «Lielpils pagasta vecākos» ļoti pozitivi novērtēja Rainis, nosaukdams par labāko tā laika latviešu lugu.[2] Ievērojot latviešu dramaturģijas atpalicību 80. gados, Rainim bija taisnība, lai gan luga stipri samākslota, īpaši pozitivie tēli.

«Kas tie tādi, kas dziedāja» (1888.) bija pirmā luga uz latviešu skatuves, kur notēlota klaušu laiku dzīve, plaši izmantojot folkloru. Šis apstāklis vien jau spēja nodrošināt sabiedrības interesi par izrādi. Tomēr «Kas tie tādi, kas dziedāja» nepieder pie tām A. Alunāna lugām, kam bijusi progresiva nozīme. Dzīves patiesības tanī maz, konflikti samāksloti, dialogi salkani un nedabiski. Socialās attiecības parādītas nepareizi. A. Alunāns pievērsies 80. gadu buržuaziskajā literaturā iemīļotajam salkanajam motivam: vācu aristokrata un latviešu meitenes mīlestībai. Zemnieki cieš no muižnieku un viņu rokaspuišu varmācības, bet humanais grafs Konrads ir izņēmums. Šā muižnieka iemīlēšanās zemnieku meitenē, tās ciešanas un pašnāvība, muižnieka solījums dzīvot latviešu labā — tāda ir sižetiskā līnija, ko autors izveicīgi apvij ar melodramatismu un komiku, ar folkloras motiviem un anekdotiskām epizodēm.

«Kas tie tādi, kas dziedāja» zināmā mērā atgādina «tautas lugas», ko tanī laikā mēdza iestudēt H. Rode-Ebelings, tikai saturs ņemts no latviešu tautas pagātnes, un autors tiecies visam piešķirt latvisku koloritu. Tādā veidā A. Alunāns lūkojis realizēt toreiz aktualo prasību pēc latviešu repertuara vācisko «tautas lugu» vietā un reizē dot jaunu triecienu H. Rodem-Ebelingam, kura repertuarā tādu latviešu lugu nebija.

Ar «tautiskuma» iezīmēm, pseidopatriotismu, uzticību caram utt. «Kas tie tādi, kas dziedāja» tik labi saskanēja ar visu to, ko literaturā mīlēja latviešu buržuazijas aprindas, ka «Baltijas Vēstnesim» šoreiz nebija nekā ko iebilst, bet tas no visas sirds nopriecājās: ««Kas tie tādi, kas dziedāja» jeb «Klausības laikos» ir bez šaubīšanās A. Alunāna vislabākā luga un 30. augustam īsti kā radīta. Tā arī klausītājus tā aizgrāba, kā tas reti kad noticis Publika bija gluži entuziasmēta un izsauca pēc katra cēliena vairāk reiz lugas autoru, un beigās tas dabūja košu vainagu.»[3] Ilgus gadus tā bija viena no visvairāk izrādītajām latviešu lugām. Panākumus sekmēja arī Jurjānu Andreja muzika.

Nākamajās lugās Adolfs Alunāns apkaro «aristokratisma» centienus latviešu lauku un pilsētu buržuazijā. Kad «labākās familijas» dala ļaudis «smalkajos» un «prastajos», Alunāns nostājas «prasto» pusē.

[1] Tēvija, 1891., 2.
[2] Dienas Lapa, 1888., 258.—259.
[3] Baltijas Vēstnesis, 1888., 197.

Komedijā «*Seši mazi bundzinieki*» (1889.) ir spilgta satiriska līnija, kas vērsta kā pret Latvijas vāciešiem, kurus pārstāv liekēdis Himelmanis, tā arī pret svētuļiem un reakcionaro latviešu lauku buržuaziju, kurā nostiprinās «aristokratisma» tendences. Kad bagāta gruntnieka meita iemīl kalpa dēlu, tuvinieki atgādina, ka viņa «jau ceturtajā paaudzē saimnieku kārtas», tāpēc tai par vīru neder nabaga jauneklis. Viņas izredzētais — jaunais skolotājs Indulis Zvaigznīte cīnās pret šādiem uzskatiem, skarbi sacīdams, ka īstie goda vīri ir «prastie» strādnieki.

«*Visi mani radi raud*» (1891.) arī vēršas pret latviešu lauku buržuazijas «aristokratisma» centieniem. Pārstāvēdams šo turīgo ļaužu uzskatus, saimnieks Pumpurs spriež: «Mēs esam pārliecināti, ka pats dievs vilcis robežu starp saimnieku un kalpu.» Tomēr A. Alunāns, aprobežodamies ar moralizēšanu, šķiriskās pretrunas nav spējis dziļāk atspoguļot. Pozitivie tēli viņam nerealistiski, tie runā samākslotā «cēlā» izteiksmē. J. Jansons-Brauns «Domās par jaunlaiku literaturu» zobgalīgi citēja Alunāna kalpa puisi, dramatisko mīlētāju Andreju. Gluži netīši Alunāns atklājis Andreja visai aprobežotos ieskatus, kad tas stingri piesaka savai Maijai: «Manai dzīves puķei jāzied vientulei man par prieku un atspirdzināšanu.»

Lugai «*Pārticībā un nabadzībā*» (1893.) pamatā ir vācu rakstnieku J. Štindes un G. Engela luga «Ihre Familie» (1883.), no kuras, kā A. Alunāns pats paskaidro, daži skati tieši pārņemti, pārējais brīvi pārstrādāts.[1] Darbība norisinās pilsētā, un autors vēršas pret aristokratisma tendencēm latviešu pilsētnieku «labākajās familijās». Viņš tēlo pārtikušu kuģu īpašnieka atraitni Redlichu un viņas draugus, kas nicīgi nolūkojas uz vienkāršajiem cilvēkiem. Satiriski Adolfs Alunāns raksturo viņu pretenzijas būt par paraugu un vadoni šiem «prastajiem» darbaļaudīm. Sižetiskais konflikts lugā samezglojas, kad bagātnieces dēls un mantinieks pretim mātes gribai izvēlas par savu dzīvesbiedri nabaga «prastu» skolotāju Adeli. 90. gados un vēl šā gadsimta sākumā luga «Pārticībā un nabadzībā» bieži izrādīta.

Kādu gadu desmitu diezgan daudz izrādīja A. Alunāna lugu «*Labi cilvēki*» (1898.), kurā atmaskota liekulīgā buržuaziskā filantropija. Autoram tomēr nav izdevies sniegt realistisku dzīves ainu. Viņš iestieg melodramatismā.

Savās labākajās lugās Adolfs Alunāns ne vien tiecies atspoguļot sava laika īstenības parādības, bet gribējis arī iejaukties sabiedriskajā dzīvē un ietekmēt to, paužot progresivas tendences. Par šiem progresivajiem centieniem Rainis cienīja un atzinīgi vērtēja Adolfu Alunānu.

---

[1] Dienas Lapa, 1893., 232.

Latwisks teatrs „Ulejâ."

Treschdeen, 25. dez. pirmâ seemswehtku d.

Adolfa Allunana kungâ

weesoschanàs.

Uwertira par Latw. tautas dseesmam,

komponeta un **Adolfa Allunana** kgm dahwata no **Jurjanu Andreja**, spehleta no **Reinholda orkestra.**

Pehz tam pirmo reisi:

Wisi mani radi raud.

Sadsihwes aina ar dseedaschanu 4 zehleenos no **Adolfa Allunana.**

NB. Treschâ zehleenâ

weena pahrwehrschanàs.

Pirmàs lomas israhdis: **Upmalneek-Wihtol** kundse, **A. Sprodrites** jkdse, **Adolfs Allunana** kgs, **A. Jurjana** kgs, **T. Waldschmidta** kgs, **J. Steglawa** kgs ꝛc. ꝛc.

Deenas kasi atwehrs „Ulejâ" israhdes deenâ tikai **pulkst. 12 pusdeenâ.**

Sahkums plkst. 7 wakarâ.

Maksa par ee-eeschanu no 1—8 rindas 1 rubl., no 9—16. rind. 75 kap. — no 17—25. rind. 50 kap. — Nepumurstôs sahnwestôs 60 kap. — Sahn-

Adolfs Alunāns godam minams kā demokratisku tradiciju iedibinātājs mūsu dramaturģijā. Reizē tomēr jāatzīst, ka, neskatoties uz visiem labajiem nodomiem, realisma tendences Alunāna darbos vēl attīstītas vāji. Nepietiekami izprazdams sabiedriskās pretrunas, viņš tām tuvojas kā naivs moralizētājs un nespēj tās līdz galam patiesi atsegt. Būdams vispirms teatra cilvēks, Alunāns, veidojot tēlus un situacijas, rūpējas vairāk par skatuvisko izteiksmību nekā par uzticību dzīves īstenībai. Turklāt viņa tēli psiholoģiski stipri vienkāršoti, piemērojoties literari neskolota skatītāja izpratnei un diletantu tēlošanas spējām. Daudz viņam sentimentalitates, kas mēdz saistīties ar elementaru realisma attīstības pakāpi. Pat Alunāna labāko lugu mākslinieciskais līmenis ir ne visai augsts. Nepadziļinādams savu sabiedrisko parādību izpratni, palikdams moralizētāja pozicijās un neatbrīvodamies no vecmodīgajiem dramas technikas paņēmieniem, kas bija pretrunā ar realisma tendencēm, Alunāns 90. gados jūtami atpalika no latviešu dramaturģijas attīstības. Ar gadsimtu miju arī pēc izrāžu skaita viņš zaudē pirmo vietu, ko iegūst Rūdolfs Blaumanis.

5. RĪGAS LATVIEŠU TEATRIS
no 1893. g. līdz gadsimta beigām

Jaunās strāvas ietekmei skarot plašākus sabiedrības slāņus, «māmuļas» teatrim nebija vairs iespējams ieturēt negrozītu kursu. Sabiedrībai kļuva arvien asāk sajūtama teatra atrautība no dzīves, no tiem jautājumiem, kas visvairāk nodarbināja cilvēkus. Arī Rīgas Latviešu biedrības aprindās sāka saprast, cik pārāk vecmodīgi naiva nokrāsa ir repertuara lielai daļai.

Pārmaiņas sākās ar vadību, ar teatra komisijas sastāvu un direkciju. H. Rodes-Ebelinga vietā 1893. gadā par direktoru pieņēma Pēteri Ozoliņu, kas atgriezās no Vācijas, kur bija 1892. gadā beidzis Drezdenes konservatorijas dramatisko klasi un pēc tam darbojies uz dažām vācu skatuvēm. P. Ozoliņam «māmuļa» varēja uzticēties. Viņš saistījās ar visreakcionarākajām aprindām un kļuva par melnsimtnieka Fr. Veinberga uzticības personu.

Teatra komisija un P. Ozoliņš izstrādāja jaunu repertuara plānu. Viņu uzdevums bija, ievedot zināmus jauninājumus un ieinteresējot plašākus skatītāju slāņus, saglabāt nemainītu teatra galveno virzienu saskaņā ar «māmuļas» politiku un «labāko familiju» prasībām.

«Labāko familiju» jaunākā paaudze vairs neapmierinājās ar 80. gadu vecmodīgajām posēm, pasakām un «kalniešu lugām». Tā tagad lasīja modernos autorus, skatījās vācu teatrī klasiskas

Ella Jēkabsone un Berta Rūmniece (Lize un Indrānu māte)
R. Blaumaņa «Indrānos».
(Nacionalais teatris.)

VALSTS BIBLIOTEKA

un modernas lugas un prasīja to pašu latviešu teatrī. Tā nevēlējās tādas pārmaiņas repertuarā, kādas prasīja demokratiskā inteliģence, kas meklēja ciešākas saites ar krievu progresivo kulturu. Pārmaiņas Rīgas Latviešu teatra repertuarā notika zināma modernizējuma virzienā, atmetot vecmodīgo repertuara daļu.

Galvenās pārmaiņas Rīgas Latviešu teatra repertuarā pēc vadības maiņas 1893. gadā ir šādas:

1. 1893.—1894. gada sezonā strauji palielinās oriģinallugu iestudējumu skaits: 12 iestudējumu vidū ir 6 oriģinallugas. Šādu samēru teatrim neizdodas ilgāku laiku ieturēt. Nākamajās sezonās latviešu lugu skaits atkal samazinās. Caurmērā sezonā iestudē 2 oriģinallugas, lai gan 90. gados pēc direktora P. Ozoliņa ziņām ik gadu radās ap 30 jaunu latviešu lugu.[1] Starp Rīgas Latviešu teatrī 1893.—1900. gadā izrādītajām oriģinallugām ir R. Blaumaņa «Pazudušais dēls», «Trīnes grēki», «Potivara nams»; Aspazijas «Vaidelote», «Zaudētas tiesības», «Ragana»; J. Rozentala-Krūmiņa «Čigāniete»; J. Poruka «Hernhutieši»; Zeiboltu Jēkaba «Mājas naids» un «Trīs soļi uz laimi»; A. Deglava un J. Dubura «Precībās» un «Vecais pilskungs».

2. Palielinās klasisku darbu skaits repertuarā. Ik sezonā iestudē 2—3 ievērojamas klasiskas lugas. Krievu dramaturģijas darbu to skaitā maz: N. Gogoļa «Revidents», A. Ostrovska «Ienesīgā vieta», A. Puškina «Skopais bruņinieks», I. Turgeņeva «Brokastis pie muižniecības vecākā» — caurmērā viena luga pa divi gadiem. Daudz vairāk iestudēti Rietumeiropas klasiķu darbi: V. Šekspira «Hamlets», «Otello», «Makbets», «Spītnieces precības», «Romeo un Jūlija», «Ziemas pasaciņa», «Jūlijs Cezars»; Fr. Šillera «Laupītāji», «Orleanas jaunava», «Marija Stjuarte», «Dons Karloss». 1898. gadā iestudēts Gētes «Fausts», 1896. gadā — G. E. Lesinga «Emilija Galoti». Šekspira un vācu klasiķu lugas šai laikā kļūst par pastāvīgu sastāvdaļu Rīgas Latviešu teatra repertuarā.

3. No cittautu jaunlaiku dramaturģijas repertuarā pa starpām uzņemti dažu redzamāku autoru darbi: H. Ibsena «Nora», B. Bjernsona «Bankrots», H. Zudermaņa «Gods», «Dzimtene», «Tauriņu kauja», «Laime nomalā», dažu franču 19. gadsimta autoru lugas. Pavisam ignorēta krievu jaunākā dramaturģija.

4. Muzikalajā repertuarā ienāk lielākas operetes un operas: J. Štrausa «Čigānu barons», Fr. Flotova «Marta», K. M. Vebera «Burvju strēlnieks».

Repertuars kļuvis mazliet modernāks, tā līmenis augstāks. Tomēr, kā jau teikts, pārmaiņas repertuarā izdarītas, nemainot teatra politiku: joprojām noteicēja paliek «labāko familiju»

---

[1] P. Ozoliņš, Kritiski apcerējumi par dramu, Baltijas Vēstneša Pielikums, 1896., 253.

gaume un intereses, joprojām novārtā atstāti kritizētāja realisma darbi, īpaši krievu klasiskā dramaturģija.

Interesantākā sezona ir 1893.—1894. gadā, P. Ozoliņam sākot darbu. Sezonu viņš atklāj ar N. Gogoļa «Revidenta» jauniestudējumu, it kā modinādams cerību, ka teatris pagriežas citā ceļā nekā H. Rodes-Ebelinga laikā. To pašu liekas sakām nākamā pirmizrāde: «Kas tie tādi, kas dziedāja» — pirmā A. Alunāna luga Rīgas latviešu teatrī pēc ilgiem gadiem, ja neskaita pāris «Iciga Mozesa» izrādes H. Rodes-Ebelinga laikā. Drīz pēc tam repertuarā ir pirmais latviešu operas mēģinājums — J. Ozola «Spoku stundā» un Rūdolfa Blaumaņa jaunā luga «Pazudušais dēls». Tālāk teatris dod vārdu jaunajai dzejniecei Aspazijai. 1893. gadā viņu aicina uz Rīgu un iesaista teatra štatos ar koristes algu, bet faktiski ar teatra rakstnieces uzdevumiem. Rīgas Latviešu biedrības 25 gadu svinībām ar Aspazijas prologu seko divas jaunās dzejnieces lugas «Vaidelote» un «Zaudētas tiesības», kas modina lielu interesi. 1894. gada februarī iestudēts H. Zudermaņa «Gods», ap kuru izraisās dedzīgi strīdi. Drīz pēc tam pirmoreiz uz latviešu skatuves (ja neskaitām 1825. gada izrādi) parādās Fr. Šillera «Laupītāji», ko cenzura līdz tam neļāva izrādīt.

Rīgas Latviešu teatra oriģinālrepertuars 1893.—1894. gada sezonā ir bagāts tādā ziņā, ka tanī ir trīs jaunas lugas, kas ilgi pēc tam vēl redzamas uz latviešu skatuves: Rūdolfa Blaumaņa «Pazudušais dēls», Aspazijas «Vaidelote» un «Zaudētas tiesības».

Rūdolfam Blaumanim kā dramaturgam *«Pazudušais dēls»* bija nozīmīgs solis uz priekšu, un Rīgas Latviešu teatra repertuaram tas bija vērtīgs ieguvums. Darbība balstās uz spēcīga konflikta, kas veidojas sakarā ar patriarchalās dzīves sairšanas procesu laukos. Nekad līdz tam vēl uz skatuves nebija redzēti latviešu zemnieku tēli ar tādu psiholoģisku dziļumu un niansējumu kā daži tēli «Pazudušajā dēlā». Diemžēl, lugas nozīmi mazina šķirisko pretišķību aizplīvurojums, saimnieku un gājēju attieksmju idilizējums, patriarchalo tikumu apjūsmojums. Rīgas Latviešu teatra repertuarā 90. gados «Pazudušais dēls» uzskatāms par labāko zemnieku dzīves lugu, un tai bijusi pozitiva nozīme teatra mākslinieciskajā attīstībā, sekmējot centienus patiesi atveidot skatuves tēlos dzīves īstenību. Lugai teatris spēja nodrošināt spēcīgu tēlotāju sastāvu. Pirmiestudējumā Krustiņu ar panākumiem tēloja P. Ozoliņš, Roplaini — J. Duburs, Roplainieti — A. Brigadere-Maija, Ažu — B. Rūmniece, Matildi — J. Skaidrīte, Ilzi — D. Akmentiņa, Mikustēvu — A. Mierlauks, Pūlīšu Paulu — T. Valdšmits. Kādā izrādē 1898. gadā Rīgas Latviešu teatrī Roplaini tēloja pats Rūdolfs Blaumanis.

Joku lugai *«Trīnes grēki»*, ko Rīgas Latviešu teatris pirmoreiz iestudēja 1896. gadā, palīdz noturēties uz skatuves daži ar rea-

listisku meistarību veidoti lauku ļaužu tēli (Trīne, Mazbērzu māte u. c.).

Nākamā R. Blaumaņa drama *«Potivara nams»* (1897.) cieta neveiksmi. Kritizēdams vājo lugu, J. Jansons-Brauns «Dienas Lapā» pateica, kādi konflikti liekami laikmetiskas progresivas dramas pamatā. Vispirms tādi, kur «sadurtos pretējas, plašākas aprindas, kur katrai savas dzīves intereses un savi neapturami centieni». Kā piemēru kritiķis min cariskajā Krievijā aizliegtos Gerharda Hauptmaņa «Audējus», kur tēlota proletariata sacelšanās pret kapitalistiem kādā Vācijas rūpniecības apgabalā. Otrkārt, saka J. Jansons-Brauns, mūs tikpat dziļi var interesēt sacerējumi, «kur zināmās šaurākās aprindās viena audze uzstājas un cīnās pret otru savu uzskatu un pārliecības labā... Šādas dramas tver mūsu sabiedriskos sakarus, viņās nolūkojoties, mēs redzam mūsu sadzīvi viņas visumā virzāmies uz priekšu, triecamies un laužamies pār atpakaļ palikušajiem, grimstošajiem apstākļiem un šķēršļiem, mēs paši tiekam aizrauti un ierosināti cīņas virzienā, mums liekas, ka it kā ledus sāktu plaisāt, drupt gabalos un doties uz priekšu.» Abiem ieteiktajiem konflikta veidiem pamatā jaunā cīņa ar veco sabiedrības attīstības procesā. «Bet nu R. Blaumanis «Potivara namā» rāda tikai, kā kādā šauriņā grupā, pārtikušas ģimenes locekļu starpā nejauši saduras viens pret otru dažādi individi.»[1]

Lielu ievērību modināja Aspazijas *«Vaidelotes»* pirmiestudējums (1894.). Gada laikā to izrādīja 8 reizes, kas tolaik, kad visā sezonā notika ap 50 izrāžu, bija neparasts sasniegums. Buržuaziskā prese apsveica «Vaideloti», jo romantiskās lugas panākumi šķita pretsvars jaunstrāvnieku realisma prasībām. Dažus mēnešus pēc J. Jansona-Brauna referata luga likās šiem kritiķiem īpaši liels ieguvums. «Vaidelotē» pirmoreiz uz latviešu skatuves parādīta tā idealizētā teiksmainā senatne un pseidomitoloģija ar krīvu, vaidelotēm un līgusoņiem, kuru jau gadu desmitiem ilgi mīlēja apjūsmot «tautiskie» dzejnieki un runu teicēji. Bet «Vaideloti» pozitivi novērtēja arī jaunstrāvnieku organs «Dienas Lapa», pareizi atzīmējot, ka «Vaidelotē» rakstniece laužas laukā no šaurajām ideju un tematu robežām, kuras bija latviešu rakstniecībā līdz tam vilktas. Viņa it kā izejot no šaurām, nospiedošām telpām brīvā gaisā.[1] Jaunstrāvnieki pareizi uztvēra, ka lugā būtiskais nav senciskā vide, bet apspiestās, tradiciju važās iežņaugtās personības nemiers.

Pretējo nometņu kritiķu spriedumi gan saskanēja pozitivajā novērtējumā, bet motivacija bija pavisam atšķirīga. Cildinājumi saprotami, ievērojot toreizējās latviešu dramaturģijas vājo attīstību.

---

[1] Dienas Lapa, 1897., 70.

«Vaidelotes» izrādēm ar D. Akmentiņu Mirdzas, J. Skaidrīti Asjas, A. Freimani Laimona, J. Brigaderu karaļa un J. Duburu krīva lomā netrūka skatītāju arī nākamajos gados, un luga palika ilgi repertuarā.

Daudz trokšņa sacēla H. Zudermaņa *«Goda»* un Aspazijas «Zaudētu tiesību» izrādes 1894. gada pavasarī. Jaunās strāvas kritika un progresivā sabiedrības daļa apsveica šīs izrādes, reakcionarās aprindas bija sašutušas. Presē izraisījās ilgstoša un uzbudināta polemika. Šī polemika pieder pie ievērojamiem 90. gadu literarās un mākslas dzīves faktiem, tāpēc pie tās pakavēsimies sīkāk.

«Goda» darbība notiek kādā Vācijas pilsētā. Konflikts risinās bagāto dižmājas un no viņiem atkarīgo trūcīgo sētas mājas iedzīvotāju starpā. Roberts Heinike met kapitalistam Mīlinkam sejā pārmetumu: «Mēs strādājām priekš jums, atdevām jums savus sviedrus, savas sirds asinis, pa tam jūs pavedāt mūsu māsas un mūsu meitas un samaksājāt mums viņu kaunu ar to naudu, ko mēs jums esam nopelnījuši. To jūs nosaucat par labdarību... Jūs esat tie zagļi, jūs!» Nopietno sabiedrisko kritiku vājina autora moralizētāja pozicija. Zudermanis nespēj un nemaz nevēlas dziļi un pareizi atsegt šķiru pretišķības. J. Jansons-Brauns savā recenzijā, gan izceldams arī pozitīvās vērtības lugā, aizrādīja: «Zudermanim trūkst maņas par cīnītāju uzvaras drošo elementu tagadējā Vācijas dzīvē, kas skaitās jau miljoniem», t. i., par organizēto proletariatu.[1] Tālāk J. Jansons-Brauns pārmeta režisoram P. Ozoliņam, ka tas centies ar komiku mazināt lugā ietvertās sabiedriskās kritikas asumu: «Teatra režijai gan taču bija jāsaprot, ka šai gabalā slēpjas dziļa, nopietna kritika par tagadējo sadzīves kārtību.»

Tā kā «Godā» turīgie ļaudis parādījās nelabā gaismā, izrādes uztrauca reakcionarās buržuazijas aprindas. Aleksandrs Vebers rakstīja, ka nevis «gods» esot izrādīts, bet «negods».[2] Buržuaziju kaitināja tas, ka kapitalisti nosaukti par zagļiem un tēloti kā izvirtuļi. Nepatika, ka luga met ēnu uz visu turīgo ļaužu šķiru. «Baltijas Vēstnesis» rakstīja: «Mūs nospiež rakstnieka mācība, ka rādītais negods ir attiecīgās ļaužu šķiras gods, ka tas nostāda visus tos ļaunos cilvēkus kā savas kārtas reprezentantus.»[3] «Baltijas Vēstnesis» centās vismaz iegalvot, ka tas, ko autors tēlojis, var gan būt kaut kur svešā zemē, bet ka latviešu starpā šādu netikumu nav, tāpēc tos nevajag rādīt. «Priekš latviešu publikas šī luga nav.»[4]

---

[1] Dienas Lapa, 1894., 38.
[2] Baltijas Vēstnesis, 1894., 37.
[3] Turpat.
[4] Baltijas Vēstnesis, 1894., 58.

Jūlija Skaidrīte A. Alunāna lugā «Kas tie tādi, kas dziedāja».
(Skaidrītes lomā.)

Kad «Mājas Viesis» iebilda pret šādām domām, tad «Baltijas Vēstnesī» parādījās uztraukuma pilns pretraksts, ko bija parakstījusi «latvju māte — lauciniece». Citējam daļu no šā zīmīgā raksta, kas pauž «labāko familiju» satraukumu: «... kad mūsu vissvētākās jūtas tā aizskar, ka asinis mūsu dzīslās vārās, ka katra dzīsliņa mums trīc un raustās aiz sāpēm un uztraukuma, kā tas notiek, lasot «Mājas Viesa» sarunu starp «pilsētnieku» un «laucinieku», zīmējoties uz Zudermaņa lugu «Gods», tad vairs nevar klusu ciest, tad jārunā mums, latvju mātēm... Kad priekš gada atpakaļ lasīju Zudermaņa lugu «Die Ehre» vācu valodā, tad ar īgnumu liku šo lugu pie malas, dziļi nožēlodama tautu, kura varētu atspoguļoties tādos miesīgi un garīgi novārgušos cilvēku bērnos, kādi šie Zudermaņa tēlotie... Un nu mums «Mājas Viesa» zināmā sarunā jālasa, ka mums, lauciniecēm, latvju mātēm, sievām un meitām, sen jau esot paradums savus bērnus, savas neprašas māsas tādā pat vīzē neģēļiem pārdot, lai mēs, vecās mātes, precētas vecākās māsas, sev caur to sagādātu vieglāku dzīvi. Tā var runāt un rakstīt tikai tāds, kam nekādas goda jūtas vairs nav, kas ir sagrauzts no nāvīgās tiklību un tikumību samaitātājas sulas, ko iezīdis diezin kādās pasaules malās. Mūsu vīru, dēlu un brāļu sirsnīgā gādība mums dod drošu paspārni, kur mēs sargātas no visiem pasaules neģēļiem.»[1]

Tā runāja mantīgo šķiru cilvēks, kas jūtas «drošā paspārnē». Atbildot «latvju mātei — lauciniecei», «Dienas Lapa» uzsvēra, ka 90. gados jau daudz sieviešu nestāv vīru, dēlu un brāļu «sirsnīgā gādībā un drošā paspārnē», bet spiestas pašas cīnīties par savu eksistenci, strādājot rūpniecībā utt. «Dienas Lapas» atbildes rakstā teikts: «Zudermanis ir sieviešu aizstāvis, viņš savos rakstos pareizi aizrāda uz visām pārestībām, kuras sieviešiem visos laikmetos notikušas... Jūs paši sakāt, ka Zudermaņa «Godu» izlasījušai jums uznācis īgnums par miesīgi un garīgi novārgušajiem cilvēku bērniem. Tātad Zudermanis nepamudina uz ļaunu, bet iedod īgnumu pret to. Tādēļ mēs Zudermaņa lugās bez bēdām varam noskatīties. Mēs, kuras nestāvam «vīru, dēlu un brāļu paspārnē», varam drošāk izsargāties un atgaiņāties no visiem netiklības uzbrukumiem, ja mums tos rāda viņu īstā gaismā, kā to Zudermanis darījis.»[2]

Rakstā «Labākās familijas» «Dienas Lapa» rezumēja jaunstrāvnieku uzskatus par «Godu». Rakstā sacīts: « «Dienas Lapa», man domāt, pirmā aizrādīja uz Zudermaņa trūkumiem. Pārspriežot Zudermaņa «Godu», «Dienas Lapā» bija aizrādīts uz to, ka Zudermanis īsts buržuju rakstnieks. Mazās sētas mājiņas vaja-

[1] Baltijas Vēstnesis, 1894., 74.
[2] Dienas Lapa, 1894., 78.

dzības, prieki un bēdas tam nebūt nestāv tuvu, viņš tikai aizstāv labāko familiju vajadzības. Kā jau labāko familiju aizstāvim tam vajag bagātību un izglītotu prātu nostādīt kā visiem sasniedzamu, vajag pierādīt, ka pārticība un izglītība labāko familiju nopelns, par ko tām nākas gods un slava. Ja neizglītotie un nabadzīgie nav sasnieguši tādu pašu stāvokli, tā viņu pašu vaina, par ko tiem jānokaunas un jānes kā sods bads, trūkums un negods... Šo īpašību pie Zudermaņa peļam... Mēs Zudermaņa dramu apsveicam uz mūsu skatuves kā pirmo mēģinājumu teatra apmeklētājiem «Alpu sārtumu» un dažādu nieku vietā rādīt patiesus dzīvus cilvēkus, rādīt pašu dzīvi. Zudermanim ir nenoliedzams talants dzīvi aplūkot un spilgtās krāsās tēlot. Kā labāko familiju dzejniekam viņam visvairāk ķeras pie sirds vācu buržuju pagrimšana. Viņš dziļi aizgrābts un satriekts, redzēdams, ka labākās familijas caur pārliecīgo pārticību un bezdarba dzīvi arvien dziļāk un dziļāk nogrimst samaitāšanā un postā. Kā apdāvināts dzīves aplūkotājs Zudermanis redz, ka tādā pat postā grimst arī strādnieku kārta aiz pārāk lielas nabadzības un trūkuma... Lūk iemesli, kāpēc apsveicam Vācijas labāko familiju dzejnieku uz mūsu skatuves. Ka «Baltijas Vēstnesis» tik vareni sašuta par «Goda» izrādīšanu, tā liecība, ka daža laba «Godā» pelta nebūšana zīmējas arī uz «Baltijas Vēstneša» aizstāvamiem.»[1]

Ar aso polemiku, ko izraisīja «Goda» izrāde, saistījās «jautājums, pa kādu ceļu lai iet mūsu literatura uz priekšu, kādam virzienam, kādai rakstniecības strāvai viņa lai seko?»[2] Reakcionārā kritika cīnījās pret realismu mākslā, pret dzīves īstenības neaizplīvurotu atspoguļojumu. Īstenības attēlojuma vietā tā prasīja dzīves izskaistinājumu mākslā, lai novērstu skatienu no kapitālistiskās pasaules pretrunām un nejēdzībām. Reakcionarie kritiķi, jaukdami naturalismu ar realismu, mēģināja sēt aizdomas, ka realisti spekulē uz vienas lasītāju un skatītāju daļas sabojāto gaumi. «Balss» rakstīja: «...ievērojam pie Zudermaņa to pašu vājumu, kāds atrodams gandrīz viscauri pie realisma strāvas rakstniekiem: tie māk apbrīnojami brangi izdibināt ļaunās sirds dzenuļus un aizgrābjoši patiesi tēlot visas tās kārības, kas cilvēkiem kopīgas ar lopiem un zvēriem... realistu tēlojumi neapmierina mūsu smalkās jūtas, nepaceļ mūsu prātu dzidros debesu augstumos, kā to dara idealisma strāvas aizstāvētāji... lielpilsētās izplatījusies netiklība un turienes ļaužu samaitātā garša pavedina realistus un naturalistus kalpot netiklības kārībām.»[3]

Ar lielu sparu reakcionārā buržuaziskā kritika metās cīņā, lai

---

[1] R. [Fr. Roziņš], Labākās familijas, Dienas Lapa, 1894., 86.
[2] Balss, 1894., 17.
[3] Balss, 1894., 18.

«pasargātu» latviešu literaturu no realisma. Sinī polemikā jaunstrāvniekiem izdevās vairākos rakstos labi izpaust un propagandēt savus uzskatus ir sabiedriskajos (sevišķi sieviešu), ir estetikas jautājumos. Arī reakcionarā nometne noformulēja savu viedokli. Repertuara jautājumā tā diezgan skaidri pateica, ka nevēlas latviešu teatra repertuarā tādas realistiskas lugas, kas skar šķiru pretrunas.

Nepilnus divus mēnešus pēc «Goda» Rīgas Latviešu teatris sniedza Aspazijas jaunās lugas *«Zaudētas tiesības»* pirmizrādi. Luga skāra sieviešu tiesību problemu, atmaskoja buržuaziskās morales divkosību un satiriskā gaismā parādīja latviešu mietpilsoņus. «Zaudētās tiesībās» daudz neīsta patosa un samākslojuma. Rakstniece nav spējusi dot dziļu toreizējās īstenības analizi, tomēr 90. gadu apstākļos luga bija kā akmens, kas iemests mietpilsonības ūdeņos un sacel tur neparastus viļņus. Par šādu laikmetisku lugu vairs nevarēja saskanēt pretējo politisko nometņu kritiķu vērtējumi, kā bija noticis ar «Vaideloti». Pēc «Zaudētu tiesību» pirmizrādes 1894. gada 3. aprilī sākās asa polemika, kas savijās ar neapdzisušiem strīdiem ap «Godu». «Zaudētas tiesības» sakarsēja prātus pat vēl vairāk nekā Zudermaņa luga, jo «Gods» tēloja dzīvi svešā zemē, turpretī «Zaudētas tiesības», izvirzot līdzīgus momentus, atspoguļoja pašu zemes dzīvi.

«Baltijas Vēstnesis» konstatēja: «Aspazijas jaunākā luga «Zaudētas tiesības» latviešu teatra apmeklētājus lielā mērā uztraukusi. Tēvi un mātes, jaunekļi un sirmgalvji — ar vienu vārdu — veci un jauni strīdas, vieni to lieliski cildinādami, otri pavisam nosmādēdami un teatra komisijai pārmezdami, ka viņa pavisam atļāvusi šo lugu izrādīt.»[1]

«Baltijas Vēstnesis» ar sašutumu rakstīja, ka «Zaudētu tiesību» izrādē «Talija aizklāja savu ģīmi ar melnu plīvuru un gauži raudāja — raudāja rūgtas asaras par savām zaudētām tiesībām, uz kuru pamata viņa līdz šim bija valdījusi arī pār latviešu skatuvi. Tad pat nosarka aiz kauna arī ne tikai viena vien godīga latviešu meita, sēdēdama diezgan pilnās teatra telpās.»[2]

Citā recenzijā «Baltijas Vēstnesis» pārmeta dzejniecei «nokāpšanu» realismā: «Sākdama savu dramaturģiju ar mitoloģisku lugu «Vaidelote» romantisma laukā, Aspazija ar «Zaudētām tiesībām» iegriezusies realisma zemē. Viņa, tā sakot, no jaukās, brīnišķās dzejas debess nokāpusi prozas zemes pīšļos.»[3]

«Balss», kritizēdama lugu, atzīmēja, ka «tā rakstniece, kas

[1] Baltijas Vēstnesis, 1894., 91.
[2] TK [V. Teikmanis], Baltijas Vēstnesis, 1894., 87.
[3] Baltijas Vēstnesis, 1894., 75.

latviešu valodā sarakstījusi «Vaideloti», nevar justies droša netīra ūdens saceltos viļņos».[1] Buržuaziskie kritiķi aicināja Aspaziju atpakaļ romantisma «augstumos».

Vēlāk Rainis, atcerēdamies lielo interesi, kādu modināja «Zaudētas tiesības», liecina, ka toreiz gandrīz ik jautājumu vakarā iesniegti jautājumi par «Zaudētām tiesībām» un lietām, kas tur aizkustinātas.[2]

Neviena latviešu luga nekad vēl līdz tam nebija tā satraukusi prātus. H. Zudermaņa «Goda» un Aspazijas diezgan vājās lugas «Zaudētas tiesības» izrādes ieguva progresivu nozīmi, dodamas iespēju Jaunās strāvas kritikai, izkarojot enerģiskas polemikas, formulēt un propagandēt progresivas idejas, cīnīties par atmaskotāju realismu literaturā un mākslā un dot smagus triecienus reakcionarajai estetikai. Rīgas Latviešu teatra vadībai pēc tādas pieredzes pārgāja katra patika iestudēt vēl tamlīdzīgas «ķecerīgas» lugas kā Aspazijas darbu. «Zaudētas tiesības» ir 90. gados vienīgā latviešu luga Rīgas Latviešu teatra repertuarā ar spilgtākām Jaunās strāvas ieskaņām. Aspazijai pašai 1895. gadā bija pēc divu gadu darba jāaiziet no teatra. Viņas togad uzrakstīto lugu «Neaizsniegts mērķis» Rīgas Latviešu teatra repertuarā neuzņēma. Teatra vadība, apdedzinājusi pirkstus «moderna» repertuara meklējumos, kļuva piesardzīgāka.

Pozitiva nozīme latviešu teatra attīstībā bija klasisko lugu iestudējumiem Rīgas Latviešu teatrī 90. gados. Tie virzīja mūsu skatuves mākslu nost no mietpilsoniskās pieticības sēkļa. Uz skatuves uznāca cilvēki ar spēcīgām jūtām, bagātu domu pasauli, tika risināti lieli jautājumi. Klasiķu izrādes audzināja jaunu, nopietnāku, prasīgāku skatītāju. Aktieriem šie iestudējumi bija nopietna skola. Klasiķu izrādēs nobrieda pirmās latviešu profesionalo aktieru paaudzes izcilāko pārstāvju talanti.

Populārākais aktieris tai paaudzē bija Jēkabs Duburs, daudzpusīgs, gudrs mākslinieks, realists, spilgts raksturotājs ar augsti izkoptu meistarību. Klasiskajās lugās viņš 90. gados tēlojis Šillera Vurmu un Milleru, Gogoļa Osipu, Gētes Mefistofeli, Šekspira Šeiloku, Poloniju, vēlāk arī Hamletu u. c.

Plašās skatītāju masās visvairāk iemīļotā aktrise bija Dace Akmentiņa — māksliniece ar spilgtu emocionalitati, bagātiem izteiksmes līdzekļiem, prasmi dziļi un smalkjūtīgi atsegt cilvēka pārdzīvojumus. Viņa tēloja Šekspira Ofeliju, Dezdemonu, princesi Annu, Šillera Luizi Milleri, Mariju Stjuarti, Gētes Grietiņu, Ibsena Noru utt.

Neaizstājama klasiskajā repertuarā 90. gados bija Jūlija Skaidrīte, kas tēlojusi daudz atbildīgu lomu: lediju Makbeti,

---

[1] Balss, 1894., 18.

[2] J. Rainis, Dzīve un darbi, IX, 1925., 299. lpp.

Jūlija Skaidrīte karalienes Elizabetes lomā Fr. Šillera «Marijā Stjuartē».
(Rīgas Latviešu teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTĒKA

Džuljetu, spītnieci Katerīnu, karalieni Ģertrudi «Hamletā», Porciju «Venecijas tirgotājā», Orleanas jaunavu, ledīju Milfordi, karalieni Elizabeti «Marijā Stjuartē», Emīliju Galoti utt. Viņai piemita vajadzīgais mākslinieciskais takts, laba gaume, iznesība.

Berta Rūmniece sāka savas skatuves gaitas vēl Adolfa Alunāna vadības laikā 1883. gadā. Demokratiskais skatītājs viņu iemīlēja it īpaši kā dziļu vienkāršās darba sievietes dvēseles tulku. Viņas daiļrade nesaraujami saistīta ar R. Blaumaņa un J. Raiņa dramaturģiju. 90. gadu klasiskajā repertuarā viņa tēloja Luizes Milleres māti, Martu «Faustā», aukli «Romeo un Džuljetā», Annu Andrejevnu «Revidentā» u. c.

Ļoti atbildīgus uzdevumus klasiskajā repertuarā veica Aleksandrs Freimanis, iecienīts aktieris, kas tēloja Šekspira Otello, Jūliju Cezaru, Petručo, Laertu, Lizanderu, Merkucio, Šillera Ferdinandu, Pozu, Gētes Faustu, Ostrovska Žadovu u. c.

Plašs bija arī teatra direktora Pētera Ozoliņa repertuars — viņš uzstājies Hamleta, Kārļa Mora, Romeo, Dona Karlosa, Marka Antonija u. c. atbildīgās lomās.

Aktieris ar spilgtu īpatnēju talantu bija Roberts Jansons, kas tēloja Ričardu III, Makbetu, karali Klaudiju «Hamletā», prezidentu Valteru «Mīlā un viltū», Krečinski, «Ienesīgajā vietā» Višņevski.

No Rīgas fabriku strādnieka par aktieri kļuvušais Aleksis Mierlauks 90. gados veidojās par to liela vēriena mākslinieku, kam ar laiku bija lemts ieņemt vienu no vadošajām vietām latviešu teatra dzīvē. Klasiskajās lugās viņš šai laika posmā, starp citu, tēlojis veco Moru, Harpagonu Moljera «Skopulī», Lorenco «Romeo un Džuljetā» u. c.

Iemīļots komiķis Rīgas Latviešu teatra trupā bija Augusts Vārna-Vārtiņš — Chļestakova, Šillera Kalba, Šekspira Pamatiņa tēlotājs. Jaunekļus klasiskajās lugās ar sekmēm tēloja Teodors Valdšmits (Horacijs «Hamletā», Lionels «Orleanas jaunavā» u. c.). 90. gadu otrā pusē lielākās lomās sāk izvirzīties Aleksandrs Michelsons (Bruts «Jūlijā Cezarā», Karalis Filips «Donā Karlosā» u. c.).

Ar klasikas iestudējumiem latviešu teatris jūtami auga, bet progresivās sabiedrības prasības sniedzās tālāk, prasot teatra ciešu saistību ar plašo demokratisko masu centieniem un laikmeta progresīvāko ideju izpausmi skatuves mākslā. Raiņa vadītā «Dienas Lapa», kritizēdama Rīgas Latviešu teatra repertuaru, prasīja, lai izrādītu «nopietnas lugas iz vienkāršu tagadējo ļaužu dzīves».[1] Šādām prasībām «māmuļai» pakļauties teatris nevarēja atbilst.

---

[1] Dienas Lapa, 1895., 6.

Ap 80. gadu otru pusi samazinājās Rīgas Latviešu teatra ietekme uz pašdarbības skatuvju repertuaru. «Māmuļas» teatris kādu laiku izrāda ļoti maz oriģinallugu, bet pašdarbības repertuarā tās arvien ieņem ievērojamu vietu. Rodas aizvien vairāk tādu biedrību, kurās pārsvaru gūst opozicionaras noskaņas un jaunstrāvnieku centieni. Tās vairs neatzīst «māmuļu» par paraugu. Tur iestudē lugas, kuras Rīgas Latviešu teatris noraidījis vai kuras sarakstījuši autori, kas savus sacerējumus nedod «māmuļas» skatuvei. Biedrībās dažkārt norisinās cīņa par to, vai kādu lugu izrādīt vai ne. Saduras reakcionaro un progresivo darbinieku grupas. Kādas apstrīdētas lugas pieņemšana iestudēšanai tādā gadījumā nozīmē zināma principiala viedokļa uzvaru attiecīgajā biedrībā. Reakcionarās aprindas apstrīd dažas A. Alunāna, bet īpaši Aspazijas lugas. Ap tādām izrādēm izraisās polemikas, kas liecina, līdz kādam augstam spriegumam sakāpinājušās sabiedriskās pretišķības. Pret Aspazijas «netiklajām» lugām vietām cīnās mācītāji (J. Sanders Pēterpilī, Lazdonas mācītājs), mēģinādami aizkavēt izrādes un iebaidīt dalībniekus. Teatris 90. gados kļūst par «socialo ideju sadursmes un izcīņas arenu» (A. Upīts).

80. gadu otrā pusē sāk attīstīties pašdarbības skatuves *Rīgas nomaļu palīdzības biedrībās,* vispirms Jonatana biedrībā Āgenskalnā. No turienes kolektiva izaug ievērojami profesionali aktieri A. Mierlauks un A. Freimanis. Šo skatuvju darbībai pieaugot, 90. gados rodas profesionali mazo skatuvju vadītāji: T. Lejas-Krūmiņš, K. Brīvnieks, R. Tautmīlis-Bērziņš u. c., kas uzņemas režiju gan Rīgas biedrībās, gan ārpus Rīgas. Dažkārt pašdarbības izrādēm nomā «Uļeja» un Amatnieku biedrības telpas Rīgas centrā, Arkadijas parka teatri Torņakalnā u. c. Uz šīm pašām skatuvēm notiek arī Adolfa Alunāna viesizrādes, kurās Rīgas skatītāji iepazīstas ar viņa lugām, ko Rīgas Latviešu teatrī tolaik nevar redzēt. Uz Jonatana biedrību un dažiem citiem kolektiviem ir ietekme jaunstrāvniekiem. Progresivās aprindas, kas atrodas opozicijā pret Rīgas Latviešu biedrību, atbalsta šīs izrādes. Ir ziņas, ka dažās izrādēs piedalījušies pazīstami nelegalo strādnieku pulciņu darbinieki — K. Šulcs, D. Bundža, J. Driega, revolucionari studenti u. c. Veidojās amatieru grupas, kas bija cieši saistītas ar jaunstrāvniekiem un rīkoja izrādes, lai iegūtu līdzekļus revolucionaras literaturas iegādei un izplatīšanai, vēlāk apcietināto jaunstrāvnieku atbalstīšanai.[1] Šādas amatieru grupas pazīstama dalībniece Rīgā, piemēram, bija Anna Nātriņa.

[1] Pēc Antona Birkerta sniegtām ziņām. Izlietots viņa manuskripts «Jaunstrāvnieku teatris».

Jaunstrāvnieku ietekmēto pašdarbības kolektivu darbā veidojās pirmie aizsākumi jaunam, toreiz pagaidām vēl tikai meklējamam un iecerē tveramam teatrim, kura darbība būtu sastāvdaļa tautas masu atbrīvošanas cīņā.

Teatra dzīvei kļūstot intensivākai, 90. gadu vidū Rīgā rodas daži organizatori, kas, sekojot Adolfa Alunāna paraugam, neatkarīgi no biedrībām pulcina trupu, nomā telpas un rīko regularas izrādes savā vārdā. Tā 1895. gada vasarā Arkadijas parkā darbojas bijušā Rīgas Latviešu teatra aktiera Mārtiņa Stīnusa noorganizētais vasaras teatris. Triju mēnešu laikā tas sarīko 11 izrādes. Nākamajā vasarā turpat darbojas aktiera A. Jurjāna sapulcināts kolektivs, kas pēc tam kā ceļojoša trupa rīko izrādes dažādās pilsētās.

1897. gadā Roberts Jansons ar savu sievu, aktrisi Viliju Jansoni sapulcina jaunu kolektivu un 4. maijā Jonatana biedrības telpās atklāj «Āgenskalna vasaras teatri». Līdz augusta beigām tanī notiek 16 izrādes. Pēc tam kolektivs rīko izrādes dažādās telpās Rīgā un izbrauc uz citām pilsētām.

Iecienītā aktiera vadībā pulcējas apdāvināti iesācēji, no kuriem vairāki ar laiku kļūst par profesionaliem aktieriem un vēlāk ieņem redzamu vietu latviešu teatra dzīvē. Jansonu trupā piedalās P. Rudzītis, T. Podnieks, R. Veics, R. Tautmīlis-Bērziņš, E. Grikšīte, E. Liepiņš, Kr. Koškins, R. Holcmanis, E. Cikoriņš u. c. Ar Jansonu trupu saistīti Tijas Bangas skatuves gaitu pirmie sākumi. Pēc Roberta Jansona nāves 1899. gadā daļa dalībnieku aiziet, bet ar pārējiem V. Jansone rīko izrādes līdz 1902. gadam.

Jansonu trupas repertuarā ir Zeiboltu Jēkaba «Mājas naids» un «Jaunais skolotājs», Puriņu Klāva «Zviedrs», L. Ancengrubera «Ļaunā sirdsapziņa», R. Kneizeļa «Beliala meita», Š. Birch-Pfeiferes «Ciemā un pilsētā» un «Circenītis», K. Holteja «Lenore» u. c. Šī trupa 1897. gadā pirmā izrāda latviski «Noru» un «Faustu».

90. gadu beigās ļoti aktivi Rīgas un mazpilsētu skatuvju darbā piedalās kā autors, aktieris, kupletists un režisors E. Treimanis-Zvārgulis. Viņa vadībā notiek H. Ibsena «Noras» izrādes Rīgā un citur.

1899. gadā lielāka jauno Rīgas latviešu aktieru grupa pulcējas ap M. Ērmani un R. Tautmīli-Bērziņu. Tā paša gada 28. augustā ar zviedru rakstnieces A. Agrellas lugu «Glābts» šis kolektivs uzsāk izrādes nelielās telpās Aleksandra ielā 103, kur tikai nedaudz vairāk kā simts vietu. Izrādēs piedalās O. Muceniece, E. Grikšīte, A. Nātriņa, Z. Freimane, T. Podnieks, R. Veics, E. Liepiņš, E. Lauberts. Līdz 1900. gada maijam notiek 46 izrādes. Repertuarā ir H. Zudermaņa «Gods» un «Tauriņu kauja», N. Gogoļa «Precības», R. Blaumaņa «Ļaunais gars», Z. Lemetra «Nina»,

Dž. Vergas «Sicīliešu zemnieku gods» u. c. Grūtos materialos apstākļos teatris darbojas tikai vienu sezonu. Tai laikā sarīkotas arī izbraukuma izrādes.

Darbs šinīs kolektivos ieguvis jau pusprofesionalu raksturu. Tanīs aug jauni aktieru kadri. Dažus aktierus Rīgas Latviešu teatris uzņem savā trupā: 1898. gadā — P. Rudzīti, 1899. gadā — O. Mucenieci, 1900. gadā — R. Tautmīli-Bērziņu. Citi jaunie spēki atrod iespēju strādāt profesionala aktiera darbu vēlāk, nodibinoties Jaunajam latviešu teatrim.

Gadsimta beigās amatieru kolektivi Rīgā savas izrādes rīko Jonatana biedrībā Āgenskalnā, Cerības biedrībā Torņakalnā, Arkadijas dārza teatrī. Pavasara biedrībā Sarkandaugavā, Amatnieku biedrībā un «Uļejā» Rīgas centrā, Karlevica zālē u. c.

Liepājai, uzplaukstošai ostas un rūpniecības pilsētai, pagājušā gadsimta beigās piederēja ievērojama vieta tiklab Latvijas nelegalās strādnieku kustības, kā arī Jaunās strāvas attīstībā. Tur dibināti pirmie nelegalie strādnieku pulciņi Latvijā. Spilgtākie laikmeta strāvojumi rada dzīvu atbalsi Liepājas progresivajā jaunatnē, no kuras vidus nākuši redzami jaunstrāvnieki un 1905. gada revolucionari — J. Jansons-Brauns, Fr. Roziņš, A. Hertelis u. c.

Jaunās strāvas ietekme sekmējusi Liepājas skatuves dzīves attīstību 90. gados. Rosīga amatieru kopa pastāvēja pie Liepājas Latviešu labdarības biedrības, kas rīkoja ik gadu ap 15 izrāžu. Tanīs piedalījušies arī jaunstrāvnieki J. Jansons-Brauns u. c., izlietodami dažu izrāžu ienākumu nelegaliem mērķiem[1]. Aktivākie amatieru kolektiva dalībnieki 90. gados bijuši P. Puķukalns (Blumbergs), A. Krievs, Kr. Muzikants u. c. Vairākas izrādes sagatavojuši un tanīs kā viesi piedalījušies profesionali aktieri A. Alunāns, A. Freimanis, K. Brīvnieks, R. Jansons, J. Duburs. No to jauniešu vidus, kuriem Liepājas skatuves dzīve 90. gados pamodinājusi pirmo interesi par teatri, nākuši ievērojamie aktieri T. Lācis un G. Žibalts, kuru darbība pieder vēlākajam laika posmam.

Liepājā 90. gados izrādītas daudzas tā laika labākās un pazīstamākās lugas, dažkārt pat agrāk nekā Rīgā. Jaunās strāvas laikā populārā H. Zudermaņa «Goda» un Aspazijas «Neaizsniegta mērķa» pirmās izrādes notikušas Liepājā, un tikai pēc tam šīs lugas izrādītas Rīgā. Dažas populārākās lugas, piemēram, «Godu», izrādīja Liepājā vairākkārt. Iestudēto klasisko lugu skaitā ir Fr. Šillera «Mīla un viltus», A. Ostrovska «Ienesīgā vieta».

Īpaši atzīmējamas A. Ostrovska «Negaisa» un «Talantu un

[1] A. Birkerta sniegtas ziņas.

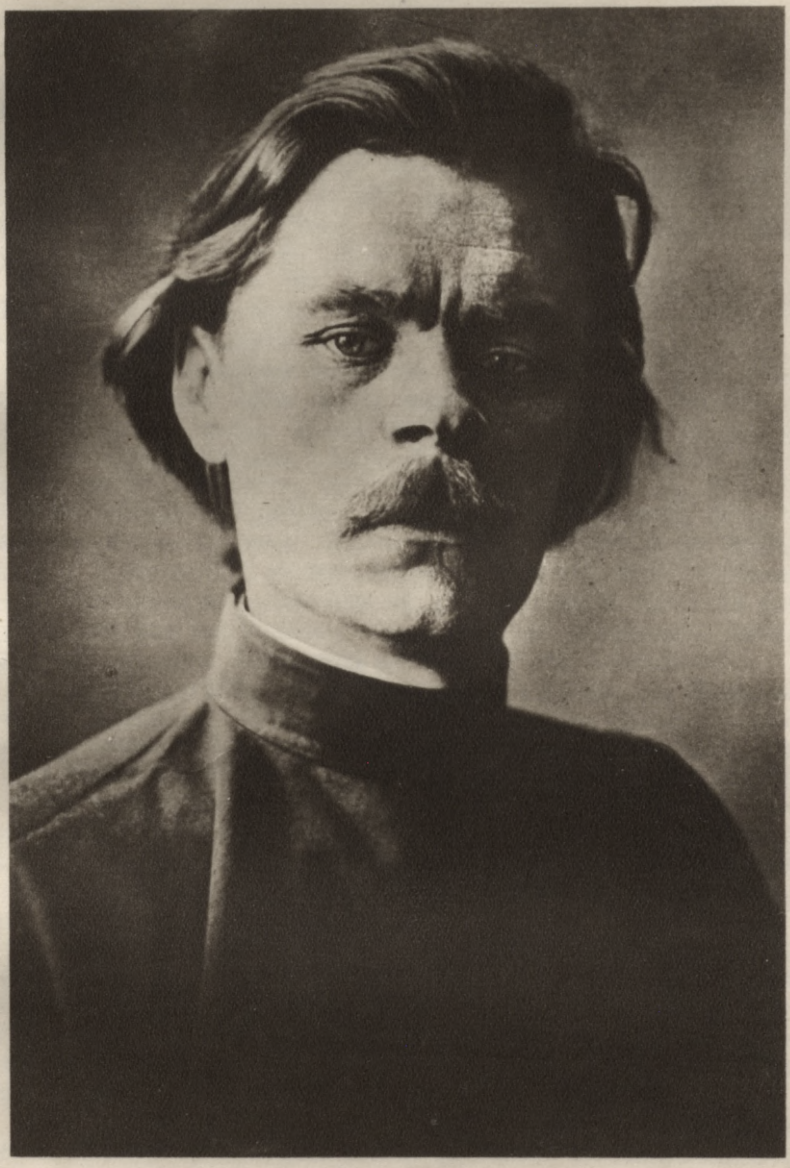

M. Gorkijs.

PSR VALSTS BIBLIOTEKA

pielūdzēju» pirmās izrādes latviešu valodā Liepājā 1897. gadā. Līdz 90. gadu otrai pusei latviski izrādītas sešas A. Ostrovska lugas, bet no tām tikai divas uz Rīgas Latviešu teatra skatuves, turpretim pārējās pirmizrādes notikušas ārpus Rīgas, vietās, kur lēmēji bijuši progresivākie darbinieki.

Jaunās strāvas sagrāves laikā 1897. gadā Liepājas Labdarības biedrībai izrādes aizliedz, motivējot ar to, ka tanīs tiekot paustas pretvalstiskas idejas, un tikai ar pūlēm biedrībai atkal izdodas atdabūt attiecīgās tiesības.[1]

Rosīga pašdarbība 90. gados uzplaukst vēl vairākās mazākās pilsētās: Valmierā, Kuldīgā, u. c., tāpat laukos, kur jau 80. gados vietām uzcelti biedrību nami ar skatuvi.

Vietalvas Labdarības biedrības dramatiskais kolektivs jūtas tik stiprs, ka tas 1891. gada ziemsvētkos izrāda M. Gļinkas «Dzīvību priekš cara». Plaša Āronu Matīsa recenzija par šo izrādi atrodama «Dienas Lapā». Tur lasām: «Vietalviešu izrāde sagatavoja prieku visiem, kas nopietni ņēma šo lietu. Skatuvei priekš šīs izrādes bij iegādātas priekšzīmīgas dekoracijas (tās bij gleznojis Rīgas Latviešu teatra dekoraciju gleznotājs Millera kungs...), no kurām ievērojamākā bija tā, kas rāda Maskavas Kremļu ar katedrali; aktieriem bij sagādāti glīti krievu un poļu uzvalki, bet, kas tas lielākais, viņu izrāde un dziedāšana, samērā ņemot, bij teicama, dažā vietā un ziņā tīri pārsteidzoša.»[2]

Vietalviešu izrādēs 90. gados dažkārt piedalās arī Rīgas aktieri, tā, piemēram, 1892. gada augustā «Mūsu daktera» izrādē kopā ar vietalviešiem uzstājas Dace Akmentiņa un Brigaderi.

Arī *Valmieras* Latviešu biedrības kolektivs kļuvis tik spēcīgs, ka 1892. gada maijā iestudē «Dzīvību priekš cara». Režiju vada un Susaņina lomu tēlo Roberts Jansons. Valmieriešu izrāde tiek atzinīgi novērtēta. Viņi to atkārto nākamajos gados un 1895. gadā uzstājas Jelgavā IV Dziesmu svētku dienās ar operdziedātāju Ilarionu Plauktiņu Susaņina lomā.

Kuldīgā 90. gados diezgan bieži rīkotās izrādes kādu laiku vadījis E. Zeltmatis, kas vēlāk Rīgā ieņēma redzamu vietu latviešu teatra dzīvē. Latviešu teatra izrādes Jaunās strāvas laikā notiek arī Pēterpilī, kur dzīvo krietni daudz latviešu. Šo skatuvju repertuarā oriģinallugas ieņem relativi lielāku vietu nekā Rīgas Latviešu teatra repertuarā.

Sākot ar 1899. gadu, teatra darbinieks Roberts Tautmīlis-Bērziņš ik gadu publicējis laikrakstos pārskatus ar statistiskām ziņām par latviešu teatra izrādēm. Pārskatos ietilpinātas visas profesionalo, pusprofesionalo un pašdarbības skatuvju izrādes, par kurām autors varējis ievākt ziņas. Daži skaitļi jau minēti 52. lpp.

---

[1] V. Sauleskalns, Liepājas teatra četrdesmit gadi, Cīņa, 1947., 304.
[2] Dienas Lapa, 1891., 292.

1900. gadā pēc R. Tautmīļa-Bērziņa ziņām notikusi 421 latviešu teatra izrāde — Rīgā 124, Jelgavā 23, Liepājā 13 utt. Izrādītas 148 lugas — 42 latviešu, 7 krievu, 78 vācu, 4 franču, 3 angļu, 3 skandinavu, 3 italiešu utt. No latviešu autoriem pēc izrāžu skaita pirmajā vietā izvirzījies Rūdolfs Blaumanis ar 44 izrādēm, viņam seko Adolfs Alunāns ar 36 un Zeiboltu Jēkabs ar 15 izrādēm. Visbiežāk izrādītās oriģinallugas ir «Trīnes grēki» (12 izrādes) un «Ļaunais gars» (10 izrādes).[1]

[1] Vārds, 1901., 57.—59.

OTRĀ DAĻA

LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS BURŽUAZISKI DEMOKRATISKO REVOLUCIJU PERIODĀ

(no 20. gs. sākuma līdz 1917. g.)

J. Rainis.

REPERTUARS 1905. G. REVOLUCIJAS PRIEKŠVAKARĀ UN REVOLUCIJAS GADOS

1. LATVIEŠU TEATRA ATTĪSTĪBA 1905. GADA REVOLUCIJAS PERIODĀ

No 1901. gada Krievijā vērojami revolucionarās kustības uzplūdi. Strādnieki no ekonomiskiem streikiem sāk pāriet uz politiskiem streikiem. Tiek jau izvirzīts lozungs: «Nost ar patvaldību!»

«Streiki kļūst aizvien neatlaidīgāki un organizētāki. Atšķirībā no iepriekšējām strādnieku šķiras cīņām tagad gandrīz visur strādnieku politisko cīņu sāka vadīt socialdemokratiskās komitejas. Krievijas strādnieku šķira cēlās revolucionarai cīņai pret cara varu. Strādnieku kustība ietekmēja arī zemniecību... Strādnieku un zemnieku revolucionārā cīņa liecināja, ka Krievijā briest un tuvojas revolucija.»[1]

Arī Latvijā 1905. gada revolucijas priekšvakarā strādnieku kustība socialdemokratisko organizaciju vadībā strauji auga. Latvijā izplatījās «Iskra», 1904. gadā sāka iznākt «Cīņa». 1904. gadā nodibinājās Latviešu socialdemokratiskā strādnieku partija. Rīgā jau 1901. gadā nodibinājās iskriešu grupa, kas 1904. gadā pārveidojās par Krievijas Socialdemokratiskās strādnieku partijas Rīgas komiteju un pievienojās boļševikiem. Socialdemokratisko organizaciju vadītā revolucionārā kustība Latvijā jau 1904. gada beigās ieguva masu cīņas raksturu.[2]

---

[1] Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsture. Īsais kurss, 1952., 31. lpp.

[2] J. Krastiņš, 1905. gada revolucija Latvijā, 1950., 64. lpp.

Augot varenajai revolucionarās kustības straumei, lielu ietekmi masās, īpaši jaunatnē, ieguva demokratiskā literatura, kas pauda tautas centienus un noskaņas. Tauta šai laikā dziļi iemīlēja revolucionaro dzejnieku Raini. 1903. gadā viņš atgriezās no trimdas. Iznāca «Tālas noskaņas zilā vakarā». Tanīs atbalsojās revolucijas priekšvakara noskaņas.

«Pienācis laiks, virzās uz mums visiem kāds milzenis, taisās krietna, spēcīga vētra, kas jau sākusies, ir jau tuvu...» saka šais gados kāds no A. Čechova «Triju māsu» varoņiem. Tuvas varenas vētras nojautā toreiz elpoja ir krievu, ir latviešu progresivā sabiedrība. Dārga tai bija revolucijas vētrasputna Maksima Gorkija un Raiņa māksla.

Demokratisko strāvu pieauguma ietekme izpaudās arī latviešu dramaturģijas attīstībā. Šinīs gados radusies rinda dramatisko sacerējumu, kas pieder pie mūsu pirmspadomju literaturas paliekamā mantojuma: Raiņa «Pusidealists» un «Uguns un nakts», R. Blaumaņa «Indrāni» un «Ugunī», A. Brigaderes «Sprīdītis» u. c. Ar Raiņa lugām latviešu dramaturģija pirmoreiz cieši piesaistās darbā tautas atbrīvošanās cīņai un pauž tās centienus. Pat tādu ar atbrīvošanās kustību tieši nesaistītu rakstnieku kā Rūdolfu Blaumani ietekmē laikmeta možās noskaņas, demokratisko strāvu impulsi, un viņš rada savus labākos dramatiskos darbus.

Latviešu teatra dzīvē šis laika posms ir ārkārtīgi nozīmīgs. Tas izvirzīja lielas problemas un neatlaidīgi prasīja to atrisinājumu. Stiprā sabiedriskās diferenciacijas padziļināšanās atbalsojās arī mākslas dzīvē. Saasinājās pretišķības starp dažādiem strāvojumiem un novirzieniem. Progresivākie mākslas darbinieki revolucijas laikā atrada ceļu kopā ar cīnītāju tautu. Modri uztverot laikmeta progresivākās idejas, auga jauna mākslas darbinieku paaudze, kas revolucijas dienās izauklētās atziņas vēlāk realizēja savā jaunradē.

Svarīgs fakts šai laika posmā ir Jaunā latviešu teatra nodibināšanās Rīgā 1902. gadā. Teatri nodibināja, lai apmierinātu demokratiskās sabiedrības prasības. Tagad līdzās Rīgas Latviešu teatrim pastāvēja otrs profesionals teatris, kas balstījās uz pavisam citām aprindām. 1905. gada revolucijas laikā Jaunais latviešu teatris ieguva ievērojamu nozīmi.

1905. gada Krievijas revolucijas vadība atradās proletariata rokās. Latvijā revolucionarā cīņa attīstījās strauji un sasniedza sevišķu asumu. Latviešu proletariats cīnījās ar lielu sparu. Ļeņins rakstīja: «... Vidzemes guberņā (Rīgā) uz 50 tūkstošiem strādnieku bija 250 tūkstoš streikotāju, tas ir, katrs strādnieks 1905. gadā streikoja caurmērā vairāk nekā piecas reizes. Tagad visā Krievijā nekādā ziņā nav mazāk par trīs miljoniem fabriku, kalnraktuvju un dzelzceļu strādnieku, un šis skaits katru gadu pieaug; ja būtu tāds kustības spēks kā Rīgā 1905. gadā, viņi

varētu uzstādīt *15 miljonu lielu streikotāju* armiju. Pret tādu spiedienu nenoturētos nekāda cara vara.»[1]

1905. gada revolucija, kuras pamatspēks bija proletariats ar zemniecību kā sabiedroto, lika nodrebēt ekspluatatoriem. Ļeņins augstu novērtēja latviešu proletariata lomu revolucijā: «Revolucijas laikā latviešu proletariats un latviešu socialdemokratija ieņēma vienu no vissvarīgākajām, pirmajām vietām cīņā pret patvaldību un visiem vecās kārtības spēkiem.»[2]

Revolucionarā cīņa 1905. gadā augstāko pakāpi sasniedza decembrī. «1905. gada decembra sacelšanās bija revolucijas kulminacijas punkts. Decembrī cara valdība sacelšanos apspieda. Pēc decembra sacelšanās sakāves sākās pavērsiens uz revolucijas pakāpenisku atkāpšanos. Revolucijas uzplūdu vietā sākās pakāpeniski revolucijas atplūdi. Cara valdība steidzās izmantot šo sakāvi, lai galīgi salauztu revoluciju. Cara cietumsargi un bendes vērta plašumā savu asiņaino darbu. Soda ekspedicijas neganti plosījās Polijā, Latvijā, Igaunijā, Aizkaukazijā, Sibirijā.»[3]

Revolucijai ciešot sakāvi, no tās aizgāja dažādie līdzskrējēji. Nobijušies viņi nožēloja savus sakarus ar revoluciju un centās pielāgoties reakcijai. Renegatisms kļuva par raksturīgu laikmeta parādību.

«Kontrrevolucijas uzbrukums norisinājās arī ideoloģijas frontē. Radās vesels modes rakstnieku bars, kas «kritizēja» un «grāva» marksismu, ķengāja un apspļaudīja revoluciju, ņirgājās par to, dziedāja slavas dziesmas nodevībai un zem «personības kulta» maskas cildināja seksualo izvirtību.»[4]

Arī latviešu dramaturģijā kupli sazēla dekadence. 1906. gads, kad trakoja soda ekspedicijas, ir dekadences strauju uzplūdu laiks. Uz skatuves parādās latviešu dekadentu apjūsmotā parauga Staņislava Pšibiševska lugas. Vienā gadā pārtulkotas četras viņa lugas, pilnas mistikas un erotikas. Tulko vēl citus dekadentus un simbolistus. Dekadentiskas lugas raksta Fallijs, Akuraters un citi. Arī daļu skatuves darbinieku aizrauj dekadentiskās tendences. Tai laikā, kad revolucionarais proletariats atkāpdamies izcīnīja grūtas kaujas pret kontrrevoluciju, dekadentu lugas cildināja renegatus, apkaroja marksismu, nonievāja tautas masu («pūļa») centienus un visādās variacijās kultivēja mistiku un slimīgu erotiku. Dekadence kļuva par jaunu, īpatnēju formu, kā buržuazija, nobijusies no revolucijas, tiecās ar mākslas palīdzību iemidzināt masu apziņu, novērst masas no revolucionariem mērķiem.

---

[1] V. I. Ļeņins, Raksti, 16. sēj., 1950., 268. lpp.
[2] Turpat, 230. lpp.
[3] Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsture. Īsais kurss, 1952., 89. lpp.
[4] Turpat, 107. lpp.

Revolucijas atplūdu laika teatra repertuars rokām taustāmi atklāj asās laikmeta pretrunas: no vienas puses, tanī redzam Gorkiju, no otras, Pšibiševski un Falliju.

2. LATVIEŠU UN KRIEVU TEATRA SAKARI PIRMĀS KRIEVIJAS REVOLUCIJAS PERIODĀ

1905. gada revolucijas periodā arvien ciešāka veidojās latviešu un krievu proletariata cīņas draudzība. Tāpat arvien ciešākas šais gados vijās latviešu un krievu kulturas saites. Krievu teatra māksla ieguva izšķirīgu ietekmi uz latviešu teatri.

1898. gadā bija nodibinājies Maskavas Dailes teatris, kas veidoja tālāk un pacēla spožā augstumā krievu realistisko skatuves mākslu. Īpaši ar A. Čechova un M. Gorkija lugu iestudējumiem Maskavas Dailes teatris kļuva par demokratisko slāņu noskaņu paudēju revolucijas priekšvakarā. Strauji izauga Dailes teatra slava un ietekme. Drīz vien par Dailes teatra darbu ieinteresējās arī latviešu sabiedrība. Parādījās jau raksti par tā darbību. Sākās Maskavas Dailes teatra ietekme uz latviešu skatuves mākslu.

Tiešākā veidā krievu skatuves mākslas ietekme šais gados nāca ar Rīgas krievu teatra starpniecību.

1902. gadā Rīgā uzcēla otru pilsētas teatra namu (tagadējo Valsts akadēmisko dramas teatri) un nodeva to krievu teatrim. Nodibinājās Rīgas pilsētas Krievu teatris, bet teatris «Uļejā» izbeidza darbību.

Antreprizi uzticēja Konstantinam Ņezlobinam, kas 1894.—1900. gadā bija vadījis teatri Viļņā, bet 1900.—1902. gadā Ņižņijnovgorodā. Jauno teatri atklāja 1902. gada 15. septembrī ar A. Ostrovska «Sniegbaltīti».

Krievu teatris tagad pacēlās stipri augstākā līmenī nekā agrākajos apstākļos. Tas drīz vien izvirzījās par labāko šejienes teatri un ieguva stipru ietekmi uz latviešu skatuves mākslu.

K. Ņezlobina trupā bija krietns skaits labu aktieru. Daļa ik sezonu mainījās, kā parasts cariskās Krievijas provinces teatros, bet daļa strādāja pie K. Ņezlobina ilgi — daži aktieri bija viņa trupā jau kopš Viļņas antreprizes laikiem. Stabilais trupas kodols ļāva K. Ņezlobinam veidot samērā labi saliedētu ansambli, rūpīgi sagatavotu pamatrepertuaru. Teatrī bija pierasts pie augstām prasībām, intensiva darba, stingras disciplinas. Darba apstākļi K. Ņezlobina teatrī interesanti noraksturoti aktrises M. Veļizarijas memuaros.[1] K. Ņezlobina personā apvienojās mākslinieks un moderna stila kapitalistisks uzņēmējs.

---

[1] М. Велизарий. Путь провинциальной актрисы. 1938.

Jaunais latviešu teatris.
(Tagadējā Valsts Dailes teatra nams.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

K. Ņezlobina trupā Rīgā darbojušies: P. Vulfe, N. Borska, N. Ņeļedinska, V. Pšesecka, A. Azagarova, J. Petipa, J. Ļiļina, J. Belgorodskis, V. Ņeronovs, L. Dobrovoļskis, D. Gruzinskis, F. Strogonovs, V. Ļichačovs, S. Godzi u. c. Režisori bija G. Glavackis, K. Mardžanovs, A. Tunkovs. Uz šejieni pārnāca daži Maskavas Dailes teatra aktieri: 1902. gadā M. Roksanova un N. Michailovskis, 1904. gadā M. Andrejeva un A. Charlamovs, 1907. gadā uz nepilnu sezonu N. Ļitovceva, tai pašā sezonā par režisoru un aktieri A. Zagarovs. Sevišķa nozīme bija M. Andrejevas līdzdarbībai, lai gan tā bija neilga: būdama viena no spilgtākajām Maskavas Dailes teatra aktrisēm, Komunistiskās partijas biedre, M. Gorkija dzīves draugs, viņa stiprināja demokratisko strāvu teatrī. M. Andrejeva te 1904.—1905. gada sezonā tēloja: Mariju Ļvovnu M. Gorkija «Vasarniekos», Larisu A. Ostrovska «Līgavā bez pūra», H. Ibsena Hedu Gableri, Keti G. Hauptmaņa «Vientuļos cilvēkos» un Rūtiņu tā paša autora «Nogrimušajā zvanā», Žanetu E. Briē «Sarkanajā tiesneša mētelī» u. c.

Veidojot repertuaru, K. Ņezlobins revolucijas priekšvakarā un revolucionaro cīņu uzplūdu laikā lielā mērā orientējās uz demokratisko skatītāju. Izrādīja daudz vērtīgu lugu — klasiku, jaunlaiku autoru darbus ar socialu problematiku. Repertuars bija bagāts un daudzveidīgs. Ar prieku skatītāji uzņēma A. Čechova, Ļ. Tolstoja lugu iestudējumus, teicami inscenēto A. Tolstoja vēsturisko lugu triloģiju, bagātu A. Ostrovska darbu klāstu, H. Ibsena un G. Hauptmaņa lugas utt. Sevišķu nozīmi ieguva rūpīgi sagatavotās M. Gorkija lugu izrādes.

Gorkijs sāka savu darbību dramaturģijā revolucionarās kustības uzplūdu gados šā gadsimta sākumā, kad aizvien augstāk cēlās strādnieku streiku un demonstraciju viļņi, auga zemnieku nemieru kustība un risinājās plaši studentu streiki.

Šai laikā Gorkijs arvien ciešāk saistījās ar strādnieku revolucionaro kustību. Rakstnieks kļuva par revolucijas vētrasputnu, par masu protesta talantīgu paudēju, kā viņu 1902. gadā dēvēja «Iskra». Visur strādnieki un jaunatne ar sajūsmu lasīja, mācījās no galvas, skandēja revolucijas tuvošanās nojautā sacerēto «Dziesmu par vētrasputnu» ar drosmīgo nobeiguma sauksmi: «Lai spēcīgāk brāžas vētra!»

Tiekdamies savai daiļradei atrast tiešāku saskari ar plašām masām, Gorkijs pievērsās dramaturģijai, lai skatuve būtu tribine, no kuras varētu paust revolucionarās domas un aicinājumus tūkstošiem un atkal tūkstošiem ļaužu. 1902. gadā uz skatuves parādās pirmās Gorkija lugas «Sīkpilsoņi» un «Dibenā», 1904. gadā «Vasarnieki» utt. Šīm lugām ir milzu panākumi, par tām runā, raksta, diskutē, to pirmizrādes gaida kā lielus sabiedriskus notikumus. Patvaldība dažādiem līdzekļiem cīnās pret Gorkija ietekmi: cenzurā lugas stipri sasvītro, tās atļauj izrādīt tikai

nedaudzos teatros, izrādēs sūta žandarmus un špikus, demonstraciju novēršanai pie teatriem norīko policistu patruļas utt. Gorkija lugas 1905. gada priekšvakarā iegūst revolucionizējoša faktora nozīmi.

To Krievijas pilsētu skaitā, kur Gorkija izrādes toreiz izraisīja spēcīgu atbalsi, izvirzījās arī Rīga.

Gorkija lugas šeit vispirms parādījās uz krievu skatuves. Jau 1901. gadā Rīgas Krievu teatris, kas darbojās «Uļeja» telpās, izrādīja romana «Foma Gordejevs» dramatizējumu. 1902. gada rudenī Rīgas pilsētas Krievu teatris iestudēja Gorkija «Sīkpilsoņus», ko tikai pirms nedaudziem mēnešiem bija sācis izrādīt Maskavas Dailes teatris. Skatītāju interese bija liela, teatris pārpildīts, izrādi uzņēma ar skaļu sajūsmu, un luga palika ilgāku laiku repertuarā.

Nākamā Gorkija luga «Dibenā» pirmoreiz izrādīta Maskavas Dailes teatrī 1902. gada decembrī. Rīgas skatītāji ar to vispirms iepazinās 1903. gada 26. martā Pēterpils krievu aktieru viesizrādē «Uļeja» telpās. Izrāde izvērtās par politisku demonstraciju. Teatra zālē atskanēja saucieni: «Nost ar patvaldību!» No balkona lidoja lejup proklamacijas. 27. martā Aleksandra ģimnazijas zālē (tagadējā Valsts konservatorijas koncertzālē) notika publiska lekcija par Gorkiju. Tur izplatīja Rīgas socialdemokratisko organizaciju uzsaukumu. Pēc lekcijas apmēram 300 cilvēku neizklīda, bet sakārtojās rindās un ar dziesmām gāja pa ielām. Gorkija jaunrade kļuva par cīņas aicinātāju un iedvesmotāju.

Tūlīt pēc rudens sezonas atklāšanas «Dibenā» izrādīja Rīgas pilsētas Krievu teatris (1903. gada 23. septembrī). 1903. gadā Rīgas latviešu u. c. laikrakstos atrodami daudzi raksti, kuros sīki iztirzāta jaunā luga, to skaitā arī J. Asara raksts. Viss tas liecina par neparasti lielo interesi, kādu modināja M. Gorkija «Dibenā». Progresivā sabiedrības daļa dzīvoja tuvās revolucijas vētras nojautās; tautas rokās bija jau Raiņa «Tālas noskaņas zilā vakarā». Gorkija lugas izrādes šinī momentā ieguva arvien lielāku politisku nozīmi. Latviešu skatītāji plūda uz Krievu teatri, lai redzētu Gorkija darbus.

Progresivākie latviešu skatuves mākslinieki, kas tiecās panākt pavērsienu latviešu teatra attīstībā, paverot ceļu realistiskajai dramaturģijai un realistiskajam tēlošanas veidam, meklēja saviem centieniem atbalstu un paraugus krievu mākslā. Jau gadsimta sākumā modrāko latviešu mākslinieku un literatu interese sāka pievērsties Maskavas Dailes teatra principiem un sasniegumiem. Sāka veidoties doma par teatri, kas būtu sabiedriska tribine, masu centienu atbalstītāja, dzīves patiesības paudēja. Rīgas pilsētas Krievu teatra sasniegumi, īpaši Gorkija izrādes, stipri rosināja latviešu skatuves darbinieku meklējumus. Jaunie centieni dziļi skāra tādu ievērojamu aktieri un reģisoru

kā Aleksi Mierlauku. Pēc A. Amtmaņa-Briedīša sniegtajām ziņām A. Mierlaukam lieli nopelni, izcīnot Gorkija lugām vietu Rīgas Latviešu teatra repertuarā.[1]

Augstāko pakāpi interese par Gorkiju sasniedza 1904. gada rudenī, pēc tam, kad oktobrī rakstnieks pats ieradās Rīgā, uzturējās šeit ilgāku laiku un piedalījās savu lugu mēģinājumos Krievu teatrī. 1904. gada 15. oktobrī Krievu teatrī notika «Sīkpilsoņu» un 31. oktobrī «Dibenā» pirmizrāde jaunā iestudējumā autora vadībā.

«Sīkpilsoņu» pārstudējuma pirmizrāde Krievu teatrī noritēja neparastas pacilātības atmosferā. Kādā recenzijā lasām: «Ievērojams notikums ne vien Krievu teatrī, bet vietējā dzīvē vispār bija pagājušās nedēļas piektdien, 15. oktobrī Maksima Gorkija «Mazpilsoņu» izrāde, pārstrādātā veidā un pēc autora personīgiem aizrādījumiem iestudēta. Pilns bija ne vien teatris, bet arī visi tā koridori un pat laukums ap teatri no publikas, kura nebija vairs biļetes dabūjusi. Tā tad pazīstamajam autoram arī sagatavoja lieliskas ovacijas. Pēc katra cēliena to izsauca neskaitāmas reizes, un teatra direktors Ņezlobins tam pasniedza lauru vainagu un pateicās par tiem dižiem baudījumiem, ko sniegusi un sniedz tā literariskā darbība. Gorkijs parādījās savā vienkāršā uzvalkā: tumšā kurtkā un garos zābakos un aizkustināts pateicās par dimdošiem bravo saucieniem un aplausiem...»[2] Vairākas nedēļas toreiz teatra recenzents ziņoja: «Arī pagājušo nedēļu pārvaldīja Maksims Gorkijs.»

1904. gada 30. novembrī Krievu teatrī notika Gorkija trešās lugas «Vasarnieki» pirmizrāde paša autora un jaunā apdāvinātā režisora K. Mardžanova (vēlākā Padomju Gruzijas teatra pamatlicēja K. Mardžanišvili) vadībā. «Vasarniekiem» ir ievērojama vieta Gorkija jaunradē. Šī luga ievada t. s. «inteliģences ciklu», kurā Gorkijs tiesā tā laika krievu buržuazisko inteliģenci. «Vasarnieku» pirmizrādes tiesības Gorkijs nebija piešķīris Maskavas Dailes teatrim, bet Verai Komisarževskai Pēterpilī un K. Ņezlobinam Rīgā. Pirmizrāde Pēterpilī notika 1904. gada 10. novembrī, bet Rīgā 20 dienu vēlāk. Tāpat kā Pēterpilī, arī Rīgā «Vasarnieku» panākumi bija neparasti lieli. «Izrāde lika tik daudz sirdīm pukstēt un sacēla tādus aplausus un gaviles pat starp īstiem «zaļumniekiem», ka Maksimam Gorkijam atkal un atkal vajadzēja parādīties uz skatuves.»[3]

Minētās trīs Gorkija lugu pirmizrādes autora vadībā Rīgas Krievu teatrī 1904. gada oktobrī-novembrī tika uztvertas kā izcili sabiedriski un mākslinieciski notikumi. Sekoja daudzi

---

[1] Skolotāju Avīze, 1949., 12.
[2] Mājas Viesis, 1904., 42.
[3] Dienas Lapa, 1904., 68.

atkārtojumi. Visur runāja par Gorkiju un viņa lugām, Rīgas laikraksti daudz rakstīja par viņu. Tā bija spoža sezona. Rīgas Krievu teatra darbība pirmoreiz ieguva nozīmi visas Krievijas teatra dzīves mērogā. Maskava augstu novērtēja Rīgas trupas darbu, kad teatris ar M. Gorkija jauno lugu «Vasarnieki» 1905. gada pavasarī iepazīstināja Maskavas skatītājus.

Ar Gorkija lugu izrādēm, autoram klāt esot, 1905. gada revolucijas tiešajā priekšvakarā Rīgas Krievu teatris ieguva ļoti lielu sabiedriskas ietekmes spēku, kas dziļi skāra arī latviešu teatri un tā mākslinieku modrāko daļu. Latviešu teatri iestudēja Gorkija lugas. Ar šīm izrādēm sākās strauja krievu lugu ienākšana latviešu teatra repertuarā. Ar to saistījās liels progresivu strāvu ietekmes pieaugums latviešu teatrī.

Revolucijas atplūdu periodā notiek jūtamas pārmaiņas Rīgas pilsētas Krievu teatra repertuarā. K. Ņezlobins sāk vairāk piemēroties buržuaziskā skatītāja prasībām. Ar 1906. gadu repertuarā stipri lielu vietu ieņem vieglas izklaidēšanās lugas — farsi, «Šerloka Holmsa» dramatizējums, salonu lugas utt. Ieplūst repertuarā S. Pšibiševska un citu dekadentu sacerējumi.

Rīgas Krievu teatra repertuars šai laikā iegūst gluži tādu pašu raksturu kā citos toreizējos buržuaziskajos teatros Krievijā. Boļševistiskais žurnals «Вестник жизни» 1906. gadā plašā rakstā rādīja, kā, izdabādami buržuaziskā skatītāja mietpilsoniskajai gaumei, teatri piepilda repertuaru ar bezidejiskām lugām, kas viegli slīd pa dzīves virspusi. Atsevišķas klasisku lugu izrādes paliek ēnā starp uzbudinošām melodramām un pornografiskiem farsiem. Dziņa pēc ienākumiem nedod miera, un raibais repertuars žilbina skatītāju un aizņirb ar tādu straujumu, ka galva noreibst. «Pilnu kasi, vienalga, kādiem līdzekļiem — pilnu kasi! Skatītāji, kliedziet! Kas jums patīk? Traģedija, komedija vai frivols joks? Un tā norisinās šī pielāgošanās publikas gaumei. Kādas publikas gaumei? Lūk, tās, labi paēdušās, kas sēd parterā» — tā «Вестник жизни» atmaskoja buržuazijas negatīvo ietekmi uz teatri.[1]

Tomēr K. Ņezlobins negrib zaudēt arī progresivo skatītāju simpatijas. Rūpīgā A. Tunkova iestudējumā 1906. gadā izrāda M. Gorkija jauno lugu «Barbari». Zināmu, kaut arī mazāku vietu repertuarā arvien vēl patur klasika.

Latviešu teatra darbinieki vērīgi sekoja Krievu teatrim, tā repertuaram, labāko aktieru daiļradei, mācījās no tiem krievu realistiskās mākslas paņēmienus. Latviešu teatri uzņēma repertuarā aktualas, interesantas lugas, kas bija parādījušās uz krievu skatuves.

---

[1] Citēts pēc А. Юфит. Из истории борьбы большевистской печати 1905 года за реализм. Звезда, 1955, 2.

M. Gorkijs un J. Rainis.
(V. Alberga un O. Kalēja skulptura.)

100-101

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

Runājot par latviešu un krievu teatra sakariem, šai periodā nepavisam vairs nevar domāt tikai par sakariem ar šejienes Krievijas provinces teatri — kaut arī tas bija izaudzis par teatri ar augstu māksliniecisku līmeni. Krievu teatra mākslas ietekme nāca jau pa daudziem ceļiem. Modrākie latviešu mākslas darbinieki un kritiķi zināja, kas notiek visas Krievijas mākslas dzīvē, sekoja jaunākajām strāvām, uzskatu cīņām, pazina krievu dramaturģijas jaunumus. Plašāku skatu uz krievu teatra mākslu pavēra arī galvaspilsētu aktieru viesizrādes. Rīgā šais gados bija iespējams redzēt izcilus krievu skatuves māksliniekus.

1902. gada martā un maijā «Uļejā» uzstājās divas Aleksandras teatra aktieru grupas, kurās piedalījās V. Komisarževska, V. Streļska, M. Domaševa, K. Varlamovs, V. Davidovs, J. Jurjevs, N. Chodotovs u. c. Vēlreiz kāda Aleksandras teatra aktieru grupa ar K. Varlamovu, P. Medvedevu, V. Streļsku un M. Domaševu viesojās 1904. gada februarī.

Vera Komisarževska apmeklējusi Rīgu arī nākamajos gados, pati ar savu trupu — 1906. gada septembrī un vēlreiz 1909. gadā savas pēdējās liktenīgās turnejas sākumā. Rīgā viņa uzstājās «Leļļu namā», «Līgavā bez pūra», «Tauriņu kaujā», «Viesnīcniecē» un citās savās izcilākajās lomās.

K. Varlamovs apmeklēja Rīgu vairākkārt arī vēlākajos gados. Viņš te tēlojis A. Ostrovska lugās Čugunovu, Groznovu, Rusakovu, Achovu, Bruskovu, «Krečinska kāzās» Muromski. Arī V. Davidovs vēlreiz pirms 1. pasaules kara bijis Rīgā. Viņš uzstājies Raspļujeva, Famusova, N. Gogoļa Pilsētas priekšnieka lomā.

J. Jurjevu Rīgas skatītāji vēl redzēja 1907. un 1908. gadā, kad viņš atbrauca pats ar savu trupu. Viņš atstāja dziļu iespaidu, tēlodams Romeo, Čacki, Hipolitu Eiripida traģedijā.

1904. gadā un arī vēlāk Rīgā uzstājās Roberts un Rafaels Adelheimi ar savu trupu, rādīdami «Karali Liru», «Otello», «Laupītājus», «Urielu Akostu», «Šeiloku» u. c. 1904. gadā vēl Rīgā ieradās Lidija Javorska ar sava teatra trupu, kā arī Pavels Orļeņevs, kas uzstājās H. Ibsena «Spokos». 1906. gadā «Uļejā» divas nedēļas risinājās tagadējā KPFSR Tautas mākslinieka P. Gaideburova vadītā Ceļojošā teatra izrādes. Galvaspilsētu aktieru viesizrādes šai laika posmā nesa bagātus un daudzveidīgus mākslas iespaidus.

Latviešu un krievu teatra sakariem kļūstot arvien intensīvākiem, 1905.—1907. gada revolucijas periodā kļūst lielāks krievu lugu skaits latviešu teatra repertuarā un arvien stiprāk jūtama krievu skatuves mākslas ietekme uz realisma attīstību latviešu teatrī.

Šai laika posmā noticis arī pirmais mēģinājums izrādīt latviešu lugu krievu valodā, sadarbojoties latviešu un krievu māksliniekiem: 1905. gada 12. decembrī Jaunajā latviešu teatrī F. Stro-

gonova vadībā latviešu aktieri krieviski izrādīja E. Vulfa tulkojumā J. Paleviča dramu «Purvā». Izrādei lielākas atbalss nebija, tomēr tā ir zīmīga liecība par ciešāku sakaru meklējumiem latviešu un krievu skatuves mākslā.

3. JAUNAIS LATVIEŠU TEATRIS
1902.—1905. g.

Augošā teatra dzīves rosība gadsimtu mijā liecināja, ka nobriedusi iespēja atklāt Rīgā otru profesionalu latviešu teatri. Tas nodibinājās 1902. gada rudenī Rīgas Latviešu amatnieku palīdzības biedrības jaunajā namā, tagadējās Valsts Dailes teatra telpās. Teatri nosauca par Jauno latviešu teatri, bet to dēvēja arī par «Sabiedrības teatri», jo to organizēja Rīgas Latviešu sabiedrība. Atklāšana notika 1902. gada 10. novembrī, izrādot Konradina Kreicera operu «Naktsmājas Granadā».

Trupu sakomplektēja pa daļai no Rīgas nomaļu un pusprofesionalo ceļojošo trupu labākajiem spēkiem, pa daļai no jaunatnes, kas bija aizgājusi no Rīgas Latviešu teatra, neredzēdama tur sev avansēšanas iespēju. Jaunajā kolektivā iesaistījās Tija Banga, Emilija Griķīte, Marika Celmiņa, Anna Spodrīte, Vilma Egliņa-Nāra, Kārlis Brīvnieks, Roberts Tautmīlis-Bērziņš, Teodors Podnieks, Eduards Liepiņš, Viļums Vēveris, Rūdolfs Bērziņš, Kristaps Linde u. c. 1903. gadā no «Ausekļa» šurp pārnāca Reinholds Veics, 1904. gadā no Rīgas Latviešu teatra Otilija Muceniece, 1905. gadā no «Ausekļa» Vilis Segliņš, Roberts Holcmanis, no Liepājas Gustavs Žibalts. Trupā pārsvarā bija jaunatne. No Rīgas Latviešu teatra šurp pārnāca pavisam jaunā Biruta Skujeniece, kas te ātri izvirzījās. Jaunajā latviešu teatrī 1903. gadā sākās Alfreda Amtmaņa-Briedīša un Ellas Jēkabsones skatuves gaitas.

Teatris gribēja balstīties uz demokratiskajām skatītāju masām, kas nebija mierā ar reakcionari vadīto Rīgas Latviešu teatri, bet darbības sākuma posmā jaunais teatris tikai pa daļai atbilda demokratisko skatītāju prasībām. 1905. gada revolucijas priekšvakara noskaņas, pilnas vētras alku, nemiera un drosmes, teatrī pirmajās sezonās atbalsojās vāji. Teatra vadība bija stipri atkarīga no naudinieka Bisenieka kliķes, kuras rokās atradās Amatnieku palīdzības biedrības kase. Šī atkarība negativi ietekmēja repertuara izvēli. Par direktoru pieņēma Fridrichu Podnieku, pa pusei pārvācojušos operdziedātāju, kas kultivēja operu, opereti un vācu lugas, to skaitā vecās E. Pola un G. Mozera poses. Pa trim gadiem iestudēta tikai viena vienīga krievu luga — A. Ostrovska «Negaiss» (1904.). Šāda veida repertuars sākumā diezgan stipri atgādināja Rīgas Latviešu teatra repertuaru. Tas

mazināja skatītāju interesi. Sākumā stipri jūtama bija arī tikko savāktā kolektiva nesaliedētība. Pirmo sezonu teatris nobeidza ar deficitu.

Otrā sezonā direkcija lūkoja pacelt teatra stāvokli, iestudējot operas un operetes, kurām atdeva trešdaļu izrāžu. Bez K. Kreicera «Naktsmājām Granadā» Jaunais latviešu teatris izrādīja O. Nikolai «Falstafu» jeb «Jautrās sievas», Š. Guno «Margaretu (Faustu)», Dž. Verdi «Trubaduru», J. Štrausa «Sikspārni», K. Cellera «Kalnraci», Ž. Bizē «Karmenu». Teatra kapelmeistars sākumā bija Nikolajs Alunāns, vēlāk H. Zeifrics. «Margaretas» izrādēs (1903.) Fausta lomā pēkšņi spoži atmirdzēja jaunā aktiera Rūdolfa Bērziņa, vēlākā Latvijas PSR Tautas mākslinieka, lielais dziedoņa talants. Tomēr jauna, vēl diezgan nabadzīga dramatiska teatra ietvaros operas izrādes neizdevās pacelt pienācīgā līmenī, tāpēc tās neguva cerētos panākumus un necēla teatra materialo stāvokli. 1905. gada pavasarī Jaunais latviešu teatris izbeidza šo neveiksmīgo eksperimentu un vairs operas neizrādīja. Teatra repertuara politika pavērsās citā, pareizākā virzienā, atrodot ciešāku saskari ar demokratisko skatītāju. Tikai tagad teatris pilnā mērā sāka veikt to uzdevumu, kas tam latviešu teatra dzīvē bija lemts.

Radikalāka atšķirība no Rīgas Latviešu teatra jau pašā sākumā redzama oriģinalrepertuarā. Jaunais latviešu teatris izvēlējās tādu pazīstamu latviešu autoru lugas, kas Rīgas Latviešu teatrī nebija labā cieņā. Pirmajā sezonā iestudēja dažas populāras 80.—90. gadu lugas — vienu Aspazijas un trīs A. Alunāna darbus. Liela nozīme piešķirama dažu jaunu lugu pirmiestudējumiem Jaunajā latviešu teatrī. Pirmā no šīm novitatēm ir 1903. gada pavasarī iestudētais Raiņa *«Pusidealists»*.

Rainis savā komedijā asas satiras līdzekļiem vēršas pret nacionalistiskās buržuazijas sludinātām tautas viskopas idejām un parāda, ka šīs idejas kalpo darbaļaužu ekspluatacijai, vienalga, vai «tautisko» ideju paudēji paši tām naivi tic vai ciniski izmanto tās ļaužu muļķošanai. «Pusidealists» ieved latviešu dramaturģijā jaunu pozitivo varoni — lauku proletariata pārstāvi kalpu Andreju, kas aiziet, lai piebiedrotos pilsētas proletariatam cīņā pret veco kārtību.

Progresivā sabiedrība ar kāpinātu interesi gaidīja iemīļotā dzejnieka pirmo lugu, bet teatris nebija pratis pietiekami izcelt «Pusidealista» idejisko saturu, un izrāde neapmierināja. Dzejnieks tobrīd vēl nebija atgriezies no trimdas. Kad rudenī Rainis bija Rīgā, teatris atkal izsludināja «Pusidealistu» repertuarā. Avīzēs parādījās ziņas, ka ieradīsies arī autors un viņam gatavojas pasniegt balvas, bet pēkšņi izrādi aizliedza, un «Pusidealistu» neizrādīja līdz pat 1905. gada revolucijas dienām. Jādomā, ka aizliegums noticis sakarā ar ziņām par gaidāmo autora sumināšanu,

jo policijas iestādes baidījās no revolucionārā dzejnieka ietekmes masās. Neilgi pirms tam «Pusidealista» izrāde Jelgavā 31. augustā bija izvērtusies vētrainā manifestacijā, kas, bez šaubām, satrauca policiju. Jaunajā latviešu teatrī «Pusidealists» nepaspēja ietekmēt plašākas masas.

Nākamā novitate Jaunajā latviešu teatrī bija agri mirušā rakstnieka Jukuma Paleviča satiriskā komedija *«Preilenīte»*, kas atsedz «tautisko» veikalnieku kulturas trūkumu un izzobo reakcionaro, salkano literaturu. Kritika piešķīra abiem galvenajiem sieviešu tēliem alegorisku nozīmi: «Autors ar abām jaunavām apzīmējis abas strāvas mūsu gara dzīvē: vecā kūtrā, romantiskā salkanī idealā strāva personificējusies preilenītē, un itin dabiski, ka viņas precinieki var būt tikai tukši, panīkuši karjeristi un šaubīgi subjekti.»[1] No Jaunā latviešu teatra repertuara «Preilenīti» pārņēma pašdarbības skatuves. Nākamajos gados Paleviča komedija diezgan daudz izrādīta. Rīgā vien līdz 1917. gadam zināmas vairāk nekā 30 izrādes.

Kulminaciju Jaunā latviešu teatra darbā iezīmē Aspazijas *«Sidraba šķidrauta»* izrādes vētrainajās 1905. gada revolucijas dienās.

Aspazijas teiksmu luga tēlo skaistās meža meitas Gunas likteni; iemīlējusi princi Normundu, viņa zaudē burvju varu; kad Normunds Gunu pamet, tā kļūst par atriebēju, aiziedama arī pati nāvē, karaļpilij degot. Bet ar šo mīlas un atriebības līniju «Sidraba šķidrautā» savijas vēl cita. Despotiskais valdnieks Targals grib izmantot Gunas popularitati tautā un viņas brīnumspējas savas varas stiprināšanai, bet Guna viņa aicinājumu noraida. Viņa drosmīgi apsūdz karali kā zemes posta vaininieku. Arī šī līnija noved pie lugas nobeiguma — karaļpils nodedzināšanas. Šie motivi, simbolikas aptērpti, rosināja domas un minējumus, sasaucoties ar toreizējiem politiskajiem apstākļiem cariskajā Krievijā. Tie spēja toreiz modināt revolucionaru atbalsi skatītāju masās, kas nāca teatrī ar revolucijas dienu noskaņām un sadzirdēja lugā cīņas aicinājumu. Sarkanais šķidrauts lika domāt par sarkano revolucijas karogu, Targala pils degšana — par patvaldības gāšanu. Skatītāju masas kopīgais saviļņojums neizdzēšami kāpināja izrādes iespaidus. «Sidraba šķidrauta» izrādes izraisīja vētrainas ovacijas, kas ieguva politiskas demonstracijas raksturu.

Lugas pirmizrāde notika 27. janvarī, divas nedēļas pēc asiņainajiem 13. janvara notikumiem. Toreiz, kad tautā verda bezgalīgs sašutums un naids pret patvaldību un auga cīņas griba, simboliskā luga ar saviem viegli iztulkojamiem mājieniem vairāk par citām repertuarā esošajām lugām sasaucās ar tautas masu noskaņām.

---

[1] Dienas Lapa, 1903., 259.

Otilija Muceniece Gunas lomā Aspazijas «Sidraba šķidrautā».
(Jaunais latviešu teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

«Sidraba šķidrautu» 1905. gadā izrādīja 25 reizes (40% no visām 56 izrādēm šai laikā). Tādus panākumus uz latviešu skatuves līdz tam vēl nebija guvusi neviena luga.

16. oktobrī sākās ģeneralstreiks. Visos teatros streikotāji lika pārtraukt izrādes. Jaunajā latviešu teatrī tovakar izrādīja «Sidraba šķidrautu». Pēc pirmā cēliena noslēdza durvis, un, priekškaram paceļoties, uz skatuves parādījās kāds cilvēks melnā šķidrautā un teica dedzīgu revolucionaru runu. Arī 30. oktobra izrāde izvērtās par revolucionaru mītiņu. Novembrī «Sidraba šķidrauta» izrādes noskatījās skolotāju un pagastu pārstāvju kongresa delegati. (Abi šie kongresi notika Jaunā latviešu teatra zālē.) Jaunais latviešu teatris 1905. gadā atrada ciešu saskari ar masām, ar tautas brīvības cīņu.

«Sidraba šķidrautā» 1905. gadā galvenās lomas tēloja: Gunu — O. Muceniece, Normundu — R. Tautmīlis-Bērziņš, vēlāk R. Veics, beidzot Rūd. Bērziņš, Targalu — T. Podnieks, Dzirkstīti — B. Skujeniece.

1905. gada rudenī līdztekus «Sidraba šķidrautam» uz Jaunā latviešu teatra skatuves parādījās Adolfa Alunāna *«Mūsu senči»*, kas tēlo senlatviešu brīvības cīņu pret vācu iebrucējiem. Pirmoreiz uz latviešu skatuves uznāca vēlāk arī citu autoru lugās tēlotais Imants, Kaupo un pārējie Garliba Merķeļa teiksmas tēli. Šo lugu Adolfs Alunāns uzrakstījis un gatavojies izrādīt jau 1890. gadā. Toreiz tā saucās «Vanems Imanta» tāpat kā Merķeļa darbs. Laikraksti ziņoja, ka 1890. gada augustā Jelgavā notiks pirmizrāde[1], bet cenzura, kas līdz 1905. gadam neatļāva latviski iespiest Garliba Merķeļa darbu, protams, aizliedza arī Alunāna lugu, kurā atmaskoti garīdznieki un krustneši un cildināta tautas brīvība. Cenzora M. Remiķa 1890. gada 3. jūlija atsauksmē teikts, ka lugu nevarot atļaut, pirmkārt, tāpēc, ka tanī autors pūloties parādīt pagāniskas reliģijas pārākumu par kristīgo, izceldams katoļu sludinātāju fanatismu un liekulību, un, otrkārt, tāpēc, ka brīvas dzīves tēlojums senatnē pirms vācu varas nodibināšanās varot modināt nožēlu par zaudēto un līdz ar to nepiepildāmas cerības.[2]

Autors pārmainīja virsrakstu («Iz tumšās pagātnes») un lūkoja izdarīt grozījumus tekstā (1891.), bet ar to neizdevās cenzuras šķēršļus pārvarēt.[3] Tikai revolucijas dienās beidzot radās iespēja izrādīt lugu, kas sarakstīta īsi pēc Andreja Pumpura «Lāčplēša» un tagad, revolucijai liesmojot, jau bija krietni vien nobālējusi. Tomēr arī 1905. gada rudenī «Mūsu senču» izrādes

[1] Dienas Lapa, 1890., 124.

[2] Центральный гос. исторический архив, Ленинград. Фонд 776, опись 26, ед. хран. 9, 122. lpp.

[3] Cenzuras aizliegums 1891. g. 5. jūlijā.

modināja zināmu atbalsi, jo atspoguļoja tautas cīņu pret apspiedējiem.

No visām 65 izrādēm Jaunajā latviešu teatrī 1905. gadā 33 izrādes, t. i., 50% bija oriģinallugas — latviešu teatrī līdz tam neparasti liels procents. Bet svarīgākais moments bija šā repertuara progresivais raksturs.

1905. gadā, atmetis operas un operetes, izrādīdams «Sidraba šķidrautu», «Mūsu senčus» un «Pusidealistu», Jaunais latviešu teatris izvēlējās arī tādas tulkotas lugas, kas atbilda demokratisko skatītāju interesei. Lielākos panākumus guva franču rakstnieka E. Briē drama *«Sarkanais tiesneša mētelis»*, kas vēršas pret kapitalistisko zemju tiesu iestāžu birokratismu. Nevainīgi tiesātā sieviete, kam izpostīta visa dzīve, nogalina tiesnesi un met birokratiem sejā skaudru pārmetumu: «Tas ir jūsu darbs, jūs, netaisnie tiesneši, ka nevainīgo padarījāt par noziedznieci!» Pēdējais Jaunā latviešu teatra iestudējums ir holandiešu rakstnieka Hermaņa Heijermansa drama «Cerības grimšana». Ar virsrakstu *«Cerība uz svētību»* šo lugu vēlākajos gados sastopam uz daudzām skatuvēm. Heijermansa dramā tēlots Holandes zvejnieku posts, ciešot smagā ekspluatacijas jūgā. Ar E. Briē un H. Heijermansa lugām teatris atrada to repertuaru, ko īpaši prasīja demokratiskais skatītājs: realistiskas lugas ar socialām problemām. Pagaidām pārsvarā repertuarā bija romantiski teiksmaina satura sacerējumi — «Sidraba šķidrauts», «Mūsu senči», G. Hauptmaņa «Nogrimušais zvans» u. c.

1905. gadā Jaunais latviešu teatris bija revolucionaru sapulču un kongresu vieta. Arī izrādes pulcināja revolucionaro cīņu dalībniekus, iejūsmināja un saviļņoja skatītāju masas. Tāpēc teatris kļuva reakcijai nīstams. Tikko sākās kontrrevolucijas akcija Rīgā 1905. gada decembrī, teatri slēdza. Pēdējā izrāde notika 12. decembrī (J. Paleviča «Purvā» krievu valodā). Teatra telpās nometināja karaspēku. Trīs gadus Jaunais latviešu teatris palika slēgts.

Pastāvēdams gan neilgu laiku, Jaunais latviešu teatris, īpaši ar savu darbību 1905. gadā, ievērojami sekmējis latviešu progresivās teatra mākslas attīstību.

4. RĪGAS LATVIEŠU TEATRIS

1901.—1907. g.

20. gadsimta sākumā Rīgas Latviešu teatris, ko pārzināja reakcionari buržuazijas dižvīri, arvien vairāk zaudēja popularitati. Pakāpeniski samazinājās apmeklētāju skaits: 1899. gadā Rīgas Latviešu teatri apmeklējuši 48 354 skatītāji, 1900. gadā — 42 983, 1901. gadā — 36 689, 1902. gadā — 33 826. Daļu skatītāju atvilka 1902. gadā nodibinātais Jaunais latviešu teatris.

Rīgas Latviešu biedrībai radās rūpes par teatra stāvokļa saglabāšanu, par poziciju noturēšanu konkurencē ar Jauno latviešu teatri. Gribot negribot nācās zināmā mērā ievērot demokratisko strāvu spēcīgo pieaugumu latviešu sabiedrībā un teatra progresīvāko mākslinieku prasības.

1903. gadā uz laiku atkāpās reakcionari noskaņotais, progresīvo skatītāju aprindās nepopularais direktors Pēteris Ozoliņš. No 1903. līdz 1905. gadam par direktoru bija ievērojamākais Rīgas Latviešu teatra aktieris J. Duburs. Repertuarā ienāca dažas vērtīgas, jaunas lugas, īpaši krievu rakstnieku M. Gorkija, Ļ. Tolstoja, A. Suchovo-Kobiļina, S. Naidjonova un latviešu autoru R. Blaumaņa, A. Brigaderes u. c. darbi. Izdevās pacelt režijas līmeni (J. Duburs, A. Mierlauks). Šais gados Rīgas Latviešu teatris sāka nopietnāk pievērsties krievu skatuves mākslas paraugam, kas pozitīvi ietekmēja izrāžu mākslinieciskō līmeni un sekmēja realistiskās skatuves mākslas paņēmienu attīstību teatrī. Lai gan pārmaiņas bija mērenas, tomēr to rezultatā vecākais latviešu teatris šinī posmā guva savus augstākos sasniegumus. Liela nozīme bija Maksima Gorkija lugu iestudējumiem no 1904. līdz 1907. gadam.

Ir plašāko sabiedrības aprindu, ir teatra progresīvāko mākslinieku prasību rezultatā izdevās panākt, ka Rīgas Latviešu teatra konservatīvie «pīlari» riskēja uzņemt repertuarā Gorkija lugas «Sīkpilsoņi» un «Dibenā». Gorkija lugas «māmuļas» dižvīriem varēja likties derīgs līdzeklis, lai piesaistītu teatrim tos skatītājus, kas tam taisījās zust. Pēc teatra lūguma M. Gorkijs atļāva savas lugas pārtulkot un izrādīt latviski, atsacīdamies no honorara. 1904. gada 31. martā notika *«Sīkpilsoņu»* pirmizrāde Rīgas Latviešu teatrī. Plašas skatītāju aprindas, kas nebija redzējušas «Sīkpilsoņus» Krievu teatrī, tagad saskārās ar Gorkija domu pasauli. Pretī teatra saimnieku gribai luga veica savu revolucionizējošo darbu.

Gorkija pirmais dramatiskais darbs ir cīņas luga pret sīkpilsoniskām idejām un teorijām, tikumiem un dzīves stilu, ko autors atmasko no revolucionarā proletariata pozicijām, novelkot asu robežu starp revolucionaro inteliģenci un to sīkpilsonisko inteliģenci, kas spēj būt «pilsoņi tikai pusstundu». Ļeņins rakstīja savā darbā «Kas tie tādi «tautas draugi» un kā viņi karo pret socialdemokratiem?»: «Socialistiem *NOTEIKTI* un *GALĪGI* jāsarauj sakari ar visām sīkpilsoniskām idejām un teorijām.»[1] Ļeņina prasību gaismā Gorkijs veica sīkpilsoniskuma atmaskošanas darbu.

Gorkijs savā lugā parāda, ka tā inteliģences daļa, kas pauž gan zināmu nemieru ar vecām mietpilsoniskām tradicijām un

[1] V. I. Ļeņins, Raksti, 1. sēj., 254. lpp.

tikumiem, bet dara to kā protestētāji individualisti, ir būtībā tāpat sīkpilsoniskuma pārstāvji, reakcionaras, tautas cīņai naidīgas idejas paudēji. Tie prasa brīvību sev, bet neatzīst pienākuma pret sabiedrību, grib būt brīvi no sabiedrības, stāvēt pāri sabiedriskajām cīņām. Tie nicina un nīst tautu. Tāds lugā ir students Pēteris Bezsemenovs, kas saka: «Sabiedrība? Lūk, to es neieredzu... Man nevajag padoties sabiedrības prasībām. Esmu personība. Personība ir brīva...» Atmaskojot individualismu, kuru arī latviešu reakcionarā literatura, dekadencei augot, sāka paust arvien skaļāk, Gorkija «Sīkpilsoņi» paveica milzīgas nozīmes skaidrošanas darbu, kas stiprināja cīņu pret revolucionarajai kustībai svešajiem elementiem.

«Sīkpilsoņos» pirmoreiz pasaules literaturā par pozitivo varoni izvirzīts revolucionars proletarietis. Uz latviešu skatuves, kas bija redzējusi kā «varoņus» gan princus un karavadoņus, gan latviešu saimniekdēlus, kas pazina arī Tatjanai līdzīgas izdegušās dvēseles, tagad pirmoreiz uznāca kā varonis strādnieks-cīnītājs, spēcīgs un drosmīgs dzīves pārveidotājs. Neilgi pirms tam Gorkijs kādā stāstā bija rakstījis: «Drīz atnāks citādi cilvēki — droši, godīgi, stipri cilvēki — drīz.» Nu šis cilvēks bija skatītāju priekšā un pasludināja, ka tas ir dzīves saimnieks, kas strādā, ka tiesības jāpaņem, ja tās nedod ar labu, ka cilvēkam nav jāļaujas sevi nospiest.

Bija jau pazīstamas strādnieku dzīves lugas, kas tēloja nomāktus, novārgušus grūtdieņus. Pretstatā tiem Nils ir spēka un optimisma pārpilns. Viņš zina, ka toreizējā dzīve ir smaga, dažreiz riebīgi nežēlīga, ka patvaļīgs spēks spiež un žņaudz cilvēkus. Viss tas viņā rada sašutumu un pretestību, un viņš stājas cīņā, lai dzīve kļūtu citāda, būdams pilns nesatricināmas pārliecības: «Mēs uzvarēsim!» Lūk, tāda pozitivā varoņa latviešu skatuve vēl nepazina. Tam uzgavilēja demokratiskais skatītājs, bet melnsimtnieciskā «Rīgas Avīze» izrādes recenzijā nikni rakstīja: «Nils pelna, ka to ņem aiz krāgas.»[1] Strādnieks, kas «bezkaunīgi» uzdrīkstējies sev pieprasīt dzīves saimnieka tiesības, nekavējoties savaldāms — tā satraukts domāja buržuaziskais skatītājs.

Liberalā buržuaziskā kritika, kas nenoraidīja «Sīkpilsoņus», līdzīgi «Rīgas Avīzei», izteica lugai atzinīgus novērtējumus, bet nepareizi to interpretēja — vai nu neizprotot, vai tīši sagrozot. Šinīs kritikās apgalvots, ka galvenais esot nevis Nila konflikts ar visiem «saimniekiem», bet gan jaunās pasaules — ir Pētera, ir Nila — konflikts ar veco pasauli. Pie tam šo kritiķu interesi vairāk saista Pēteris nekā Nils. Tādā kārtā Gorkija novatorisko lugu pielīdzināja pazīstamajām lugām par paaudžu konfliktu un

[1] Rīgas Avīze, 1904., 74. (P. Ozoliņš).

Rudolfs Bērziņš 1904. g.

LATV. PSR VALSTS BIBLIOT

Pētera un Tatjanas individualistisko, sīkpilsonisko nemieru tuvināja Nila revolucionarismam, pilnīgi apslēpjot Gorkija ideju, kas tieši lika vilkt asu robežu un rādīja, ka konflikts veco un jauno Bezsemenovu starpā ir nebūtisks. Šāda kritika dezorientēja skatītāju. Laikam tikai tāda iztulkojuma dēļ «māmuļas» vīri varēja izšķirties lugu uzņemt repertuārā.

Gorkijs risināja dramā viskardinalākos, dzīves attīstības izvirzītos jautājumus, atrisinādams tos no revolucionarā proletariata pozicijām. Tie demokratiskie skatītāji, kas pareizi saprata Gorkija darbu, atrada tur atbildi problemām, kuras revolucijas priekšvakarā neatlaidīgi prasīja atrisinājumu. Pirmsrevolucijas dienās Gorkija lugas palīdzēja latviešu demokratiskajai inteliģencei pareizāk saskatīt ejamo ceļu, norobežoties no sīkpilsonisko centienu paudējiem, no individualās brīvības cildinātājiem, vienkāršās tautas spēju noliedzējiem. Daudziem Gorkijs atvēra acis, palīdzēja izšķirties, parādīja pareizo ceļu dzīvē. Izrādot Gorkija lugu, latviešu skatuve ieguva neparastu sabiedriskas ceļvedes nozīmi. Vecais Rīgas Latviešu teatris pirmoreiz bija šādā lomā. Dabiski, ka jaunatne, kas saplūda «Sīkpilsoņu» izrādēs, skaļi izpauda savu sajūsmu. Kāds buržuazisks laikraksts ar jūtamu nepatiku atzīmēja, ka jaunatne «ar skaļu piekrišanu uzņēma autora prātojumus un paradoksus». Recenzijas runā par «vispārēju sajūsmību» un par to, ka skatītāji bijuši aizrauti.

Rīgas Latviešu teatris sniedza izrādi labā līmenī, lai gan tas savu tradiciju dēļ, bez šaubām, nespēja pilnīgi atsegt lugas idejisko saturu. Nila lomu teatris bija uzticējis dedzīgajam jaunajam, revolucionari noskaņotajam aktierim Rūdolfam Bērziņam, vēlākajam Latvijas PSR Tautas māksliniekam, kas prata tēlu parādīt pareizā uztverē, aiznesot līdz skatītājam autora domu. Ļoti nozīmīga lugā ir Nila līgavas Poļas loma, ko tēloja teatra labākā aktrise Dace Akmentiņa. Tā abi pozitivie tēli atrada labus atveidotājus. Izrādē vēl piedalījās tādi ievērojami aktieri kā J. Duburs (Perčichins), Aleksandrs Michelsons (Bezsemenovs), Berta Rūmniece (Bezsemenova sieva), Jūlija Skaidrīte (Tatjana), Otilija Muceniece (Jeļena) u. c. Visiem viņiem darbs ar Gorkija lugu bija krietna skola realistiskās meistarības izkopšanā. Kritika atzīmēja dažu aktieru ievērojamus sasniegumus, kas «dod daudz cerības uz mūsu skatuves mākslas pilnāku un kuplāku attīstību».

1904. gada rudenī, kad Gorkijs uzturējās Rīgā, piedalīdamies savu lugu iestudēšanā Krievu teatrī, un kad interese par viņu bija sevišķi kāpināta, Rīgas Latviešu teatris atjaunoja «Sīkpilsoņus» — vienīgo Gorkija lugu, kas bija atļauta latviešu skatuvei. Izrāde notika 1904. gada 17. oktobrī, tātad pāris dienu pēc pārstudējuma Krievu teatrī. Aktieri bija no jauna skatījušies lugu Krievu teatrī un vēl vairāk izstrādājuši savas lomas, celdami

izrādes līmeni. Skatītāju ieradās ļoti daudz, un tie gaidīja arī pašu autoru.

1905. gadā Rīgas Latviešu teatris «Sīkpilsoņus» vairs neizrādīja. Laikam, revolucionarajai kustībai pieaugot spēkā, bija nācis attiecīgs administracijas rīkojums, jo arī Rīgas Krievu teatrī 1905. gada janvarī noņēma no repertuara visas trīs Gorkija lugas.

Gorkija otra luga *«Dibenā»* bija paredzēta Rīgas Latviešu teatra repertuarā jau 1903.—1904. gada sezonā, bet cenzura toreiz neatļāva lugu latviski izrādīt. Cenzora M. Remiķa atsauksmē teikts: «Ievērojot to, ka latviešiem teatra izrādes notiek gandrīz katrā pagastā, piedaloties skolotiem zemniekiem, un ka šīs ainas («Dibenā») attēlo krievu dzīves negatīvās puses, es liktu priekšā Gorkija lugas «Dibenā» latvisko tulkojumu neatļaut izrādēm. M. Remiķis. 1903. gada 12. decembrī.»[1] Cenzora atsauksmē skaidri izpaužas valdošo aprindu bailes par Gorkija lugas politisko ietekmi masās: M. Remiķis atzīst lugu par aizliedzamu tādēļ, ka to rādīs nevis vienā teatrī, bet varbūt ik pagastā. 1905. gada revolucijas priekšvakarā «Dibenā» tauta «uztvēra kā vētrasputnu, kas vēstī un aicina vētru» — tā vēlāk raksturo lugas toreizējo ietekmi V. Kačalovs.

Ļoti patiesi un ar neredzētu jaunrades spēku attēlojot drausmīgos apstākļus dzīves «dibenā», kur nokļuvuši kapitalistiskās iekārtas upuri, Gorkija luga kļūst par nesaudzīgu apsūdzību šai iekārtai.

V. I. Ļeņins mācīja darbaļaužu masas izvēlēties ne samierināšanās, bet cīņas ceļu. Gorkija «Dibenā» izskan kā cīņas aicinājums un kā samierināšanās tendenču atmaskojums. Rakstnieks pats par savu darbu drīz pēc tā iznākšanas teica kādā intervijā, ka lugas pamatjautājums esot: kas labāks un vajadzīgāks — patiesība vai līdzcietība un meli? Gorkijs prasa skaudru patiesību un atmasko iežūžojošus melus, nomierinošas iluzijas (Luka), žēlsirdības un pasivas līdzjūtības humanismu. Luga rāda, ka nepareizi un veltīgi darbaļaudīm arī individualas izejas meklējumi (Kļeščs). Gorkija «Dibenā» kļuva par ievērojamu spēku cīņā pret samierināšanās tendencēm, kas kavēja revolucionaro kustību, pret mierīgu dzīves uzlabojumu iluzijām, pret individualas labklājības meklējumu centieniem, ko valdošā šķira, tiekdamās novērst revoluciju, sēja tautā.

Baidīdamās no Gorkija darba revolucionizējošās ietekmes, cariskās patvaldības iestādes sākumā to atļāva izrādīt tikai ierobežotam teatru skaitam. Provinces teatriem vajadzēja ikreiz dabūt īpašu gubernatora atļauju.

---

[1] Центральный гос. исторический архив, Ленинград. Фонд 776, опись 26, ед. хран. 22, 273. lpp.

Pirmizrāde Rīgas Latviešu teatrī notika 1906. gada 26. februarī, kad Latviju pārplūdināja soda ekspedicijas nodaļas un notika asiņaina izrēķināšanās ar revolucionariem. Baigajās kontrrevolucijas uzbrukuma dienās, pavisam citādos apstākļos nekā lugas sarakstīšanas laikā, Gorkija darbs mācīja nesamierināties, nepadoties, neļauties žēlsirdības iluzijām.

Latviešu skatuve bieži bija izmantota žēlsirdības idejas sludināšanai. Ne viena vien luga rādīja labdarības paraugus un mācīja paļauties uz pārtikušo ļaužu «humanitati». Prestatā šādam līdzcietības humanismam Gorkijs pacēla cīnītāja humanisma karogu. Latviešu teatrī tā bija jauna, sabiedriski ārkārtīgi nozīmīga parādība.

Kā buržuaziskā kritika varēja pieņemt tādu lugu? Tā jutās spiesta to pieņemt, lai nebūtu pretrunā ar plašo sabiedrības slāņu vērtējumu, kas izpaudās pārpildītajās izrādēs. Buržuaziskā kritika neizprata vai noklusēja lugas galveno ideju, bet saasināja uzmanību uz baskāju dzīvi, uz neparasto vidi, arī uz raksturiem.

«Dibenā» iestudējums ieguva ļoti lielu nozīmi latviešu realistiskās skatuves mākslas attīstībā. Režijai un aktieriem Gorkija darbi izvirzīja svarīgas mākslas principu problemas: jautājumu par neizskaistināto īstenības atspoguļojumu uz skatuves, par psiholoģisko un socialo patiesību skatuves tēlā, par realisma un naturalisma atšķirību, par mākslas sabiedrisko uzdevumu, par nostāju pret teoriju «mākslu mākslai». Šo jautājumu risināšana sekmēja latviešu labāko skatuves mākslinieku idejiski mākslinieciskо attīstību. Raksturīgi ir fakti, ko par režisoru Aleksi Mierlauku un Nastjas lomas tēlotāju Daci Akmentiņu zina stāstīt A. Amtmanis-Briedītis.[1]

Kritika toreiz atzīmēja realistiskās meistarības augšanu, strādājot ar Gorkija tēliem, Jūlijai Skaidrītei (Vasiļisa), Pēterim Rudzītim (barons)[2]. Annas loma ieguva nozīmīgu vietu Bertas Rūmnieces jaunradē. Jaunā režisora Alekša Mierlauka gaitās «Dibenā» iestudējums vērtējams kā ievērojams sasniegums.

A. Mierlaukam lieli nopelni, ka «Dibenā» varēja parādīties uz Rīgas Latviešu teatra skatuves, jo lugai bija jāpārvar pretestība ne vien cenzurā, bet arī reakcionarajā Rīgas Latviešu biedrībā. A. Amtmanis-Briedītis, liecinādams, ka A. Mierlauks atradies stiprā Gorkija mākslas ietekmē, atstāsta A. Mierlauka atmiņas: «Kad Rīgā parādījās pirmo reizi Gorkija luga «Dibenā», tas deva tādu saviļņojumu, ka nebija cilvēku Rīgā, kas nebūtu runājuši par jauno notikumu teatra dzīvē... Izrāde [Krievu teatrī] beidzās, visi gāja mājās, bet es [A. Mierlauks] vienmēr vēl sēdēju, sēdēju un domāju par lugu un rakstnieku Gorkiju,

[1] Skolotāju Avīze, 1949., 12.
[2] Balss, 1906., 37. un 1907., 11.

sevi, savu teatri, un, lai kur manas domas aizlidoja, tās vienmēr atgriezās pie lugas «Dibenā», un vienmēr skaidrāk sāku saskatīt, ka tā jārāda Latviešu biedrības teatrī...» Bet biedrībā A. Mierlauks sastapa pretestību. «Neviens šo lugu nebija redzējis, un man nācās tās darbību atreferēt. Visi klausījās un par maniem vārdiem smīnēja. Visi ar rokām un kājām bija pretim, pat teica, ka Mierlaukam nav visi mājās, ja viņš nāk ar tamlīdzīgu priekšlikumu. Sēdē nekādu lēmumu nepieņēma. Vēlāk Latviešu biedrības veči bija apspriedušies un atraduši, ka tomēr luga būtu uzvedama, ne jau satura, bet vienkārši naudas dēļ, jo pēdējā laikā uz māmuļnieku izrādēm reti kāds gāja, tukšās izrādes radīja prāvu deficitu un, lai to segtu, būtu jāieņem cik necik naudiņas...» A. Amtmanis-Briedītis turpina: «Mierlauks sāka lugu iestudēt. Tagad sacēlās pret viņu viss teatra mākslinieciskais kolektivs. Atteicās spēlēt tādu lugu, kurā darbojas tikai «netīri» baskāji. Kurš gribēs «līst» skrandās un vārtīties pa patversmes nāriņu? Tad jau pa pirti vien būs jādzīvo! A. Mierlauks karsti aizstāvēja lugu un deva paskaidrojumus, ka lugā darbojošās personas ir cilvēki, kas ņemti no pašas dzīves... Jo vairāk mēģinājām, jo vairāk luga tēlotājiem iepatikās.»[1] Šīs atmiņas spilgti pierāda, kā darbs ar Gorkija lugām ietekmēja latviešu realistiskās skatuves mākslas attīstību un palīdzēja skatuves mākslinieku darbā pārvarēt iesīkstējušus aizspriedumus.

Par «Dibenā» izrādi kritika rakstīja, ka Rīgas Latviešu teatrim «tā bija svarīga diena un ne mazāk svarīga latviešu teatra vēsturē».[2]

Gorkija «Dibenā» izrādes Rīgas Latviešu teatrī pulcināja ļoti daudz skatītāju. Par pirmizrādi «Balss» rakstīja: «Nav neizprotama tā brīnīšanās, ko sacēla lielā ļaužu plūšana vakar Latviešu teatrī pie garām ejošās publikas. Vai gan balle esot šovakar? Nē, ne balle, bet gan Maksims Gorkijs ar savu lugu «Dibenā» bija pulcinājis ļaudis no pilsētas un laukiem.»[3]

Ceturtās Gorkija lugas *«Saules bērni»* pirmizrāde bija V. Komisarževskas teatrī Pēterpilī 1905. gada 12. oktobrī. Rīgas Krievu teatrī to pirmoreiz izrādīja divus mēnešus vēlāk — 1905. gada 22. decembrī, nedēļu pēc ģeneralstreika, kad tikko kā bija sākusies soda ekspedicijas trakošana. Jaunajā darbā autors turpināja risināt «Vasarniekos» iesākto inteliģences tematu, rādīdams buržuaziskās inteliģences bezmērķīgo dzīvi atrautībā no tautas masām un atmaskodams «tīrās mākslas» un «tīrās zinātnes» pārstāvjus. Rīgas Krievu teatrī skatītāji apsveica jauno Gorkija lugu «aukainiem aplausiem» — teikts toreizējā recenzijā.

---

[1] Skolotāju Avīze, 1949., 12.
[2] Skatuve, 1906., 41.
[3] Balss, 1906., 31.

Pēteris Rudzītis barona lomā M. Gorkija lugā «Dibenā».
(Rīgas Latviešu teatris.)

112-173

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

Revolucijas un kontrrevolucijas asās cīņas laikā Gorkija «Saules bērnu» izrādēm bija jo liela politiska nozīme.

Rīgas Latviešu teatris izrādīja «Saules bērnus» nedaudzus mēnešus vēlāk — 1906. gada 7. maijā direktora P. Ozoliņa beneficē. Kā jau redzējām, P. Ozoliņam nebija pieņemamas Gorkija idejas, bet, atgriezies direktora amatā, savai benefícei viņš tomēr izvēlējās Gorkija lugu, pārliecināts, ka tā dos labus ienākumus.

«Saules bērnu» izrādē labākie tēlojumi pēc toreizējās kritikas atzinuma bija Jūlijai Skaidrītei, kas sniedza Jeļenas «nemāksloti priekšzīmīgu nogleznojumu», un Dacei Akmentiņai, kas lika dzīvot līdzi Līzas nelaimīgajam liktenim. Reakcionārā kritika uzņēma jauno Gorkija darbu naidīgi un nevēlējās izrādē saskatīt nekā vērtīga. Dažus mēnešus vēlāk, 1906. gada 5. novembrī, «Saules bērnus» izrādīja Jelgavā turienes amatieri.

1907. gada 25. martā Rīgas Latviešu teatrī notika piektās Gorkija lugas *«Barbari»* pirmizrāde. «Barbaros» Gorkijs parāda veclaicīgo «koka» Krieviju, kas atgādina A. Ostrovska «tumsas valsti», un moderno «dzelzs» Krieviju. Reizē ar to atklājas buržuaziskā progresa pretrunas: attīstās technika, rodas rūpnīcas un dzelzceļi, dzīvē ienāk jauna tipa izglītoti darbinieki, bet — dvēsele šiem buržuaziskās inteliģences modernajiem pārstāvjiem sausa un tukša. Viss tiem šķiet pērkams, viņi netic cilvēkiem, bet pielūdz «dzelzi». Lielpilsētas «civilizacijas nesēji» izrādās «barbari». Luga atmasko viņu «civilizatoru» pretenzijas un noved līdz atziņai: aug jauni spēki, kas stājas cīņā pret visu satrunējušo buržuazisko pasauli — ir «koka», ir «dzelzs».

«Barbaru» izrādē A. Mierlauka režijā piedalījās R. Veics — Čerkuna, P. Rudzītis — Ciganova, Aleks. Michelsons — Redozubova, D. Akmentiņa — Annas, L. Iesmiņa-Michelsone — Nadeždas un B. Rūmniece — Bogajevskas lomā. Kā visu iepriekšējo Gorkija lugu pirmizrādēs, tā arī šoreiz bija daudz skatītāju, sevišķi jaunatnes, kas karsti mīlēja Gorkija mākslu.

Zīmīgi, ka Gorkija lugas 1905. gada revolucijas periodā uzņēma repertuārā tieši reakcionaro buržuazijas dižvīru vadītais «māmuļas» teatris. Demokratiskā kustība bija kļuvusi tik stipra un sabiedrības prasību spēks tik liels, ka māmuļnieki jutās spiesti piekāpties, lai nezaudētu savus skatītājus. Lai arī Gorkijs uzņemts Rīgas Latviešu teatra repertuārā tīri materialu apsvērumu dēļ, lai arī cenzuras svītrojumi un kļūdaina pieeja kropļoja idejisko saturu, tomēr šīm izrādēm bija liela nozīme. Tanīs visvairāk pulcējās jaunatne, kuru spārnoja un aizrāva revolucionarā rakstnieka darbi, stiprinot ticību darba tautas cīņai. Gorkija lugu iestudējumi bija solis uz priekšu vairāku ievērojamu skatuves mākslinieku jaunradē un realistiskās aktieru mākslas attīstībā latviešu teatrī vispār. Māksla tuvināja latviešu tautu lielajai krievu tautai, un revolucijas laikā šī tuvināšanās ieguva milzīgu nozīmi.

Bez Maksima Gorkija darbiem jāizceļ vēl daži krievu lugu iestudējumi Rīgas Latviešu teatrī.

S. Naidjonova *«Vaņušina bērni»* (1901.) ātri ieguva popularitati uz krievu skatuves. Autors atspoguļojis krievu tirgoņu aprindu deģeneraciju un patriarchalo tikumu sairumu, kas spilgti atklājas, izraisoties konfliktam tirgoņu ģimenes paaudžu vidū. Direktors J. Duburs uzticēja «Vaņušina bērnu» režiju aktierim A. Mierlaukam, kas izrādījās visai spējīgs un rūpīgs režisors. Ar S. Naidjonova lugas iestudējumu 1905. gada janvarī sācis režijas darbu, Aleksis Mierlauks ar laiku izauga par vienu no labākajiem latviešu režisoriem. Laba tiesa viņa pirmo iestudējumu bija krievu lugas. Sasniegumus sekmēja krievu realistiskās skatuves mākslas studijas, kurām viņš pievērsās rūpīgāk nekā citi tā laika režisori.

1905. gada decembra beigās Rīgas Latviešu teatrī notika cenzuras ilgi aizlieglās Ļeva Tolstoja *«Tumsības varas»* pirmizrāde. Ievērojamā Ļ. Tolstoja drama atspoguļo patriarchalo attieksmju sairšanu sādžā pēcreformu laikmetā, kad arvien spēcīgāk zemnieku dzīvē ielaužas naudas vara. «Tumsības vara» izskan kā protests pret netaisnajiem apstākļiem, kas nomāca zemnieku masas. Neviens vēl dramaturģijā nebija tik patiesi parādījis nabadzības un tumsas nomākto krievu sādžas zemnieku, kas līdz tam uz skatuves bija attēlots vairāk vai mazāk idilizēti.

V. I. Ļeņins ir ar dziļu sašutumu runājis par «tautas birokratisko aptumšošanu» cariskajā Krievijā, par «neticamu Krievijas atpalicību un mežonību dzimtkungu muižnieku visvarenības dēļ». Ļeņins runā par to, ka cariskajā Krievijā tautas masas *«aplaupītas* izglītības, gaismas un zināšanu nozīmē». «Un šis tautas masu mežonīgums, it sevišķi zemnieku, nav nejaušs, bet gan *nenovēršams,* pastāvot muižnieku jūgam... Krievijas dzimtbūtnieciskā valsts iekārta notiesājusi četras piektdaļas jaunās paaudzes uz analfabetismu.»[1]

Ar varenu mākslinieciskū spēku skarbi patiesās ainās parādot tā sādžas dzīves mežonīguma parādības, par kuru runā Ļeņins, Ļeva Tolstoja lugai bija liela sabiedriska nozīme. Tāpēc nav brīnums, ka «Tumsības vara» tikai ar grūtībām izlauza sev ceļu uz skatuvi. Pats cars rūpējās, lai lugu skatītāji neredzētu, jo tā esot «pārāk reala un drausmīga». Tikai pēc deviņu gadu cīņas — 1895. gadā progresivie krievu teatra darbinieki izkaroja tiesību izrādīt «Tumsības varu» teatros, atskaitot tautas skatuves. Drama guva lielus panākumus.

1898. gadā to pārtulkoja latviski, bet, tā kā visas latviešu skatuves skaitījās tautas teatru kategorijā, cenzura nedeva atļauju izrādēm. Reakcija nevēlējās, ka tautas masām kļūtu

[1] V. I. Ļeņins, Raksti, 19. sēj., 1950., 112.—113. lpp.

skaidra patiesā patvaldnieciskās iekārtas nomāktās Krievijas dzīves aina. Tikai 1905. gada revolucijas laikā, mazliet atslābstot cenzuras žņaugiem, izdevās dabūt atļauju «Tumsības varas» izrādēm latviski. No Rīgas Latviešu teatra luga pārgāja uz pašdarbības skatuvēm un drīz kļuva par vienu no tolaik visvairāk izrādītajām krievu lugām. Interesi par «Tumsības varu» kāpināja Ļeva Tolstoja milzīgā popularitate tā laika latviešu sabiedrībā.

Ar *«Ķiršu dārza»* iestudējumu 1907. gadā A. Mierlauka režijā Rīgas Latviešu teatris pirmoreiz pievērsās A. Čechova dramaturģijai. Lai gan lomas tēloja spējīgi aktieri (Raņevska — Jūlija Skaidrīte, Gajevs — Aleksandrs Michelsons, Firss — Aleksis Mierlauks, Varja — Dace Akmentiņa; Aņas lomā uzstājās 14 gadus vecā Lilija Ērika), tomēr iestudējums vēl neapmierināja skatītājus. Latviešu aktieri vēl tikai tiecās apgūt tādu realistiska tēlojuma mākslu, sasniegt tādu vienkāršību un dvēselisko siltumu, kādu prasa A. Čechova dramaturģija. Lielo krievu realistu lugas kļuva par vērtīgu skolu aktieriem. Tās palīdzēja veidoties jaunai pakāpei latviešu aktieru un režijas mākslā.

Sijādama jaunās oriģinallugas un meklēdama savam repertuaram piemērotās, teatra komisija noraidīja darbus, kas aizskāra buržuaziskos idealus. Cenzura 1902. gada oktobrī bija atļāvusi izrādīt Raiņa «Pusidealistu», bet 1903. gada janvarī Rīgas Latviešu teatra direkcija atsacījās Raiņa lugu iestudēt. Nacionalistiskās ideoloģijas atmaskojums teatra reakcionarajiem vadītājiem nebija ciešams. Toties nedaudz vēlāk P. Ozoliņš rūpīgi iestudēja un plaši reklamēja melnsimtnieka Andrieva Niedras lugu «Zeme», kas zemniekus attēlo kā muļķa ļautiņus, kuri nesaprot un neatbalsta «ģenialo» kombinatoru un fabrikas dibinātāju Akmeni.

J. Dubura iestudējumu skaitā minamas trīs jaunas, vērtīgas lugas: A. Brigaderes «Sprīdītis» (1903.), R. Blaumaņa «Indrāni» (1904.) un «Ugunī» (1905.).

Veiksmīgi izmantodama folkloras vielu, Anna Brigadere ar *«Sprīdīti»* nodibinājusi auglīgu tradiciju latviešu dramaturģijā, kurā pasaku lugu žanrs vēlāk stipri sakuplojis. «Sprīdītī» sastopam raksturīgus, izteiksmīgus pasaku tēlus, tanī dzirkst tautas atļauta, skan lokana tautas valoda. Lugā saglabājies folkloras gars — tās optimisms un demokratisms, dzīves parādību vērtējums no tautas viedokļa. Sprīdīti vilina tālās karaļpils spožums un skaistā princese, bet, nonācis tur, zēns izprot vienkāršo darbaļaužu moralo pārākumu un ar šo atziņu atgriežas mājās. Rotaļīgā pasakas formā atsedzas dzīves pretrunas tautas daiļrades skatījumā. Tas piešķir lugai paliekamu vērtību. «Sprīdītis» ātri ieguva skatītāju simpatijas. Pirmiestudējumā Sprīdīti tēloja Dace Akmentiņa, pamāti — Berta Rūmniece, ķēniņu — Teodors

Valdšmits, milzi — Aleksandrs Michelsons, nelabo — J. Duburs, sīkstuli — Aleksis Mierlauks.

Rūdolfs Blaumanis 1905. gada revolucijas priekšvakarā ar dramām «Indrāni» un «Ugunī» sasniedz kā dramaturgs savu jaunrades kulminaciju. Jau vairākkārt notēlojis patriarchalo attieksmju iršanu lauku dzīvē, kad pastiprinās kapitalistiskā attīstība, Blaumanis *«Indrānos»* devis savu mākslinieciski gatavāko un dziļāko šās temas risinājumu. Rakstnieks redz attīstības negrozāmās prasības, bet nelīksmo par to jauno, ko ienes lauku dzīvē kapitalistiskās attieksmes, par jaunās gruntnieku paaudzes «taisnību».

«Indrāni» 1904. gadā J. Dubura iestudējumā bija viena no labākajām tā laika izrādēm ar tipiskiem raksturiem un pārliecinošu latviešu lauku dzīves atveidu. Duburs pats tēloja veco Indrānu, Berta Rūmniece — māti, Rūdolfs Bērziņš — Edvartu, Otilija Muceniece — Ievu, Aleksis Mierlauks — Kaukenu, Eriks Lauberts — Noliņu, Dace Akmentiņa — Edžiņu, Jūlija Skaidrīte — Zelmiņu. «Indrānus» ātri pārņēma pašdarbības kolektivi. Jau 1904. gadā zināmas 30 izrādes uz dažādām skatuvēm.

«Ugunī» (1905.) ne velti tagad ir visvairāk iecienītā Rūdolfa Blaumaņa luga. Galvenie tēli šeit nav saimnieku vecā un jaunā paaudze, bet muižas kalpotāji. Autors pratis parādīt visvienkāršāko cilvēku dziļo jūtu dzīvi, viņu dvēseles spēku, tautā mītošo nenomācamo lepnumu un drosmi un pretstatā tam muižas socialo vidi, kuras ietekme kropļo cilvēka garu, audzina vergu dvēseles. Ļoti reljefo tēlu vidū vispirms izvirzās Kristīne, kuru spilgti raksturojis Andrejs Upīts savā latviešu literaturas vēsturē: «... Blaumaņa Kristīne, apbrīnojami skaisti veidota, dziļi nacionala latvju sieviete. Viņas mīla neliesmo tik primitivi strauji un postoši kā Raudupietei — tā kvēlo rāmi, klusi, bet toties ilgi un tik svelmīgi, ka paceļ Kristīni par varoni starp gruntniecības pasaules sievietēm. Taisni varonība vajadzīga, lai šajā pasaulē augusi un tās tikumos radināta kalpones meita varētu atsacīties no krietnā Akmentiņa ar viņa mūra mājām un lielo mantu un aiziet pie nabaga puiša. Un vēl otra mīlas varonība nepieciešama, ar gaišu galvu, skaidrā pārdomā un nākotnes paredzē saistīt savu jauno dzīvi pie cilvēka, kur droši vien nekāda laime nav sagaidāma. Tik plastiski noveidotu un tikumiski cēlu sievietes tipu ar tik lielu socialās ierosmes nozīmi latviešu literaturā otru nāksies grūti atrast.»[1] Pie psiholoģiski dziļākajiem tēliem latviešu dramaturģijā pieder Edgars — liesmainām jūtām, drosmīgs, atklāts, lepns, brāzmaini straujš, bet jau muižas vides postošajā moralajā ietekmē kā rūsas apklāts.

Arī «Ugunī» pirmiestudējumam Rīgas Latviešu teatrī

[1] Andrejs Upīts, Latviešu literatura, I, 1951., 107. lpp.

Ella Jēkabsone Pindacišas lomā R. Blaumaņa «Skroderdienās Silmačos».
(Nacionalais teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLI

Rigas Ltw. Teatris.

Rigas-Latw. Beedr. namâ.

Swehtdeen, 2. maijâ 1904. g.:

Direktora Dubura benefize.

Israhdis pirmo reisi:

Indrani.

Drama 5 zehleenôs no Rudolfa Blaumana.

Sahkums p. 8¼ wakarâ.

Teatra Kommissija.

1905. gadā bija ļoti spēcīgs tēlotāju sastāvs: Kristīne — Dace Akmentiņa, Edgars — Rūdolfs Bērziņš, Horsta madama — Berta Rūmniece, vešeriene — Lizete Iesmiņa, barons — Aleksandrs Freimanis, Frišvagars — Aleksandrs Michelsons, Klenga — Aleksis Mierlauks, Vīskrelis — Teodors Valdšmits, Alders — Eriks Lauberts. Rūdolfs Blaumanis īpaši priecājās par Daci Akmentiņu, atzīdams viņu par nepārspējamu Kristīnes tēlotāju.

«Ugunī» teatris paspēja izrādīt tikai divas reizes. Ar sezonas beigām notika pārmaiņas teatra vadībā un personalā, — aizgāja uz Jauno latviešu teatri Rūdolfs Bērziņš, un «Ugunī» vairs neizrādīja.

Tiekdamies pārvarēt teatralu fikciju, dziļi atklāt vienkāršā cilvēka jūtu pasauli, panākt maksimalu tuvību realitatei, Rūdolfs Blaumanis «Indrānos» un «Ugunī» guvis ievērojamus sasniegumus realistiskas lugas veidojumā. Rakstnieks spējis atbrīvoties no vecā teatralisma paņēmieniem dramā, kam dramatisms obligati saistījās ar neikdienišķo — ārprātu, slepkavību, katastrofu, kāpinātu patosu u. tml. Blaumaņa varoņu konflikti ir dziļi dramatiski, bet tie veidojas ikdienas apstākļos. Augsti izkopta realistiskā dialoga meistarība. Abām dramām bijusi pozitiva nozīme latviešu realistiskā teatra attīstībā; tās virzīja aktierus un režiju no ārišķības uz vienkāršību, uz iekšējās dzīves un tēlu attiecību pareizu un dziļu atsegšanu. Robežas Blaumaņa sasniegumiem sprauda tematiskā un idejiskā šaurība, vairīšanās no ciešas saistības ar tautas atbrīvošanās centieniem, tieksme apiet asās šķiru pretrunas.

Divus gadus pirms «Indrāniem» Rīgas Latviešu teatrī pirmoreiz izrādīja Rūdolfa Blaumaņa *«Skroderdienas Silmačos»* (1902.), kas laika gaitā kļuvusi par vispazīstamāko un visvairāk izrādīto latviešu komediju. Ar nobrieduša meistara māku veidodams lielu pulku spilgtu tipisku tēlu, autors tos atjautīgi izvada cauri komedijas sarežģījumu virpulim un atsedz raksturīgas sava laika latviešu zemnieku dzīves ainas. Kā jau vairākkārt Blaumaņa darbos arī «Skroderdienās Silmačos» pozitīvākie tēli ir trūcīgi lauku jaunieši ar stiprām, skaidrām jūtām, kas saduras ar vidi, kur visu skaistāko cilvēkā saindē mantiskie apsvērumi.

«Skroderdienu» pirmiestudējumā Elinu un Aleksi tēloja J. Skaidrīte un A. Freimanis, Antoniju — O. Muceniece, Kārlēnu — D. Akmentiņa, Rūdi — T. Valdšmits, Dūdaru — A. Mierlauks, Ābramu — A. Michelsons, Pindaku un Pindacīšu — A. Vārna un B. Rūmniece, Pičuku un Auci — P. Rudzītis un A. Mencele-Zīverte, Tomuļu māti — O. Ezerlauka.

1907. gada pavasarī Rūdolfs Blaumanis kandidēja uz Rīgas Latviešu teatra direktora amatu. Tā kā direktoram toreiz vajadzēja būt arī par teatra galveno režisoru, Blaumanim, lai pierādītu režijas prasmi, nācās sagatavot iestudējumu. Izvēlējās

Šekspira «Ričardu III». Izrāde notika 1907. gada 24. aprilī. Saglabājušās R. Blaumaņa piezīmes liecina par rūpīgu pieeju savam uzdevumam. Otrs kandidats bija ilggadīgais direktors P. Ozoliņš. Nedēļu vēlāk — 29. aprilī izrādīja P. Ozoliņa sagatavoto «Jūliju Cezaru». «Māmuļas» pīlari atstāja direktora amatā P. Ozoliņu. Jādomā, ka izšķīra politiskie apsvērumi: Stolipina reakcijas sākumā teatra priekšgalā paturēja noteiktu reakcionaru.

Dekadentiskās dramaturģijas uzplūdi 1906.—1907. gadā skāra, protams, arī Rīgas Latviešu teatri. Tā laika repertuarā redzam dažas dekadentiskas nokrāsas lugas, to skaitā Fallija «Lauru» un E. Vulfa agrīnās lugas. Gorkijs un Fallijs vienā laikā repertuarā liecināja par zināmu teatra vadības svārstīšanos revolucijas gados. Iestājoties Stolipina reakcijai, izbeidzās svārstība. Teatra vadība nešaubīdamās pagrieza stūri reakcijas virzienā.

5. PAREJĀS SKATUVES
1901.—1907. g.

Pirmsrevolucijas gados bez profesionalajiem teatriem nākas īpaši atzīmēt divas skatuves: *Adolfa Alunāna teatri* Jelgavā un «Ausekļa» teatri Rīgā.

Pēc Jaunā Latviešu teatra nodibināšanas Adolfs Alunāns sadarbojās ar to. Viņš kā viesis piedalījās Jaunā latviešu teatra izrādēs, teatris pārņēma dažas viņa trupas repertuara lugas, savukārt viņš iestudēja ar savu kolektivu Jelgavā dažas lugas, ko bija izrādījis Jaunais latviešu teatris.

Ievērojamāko nozīmi ieguva *«Pusidealista»* izrādes 1903. gadā, drīz pēc Raiņa atgriešanās no trimdas. Pirmizrādē Jelgavā 1903. gada 31. augustā ieradās arī autors, un skatītāji vētraini uzgavilēja lielajam dzejniekam, kura nule iznākušās «Tālas noskaņas» pauda tautas jūtas, dziļākās ilgas un cīņas gribu. Autora klātiene izraisīja neparastu pacilātību, un izrāde izvērtās spilgtā manifestacijā. «Dienas Lapa» rakstīja: «Kurzemnieki nosvinēja šogad savus parastos «brīvlaišanas svētkus» Vācu amatnieku biedrībā Adolfa Alunāna latviskajā teatrī, kas ne vien visās savās telpās bija piepildīts līdz pašai pēdējai vietiņai, bet vēl simtiem ļaužu bij jāgriežas atpakaļ, biļetes nedabūjušiem. Izrādīja J. Raiņa «Pusidealistu», un līdzīga sajūsmība, kādu šī luga modināja publikā, nebūs droši vien šinīs telpās piedzīvota, kamēr tās Jelgavā pastāv. Nepietika entuziastiem skatītājiem ar pērkonlīdzīgiem aplausiem katra cēliena beigās, nē, pat daudzu it sevišķi jauku skatu vidū nodimdēja atkal un atkal tik dimdoša piekrišana, ka aktieri vietvietām tika gluži pārtraukti. Ar vārdu sakot, kas līdzīgs Jelgavā vēl nebija piedzīvots. Tomēr publikas sajūsmība sasniedza savu augstāko pakāpieni lugas pašās bei-

gās: tie vairs nebija aplausi — nē, tā bija taisni auka, milzīga piekrišanas auka, kura ātrāk nerimās, iekāms pats lugas autors, allaž pavadīts no galvenajiem aktieriem, nebija neskaitāmas reizes parādījies uz skatuves, un, acīm redzot dziļi aizkustināts, par šādu neliekuļotu viņam parādītu atzinību pateicies, tušiem atskanot un tik bagātīgā mērā pelnītos laurus saņemot. Jā, tas bija vakars, tā bija izrāde, kura katram dalībniekam paliks neaizmirstama.»[1]

«Pusidealista» izrāde Adolfa Alunāna teatrī ir viens no tiem zīmīgajiem momentiem latviešu teatra vēsturē 1905. gada revolucijas periodā, kas liecina, kādu spēku iegūst dramaturģija un skatuves māksla, ja tā atrod ciešu saskari ar tautas masu ilgām un centieniem. Pēc A. Alunāna iestudējuma «Pusidealists» pārgāja arī dažu pašdarbības kolektīvu repertuarā. 1903. gada beigās to izrādīja Lielsesavā un citur.

Rīgā gadsimta sākumā nodibinājās *atturības biedrības «Auseklis» teatris*. 1901. gada decembrī biedrība atklāja strādnieku rajonā (Pēterburgas šosejā 5) tautas namu ar samērā labi iekārtotu skatuvi, kur sāka rīkot regularas izrādes. Trupā, kuru pirmajos gados vadīja E. Zeltmatis, sapulcējās visvairāk jaunie aktieri, kas līdz tam bija darbojušies uz dažādām nomaļu skatuvēm: T. Banga, T. Podnieks, R. Veics u. c. Dažās izrādēs kā aktieris piedalījās Jānis Asars. Drīz vien izveidojās respektējams pusprofesionals teatris, kas nostājās pirmajā vietā Rīgas nomaļu skatuvju vidū. Izrādes notika reizi nedēļā, arī vasaru, kad lielākie teatri nedarbojās. 1904. gada beigās «Ausekļa» teatra vadību pārņēma T. Lejas-Krūmiņš, bet 1905. gada rudenī R. Tautmīlis-Bērziņš. Repertuarā bija A. Alunāna, R. Blaumaņa, Aspazijas, Zeiboltu Jēkaba, J. Paleviča, H. Zudermaņa darbi, vairāku krievu autoru (N. Gogoļa, A. Kosorotova, J. Čirikova u. c.) lugas utt. 1905./1906. gada sezonā «Ausekļa» teatra repertuarā bija paredzētas A. Čechova lugas «Ivanovs», «Kaija» un «Tēvocis Vaņa», bet teatris nepaspēja tās izrādīt. «Ausekļa» teatrī iestudētas arī dažas citur neizrādītas mazāk pazīstamu latviešu autoru lugas: M. Tomsones-Cikoriņas «Elza» un «Alkšņos», Marijas Privkas-Velēnas «Baltā piere» un «Aiz nākotnes plīvura», P. Pabērža «Dēļ maizes kumosa».

1906. gada 23. janvarī, revolucijas apspiešanas laikā, «Ausekļa» teatris nodega un pēc tam vairs netika atjaunots.

Pēc Jaunā latviešu teatra slēgšanas bez darba palikušie aktieri 1905. gada 25. decembrī uzsāka izrādes *Apollo teatrī* Pērnavas ielā, tagadējā 1905. gada parka apkaimē, kur līdz revolucijai bija vācu varietē teatris. Trupā redzam E. Laubertu, R. Veicu, T. Podnieku, G. Žibaltu, O. Mucenieci, T. Bangu,

[1] Dienas Lapa, 1903., 205.

A. Amtmani-Briedīti, tur sāka darbību M. Šmitchene u. c. Teatrim trūka drošas materialas bazes, tāpēc tā darbība nebija stabila. Bieži mainījās ir vadība, ir aktieri. Visa darbība bija pārāk atkarīga no nedrošajiem, svārstīgajiem ienākumiem. Mākslinieki dzīvoja pusbada bohemas dzīvi.

Apollo teatris nespēja aizstāt demokratiskajiem skatītājiem Jauno latviešu teatri, tomēr no 1906. līdz 1908. gadam tam bija sava diezgan redzama vieta latviešu teatra dzīvē. Daži Apollo teatra darbinieki, piemēram, Rūdolfs Bērziņš, bija saistīti ar revolucionaro kustību. Rūdolfu Bērziņu ilgāku laiku noturēja cietumā, pēc tam viņš emigrēja. Valdības iestādes uz Apollo teatri raudzījās ar aizdomām. 1906. gadā kāda izrīkojuma laikā teatri ielenca karaspēks, pārmeklēja apmeklētājus, dažus apcietināja.

Tomēr Apollo teatra darbībai nebija konsekventa progresiva virziena. Daļa Apollo teatra darbinieku atradās dekadences un citu buržuazisku strāvu ietekmē, tāpēc teatra repertuarā nebija vienveidības, un tanī līdzās Maksimam Gorkijam bija gan Fallijs un Materlinks, gan arī vecā «Lenore». Apollo teatris ir pirmais latviešu teatris, kura repertuarā, sākot ar 1906. gadu, redzamu vietu ieguva dekadentiskā dramaturģija.

Vienīgā nozīmīgā oriģinalluga, ko Apollo teatris ievedis latviešu teatra repertuarā, ir cariskās cenzuras ilgi liegtā J. Paleviča drama «Purvā» (1906.). Par skaidru principu trūkumu liecina tas, ka pēc jaunstrāvnieka J. Paleviča idejiski nozīmīgās dramas Apollo teatris iestudēja dekadenta Fallija komediju «Selgā», kas vērsta pret socialisma idejām. Tūlīt pēc tam sekoja Fallija komedija «Arnolds Nolle».

Apollo teatrī notika vēl vairāki latviešu autoru darbu pirmiestudējumi — M. Privkas, R. Tautmīļa-Bērziņa, E. Vulfa u. c., — bet bez kaut cik vērā ņemamiem panākumiem. No vecākiem darbiem Apollo teatris izrādījis piecas A. Alunāna, divas R. Blaumaņa, divas Aspazijas lugas, arī J. Paleviča «Preilenīti» u. c.

Apollo teatris izrādīja daudz krievu lugu. Tā kā vairākkārt mainījās vadība un trupa bija nestabila, arī repertuarā radās atšķirības pa dažādiem laika posmiem, bet dažu mēnesi krievu lugu izrādes sasniedza 70% no visa izrāžu skaita, piemēram, 1906. gada septembrī un decembrī. 1907.—1908. gada sezonā Apollo teatrī no 17 jauniestudējumiem 9 bija krievu lugas. Neviena latviešu skatuve pirms tam nebija tādā daudzumā izrādījusi krievu lugas. Apollo teatrī Rīgas latviešu skatītājs pirmoreiz redzēja A. Čechova lielās lugas latviešu tulkojumā: «Ivanovu», «Tēvoci Vaņu» un «Kaiju». No krievu klasiķu darbiem vēl izrādīti: N. Gogoļa «Revidents» un «Precības», I. Turgeņeva «Brokastis pie muižniecības priekšnieka» un L. Tolstoja «Tumsības vara». Dekadences ietekmē esošie Apollo teatra darbinieki ievazāja repertuarā arī krievu dekadentu sacerējumus, piemēram,

L. Andrejeva «Cilvēka dzīvi» (1907.), F. Sologuba «Nāves uzvaru» (1908.) u. c.

1908. gadā Apollo teatris zaudē savu nozīmi, lielai trupas daļai ieplūstot Jaunā Rīgas teatra kolektivā.

Starp labākajām *pašdarbības skatuvēm* šai posmā var minēt Valmieras biedrības skatuvi. Tur regulari notika izrādes, dažkārt pieaicinot par režisoru Aleksi Mierlauku. Viņa vadībā 1904.—1905. gadā sagatavoja labu «Indrānu» izrādi, kurā Mierlauks pats tēloja Kaukenu. Kad Valmierā 1905. gadā viesojās Blaumanis, viņš sagatavoja «Indrānu» atkārtojuma izrādi, uzstādamies pats Kaukena lomā. Pēc tam Blaumanis iestudēja savu jauno lugu «Ugunī», ļoti rūpīgi un pacietīgi vadīdams mēģinājumus un neatlaidīgi lūkodams panākt savas ieceres realizaciju uz skatuves. Kristīnes lomai pieaicināja Daci Akmentiņu, Rūdolfs Blaumanis pats tēloja baronu, bet Edgaru — pazīstamais skolotājs Jānis Greste. Minam to kā piemēru tām interesantajām, ar izpratni un mīlestību samērā augstā līmenī sagatavotajām pašdarbības izrādēm, kādas notika vietvietām Latvijā. No spēcīgajām provinces amatieru kopām izauguši daži ievērojami profesionali skatuves mākslinieki, piemēram, no Liepājas Gustavs Žibalts, no Valmieras Ludmila Špīlberga.

R. Tautmīļa-Bērziņa publicētajos gada pārskatos atrodam šādas statistiskas ziņas par latviešu teatra izrādēm starp 1901. un 1907. gadu:

	1901.	1903.	1905.	1907.
Izrāžu kopskaits	523	705	454	651
Alunāna lugu izrādes	48	44	31	34
Blaumaņa „ „	54	28	33	39
Aspazijas „ „	4	9	30	23
Zeibolta „ „	17	16		
Izrādīto lugu kopskaits	166	180	174	217
„ latviešu lugu skaits	52	52	53	60
„ krievu „ „	7	9	11	26
„ vācu „ „	77	88	80	108

R. Tautmīļa-Bērziņa dati ietver tiklab profesionalās, kā pašdarbības skatuves, tomēr tie, jādomā, nav pilnīgi. Revolucijas laikā redzams straujš izrādīto krievu lugu pieaugums, lai gan izrāžu kopskaits samazinājies, jo vietām aizliedza it visus izrīkojumus.

Aleksis Mierlauks Pētera lomā Ļ. Tolstoja «Tumsības varā».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIB

REPERTUARS NO 1907. g. LĪDZ LIELAJAI OKTOBRA SOCIALISTISKAJAI REVOLUCIJAI

1. LATVIEŠU TEATRA ATTĪSTĪBA STOLIPINA REAKCIJAS UN STRĀDNIEKU REVOLUCIONARĀS KUSTĪBAS UZPLŪDU GADOS

1905. gads parādīja, kāds milzīgs revolucionars spēks slēpjas darbaļaužu masās, cik liels ir tautas naids pret izsūcējiem kapitalistiem un patvaldību, cik kvēla ir darbaļaužu cīņas griba. Revolucija, kuras vadība bija proletariata rokās, parādīja tautai jo spilgti patvaldības, baronu un dažādu buržuazijas slāņu īsto dabu un centienus. Revolucija mācīja plašām masām saprast, ka tikai ar cīņu darba tauta varēs panākt sava stāvokļa uzlabojumu.

Apslīcinot revoluciju asinīs, patvaldībai izdevās to apspiest, bet revolucija atkāpās ar kaujām, soli pa solim. Socialdemokratisko strādnieku partiju kontrrevolucija nespēja sagraut. Partija saglabāja savas kaujas spējas arī revolucijas atkāpšanās laikā, tā izveidoja terora apstākļiem pielāgotas cīņas metodes un vadīja revolucionaro kustību no pagrīdes, reizē ar to izmantojot visvisādas legalas iespējas. Ļeņins, veltīdams lielu uzmanību latviešu socialdemokratijai, rakstīja: «Būdama viens no Krievijas socialdemokratijas priekšpulkiem revolucijas laikā, latviešu strādnieku partija izrādījās priekšgalā arī smagajā kontrrevolucijas laikmetā.» Turpat Ļeņins tālāk atzinīgi atzīmēja, ka latviešu socialdemokratiskie strādnieki «... saglabāja partijas nelegalās strādnieku šūniņas, kuras aizstāvēs un attīstīs lielās revolucionarās cīņas tradicijas, neatlaidīgi un nelokāmi sagatavojot arvien plašākas un apzinīgākas cīnītāju masas no jaunajām strādnieku šķiras paaudzēm.»[1]

[1] V. I. Ļeņins, Raksti, 16. sēj., 1950., 231. lpp.

Jaunie strādnieku kustības uzplūdi sāka pieņemt plašus apmērus 1912. gadā. Togad Krievijā streikoja vairāk nekā miljons strādnieku. Latviešu proletariats gāja cīņā kopsolī ar krievu proletariatu. Revolucionarā kustība Krievijā izvērtās arvien varenāka un 1914. gadā sasniedza grandiozus apmērus.

Bailēs no proletariata buržuazija pēcrevolucijas laikā meklēja saprašanos ar patvaldību un aktivizējās ideoloģiskajā frontē, lai cīnītos pret marksismu. Revolucijas līdzskrējēji tagad aizgāja uz reakcijas nometni. Literaturā un mākslā plauka dekadence, kas vērsās pret revolucionaro ideoloģiju, sludināja buržuazisku subjektivismu, pesimismu, erotismu, mistiku, «tīro mākslu». Pret dekadenci latviešu literaturā dedzīgi cīnījās progresivie kritiķi ar A. Upīti priekšgalā. Progresivā literatura un māksla starp 1905. gadu un Oktobra revoluciju attīstījās asas šķiru cīņas apstākļos, nesamierināmu pretrunu sadursmju atmosferā, niknos reakcijas žņaugos. Teatri smagi sajuta cenzuras spaidus. Aizliedza izrādīt tādas lugas, kam varēja būt revolucionara atbalss: Raiņa «Ģirtu Vilku», Gorkija «Ienaidniekus» u. c.

Gados priekš imperialistiskā pasaules kara teatra dzīve visā Latvijā sasniedza daudz lielāku intensitati nekā pirms 1905. gada. Rīgā darbojās divi lielie profesionalie teatri — Rīgas Latviešu teatris un Jaunais Rīgas teatris. Izrāžu un apmeklētāju skaits tanīs tagad bija daudz lielāks nekā latviešu teatros agrākajos gados, pārsniedzot pat Rīgas Krievu teatri, tā, piemēram, Jaunajā Rīgas teatrī 1911.—1912. gada sezonā notikušas 187 izrādes ar 103 840 apmeklētājiem (caurmērā ik izrādē 555), Rīgas Latviešu teatrī 1912. gadā 171 izrāde ar 91 880 apmeklētājiem (caurmērā 537), Rīgas pilsētas Krievu teatrī 1911.—1912. gada sezonā 162 izrādes ar 75 399 apmeklētājiem (caurmērā 465).

Rīgā bez tam darbojās vēl dažas mazākas pusprofesionalas skatuves un daudzi pašdarbības ansambļi. Liepājā nodibinājās divi profesionali teatri (Liepājas Latviešu teatris un Tautas resp. Jaunais teatris). Mazākajās pilsētās un laukos — visur pieauga izrāžu skaits un cēlās amatieru mākslas līmenis. Par izrāžu skaitu Latvijā R. Tautmiļa-Bērziņa pārskatos sniegti šādi dati:

1899. g.	notikušas	543	izrādes
1902. g.	„	638	„
1905. g.	„	454	„
1907. g.	„	654	„
1909. g.	„	1123	„
1910. g.	„	1329	„
1911. g.	„	1460	„
1912. g.	„	2283	„

Svarīgāks par izrāžu kvantitativo pieaugumu bija tas fakts, ka uz daudzām skatuvēm arvien lielāku ietekmi ieguva progre-

Raiņa «Uguns un nakts» 5. cēliens.
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

sivie darbinieki, kas paraugam ņēma Jauno Rīgas teatri un tā repertuaru.

Jūtami šai periodā cēlās latviešu aktieru profesionalās izglītības līmenis. Lielu nozīmi ieguva pirmie latviešu dramatiskie kursi ar 3 gadu mācību ilgumu, kurus 1909. gadā Rīgā nodibināja J. Duburs un E. Zeltmatis. Tie sagatavojuši latviešu skatuvei daudz krietnu aktieru. Vairāki latviešu aktieri šais gados mācījās Maskavas Filharmoniskās biedrības muzikali dramatiskajā skolā (B. Skujeniece), Adaševa teatra skolā Maskavā (E. Feldmanis), Pēterpils teatra skolā (Kr. Linde), Gižicka kursos Rīgā (V. Segliņš u. c.), kur mācīja krievu režisori, Reichera teatra augstskolā Berlinē (E. Zeltmatis u. c.).

Latviešu dramaturģiju Stolipina reakcijas un strādnieku kustības uzplūdu gados pārstāv pirmām kārtām divi lieli vārdi: J. Rainis un Andrejs Upīts. Viņi piesaista latviešu dramaturģiju tautas atbrīvošanās cīņai, proletariata revolucionarajai kustībai. Šīs kustības kolosalais vēriens un vētrainais spēks, tās mērķu varenums spārno abu lielo rakstnieku mākslu, piešķir tai dziļā humanisma kvēli, palīdz tai pacelties lielā mākslinieciskā augstumā. Ar. J. Raiņa un Andreja Upīša darbiem latviešu dramaturģija sasniedz jaunu attīstības pakāpi, kas dod iespēju arī latviešu teatrim pacelties jaunā augstumā, kļūt par tautas masu noskaņu un centienu paudēju, par ievērojamu faktoru progresivās sabiedriskās domas attīstībā.

2. LATVIEŠU UN KRIEVU TEATRA SAKARI

Stolipina reakcijas un sekojošo strādnieku revolucionarās kustības uzplūdu gados stipri pieauga krievu teatra ietekme un krievu lugu skaits latviešu teatra repertuarā. Krievu lugas, kā rāda skaitļi[1], tulkotas daudz vairāk nekā iepriekšējos gados:

1871.—1875. g.	zināmi	3	krievu	lugu	tulkojumi
1876.—1880. g.	„	2	„	„	„
1881.—1885. g.	„	11	„	„	„
1886.—1890. g.	„	6	„	„	„
1891.—1895. g.	„	7	„	„	„
1896.—1900. g.	„	15	„	„	„
1901.—1905. g.	„	17	„	„	„
1906.—1910. g.	„	76	„	„	„
1911.—1915. g.	„	72	„	„	„

Kā redzams, piecos gados — no 1906. līdz 1910. gadam — tulkots vairāk krievu lugu nekā 35 gados līdz tam. Ar 1905. gada revoluciju iezīmējās lūzums latviešu teatra repertuarā, sevišķi runājot par krievu lugām. Tās izspieda vācu mietpilsoniskās dramaturģijas ietekmi, kas līdz tam arvien vēl bija stipri jūtama.

[1] Skaitļi pēc ZA Valodas un literaturas instituta archiva datiem.

Latviešu revolucionarais proletariats cīnījās plecu pie pleca ar krievu proletariatu, abu tautu atbrīvošanās cīņa bija cieši saistīta, tādēļ dabiski, ka latviešu demokratiskais skatītājs juta vislielāko interesi par krievu progresivo literaturu un mākslu, kas realistiskos tēlos pauda patiesību par dzīvi, atmaskoja patvaldniecisko iekārtu un buržuaziju, spārnoja tautas cīņas gribu un nākotnes cerības. «Krievu literaturas ietekme latviešu literaturā neaprimstas arī pēc revolucijas sagrāves visu drūmo reakcijas laiku līdz pirmajam pasaules karam. Pagājušais cīņu laiks nepārprotami parādīja, ka latviešu darbaļaudīm nav cita atsvabināšanās ceļa kā vienīgi tikai kopā ar revolucionaro krievu tautu un tās inteliģenci. No šīs atziņas tad arī izauga nelaužama tradicija un taktikas principi tiklab latviešu boļševiku pagrīdes darbā, kā arī uz ārzemēm emigrējušo propagandā un galu galā latviešu strādniecības masu apziņā un tieksmēs. Tāpēc tā literatura, kas pavadīja krievu proletariatu tā atsvabināšanās cīņās, rada tik dzīvu atbalsi Latvijā.»[1]

Latviešu inteliģences jaunākā paaudze jau no skolas sola pazina krievu literaturu un interesējās par krievu teatri. Lielākie latviešu laikraksti daudz rakstīja par krievu literaturu un mākslu. Daudz latviešu pazina lieliskos Maskavas un Pēterpils teatrus. Arvien vairāk latviešu iestājās krievu teatra skolās, lai mācītos skatuves mākslu, un jaunie aktieri devās studiju ceļojumos uz Maskavu, lai vērotu Dailes un Mazā teatra izrādes. Zināms skaits latviešu aktieru strādāja krievu teatros. Viss tas veicināja interesi par krievu dramaturģiju un skatuves mākslu un nostiprināja aizvien ciešākas saites starp latviešu un krievu teatri.

Krievu teatra mākslas pazīšanu sekmēja ievērojamu skatuves mākslinieku un veselu kolektīvu viesizrādes. Esam jau minējuši V. Komisarževskas, V. Davidova, K. Varlamova, P. Orļeņeva viesizrādes. 1910. un 1914. gadā Rīgā viesojās arī Mamonts Daļskis. Gados pirms 1. pasaules kara Rīgu apmeklēja vairāki galvaspilsētu teatru kolektīvi: 1912. un 1913. gadā — K. Ņezlobina Maskavas teatra trupa ar J. Žicharevu u. c., 1914. gadā — Korša teatra trupa ar Mariju Blumentali-Tamarinu u. c., 1913. un 1914. gadā — Aleksandras teatra aktieri ar K. Varlamovu, 1913. un 1914. gadā — Maskavas Mazā teatra aktieri ar Olgu Sadovsku (1914.), Jeļizavetu Sadovsku, Jevdokiju Turčaņinovu (1914.). Mazā teatra vecās aktieru paaudzes slavenā pārstāve Olga Sadovska šais viesizrādēs Rīgā tēloja Glafiru Firsovnu A. Ostrovska «Pēdējā upurī», Domnu Panteļejevnu «Talantos un pielūdzējos» un Mavru Tarasovnu Baraboševu komedijā «Taisnība laba, bet laime vēl labāka», kurā J. Turčaņinova uzstā-

[1] Andrejs Upīts, Latviešu padomju literaturas desmit gadi, Literatura un Māksla, 1950., 24.

jās Poliksenas lomā. Šīs viesizrādes varēja daudz dot visiem, kas alka dziļāk iepazīt krievu teatra labākās tradicijas.

Raksturīga parādība šai periodā ir tā, ka bez minētajiem nopietnajiem kolektiviem viesojās arī vesela rinda farsa, miniaturu, «stipru pārdzīvojumu» un citu tamlīdzīgu Pēterpils un Maskavas teatru, kas apkalpoja kairinājumu alkstošo buržuazisko publiku.

Rīgas pilsētas Krievu teatrī arvien bija daudz latviešu skatītāju. Tālāka augšupeja tā darbībā šai periodā gan nav vērojama. Komercialu apsvērumu dēļ teatra vadība cenšas izdabāt gan buržuaziskajam skatītājam, gan demokratiskajiem slāņiem, veidodama visai raibu repertuaru, lai katram tiktu sava daļa. Tiecoties parādīt visu jaunāko, kas redzams Krievijas galvaspilsētu teatros, repertuarā uzņem arī daudz lugu ar apšaubāmu vērtību. Ik nedēļu caurmērā ir viena, pat divas pirmizrādes, kas uzliek milzīgu noslogojumu režisoriem un aktieriem.

1909. gadā K. Ņezlobins aiziet uz Maskavu, kur viņš nodibina savu teatri. 1909.—1914. gadā Rīgas pilsētas Krievu teatri vada N. Michailovskis, bet 1914.—1915. gada sezonā atkal K. Ņezlobins, kam nu ir divi teatri — Maskavā un Rīgā.

Redzamāko Rīgas pilsētas Krievu teatra aktieru vidū šais gados ir: M. Roksanova, M. Vasiļčikova, M. Beckis, M. Veļizarija, O. Preobraženska, J. Belgorodskis, F. Strogonovs, A. Charlamovs, M. Rozens-Saņins u. c. 1911.—1913. gadā N. Michailovska trupā strādā ievērojamais aktieris Ilarions Pevcovs, vēlākais KPFSR Tautas mākslinieks, kam pēc Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas pieder redzama vieta padomju teatrī. Rīgā šis gudrais un dziļais mākslinieks tēlojis Protasovu «Dzīvajā mironī», Indrāntēvu, Šmagu «Bez vainas vainīgajos» u. c., iemantodams vislielāko atsaucību skatītāju masās. 1913.—1914. gada sezonā šeit strādā Vladimirs Gardins — vēlākais ievērojamais kinorežisors, PSRS Tautas mākslinieks. Viņš togad tēlojis uz Rīgas skatuves Arbeņinu M. Ļermontova «Maskaradē», Krečinski u. c.

Tā laika režisoru vidū minams A. Tairovs (1909.—1910. g.), arī N. Šuchmins, G. Gajevskis, A. Tuganovs u. c.

Nozīmīgs pasākums latviešu un krievu kulturas sakaru stiprināšanā bija Rūdolfa Blaumaņa *«Indrānu»* iestudējums Rīgas pilsētas Krievu teatrī rūpīgā N. Michailovska inscenējumā. Pirmizrāde 1912. gada 28. janvarī izraisīja plašu interesi. Kritika atzinīgi novērtēja krievu trupas sniegumu. Galvenās lomas tēloja: Indrāntēvu — I. Pevcovs, māti — N. Volžska, Edvartu — F. Strogonovs, Ievu — M. Roksanova, Noliņu — J. Belgorodskis.

Ar savu plašo repertuaru, kur bija daudz jaunu lugu, Rīgas pilsētas Krievu teatris ietekmēja repertuara izvēli latviešu teatros, sevišķi izraugoties krievu lugas.

Iestudējot Gorkija lugas, Stolipina reakcijas gados nācās

sastapties ar cenzuras un vietējās administracijas celtiem šķēršļiem. Tās Gorkija lugas, kas bija atļautas, cenzura stipri sasvītroja, bet citas nemaz neatļāva izrādīt.

Ievērojamo Gorkija lugu *«Ienaidnieki»*, kur spilgti rādīta šķiru cīņa un partijas loma strādnieku revolucionarajā kustībā, gan 1908. gadā iespieda latviešu tulkojumā, bet izrādīt nedrīkstēja. Cenzora Lamkerta atsauksmē, kam sekoja «Ienaidnieku» izrāžu aizliegums visā Krievijā, teikts: «Šinīs ainās spilgti pasvītrots nesamierināmais naids starp strādniekiem un darba devējiem, pie kam pirmie attēloti kā stingri cīnītāji, kas apzinīgi dodas uz nospraustu mērķi — kapitala iznīcināšanu, bet pēdējie attēloti kā šauri egoisti. Pēc kādas personas vārdiem ir vienalga, kādas īpašības ir kungam, pietiek, ka viņš ir «saimnieks», lai tas strādniekiem būtu ienaidnieks. Autors ar fabrikas direktora svaines Tatjanas muti pareģo strādnieku uzvaru. Šīs ainas ir īsta musinājuma runa pret mantīgajām šķirām, tāpēc tās nevar atļaut izrādīt. Dramatisko sacerējumu cenzors Lamkerts. 1907. g. 13. februarī.»[1]

«Ienaidnieku» pirmās izrādes latviešu valodā sarīkoja emigranti Amerikas Savienotajās Valstīs — Bostonā, Ņujorkā, Čikagā, Filadelfijā — ap 1912. gadu. Latvijā «Ienaidniekus» varēja izrādīt tikai pēc Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas.

Ne vien cenzura bija par šķērsli Gorkija lugu izrādēm, bet arī reakcionarās kritikas naidīgā propaganda. Lai apkarotu Gorkija ietekmi masās, tiklab krievu, kā arī latviešu buržuaziskā kritika pēc 1905. gada centās iegalvot, ka Gorkijs esot novecojis, izrakstījies un zaudējis nozīmi.

Tomēr par spīti tamlīdzīgai naidīgai buržuaziskai kritikai Gorkija popularitate masās ne vien nemazinājās, bet auga. Demokratisko aprindu uzskati izpaudās, piemēram, Andreja Upīša rakstos par Gorkiju. Popularākā Gorkija luga «Dibenā» arvien no jauna parādījās uz skatuves ne vien Rīgā un Liepājā, bet pat mazpilsētās un laukos (Rūjienā, Siguldā, Saikavā u. c.). Tas, no kā brīdināja cenzors, bija noticis: Gorkija darbs iegāja tautas masās.

Ne visa krievu literatura un māksla šai laikā pauž demokratiskos centienus. Gadu desmitu pēc 1905. gada Gorkijs nosauca par visapkaunojošāko gadu desmitu krievu inteliģences vēsturē. «1905. gada revolucijas sakāve radīja sairumu un deģeneraciju revolucijas līdzskrējēju vidū. Deģeneracija un dekadentisms sevišķi pieauga inteliģences vidū. Līdzskrējēji, kas bija iekļuvuši revolucijas rindās no buržuazijas aprindām re-

[1] М. Пархоменко, Пьесы Горького и царская цензура, 78. lpp.

Eduards Smiļģis Lāčplēša lomā Raiņa «Ugunī un nakti».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

volucijas vētraino uzplūdu posmā, reakcijas dienās aizgāja no partijas.»[1] Krievu buržuaziskā literatura šai laikā pauda renegatismu un pesimismu, tā pilna mistikas un erotikas. No revolucijas novērsušās, cerību zaudējušās, nevarīgās inteliģences daļas noskaņas atbalsojās dramaturģijā, starp citu, daudzražīgā Leonida Andrejeva darbos, kuros izskanēja pesimistiska doma, ka dzīvei nav jēgas. Vairākus gadus viņš bija modē ne vien Krievijā, bet arī Latvijā. Desmit gadu laikā pārtulkoja divpadsmit L. Andrejeva lugu, dažas pat divos tulkojumos. Tāpat mistika un simbolika izpaudās F. Sologuba lugās, kas arī tulkotas. Sakarā ar vienas inteliģences daļas deģeneraciju saprotami arī bulvaru dramaturģijas uzplūdi Krievijā pēc 1905. gada. Vairāki krievu autori masveidīgi ražoja banalas komedijas un farsus ar lielāku vai mazāku daudzumu pikanterijas un frivolitates (V. Riškovs, A. Averčenko u. c.). Viņu lugas tulkoja arī latviski. Citu autoru darbos valdīja rupjš seksualisms, kā, piemēram, M. Arcibaševa lugās. Beidzot jāatzīmē vēl sacerējumi, kuros naturalistiski vulgarizēta Gorkija baskāju tematika, izmantojot tās popularitati. Tāda bija, piemēram, Apollo teatrī izrādītā V. Protopopova luga «Grimušie» (1908.), kas tēloja netikļu, blēžu un saulesbrāļu dzīvi «dibenā».

Šīs duļķainās buržuaziskās dramaturģijas darbi tomēr nenostiprinājās repertuarā uz ilgāku laiku. Ietekmes ziņā bija pārsvarā nemirstīgie lielo krievu klasiķu darbi, kas arvien no jauna parādījās uz latviešu skatuves. Krievu klasiskās dramaturģijas progresivo ideju ietekmē idejiski augušas latviešu skatītāju masas un veidojušās latviešu teatra progresivās tradicijas.

Gados pēc 1905. gada revolucijas krievu dramaturģija ieguva tik lielu vietu latviešu teatra repertuarā, kāda līdz tam tai nekad nav bijusi. Latviešu teatra attīstība risinājās krievu demokratiskās kulturas spēcīgā ietekmē. Krievu literaturas un mākslas augstais idejiskums, izkoptā realistiskā meistarība, cīnītāja kvēle mācīja padziļināt un izkopt latviešu mākslu, attīstīt realistisko metodi, saprast mākslas sabiedrisko uzdevumu un mākslinieka pienākumu un vietu tautas masu atbrīvošanās cīņā, skatīties uz teatri kā uz tribini, no kuras sakāma patiesība.

3. JAUNAIS RĪGAS TEATRIS

1908.—1915. g.

Jaunais Rīgas teatris, ko uzturēja Latviešu skatuves biedrība, sāka darbību agrākā Jaunā latviešu teatra telpās 1908. gada 7. septembrī ar R. Blaumaņa «Indrānu» izrādi. Pirmais direktors

[1] Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsture. Īsais kurss, 1952., 107. lpp.

bija J. Duburs, pēc viņa A. Mierlauks. Teatrim izdevās uzreiz savākt spēcīgu trupu, jo bez bijušajiem Jaunā latviešu teatra un Apollo teatra aktieriem šurp pārnāca grupa redzamu Rīgas Latviešu teatra aktieru. Ievērojamāko Jaunā Rīgas teatra mākslinieku vidū minami: B. Rūmniece, T. Banga, L. Ērika, O. Muceniece, M. Šmitchene, B. Skujeniece, A. Amtmanis-Briedītis, Ed. Smiļģis, G. Žibalts, E. Lauberts, Kr. Koškins, V. Segliņš u. c.

Ar laiku Jaunais Rīgas teatris izvirzījās par vadošo latviešu teatri. Latviešu skatuves biedrības darbībā piedalījās strādnieku organizaciju pārstāvji, kas rūpējās, lai teatrim būtu progresivs virziens. Ap Jauno Rīgas teatri grupējās progresivā inteliģence, repertuara komisijā kādu laiku piedalījās A. Upīts; Rainis, dzīvodams Šveicē, uzmanīgi sekoja teatra darbībai, uzturēja kontaktu, deva savas lugas. Ar strādnieku kustību saistītajiem darbiniekiem nācās cīnīties pret buržuazijas un sīkburžuazijas aprindu pārstāvjiem teatra vadībā, kas centās teatri virzīt sev vēlamā gultnē. Šo pretišķību dēļ repertuarā bija daudz nekonsekvenču. Līdzās Raiņa, Gorkija, A. Upīša u. c. lugām sastopam Jaunā Rīgas teatra repertuarā arī reakcionarā autora L. Andrejeva, V. Riškova u. c. sacerējumus. Tomēr dominēja pozitivās vērtības, tāpēc Andrejs Upīts raksta: «Jaunais teatris... izveidojās par ārkārtīgi svarīgu faktoru Latvijas socialās kulturas sekmētāja un idejiskā rosinātāja lomā. Neviens cits [latviešu] teatris visā cara Krievijas un buržuaziskās Latvijas laikā nav veicis tik svarīgu uzdevumu kā Jaunais teatris smagajos reakcijas gados līdz pat pasaules karam.»[1]

Jaunā Rīgas teatra skatuve kļuva par tribīni, no kuras skanēja progresivas idejas, ko sludināja Raiņa, Andreja Upīša, Maksima Gorkija u. c. lugas. Dzejnieku apgarotie vārdi, pausti no skatuves, ieguva milzīgu iedarbības spēku, aktivizējot un spārnojot progresivo sabiedrisko domu Stolipina reakcijas un jaunu strādnieku kustības uzplūdu posmā. Tas bija liels sasniegums, īstenībā vesels pavērsiens latviešu teatra vēsturē, ka tā laika labākais latviešu teatris atradās progresivās sabiedrības rīcībā. Jaunā Rīgas teatra virziens un sasniegumi ietekmēja daudzu pašdarbības ansambļu darbību visā Latvijā. «Māmuļas» teatrim vairs neizdevās atgūt agrāko ietekmi. Reakcionarajai nometnei bija atkarots ievērojams ierocis.

Jaunais Rīgas teatris orientējās uz krievu teatra mākslu kā paraugu. Mācīšanās no krievu teatra lielajiem sasniegumiem un sakari ar latviešu tautas masu centieniem palīdzēja Jaunajam Rīgas teatrim sasniegt jaunu, augstāku pakāpi latviešu skatuves mākslā. Krievu realistiskās skolas ietekme izpaudās vispirms krievu lugu izrādēs, bet iegūto veiksmi un metodi izmantoja

[1] Cīņa, 1947., 20.

arī latviešu u. c. lugu interpretacijā, un izrāžu mākslinieciskais līmenis stipri cēlās. Jaunā Rīgas teatra paraugam tālāk sekoja citas skatuves, arī pievērsdamās krievu skatuves mākslas studijām.

Jaunā Rīgas teatra repertuarā vispirmā vieta piederēja Raiņa lugām. Uz Jaunā Rīgas teatra skatuves parādījās visas toreiz sarakstītās Raiņa lugas, atskaitot «Ģirtu Vilku» un 1914. gadā repertuarā uzņemto «Jāzepu un viņa brāļus», ko cenzura neatļāva.[1] Tieši ar monumentalajiem Raiņa lugu iestudējumiem Jaunais Rīgas teatris izvirzījās par vadošo latviešu teatri, spēcīgi celdams latviešu skatuves mākslas līmeni. Sākās jauna pakāpe latviešu teatra attīstībā.

Stolipina reakcijas un sekojošo strādnieku kustības uzplūdu gados Raiņa darbu izrādes Jaunajā Rīgas teatrī bija visievērojamākie notikumi latviešu teatra dzīvē. Šīs izrādes dziļi ietekmēja sabiedrību, palīdzēja nostiprināt progresivo domu, spēcināja darba tautas masās cīņas gribu un pašaizliedzības gatavību, ticību tautas spēkam un revolucijas uzvarai.

Paaudze, kam bija jāizcieš drūmā reakcijas nakts, uztvēra Raiņa dzeju kā dārgu dzīvinošu veldzi. J. Jansons-Brauns toreiz teica par Raiņa darbiem: «Kā krastmales uguns tie met savu staru spīdumu melnos viļņu plūdos, un drūmajā nakts tumsā līksma un droša kļūst sirds, kad redzi un jūti savējos nomodā. Rainim ir tiešām dots izteikt tagadējo cīņu laikmeta sāpes un gaviles, šaubas un cerības, un viņa dzejā latviešu proletariats dzird atbalsojamies savu nelokāmo apziņu un nesalaužamo drosmi. Kur būtu pie mums kāds, kas neminētu Raiņa vīrišķos, cietos pantiņus kopējā cīņā un darbā?»[2] Raiņa dzejas iespaids kļuva vēl dziļāks, kad tā atveidojās dzīvos tēlos uz Jaunā Rīgas teatra skatuves.

Raiņa varoņtēlus skatījās tā jaunā paaudze, kas nedaudz gadu vēlāk piedalījās Lielajā Oktobra socialistiskajā revolucijā un Padomju Latvijas izcīņā. Veidojot tēlus Raiņa lugās, mākslinieciski auga vesela plejade jaunu, apdāvinātu skatuves mākslinieku, kam pieder ievērojama vieta latviešu teatra dzīvē (Ed. Smiļģis, A. Amtmanis-Briedītis, L. Ērika, M. Šmitchene u. c.). Mākslinieku un visas sabiedrības lielā atsaucība rosināja Raiņa jaunradi un mudināja viņu intensivāk pievērsties dramaturģijai. Jaunais Rīgas teatris ievērojami sekmējis latviešu progresivās dramaturģijas attīstību.

1909.—1915. gadā piecām Raiņa lugām Jaunajā Rīgas teatrī

---

[1] Luga «Jāzeps un viņa brāļi» aizliegta 1914. gada 11. novembrī. Sk. dramatiskās cenzuras archivu. Центр. гос. истор. архив, Ленинград, Фонд 776, опись 25, ед. хран. 16, 165. lpp.

[2] J. Jansons-Brauns, Piezīmes par mūsu literaturu, Pēterburgas latviešu tautas kalendars, 1909., 82. lpp.

bijušas kopā 257 izrādes, t. i., gandrīz ceturtdaļa no visām Jaunā Rīgas teatra izrādēm tanī laika sprīdī. 1913.—1914. gada sezonā, kad uz skatuves parādījās «Pūt, vējiņi!», Raiņa lugu izrādes pat sastāda 40% no visām tās sezonas izrādēm Jaunajā Rīgas teatrī. Reti gadās, ka viena autora darbi ieņem relativi tik lielu vietu kāda teatra repertuarā. Tik lielu izrāžu skaitu kā «Uguns un nakts» (5 sezonās 114 izrādes) līdz tam nav sasniegusi neviena luga nevienā latviešu teatrī. Daudzreiz atkārtojot Raiņa lugas, Jaunais Rīgas teatris nebija spiests steigties ar pirmizrādēm, varēja samazināt iestudējumu skaitu un veltīt vairāk laika rūpīgam režijas darbam, tāpēc mākslinieciskais līmenis jūtami cēlās.

Pirmā Raiņa luga Jaunajā Rīgas teatrī bija *«Zelta zirgs»*, kuru dzejnieks sarakstīja 1909. gada rudenī, Jaunā teatra ierosināts.

«Zelta zirga» pirmizrāde notika 1909. gada 26. decembrī dienā. Arī lielākā daļa sekojošo izrāžu bija dienā, bērniem. Autors iebilda pret to: « «Zelta zirgs» ir luga, kuru var saprast tikai lielie, mazajiem paliks tik skatīšanās. Jaunais Rīgas teatris ir pārpratis šo lugu. Te vajadzēja izpalīdzēt aktieriem no vadības puses un avīžu aizrādījumos vajadzēja teikt, ka luga ir domu luga. Teatris nepareizi dara, uzskatīdams lugu tikai kā bērnu lugu, nedodams izrādes vakarā lielajiem.»[1]

Varbūt ar to, ka lugu sākumā visvairāk deva bērnu izrādēs, var arī izskaidrot kritikas nokavēšanos, jo pirmās recenzijas iespiestas neparasti vēlu. Progresivā kritika izcēla lugas sakarus ar realo tagadni: «Labāk un glītāk ģērbušies mielojas sētas iekšpusē, vienkāršie ļaudis stāv aiz žoga, bet par labu kukuli vārtu sargiem var tikt arī sētas iekšpusē. Tā vairs nav ne teika, ne pasaka, bet mūsu dzīves īstenība.»[2] Darba tauta Raiņa «saulgriežu pasakā» sadzirdēja uzvaras cerību un pārliecību, ka melno varmāku triumfs ir īslaicīgs. Reakcijas laikā «Zelta zirgs» stiprināja ticību tautas uzvarai.

«Zelta zirgu» iestudēja A. Mierlauks, pats tēlodams Balto tēvu. Melnā māte bija O. Muceniece, Saulcerīte — L. Ērika, Antiņš — T. Āmtmanis, Bierns — V. Segliņš, Lipsts — G. Žibalts, Sniega māte — B. Rūmniece, karalis — A. Freimanis, princis — R. Kalniņš.

«Zelta zirgs» guva labus panākumus — līdz sezonas beigām to izrādīja 15 reizes, nākamajās sezonās vēl 17 reizes. Jau gadu vēlāk Raiņa «saulgriežu pasaka» parādījās arī uz citām skatuvēm.

Jau pirmajā sezonā Jaunajā Rīgas teatrī spriests par *«Uguns*

---

[1] Vēstule J. Raiņa vārdā nosauktajā Valsts literaturas muzejā, inv. 396
[2] Jaunā Dienas Lapa, 1910., 15.

Lilija Erika Spidolas lomā Raiņa «Uguni un naktī».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA ★

un nakts» uzņemšanu repertuarā. Toreizējais direktors J. Duburs domāja, ka ārkārtīgi sarežģītā luga nav teatrim pa spēkam. Pēc A. Mierlauka stāšanās direktora amatā jautājumu 1909. gada rudenī apsprieda no jauna un nolēma sākt priekšdarbus. Teatrim trūka līdzekļu tik dārgam inscenējumam. Nolēma aicināt sabiedrību palīgā. Teatrim izdevās ieinteresēt plašas aprindas un noorganizēt subskripciju. Biedrības, strādnieki, demokratiskā inteliģence atsaucās ar sajūsmu. Materialais un moralais atbalsts nodrošināja iespēju veikt inscenējumu un kāpināja skatuves mākslinieku enerģiju un darba prieku. Rainis vēlāk varēja teikt: «Un nav jau man vien jāpateicas, tas darbs ir pamazām vien, gluži nemanot, tapis par sabiedrisku darbu. To ir izdarījušas strādnieku biedrības un demokratija, progresivā prese un kritika un visa ieinteresētā publika.»[1]

Raiņa «senā dziesma jaunās skaņās» sacerēta 1903.—1904. gadā, kad, kā dzejnieks saka, «visi dvašojām drausmīgi skaistā priekšsajūtā un gatavojām lielo 1905. gadu».[2] Revolucijas atmosfera vēsmo ap Raiņa ģenialo darbu. Stolipina reakcijas naktī Raiņa vārds atgādināja tautai piekto gadu. Viņš bija varoņdrosmes un nesalaužamā cīņas gara diženais paudējs. «Uguns un nakts» pieder pie Raiņa nemirstīgās piektā gada dzejas. «Piektā gada zobens blāzmo viņa rokās», saka J. Sudrabkalns par «Uguns un nakts» autoru.[3] Tāpēc saprotama sabiedrības kvēlā vēlēšanās redzēt «Uguni un nakti» uz skatuves.

«Uguns un nakts» ir gluži jauna veida luga latviešu dramaturģijā, dzejiski spoža, filozofiski dziļa, veidojumā neparasti komplicēta.

Būdama pēc formas fantastiska teiku luga, dramatiska poema, kuras tēli ir folkloras tēlu pārkausējums revolucionara rakstnieka daiļradē, «Uguns un nakts» būtībā ir filozofiska luga, kas risina domu par sabiedrības attīstību. Teikas forma, kas nenovelk ciešas robežas laikā un telpā, ļauj rakstniekam aptvert ilgstošus vēsturiskus procesus. Rainis «Ugunī un naktī» tēlo, kā viņš pats saka, «masas un idejas viņu attīstībā jeb maiņā». Attīstība viņam notēlojas kā spiralveidīga virzība arvien jaunos lokos. Latviešu teiku varonis Lāčplēsis iemieso tautas masu spēku, viņa cīņa pret iebrucējiem vāciem un visiem mošķiem vispārinājumā nozīmē — cīņu pret jebkuru ekspluataciju un vispirms proletariata revolucionaro cīņu. «Ja gribat materialu substratu Lāčplēsim, tad tas varētu būt proletariats, kurš fak-

---

[1] J. Raiņa vēstule, J. Raiņa vārdā nosauktais Valsts literaturas muzejs, inv. 396.

[2] Rainis, Dzīve un darbi, I, 1925., 367. lpp

[3] J. Sudrabkalns, J. Raiņa «Uguns un nakts» simtā izrāde, Cīņa, 1949., 218

tiski nesis visas šķiru cīņas un arī cīņas garu,» saka dzejnieks.[1] Rakstnieka-socialista domu par darbaļaužu cīņu, kas ved uz socialistisko revoluciju, labi saprata strādnieku skatītāji Jaunā Rīgas teatra izrādēs. Tāpēc šīs izrādes guva politisku nozīmi.

Sarežģīts, dialektiski pretrunīgs, dramatiski piesātināts un dzejas mirdzumā ietērpts ir Spīdolas tēls — dailes un kulturas iemiesojums, reizē attīstības un pārvērtību idejas nesējs. Spīdola kļūst par Lāčplēša sabiedroto cīņā pret apspiedējiem. Doma virzās uz nākotnes «Spīdolas valstību», kur risināsies «skaistā cīņa», brīvai darba tautai ceļot kulturu. «Uguns un nakts» tēlu spilgtums un nozīmīgums, dzejiskās izteiksmes bagātība piešķīra idejiski dziļajai lugai lielu emocionalas iedarbības spēku.

Raiņa darba iestudēšana, trūkstot paraugiem, bija ārkārtīgi grūts uzdevums teatrīm. No skatītājiem luga prasīja spēju izlobīt visā mākslinieciski daudzkrāsainajā audumā ieveidoto filozofisko domu. Ir teatrim, ir skatītājiem daudz palīdzēja progresivo kritiķu Andreja Upīša, P. Roberta (R. Pelšes) u. c. raksti, kas sniedza lugas iztirzājumu, atsedza idejisko saturu, noskaidroja simboliku.

«Uguns un nakts» sagatavošanas darbi A. Mierlauka vadībā ieilga. Melnsimtnieku aprindas lūkoja novērst lugas izrādes, denuncēdamas «Uguni un nakti» kā musinošu sacerējumu. Policija aizliedza ielaist skatītājus ģeneralmēģinājumā un ar cenzuras eksemplaru rokās sekoja izrādēm, bet aizliegt neizdevās. Kad pienāca ilgi gaidītā pirmizrādes diena, skatītāji gāja kā uz svētkiem. «Jaunā Dienas Lapa» rakstīja: «Šodien «Uguns un nakts» pirmizrādes diena Jaunajam Rīgas teatrim ir svētku diena, latviešu mākslas un kulturas svētki, kam ir arī sava ievērojama sabiedriskā nozīme.»[2] Skatītāju atsaucība bija neredzēti liela. «1911. gada 26. janvarī pirmoreiz no skatuves tautā spēcīgi iešalca Raiņa kvēlie, cīņas aicinājuma pilnie vārdi. Spīdolas noslēguma fraze: «Vēl cīņa nav galā un nebeigsies!» izraisīja skatītājos milzu saviļņojumu, kāpināja viņu pārliecību, ka pretvaras nomāktā 1905. gada revolucija bijusi tikai priekšspēle daudz varenākai masu sacelšanās kustībai, kas sniegs uzvaru. Sceniskajā plāksnē Alekša Mierlauka vadītais iestudējums nozīmēja gluži jauna etapa sākumu latviešu teatrī.» Tā raksta, atcerēdamies «Uguns un nakts» pirmizrādi, PSRS Tautas mākslinieks Ed. Smiļģis.[3]

Līdzīgu panākumu latviešu teatra vēsture vēl nezināja. Divas nedēļas no vietas izrādīja vienu vien lugu — «Uguni un nakti» — 13 reizes, vienmēr pilnīgi izpirktā zālē, pie kam pirmās 10 izrādes bija par paaugstinātām cenām. No 26. janvara līdz sezonas slēg-

[1] J. Rainis, Kopoti raksti, 7. sēj., 1950., 552. lpp.
[2] Jaunā Dienas Lapa, 1911., 20.
[3] Literatura un Māksla, 1949., 38.

šanai teatrī pavisam notika 62 izrādes, no tām 44 bija «Uguns un nakts». No laukiem, pat no Krievijas pilsētām brauca latvieši uz Rīgu skatīties «Uguni un nakti». Daudzi toreizējo izrāžu aculiecinieki domā tāpat kā Andrejs Upīts, kas saka: «Sajūsma, ar kādu skatītāji uzņēma izrādi, ne pirms, ne pēc tam latviešu teatrī nav piedzīvota.»[1]

Luga palika Jaunā Rīgas teatra repertuarā, kamēr vien teatris pastāvēja, t. i., līdz 1915. gadam. Svinīgs raksturs bija 50. izrādei 1912. gada 14. februarī un 100. izrādei 1914. gada 15. aprilī. Par 50. izrādi «Jaunā Dienas Lapa» rakstīja: «Aktieri spēlēja ar sevišķu sajūsmu. Beigās visiem galveno lomu tēlotājiem no direkcijas puses tika pasniegtas puķu balvas, un apmeklētāju aplausi negribēja rimties. No personala un no direkcijas tika izsūtītas arī autoram apsveicināšanas telegramas.»[2] Simtajā izrādē nolasīja Raiņa atsūtīto dzejoli «Sveiciens uz «Uguns un nakts» simto izrādi».

Piecās sezonās dažām galvenajām lomām mainījās tēlotāji. Jāmin: Lāčplēsis — Ed. Smiļģis, Spīdola — T. Banga, L. Ērika un O. Muceniece, Laimdota — B. Skujeniece un M. Šmitchene, Kangars — A. Mierlauks, Melnais bruņinieks — G. Žibalts, ragana — B. Rūmniece, Koknesis — V. Švarcs.

Vērtēdams «Uguns un nakts» pirmā inscenējuma vēsturisko nozīmi, Andrejs Upīts raksta: «Ar tautas līdzdalību izveidotais darbs pirmoreiz parāda, ka latviešu dramas teatris nav ierobežots spēlēt tikai šaura apjoma skatu lugas un banalas klasiķu interpretacijas. Lieliskās dekoracijas un Nikolaja Alunāna muzika demonstrē tās iespējas, ko plašāka vēriena izrādei piešķir šie iespaidīgie palīga līdzekļi. Aktieri radinās atraisīties no iesīkstējušās spēles rutinas, iejusties dzejnieka ideju tēlos un iekļaut savu tēlojumu skatītāju masas iedvesmotā kopējā jutoņā. Raiņa «Uguns un nakts» apzīmē veselu pavirzienu uz augšu latvju skatuves mākslas kulturā. Bez tam tā arī pašu dramaturģiju paceļ manāmi augstākā pakāpē, vismaz tā saucamās vēsturiskās dramas laukā... Pati galvenā tomēr ir «Uguns un nakts» sabiedriskā nozīme. Drama pievilkusi teatrī tūkstošos skaitāmas masas, it sevišķi no strādnieku šķiras, radinājusi ļaudis pie dailes un tās nestās idejas. Patvaldnieciskā režima un melnās reakcijas gados līdz pat 1. pasaules karam luga nav ļāvusi sakalst piektā gada kaisītai sēklai, uzturējusi dzīvu latvju tautā dziņu pēc brīvības un palīdzējusi audzēt spēkus, kas cenšas to iekarot.»[3]

Pēc «Uguns un nakts» panākumiem sabiedrība ar ļoti lielu interesi gaidīja Raiņa jaunās lugas *«Indulis un Arija»* pirm-

---

[1] Andrejs Upīts, Latviešu literatura, I, 1951., 237. lpp.
[2] Jaunā Dienas Lapa, 1912., 38.
[3] Andrejs Upīts, Latviešu literatura, I, 1951., 237. lpp.

izrādi Jaunajā Rīgas teatrī 1912. gada 3. aprilī. Pārpildītajā zālē atkal valdīja pacilāta svētku noskaņa. Izrāde atstāja spēcīgu iespaidu. Līdz sezonas beigām notika 30 «Induļa un Arijas» izrādes, no kurām daudzas bija pilnīgi izpirktas.

Dienu pēc «Induļa un Arijas» pirmizrādes — 1912. gada 4. aprilī nāca asiņainie Ļenas notikumi, uz kuriem Krievijas proletariats atbildēja ar masu streikiem, demonstracijām un mītiņiem. «Ļenas dienas līdzīgi viesulim iebrāzās tajā «nomierināšanās» atmosferā, ko bija radījis Stolipina režims.»[1] J. V. Staļins rakstīja par to Pēterburgas boļševistiskajā avīzē «Zvezda»: «Šāvieni pie Ļenas sadragāja klusēšanas ledu, un — sakustējās tautas kustības upe. Sakustējās!»[2] Rīgā strādnieku kustības uzplūdu sākumu spilgti iezīmēja varenais streiks 1912. gada 18. aprilī. Tas lika nodrebēt ekspluatatoriem, atgādinot tautas kustības spēku 1905. gadā un liekot nojaust jaunas revolucijas tuvošanos.

Tieši šinīs dienās, kad lielie politiskie notikumi saviļņoja visu prātus, progresivo skatītāju masas pildīja Jaunā Rīgas teatra zāli un ar kāpinātu uzmanību sekoja Raiņa tēliem, uztvēra dziļās domas, kas bija tērpušās krāšņas dzejas formā. Tēlojot seno teiku varoņu likteņus, Rainis rakstījis lugu ar revolucionarās kustības izraisītu problematiku par brīvo nākotnes valsti: tā taps, kad tautas vienotā cīņā gāzīs visu tautu apspiedējus un karu izraisītājus, tautu naida sludinātājus. Tā ir Induļa jaunā atziņa, kas veidojas traģiskajā Arijas mīlestībā, rūgtajā pieredzē vācu ieņemtajā pilī, konfliktā ar Mintautu, vēstures gaitas vērojumā, kad tauta grimst ekspluatacijas jūgā un, tautas masas izmantojot, saprotas dažādu tautību apspiedēji. Luga izskan kā drošinājums un aicinājums: šī brīvā valsts būs, jo darba tauta cīnās — varoņi iet no pagātnes uz nākotni. Sevišķs uzsvars lugā likts uz tautu draudzības ideju. «Induļa un Arijas» politiskā doma, demokratijas ideja modināja nemiera pilnajās 1912. gada apriļa dienās spēcīgu atbalsi sabiedrībā.

Andrejs Upīts savā kritikā toreiz rakstīja par «Induli un Ariju»: «Traģedijas tēlojumu krāsu dažādībai cauri mirdz proletariata ideju ugunis ... Pilnīgi viņu izjust un līdzdzīvot spēj tikai darbaļaužu šķira, kuras centienu atbalsis skan teiksmaino varoņu valodas dārdošajā dzejā.»[3] No marksistiskās kritikas viedokļa lugu analizēja arī R. Pelše. Turpretim buržuaziskā kritika vairāk vai mazāk noklusēja lugas politisko pamatdomu un raksturoja «Induli un Ariju» tikai kā romantisku mīlestības traģediju. Tā darīja arī J. Duburs plašā analitiskā apcerējumā, ko

---

[1] Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsture. Īsais kurss, 1952., 155. lpp.

[2] Turpat.

[3] Andrejs Upīts, Latviešu rakstniecība, Vārds, I, 1912., 230. lpp.

Aleksis Mierlauks Kangara lomā Raiņa «Uguni un nakti».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

iespieda Derīgu grāmatu nodaļas žurnals «Druva». Duburs nepareizi raksturoja Induli pretstatā tautas masai, jo Induļa uzskati atšķiroties no tautas uzskatiem kā diena no nakts. Progresivā kritika vērsās pret Duburu, kas Raiņa traģediju «padara par vienkāršu mīlestības bēdu lugu»[1].

«Indulis un Arija» palika Jaunā Rīgas teatra repertuarā līdz pat darbības izbeigšanai 1915. gada vasarā. To izrādīja 60 reizes. Galvenās lomas tēloja: Induli — A. Amtmanis-Briedītis (pirmizrādē) un Ed. Smiļģis, Ariju — T. Banga un L. Ērika, Vizbulīti — B. Skujeniece un M. Šmitchene, Pudiķi — G. Žibalts, Tuši — B. Rūmniece un O. Āriņa, Mintautu (1913.) — A. Mierlauks, Uģi — T. Amtmanis.

Pēc šo Raiņa lugu lielajiem panākumiem Jaunais Rīgas teatris iestudēja arī *«Pusidealistu»* (1912.). Izrāde palīdzēja atmaskot nacionalistiskās buržuazijas «viskopas» ideju, kuru šai laikā atkal centīgi skandināja. Buržuaziskā kritika pūlējās izlikties, ka Raiņa satira to neskar, ka «nacionalā ideja» it kā esot kaut kas augstāks nekā parādības, pret kurām vērsies Rainis. «Latvija» rakstīja: «Neliegsim, ka tautiskajai idejai savas negatīvās puses, bet kāda daļa nacionalajai idejai ar šiem piekabinājumiem?»[2] Turpretim progresivā kritika pareizi aizrādīja uz lugas aktualitati: «Tautas gara mantu vākšana, senču tikumu piekopšana, nekaltu riteņu propaganda — šie paņēmieni nenoderēja vis tam, lai tiešām pastrādātu kulturas darbu, veicinot senatnes un līdz ar to tagadnes un nākotnes labāku izprašanu, bet lai «tautas brāļus» apmuļķotu, atturētu tos no sava stāvokļa kritiskas novērtēšanas... Vai visa tā ļaužu muļķošana, ko patlaban piekopj melni, tumši vīri, nevar dot drīz atkal rakstniekiem vielu sacerēt «nevēsturiskas joku lugas»?[3]»

Nākamās Raiņa lugas *«Pūt, vējiņi!»* pirmizrāde notika Pēterpilī Latviešu labdarības biedrības jubilejā 1913. gada 6. oktobrī, pēc tam Jaunajā Rīgas teatrī 1914. gada 31. janvarī. Skatītāji jauno lugu drīz iemīlēja. Līdz sezonas beigām to izrādīja Jaunajā Rīgas teatrī 30 reizes, nākamajā sezonā 15 reizes. 1914. gada vasarā divi aktieru ansambļi A. Mierlauka un Tijas Bangas vadībā apceļoja Latviju, iepazīstinādami ar Raiņa jauno darbu tālus novadus. «Pūt, vējiņi!» vieglāk izrādāma nekā iepriekšējās Raiņa dramas, tāpēc tā drīz ieviesās arī pašdarbības skatuvju repertuarā un ar laiku kļuva par visvairāk iestudēto Raiņa darbu.

«Pūt, vējiņi!» ir dramatiska «tautas dziesma», kur uz skatuves atdzīvojas folkloras tēli: sērdienīte un mātes meitas, svešā māte, dzērājpuisis. Rainim izdevies asi iezīmēt socialās pret-

---

[1] Jaunā Dienas Lapa, 1912., 70.
[2] Latvija, 1912., 225.
[3] Jaunā Dienas Lapa, 1912., 228.

runas, parādīt pretstatā mantīgajiem ļaudīm vienkāršo darba cilvēku ar tā likteni, taisnību, cīņu par savas laimes tiesībām. Baiba un Orta ir etiski skaidras latviešu darba sievietes tēli, kas veidoti ar lielu dzejisku iejūtu un psiholoģisku smalkjūtību. Tēlu asais socialais pretstatījums, attieksmju pēkšņais samezglojums, mīlas jūtu pamošanās un straujā uzplaukšana, pārvērtības cilvēkā stipro jūtu varā — viss tas piešķir lugai spriegu dramatismu. Labi izdevusies arī lugas kompozicija ar stingri vienotu darbību, grodi vērptu sižeta pavedienu, spēcīgu kāpinājumu; lugā ievērota klasiskās poetikas prasītā laika vienība, zināmā mērā arī vietas vienība.

Kā ģenials, tautai tuvs dzejnieks Rainis turklāt panācis, ka lugai piemīt folklorai līdzīgs tautas dzīlēs dzimušas dzejas svaigais, nevīstošais skaistums. Spēcīga dramatisma un dzidra lirisma saliedējums piešķir lugai lielu valdzinājuma spēku. Ne velti «Pūt, vējiņi!» ir pirmā latviešu luga, kas gūst panākumus uz daudzām padomju tautu skatuvēm.

Jaunajā Rīgas teatrī Uldi tēloja Ed. Smiļģis un A. Amtmanis-Briedītis, Baibu — M. Šmitchene, Zani — T. Banga un jaunā aktrise E. Viesture, Andu — L. Ērika, Didzi — Kr. Koškins, Ortu — B. Rūmniece, saimnieci — H. Freimane, Gatiņu — K. Hamsters, Ciepu — O. Āriņa un O. Muceniece.

Rainis ar savu daiļradi iedvesmoja Jauno Rīgas teatri un lielā mērā sekmēja tā augšupeju. Teatra mākslinieki juta viņu sev tuvu, informēja par teatra jautājumiem, lūdza padomu.

Cieši sakari ar Jauno Rīgas teatri bija arī Andrejam Upītim. Saistībā ar abiem lielākajiem latviešu revolucionarajiem rakstniekiem Jaunais Rīgas teatris spēja veidot tādu repertuaru, kāda līdz tam nebija nevienā latviešu teatrī. Progresivais repertuars, kas atbilda tautas masu aktualajām interesēm, radīja pamatu latviešu skatuves mākslas straujai un spēcīgai attīstībai. Sakaros ar darba tautas cīņu ceļiem latviešu teatris pacēlās augstākā līmenī. Rakstīdams par Raini, Andrejs Upīts toreiz varēja teikt: «Pamatšķiras kustība piecos gados latviešu dramu pacēlusi augstāk nekā divdesmit piecos to paspēja pilsonība ar saviem fondiem un godalgām. Te ir redzams sabiedrisko un idejisko spēku samērs. Darbaļaužu šķira radījusi latviešu dramu un arī latviešu teatra mākslu šā vārda patiesā nozīmē.»[1]

Ja Rainis risināja darba tautas atbrīvošanās kustības problemas teiksmainas dramas formā, tad Andrejs Upīts pirmoreiz uz latviešu skatuves parādīja realistiskā lugā latviešu rūpniecības proletariatu un tā cīņu problemas. «Pusidealista» ievadīto nacionalistiskās buržuazijas atmaskojumu turpināja un veidoja tālāk Andrejs Upīts daudzās satiriskajās komedijās.

[1] Vārds, I, 1912., 230. lpp.

Jau savā pirmajā sezonā Jaunais Rīgas teatris izrādīja Andreja Upīša viencēlienu ciklu *«Pārcilvēki»* (1909.). Tanī rakstnieks satiriskas komedijas līdzekļiem atmaskojis dekadentus, izmantodams skatuvi kā tribīni cīņā pret reakcionaro strāvu, kuras apkarošana Stolipina reakcijas gados bija ārkārtīgi svarīgs uzdevums. Šais viencēlienos Andreja Upīša dramaturģija ieguva to sabiedriskās cīņas ieroča asumu un mērķtiecību, kas tai arvien turpmāk raksturīga. Dramaturģija kļuva tikpat iedarbīga kā viņa publicistika, satira un episkā proza. Populārāko cikla viencēlienu «Homo sapiens» izrādīja uz daudzām skatuvēm, un Andreja Upīša nesaudzīgās, spilgtās satiras gaismā tauta skaidrāk saredzēja dekadences īsto raksturu. Latviešu satiriskā komedija nekad līdz tam vēl nebija spējusi būt tik aktuala, trāpīga un iedarbīga kā «Pārcilvēkos», tāpēc šim ciklam ierādāma ievērojama vieta latviešu komedijas attīstības vēsturē.

«Pārcilvēki» ir spilgtākais sasniegums Andreja Upīša dramaturģijas pirmajā posmā, kad autors, palēnām iestrādādamies un apgūdams grūtākā literaturas veida techniku, rakstīja vēl tikai viencēlienus.

Sadarbībā ar tā laika vadošo latviešu teatri veidojās nākamā attīstības pakāpe Andreja Upīša dramaturģijā, ko iezīmē viņa pirmā lielā luga *«Balss un atbalss»* (1911.). Kā realistiska sociala drama «Balss un atbalss» bija novatorisks solis latviešu dramaturģijā.

Lugas darbība norisinās baigajos Stolipina reakcijas gados, kad revolucionarā partija nospiesta pagrīdē un strādnieku masām nolaupītas viselementarākās tiesības. Centrālā persona — vecais strādnieks Avots, revolucionaro cīņu dalībnieks, kam nācies trīs gadus pavadīt cietumā — smagi sajūt briesmīgā laika slogu. Viņam šķiet, ka jaunā cīņā vairs nevadīs viņa paaudze — «mēs, vecie, nogurušie, šaubīgie». Avots domā, ka «laikam gan mēs, tā vecā paaudze, vairs nederam jaunajam laikam», īpaši tāpēc, ka šīs strādnieku paaudzes vairākums ir ienācēji no laukiem, kas nespēj atbrīvoties no zemnieka psicholoģijas. «Mēs neesam fabrikas strādnieki, mēs esam fabrikas dūmu un putekļu apkvēpināti zemnieki,» nepareizi spriež Avots. Tāpēc visas nākotnes cerības viņš saista ar nākamo paaudzi. «Mūsu bērni šajā ziņā būs laimīgāki. Pilsētā viņi dzimuši, fabriku dūmos un ielu putekļos uzauguši — no mazām dienām darba troksnī pieraduši. Viņi nemaldīsies vairs, viņi varēs ceļu rādīt.» Avots saka savam dēlam: «Tu esi strādnieka bērns, un strādnieka asinis tev tek dzīslās.» Notikumu loģika rāda, ka šī Avota teorija ir aplama: ne jau asinis nosaka, vai cilvēks kļūst par revolucionaru cīnītāju. Rūgtas ir Avota ciešanas, kad paša bērni — Jānis un Anna zūd strādnieku cīņas pulkiem. Jānis, medicinas students, aiziet renegata ceļu. Pie tēva paliek meita Rasma un palīdz viņam atrast

spēku cīņai. Kopā ar Rasmu redzam strādnieku kustības darbiniekus Zariņu un Amaliju. Aiz viņiem jūtam nesaliektu un neiebiedējamu cīnītāju rindas, kas sakļaujas ciešāk, atbrīvojoties no renegatiem.

Luga apliecināja, ka proletariata cīņas gatavība Stolipina reakcijas gados nebija salauzta. «Balss un atbalss» saviļņoja tā laika progresīvos skatītājus, kas uztvēra lugu kā ievērojamu notikumu.

«Balss un atbalss» pirmizrādes recenzijā «Jaunā Dienas Lapa» rakstīja: «Sezonas atklāšana Jaunajā Rīgas teatrī vakar bija spoža. Pārpildīta izrāde, jauns mākslinieciski inscenējums un iestudējums, interesanta jauna luga un tamdēļ arī svētku sajūta. Jaunais teatris tiešām tagad ir «uzvarējis». Nāk prātā, cik naidīgi pret viņa nodibināšanu un darbību izturējās gan pilnīgi atklāti, gan drusku apslēpti visa tautiskā prese un tautiskās aprindas.» Par pašu lugu recenzijā teikts: «Lugu iz strādnieku dzīves rakstīt mūsu dramatiskās cenzuras apstākļos ir gandrīz neiespējams darbs. Upītis to ir iespējis un ar to mūsu dramatisko literaturu padarījis par vienu oriģinalu un patiesi jaunu darbu bagātāku.»[1]

«Jaunais Laiks» rakstīja recenzijā par «Balss un atbalss» pirmizrādi: «Ir diezgan drošs solis rādīt pie tagadējās dramatiskās cenzuras apstākļiem kaut ko realu un patiesu no tagadnes strādnieku dzīves, — no strādnieku šķiras centieniem un sabiedriskiem idealiem. Varbūt šie «neatkarīgie apstākļi» arī pa daļai izskaidro, kāpēc mēs Upīša lugā neredzam strādniekus tur, kur viņu aktivitate, viņu cīņas un dzīves traģisms visspilgtāk parādās... Aspazijas «Sidraba šķidrautam» bija panākumi tad, kad lielu lomu spēlēja piļu sagrūšanas un sarkanās liesmas, bet Upīša dramai būs savi panākumi tagad, kad dažādie «atkritēji» un «noliedzēji» ir tik bieži sastopami, kad sabiedriskā diferenciacija laiž visdziļākās saknes, izpostīdama pat ģimenes kopību.»[2]

Reakcionārā buržuaziskā prese pēc pirmizrādes bija spiesta atzīt, ka «luga turēsies uz latviešu skatuves», bet, noklusēdama idejisko domu, lūkoja mazināt iespaidu ar dažādām kritiskām piezīmēm: «Par dramu, šī vārda parastā nozīmē, lugu grūti saukt.»[3]

«Balss un atbalss» guva lielus panākumus. Andrejs Upīts pats liecina: «Tas bija mans pirmais ievērojamākais panākums dramatiskajā rakstniecībā. Skatītāji lugu saņēma ar ovacijām. Trīspadsmit reizes no vietas viņa tika izrādīta Jaunajā teatrī, pēc

---

[1] Jaunā Dienas Lapa, 1911. g. 20. augustā.
[2] Jaunais Laiks, 1911. g. 23. augustā.
[3] Dzimtenes Vēstnesis, 1911., 190.

Gustavs Žibalts Melnā bruņinieka lomā Raiņa «Uguni un naktī».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

tam apceļoja visu Latviju. Pēc manas nepilnīgas statistikas viņa jau pirmajā sezonā piedzīvoja ap 100 izrāžu.»[1]

«Balss un atbalss» izrādes notika vienā laikā ar «Uguns un nakts» izrādēm. Abas revolucionaro rakstnieku lugas bija atbalsts strādnieku kustībai Stolipina reakcijas apstākļos, kad revolucionarās partijas darbība norisinājās pagrīdē.

Andreja Upīša nākamo lugu *«Viens un daudzie»* cenzura 1913. gada 18. martā aizliedza. Cenzora ziņojumā toreiz teikts: «Autors jūt līdzi strādnieku kustībai un uzskata streiku par līdzekli strādnieku ekonomiskā stāvokļa uzlabošanai. Turpretim par privato labdarību autors zobojas, kā redzams, piemēram, no tā, ka lielu otra cēliena daļu aizņem kariķētā veidā notēlotā Labdarības biedrības komitejas sēde, kas pēc ilgas spriešanas piešķir badā mirstošai sievietei ar pieciem maziem bērniem tikai piecus rubļus. Ievērojot to, ka Rīgā vēl arvien nav aprimusi strādnieku streiku kustība, domāju, ka šī luga, kurā attēlots konflikts starp darba devēju un strādniekiem, izrādīšanai nav atļaujama.»[2] Andreja Upīša «Viens un daudzie» varēja parādīties uz skatuves tikai pēc patvaldības sagrāves.

Līdzās piecām Raiņa lugām Jaunais Rīgas teatris inscenēja arī piecas līdz tam sarakstītās Aspazijas lugas. Jau pirmās sezonas beigās izrādīja «Vaideloti» A. Mierlauka režijā. «Vaidelotes» panākumus veicināja skaistais skatuves ietērps. Luga izrādīta 37 reizes. Nākamajā pavasarī Jaunais Rīgas teatris inscenēja «Raganu», bet drīz pēc tam *«Sidraba šķidrautu»* (1910.), kas bija aizliegts kopš 1905. gada beigām. Luga nu saucās galvenās varones vārdā par «Gunu». Laikam tā izdevās vieglāk dabūt atļauju, jo «Sidraba šķidrauta» vārds cariskajām iestādēm bija pārāk nelabā atmiņā. Bet piektā gada atcere toties sekmēja tautas interesi. Tūlīt pēc atļaujas saņemšanas — 1910. gadā populāro lugu rādīja četri teatri (Apollo un Jaunais teatris Rīgā, Latviešu un Jaunais teatris Liepājā). Jaunais Rīgas teatris «Sidraba šķidrautu» izrādīja 36 reizes, paturot to repertuarā līdz 1914. gadam. «Sidraba šķidrauts» arī šais gados vēl guva progresīvu atbalsi, jo izrāžu iespaidi skatītāju apziņā asociējās ar 1905. gada atmiņām, tāpēc K. Skalbe, stāvēdams «tīrās mākslas» pozicijās, recenzijā par «Sidraba šķidrauta» izrādi sūrojās, ka «Jaunā Rīgas teatra aktieri kliedz pāri lomai uz galeriju, meklēdami kādu citu — ne mākslas atbalsi»[3], t. i., politisku atbalsi.

Nelegālā revolucionārā kustība laukos skarta J. Linduļa labākajā lugā *«Dižūdru Māle»*, kas iesniegta Jaunā Rīgas teatra

---

[1] Andrejs Upīts, Rīta cēliens, 52. lpp.

[2] Центральный гос. исторический архив, Ленинград. Фонд 776. опись 26, ед. хран. 26, 80. lpp.

[3] Dzimtenes Vēstnesis, 1910., 112.

organizētajā konkursā 1912. gadā. «Dižūdru Māle» guva atzinīgus novērtējumus, un to vēl diezgan ilgus gadus izrādīja uz citām skatuvēm.

Daudz skatītāju un labi panākumi bija brāļu Kaudzīšu romana *«Mērnieku laiki»* dramatizējumam, ko Jaunais Rīgas teatris ieveda latviešu teatra repertuarā, pirmoreiz izrādot 1911. gada 11. martā, Gustava Žibalta 10 gadu darba jubilejas vakarā. Jubilars tēloja Ķenci, B. Rūmniece — Annužu, A. Mierlauks — Teni, A. Amtmanis-Briedītis — Kasparu, T. Banga — Lienu, R. Kalniņš — Švaukstu, H. Freimane — Oliņieti. «Mērnieku laiki» pēc tam arvien no jauna iestudēti latviešu teatrī.

No agrāk pazīstamām latviešu lugām Jaunais Rīgas teatris ar panākumiem izrādīja «Indrānus» un «Mūsu senčus». Bez tam repertuarā bija R. Blaumaņa «Ugunī», «Trīnes grēki», «Pazudušais dēls»; J. Paleviča «Purvā», «Preilenīte»; A. Alunāna «Lielpils pagasta vecākie»; A. Brigaderes «Ceļa jūtīs», «Sprīdītis»; J. Rozentala-Ķrūmiņa «Sarkanais kungs»; Zeiboltu Jēkaba «Mājas naids»; E. Treimaņa-Zvārguļa «Svešinieki» utt.

Ievērojamu vietu Jaunā Rīgas teatra repertuarā ieņēma krievu lugas. No lielajiem krievu realistiem teatra repertuarā bija: M. Gorkijs («Dibenā»), A. Čechovs («Tēvocis Vaņa», «Kaija», «Trīs māsas», «Ķiršu dārzs»), N. Gogolis («Revidents»), I. Turgeņevs («Žēlastības maize»), Ļ. Tolstojs.

1910. gadā Jaunajam Rīgas teatrim izdevās dabūt cenzuras atļauju izrādīt latviski Ļeva Tolstoja *«Izglītības augļus»*. Komediju teatrim pārtulkoja Andrejs Upīts.

«Izglītības augļu» konflikta pamatā ir dziļās pretišķības starp nabadzībā nospiesto zemniecību un bagāto ekspluatatoru virsslāni, kas absoluti tāls tautai, pilnīgi vienaldzīgs pret tautas ciešanām. Zvezdincevs ir 24 tūkstošu desetinu zemes īpašnieks dažādās guberņās, bet zemniekiem, kas nonākuši visdziļākajā trūkumā, nav pat tik daudz zemes, kur vistai brīvi paskraidīt. Ar tautas acīm Tolstojs savā komedijā skatījis aptaukojušos, notrulinājušos augstākās sabiedrības dīkdieņus, ar tautas spriedumu tos tiesājis, ar tautas smiekliem tos asprātīgi atmaskojis.

«Izglītības augļi» tā laika latviešu skatītājam bija saturā visai tuva luga, kas izraisīja dzīvu atbalsi. Ikviens taču tik labi pazina šejienes trulos, augstprātīgos baronus, lielo latifundiju īpašniekus, zemnieku izsūcējus. Kurš Rīgā nezināja parazitisko dzīvi šejienes bagātnieku savrupmājās un plašajos dzīvokļos, kur nosita laiku tādi paši dīkdieņi, kur bija tādas pašas pretišķības ar vienkāršo cilvēku.

«Izglītības augļu» izrādes afišā 1910. gadā, starp citu, redzam tagadējā PSRS Tautas mākslinieka Alfreda Amtmaņa-Briedīša vārdu. Viņš tēloja jauno Zvezdincevu — tieslietu kan-

didatu, elegantu slaistu, kura nopietnākās rūpes ir riteņbraucēju, rikšošanas sporta un medību suņu audzētāju biedrību biedra gaitas. Lugā ļoti nozīmīgu lomu — sprigano, sirsnīgo istabeni Taņu — tēloja Tija Banga.

Lielu interesi modināja pēc Tolstoja nāves atrastā luga *«Dzīvais mironis»*. Jau mēnesi pēc dramas pirmiestudējuma Maskavas Dailes teatrī 1911. gadā to trijos tulkojumos steidzās rādīt latviešu skatītājiem trīs lielākie teatri Rīgā un Liepājā. Par pirmizrādi Jaunajā Rīgas teatrī recenzijā rakstīts: «Izrādei bija svinīgs raksturs: pārpildīta zāle, ļoti uzmanīga un uzņēmīga publika un vislielākā gaidīšana.»[1]

«Dzīvā miroņa» apsūdzības spēks, tēlu tipiskums un psiholoģiskais dziļums, konflikta neparasti spriegais mezglojums, spēcīgais emocionalais strāvojums uzreiz iekaroja skatītājus, un luga guva lielus panākumus. Desmit gados tā latviešu profesionalajos teatros rādīta septiņos inscenējumos.

Daudz izrādīja arī jaunāko krievu autoru darbus, bet tā ir viskļūmīgākā daļa Jaunā Rīgas teatra repertuarā. Šo lugu izvēlē izpaužas skaidru progresivu principu trūkums. Nepelnīta cieņa parādīta renegatam L. Andrejevam, iestudējot 9 lugas, un mietpilsonisko laika kavēkļa lugu ražotājam V. Riškovam, no kura darbiem repertuarā uzņemti pieci. Pat M. Arcibaševa banalo «Greizsirdību» Jaunais Rīgas teatris steidzās 1914. gadā iestudēt, sacenzdamies ar Interimteatri. Pēc 1911. gada Jaunais Rīgas teatris nav iestudējis neviena liela krievu dramaturga darbu (atskaitot «Revidenta» atjaunojumu), lai gan krievu lugu skaits repertuarā nesamazinājās. Šai daļā repertuars pēc 1911. gada paseklinājās.

Izvēloties Rietumeiropas dramaturģijas darbus, Jaunais Rīgas teatris sevišķu vērību pievērsa laikmetiskām lugām ar socialu problematiku. No Rietumeiropas jaunlaiku dramaturgiem pirmajā vietā Jaunajā Rīgas teatrī bija Henriks Ibsens ar 10 lugām. No tām visvairāk izrādīts «Brands» un «Ziemeļu varoņi». Repertuarā bija arī «Spoki», «Heda Gablere», «Meža pīle», «Rosmersholma», «Nora», «Svētki Solhaugā», «Jaunatnes savienība», «Kad mēs, mirušie, mostamies».

Pēc H. Ibsena tūlīt minams G. Hauptmanis ar 6 lugām, no kurām sevišķi bieži izrādīja Raiņa tulkoto «Nogrimušo zvanu» (1909.—1915. g. 32 izrādes). Vēl Jaunā Rīgas teatra repertuarā bija «Vientuļi cilvēki», «Pirms saules lēkta», «Fūrmanis Henšelis», «Elga» un «Hannele».

Tāpat daudz izrādīti holandiešu rakstnieka H. Heijermansa darbi ar socialu problematiku, īpaši «Septītais bauslis», jau no Jaunā latviešu teatra un Apollo teatra pazīstamā «Cerība uz

[1] Jaunā Dienas Lapa, 1911., 249.

svētību» u. c. Pie vispopulārākajiem tulkojumiem Jaunā Rīgas teatra repertuarā jāpieskaita vācu rakstnieka E. Rozenova luga «Ogļraktuvēs» («Pakrēšļa ļaudis»), kas tēlo strādnieku posta pilno dzīvi kapitalisma apstākļos.

Jaunais Rīgas teatris ieveda latviešu teatra repertuarā Bernardu Šovu, iestudējot «Mistera Sartoriusa namus» un «Sātana apustuli».

Rietumeiropas agrāko gadsimtu klasika Jaunā Rīgas teatra repertuarā ieņēma ne visai lielu vietu. 1908.—1910. gadā iestudētas caurmērā divas Rietumeiropas klasiķu lugas gadā, 1911. un 1912. gadā tikai pa vienai, bet 1913.—1915. gadā neviena. Lielākie panākumi bija Fr. Šillera «Vilhelmam Tellam» Raiņa tulkojumā, kas Jaunajā Rīgas teatrī piederēja pie sevišķi daudz izrādītām lugām (47 izrādes). Tautas sacelšanās notēlojums dzīvi atbalsojās demokratisko skatītāju masās. Vēl Jaunais Rīgas teatris izrādīja Fr. Šillera «Laupītājus» un «Fiesko», Gētes «Fausta» I daļu. Vācu 19. gadsimta dramaturģiju pārstāvēja Fr. Hebeļa «Marija Madaļa» un «Judīte», K. Guckova «Uriels Akosta». Vienīgais Šekspira darbs Jaunā Rīgas teatra repertuarā bija «Otello».

Nedaudzajos gados Jaunajam Rīgas teatrim izdevies ievest latviešu teatra repertuarā lielu skaitu lugu, kas pēc tam dzīvo uz daudzām skatuvēm ilgus gadus. Vispirms te minamas Raiņa un Andreja Upīša lugas, «Mērnieku laiku» dramatizējums, arī krietns skaits tulkojumu. Ietekmēdams latviešu skatuves mākslas vispārējo attīstību, Jaunais Rīgas teatris stipri sekmējis arī latviešu teatra repertuara pārveidošanos.

4. RĪGAS LATVIEŠU TEATRIS
1908.—1915. g.

Revolucijas periodā Rīgas Latviešu teatrī, kā redzējām, zināmā mērā bija jūtama demokratisko strāvu ietekme, kas īpaši izpaudās Gorkija lugu izrādēs. Sākoties Stolipina reakcijas gadiem, teatra vadība, realizējot buržuazijas reakcionaro politiku, rūpējās, lai repertuarā nebūtu nekā dumpīga. Gorkija lugas Rīgas Latviešu teatrī kopš 1907. gada vairs neizrāda. Teatrim uzgulstas smaga reakcijas roka. Buržuazija prasa, lai «māmuļas» teatris būtu tās šķiras centienu un uzskatu apliecinātājs.

Teatra atmosfera kļūst grūti izturama progresīvākajiem māksliniekiem. Kad 1908. gadā nodibinās Jaunais Rīgas teatris, grupa vadošo aktieru pāriet uz turieni: J. Duburs, A. Mierlauks, A. Freimanis, B. Rūmniece, L. Ērika, E. Lauberts, uz neilgu laiku arī R. Veics, P. Rudzītis un J. Skaidrīte. Rīgas Latviešu teatrim vairs neizdodas sastādīt tik spēcīgu trupu, kāda bija līdz 1908. gadam.

Alfreds Amtmanis-Brieditis un Mirdza Šmitchene (Indulis un Vizbulīte) Raiņa «Induli un Arijā».
(Jaunais Rīgas teatris.)

★ LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

1908. gada vasarā nodeg Rīgas Latviešu biedrības nams, kurā teatris atradās kopš savas dibināšanas. Biedrība iegūst un pārbūvē teatra vajadzībām pagaidu telpas — Jaunā cirka koka celtni. Sezonas sākums aizkavējas. To atklāj 1908. gada 8. novembrī ar A. Niedras «Zemi», uzstājoties stipri vājinātam kolektīvam. Strādājot pagaidu telpās, teatris dabū «Interimteatra» vārdu.

Visi minētie apstākļi — Jaunā Rīgas teatra nodibināšanās un sasniegumi, daudzu labāko mākslinieku aiziešana, telpu zaudējums un sabiedrības nostāja pret teatra reakcionaro vadību — smagi skar teatri. Stolipina reakcijas gados Rīgas Latviešu teatris zaudē savu pirmā latviešu teatra vietu un to vairs neatgūst. Visu laiku tam jācīnās ar deficitu. Jauniestudējumi nekļūst populari, tāpēc nākas sasteigt pirmizrādes un glābties ar veco repertuaru, arvien vēl izrādot «Lenori», «Staburaga meitiņu», «Trīs klenderus» utt. Notikusi skatītāju nošķirošanās. Strādnieki un demokratiskā inteliģence atbalsta Jauno Rīgas teatri. Turpretim Interimteatra socialā baze ir latviešu buržuazija. «Labāko familiju» skatītāji tiecas ignorēt Jauno Rīgas teatri kā «sarkanu», kuru neklājas apmeklēt solidiem pilsoņiem.

Ar izrāžu skaitu Interimteatris cenšas turēties līdzi Jaunajam Rīgas teatrim: ja 1907. gadā notikušas 102 izrādes, tad 1909. gadā jau 151 un 1910. gadā 170.

Ilggadīgais direktors P. Ozoliņš 1913. gadā aiziet no teatra, pilnīgi nododamies saviem veikaliem. Viņa vietā 1913.—1914. gadā ir kādreizējais Jaunā latviešu teatra direktors Fr. Podnieks. Šai laikā teatra prestižs grimst vēl vairāk. 1914. gadā direktora amatā stājas populārākais Interimteatra aktieris Reinholds Veics, bet īstais noteicējs ir melnsimtnieks Fridrichs Veinbergs — pēdējais teatra komisijas priekšsēdētājs. Veinbergs pūlējās apdzēst katru progresivu centienu dzirksti teatrī. Viņam piedēvēja teicienu: «Vai nu klasiķus, vai balaganu!», saprotot ar balaganu šinī gadījumā tās poses, operetes utt., ko viņa laikā daudz rādīja Rīgas Latviešu teatris. Princips bija — vest skatītājus prom no nopietnām laikmetiskām problemām, no laikmetiskas realistiskas dramaturģijas vai nu tālā pagātnē, vai arī buržuazijas interesēm nekaitīgu joku pasaulē. Šī tendence radikali atšķīra Rīgas Latviešu teatra repertuaru no Jaunā Rīgas teatra repertuara. Šādā nolūkā iestudējot klasiķus, lugu interpretacijā nevarēja pietiekami izpausties klasiķu darbu progresivais, humanistiskais kodols.

1908.—1915. gadā Rīgas Latviešu teatris pārstudēja agrāk izrādītās Šekspira lugas «Romeo un Jūlija», «Karalis Lirs» u. c., iestudēja «Antoniju un Kleopatru» Raiņa tulkojumā. No Gētes lugām repertuarā bija «Fausts» un «Egmonts» Raiņa tulkojumā. No Šillera lugām arvien vēl izrādīja «Orleanas jaunavu»,

«Mariju Stjuarti», «Luizi Milleri», «Laupītājus», klāt nāca «Fiesko».

Pirmoreiz latviešu teatra repertuarā ienāca K. Goldoni komedija «Viesnīcniece», kā arī pazīstamo franču 19. gadsimta dramaturgu darbi: V. Sardū «Fernande» un «Nekautrīgā madama (M-me Sans-Gêne)», A. Dimā «Kameliju dāma», E. Skriba «Glāze ūdens» un A. Dimā (tēva) «Kīns».

No jaunākās Rietumeiropas dramaturģijas Rīgas Latviešu teatris, starp citu, iestudēja: H. Ibsena «Spokus», «Būvmeistaru Solnesu», «Tautas naidnieku», «Sabiedrības pīlārus», «Jūras radiniecei», «Mazo Eijolfu», G. Hauptmaņa «Elgu», «Hanneli», «Žurkas», «Gabriela Šillinga bēgšanu», B. Šova lugu «Sievietes vara» jeb «Kapteiņa Brasbaunda atgriešanās» u. c.

Stolipina reakcijas gados Interimteatrī tulkoto lugu skaitā arvien vēl dominē vācu dramaturģija, lielāko tiesu otrās kategorijas autoru darbi. Labprāt iestudē vieglas vācu un franču komedijas (Šentans, Kadelburgs u. c.). Vēl vienmēr repertuarā turas «Lenore», «Roberts un Bertrams», «Trīs klenderi», «Uz Rīgu!», «Bez bēdām» utt. Pēc 1912. gada vācu lugu relativais svars repertuarā mazliet samazinās. Vērojama tendence izrādīt dažu līdz tam latviešu teatrī mazāk ievērotu tautu dramaturģijas paraugus. Repertuarā uzņem spāniešа H. Ečegaraja lugu «Svēts vai ārprātīgs?», dāņa A. Zandberga «Kokvilnas karali», serba B. Nušiča «Starp nesasniedzamiem krastiem», ungara F. Molnara «Velnu» un M. Lengjela «Taifunu», igauņa A. Kicberga «Vilkati», itaļieša Dž. Rovetas «Negodīgos», beļģieša M. Materlinka «Monnu Vannu».

Laikmeta neatvairāmo prasību ietekmē arī Interimteatrī šai laikā stipri pieaug krievu lugu iestudējumu skaits. To rāda šādi skaitļi, ņemti pa piecgadu posmiem: no 1896. līdz 1900. gadam Rīgas Latviešu teatrī iestudētas tikai 2 krievu lugas, no 1901. līdz 1905. gadam — 5 (caurmērā 1 katru gadu), no 1906. līdz 1910. gadam — 11 (caurmērā 2 katru gadu), bet no 1911. līdz 1915. gadam — 15 (caurmērā 3 katru gadu). Gandrīz jau sasniegts krievu lugu iestudējumu skaits Jaunajā Rīgas teatrī tanīs pašos gados.

Tā kā teatrī darbojās tādi izcili mākslinieki kā Dace Akmentiņa, Jūlija Skaidrīte, Reinholds Veics, Aleksandrs Michelsons, Teodors Valdšmits, kādu laiku A. Amtmanis-Briedītis u. c., klasiskajām krievu lugām arī šeit bija ievērojama ietekme uz skatītājiem, un tās turklāt palīdzēja pašā teatrī veidoties realistiskam mākslas stilam. Krievu lugas Interimteatrī visvairāk iestudēja režisori A. Amtmanis-Briedītis un R. Veics.

Rīgas Latviešu teatra repertuarā bija: A. Čechovs («Kaija», «Ivanovs»), N. Gogolis («Revidents»), L. Tolstojs («Dzīvais mironis», dramatizējumi: «Anna Kareņina», «Katjuša Maslova»),

A. Ostrovskis («Ienesīgā vieta», «Trakā nauda», «Belugina precības», «Draiskule») u. c.

No latviešu autoriem Rīgas Latviešu teatrī no 1908. līdz 1915. gadam visvairāk izrādīti R. Blaumanis, A. Brigadere, A. Alunāns un E. Vulfs. Atzīmējama Annas Brigaderes lugu izvirzīšanās redzamā vietā Rīgas Latviešu teatra repertuarā. «Sprīdīti» teatris izrādīja jau kopš 1903. gada, no jauna to iestudēdams 1913. gadā. Klāt nāca vairākas jaunas A. Brigaderes lugas, to skaitā komedija *«Pie latviešu miljonara»* ar Aleksandru Michelsonu bagātnieka Ziltara lomā. Tiecoties latviešu miljonaru iztēlot par pozitivu personu, lugai ir reakcionara tendence, lai gan atsevišķi buržuaziskās mājas dzīves skati rakstīti satiriskā nokrāsā.

Gadu pēc «Uguns un nakts» un vienā laikā ar «Induli un Ariju» Jaunajā Rīgas teatrī (1912.) Interimteatris inscenēja A. Brigaderes tikko sarakstīto pasaku lugu *«Princese Gundega un karalis Brusubārda»*, iedams dažā ziņā Jaunā teatra pēdās: gatavoja pilnīgi jaunu, krāšņu skatuves ietērpu latviskā stilā, iestudēšanu veica ilgāk un rūpīgāk. Panākumi bija labi (1912.—1916. gadā 32 izrādes), bet ne tuvu tik lieli kā Raiņa lugām. Arī tiem, kas to vēl nebija sapratuši, kļuva skaidrs: Raiņa lugu milzīgos panākumus neizšķīra dekorativā ietērpa krāšņums, latviskais stils, teiksmainā romantika, režijas meistarība, bet gan tas, ka Raiņa drama ģenialā dzejā pauda tautas masu kvēlākos centienus.

Pēdējā A. Brigaderes luga uz Interimteatra skatuves bija «Raudupiete» ar Jūliju Skaidrīti titullomā.

Pēc 1905. gada Rīgas Latviešu teatra repertuars papildinājās ar vairāku jaunu autoru darbiem. J. Akuratera, A. Saulieša, Fallija u. c. lugās vairāk vai mazāk izpaužas reakcionaras, dažkārt noteikti dekadentiskas iezīmes. Neviena no tām nespēja celt Interimteatri. Stāvot sānis no tautas atbrīvošanās centieniem vai strādājot tiem pretim, nebija iespējami nekādi augstāki sasniegumi mākslā. Produktīvākais no jaunajiem ar Interimteatri saistītajiem autoriem bija Eduards Vulfs, kas kādu laiku darbojās par šā teatra dramaturgu.

Rīgas Latviešu teatra oriģinalrepertuarā Saulieša un Akuratera lugu vidū nejauši iekļuva arī jaunā rakstnieka Leona Paegles pirmais dramatiskais darbs *«Dievi un cilvēki»* (1915.). Senās Ēģiptes dzīves ainās autors parādījis progresivo un reakcionaro spēku cīņu. «Dievus un cilvēkus» Interimteatris izrādīja R. Veica režijā ar Jāzepa Mediņa muziku. Bereniku tēloja Jūlija Skaidrīte, Horu — Reinholds Veics, Ramzesu — Aleksandrs Michelsons.

«Dievi un cilvēki» bija viens no pēdējiem lielākajiem Rīgas Latviešu teatra iestudējumiem.

Neilgu laiku vēlāk sekoja Rīgas evakuacija. Rīgas Latviešu teatrim sākās pēdējie darbības gadi.

5. PĀRĒJĀS SKATUVES
1908.—1915. g.

Liepājā jau pagājušā gadsimta 90. gados attīstījās visai rosīga skatuves dzīve, bet profesionala teatra vēl nebija. 20. gadsimta sākumā tur izrādes rīkoja vairākas biedrības. Turienes amatieru vidū izvirzījās Gustavs Žibalts, kas 1905. gadā pārnāca uz Jauno latviešu teatri Rīgā un kļuva par profesionalu aktieri. Ap 1905. gadu režiju Liepājas amatieru izrādēs vadīja Eduards Liesma-Kaupiņš.

1907. gada februarī Liepājā nodibinājās profesionals teatris — *Liepājas Latviešu teatris,* ko pārzināja Dramatiskā biedrība kopā ar Latviešu biedrību. Trupā iesaistīja liepājniekus: Eduardu Kaupiņu, Rūdolfu Štreichfeldu, Ansi Svaini, Olgu Svaini-Ziediņu, Jūliju Ferdu u. c. No Rīgas šurp uz kādu laiku pārnāca Tija Banga, Emilija Griķīte, Teodors Podnieks, Arveds Bergmanis, Kristaps Koškins, Vilis Segliņš, Alfreds Amtmanis-Briedītis.

Teatri atklāja 1907. gada 11. martā ar A. Čechova «Tēvoci Vaņu». Pirmo kārtējo sezonu tā gada septembrī ievadīja ar Aspazijas «Raganu». Režiju sākumā vadīja A. Bergmanis un E. Kaupiņš, bet pirmais no viņiem drīz aizgāja un otrs mira. Režisora pienākumus uzņēmās T. Podnieks, kas ar neilgu pārtraukumu vadīja teatri līdz 1915. gadam. 1909.—1910. gadā šeit bija par režisoru R. Tautmīlis-Bērziņš, bet 1910.—1911. gadā E. Lauberts.

Kopš 1908. gada teatris saņēma pilsētas subvenciju. Sākumā izrādes notika caurmērā 2 reizes nedēļā, vēlākajos gados — 3—4 reizes. Pirmajā sezonā notikušas 48 izrādes, bet 1913. gadā izrāžu kopskaits pārsniedza 100, tātad darbs sasniedza to intensitati, kāda bija Rīgas Latviešu teatrī līdz 1908. gadam. Teatra darbību pārtrauca 1. imperialistiskais pasaules karš. 1915. gada martā vēl iestudēja J. Raiņa «Induli un Ariju», aprilī Ž. Moljera «Donu Žuanu», bet 25. aprilī Liepāju ieņēma Vācijas karaspēks. Liela daļa aktieru evakuējās.

Liepājas Latviešu teatra repertuarā sastopam abos lielākajos Rīgas latviešu teatros izrādītās lugas. Tomēr jau pirmajā sezonā tur iestudētas dažas lugas, kas tobrīd Rīgā vēl nebija redzētas: H. Ibsena «Būvmeistars Solness», S. Naidjonova «Pazudušais dēls», J. Karpova «Ienaidnieki», O. Dimova «Klausies, Izrael!». Nākamajos gados uz Liepājas Latviešu teatra skatuves pirmoreiz latviski izrādītas H. Ibsena lugas «Rosmersholma» un «Mazais Eijolfs», R. Blaumaņa «Genoveva», Ž. Moljera «Dons Žuans», A. Ostrovska «Bez vainas vainīgie» un «Dzīvā vietā» u. c.

Kopš 1913. gada teatra repertuarā ievērojamu vietu sāka ieņemt dziesmu lugas (sākot ar M. Glinkas «Ivana Susaņina» pārstrādājumu) un operetes (J. Štrausa «Sikspārnis» u. c.).

Tija Banga Arijas lomā Raiņa «Induli un Arijā».
(Jaunais Rīgas teatris.)

★ LATV. PSR VAL BIBLIOTEKA

No 1908. līdz 1911. gadam Liepājā pastāvēja vēl otra skatuve — *Liepājas Tautas teatris,* kopš 1910. gada rudens pārdēvēts par Liepājas Jauno teatri. To uzturēja Liepājas Savstarpējā palīdzības biedrība, pret kuru cariskā administracija izturējās ar lielu neuzticību, līdz beidzot teatri slēdza. Tautas teatrī režiju vadījuši Kr. Ķoškins, R. Tautmīlis-Bērziņš, T. Podnieks, O. Muceniece u. c. Tur pirmoreiz latviski izrādīta I. Turgeņeva «Žēlastības maize», A. Ostrovska «Mežs», A. Kuprina «Kļauns», H. Heijermansa «Ķēžu locekļi», A. Dimā «Kīns» u. c.

Gadu pēc Liepājas Jaunā teatra slēgšanas dramatisku ansambli noorganizēja *biedrība «Liepa».* Izrādes uzsāka 1912. gada 15. janvarī ar Aspazijas «Vaideloti» J. Plūmes režijā, piedaloties kā viešņām O. Muceniecei un B. Skujeniecei. Šai izrādē savas aktrises gaitas sāka tagadējā Latvijas PSR Tautas māksliniece Anta Kļints. «Liepas» ansamblis vēl izrādīja Fr. Hebeļa «Mariju Madaļu», H. Heijermansa «Cerību uz svētību», A. Alunāna «Mūsu senčus», Aspazijas «Zaudētas tiesības» un «Neaizsniegtu mērķi» u. c. 1912. gada oktobrī «Liepas» izrādes izbeidzās.

1. pasaules kara priekšvakarā Latvijas teatra dzīvē Liepājai piederēja pirmā vieta pēc Rīgas.

Jelgavā pastāvēja amatieru kolektivi ar ilgos gados uzkrātu pieredzi. 1908. gadā turienes amatieri apvienojās ap Jelgavas Amatniecības biedrību. Sezonu rudenī atklāja ar Ļ. Tolstoja «Tumsības varu» A. Freimaņa režijā. Dažas lugas iestudēja A. Alunāns, R. Holcmanis, G. Žibalts.

1909. gadā nodibinājās garantu biedrība, lai noorganizētu un uzturētu Jelgavā pastāvīgu teatri. Nolēma to dibināt kā patstāvīgu nodaļu pie Jelgavas Latviešu biedrības. 1910. gada janvarī bija uzcelts biedrības jaunais nams ar plašu skatuvi, un 28. martā jaunajās telpās notika *Jelgavas Latviešu teatra* atklāšanas izrāde ar R. Blaumaņa «Ugunī» A. Freimaņa režijā. Kristīnes lomu tēloja iecienītā ilggadīgā Jelgavas amatieru kolektivu dalībniece Alīne Vārpa. Arī pārējās lomas, atskaitot A. Freimani kā Mevenšternu, tēloja Jelgavas amatieri.

Līdz 1910. gada beigām A. Freimanis sagatavoja Jelgavas Latviešu teatrī vēl 11 iestudējumu — R. Blaumaņa «Pazudušo dēlu» un «Skroderdienas Silmačos», G. Hauptmaņa «Nogrimušo zvanu» un «Pirms saules lēkta», H. Zudermaņa «Godu» u. c. Ar H. Ibsena «Spoku» izrādi 1910. gada 18. septembrī teatris atzīmēja J. Dubura 25 gadu darba jubileju. J. Duburs pats šai vakarā piedalījās Engstranda lomā.

Jelgavas Latviešu teatrim tomēr neizdevās nostiprināties. Ar 1910. gada beigām izrādes apstājās, un nākamā gada sākumā garantu biedrība likvidējās. Buržuaziskajai biedrībai nebija pa spēkam pulcināt ap teatri plašākus sabiedrības slāņus. Jelgava pagaidām vēl netika pie sava pastāvīga teatra. Turpinājās amatieru

izrādes dažādu biedrību paspārnē un Rīgas trupu viesizrādes.

Ventspils priekš 1. pasaules kara bija strauji augoša ostas pilsēta, kur sāka veidoties arī rosīga teatra dzīve. 1909. gadā nodibinājās *Ventspils Latviešu skatuves biedrība,* kas rīkoja regulari izrādes bijušā Jelgavas Latviešu biedrības režisora E. Kļaviņa vadībā. Biedrības darbību atklāja 1909. gada 8. martā, izrādot R. Fosa lugu «Vainīgs». 1911.—1912. gada sezonā vadību pārņēma Kristaps Koškins. Izrādīja M. Gorkija «Dibenā», R. Blaumaņa «Ugunī», «Skroderdienas Silmačos», «Pazudušo dēlu», A. Upīša «Balsi un atbalsi», Kaudzīšu «Mērnieku laikus», H. Heijermansa «Cerību uz svētību» utt. Izrāžu skaits pieauga: 1910. gadā Ventspils Latviešu skatuves biedrība sarīkojusi 11 izrādes, 1911. gadā — 15, 1912. gadā — 31.

Ar 1912. gada rudeni Skatuves biedrības kolektiva vadību uzņēmās R. Tautmīlis-Bērziņš. Trupā bija nedaudzi algoti darbinieki, pārējie amatieri. 1912. gada 11. novembrī ar Rūdolfa Blaumaņa «Indrānu» izrādi atklāja Latviešu biedrības namu ar paplašu skatuvi. Izrādes pārcēla uz turieni. Kristaps Koškins kopā ar Eriku Laubertu šai sezonā vadīja Ventspilī otru kolektivu, kas darbojās ar *Ventspils Jaunā teatra* nosaukumu. Izrādes atklāja 1912. gada 19. augustā ar H. Heijermansa «Septīto bausli», pēc tam iestudēja «Vilhelmu Tellu». Tomēr diviem pastāvīgiem teatriem Ventspils bija par mazu. Abi kolektivi nonāca grūtībās. Pēc 11 izrādēm 1912. gada septembra beigās Kr. Koškins un E. Lauberts izbeidza Ventspils Jaunā teatra darbu un pārgāja uz Jauno Rīgas teatri. 1913. gada janvara beigās arī R. Tautmīlis-Bērziņš pameta savu trupu, aiziedams uz Rīgu. Skatuves biedrība turpināja darbību sašaurinātos apmēros (1913. gadā 16 izrādes).

Rīgā bez abiem lielajiem teatriem darbojās nelielais biedrības «Rota» teatris ar profesionalu vadītāju (1908.—1913. g. R. Holcmanis), Vecmīlgrāvja biedrības «Ziemeļblāzma» teatris, kuru kopš 1910. gada vadīja A. Freimanis, bez tam daudz izrāžu notika Apollo teatrī, Torņakalna palīdzības biedrībā, citās nomaļu biedrībās. Darbojās daži ceļojoši kolektivi — R. Tautmīļa-Bērziņa vadītais «Mazais teatris» (1910.—1913.), T. Lejas-Krūmiņa vadītā trupa. Izrāžu kopskaits Rīgā, tāpat kā visā Latvijā, bija kļuvis daudz lielāks nekā pirms 1905. gada revolucijas.

Visur arvien asāka un principialāka vērtās nošķirošanās starp progresivo un reakcionaro novirzienu. Progresivajās biedrībās atsacījās izrādīt vecās, novazātās poses, melnsimtnieka A. Niedras «Zemi» un tai līdzīgus sacerējumus, bet iestudēja Andreja Upīša, J. Raiņa un citu progresivu latviešu autoru darbus, krievu realistiskās lugas utt. Latviešu Skatuves biedrība, kas uzturēja Jauno Rīgas teatri, sāka koordinēt progresivo skatuvju darbību. Šim nolūkam kalpoja Skatuves biedrības žurnals «Skatuve un Dzīve» (1913.—1915.), kuru vadīja Jaunā Rīgas teatra drama-

turgs Kārlis Freinbergs. Tanī iespiestas lugu analizes, kas atvieglināja pašdarbības kolektivu darbu. Dažas Jaunā Rīgas teatra repertuara lugas plaši izplatījās uz pašdarbības skatuvēm. Šīs skatuves veidojās par arvien nozīmīgāku faktoru progresivās kulturas attīstībā.

R. Tautmīļa-Bērziņa publicētie dati par izrādīto lugu skaitu liecina, ka kopš 1908. gada pirmajā vietā vairs nav vācu, bet latviešu lugas: 1907. gadā izrādītas 217 lugas, no tām 72 latviešu, 26 krievu, 108 vācu. 1910. gadā izrādītas 277 lugas, no tām 116 latviešu, 46 krievu, 62 vācu. Strauji pieaugusi krievu lugu vieta latviešu teatra repertuarā. Vācu lugu pārsvars izbeidzies. Ja gadsimtu mijā pēc R. Tautmīļa-Bērziņa datiem vācu lugas aizņēma repertuarā ap 50%, tad 1910. gadā vairs tikai 22%. Tā ir dziļa pārvērtība repertuarā.

6. LATVIEŠU TEATRIS PIRMĀ IMPERIALISTISKĀ PASAULES KARA LAIKĀ

«Pirmais imperialistiskais pasaules karš, kas sākās 1914. gada rudenī, pārtrauca revolucijas uzplūdus... Latviešu buržuazija, cerēdama uz baronu tiesību ierobežošanu un uz savu ekonomisko un politisko poziciju nostiprināšanu, nostājās cara patvaldības pusē. Sludinot nepieciešamību aizstāvēt zemi pret vāciešiem, tā palīdzēja cara valdībai krāpt tautu, noslēpt no tautas buržuazijai izdevīgā kara imperialistisko, laupīšanas raksturu, līdz ar to saindējot masu apziņu ar šovinistisku tvanu, vājinot šķiru cīņas asumu.»[1]

Izmantodami apstākļus, buržuaziskie nacionalisti centās panākt, lai repertuaru piepildītu lugas, kas novērstu uzmanību no socialajām pretrunām. Repertuarā ieplūdināja šovinistiskas, pret vāciešiem vērstas lugas: «Kulturalie nezvēri», «Karalis, likums un brīvība» u. c. Teatros atjaunoja lugas, kur tēloti seni kari un varoņdarbi, piemēram, «Mūsu senčus», «Orleanas jaunavu». Arī vecā K. Holteja «Lenore» stājās atkal ierindā, lai stiprinātu pseidopatriotismu.

1915. gadā ķeizariskās Vācijas karaspēks dziļi ielauzās Krievijas teritorijā, ieņēma Kurzemi un apdraudēja Rīgu. Latvija kļuva par kara lauku. Daudz iedzīvotāju palika bez pajumtes. Liela latviešu tautas daļa devās evakuacijā, meklējot patvērumu pie draudzīgās krievu tautas. Īpaši daudz latviešu saplūda lielākajās pilsētās Pēterpilī un Maskavā.

Evakuacijā būdami, latvieši nokļuva tik tiešā un intensivā krievu kulturas ietekmē, kāda līdz tam nekad vēl nebija bijusi. Radās iespēja tuvu iepazīties arī ar krievu skatuves mākslas

[1] J. Kalnbērziņš, Padomju Latvijas desmit gadi, 1950., 42.—43. lpp.

augsto kulturu, ar Maskavas Dailes un Mazo teatri, ar slavenajiem galvaspilsētu operas un baleta teatriem. Posta un ciešanu pilnajā laikā mākslas iespaidi sniedza veldzi. Latviešu skatītāji iemīlēja lielos māksliniekus K. Staņislavski, V. Kačalovu, F. Šaļapinu un citus kā savējos.

Daudziem latviešu skatuves darbiniekiem evakuacijas gadi lielākajās Krievijas pilsētās kļuva par auglīgu vērojumu un studiju laiku. Dažiem radās personīga saskare ar krievu mākslas redzamākajiem pārstāvjiem, piemēram, J. Duburs Maskavā sastapās ar K. Staņislavski. Latviešu skatuves darbinieki ar aizrautību studēja krievu mākslas tradicijas un daiļrades principus, smēlās bagātīgas ierosmes un loloja jaunus nodomus, ko cerēja realizēt dzimtenē pēc kara. Toreiz gūtie ierosinājumi dziļi ietekmējuši latviešu teatra attīstības tālāko gaitu.

Pēc evakuacijas latviešu teatri nodibinājās vairākās pilsētās, kur bija daudz bēgļu — Maskavā, Pēterpilī, Tallinā. Šo teatru darbība norisinājās nenormali smagos bēgļu laika dzīves apstākļos. Grūti nācās sadabūt līdzekļus, telpas, visnepieciešamākos skatuves piederumus. Ienākumi bija nelieli, un, lai nodrošinātu aktieru eksistenci, bija nepieciešams bēgļu komiteju pabalsts. Izrādes nevarēja pienācīgi sagatavot. Trūcīgie apstākļi ierobežoja repertuara izvēli. Ar visu to bēgļu laika teatri tomēr veikuši pozitivu darbu, saglabājot aktieru kadrus, latviešu skatuves tradicijas, tautas saistību ar savu teatri. Tālumā vēl jo kvēlāk ieskanēja tautas sirdī Raiņa un Blaumaņa lugu varoņu balsis.

Jaunais Rīgas teatris 1915. gada vasarā pārtrauca darbību. Trupas kodols ar režisoriem Aleksi Mierlauku un Alfredu Amtmani-Briedīti priekšgalā rudenī pārcēlās uz Pēterpili. Turienes Latviešu labdarības biedrība noorganizēja *Jauno Pēterpils Latviešu teatri,* kas pastāvēja līdz 1918. gadam.

Nelielajā trupā bija vairāki iecienīti aktieri un aktrises — Berta Rūmniece, Lilija Ērika, Hermine Freimane, pirmajā sezonā arī Eduards Smiļģis, Tija Banga, Mirdza Šmitchene, Gustavs Žibalts un citi. Viņiem piebiedrojās ievērojamais Rīgas Latviešu teatra aktieris, Bertas Rūmnieces brālis Aleksandrs Michelsons, kas šeit nobeidza savas skatuves gaitas. Drīz pēc iesaukšanas kara dienestā viņš mira (1917.). Pēterpilī Michelsons tēlojis Raiņa Didzi, Mintautu un Biernu, Aspazijas karaļus Targalu un Olģerdu, Andreja Upīša Frēzi.

Jaunajā Pēterpils Latviešu teatrī veidojās arī daži jauni talanti. 1916. gadā trupā iestājās jaunā Liepājas aktrise Anta Klints, tagadējā Latvijas PSR Tautas māksliniece. Starp viņas toreizējām lomām bija Matīsiņš A. Brigaderes «Raudupietē», Maša L. Tolstoja «Dzīvajā mironī» u. c. Tai pašā — 1916. gadā tur sāka savas aktiera gaitas Rīgas atslēdznieka dēls Jānis Osis,

Eduards Smiļģis (Uldis) Raiņa lugā «Pūt, vējiņi!».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTĒKA

kas kā kara bēglis Pēterpilī tikko bija beidzis vidusskolu. Pirmais lielākais uzdevums tagadējam Latvijas PSR Tautas māksliniekam bija redaktora Buraka loma E. Vulfa «Sensacijā» 1916. gada decembrī.

Ap teatri, tiecoties iegūt ietekmi uz to, risinājās dažādu sabiedrisku grupējumu cīņa. Sakarā ar to vairākkārt pārorganizējās teatra komisija. Sākumā teatri pārzināja Pēterpils Latviešu labdarības biedrība, kuras virzienu noteica liberalā buržuaziskā inteliģence. Vēlāk teatra komisijā ienāca arī studentu un strādnieku organizaciju pārstāvji.

Jaunā Pēterpils Latviešu teatra izrādes notika caurmērā reizi nedēļā nomātās telpās. Pirmajā sezonā (1915.—1916.) notikušas 32 izrādes. Šo sezonu atklāja 1915. gada 19. septembrī Pollaka kursu zālē ar Rūdolfa Blaumaņa «Pazudušo dēlu». Vēlāk izrādēm visbiežāk nomāta Pavlovas zāle Troickas ielā (Troickas Farsa teatra telpās). Spēlēja Jaunā Rīgas teatra repertuara populārākās lugas — J. Raiņa «Pūt, vējiņi!», «Induli un Ariju», Andreja Upīša «Balsi un atbalsi», Aspazijas «Gunu», «Vaideloti», «Zaudētas tiesības», Kaudzīšu «Mērnieku laikus», H. Heijermansa un E. Rozenova lugas utt. Vispār konstatējams, ka kara gados visos latviešu teatros pārsvarā ir bijušā Jaunā Rīgas teatra repertuara lugas. Šai apstāklī izpaužas Jaunā Rīgas teatra lielo sasniegumu un iegūtās sabiedriskās ietekmes atbalss.

Līdz Februara revolucijai repertuars pavisam maz papildinājās ar jaunām lugām. Vienīgā jaunā oriģinalluga Pēterpils teatra repertuarā, kas ieguvusi lielāku popularitati, šai laikā ir E. Vulfa «Sensacija». Pēc Februara revolucijas teatris uzņēma repertuarā vairākas lugas, ko līdz tam cenzura bija liegusi. Pēterpilī pirmoreiz izrādīts J. Raiņa «Ģirts Vilks», kas pēc tam apstaigājis visas skatuves.

Pēterpilī kara laikā darbojās vēl otrs latviešu aktieru ansamblis — sākumā kā biedrības «Dzimtene» teatris, vēlāk kā *Pēterpils Latviešu teatris* Ferzina šķērsielā. Tanī uzstājās, starp citu, daži evakuējušies Liepājas teatra aktieri — Teodors Podnieks, Emilija Griķīte, pirmajā sezonā Paula Baltābola, A. Svainis u. c. Izrādīja visvairāk latviešu rakstnieku darbus — R. Blaumaņa, A. Alunāna, A. Brigaderes u. c. autoru lugas.

Kādu mēnesi vēlāk nekā Pēterpilī sāka darbību 1915. gada rudenī *Maskavas Latviešu teatris,* kas noorganizējās pie Maskavas Latviešu biedrības. Izrādes notika nelielajā Krievu teatra biedrības zālē. Pirmajā sezonā sniegtas 20 izrādes. Trupu vadīja J. Duburs. Ap viņu pulcējās Jānis Simsons, Alfreds Zommers, Augusts Gulbis, Alise Brechmane, Otilija Āriņa u. c., kas gandrīz visi bija viņa kursu bijušie audzēkņi. Izrādīja tikai latviešu lugas — R. Blaumaņa «Indrānus», «Pazudušo dēlu», «Sestdienas

vakaru», J. Raiņa «Pūt, vējiņi!», J. Linduļa «Dižūdru Māli», A. Brigaderes «Raudupieti» u. c.

Lielāko interesi izrādēs modināja J. Dubura piedalīšanās. Maskavā norisinājās viņa mūža pēdējais cēliens. Šeit viņš pēdējo reizi notēloja Indrāntēvu, dziļi saviļņodams skatītājus. 1916. gadā viņš Maskavas Latviešu teatrī nosvinēja savu 30 gadu skatuves darba jubileju, tēlodams Langartu Aspazijas «Zaudētās tiesībās». Šai ziemā J. Duburs iepazinās ar Staņislavski, kas viņu ieveda Maskavas Dailes teatrī, kura darba metodē un sasniegumos latviešu mākslas dižmeistars ar aizrautību tiecās iedziļināties. Bet smagā slimība, kas ilgi jau mocīja J. Duburu, šai ziemā atjaunojās ar niknu spēku. Drīz pēc savas jubilejas J. Duburs devās uz sanatoriju, bet tur pēkšņi mira.

Arī ap Maskavas Latviešu teatri risinājās dažādu grupējumu cīņa. 1916. gadā teatri pārņēma Kulturas birojs. Par vadītāju pārnāca no Pēterpils G. Žibalts. Trupā notika lielākas pārmaiņas. Aizgāja vairāki aktieri, bet to vietā nāca T. Banga, B. Skujeniece, E. Jēkabsone, K. Hamsters, A. Svainis u. c. Teatra darbā iesaistījās bijušais Jaunā Rīgas teatra dramaturgs K. Freinbergs, kas tolaik Maskavā izdeva žurnalu «Taurētājs».

1916. gada 8. oktobrī Maskavas Latviešu teatris atklāja sezonu ar J. Dubura piemiņai veltītu «Indrānu» izrādi. Arī Rīgā un Pēterpilī šai rudenī teatri ar svinīgu «Indrānu» izrādi godināja ievērojamā aktiera piemiņu.

Tāpat kā iepriekšējā gadā, Maskavas Latviešu teatrī izrādes notika caumērā reizi nedēļā. Rādīja Jaunā Rīgas teatra repertuara lugu izlasi: A. Upīša «Balsi un atbalsi», J. Raiņa «Pūt, vējiņi!», J. Linduļa «Dižūdru Māli», H. Ibsena «Spokus», E. Rozenova «Ogļraktuvēs», trīs H. Heijermansa lugas, G. Hauptmaņa «Nogrimušo zvanu», pēc Februara revolucijas Aspazijas «Sidraba šķidrautu» utt.

No bijušā Jaunā Rīgas teatra repertuara izvēlējās izrādāmās lugas arī *Rēveles Latviešu teatris* (Tallinā), kas darbojās divas sezonas (1915.—1917.). Izrādes sāka 1915. gada 15. novembrī biedrības «Pandorina» telpās ar H. Heijermansa «Septīto bausli». Ar «Pusidealista» izrādi 1916. gada 21. februarī teatris atzīmēja J. Raiņa 50 gadu jubileju. Pēc Februara revolucijas Rēveles Latviešu teatris sarīkoja «Sidraba šķidrauta» izrādi plašajās «Estonia» teatra telpās.

Diezgan rosīga latviešu teatra dzīve sāka veidoties *Charkovā*, kur arī bija saplūdis daudz evakuējušos latviešu, īpaši no Rīgas. Kādu laiku šeit bēgļu gaitās uzturējās jaunā aktrise L. Špīlberga, kas arī piedalījās dažās izrādēs, piemēram, 1916. gadā vadīdama «Dižūdru Māles» izrādi. Latviešu teatra izrādes kara gados notika vēl dažādās citās Krievijas pilsētās, kur bija nonākuši latviešu bēgļi.

Arī pēc evakuacijas daļa aktieru palika Rīgā. Pavēlā rudenī 1915. gadā šeit cita pēc citas sāka darbību trīs trupas.

4. oktobrī ar J. Raiņa «Pūt, vējiņi!» atkal atvēra savas durvis skatītājiem *Interimteatris*. Tur Aleksandra Freimaņa vadībā spēlēja J. Skaidrīte, J. Žilevice, L. Iesmiņa-Michelsone, T. Valdšmits, V. Švarcs, J. Stakle u. c., kam piebiedrojās O. Muceniece un tikko dramatiskos kursus beigušie K. Kvēps un A. Jēkabsone. Izrādes notika reizi nedēļā. Teatri kādu laiku vadīja aktieri paši bez «māmuļas» dižvīru aizbildniecības. Tāpēc pirmoreiz uz Rīgas Latviešu teatra skatuves varēja parādīties Raiņa lugas — «Pūt, vējiņi!» un «Zelta zirgs». Izrādīja arī Jaunā Rīgas teatra repertuara lugas «Guna», «Dižūdru Māle», «Cerība uz svētību» u. c. Guvušas popularitati uz progresivā teatra skatuves, tās palīdzēja nodrošināt grūtajos kara apstākļos aktieru eksistenci. Bet uz pavasara pusi repertuarā jau ieslīdēja «Staburaga meitiņa» un «Turaidas Roze». Pēc kāda laika teatri atkal pārņēma savā ziņā Rīgas Latviešu biedrības teatra komisija. Kopš 1916. gada rudens izrādes notika II Rīgas pilsētas teatra namā.

Grupa Rīgā palikušo aktieru ar Kr. Koškinu un E. Laubertu priekšgalā atvēra teatri *Lielajā Vērmanes dārzā*. Sezonu atklāja 1915. gada 7. novembrī ar banalo V. Riškova «Čūskulēnu». Arī turpmāk repertuars pa daļai piemērojās vieglu izklaidēšanos tīkojošai frontes aizmugures pilsētas skatītāju daļai. Bet repertuarā bija arī nopietna satura lugas, pa daļai pazīstamas no Jaunā Rīgas teatra — «Nogrimušais zvans» u. c.

Šim teatrim izdevās savu darbību nostabilizēt. 1916. gada rudenī tas pārgāja uz popularajām Jaunā Rīgas teatra telpām un saucās par *«Komediju»*. Uz šejieni pārnāca no Pēterpils M. Šmitchene un P. Baltābola, no Maskavas O. Āriņa un A. Brechmane, no Charkovas L. Špīlberga, kura gan jau 1913. gadā bija beigusi J. Dubura dramatiskos kursus, bet tikai šeit tagad īsti sāka nepārtrauktu darbu uz profesionalas skatuves. Pazīstami aktieri «Komedijas» trupā vēl bija J. Plūme un L. Laus. Izrādēs piedalījās arī strēlnieku pulkos iesauktie J. Dubura kursu absolventi J. Simsons un A. Austriņš. Bija izaugusi itin spējīga trupa. Izrādes notika 3—5 reizes nedēļā, tā ka «Komedija» kara laikā darbojusies visintensivāk no visiem tā laika latviešu teatriem.

Otru sezonu atklāja ar E. Vulfa jauno lugu «Sensacija», kuru «Komedija» pirmā ievadīja latviešu teatra repertuarā. Iestudēja vairākas iecienītas lugas — «Ugunī», «Ļauno garu», «Sprīdīti», «Mērnieku laikus», bet līdzās tām arī lētus farsus un veselu virkni A. Averčenko viencēlienu. Pēc Februara revolucijas «Komedijas» repertuars kļuva nopietns: izrādīja «Dibenā», «Sidraba šķidrautu», «Ģirtu Vilku», «Vilhelmu Tellu» u. c.

Trešo trupu Rīgā pēc evakuacijas vadīja K. Brīvnieks. Tā

rīkoja izrādes ar sekojošu deju «Uļejā» un citās nomātās telpās, turpinot nomaļu skatuvju tradicijas.

Kad nodibinājās latviešu strēlnieku pulki, tanīs noorganizējās dramatiskie pulciņi, kas sarīkoja izrādes gan aizmugurē, gan arī frontē.

Pašdarbība grūtajos kara apstākļos stipri sašaurinājās. Dziļā diferenciacija, kāda bija izveidojusies strādnieku revolucionarās kustības uzplūdu gados, neizzuda arī kara laikā. Evakuacijas apstākļos latviešu buržuaziskie nacionalisti izlietoja daudz pūļu, lai sagrābtu organizaciju un kulturas pasākumu vadību savās rokās, aizkavējot revolucionaru ideju izpausmes iespējas.

Berta Rūmniece Likeles lomā E. Rozenova lugā «Ogļraktuvēs».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

TREŠĀ DAĻA

LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS NO LIELĀS OKTOBRA SOCIALISTISKĀS REVOLUCIJAS LĪDZ 1940. G.

Mirdza Šmitchene Rasmas lomā Andreja Upiša «Balsi un atbalsi».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

REPERTUARS LIELĀS OKTOBRA SOCIALISTISKĀS REVOLUCIJAS PERIODĀ UN PADOMJU LATVIJAS LAIKĀ (1917.—1919. g.)

1. LATVIEŠU TEATRIS LIELĀS OKTOBRA SOCIALISTISKĀS REVOLUCIJAS LAIKĀ

«Kreiseris «Aurora» ar savu pret Ziemas pili vērsto lielgabalu dārdienu vēstīja 25. oktobrī par jaunas eras — Lielās socialistiskās revolucijas eras — sākumu.»[1]

Lielā Oktobra socialistiskā revolucija ir pagrieziens cilvēces vēsturē. Līdzās vecajai kapitalistiskajai pasaulei nostājās jaunā socialistiskā pasaule.

Ja buržuaziskās revolucijas, sagraudamas feodalo iekārtu, apmainīja vienu ekspluatacijas veidu ar citu, tad Lielā Oktobra socialistiskā revolucija pirmoreiz vēsturē atbrīvoja darbaļaudis no jebkura veida ekspluatacijas. Nodibinājās jauna tipa valsts — proletariata diktaturas valsts, Padomju valsts.

Ar Lielo Oktobra socialistisko revoluciju sākās jauns laikmets arī bijušās Krievijas imperijas daudzo tautu teatra vēsturē. Jau sperot pirmos soļus uz socialismu, Padomju valsts parādīja vislielāko gādību par mākslu, norādīja ceļu, pa kuru jāiet, lai mākslu kļūtu tuva visplašākajām tautas masām, lai tā cieši saistītos ar darbaļaužu cīņu par dzīves pārveidošanu.

KK(b)P programmā, ko pieņēma partijas VIII kongress 1919. gadā, sacīts: «... nepieciešams atvērt un padarīt darbaļaudīm pieejamus visus mākslas dārgumus, kas radīti uz viņu

---

[1] Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsture. Īsais kurss. Rīgā, 1952., 220. lpp.

darba ekspluatacijas pamata un kas līdz šim atradās vienīgi ekspluatatoru rīcībā.»[1]

Veco, slaveno Krievzemes teatru vēsturē pavērās jauna lappuse. Teatrī ieplūda jaunu skatītāju masas. Padomju valsts pārņēma teatri savā ziņā. Ar 1919. gada 26. augusta dekretu visus teatrus nacionalizēja.

Ar padomju iekārtas nodibināšanos bija radīti apstākļi, lai sāktu veidoties jauna kultura, socialistiska pēc satura, nacionala pēc formas. Daudzām padomju tautām, kam līdz Lielajai Oktobra socialistiskajai revolucijai nebija vēl teatra, tagad strauji veidojās sava skatuves māksla. Tām bijušās Krievijas imperijas tautām, kā latviešiem, kam teatra mākslas attīstību visu laiku traucēja kapitalistiskās iekārtas un patvaldības radīti kavēkļi, tagad pavērās jaunas attīstības iespējas. Tā kā 1917.—1918. gadā Latvija vēl bija karalauks, šīs iespējas vēl neizdevās realizēt.

Zināmas pārmaiņas teatros iezīmējās jau pēc Februara revolucijas, kad radās iespēja izrādīt cenzuras aizliegtās lugas. Pēterpilī, Rīgā, Maskavā un citur izrādīja Raiņa «Ģirtu Vilku», Maskavā notika Andreja Upīša lugu «Viens un daudzie» un «Saule un tvaiks» pirmās izrādes. Repertuarā ienāca tādas cenzuras liegtas lugas kā L. Kampfa «Revolucijas priekšvakarā» — par 1905. gada revoluciju Krievijā, Dž. Golsvortija «Cīņa» — par strādnieku un uzņēmēju konfliktu, V. Protopopova «Melnie kraukļi», J. Karpova «Rīta blāzma», M. delle Gracies «Ogļrači» — par strādnieku dzīves apstākļiem kapitalistu jūgā. Teatri iestudēja M. Gorkija «Dibenā».

Revolucionaru repertuaru sāka veidot arī latviešu strēlnieku dramatiskie kolektivi. Piemēram, 3. latviešu strēlnieku pulka kolektivs Rīgā 1917. gada 2. augustā pirmoreiz latviešu valodā izrādīja beļģu progresivā rakstnieka Emila Verharna *«Ausmu»*, kas plašās masu ainās tēlo strādnieku uzvaru cīņā pret valdošo šķiru. Jaunas lugas, kas sasaucās ar revolucijas laika pārdzīvojumiem un centieniem, atrada arī dažu citu strēlnieku pulku kolektivi. Diezgan liels aktieru skaits revolucijas laikā bija iesaistīts šais kolektivos.

Revolucionaro notikumu attīstības ietekmē teatros 1917. gadā sākās pārkārtojumi. Visasākās šķiru cīņas apstākļos, kad buržuazijas ideologi atkal runāja un rakstīja par bezpartejisku, ārpus šķirām stāvošu mākslu, par «nacionalu» teatri, kas īstenībā, bez šaubām, kalpotu buržuazijas interesēm, radās doma par *Strādnieku teatra* dibināšanu Rīgā. Rīgas Strādnieku un zemnieku padome 1917. gadā vienbalsīgi atzina tā vajadzību. Organizatorisko darbu vadīja Andrejs Upīts, galveno uzmanību

[1] Padomju Savienības Komunistiskā partija kongresu, konferenču un CK plenumu rezolucijās un lēmumos 1898.—1954., I daļa, 1954., 371. lpp.

Gustavs Žibalts Dzilnas lomā Andreja Upiša «Balsi un atbalsi».
(Jaunais Rīgas teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

pievērsdams tam, lai dibināmais teatris pēc savas iekārtas, uzbūves un satura būtu vārda pilnā ziņā strādnieku šķiras teatris un lai pati strādnieku šķira pilnīgi nodrošinātu tā materialo un idejisko eksistenci. Rīgas pilsētas dome nodeva Strādnieku teatrim 2. pilsētas teatra namu. Tika sakomplektēts mākslinieciskais kolektivs, un tas sāka iestudēt G. Hauptmaņa «Audējus» un E. Verharna «Ausmu», bet īsi pirms sezonas sākuma Rīga krita Viļuma ordu rokās.[1]

Agrāk par Rīgas Strādnieku teatri 1917. gada vasarā noorganizējās *Maskavas Latviešu strādnieku teatris* pie kluba «Cīņa». Tas stājās Kulturas biroja uzturētā teatra vietā. Jau 1917. gada 11. jūnijā Strādnieku teatra kolektivs sniedza Fr. Roziņa tulkotās Dž. Golsvortija «Cīņas» izrādi Sokoļņikos. Sezonu atklāja 3. septembrī Struiska teatra telpās (tag. Akademiskā Mazā teatra filiale) Lielajā Ordinkā, izrādot pirmoreiz latviski Gerharda Hauptmaņa *«Audējus»*. Nedēļu vēlāk turpat lugu izrādīja otrreiz ar R. Pelšes ievadrunu. «Audējos» spēcīgās dramatiskās ainās notēlots badacietēju proletariešu posts, izmisums un stichiska sacelšanās Vācijā 19. gadsimtā. Par Hauptmaņa lugu latviešu progresivā inteliģence bija interesējusies jau kopš 90. gadiem, bet cariskās patvaldības laikā to nedrīkstēja ne iespiest, ne izrādīt.

Pēc L. Kampfa «Priekšvakarā», N. Gogoļa «Revidenta» u. c. Maskavas Latviešu strādnieku teatris 1917. gada 26. novembrī izrādīja jauno, revolucijas uzvarai veltīto Leona Paegles lugu «Augšāmcelšanās», kur galvenie tēli ir latviešu revolucionari. Šīs lugas Maskavas iestudējumam muziku komponēja Ernests Vīgners.

1917. gada beigās Maskavas Latviešu strādnieku teatris iestudēja Emila Verharna «Ausmu». Izrāde notika 25. decembrī Zimina operas (tagad Akademiskā Lielā teatra filiales) plašajās telpās.

Ar 1918. gada rudeni Maskavas Latviešu strādnieku teatris pārgāja Nacionalo lietu komisariata pārziņā. Izrādēm izmantoja Ņikitskas teatra (tagad V. Majakovska vārdā nosauktais teatris) telpas. Sezonu atklāja 24. augustā ar Dž. Golsvortija «Cīņas» izrādi, ko ievadīja Fr. Roziņa referats. Sekoja virkne lugu no Jaunā teatra repertuara: «Sarkanais tiesneša mētelis», «Sātana apustulis», «Cerība uz svētību», «Laupītāji», «Zelta zirgs». Vairākkārt izrādīja «Sidraba šķidrautu», «Vienu un daudzos». Labus panākumus guva 1918. gadā M. Gorkija «Ienaidnieki». Maskavas Latviešu strādnieku teatra izrādēs šai sezonā piedalījās Alfreds Austriņš, Augusts Gulbis, Paula Baltābola, Olga Bormane, Amalija Mencele u. c. Sezonas nobeigumā Strādnieku

[1] Latvijas PSR Valsts dramas teatra 30 gadi, 1949., 16.—18. lpp.

teatris rīkoja izrādes strēlniekiem frontē. 1919. gada aprilī tās notika Daugavpilī («Ģirts Vilks», «Viens un daudzie», «Revolucijas priekšvakarā»).

Pēterpilī Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas laikā joprojām darbojās *Jaunais latviešu teatris* ar Aleksi Mierlauku un Alfredu Amtmani-Briedīti priekšgalā. Arī tur veidojās jauns, revolucijas laikam pieskaņots repertuars. 1917. gada 24. septembrī šeit notika pati pirmā Leona Paegles revolucionarās lugas «Augšāmcelšanās» izrāde. Luga toreiz saucās «Par brīvību». Jaunā Pēterpils Latviešu teatra kolektiva locekļi bija acu liecinieki revolucijas izšķirīgajām cīņām un uzvarai. Viņi bija liecinieki arī tam, kā Padomju valdības vadībā sākās dziļi pārkārtojumi teatra mākslas novadā, lai tuvinātu mākslu tautai. Jaunā Pēterpils Latviešu teatra šīs sezonas iestudējumu skaitā jāmin D. Aizmaņa luga «Ērkšķu krūms» par 1905. gada revoluciju, J. Linduļa «Laimes bērni» par latviešu 1905. gada revolucionaru likteni emigracijā Rietumeiropā, agrāk cenzuras liegtā B. Bjernsona luga «Pāri mūsu spēkiem», Ļ. Tolstoja «Dzīvais mironis» u. c. 1918. gada pavasarī daļa aktieru pārgāja Pēterpilī novietotā latviešu strēlnieku pulka dramatiskajā kolektivā, kas darbojās ar «Komunistiskā teatra» nosaukumu. Jaunais Pēterpils Latviešu teatris izbeidza savu trīs gadus ilgo darbību.

1918. gada beigās nodibinājās *Pēterpils Latviešu strādnieku teatris,* kura repertuarā bija M. Gorkija «Ienaidnieki» un A. Lunačarska «Karaļa bārddzinis». 1919. gada sākumā šī trupa viesojās Rīgā un Vidzemē.

Strādnieku teatra nosaukumu pieņēma vēl daži kolektivi Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas laikā. Ar lielo revolucionaro notikumu laikā noorganizētajiem kolektiviem latviešu teatra mākslā ieplūda revolucionaro pārvērtību vēsmas, ar proletariata cīņas centieniem saistītas mākslas idejas. Tas bija nozīmīgs posms latviešu teatra progresivo tradiciju attīstībā.

Charkovā pēc Februara revolucijas izrādīja «Sidraba šķidrautu», L. Kampfa lugu «Revolucijas priekšvakarā», A. Upīša traģikomediju «Viens un daudzie» u. c. 1917. gada jūlijā ar Dž. Golsvortija «Cīņas» izrādi atklāja strādnieku klubu «Darbs», pie kura nodibinājās *Charkovas Latviešu strādnieku teatris.* Par vadītāju no Maskavas pārnāca populārais Jaunā Rīgas teatra aktieris Gustavs Žibalts. 1917.—1918. gada sezonā izrādīja Ļ. Tolstoja «Izglītības augļus», H. Ibsena «Ziemeļu varoņus», M. Gorkija «Ienaidniekus», L. Paegles «Augšāmcelšanos» u. c.

Kad 1917. gada augustā vācu rokās krita Rīga, daudz aktieru, īpaši visi tie, kas bija saistīti strēlnieku dramatiskajos kolektivos, evakuējās. Grupa «Komedijas» aktieru nokļuva Valkā, kur rudeni atsāka izrādes. Valka uz laiku ieguva zināmu vietu lat-

viešu teatra dzīvē. Pēc tam, kad Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas uzvaras rezultatā 1917. gada decembrī nodibinājās neokupētajā Latvijas daļā padomju valdība, Valkā noorganizējās *Strādnieku teatris «Liesma»*, kurā iestājās bijušie «Komedijas» aktieri. Par režisoriem strādāja J. Simsons un K. Koškins. Teatri atklāja 1918. gada 19. janvarī ar vēl neizrādīto J. Linduļa lugu «Darbs un maize», kas iespiesta jau pirms revolucijas, bet ko cenzura nebija ļāvusi izrādīt, jo tanī atsegtas pretišķības starp strādniekiem un uzņēmējiem. Pārējo Strādnieku teatra «Liesma» iestudējumu skaitā ir E. Rozenova «Ogļraktuvēs», H. Ibsena «Spoki» u. c. Vāciešiem okupējot Ziemeļvidzemi, 1918. gada februarī Valkas Strādnieku teatra darbība izbeidzās.

Cēsīs 1917.—1918. gada mijā notika Iskolastrela mākslinieciskā ansambļa izrādes jaunā režisora Alfreda Austriņa vadībā, piedaloties T. Podniekam, J. Kārkliņam, J. Staklem u. c. Darbību drīz pātrauca vācu iebrukums.

Arī *Tērbatā* Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas laikā noorganizējās latviešu aktieru kolektivs. Izrādēs «Vanemuines» telpās 1917. gada oktobrī — 1918. gada februarī piedalījās J. Plūme, V. Bergmanis, T. Valdšmits, T. Banga. Te izrādīja A. Ostrovska lugu «Bez vainas vainīgie», V. Protopopova «Melnos kraukļus» u. c.

Citādos apstākļos nācās ar grūtībām darboties tiem latviešu aktieriem, kas bija palikuši zem vācu okupacijas varas. Militaro cenzoru uzraudzībā kopš 1917. gada rudens notika *Rīgas Latviešu teatra* izrādes 2. pilsētas teatra telpās A. Freimaņa un E. Zeltmata vadībā ar visai raibu repertuaru, kur blakus Fr. Šillera «Orleanas jaunavai» un V. Gētes «Faustam» bija gan T. Hāna «Staburaga meitiņa», gan Fr. Lehara «Jautrā atraitne». Pirmiestudējumu skaitā ir M. Materlinka «Māsa Beatrise», daži E. Vulfa viencēlieni. 1918. gadā ar «Žūpu Bērtuļa» izrādi atzīmēja latviešu teatra 50 gadus. Izrādēs piedalījās: J. Skaidrīte, L. Iesmiņa-Michelsone, J. Žilevice, V. Švarcs, K. Kvēps u. c. 1918. gada septembrī teatri pārdēvēja par Rīgas Pilsētas latviešu teatri. Izrādes vadīja R. Veics un A. Freimanis. Nekādas brīvas idejiskas līnijas okupacijas apstākļos teatra darbībā nevarēja būt. Ar vācu okupacijas varas izbeigšanos Rīgas Latviešu teatris beidza pastāvēt.

To lugu skaitā, kuras vācu kara cenzors neļāva Rīgas Latviešu teatrī izrādīt, ir Fr. Šillera «Vilhelms Tells», A. Alunāna «Mūsu senči», J. Linduļa «Dižūdru Māle», Kaudzīšu «Mērnieku laiki» (kārkluvācieša Švauksta dēļ).

Lielāks skaits latviešu aktieru 1918. gadā, vāciešiem iebrūkot, atradās Valkā. Tur okupacijas apstākļos nodibinājās teatris, kam buržuaziskie inteliģenti, kas piedalījās tā organizēšanā, izvēlējās nosaukumu *Latviešu pagaidu nacionalais teatris*. Tas darbojās

no 1918. gada aprīļa līdz decembrim, sarīkodams izrādes ne vien Valkā, bet arī citās Ziemeļvidzemes vietās — Mazsalacā, Valmierā, Alūksnē, Strenčos u. c. Teatri atklāja 1918. gada 23. aprilī ar J. Raiņa «Pūt, vējiņi!» J. Plūmes režijā; sekoja R. Blaumaņa «Ļaunais gars» un «Pazudušais dēls» (rež. V. Bergmanis). Tālāk repertuārā bija gan A. Niedras «Zeme», gan Fr. Šillera «Vilhelms Tells», A. Brigaderes un E. Vulfa lugas utt. Ne visai lielajā trupā bija vairāki labi aktieri: M. Šmitchene, L. Špīlberga, T. Banga, A. Brechmane, J. Simsons, R. Kalniņš, E. Lauberts, T. Podnieks, Kr. Koškins, J. Plūme, V. Bergmanis, A. Zommers u. c.

Paretam latviešu izrādes okupacijas laikā notika arī Liepājā. Līdz ar visu tautu latviešu skatuves mākslinieki smagi izjuta naglotā papēža varu. Viņu daiļrade palīdzēja tautā glabāt latviešu kulturas tradicijas un ilgas pēc cilvēcīgākiem apstākļiem. Vācu okupacijas sabrukuma posms 1918. gada beigās, augot pārliecībai par atbrīvošanas tuvumu, ienesa mazliet vairāk žirgtuma arī okupacijas varas ierobežotajā skatuves dzīvē.

2. LATVIEŠU TEATRIS PADOMJU LATVIJAS LAIKĀ 1919. g.

Vācu okupacija atnesa latviešu tautai milzu ciešanas. «Bet nedz vāciešu asiņainais terors, nedz bads, kas iestājās, nesalauza brīvību mīlošās latviešu tautas gribu, neizņīcināja viņas pretošanās spējas ... Vāciešu sakāve imperialistiskajā karā un novembra revolucija Vācijā (1918. gadā) vēl vairāk pastiprināja revolucionaro kustību Latvijā. Latviešu strādnieki, zemnieki un darba inteliģence ar krievu strādnieku palīdzību izvērsa pašaizliedzīgu cīņu par padomju varu un deva iznīcinošu triecienu vācu okupacijas armijai un latviešu buržuaziskiem nacionalistiem.»[1] 1918. gada decembrī latviešu revolucionarie strēlnieki atbrīvoja Valku un citas Vidzemes pilsētas.

1918. gada 17. decembrī nodibinājās Latvijas Padomju pagaidu valdība, kas savā manifestā pasludināja Latviju par neatkarīgu Padomju republiku, kur visa vara pieder Padomēm. J. V. Staļins rakstīja «Pravdā» 1918. gada 20. decembrī: «Vētraini un neatturami aug revolucija Latvijā. Slavenie Latvijas sarkanie strēlnieki, kas jau ieņēmuši Valku, uzvaroši aplenc Rīgu. Latvijas Padomju valdība, kas nodibinājusies šinīs dienās, ar drošu roku ved Latvijas strādniekus un bezzemniekus pretim uzvarai.»[2] Sacēlušās tautas masas apsveica sarkanos strēlniekus, kas 1919. gada 3. janvarī ienāca Rīgā. Latvijas Padomju I kon-

[1] J. Kalnbērziņš, Padomju Latvijas desmit gadi, 1950., 48.—50. lpp.
[2] J. V. Staļins, Raksti, 4. sēj., 1948., 164. lpp.

Andrejs Upīts.

BIBLIOTEKA ★ LATV. PSR VALSTS

gress 1919. gada 13. janvarī apstiprināja Latvijas Padomju Socialistiskās Republikas konstituciju.

«Proletariskās revolucijas uzvaras rezultatā Latvijā 1919. gadā nodibinājās proletariata diktatura, kas pirmoreiz visā Latvijā radīja īstu darbaļaužu varu, iztīrīja Latviju no ienīstiem vācu baroniem, no visām feodalisma atliekām, gāza kapitalisma varu un ar bruņotu spēku nemitīgās kaujās aizstāvēja darbaļaužu iekarojumus. Padomju Latvijas Sarkanā Armija, kaut gan vāji apgādāta ar ieročiem, pārtiku un kaujas materialiem, veselus 5 mēnešus cīnījās pret starptautiskās kontrrevolucijas spēkiem, aizstāvot ne tikai Padomju Latvijas teritoriju, bet līdz ar to aizsargājot arī Padomju Krievijas robežas no starptautiskā imperialisma uzbrukumiem. Padomju Latvija 1919. gadā nebaudīja nevienas stundas miera vai pamiera frontē. Ielenkta no starptautiskās kontrrevolucijas spēkiem, tā nepārtraukti turpināja kaujas visās frontēs, tanī pašā laikā veicot lielu darbu arī jaunas, socialistiskas iekārtas veidošanā.»[1]

Risinājās spriegs atjaunošanas un jauncelsmes darbs visās dzīves nozarēs. Arī latviešu literaturas un mākslas tālākajai attīstībai sāka likt jaunus pamatus. Socialistiskā revolucija pavēra iespēju radīt latviešu teatri, kura darbību vairs nenosacīja buržuazija, bet kas bija tiešām tautas teatris un kura vadība pilnīgi atradās darbaļaužu pārstāvju rokās. Arī latviešu teatrim par vadītāju principu kļuva V. I. Ļeņina teze: «Māksla pieder tautai. Ar savām dziļākajām saknēm tai jāieaug plašajās darbaļaužu masās. Tai jābūt masām saprotamai un tuvai. Tai jāapvieno šo masu jūtas, domas un griba, jāpaceļ tās.»[2]

Pēc padomju iekārtas nodibināšanās 1919. gada sākumā Strādnieku teatra organizēšanas darbi atjaunojās. Tos vadīja Andrejs Upīts, kas pārzināja Izglītības komisariata mākslas nodaļu. Viņš par to raksta savās atmiņās: «Tikai kad Rīgas revolucionarie strādnieki un sarkanie strēlnieki padzina okupantus un Latvijā nodibinājās padomju iekārta, Strādnieku teatris 1919. g. sākumā varēja atsākt savu gaitu. Apstākļi bij radikali mainījušies. Strādnieku šķira uzvarējusi, noteicēja vara zemē piederēja viņai, buržuazijas melnā daļa līdz ar meņševikiem aizbēgusi uz Liepāju vācu landsknechtu un angļu karakuģu patvērumā. Strādnieciskajai Padomju Latvijai nācās uzsākt smagu cīņu ar pašu namnieku, budžu un viņu dēlu, baronu un «antantes» apvienotiem spēkiem. Un tomēr latvju māksla šajos piecos mēnešos piedzīvoja nekad agrāk nepieredzētu plašumu un rosmi, tāpēc ka tagad partija un valdība to ņēma savā aizgādībā...

[1] K. Kauliņš, Padomju varas nodibināšana Latvijā 1919. gada janvarī un tās vēsturiskā nozīme. Cīņa, 1949., 2.

[2] Ļeņins par kulturu un mākslu, 1947., 330. lpp.

Tie Strādnieku teatra mākslinieki, kas šodien strādā Valsts dramas teatrī, vēl atcerēsies, ar kādu aizrautību viņi un viņu biedri spēlēja Strādnieku teatra pirmajās izrādēs, pirmo nedēļu, visus Padomju pirmā gada četrus mēnešus. Ar jauno darbaļaužu iekārtu jauns gars bij uznācis arī latviešu skatuvē. To sajuta ne vien viņi paši, bet vārda pilnā ziņā visa tauta. Teatris diendienā bija publikas apsēsts, visiem biļešu nekad nepietika, nācās zināmu skaitu vietu nodot arodbiedrību rīcībā, lai strādnieki dabūtu redzēt katru jauninscenējumu.»[1]

1919. gada februarī nodibinātais Padomju Latvijas Strādnieku teatris ir tagadējais Valsts akademiskais dramas teatris. Trupā bija A. Mierlauks, A. Amtmanis-Briedītis, B. Rūmniece, T. Banga, M. Šmitchene, P. Baltābola, E. Jēkabsone, A. Brechmane, E. Lauberts, T. Podnieks, R. Veics, R. Ķalniņš, J. Simsons, J. Osis, A. Zommers u. c. Valdība piešķīra teatrim bijušā 2. pilsētas (krievu) teatra namu.

Padomju Latvijas Strādnieku teatris meklēja jaunu, revolucionaru, idejiski augstvērtīgu repertuaru, kas atbilstu darba tautas prasībām lielā revolucionarā pacēluma laikā.

Atklāšanai izraudzījās Leona Paegles lugu *«Augšāmcelšanās»*, kas vispirms ar virsrakstu «Par brīvību» izrādīta 1917. gada 24. septembrī Jaunajā Pēterpils Latviešu teatrī A. Amtmaņa-Briedīša režijā, pēc tam (laikam pārstrādātā veidā) ar jauno virsrakstu Maskavā. Autors notēlojis revolucionarās cīņas gaitas — 1905. gada revoluciju un 1917. gada revolucijas uzvaru, kad krīt patvaldība un tauta atbrīvo no cietuma piektā gada katordzniekus. «Augšāmcelšanās» pirmizrāde notika 1919. gada 23. februarī Operas teatra telpās.

«Augšāmcelšanās» inscenētājs A. Amtmanis-Briedītis atceras: «Teatra atklāšanai sāka mēģināt Leona Paegles lugu «Augšāmcelšanās» manā režijā. Darbi ritēja spraigi, ar jaunu sajūsmu, un solīja labus rezultatus. Mūsu uzdevums bija radīt augstvērtīgus mākslas darbus, atsedzot strādnieku un kapitalistu attiecību pretišķības. Visa sabiedriskā atmosfera bija kā elektrizēta. Māksla centās atklāt dzīves īstenību: mākslinieka saucienam un brīdinājumam vajadzēja būt patiesam un spēcīgam. Ar nemākslotu un dziļu pārdzīvojumu mēs gribējām runāt uz tautu. Ar lielu mīlestību mēs iegājām jaunajā darbā... Darba prieks auga ik brīdi. Leona Paegles lugas tēlos ielikām savas labākās un patiesākās jūtas, meklēdami un veidodami cilvēka dzīves patiesību... Parādīt tādus dzīves apstākļus, kurus gadu simteņiem bija noliegts rādīt, kurus nevēlējās redzēt kapitalisti un kapitalistiskās iekārtas piekritēji — apspiedēji. Autors savā lugā patiesi parādīja, kādas bija attiecības strādniekiem un fabrikantiem

[1] Latvijas PSR Valsts dramas teatra 30 gadi, 1949., 18.—19. lpp.

Padom. Lat. Strahdn. teatrs.
Padomju Latw. Pirmâ teatrî
(bij. 1. pilsehtas teatrî)
Schehtdeen, 23. februarî 1919. g.
Strahdn. teatra atklahschan. israhde.
Programa:
1) Andreja Upischa — Ewada wahrds.
2) Operas simfoniskais orkestrs (Marseljese).
3) Israhdis pirmo reisi:
„Augschamzelschanàs".
Leona Paegles dramatisks dsejojums 5 zehl.
Reschisors: A. Amtmans-Breedits. — Eejas maksa no 1—8 rbl.
Sahkums plkst. 7 wak.

un kā darbaļaudis saceļas pret saviem apspiedējiem, viņu nopirktajiem spiegiem un žandarmiem... Ar lugu, kas pauž tik asu revolucionaru saturu, mēs satikāmies pirmoreiz un tāpēc sapratām, ka nesam lielu atbildību par sava darba labo izdošanos. Mēs bijām priecīgā saviļņojumā.»[1]

Atklāšanas izrādē Teodors Podnieks tēloja strādnieku Mārtiņu Laukudūri, Berta Rūmniece — viņa sievu, Alfreds Zommers — Viesturu, Alfreds Amtmanis-Briedītis — Andreju Akmeni, Eriks Lauberts — Vili Upmali, Jānis Simsons — Vakargaili, Tija Banga —Ainu, Mirdza Šmitchene — Raitu, Reinholds Veics — fabrikas direktoru Balku, Rodrigo Kalniņš — viņa dēlu Romanu. Izrādē vēl piedalījās Aleksis Mierlauks planku nesēja, Ella Jēkabsone tabakas griezējas, Jānis Osis zemnieka lomā.

Nākamais Strādnieku teatra iestudējums bija Andreja Upīša triloģija — «Balss un atbalss», «Viens un daudzie», «Saule un tvaiks». Visu triloģiju vienkopus izrādīja pirmoreiz. Aizliegto «Sauli un tvaiku» Rīgas skatītāji vēl nemaz nepazina, lugu «Viens un daudzie» — tikai no vienas izrādes 1917. gadā. «Viens un daudzie» kļuva par visvairāk izrādīto lugu Strādnieku teatrī (10 izrādes). Kopā Andreja Upīša lugas izrādītas 21 reizi, t. i., ap 40% no visa izrāžu kopskaita.

Triloģiju neapvieno personu un sižeta sakars, bet galvenā

---

[1] Atmiņas par Latvijas PSR Dramas teatra nodibināšanu, Skolotāju Avīze, 1949., 12.

problema — renegatisms laikmetā starp 1905. gada revoluciju un 1. imperialistisko pasaules karu. Vairākās variacijās rakstnieks parāda, kā reakcijas apstākļos veidojas strādnieku kustības renegati, buržuazijas solījumu pievilināti, tīkodami «tikt uz augšu», kārodami sasniegt buržuazisko individualo «labklājību».

Traģikomedija *«Viens un daudzie»*, kuru cariskā cenzura 1913. gadā bija aizliegusi, iezīmē soli uz priekšu Andreja Upīša dramaturģijas attīstībā. Raksturi atklājas asā sadursmē, dzīvā darbībā, spriegās situacijās. Darbība samezglojas sakarā ar streiku kādā rūpnīcā. Fabrikanti izsauc policiju, tā apcietina strādnieku vadoni. Rakstnieks atspoguļojis revolucionarās strādnieku kustības uzplūdu gadiem tipisku konfliktu. Šāda sižeta latviešu dramaturģijā līdz tam vēl nepazina.

Tāpat kā «Balsī un atbalsī», arī lugā «Viens un daudzie» izvirzīta renegatisma problema. Kantorists Kaspars Zaļums bijis strādnieku cīņas dalībnieks, bet tagad no tās novērsies un tiecas uzkalpoties. Streikam izceļoties, Zaļums nevar vairs laipot un izlikties par strādnieku draugu. Viņam jāgrimst moraliski arvien dziļāk. Asiem satiras līdzekļiem rakstnieks atmaskojis arī liekulīgos filantropus — fabrikas direktora palīgu Vaivaru un viņa ģimeni, tāpat buržuaziskā laikraksta pārstāvi žurnalistu Tālaviešu Zanderu. Pavisam citādām, pavasarīgi gaišām krāsām autors uzzīmējis skaistu pozitivu tēlu — Zelmu, drosmīgu strādnieku organizatori.

Autors izticis ar nelielu personu skaitu; atstājot strādnieku masu aiz skatuves, viņš tomēr pratis padarīt šo masu sajūtamu, spējis spilgti parādīt tās ietekmi, kas biedē un satracina kapitalistus, norauj maskas divkošiem, iedrošina vienkāršo, nomākto darba cilvēku. Rodas liela, neatvairāma kustības spēka iespaids, un kapitalisti ar saviem dienderiem šķiet nevarīgi un smieklīgi uztraukumā un dusmās.

Dramā *«Saule un tvaiks»*, kuru cenzura bija aizliegusi 1915. gada 4. aprilī, par renegatu kļūst žurnalists un dzejnieks Jēkabs Salnis. Novērsdamies no strādnieku kustības uzdevumiem, viņš pakāpeniski iekūņojas mietpilsoniskas, sīkas laimītes sapņos, gozēdamies Lauras mīlestībā.

«Cīņa» 1919. gadā rakstīja par Andreja Upīša dramu: «Lugās «Viens un daudzie» un «Balss un atbalss» ir vairāk tēlotas masas, grupas vai to priekšstāvji kā tādi... Lugā «Saule un tvaiks» autors piegriežas vairāk pašu varoņu dvēseles dzīvei, psicholoģiskiem smalkumiem. Mēs redzam, kā pamazām veidojas renegatisma psicholoģija. Kā visa apkārtne, kā sveši iespaidi, kā pat citā šķirā iemaldījušās mīlestības jūtas pamazām velk līdz tam savā pārliecībā apzinīgu cilvēku prom no viņa agrākajiem biedriem, no strādniecības. Pats varonis to

Padomju Latvijas Strādnieku teatris.
(Tagadējā Valsts Akademiskā dramas teatra nams.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTĒKA ★

Padomju Latvijas Strādnieku Teatrs.

Viens un daudzie

Andreja Upiša traģi-komedija 4 cēlienos.

PERSONAS:

Vaivars, koku fabrikas direktors	Aleksis Mierlauks
Lucija, viņa meita	Mirdza Šmidtchen
Ringolds Petersons, viņas līgavainis	Rodrigo Kalniņš
Marija Niedra, Vaivara mirušās sievas māsa	Alise Brechman
Kaspars Zaļums, kantorists fabrikā	A. Amtmans-Briedits
Zelma, kantoriste	Paula Baltābol
Laivineete, viņas māte, kantora apkalpotaja	Berta Rūmniek
Klīvs, vecs strādnieks	Ludvigs Laus
Tālaviešu Zanders, žurnalists	Fricis Licis.

Režisors: **Aleksis Mierlauks.**

Durvis tiks slēgtas pēc otrā zvana.

J. Rozes druk., Rigā, Suvorova ielā 27.

20 kap.

nemana, bet mēs redzam, kā viņš kā purva dūņās stieg arvien dziļāk.»[1]

Renegatu, tāpat kā abās iepriekšējās daļās, tēloja A. Amtmanis-Briedītis, Lauru — Tija Banga un P. Baltābola, Vilandus — T. Podnieks un E. Jēkabsone, Saļņa māti — B. Rūmniece, Rozenfeldu — R. Veics.

Triloģija bija ievērojama jauna parādība latviešu dramaturģijā, kur līdz tam dominēja lauku dzīves notēlojums. Pirmoreiz par pozitiviem tēliem izvirzīti revolucionarā proletariata pārstāvji.

Tālāk sevišķi nozīmīga ir M. Gorkija *«Ienaidnieku»* pirmizrāde 2. maijā. Cariskā cenzura to bija aizliegusi izrādīt, jo Gorkijs tanī tēloja strādnieku cīņu pret uzņēmējiem, revolucionaro kustību, revolucionaros cīnītājus. Tagad M. Gorkija un A. Upīša lugas un L. Paegles «Augšāmcelšanās» atgādināja strādniekiem noieto revolucijas ceļu un vēl nepabeigto cīņu pret revolucijas pretiniekiem. Gorkija un Andreja Upīša lugas bija Strādnieku teatra realistiskā repertuara pamatdaļa. «Ienaidniekus» iestudēja A. Mierlauks.

M. Gorkijs savā lugā asā gaismā parāda šķiru cīņu 1905. gada revolucijas priekšvakarā. «Ienaidnieki» rāda, kā masās ieviešas socialistiskās idejas un aug apzinīgums, kā strādnieki organizējas cīņai, kas novedīs līdz uzvarai. Spilgti izceļas strādnieku moralais pārākums par valdošo šķiru, kas degradējas arvien vairāk. Luga izskan proletariata neatvairāmās uzvaras pārliecībā. «Ienaidniekos» Gorkijs notēlojis dažādu politisku nokrāsu kapitalistus, atmaskodams liberaļus, kas mēģināja krāpt strādniekus ar solījumiem, izlikdamies par labdariem. V. I. Ļeņins brīdināja strādniekus no šiem «vilkiem avju ādā». «Ienaidniekos» tāds ir Zachars Bardins.

Šķiru cīņas apstākļos 1919. gadā M. Gorkija dziļi realistiskā luga, kas laikmeta atspoguļojumā viscaur saskan ar to politiskās dzīves analizi, kādu devis V. I. Ļeņins, noderēja par nopietnu politiskās audzināšanas līdzekli strādnieku skatītāju masām. Reizē ar to «Ienaidnieki» bija skola režisoram un aktieriem, kam pirmoreiz nācās tēlot tādu boļševistiska tipa profesionalu revolucionaru, kāds ir Sincovs, tēlot proletariskos cīnītājus un asā atmaskojumā atveidot strādnieku ienaidnieku tēlus.

1918.—1919. gadā «Ienaidniekus» izrādīja arī latviešu teatri Maskavā, Pēterpilī, Valmierā, Valkā.

A. Amtmaņa-Briedīša iestudējumā Padomju Latvijas Strādnieku teatris izrādīja vācu rakstnieka M. Betchera lugu «Pirmie viļņi», kas tēlo ogļraču streiku, viņu cīņu pret nežēlīgo ekspluataciju un pret kapitalistu mēģinājumiem apspiest strādnieku

[1] Cīņa, 1919., 79.

kustību. «Pirmo viļņu», tāpat kā «Augšāmcelšanās» izrādes notika uz plašās Operas teatra skatuves.

Pārējo Strādnieku teatra iestudējumu vidū vēl ir Kārļa Freinberga drama «Tumsā un salā», kuras darbība norisinās uz 1905. gada revolucijas notikumu fona.

Maijā teatris gatavoja Gerharda Hauptmaņa «Audēju» inscenējumu. Repertuara plānā tālāk bija paredzēta Raiņa traģedija «Indulis un Arija». Šos iestudējumus vairs neizdevās realizēt.

Strādnieku teatra nodibināšana ir viens no ievērojamākajiem padomju varas sasniegumiem kulturas laukā 1919. gadā. Visi panākumi toreiz izcīnīti ārkārtīgi grūtos apstākļos, kad frontē ne brīdi neaprima kaujas pret kontrrevoluciju un intervenciju, ko organizēja Amerikas Savienotās Valstis un citas imperialistiskās lielvalstis. 1919. gada maijā kontrrevolucijas spēki uzsāka izšķirīgo uzbrukumu pret Latvijas Padomju Socialistisko Republiku. Padomju Latvijas armija 22. maijā bija spiesta atstāt Rīgu, kurā ielauzās imperialistisko lielvalstu atbalstītie kontrrevolucionari ar asinskārajiem vācu baroniem un latviešu buržuaziskajiem nacionalistiem priekšgalā. Sākās šausmīgu ciešanu un moku laiks darbaļaudīm. Kontrrevolucija svinēja asins dzīres.

Kontrrevolucionaru bandām 22. maijā ielaužoties Rīgā, izbeidzās arī Padomju Latvijas Strādnieku teatra darbība.

Teatris paspēja darboties tikai īsu laiku, bet tā nozīme ļoti liela. Bija likti pamati revolucionaram, patiesi demokratiskam teatrim. Saistībā ar darba tautas masām skatuves māksla ieguva dziļāku, pilnāku jēgu. Labākie latviešu skatuves mākslinieki cauri buržuaziskās varas gadiem glabāja revolucijas laikā gūtās ierosmes un vadītājus principus.

Padomju iekārtas nodibināšanās 1919. gadā deva iespēju attīstīties teatra dzīvei ne vien Rīgā, bet arī citur Latvijā. Nodibinājās Valmieras teatris. Sākumā tas saucās par Valmieras Strādnieku teatri. 1919. gada martā to pārorganizēja par *Valmieras Padomes teatri*. Ar tādu nosaukumu tas no jauna atklāja savu darbību 29. martā, izrādot E. Verharna «Ausmu». No iestudējumiem minami M. Gorkija «Dibenā» un «Ienaidnieki», Fr. Šillera «Laupītāji», Aspazijas «Sidraba šķidrauts», E. Rozenova «Pakrēšļa ļaudis», A. Lunačarska «Vara». Šai teatrī viens no režisoriem bija Arveds Michelsons, dekorators — E. Brencēns. Jaunāko aktieru vidū sastopam H. Zommeru. Teatris darbojās it intensivi, sarīkojot 2 izrādes nedēļā.

1919. gada pavasarī Smiltenē nodibinājās *Valkas apriņķa Strādnieku teatris*. Tur strādāja L. Ērika, H. Freimane, K. Pabriks. Repertuarā, starp citu, bija M. Gorkija «Ienaidnieki» un «Dibenā», Raiņa «Ģirts Vilks». Šā teatra darbība izbeidzās, kad Vidzeme krita baltgvardu rokās.

1919. gada 15. martā ar koncertu, referatu un L. Kampfa lugu «Revolucijas priekšvakarā» atklāja savu darbību *Jelgavas Strādnieku teatris,* bet, baltgvardiem 18. martā ieņemot Jelgavu, tā darbība apstājās pašā sākumā.

Leons Paegle.

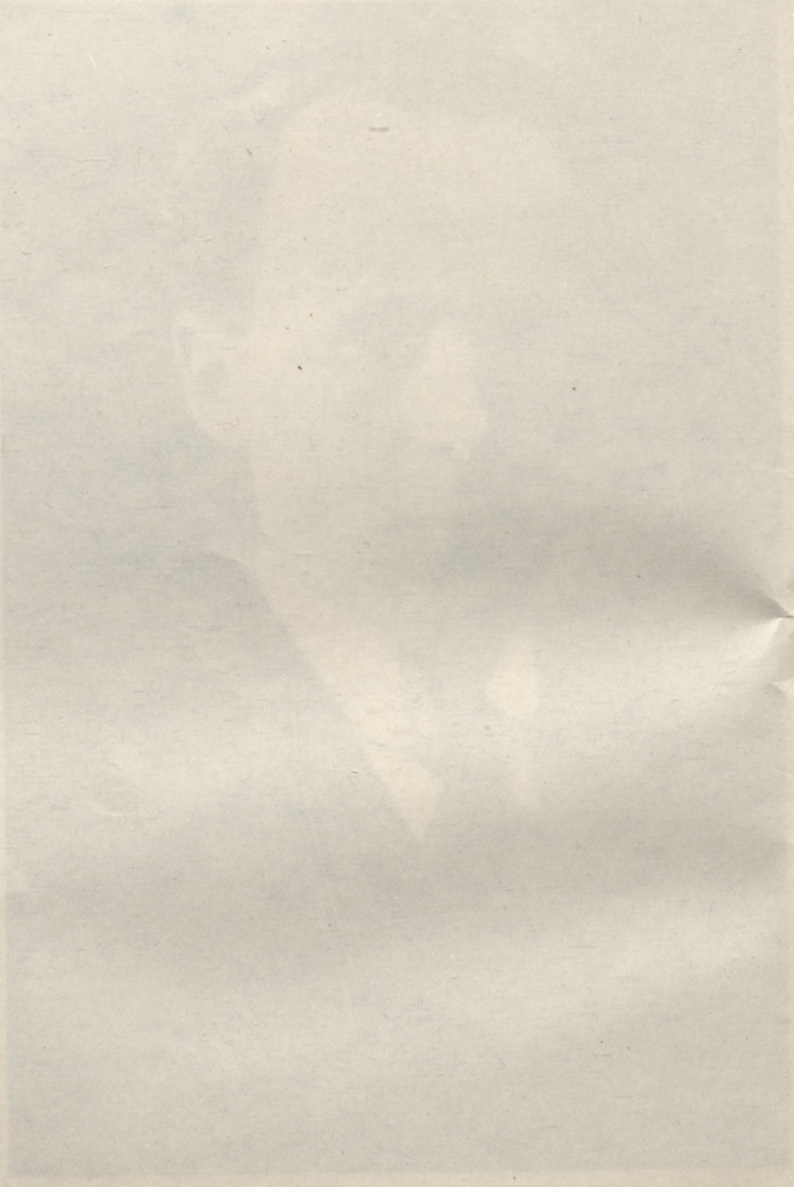

REPERTUARS BURŽUAZIJAS DIKTATURAS PERIODĀ

(1920.—1940. g.)

1. LATVIEŠU TEATRA STĀVOKLIS BURŽUAZIJAS DIKTATURAS PERIODĀ

Buržuazija ieguva varu Latvijā, ar ārzemju interventu palīdzību asiņaini apspiežot proletarisko revoluciju. No Krievijas atrautas buržuaziskas Latvijas nodibināšana ietilpa pret Padomju Savienību vērstajos imperialistisko lielvalstu intervencijas plānos. Atšķelta no Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas zemes, Latvija nokļuva dziļā atkarībā no imperialistiskajām valstīm. Uz Latviju attiecās tas pats, ko J. V. Staļins 1920. gadā teica par citām Krievijas malienes zemēm: «Situacijā, kad starp proletarisko Krieviju un imperialistisko Antanti arvien vairāk iedegas cīņa uz dzīvību un nāvi, malienēm iespējamas tikai divas izejas: *vai nu* kopā ar Krieviju, un tad — malieņu darba ļaužu masu atbrīvošanās no imperialisma jūga; *vai arī* kopā ar Antanti, un tad — nenovēršams imperialisma jūgs. Trešās izejas nav. Tā sauktās neatkarīgās Gruzijas, Armenijas, Polijas, Somijas utt. tā sauktā neatkarība ir tikai mānīga šķietamība, kas slēpj šo, ja atļauts teikt, valstu pilnīgu atkarību no vienas vai otras imperialistu grupas.»[1]

No imperialistiskajām lielvalstīm atkarīgā valsts bija dibināta, lai tā kalpotu par placdarmu uzbrukumam Padomju Savienībai un par aizsargvalni pret socialistiskās revolucijas ietekmi. Buržuaziskās Latvijas valdītāju tautai naidīgo politiku diktēja ārzemju imperialisti. Cīņa pret strādnieku šķiras revolucionaro

[1] J. V. Staļins, Raksti, 4. sēj., 1948., 321. lpp.

kustību un marksisma ideoloģiju kļuva par svarīgāko valdības un nacionalistisko organizaciju uzdevumu. Izpildot ārzemju imperialistu pavēli un sargājot savas šķiras intereses, valdošā buržuazija tiecās panākt, lai tiklab zinātne, kā literatura un māksla tai kalpotu un palīdzētu garīgi pakļaut darbaļaudis, cīnīties pret proletarisko ideoloģiju. Valdošā šķira prasīja, lai arī teatris būtu par buržuazijas centienu apliecinātāju un palīgu cīņā pret revolucionaro kustību. No šā uzdevuma izrietēja galvenie principi, kas nosacīja buržuazisko nacionalistu rīcību repertuara izvēlē. Mākslu buržuazija tiecās izmantot tautas apziņas iemidzināšanai un saindēšanai.

Naidā pret socialisma valsti — Padomju Savienību buržuazija pūlējās Latviju no tās pilnīgi norobežot gan ekonomikā un politikā, gan arī kulturā. Krievu demokratiskās kulturas tradicijas buržuazijai bija bīstamas un skaužamas, tāpēc tā centās tās diskreditēt un izravēt no tautas apziņas. Lai atsvešinātu jaunatni no krievu kulturas, skolās vairs nemācīja krievu valodu. No teatra repertuara izskauda krievu lugas. Buržuaziskie nacionalisti kultivēja šovinistisku naidu un augstprātību pret lielo krievu tautu. Lielā Tēvijas kara beigās nācās konstatēt: «Šī «nacionalistu» suga nav šodien dzimusi, tā nav vienkārši vācu fašisma izdzimums, bet latviešu nacionalistiskās buržuazijas izperinājums, kas divos gadu desmitos audzēta un audzināta nacionalās aprobežotības garā, naidā pret lielo krievu tautu.»[1]

No Padomju Savienības nožogojās ar Ķīnas mūri, turpretim uz kapitalistiskajām rietumzemēm vārti bija plaši atvērti. Pastāvot buržuaziskās Latvijas ciešajai saistībai ar imperialistiskajām lielvalstīm, latviešu māksla lielā mērā nokļuva kapitalistisko rietumzemju panīkstošās buržuaziskās kulturas ietekmē un pārdzīvoja līdzi tos trūdēšanas procesus, kas risinās buržuaziskajā mākslā imperialisma laikmetā. Visreakcionarākajiem uzskatiem atradās savi sludinātāji buržuaziskajā Latvijā. Kapitalistisko zemju dekadentiskā, formalismā iestigušā māksla — antirealistiska, pilna mistikas — guva iespēju nemitīgi ietekmēt latviešu mākslas dzīvi.

Progresivie rakstnieki un mākslinieki, cīnīdamies pret šīm ietekmēm, meklēja sakarus ar demokratiskajām strāvām citu tautu kulturā. Tuva tiem bija A. Barbisa, R. Rolana un citu progresivo ideju paudēju daiļrade. Īpaši dziļas pēdas lasītāju apziņā atstāja padomju rakstnieku darbi, ciktāl tie nokļuva toreizējā Latvijā.

Latviešu buržuaziskā kritika cīnījās pret progresivu, realistisku mākslu, ko pasludināja par nemākslu, par publicistiku.

---

[1] A. Pelše, Latviešu vāciskie nacionalisti — latvju tautas niknākie ienaidnieki, 1945., 5. lpp.

Cildināja «tīro» mākslu «pāri šķirām». No paša latviešu teatra sākuma posma pazīstamās bezidejiskuma un ārišķības tendences tagad uzplauka neredzētā spēkā, drapēdamās modernā, «eiropeiskā» estetisma tērpā. Teatru repertuarā ārzemju buržuaziskās dramaturģijas darbi ieņēma ļoti lielu vietu.

Raksturodams dziļo krizi, kāda iestājās teatrī, J. Sudrabkalns 1931. gadā rakstīja: «Buržuaziskais teatris nonācis strupceļā. Teatris liek dziedāt vijolēm un saksofoniem operešu melodijas, virpuļo dejotājas, erotizējas revija. Tā esot sekošana laika garam, saka pilsoniskā teatra vadītāji. Tas ir beigu sākums. Lieli mērķi, revolucionarās idejas, kas iejūsmināja buržuazijas pavasari, atkāpjas tālā pagātnē, pilsonībai vairs nav lielu mērķu. Reta nopietna luga gūst panākumus uz pilsoniskām skatuvēm. Kontaktu ar savu publiku pilsoniskie teatri var uzturēt vienīgi ar farsiem, pikantām komedijām, operetēm.»[1]

Latviešu teatris savā pusgadsimtu ilgajā attīstībā bija nobriedis un izveidojis pietiekami spēcīgas tradicijas. Latviešu teatra mākslu pārstāvēja mākslinieki ar augstu kulturu. Viņi centās saglabāt un tālāk izkopt latviešu teatra progresīvās tradicijas, kas bija veidojušās ciešos sakaros ar krievu demokratisko kulturu. Šīs tradicijas palīdzēja latviešu teatrim izsargāties no pilnīgas noslīkšanas pagrimstošās buržuaziskās kulturas smacīgajā purvā. Grūtos un pretrunu pilnos apstākļos latviešu progresīvie dramaturgi un skatuves mākslinieki turpināja latviešu dramatiskās mākslas tālākas veidošanas darbu, atrazdamies mūžīgā cīņā ar noteicējas buržuazijas veikalniecisko garu un reakcionarajiem spaidiem. Visa tā rezultatā veidojās ļoti sarežģīta teatra dzīves aina, kur nemitīgi saduras un savijas pretrunīgi centieni.

Ekonomiskās krizes gados buržuazijas aprindās pastiprinājās tendences, kas apdraudēja pat teatru eksistenci. Bažas par teatra krizi bija kā tumši, draudīgi mākoņi, kas nekad nepazuda aiz apvāršņa. Teatri bija ļoti atkarīgi no valsts izsniegtajiem pabalstiem, bet, piešķirot tos, valdošās partijas diktēja arī teatra darbības politiskās vadlīnijas. Starp citām partijām ar īpašu enerģiju mākslas dzīvi centās ietekmēt meņševiki, tā domādami stiprināt savas pozicijas ideoloģiskajā cīņā. Viņiem izdevās iegūt vadošus amatus dažos teatros, kas deva iespēju daļēji nosacīt darbības virzienu un repertuaru. Revolucionarā strādniecība cīnījās pret meņševikiem. Cīņas ap teatri bija sastāvdaļa nemitīgajā un asajā demokratisko spēku cīņā pret tautai naidīgajiem spēkiem.

Neraugoties uz niknām represijām un meņševiku nodevīgo

[1] J. Sudrabkalns, Strādniecības mākslas iestāde; brošurā «Latvijas Strādnieku teatris», 1931.

rīcību, Latvijas proletariats no jauna cēlās uz cīņu. Darba tautas intereses aizstāvēja Komunistiskā partija, kuras darbība norisinājās grūtos nelegalos apstākļos. Strādnieku kustība strauji pieauga ekonomiskās krizes laikā pēc 1928. gada. Buržuazija asi vērsās pret augošo masu kustību. 1928. gadā valdība slēdza kreisās arodbiedrības. Terors pret demokratiskajiem darbiniekiem kļuva aizvien niknāks. Arvien vairāk aktivizējās dažādas fašistiskas organizacijas, kas zvēriski cīnījās pret tautas kustību. Buržuazijai kļuva arvien grūtāk apkarot masās augošo neapmierinātību. Masu kustības apspiešanai buržuazija steidzās pāriet uz atklātu diktaturu. 1934. gada maijā Latvijā nodibinājās fašistiskā Ulmaņa valdība, kas ar nežēlīgu teroru pūlējās apspiest strādnieku kustību un paglābt kapitalistisko iekārtu. Visas demokratisko brīvību paliekas likvidēja.

Pēc fašistiskā apvērsuma 1934. gadā notika pārmaiņas teatra repertuarā. Pilnīgi aizliedza izrādīt Andreja Upīša un dažu citu progresivo rakstnieku darbus. Valdošā kliķe prasīja, lai nekas teatrī nemodinātu nemiera domas un kapitalistiskās iekārtas kritiku, lai nemitīgi tiktu kultivēts ieskats, ka fašistiskajā Latvijā viss kārtībā. Teatrim bija jāpiedalās diktatoriskās iekārtas stiprināšanā un cildināšanā, buržuaziskā nacionalisma ideju propagandēšanā. Teatrim uzspieda buržuaziskas pašapmierinātības un šovinistiskas iedomības pilnas lugas, ko fabricēja valdošās kliķes rakstnieki. Arī no citu tautu dramaturģijas labprāt izvēlējās darbus, kas glorificēja diktatorus, pāri masām stāvošus ģenijus utt. Klasiskos sacerējumus inscenēja, pielāgojot nacionalistiskās ideoloģijas principiem.

Nekad vēl latviešu teatra repertuara raksturs nav bijis visā kopumā tik reakcionars kā fašistiskā terora gados. Pie varas esošā kliķe pūlējās, cik spēja, lai noārdītu un līdz galam iznīcinātu tās progresivās tradicijas, ko latviešu literaturā un mākslā vairākās paaudzēs bija kopuši un veidojuši labākie latviešu rakstnieki un mākslinieki, mācīdamies no krievu demokratiskās kulturas.

Fašisma gados kultivēja retrospektivu ievirzi literaturā un mākslā. Teatru repertuarā sastopam daudz lugu ar senatnes tematiku. Uz skatuves tiecās demonstrēt krāsainu, lepnu Latvijas pagātni, budžu senču dūšību un pārticību tanīs gadsimtos, ko ulmaniskie vēsturnieki vairs neuzskatīja par grūtas apspiestības laikiem — īpaši Kurzemes hercogvalstī. Hercoga Jēkaba, Bīrona, dēkaiņa Kaļostro u. c. romantizēti tēli pārstaigāja latviešu skatuvi. Un atkal kā pagājušā gadsimta pēdējā ceturkšņa buržuaziskajā dramaturģijā aristokrates mīlēja latviešu zemnieku jaunekļus, bet dižciltīgie jūsmoja par latviešu meitenēm. Atkal šai sižetikai vajadzēja celt latviešu buržuazijas «prominento» slāņu pašapziņu.

Jānis Osis Kunga lomā Raiņa lugā «Spēlēju, dancoju».
(Nacionalais teatris.)

LATVIJAS VALSTS BIBLIOTEKA

Nelegalais revolucionaro rakstnieku žurnals «Fronte» 1935. gadā tā raksturoja fašisma laika teatra oriģinalrepertuaru: «Visām fašismā sirgstošām tautām raksturīgākā parādība kulturas dzīvē ir tā, ka šo tautu legalā rakstniecība zaudējusi drosmi vērtēt un kritizēt apkārtējos notikumus, zaudējusi skatu nākotnē, bet iegrimusi arķivu putekļos, neapnikusi rakājas pa tautas «slaveno pagātni» un varonības laikiem. Pie tam slēdziens allaž tāds, ka šī «slavenā pagātne» dod tiesības arī šodien sevi izsludināt par valdošo cilti, dod tiesības šīsdienas salmu vadoņiem sevi skaitīt gan par Vītauta Dižā, gan Nameja un Viestura tiešiem mantiniekiem...

... vēstures grāmata un archivs kļuvis garīgās dzīves vienīgais ideju avots. «Mēs esam paraduši savu pagātni redzēt pārāk drūmās krāsās» — tā skan šis «draudzīgais aizrādījums» rakstniekiem. Reizē ar to arī izteikts viņu pirmais uzdevums. Tas ir labi samaksāts un pasūtīts krāsotāja darbs, kuru nosolījis un samērā sekmīgi izpildījis Aleksandrs Grīns ar saviem zeļļiem un palīgiem. «Nameja gredzens» un «Tobago» — vispirms romanos, pēc tam uz skatuves. Turklāt vēl «Dvēseļu putenis» kā leģendaro laiku varonības visiem redzēts un piedzīvots atkārtojums. Šie trīs darbi bija galvenie, zem kuru zīmes pagāja pirmais fašisma rakstniecības gads. Sezona noslēdzās ar cerībām un solījumiem, ka turpmāk nāks jaunu ideju pilni un laika garam piemēroti darbi kā dabisks turpinājums pārkrāsotai pagātnei, un īpaši ņemot vērā to apstākli, ka Nameja gars pēc Grīna domām atdzimis mūsu famozajā «vadonī».

Pagājuši jau mēneši no jaunās sezonas sākuma, bet, kā pats sākums, tā arī turpmāko grāmatu un lugu saraksti nedod cerības šo solījumu piepildīšanai. Īpaši teatru sezonas atklāšana visus pārsteidza ar savu negaidīto bālumu...

Tāpat kā Nacionalajam, arī Dailes teatrim oriģinallugu nav... Un kur lai viņas gan rodas? Putekļu un pelējumu smakas pilns ir tas gaiss, kas tagad jāelpo, un pelējumu smaka nāk arī no šo rakstnieku darbiem... Tā vien liekas, ka latviešu zinātniekiem un rakstniekiem pašreiz vienīgais uzdevums ir pēc iespējas dziļāk ierakties vēstures putekļos; tās ir tik neparastas ilgas pēc kapiem, ka tiešām no sirds jāvēlas, kaut jel viņus drīzāk uz turieni aizvizinātu. Jo «jauno laiku» idejas un dvesmas viņi tik un tā neizdvesīs...»[1]

Līdzās Aleksandra Grīna un citu reakcionaro autoru sacerējumiem par pagātni pie visraksturīgākajām parādībām tanī reakcionarajā dramaturģijā, ko latviešu teatrim uzspieda Ulmaņa režims, pieder Līgotņu Jēkaba un viņam līdzīgu rakstnieku lugas, kas darinātas saskaņā ar Ulmaņa diktaturas laika avīžu

[1] Br. [Fr. Rokpelnis], Archivu literatura, Fronte, 1935., 5., 7.—9. lpp.

ievadrakstu tezēm, melīgi iztēlojot sirsnīgas patriarchalas attieksmes starp budžiem un kalpiem un propagandējot došanos no pilsētas uz laukiem.

Pēc tautas atbrīvošanās no kapitalisma važām, nodibinoties 1940. gadā Padomju Latvijai, no latviešu teatra repertuara nācās izmēzt daudz drazu, ko bija ieviesušas reakcionarās varas.

Turēdamas savā varā teatri, valdošās aprindas spēja lielā mērā kavēt progresivās dramaturģijas attīstību. Tie sacerējumi, kurus gaidīja, atbalstīja un apsveica buržuaziskās aprindas, viltoja patiesību, cenšoties apliecināt un izskaistināt kapitalistisko īstenību. Reakcionaras lugas buržuazijas varas laikā bija skaitliski pārsvarā. Tās ir idejiski un mākslinieciski mazvērtīgas, jo patiesi liela māksla var plaukt tikai sakaros ar sava laika progresivajām idejām.

Latviešu dramaturģijā buržuaziskās diktaturas periodā spilgti redzams divu kulturu pretstats. Dramaturģijas labākā, progresivā daļa ir kvantitativi mazāka, bet tanī ir ievērojamas vērtības, kas radušās par spīti šķēršļiem un pretspēkiem. To reprezentē Andrejs Upīts, Rainis, Leons Paegle u. c.

No Raiņa lugām, kas uzrakstītas pirms Oktobra revolucijas, buržuaziskās Latvijas laikā nekur nemēdza izrādīt «Pusidealistu», it kā pastāvētu kaut kas līdzīgs nerakstītam un nekur neizteiktam aizliegumam. Buržuaziskā nacionalisma atmaskojums Raiņa satiriskajā komedijā bija pretrunā ar pašiem buržuaziskās Latvijas pamatprincipiem. Raiņa «Zelta zirgu» un «Pūt, vējiņi!» izrādīja gandrīz visi teatri un daudzas pašdarbības skatuves. Vairākkārt inscenēja «Induli un Ariju». «Uguni un nakti» iestudēja Dailes, Jelgavas un Daugavpils teatris.

Parādījās deviņas jaunas Raiņa lugas. Bet buržuaziskās Latvijas politiskās un kulturas dzīves atmosfera nebija labvēlīga Raiņa dramaturģijas attīstībai, tāpēc viņa jaunradē bija apklusuma posmi, un daudzas ieceres palika nerealizētas. Viņa pēdējās lugas nerada spēcīgākas atbalss. «Rīgas raganu», «Suni un kaķi» un arī daudz nozīmīgāko «Iļju Muromieti» pēc pirmiestudējuma Nacionalajā teatrī neviens cits teatris nav iestudējis.

Revolucionarā dzejnieka labākajām lugām bijusi izcila nozīme buržuaziskās Latvijas laika teatra repertuarā. Tās pauda lielas, progresivas idejas un bija pretspēks reakcionarajām mācībām, kas tiecās saindēt tautas apziņu. Sevišķi dziļu nozīmi tās ieguva jaunatnes idejiskajā audzināšanā. Jaunatne mīlēja Raiņa dzeju, tāpat to mīlēja arī skatuves mākslinieki. Daudzu aktieru biografijā ievērojama vieta ir darbam ar Raiņa tēliem. Raiņa lugas iestudēja izcili režisori: A. Mierlauks, Ed. Smiļģis, A. Amtmanis-Briedītis. Viņi ieguldīja darbā daudz radošas enerģijas un spožas

izdomas, veidodami Raiņa lugu inscenējumus, kas pieder pie labākajiem, kādi bija latviešu teatrī buržuaziskās Latvijas laikā. Tomēr arī labākos inscenējumus dažkārt ietekmēja buržuaziskas koncepcijas, kas aizsedza Raiņa revolucionaro ideju.

Otram izcilākajam latviešu progresivās dramaturģijas pārstāvim — Andrejam Upītim līdz Lielajai Oktobra socialistiskajai revolucijai bija 7 viencēlieni un 3 lielāka apjoma lugas — viņa pirmā dramatiskā triloģija.

Buržuaziskās Latvijas laikā Andrejs Upīts sarakstījis lielāko daļu savu lugu — 11 viencēlienus, 1 divcēlienu lugu un 13 lielas lugas. Līdzās Raiņa darbiem A. Upīša lugām tanī laikā pieder visredzamākā vieta latviešu progresivajā dramaturģijā. Vairākās vēsturiskās lugās Andrejs Upīts atspoguļojis tautas cīņu pret apspiedējiem dažādos laikmetos (lugā «1905», traģedijās «Mirabo» un «Žanna d'Arka»). Astoņās satiriskās komedijās, kas parādījās no 1922. līdz 1934. gadam, un savos viencēlienos Andrejs Upīts nesaudzīgi graizīja valdošo šķiru un atmaskoja tās riebīgo moralo seju. Rakstnieks pats saka: «Parādīt valdošās buržuazijas aiztrunējušos pamatus un neatlaidīgi graut tos, rādīt laikmeta atbaidīgo seju bez aizkrāsojuma un plīvuriem, attīrīt ceļu nākošajam gaišajam laikmetam — tādam realam nolūkam kalpo visi mani šo gadu darbi.»[1] Andreja Upīša satiriskās komedijas palīdzēja tautai pareizāk novērtēt valdošās šķiras patieso raksturu. Buržuazija ienīda lielo progresivo rakstnieku un visādi pūlējās mazināt viņa ietekmi tautā. Pēc fašistiskā apvērsuma 1934. gadā Andreja Upīša lugas tika izņemtas no teatru repertuara.

Buržuaziskās Latvijas teatru repertuarā konstatējams stiprs Rietumeiropas lugu pārsvars. Tā, piemēram, laikā no 1926. līdz 1930. gadam Nacionalajā teatrī iestudētas 4 krievu un ap 60 Rietumeiropas lugas, Dailes teatrī tais pašos piecos gados 5 krievu un ap 50 Rietumeiropas lugas. Vairumam izrādīto Rietumeiropas lugu maza vērtība — daudz vieglu nieku, īpaši vācu, franču un ungaru buržuazisko rakstnieku komedijas, bet ievērojama daļa ir ar noteikti izpaustu reakcionaru tendenci. Šīs lugas, kam vajadzēja kalpot kapitalistiskās iekārtas balstīšanai, glorificēja buržuazisko dzīves veidu, kafejnīcu un salonu «kulturu». Tās nemitīgi tiecās ietekmēt tautas apziņu līdzīgi Holivudas filmām, kas pārplūdināja Latvijas kinoteatrus. Tāds repertuars ieviesa skatītāju masās nepareizu priekšstatu par pasaules dramaturģiju un atņēma iespēju iepazīties ar patiesi progresiviem darbiem. Jaunā paaudze pazina Molnara u. c. lugas, kas rakstītas laika kavēklim, tāpat dažādu dekadentu darbus, bet nedabūja iepazīties ar Gorkija un Ostrovska realistisko dramaturģiju.

[1] Andrejs Upīts, Kopoti raksti, I, 1946., 14. lpp.

Repertuars veicināja verdzisku zemošanos kapitalistisko Rietumeiropas zemju kulturas priekšā. Daudzās lugas, kas pauda reakcionarus uzskatus, palīdzēja saindēt tautas apziņu un kaitīgi ietekmēja skatuves mākslinieku attīstību.

Sakarā ar ekonomiskās un politiskās dzīves gaitām buržuaziskās Latvijas laikā vērojamas arī zināmas raksturīgas pārmaiņas teatra repertuarā. Pirmajos buržuaziskās republikas gados vēl uz dažām skatuvēm izrāda krievu lugas, bet jau 20. gadu vidū tās no repertuara tikpat kā izskaustas. Līdztekus tam norisinās vispārēja repertuara paseklināšanās, īpaši iestājoties ekonomiskajai krizei 20. gadu beigās.

Par spīti visiem spaidiem un ierobežojumiem krievu mākslas ietekme latviešu teatrī un progresivajā sabiedrības daļā nezuda. Priekš 1. imperialistiskā pasaules kara un īpaši revolucijas gados smeltās krievu mākslas ierosmes neaizmirsās. Labākie latviešu režisori, izauguši krievu teatra ietekmē, savā darbā balstījās uz lielo krievu mākslas meistaru iedibinātām tradicijām. Latviešu skatuves darbinieki ar možu interesi sekoja padomju teatra dzīvei, ciktāl buržuaziskās Latvijas noslēgtībā bija iespējams tai izsekot. Realistiskās skatuves mākslas attīstība Padomju Savienībā ierosināja progresivākos, modrākos skatuves darbiniekus un ar viņu starpniecību atbalsojās latviešu mākslas dzīvē. Ar īpaši lielu interesi skatuves mākslinieki sekoja K. Staņislavska darbībai. Tā, nelūkojoties uz krievu lugu izskaušanu, krievu mākslas ietekme dažādā veidā nepārtraukti un spēcīgi jūtama visā pirmspadomju laikā.

Pie strādnieku organizacijām 20. gados radās dramatiski kolektivi, kas centās turpināt Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas laikā iedibinātās skatuves tradicijas. Lielāko nozīmi ieguva Rīgas Arodbiedrību centralbiroja kluba dramatiskais kolektivs. Līdzīgi pasākumi radās Liepājā. Strādnieku skatuvēm rakstīja lugas Leons Paegle un Linards Laicēns. Šo kolektivu darbs, kas guva dzīvu atsaucību strādniecībā, izvērtās par nozīmīgu faktoru masu idejiskajā audzināšanā, revolucionaras mākslas tradiciju veidošanā. Meņševiki visiem spēkiem pūlējās ievadīt šo straumi savā gultnē. Ap strādnieku skatuvēm risinājās cīņa. Kad buržuaziskā valdība 20. gadu beigās slēdza kreisās arodbiedrības, strādnieku dramatisko kolektivu darbs tika paralizēts.

Tiešos nemitīgos sakaros ar krievu padomju mākslas attīstību veidojās latviešu dramatisko kolektivu darbība 20.—30. gados Padomju Savienībā.

Maskavā, kā jau zināms, Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas laikā pastāvēja Latviešu strādnieku teatris. Vēlāk tur nodibinājās Valsts latviešu teatris. Arī Ļeņingradā un Smoļenskā pastāvēja latviešu teatri, bez tam izrādes notika arī strādnieku klubos Charkovā, Pleskavā, Vitebskā u. c. Uz šīm skatuvēm

Jānis Osis Vara lomā A. Brigaderes «Maijā un Paijā».
(Nacionalais teatris.)

Padomju Savienībā izrādīja B. Lavreņeva «Lūzumu», J. Raiņa «Pūt, vējiņi!», A. Afinogenova, V. Katajeva, A. Upīša, L. Paegles, R. Blaumaņa lugas utt.

Materiali par latviešu teatri Padomju Savienībā vēl nav sakopoti un izpētīti, tāpēc šobrīd iespējams sniegt tikai īsas nepilnīgas ziņas.

Tiklab ar strādniecības masām buržuaziskajā Latvijā saistītie dramatiskie kolektivi, kā arī latviešu teatri Padomju Savienībā, dažādos apstākļos darbodamies, turpina Lielā Oktobra ievadītās tradicijas. Tas vien jau ļauj mums šai grāmatā 20.—30. gadu periodu neatraut no Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas perioda.

2. NACIONALAIS TEATRIS

Padomju Latvijas Strādnieku teatri 1919. gadā pēc buržuazijas nākšanas pie varas pārorganizēja un nosauca par Nacionalo teatri. To atklāja 1919. gada 30. novembrī ar R. Blaumaņa «Ugunī» izrādi. Buržuaziskās varas laikā tas bija vienīgais valsts dramatiskais teatris, jo pārējos uzturēja dažādas organizacijas, saņemot zināmus pabalstus no valsts sumām.

Nacionalā teatra pirmās direkcijas locekļi bija A. Mierlauks, J. Brigaders un E. Zeltmatis, dramaturgs K. Freinbergs. No 1921. gada par direktoru bija J. Rainis. 1925. gadā buržuaziskās partijas viņu piespieda atkāpties.

Trupā ietilpa: B. Rūmniece, J. Skaidrīte, M. Šmitchene, L. Ērika, L. Špīlberga, A. Klints, E. Jēkabsone, P. Baltābola, A. Brechmane, A. Mierlauks, A. Amtmanis-Briedītis, J. Osis, E. Feldmanis, T. Podnieks, T. Valdšmits, R. Kalniņš, V. Švarcs, K. Kvēps, kādu laiku T. Lācis u. c. Pakāpeniski šai kolektivā iesaistījās jauni spēki — O. Lejaskalne, Ž. Katlaps, R. Zandersons, P. Cepurnieks, 30. gadu otrā pusē A. Videnieks, E. Ezeriņa, L. Bārs u. c.

Trupā bija daudz ievērojamu progresivu mākslinieku, kas centās nosargāt un zināmā mērā tālāk veidot latviešu teatra demokratiskās tradicijas, bet viņu centieni sadūrās ar buržuazisko partiju un preses prasībām, kas vēlējās teatri pārvērst par reakcionaru ideju apliecinātāju. Šādos apstākļos progresivie mākslas principi toreizējā repertuarā guva tikai ļoti ierobežotas izpausmes iespējas.

Nacionalā teatra repertuarā pa laika posmiem vērojamas raksturīgas pārmaiņas.

Pirmajos gados, īpaši Raiņa laikā, repertuarā ir daudz klasisku lugu. Vienā pašā — 1922. gadā iestudē N. Gogoļa «Revidentu», P. Bomaršē «Figaro kāzas», Ž. Moljera «Tartifu» un «Skapena nedarbus», V. Šekspira «Vindzoras jautrās sievas» un Sofokla

«Ķēniņu Edipu» — pirmo sengrieķu lugu uz latviešu skatuves. Raiņa laikā vēl iestudēts Bairona «Kains», Fr. Šillera «Mīla un viltus», V. Gētes «Fausts». 20. gados Nacionalā teatra repertuarā bijušas vienpadsmit Šekspira lugas: «Karalis Lirs», «Vindzoras jautrās sievas», «Hamlets», «Ziemas pasaciņa», «Jūlijs Cezars», «Spītnieces precības», «Maldu komedija», «Vētra», «Sapnis vasaras naktī», «Makbets», «Dots pret dotu». Šekspira lugu lielākā daļa izrādīta Raiņa laikā.

Latviešiem maz pazīstama franču klasiskā traģedija, tāpēc nozīmīgs bija Rasina «Fedras» iestudējums Nacionalajā teatrī 1926. gadā.

Raiņa vadības laikā Nacionalais teatris izrādīja arī dažādu buržuazisko autoru lugas un, apmierinājis ar to reakcionaros slāņus, ieguva iespēju ieslēgt repertuarā J. Raiņa un A. Upīša darbus, dodot tribīni progresivām idejām. Ar lielu spēku teatrī šai laikā izskanēja, piemēram, «Jāzeps un viņa brāļi», «Peldētāja Zuzanna».

Pēc Raiņa aiziešanas klasisko lugu skaits repertuarā sāk samazināties, sevišķi strauji ap 30. gadu miju. Visos 30. gados iestudētas vairs tikai trīs Šekspira lugas — «Hamlets», «Vindzoras jautrās sievas» un «Daudz trokšņa par neko», no visas bagātās krievu klasikas arī tikai trīs darbi — A. Tolstoja «Jāņa Bargā nāve», I. Turgeņeva «Muižnieku ligzda» un A. Ostrovska «Mežs». Krievu klasika tātad pavisam maz redzama Nacionalajā teatrī.

Darbā ar J. Raiņa un R. Blaumaņa lugām, ar tulkotiem klasiskiem darbiem Nacionalā teatra vadošie mākslinieki atrada iespēju realizēt savus labākos daiļrades nodomus.

Latviešu teatra māmuļa Berta Rūmniece 20.—30. gados tēlojusi Blaumaņa Indrānu māti, Ažu, Jāņa māti, Raiņa Ortu, Šillera «Mīlā un viltū» Luizes māti, «Figaro kāzās» Marselinu, «Beluginа precībās» Nastasju Beluginu utt.

Alekša Mierlauka repertuarā šai laikā ir Roplaiņa, Indrānu tēva, Mantrauša, Klengas, Millera (Fr. Šillera «Mīlā un viltū»), biskapa Nikolasa (H. Ibsena «Troņa tīkotājos»), vecā Ekdala (H. Ibsena «Meža pīlē»), vecā Belugina u. c. lomas.

Alfreds Amtmanis-Briedītis, būdams aktieris ar izkoptu meistarību un neparasti lielu pārveidošanās spēju, tēlojis lielu skaitu visai atšķirīgu lomu: Raiņa Uldi un Jāzepu, Blaumaņa Noliņu, Dūdaru, Mazbērzu tēvu, Ostrovska Andreju Beluginu, Ibsena Levborgu un Hjalmaru Ekdalu.

Izcils komedijas meistars bija Teodors Podnieks — Blaumaņa Taukšķa, Sutkas un Ābrama, Gogoļa Osipa, Ostrovska Arkaškas, Moljera Sganarela tēlotājs.

Jānis Osis 20. gados ātri izauga par vienu no spilgtākajiem latviešu realistiskā teatra aktieriem. Viņa daudzo lielo lomu skaitā ir Raiņa Mintauts, Kungs, Mikula, Blaumaņa Frišvagars

un Iņķis, Sofokla Edips, Moljera iedomu slimnieks Argans, Šekspira Makbets, Klaudijs, Kalibans un Falstafs, Ibsena Džons Gabriels Borkmanis.

Smalkjūtīga iedziļināšanās tēlu psiholoģijā un skatuviskās formas izteiksmība raksturo skatītāju masās iemīļoto aktrišu Ludmilas Špīlbergas un Antas Klints daiļradi. Špīlbergas veidoto tēlu pulkā 20.—30. gados ir Šekspira Beatriče, Katerina, Paks, Braslas kundze, Bomaršē Zuzanna, Gētes Stella, Blaumaņa Trīne, rinda tēlu A. Brigaderes lugās. Anta Klints tēlojusi Blaumaņa Auci, Zāru, Madi, Ievu («Ļaunajā garā»), Šekspira Arielu un Titaniju, Moljera Tuaneti, Ostrovska Jeļenu Beluginu, A. Brigaderes Sprīdīti, Sūrmi un Lailu utt.

Mirdzas Šmitchenes izcilāko lomu skaitā 20. gados ir Raiņa Magone, Dina, Baiba, Blaumaņa Zelmiņa un Ilze.

Ļoti plašs un atbildīgs 20.—30. gados ir Lilijas Ērikas repertuars: Raiņa Asnate, Lelde, Arija, Anda, Blaumaņa Kristīne, Matilde, Elīna, tālāk Šekspira Ofelija un Helena, Šillera lugās ledija Milforde un Eboli, Turgeņeva «Muižnieku ligzdā» Liza utt.

Bet tai pašā laikā izcilajiem Nacionalā teatra aktieriem nācās šķiest savu jaunrades enerģiju, uzstājoties mazvērtīgās buržuazisko dramaturgu lugās, ko teatris lielā skaitā uzņēma savā repertuarā.

Klasikas vietā repertuarā ieplūst arvien vairāk 20. gadsimta Rietumeiropas buržuaziskā dramaturģija — kriminalromanu fabricētāja Vollesa luga «Kurš ir vilkatis?», Rietumeiropas buržuaziskās komedijas ar «izteiksmīgiem» virsrakstiem: «Arvien trakāk», «Nogurušais Teodors», «Melnā primadonna», «Ēzeļa ēna», «Cik grūti tikt pie sievas» utt. Repertuars stipri paseklinās.

Līdzīga attīstības līnija redzama oriģinalrepertuarā. Sevišķi spilgti to rāda skaitļi par Raiņa lugu izrādēm. To skaits pakāpeniski samazinājās. Pirmajās 3 sezonās (1919.—1922.) Raiņa lugas izrādīja ļoti daudz, caurmērā 58 reizes sezonā, tātad ap $^1/_4$ no visa izrāžu kopskaita. Nākamajās 3 sezonās (1922.—1925.) caurmērā ir tikai vairs 21 izrāde sezonā. 1925.—1926. gada sezonā, tūlīt pēc Raiņa aiziešanas no Nacionalā teatra, tanī nav izrādīta neviena Raiņa luga. No 1926. līdz 1931. gadam Raiņa lugas Nacionalajā teatrī caurmērā izrādītas 14 reizes sezonā, bet no 1931. līdz 1936. gadam — 4 reizes. Reakcionarie pretspēki, kas apkaroja Raiņa ietekmi masās, izspieda viņa lugas no repertuara. 1921.—1922. gada sezonā skatītājiem Rīgā bija pieejamas 6 Raiņa lugas (Nacionalajā teatrī 4, Dailes — 2), bet 1925.—1926. gada sezonā — neviena. Strādnieku kustībai pieaugot spēkā, ap 1928.—1932. gadu repertuarā atkal bija vairāk Raiņa lugu, bet asāka bija arī reakcijas pretestība. «Iļju Muromieti» (1928.) buržuaziskā kritika nokvalificēja

kā «aziatisku» lugu ar boļševisma iezīmēm, un Nacionalais teatris pēc 13 izrādēm to vairs neizrādīja. Izrāžu skaits, kādu sasniedza Raiņa lugu pirmiestudējumi Nacionalajā teatrī, kopš 1920. gada rāda pakāpeniski slīdošu tendenci:

«Jāzeps un viņa brāļi» (1920.)	— 125
«Krauklītis» (1921.)	— 26
«Spēlēju, dancoju» (1921.)	— 25
«Mušu ķēniņš» (1923.)	— 24
«Iļja Muromietis» (1928.)	— 13
«Rīgas ragana» (1928.)	— 16
«Suns un kaķe» (1928.)	— 8

Ekonomiskās krizes laikā ap 1930. gadu teatri meklēja visvisādus līdzekļus, kā pievilkt skatītājus. Nacionalā teatra vadība tai laikā pūlas ieinteresēt naudīgos skatītājus un orientējas uz buržuazisko aprindu gaumi: pieaicina viesizrādēm ieslavētas «zvaigznes», uzņem repertuarā salonkomedijas, vieglas izklaidēšanās lugas, demonstrē uz skatuves vismodernākos kostīmus un istabu iekārtu utt. Attaisnodams šādu ievirzi, reakcionarais dzejnieks un kritiķis Ed. Virza 1929. gadā ciniski rakstīja par Nacionalajā teatrī izrādīto joku lugu un tās skatītājiem: «Katrs dzīvnieks ir barojams ar to barību, kurai viņš radīts.»

Daži teatri glābās no ekonomiskās krizes radītajām grūtībām, ieviešot repertuarā operetes. Nacionalais teatris nevienu operetī nav iestudējis, tomēr arī tas pastiprināja muzikas lomu izrādēs un sāka pārstudēt vecākas latviešu lugas, ar daudziem muzikaliem iespraudumiem pārvēršot tās dziesmuspēlē. Šie iestudējumi pievilka skatītājus, piemēram, «Kas tie tādi, kas dziedāja» (1931.). Skatītājus saistīja arī citu tautu lugas, kas bagātas dziesmām, dejām, etnografiskiem momentiem, piemēram, zviedru rakstnieka F. Dalgrena tautas luga «Vermlandieši» (1929.). Pastiprinātu uzmanību teatris šai laikā veltīja izrāžu ārējam košumam («Sprīdītis» 1929. gadā u. c.).

Šais gados teatris atsevišķus iestudējumus uzticēja pieaicinātiem pazīstamiem cittautu režisoriem, piemēram, poļu režisoram A. Zeļverovičam, vairākiem krievu režisoriem, kas uzturējās Rietumeiropā. 1929. gadā F. Komisarževska režijā izrādīja H. Ibsena «Meža pīli». Tai pašā gadā N. Drizens inscenēja, atdarinot spāniešu 17. gadsimta teatra paņēmienus, P. Kalderona lugu «Dzīve — sapnis» ar M. Servantesa intermediju. Lielākie panākumi bija agrākajam Maskavas Dailes teatra aktierim Michailam Čechovam, kas 1932. gadā Nacionalajā teatrī iestudēja A. Strindberga «Eriku XIV», A. Tolstoja «Jāņa Bargā nāvi» un V. Šekspira «Hamletu», pats uzstādamies šais izrādēs arī kā aktieris. No M. Čechova latviešu aktieri guva daudz ierosmju profesio-

Ludmila Spilberga Paijas lomā A. Brigaderes «Maijā un Paijā».
(Nacionalais teatris.)

nalās meistarības ziņā, bet sekmēt progresivo tendenču attīstību latviešu skatuves mākslā M. Čechovs ar savu ievirzi mistikā un patoloģijā, protams, nevarēja.

30. gados Nacionalā, tāpat kā citu tā laika teatru repertuaram raksturīgs lielais dramatizējumu skaits. To vidū ir cittautu romani (I. Turgeņeva «Muižnieku ligzda» u. c.), bet visbiežāk latviešu rakstnieku stāsti un romani — J. Janševska «Laimes bērns», Doku Ata «Krišus Laksts», Zeiboltu Jēkaba stāsta dramatizējums «Dullais barons Bundulis», P. Rozīša «Valmieras puikas», V. Lāča «Zvejnieka dēls» u. c. Daži no šiem dramatizējumiem guva lielu skatītāju atsaucību.

Fašistiskās diktaturas gados (1934.—1940.) Nacionalā teatra repertuarā ieplūda daudz reakcionaru lugu, kam vajadzēja popularizēt valdošās kliķes idejas (Līgotņu Jēkaba, A. Grīna u. c. sacerējumi). Tulkotajā repertuarā šais gados pilnīgā pārsvarā ir Rietumeiropas buržuaziskie rakstnieki, kurus reprezentē Somersets Moms, F. Molnars utt. Labākā repertuara daļa tolaik ir latviešu un tulkotā klasika, bet tās interpretacijā arvien vairāk ieviešas reakcionaru koncepciju ietekmēti izkropļojumi.

Nacionalajam teatrim kā valsts teatrim, repertuaru sastādot, nācās, starp citu, ievērot kādu īpašu momentu: vajadzēja pastarpām izrādīt dažādu tautu lugas, ar kuru valdībām buržuaziskās Latvijas valdība tiecās uzturēt draudzīgas attieksmes. Ar šādu diplomatisku blakusuzdevumu, piemēram, Ulmaņa diktaturas gados iestudēja Gabriela d'Annuncio «Frančesko da Rimini», kuras pirmizrādē bija klāt fašistiskās Italijas sūtnis. Nacionalajā teatrī bez lielo tautu lugām izrādīti igauņu, lietuviešu, poļu, somu, zviedru, norveģu, dāņu, čechu, beļģu, ungaru rakstnieku darbi, to skaitā daža vērtīga luga, piemēram, igauņu realista Ed. Vildes «Laimes pūķis».

Savā darba metodē Nacionalais teatris balstījās uz realisma principiem. Šā teatra kolektivam pieder liels nopelns, modernistisko strāvu uzplūdu laikā nosargājot un izkopjot realisma metodi latviešu teatrī. Nacionalā teatra vadošie režisori (A. Mierlauks, A. Amtmanis-Briedītis, E. Feldmanis u. c.) bija dedzīgi krievu realistiskā teatra principu aizstāvji, uz tiem balstīdamies viņi veidoja realistiskā stilā latviešu skatuves mākslu. Tomēr buržuaziskās ideoloģijas uzplūdu apstākļos, presē, literaturā, no katedras pausto idealistisko, bieži dekadentisko estetisko teoriju mulsinošajā ietekmē nebija iespējams izveidot konsekventu realismu, kas dziļi atsegtu parādību socialo raksturu. Realistiskajā teatrī bija stipri jūtamas psiholoģisma, daudzkārt arī naturalisma iezīmes.

Latviešu dramaturģija Nacionalā teatra repertuarā pārstāvēta plaši, bet izrādīto lugu skaitā ir daudz nacionalistiskās buržuazijas rakstnieku darbu. Teatris nav izrādījis nevienu Leona Paegles lugu.

Redzamu vietu repertuarā ieņēma J. Raiņa, R. Blaumaņa, A. Brigaderes, pa daļai arī Aspazijas lugas. Vislielāko izrāžu skaitu sasnieguši R. Blaumaņa darbi — līdz 1939. gada novembrim 435 izrādes. Tai pašā laikā A. Brigaderes lugas izrādītas 385 reizes, J. Raiņa — 380 reizes.

Nacionalais teatris pirmoreiz izrādījis septiņas jaunas J. Raiņa lugas.

Ievērojamākais no visiem Raiņa lugu inscenējumiem Nacionalajā teatrī ir *«Jāzeps un viņa brāļi»* 1920. gadā A. Mierlauka režijā — monumentalākais iestudējums teatra pirmajos gados. Tas saglabājās repertuarā līdz pat 1933. gadam.

«Jāzepā un viņa brāļos» Rainis atkal jaunā aspektā risina cilvēku sabiedrības attīstības problemu.

Jāzepa jaunība paiet pusmežonīgu, nabadzīgu nomadu ciltī, kur vienmēr draud bads un viena pazudusi aita trūcīgajai dzimtai ir liela nelaime. Tikumi te nežēlīgi un rupji. Jāzeps sapņo par gaišu, pārtikušu dzīvi, kur cilvēku vidū valdītu nevis naids, bet mīla.

Tad Jāzeps nonāk Eģiptē, kur dzīve sasniegusi daudz augstāku attīstības pakāpi. Te viņam dots viss — pārticība, vara, slava, mīla. Te ļaudis apmierināti, laipni, viņu tikumi maigi. Badacietēju cilšu lūdzēji dodas šurp no tālām zemēm un saņem maizi. Šķiet, Jāzepa jaunības sapņi šeit realizējušies. Bet Raiņa varonis nevar aprimt labklājībā, pieticībā, materiālās kulturas pārpilnībā. Viņa ilgas piepildīsies tikai tad, kad dzīvē realizēsies cilvēka gara augstākās atziņas. Cilvēku sabiedrības augstākai attīstības pakāpei vajadzīga ne vien augstāka materiala un sadzīves kultura, bet arī jauna morale, jauns cilvēks. Un Jāzeps aiziet no savas otras dzimtenes jaunos meklējumos. Tādi ir Jāzepa mūžā rainiskie treji loki.

«Jāzepā un viņa brāļos» konflikta risinājumā rakstnieks panācis milzīgu dramatiskā spriguma kāpinājumu, kas ik izrādē no jauna aizrāva līdzi pārdzīvojumā skatītāju masas. Jāzeps un Dina pievienojās tautā iemīļotajiem agrāko Raiņa darbu varoņiem — cīnītājiem un meklētājiem. Gados, kad buržuazija tiecās nostiprināt savus ieguvumus, noslāpēt katru nemieru, iekūņojoties mietpilsoniskā pieticībā — Raiņa traģedija modināja nemieru, paužot attīstības domu, jaunas etikas un jauna cilvēka meklējumus.

«Krauklīša» un «Spēlēju, dancoju» izrādes neļāva norimt domai par tautas gadsimtu cīņu pret apspiedējiem. Raiņa dzejas balss skanēja kā protests pret buržuazijas centieniem izlīgt ar tumšo pagātnes varu paliekām, pret koaliciju ar visreakcionārākajām vācu aprindām, pret buržuazijas viedokli, ka visas cīņas pret apspiedējiem ir galā.

Luga *«Spēlēju, dancoju»* rakstīta 1. imperialistiskā pasau-

les kara gados, kad, ķeizariskās Vācijas karaspēkam laužoties iekšā Latvijā, atdzīvojās atkal «Drang nach Osten» saucieni un vācu feodaļi no jauna pieteica savas pretenzijas valdīt Latvijā un verdzināt tās tautu. Tā Raiņa lugā kungs ceļas augšā un iznāk no kapenēm, lai sūktu cilvēku asinis. Savā idejiskajā saturā «Spēlēju, dancoju» ir pamfletiski ass sacerējums, savā formā neparasti savdabīgs mākslas darbs.

J. Rainis pārņem senus fantastikas elementus, kas viņa darba idejiski mākslinieciskajā kopveidojumā iegūst īpatnēju attaisnojumu. Lugā «Spēlēju, dancoju», piemēram, darbojas miroņi, velni, raganas, un līdzās cilvēku pasaulei pastāv un tanī iejaucas rēgu pasaule ar savu teiksmaino likumību, pastāv elle un aizsaule. Bet šai rēgu pasaulē un aizsaulē lieki meklēt kādu J. Raiņa nomaldīšanos mistikā. Tie ir ar feodalisma ideoloģiju saistītie teiksmainie atributi, ko J. Rainis šeit likumsakarīgi izlietojis, jo «Spēlēju, dancoju» ir luga, kas īpatnējā teiksmainā atspoguļojumā rāda feodalo centienu pasauli un cīnās pret to. Šos atributus J. Rainis izlietojis cīņai pret tautai naidīgo ideoloģiju, ne mistisku uzskatu paušanai. Domājot par realo tagadni, Raiņa lugā ieskanas arī motivi, kas saistās ar kapitalistiskās iekārtas pretrunām.

Dziļi tverts ir lugas «Spēlēju, dancoju» varoņtēls — spēlmanis Tots, darba tautas mākslinieks un reizē cīnītājs, darbaļaužu cīņas gatavības un pašaizliedzības apliecinātājs.

Īpatnēja un nozīmīga vieta Raiņa daiļradē pieder traģedijai *«Iļja Muromietis»* ar krievu folkloras vielu. Jaunā, savdabīgā, dzejiski skaistā veidā Rainis šeit atkal risinājis dialektiskās attīstības domu.

Iļja iziet cīņā par tautu, lai to atbrīvotu no posta un ciešanām. Viņš dodas «iznīcināt gala ļaunumu». Iļja saka: «Eju saulē iecelt pasauli, kas vārgst.» Tomēr Iļja nepaliek līdz galam konsekvents cīnītājs, tāpēc nesasniedz savu mērķi. Viņam jāatdod vieta jauniem, augošiem spēkiem. Beigās ieskanas nākotnes motivi: cīņā izies pašas apspiestās masas un uzvarēs. Tad reiz apklusīs mūžsenā dziesma: «Kur tu radies, bēda, kur tu izcēlies?» — viens no lugas vadmotiviem.

Iļja un citi dižie meklētāji un cīnītāji J. Raiņa lugās ir tautas varoņspēka un moralo vērtību iemiesojums. Viņu gaitās teiksmainā pārveidojumā atspoguļojas tautas atbrīvošanās cīņa tās dažādajos etapos jeb, kā Rainis saka — lokos, no kuriem ik nākamais ved augstāk. Tā arī «Iļjā Muromietī» vērojami vairāki šādi loki: vecie varoņi ar Svētkalnu, tad viņu cīņu turpinātājs Iļja ar citiem varoņiem, kam seko jaunā audze ar Vanadznieku un perspektivā vēl tālākais loks, kad cīņai celsies viszemākie un visvairāk apspiestie. Tēlainā teiksmas formā Rainis ieveido domu par šķiru cīņas attīstību.

Apstākļos, kad buržuazija apkaroja krievu demokratiskās

kulturas tradicijas, «Iļjas Muromieša» iestudēšana Nacionalajā teatrī novilcinājās līdz 1928. gadam. Izrādes norisinājās diezgan klaji paustas reakcionaro aprindu nelabvēlības atmosferā.

Raiņa lugu pārstudējumi 30. gados — «Pūt, vējiņi!» 1936. gadā un «Indulis un Arija» 1938. gadā — parādīja šos darbus reakcionaras estetikas ietekmētā interpretacijā, kas jūtami deformēja Raiņa ģenialās progresivās dzejas raksturu. «Pūt, vējiņi!» izskanēja kā bajariskas lielsētas poetizējums, bet «Indulī un Arijā» ienāca nacionalistiskas dižmanības motivi — Raiņa iecerei diametrali pretēji, ar to asi disonējoši elementi. Vairāk un vairāk nokļūstot reakcionaru koncepciju valgos, buržuaziskās Latvijas teatri arvien mazāk varēja kaut cik pareizā gaismā parādīt lielā dzejnieka darbus.

Pie vērtīgākajiem momentiem Nacionalā teatra oriģinalrepertuārā bez Raiņa lugām pieder Andreja Upīša darbi. Teatris iestudēja komedijas «Peldētāja Zuzanna», «Atraitnes vīrs», «Kaijas lidojums», «Vesela miesa», pasaku «Laimes lācis» un traģediju «Žanna d'Arka».

Pēc rakstnieka paša vārdiem viņa satirisko komediju uzdevums ir: «Izmanīt zināmas sabiedriskas grupas vai šķiras patiesu būtību, iztīstīt to no krāsainiem ārējiem plīvuriem un nostādīt patiesas gaismas baltajā lokā.» Šī «zināmā sabiedriskā grupa» ir latviešu buržuazija, kas savu negausīgo mantrausību, nežēlīgo darbaļaužu ekspluataciju, verdzisko kalpošanu rietumzemju imperialistiem maskoja ar krāsainiem «nacionalas viskopas kulturas» plīvuriem. Rakstnieks savās komedijās norauj nacionalistiskajai buržuazijai tās pašaustos plīvurus, atsedz tās mantkāri, mietpilsonisko aprobežotību. Tā bija cīņas literatura, vērsta pret buržuazisko Latviju un tās valdošo sabiedrību. Ar to Andreja Upīša satiriskās komedijas ieguva lielu progresivu nozīmi buržuaziskās Latvijas laika literaturā un sekmēja latviešu realistiskās komedijas tālāko attīstību. Tanīs atbalsojas tautas spriedums un tautas smiekli par valdošo virsslāni. Tām pamatā ir dzīves īstenības pareiza izpratne, nevis no dzīves atrauta izdoma. Tāpēc tās arvien modināja niknumu buržuazijā, bet interesi un atsaucību darba tautā.

Andreja Upīša komediju darbība parasti notiek dažādu uzņēmēju, veikalnieku, jaunbagātnieku, advokatu, valsts ierēdņu mājās. Notēlodams sabiedrības slāņus, kas bija buržuaziskās iekārtas balsts un kas sevi uzskatīja kā tautas masām pāri paceltus, cienījamus un bijājamus, autors atsedz toreizējās valdošās šķiras mantrausību, sīkmanību, kulturas trūkumu, moralo divkosību. Tā ir reakcionara parazitiska sabiedrība ar sekliem mērķiem, bez kulturas interesēm. Autors rāda, ka ģimenes dzīve buržuaziskajās aprindās pilna melu un divkosības, jo valda nauda, kuras dēļ vecāki iztirgo meitu, sieva pamet vīru un maina

Andreja Upīša «Peldētāja Zuzanna».
(Nacionalais teatris.)

VALSTS BIBLIOTEKA

mīļākos. Morales pagrimumu un mantrausību slēpj aiz svētuļu maskas. Satrunējušai moralei raksturīga izpriecu un greznības kāre, cenšanās atdarināt Rietumeiropas kapitalistu paraugus, kaut arī līdzekļi tādai dzīvei vēl par šauriem un izšķērdība viegli iedzen dažu jaunbagātnieku bankrotā.

Andrejs Upīts savu komediju skatītājus ieved buržuaziskajā namā tādā brīdī, kad tanī valda satraukums, «vētra ūdens glāzē», kad samezglojas ļoti spriega dramatiska situacija. Vienmēr šim samezglojumam pamatā mantiskās intereses, kas sev līdzi sarežģī ģimenes attieksmes. Ģimenes draud izirt. Upīša komediju «varoņi» satraukumā tomēr nekad nevar nonākt līdz dziļākam afektam un krist patiesā izmisumā, jo autors tos rāda kā būtnes, kas dzīvo tikai seklumā. Saprotams, ka šādu «varoņu» konflikts visparastāk beidzas nevis ar katastrofu, bet ar kompromisu.

Andreja Upīša buržuaziskās Latvijas laika satirisko komediju virkni atklāj *«Peldētāja Zuzanna»*. Tās darbība norisinās 20. gadu sākumā. Buržuazija priecājas: «Paldies dievam, mums te vairs nav nekādi lielinieku laiki.» Visādiem līdzekļiem tā cenšas ātrāk iedzīvoties turībā. Aiz «nacionalas rūpniecības veicināšanas» aizsega risinās spekulacijas, aferas, tirgošanās ar kontrabandas precēm, valsts ierēdņu piekukuļošana utt.

Luga mūs ieved jaunbagātnieka Baumaņa mājās. Bijušajam lauku skolotājam un ērģelniekam tagad pieder nams Rīgas centrā un kinoteatris «Sarkanā kaza», kam izkārtnē lepojas impozants francisks nosaukums «La Chèvre Rouge». Baumanim «nauda nāk kā pa reni», skaudībā nosaka svainis, kāpostu dārznieks un tirgotājs Vabiņš.

Ar zīmīgi uztvertajiem, izteiksmīgajiem un dziļi tipiskajiem tēliem, grodi vērpto darbības pavedienu, atjautīgi veidotajām situacijām un spriego, dzirkstošo dialogu «Peldētāja Zuzanna» pieskaitāma pie labākajām un populārākajām komedijām latviešu literaturā.

«Peldētāju Zuzannu» 1922. gadā Nacionalajā teatrī iestudēja Aleksis Mierlauks. Alises lomā izcilu tēlojumu sniedza Ludmila Špīlberga. Lugai bija spēcīgs aktieru sastāvs: Baumaņi — A. Mierlauks un E. Jēkabsone, Klebergi — T. Valdšmits un J. Skaidrīte, Arturs Klebergs — R. Kalniņš, Vabiņi — T. Podnieks un B. Rūmniece.

«Peldētājas Zuzannas» panākumi izraisīja satraukumu reakcionarajās aprindās, kas gribēja panākt lugas aizliegumu.

Arvīds Grigulis liecina par šo reakcijas kņadu ap Andreja Upīša lugu: «Atjautīgā, dzīves priecīgā un tomēr patiesas ironijas piesātinātā «Peldētāja Zuzanna» ieguva lielu atsaucību plašās masās, un pāris nedēļās komedija kļūst par populārāko komediju latviešu literaturā. Teatra izrādes pārpildītas. No Rīgas drīz vien komedija pārsviežas uz provinces skatuvēm un zibens

turnejā apceļo visu Latviju. Visur runā par «Peldētāju Zuzannu». Filistri uzreiz neaptver šīs komedijas panākumu cēlonību. Tie negrib saprast, ka komedijas popularitate meklējama dzīves patiesības un autora talanta sakausējumā. Tikai pamazām tie aptver, ka rakstnieks un tauta smejas par viņiem. Sākas visasākie uzbrukumi teatrim un autoram. Tiek darīts viss, lai vismaz jaunatnes interesi par komediju ierobežotu. Jaunatne nedrīkst zināt patiesību, viņa nedrīkst zaudēt ticību «atdzimšanai», viņa nedrīkst ieskatīties aiz liekulības plīvura. Autoram sāk pārmest pornografiju un netikumību, prasa jaunatnei aizliegt izrādes un pat — noņemt lugu no repertuara. Visi uzbrukumi paliek nesekmīgi, komediju pasarga tās popularitate.»[1]

Komedijā *«Atraitnes vīrs»* daži sižetiski momenti mazliet atgādina Gogoļa «Revidentu»: mazu ierēdnīti Cini aiz pārpratuma notur par gaidīto inspektoru. Līdz ar Cini skatītāji dabū ielūkoties kādas mājas dažādajos stāvos, iepazīstas ar sīkburžuazisko vidi, vēro tās sīkmanību un aprobežotību.

Arī «Atraitnes vīra» izrādes 1925. gadā izraisīja reakcionarās kritikas protestu. Laikraksta «Latvis» kritiķis nikni rakstīja, ka viņš pēc pirmizrādes nezinot, par ko vairāk brīnīties — vai par teatra direkciju, kas «tādu bleķi ielaiž sava teatra repertuarā», vai par autoru, vai par publiku, «kādu Nacionalajam teatrim izaudzinājuši viņa līdzšinējais galvenais direktors J. Rainis ar savu labo roku dramaturgu K. Freinbergu un kura šo lugu neizsvilpa jau pēc pirmā cēliena». Īpaši kritiķis sašutis, ka A. Upīts «pēc komunistu parauga» necienīgi pieskaroties svētajiem rakstiem. Tāpēc esot jālūdz valdība vai nu pavisam šādu «piedauzīgu lugu» noņemt no Nacionalā teatra repertuara, vai vismaz aizliegt skolu jaunatnei to apmeklēt.

«Kaijas lidojums» ieved citā vidē — latviešu buržuazijas salonos, komersantu un advokatu namos. Tur sastopam miljonaru Brekši, gredzenotu, brelokiem apkārušos, allaž pašapzinīgu; viņam pieder kuģi un automobiļi, konjaku un cigarus viņš saņem tieši no Roterdamas. Citādā veidā tiecas baudīt dzīvi komersants Dzintars, kas iekārto dārgu dzīvokli ar Briseles aizkariem, veneciešu kristala spoguli. Rozentāla un Purvīša gleznām; divas nedēļas viņš nobraukā, meklēdams īstu ampira pulksteni, «Vakareiropu, tā sakot». «Kaijas lidojums» atsedz vīrieša un sievietes attieksmes šinīs aprindās, buržuaziskās ģimenes morales sairumu. Risinādams fabulu par spožuma un baudu kāro Kaiju, kas nespēj pacelties augstāk par «vistas lidojumu», autors satiriski noraksturo latviešu komersantu, lielu uzņēmumu īpašnieku un advokatu pasauli, kur viss pērkams, arī mīles-

[1] A. Grigulis, Tautas rakstnieka Andreja Upīša dramaturģija un «Peldētāja Zuzanna», Cīņa, 1946., 44.

tība un taisnība. Advokats Kļavlapa ciniski saka: «Man jāaizstāv tā taisnība, par ko man labāk samaksā.» Kaija pamet savu pielūdzēju, tikko noskaidrojas, ka tam nav cerētās bagātības, un saka: «Kas tev, plikadīdam tādam, var būt par mīlestību!»

Atjautīgi uzrakstītās komedijas pirmiestudējumā 1926. gadā piedalījās L. Špīlberga (Kaija), V. Švarcs (Kaijas vīrs Atauga), B. Rūmniece (Made), L. Ērika (Dora) u. c.

Andreja Upīša «paradoksalā komedija» *«Vesela miesa»* ir romana «Pa varavīksnes tiltu» dramatizējums. Tanī ar lielu satirisku asumu atmaskoti buržuaziskie nacionālisti, notēlota toreizējā «prominentā» sabiedrība. Buržuazisko nacionālistu darbinieka Roberta Saknes dzīvoklī pulcējas ministri, komersanti, advokati, žurnālisti, mācītāji, buržuaziskie sportisti — «tautas labākā daļa, viņas zieds un lepnums, kas lielākos nodokļus maksā un valsti tur uz saviem pleciem», kā stulbā uzpūtībā viņi paši par sevi domā.

«Veselu miesu» iestudēja Nacionālais teatris, atzīmējot Andreja Upīša 50 gadus, 1927. gada 10. decembrī. Luga izraisīja buržuaziskās kritikas sašutumu un protestu. Kāda recenzija rakstīja, ka uz Nacionālā teatra skatuves noklausīties šādu lugu esot «vairāk kā apvainojoši». Sevišķi aizskartas jutās buržuaziskās jaunatnes organizacijas, kuru darbinieki komedijā parādīti satiras spogulī. Buržuaziskie nacionālisti panāca, ka teatris pēc astoņām izrādēm noņēma «Veselu miesu» no repertuara. Nākamās Andreja Upīša komedijas uz Nacionālā teatra skatuves vairs neparādījās.

Šinī iestudējumā uzurpatoru Sakni tēloja Rodrigo Kalniņš, Liliju Sakni — P. Baltābola, smagsvara bokseri Emanuelu Sprukstiņu — J. Osis, vecos Sprukstiņus — B. Rūmniece un T. Podnieks, ministru Eichi — T. Valdšmits, Amaliju — O. Lejaskalne, Tombergu — A. Mierlauks.

Traģedijā *«Žanna d'Arka»* (1930.), kas uzrakstīta pēc rūpīgām vēstures studijām, Andreja Upīša dramaturga talants sasniedzis vienu no savām augstākajām virsotnēm. Luga pieskaitāma pie visievērojamākiem darbiem latviešu dramaturģijā. Izmantodams vecveco tematu, par kuru pasaules literaturā atrodams milzīgs lugu, poemu un romanu daudzums, A. Upīts radījis gluži patstāvīgu, novatorisku, idejiski dziļu, mākslinieciski spēcīgu un pārliecinošu darbu. Pretstatā traģedijas senajām tradicijām A. Upīts nerāda «pūlim» pāri stāvošu varoni, kas veido vēsturi ar savu ģenija spēku un iet bojā aiz noslēpumaina, visvarena likteņa lēmuma vai kādas smagas vainas. Andrejs Upīts rāda tautas masas kā izšķirīgo vēstures spēku. Novārdzinātā, izmisumā iedzītā tauta saceļas, izvirza savu vadoni un aiztrenc iebrucējus. Bet, izvirzot tautas masas par izšķirīgo faktoru, Andrejs Upīts

reizē ar to pratis tomēr spilgti, reljefi un dziļi iejūtīgi atsegt arī varones individualo traģiku. «Žannu d'Arku» Nacionalais teatris iestudēja E. Feldmaņa režijā ar L. Ēriku un P. Baltābolu titullomā. Tā bija pēdējā Andreja Upīša luga uz šā teatra skatuves buržuazijas varas laikā.

30. gados lielu popularitati tautā ieguva Viļa Lāča romani, sevišķi *«Zvejnieka dēls»*. Iemīļoto romanu dramatizēja un izrādīja vispirms Nacionalajā teatrī, pēc tam uz daudzām citām skatuvēm, vēlāk arī filmēja. Nacionalais teatris «Zvejnieka dēlu» izrādīja 2 daļās. Dramatizējums palika repertuarā 4 sezonas, sākot ar 1934. gadu. Abas daļas kopā izrādītas 119 reizes. Tas bija viens no vislielākajiem skatuves panākumiem tā laika latviešu teatrī. Populārā romana tēli bija ātri nostiprinājušies tautas apziņā, un visi vēlējās redzēt tos uz skatuves. Izrādēs, starp citu, piedalījās: Ž. Katlaps (Oskars), A. Mierlauks (Kļava), O. Lejaskalne (Olga), E. Jēkabsone (Kate), R. Baltaisvilks (Roberts), V. Švarcs (Banders), R. Kalniņš (Piķieris), T. Podnieks (Dūnis), H. Avens un A. Milbrets (Džims un Bundžiņa).

Tomēr buržuaziskā laika teatris nespēja dot pilnvērtīgu «Zvejnieka dēla» skatuvisku atveidojumu. Tautas skatuves mākslinieks A. Amtmanis-Briedītis, kas kā inscenētājs saņēma Staļina premiju par «Zvejnieka dēla» iestudējumu Valsts akademiskajā dramas teatrī 1949. gadā, kādā savā rakstā salīdzina abus tā paša teatra inscenējumus. Salīdzinājums spilgti liecina par teatra straujo augšupeju padomju laikā. Savā rakstā A. Amtmanis-Briedītis runā par padomju skatuves mākslinieka idejiskajām priekšrocībām, ko dod socialistiskā realisma metode, padomju mākslas boļševistiskais partejiskums. Par agrāko laiku inscenējumu viņš raksta: « «Zvejnieka dēlu», kas no sākuma līdz galam ir progresīvs, sabiedrisks sacerējums, buržuaziskās Latvijas teatri, tai skaitā arī Nacionalais teatris, izveidoja par ģimenes dramu, kurā ar visām saknēm bija izskausts autora teksta socialais skanējums. Oskaram tēva mājas bija jāatstāj nevis tādēļ, ka viņš cīnās pret vecajām satrunējušām sadzīves normām, kas degradē cilvēka godu un cieņu, nevis tādēļ, ka viņš ir jauna ceļa sācējs zvejnieku atbrīvošanā no kapitalistisko haizivju ekspluatacijas, kuram gribot negribot jāsarauj visi pinekļi, kas ilgu laiku ir viņam traucējuši iekļauties aktivā cīņā pret darbaļaužu izsūcējiem, par darba cilvēka atbrīvošanu nākotnē. Vecajā interpretacijā Oskars aizgāja no savas ģimenes kā lepns, stipra rakstura cilvēks, kurš nonācis konfliktā ar piederīgajiem tīri personīgu, intimu motivu dēļ... Tā laika teatri nonāca pat tik tālu, ka Oskara tēlā iezīmēja topoša kapitalista vaibstus. Morale tam visam bija gluži vienkārša: buržuaziskais teatris gribēja iestāstīt, ka stiprs, apdāvināts un neatlaidīgs cilvēks, kaut arī nācis no darbaļaužu vidus, izlauzīs sev

Anta Klints Sniedzes lomā A. Brigaderes lugā «Princese Gundega un karalis Brusubārda».
(Nacionalais teatris.)

ceļu uz pārticīgu dzīvi, iekļūs izredzēto bagātnieku pulkā.»[1] Buržuaziskā laika teatrī progresīvu darbu izrādēs ieviesās reakcionaras ieskaņas.

3. DAILES TEATRIS
1920.—1940. g.

Dailes teatris dibināts 1920. gadā. Tā pamatlicēju vidū un pirmās direkcijas sastāvā ir J. Rainis. Māksliniecisķā vadība no paša sākuma atradusies tagadējā teatra galvenā režisora PSRS Tautas mākslinieka Eduarda Smiļģa rokās.

Dailes teatra kolektivs sprauda sev lielus mērķus, tiecās pēc augsta māksliniecisķā līmeņa, spilgtas izteiksmības un formas, pēc sava stila, pēc cieši saliedēta, vienotas gribas apgarota ansambļa. Neatlaidīgā darbā teatris ieguva savu māksliniecisko seju un izkaroja sev redzamu vietu teatra dzīvē. Kolektivam piemita kvēla jaunrades drosme un meklētājs gars, tāpēc tas spējis ienest jaunas vērtības latviešu skatuves mākslā. Dailes teatra izrādes apliecināja labu gaumi, spožu izdomu, augstu kulturu, bet tā sasniegumu nozīmi mazināja mesli, ko teatris maksāja formalismam, estetismam, buržuaziskās mākslas modernistiskajām tendencēm. Ir repertuaram, ir stilam piemita pretrunas, kas raksturīgas buržuaziskās Latvijas teatra mākslai vispār.

Dailes teatra trupā darbojās Emilija Viesture, Gustavs Žibalts, Arveds Michelsons, Emils Mačs, konsultante un vēlāk režisore Felicita Ertnere u. c. Dažus gadus Dailes teatrī strādāja Anta Klints, Paula Baltābola, Alfreds Amtmanis-Briedītis, Teodors Lācis, Jānis Simsons. Lielu uzmanību teatris veltīja savas jaunās aktieru paaudzes izaudzināšanai. Dailes teatrī 20.—30. gados izauga un nobrieda Lilitas Bērziņas, Elviras Brambergas, Lilijas Žvīgules, Benitas Ozoliņas, Artura Filipsona, Rūdolfa Kreicuma, Herberta Zommera, Kārļa Pabrika u. c. jauno aktieru talants. 30. gados ansamblī iesaistījās Edgars Zīle, Alma Ābele, Emilija Bērziņa, Leonids Leimanis u. c. Izrāžu dekorativo ietērpu kopš 1926. gada veidoja gleznotājs Oto Skulme, kas teicami prata sekmēt Eduarda Smiļģa un viņa darbabiedru daiļrades nodomus.

Paplašinoties Dailes teatra darbībai, pie tā 1937. gadā nodibinājās Mazais ansamblis, kam bija savs patstāvīgs repertuars. Dailes teatra Mazā ansambļa izrādes notika ne vien Rīgā, bet arī ārpus Rīgas. Ansamblī strādāja Hermanis Vazdiks, Arnolds Stemps, Karps Klētnieks, Vilma Lasmane u. c.

Dailes teatra repertuara vērtīgākā daļa 20.—30. gados ir

[1] A. Amtmanis-Briedītis, Divi «Zvejnieka dēla» uzvedumi, Literatura un Māksla, 1950., 18.

klasika, ar kuru teatris audzis, razdams tanī iespēju realizēt savus labākos centienus.

No latviešu klasiķiem Dailes teatrim vistuvākais bijis J. Rainis, kura vārdā tagad teatris nosaukts.

Pirmo sezonu Dailes teatris atklāja 1920. gada 19. novembrī ar Raiņa «Induli un Ariju», bet noslēdza ar «Uguni un nakti», kurā, lietodams jaunus mākslinieciskus paņēmienus, teatris skatītāju uzmanību visvairāk pievērsa teiksmainībai, krāšņai fantastikai. Lai gan Raiņa revolucionarā doma līdz ar to aizēnojās, tomēr «Uguns un nakts» parādīšanās uz skatuves pati par sevi buržuaziskās diktaturas sākuma gados bija ievērojama pozitiva parādība. Spīdolas pravietiskie vārdi — «Vēl cīņa nav galā!» skanēja kā solījums un drošinājums darbaļaudīm un reizē kā drauds buržuazijai, kam šķita, ka tā uzvarējusi galīgi un nekas tās varu vairs nesatricinās. Nevēlēdamās to dzirdēt, buržuaziskā kritika, interpretēdama lugu, lūkoja iztulkot Raiņa idejas nacionalistiem pieņemamā garā.

1926. gadā Dailes teatris izrādīja «Spēlēju, dancoju», nākamajā sezonā jauno lugu «Mīla stiprāka par nāvi», kuras pirmiestudējuma tiesības autors piešķīra Dailes teatrim. Raiņa nāves gadā (1929.) Dailes teatris izrādīja «Pūt, vējiņi!» un neilgi vēlāk otrreiz iestudēja «Induli un Ariju», atzīmējot ar to teatra darbības pirmo gadu desmitu. 1931. gadā sekoja «Zelta zirga», 1933. gadā «Jāzepa un viņa brāļu» un 1937. gadā «Krauklīša» iestudējumi — pavisam deviņi Raiņa lugu inscenējumi ar diezgan lielu izrāžu kopskaitu («Indulis un Arija» — 57 izrādes, «Uguns un nakts» — 54, «Mīla stiprāka par nāvi» — 42).

Līdzās Rainim Dailes teatra repertuarā izcilu vietu ieņēma pasaules literaturas klasiķi. Pašā darba sākumā 1920. gadā tūlīt pēc «Induļa un Arijas» Dailes teatris sniedza pirmo spāniešu klasikas izrādi latviešu teatrī — P. Kalderona «Salameas tiesnesi» Raiņa tulkojumā. Otrā sezonā repertuarā ienāca V. Šekspirs, P. Bomaršē, Ž. Moljers, trešajā — V. Igo, ceturtajā — Fr. Šillers utt. Pavisam Dailes teatra repertuarā trūkst krievu klasikas.

Sevišķi bieži Dailes teatris pievērsās V. Šekspiram, inscenēdams 13 lielā klasiķa lugas.[1] Deviņas no tām izrādītas 1921.—1925. gadā — laika posmā, kad abi lielie Rīgas teatri piešķīra Šekspiram daudz vietas repertuarā. Arī Nacionalais teatris tais pašos piecos gados izrādīja septiņas Šekspira lugas.

Fridrichs Šillers Dailes teatra repertuarā 20.—30. gados pārstāvēts ar piecām lugām. Pirmajos gados izrādīti «vētras un

[1] «Divpadsmitā nakts» 1921., «Hamlets» 1922., «Sapnis vasaras naktī» 1922. un 1931., «Otello» 1922., «Liela brēka, maza vilna» 1923. un 1930., «Venecijas tirgotājs» 1923., «Romeo un Jūlija» 1924., «Juku jukām» 1925., «Par velti mīlēts» 1925., «Gals labs — viss labs» 1927., «Falstafs un princis Inga (Indriķis IV)» 1928., «Jūlijs Cezars» 1934., «Spītnieces precības» 1929. g.

trauksmes» laika patosa piesātinātie «Laupītāji» un «Fiesko», vēlākajos gados «Vilhelms Tells» ar T. Lāci titullomā, «Dons Karloss» un «Orleanas jaunava».

Dailes teatrim tuvo autoru skaitā minams arī Viktors Igo. Pēc romana «Nožēlojamie» dramatizējuma teatris 20. gados veiksmīgi iestudēja «Ernani» un «Parizes dievmātes katedrali», 30. gados vēlreiz atgriezās pie «Ernani».

No K. Goldoni daudzajām komedijām latviešu skatuve līdz 20. gadiem pazina tikai divas. Dailes teatris ierādīja italiešu 18. gadsimta klasiķim lielāku vietu repertuarā, iestudēdams 20. gados «Viesnīcnieci», «Pļāpīgās sievas», «Ziņkārīgās siņoras» un «Vēdekli», 30. gados vēlreiz «Pļāpīgās sievas» un «Jocīgo gadījumu».

Nozīmīgāko klasikas inscenējumu skaitā vēl jāmin H. Ibsena «Pers Gints», ko teatris iestudēja divreiz, un V. Gētes «Fausts».

Ar lomām klasiskajā repertuarā saistās Dailes teatra vadošo aktieru augstākie sasniegumi.

Lielu intensitati sasniedza Eduarda Smiļģa daiļrade, gan ar neizsīkstošu izdomas bagātību veidojot lielāko daļu inscenējumu, gan uzstājoties centralajās lomās. Klasiskajā repertuarā Smiļģis 20.—30. gados tēlojis Raiņa Lāčplēsi, Induli, Totu, Uldi, Šekspira Hamletu, Otello, Falstafu, Šillera Kārli Moru, Fiesko, Donu Karlosu, tālāk Ernani, Faustu, Peru Gintu, Figaro, Žoržu Dandenu, kavalieri Ripafratu, Donu Kichotu utt. Viņa varoņtēliem piemita iekšējs spēks, heroisks pacēlums.

20. gados klasiskajā repertuarā koši uzplauka Emilijas Viestures dzirkstošais talants. Viņa bijusi Raiņa Lelde, Arija, Laimdota, Maija, Šekspira Džuljeta, Beatriče, Ofelija, Dezdemona, Marija («Divpadsmitajā naktī»), Helena («Gals labs — viss labs»), tālāk Elizabete «Donā Karlosā», Esmeralda un donna Sola V. Igo darbos, Zuzanna «Figaro kāzās», Mirandolina «Viesnīcniecē».

Teicami iekļāvās Dailes teatra stilā izcilais vecākās paaudzes aktieris, spilgtais raksturotājs Gustavs Žibalts, kas klasiskajā repertuarā ar lielu, savdabīgu izteiksmību veidojis Malvolio, Bazilio, Šeiloka, Dzērvenes u. c. tēlus.

30. gados atraisījās tagadējās Latvijas PSR Tautas mākslinieces Lilitas Bērziņas dziļais, daudzpusīgais, neparasti pievilcīgais talants. Klasiskais repertuars deva viņai iespēju sniegties arvien augstāk savos daiļrades meklējumos. Iezīmīgi sasniegumi šai gaitā 30. gados ir Asnates, grafienes Almavivas, donnas Solas, Solveigas, Grietiņas, Orleanas jaunavas tēli.

Tāpat Dailes teatrī veidotie klasikas tēli nozīmē daudz Alfreda Amtmaņa-Briedīša, Antas Klints, Paulas Baltābolas, Arveda Michelsona, Edgara Zīles un citu redzamu aktieru jaunrades gaitās.

Jaunu, vērtīgu latviešu progresivās dramaturģijas darbu, ko Dailes teatris ievedis latviešu repertuārā, 20.—30. gados nav daudz. Bez J. Raiņa traģedijas «Mīla stiprāka par nāvi» jāmin pirmām kārtām trīs Andreja Upīša lugas — «Mirabo» (1926.), «Cēloņi un sekas» (1927.) un «Apburtais loks» (1929.).

«Mirabo» ievada Andreja Upīša vēsturisko traģediju triloģiju («Mirabo», «Žanna d'Arka» un «Spartaks»), kam novatoriska nozīme latviešu dramaturģijā, nodibinot realistisku vēstures varoņu attēlojumu socialas traģedijas ietvaros.

Varoņa vietu vēsturē Andrejs Upīts vērtē, pamatojoties uz vēsturiskā materialisma atziņām. Masu vadonis negūs panākumus, ja trūks vēsturisko apstākļu pareizas izpratnes, ja tā centieni būs pretrunā ar tautas vajadzībām. Mirabo iedomājies, ka viņš spēj vadīt un apturēt revoluciju pēc sava prāta, bet masu kustība virzās tālāk kā varena straume, un Mirabo kļūst nevarīgs un nevajadzīgs. Divkosīgā politiskā spēle, uzturot slepenus sakarus ar galmu, neizdodas. Masas viņam vairs neuzticas, un Mirabo kļūst vientuļš, beidz būt politisks spēks.

Andrejs Upīts, aplūkodams tamlīdzīgas latviešu rakstniecībā pazīstamas lugas par pagātnes varoņiem, kā, piemēram, J. Akuratera sacerējumus, ir asi kritizējis to veidu, kā rakstnieki tēlojuši tautas un vadoņu attieksmes. Stāvēdami idealistisku uzskatu pozicijās, viņi varoni izcēluši pāri nopulgotai, pasivai tautas masai, kas ir tikai kāda māla pika varoņa saujā. Konflikti tamlīdzīgās lugās rodas un risinās tikai diženo varoņu vidū. Andrejs Upīts savās traģedijās parāda tautu kā vēstures veidotāju spēku. Traģedijas «Mirabo», «Žanna d'Arka» veica aktualu uzdevumu, cīnoties pret buržuazisko ideologu enerģiski sludināto varoņu — vēstures veidotāju — kultu.

Dailes teatris izveidoja spilgtu Andreja Upīša traģedijas izrādi, tomēr neprata vēl pilnā mērā sakļauties ar autora koncepciju, jo bija paradis izcelt individualo varoni. Arī šoreiz priekšplānā izvirzījās Mirabo mīlas sarežģījumi. Titullomu tēloja Ed. Smilģis, Birona kundzi — E. Viesture un Kleo de Ksavjē — P. Baltābola.

Savdabīgi un asprātīgi veidota Andreja Upīša komedija *«Cēloņi un sekas»*. Tanī autors sevišķi spilgti izcēlis kādu motivu, kas skan arī citās viņa komedijās: viss latviešu buržuazijas dzīvē ir sīks, tāpēc katrs nieks spēj šo dzīvi stipri ietekmēt, pat satricināt. Šoreiz niecīgs sīkums — olas saplīšana — lavinveidīgi izraisa neparedzamas sekas. A. Upīša satiriskās komedijas, rosinādamas skatītājos domu par buržuaziskās iekārtas nestabilitati, palīdzēja cīņā pret reakcionaro mācību, ka kapitalistiskā iekārta esot pati labākā un neesot satricināma.

Komedijā *«Apburtais loks»* Andrejs Upīts turpināja atmaskot koruptantus, aferistu un veikalnieku netīro sabiedrību, kas bija

Teodors Valdšmits un Ludmila Spilberga
V. Sekspira «Vindzoras jautrajās sievās».
(Nacionalais teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

uzsēdusies tautai uz kakla. Arvien no jauna Andreja Upīša komedijas pauda, ka visa buržuazisko aprindu dzīve balstās uz netaisnības, izsūkšanas un meliem, ka tās pamati nedroši un nevar ilgi pastāvēt. «Apburtajā lokā» skatītāji redzēja sīkus veikalniekus un dažādus «sabiedriskus darbiniekus», to skaitā «veļu draudzes» un «glābšanas korpusa» liekuļus. Komedija atsedz veikala interešu noteicēju lomu buržuazisko aprindu attieksmēs, rīcībā un morālē. Tur precas un šķiras aiz mantas apsvērumiem, tāpēc ģimenes morale tur viscaur dibinās uz meliem un liekulības. Bērni, sieva veikalniekiem ir kapitala daļa, kas izmantojama uzņēmuma peļņas vairošanai.

Īpaši Andreja Upīša satira šoreiz skar dažāda veida sektantus, svētuļus, «nacionalās reliģijas» ākstus. Spilgtākais no šiem tēliem ir Žilbērs, veļu draudzes «pārvārdošanas kopas» priekšsēdētājs, kas pats sevi «pārvārdojis» par Žilbīti. Ar šo tēlu Andrejs Upīts satiriskā atspoguļojumā skāris tā sauktos «dievturus» un viņu ērmošanos buržuaziskajā Latvijā. Antireliģiskā tema, kas ieskanējusies jau dažās agrākajās Andreja Upīša komedijās, «Apburtajā lokā» sasniedz ievērojamu kāpinājumu. Darbība norisinās ekonomiskās krizes sākuma apstākļos 1928. gada slapjajā vasarā Rīgas Jūrmalā, kad neizdevusies sezona apdraud viesnīcas un «kafejnīcas» īpašnieka Preimaņa eksistenci. Preimaņa lomu Dailes teatrī tēloja Gustavs Žibalts — autora draugs. Tā bija G. Žibalta 30 gadu jubilejas izrāde. Rozalindes lomā uzstājās L. Špīlberga, bet jaunā aktrise Lilita Bērziņa tēloja Hermīni — vienu no savas darbības agrīnā posma izcilākajām lomām.

Dailes teatrī izrādīto lugu skaitā minami, starp citu, G. Hauptmaņa «Audēji», S. Stepņaka-Kravčinska romana «Andrejs Kožuchovs» dramatizējums «Vētras putni». Teatris izrādījis arī padomju komedijas — I. Iļfa un J. Petrova «12 krēslu» dramatizējumu un V. Škvarkina «Cita bērnu», bet 1940. gadā tas iestudēja A. Tolstoja lugu «Mīlestības zelta grāmata». Realistiskās strāvas pastiprināšanos Dailes teatrī sekmēja arī divi R. Blaumaņa dramu inscenējumi 30. gadu otrā pusē — «Pazudušais dēls» un «Ugunī».

Jau no sākuma Dailes teatris tiecās ietilpināt savās izrādēs daudz muzikas, dziesmu un deju. Ekonomiskās krizes gados repertuārā ieviesās operetes un dziesmu spēles, sākot ar Ž. Ofenbacha «Skaisto Helenu» 1929. gadā. Turpmāk regulari repertuars papildinājās ar muzikaliem iestudējumiem. Ar vienu sava repertuara daļu Dailes teatris 30. gados kļuva par muzikalas komedijas teatri un guva ar dažiem iestudējumiem šai nozarē respektējamus sasniegumus. Īpaši lieli panākumi bija dziesmuspēlei «Trejmeitiņas» ar Franča Šuberta muziku (1929.). Tās izrāžu skaits Dailes teatrī pārsniedza 250. Daļa iestudēto operešu tomēr bija ar zemu vērtību — «Zaļā pļavā», «Roksijas futbolkomanda» utt.

Tāpat kā citos teatros buržuaziskajā Latvijā, ar gadiem Dailes

teatra repertuars paseklinājās. Pirmajā sezonā 1920.—1921. gadā repertuars ļoti nopietns, tanī nav pat nevienas komedijas: sezonu ievada Raiņa «Indulis un Arija», noslēdz «Uguns un nakts»; izrāda Aspazijas «Atriebēju» un «Sidraba šķidrautu», Kalderona «Salameas tiesnesi» u. c. Otrā sezonā 1921.—1922. gadā repertuarā nāk klāt Šekspira, Bomaršē, Moljera klasiskās komedijas. Trešajā sezonā 1922.—1923. gadā jau Dailes teatra repertuarā ienāk pāris modernu Rietumeiropas joku lugu. Tālāk gadu pēc gada tās drošāk un drošāk ieņem arvien redzamāku vietu repertuarā: «Divas pīles», «Friča mīlas dēkas», «Spāniešu dejotāja», «Salmu sievas», «Idealā ķēkša», «Traks numurs», «Čarļa krustmāte», «Buridana ēzelis», «Ak, šīs mīlas mokas», «360 sievas», «Trīskārt mirušais Pēteris» utt. Atdzīvojas atkal vecā, nodrāztā vācu pose — Šentana un Kadelburga ražojumi, Redera «Roberts un Bertrams». Līdzās tai parādās franču farss, aizēnojot klasisko traģediju un komediju, augstvērtīgo jaunlaiku dramu.

Darbu sākot, Dailes teatris deklarēja, ka tas grib būt progresīvs un ka tā «mērķis ir izveidoties un tapt nākotnē par pamatšķiras teatri, meklējot šinī pārejas un dažādu politisku pārvērtību laikmetā jaunus ceļus dramatiskā mākslā».

Bet tāpat teatris pasludināja par savu principu: «Atsacīties no tagadnes filozofiskā un literariskā teatra, kur galveno vērību piegrieza tikai sabiedrisko domu propagandēšanai vai arī socialo ļaunumu nosodīšanai, bet izrādīt lugas vienīgi ar lielu mākslinieciskū vērtību un bagātas ar īstiem teatra elementiem.» Teze par atsacīšanos no «tagadnes filozofiskā un literariskā teatra» liecināja par modernistisko estetisko teoriju ietekmi, kas kavēja teatra ciešu iekļaušanos progresīvo spēku cīņā pret reakciju, atmaskojot kapitalistiskās iekārtas ļaunumus. Tāpēc notika, ka Dailes teatra repertuars veidojās ar pretrunīgu raksturu. Pievēršot galveno uzmanību tam, vai luga ir «bagāta ar īstiem teatra elementiem», repertuarā tika pastarpām uzņemtas arī lugas, kas nepavisam nepauda progresīvas idejas.

Lielas, spilgtas mākslas vārdā Dailes teatris pasludināja cīņu pret naturalismu un šo apsveicamo, latviešu teatra attīstībai svarīgo principu ar dedzību tiecās realizēt savā daiļradē, tomēr idealistiskās estetikas ietekmē neatrada gluži pareizo poziciju. Teoretisko atziņu nepietiekamas skaidrības dēļ tolaik daudzkārt nepareizi vilka robežu starp naturalismu un realismu, jauca tos vai pat nemaz nenorobežoja, apvienojot vienā kategorijā un noliedzot kaitīgo naturalismu, noliedza arī realismu. Tā notika arī Dailes teatrī. «Dzīvi par paraugu skata naturalisti, bet māksla ir pilnīgi no jauna veidota realitate,» apgalvoja kāds no teatra vadītājiem, tādā kārtā noliegdams dzīves patiesību kā mākslas vērtējuma kriteriju, reizē ar to noliegdams arī realismu un sludinādams subjektīvas izdomas brīvu patvaļu.

«Realisms mākslā ir tikai neapmierinoša iluzija,» līdzīgā garā apgalvots kādā teatra vadības ziņojumā presē. Turpat teikts, ka teatra «ceļa meklētājus vadījusi dziņa, kas visumā apzīmējama ar vārdu: romantika». Tiešām, Dailes teatra daiļradē izpaudās spēcīga romantiska strāva. Augstākie sasniegumi gūti tad, kad romantiskā trauksme, pacēlums, fantazijas lidojums apvienojās ar realistiski patiesu dzīves īstenības atsegumu, kad vienkop ar dominējošo romantisko strāvu radās izpausmes iespējas arī realistiskajai strāvai, kas par spīti vadības antirealistiskajām deklaracijām teatra daiļradē eksistēja un ar laiku kļuva spēcīgāka. Tādos gadījumos veidojās izrādes, kas visvairāk valdzināja skatītājus, atstāja spilgtus iespaidus un iekaroja teatrim daudz draugu.

Tomēr bieži šāda apvienojuma nebija, un daiļradē, kas, liedzoties «ņemt dzīvi par paraugu», bija atrāvusies no realitates, ieviesās formalisma elementi. Buržuaziskā kritika tieši tos ar sajūsmu uztvēra, cildināja, ieteica, pasludināja par lielāko sasniegumu, tā lūkodama virzīt teatri «tīrās mākslas» gultnē. Pret formalistiskajām tendencēm un «literarā teatra» noliegumu izteicās progresivās literaturas redzamākie pārstāvji J. Rainis un A. Upīts.

Spilgts formalisma izpausmes piemērs ir V. Šekspira komedijas «Liela brēka, maza vilna» iestudējums 1930. gadā. Darbība tika pārcelta no renesanses laika uz 20. gadsimtu, no Mesinas uz moderna karakuģa klāju, Šekspira cilvēki ietērpti jaunlaiku uzvalkos. Komedija tagad saucās «Amors uz drednauta». No lugas bija izņemts tās būtiskais saturs — renesanses laikmeta īstenības atspoguļojums, formalistiskā patvaļā atraujot saturu no formas.

Dailes teatris uzskatīja par aktiera mākslas pamatelementu kustību un vislielāko uzmanību veltīja aktiera ķermeņa izteiksmībai. Izrādēs mēdza būt daudz deju, pantomimas, plastikas, bufonades. Repertuaram labprāt izvēlējās lugas, kas pieļāva daudz kustību, muzikas, deju, kur vajadzīgi viegli, krāsaini tērpi, darbībai norisinoties tālā pagātnē vai siltajās zemēs, eksotiskā vai fantastiskā vidē. Dailes teatra skatuve rādīja seno Ēģipti, Grieķiju un Romu, viduslaiku un renesanses Italiju un Spāniju, tālo Ķīnu, pasakainas zemes utt. Teatra īpatnējā stila meklējumi ietekmēja repertuara izvēli. Realistiskas tagadnes sadzīves lugas, kas nepakļāvās stilizacijai, teatri, īpaši tā darbības sākuma posmā, pievilka mazāk.

Spilgtas teatralas izteiksmības meklējumos Dailes teatris 20. gados pievērsās commedia dell'arte tradicijām un izmantoja paņēmienus, ko italiešu masku komedija īpaši izkopusi: grotesku, pantomimu, bufonadi, skatuves hiperbolas utt. Bieži iestarpināja izrādēs intermedijas, daudzkārt figurēja commedia dell'arte

maskas — Arlekins, Kolombine, Pulčinella utt. Šo centienu pakāpeniska realizacija vērojama, sākot ar otras sezonas iestudējumiem — V. Šekspira «Divpadsmito nakti» (1921.), P. Bomaršē «Figaro kāzām» (1922.) u. c. Dažkārt teatris ar savu izrādi tiecās īpaši uzsvērt, ka tas atvaira centienus modināt īstenības iluziju, ka viss ir tikai spēle (L. Tīka «Runcis zābakos» 1922. gadā).

Ar Rūdolfa Blaumaņa komedijas «Skroderdienas Silmačos» inscenējumu 1923. gadā Dailes teatris uzsāka mēģinājumus delartizēt latviešu komediju, tuvinot tās tēlus masku komedijas tradicionalajām figurām. Delartizacijas mēģinājumi turpinājās nākamajos gados «Sešu mazu bundzinieku», «Mērnieku laiku», «Trīnes grēku» un citos latviešu lugu inscenējumos. Kur bija iespējams, teatris pasvītroti izcēla savās izrādēs groteski komiskā un patetiski romantiskā paralelismu.

20. gadu otrā pusē šī aizraušanās ar commedia dell'arte ietekmētajiem tīrā teatralisma paņēmieniem sāka aprimt. Spēcīgāki kļuva realistiskie toņi teatra daiļradē.

Deklarējis par savu kriteriju repertuara izvēlē lugu bagātību «ar īstiem teatra elementiem», Dailes teatris līdzās progresivajiem darbiem izrādījis arī reakcionarus, līdzās literari vērtīgiem, izciliem darbiem — seklus. Tā repertuarā bijuši mistikas pilni sacerējumi, piemēram, E. T. Hofmaņa darbu dramatizējums «Kapelmeistara Kreislera brīnišķie piedzīvojumi», N. Jevreinova «Dzīve — arlekinade», J. Akuratera «Aptumšošanās», Dīcenšmita «Svētā Jēkaba ceļojums» u. c. Dažu buržuazisko autoru sacerējumos nācās sastapties ar noslieci pikanterijā un piedauzībā, īpaši Žantijona lugā «Maja», par kuras izrādi runā Annas Sakses romans «Dzirksteles naktī».

Dailes teatra repertuara negativi vērtējamās daļas raksturīgs paraugs ir J. Akuratera «Aptumšošanās» (1922.). Šī «misterija» rakstīta, lai apkarotu revolucionaro kustību. J. Akuraters grib apgalvot, ka vēstures konfliktus nenosaka vis šķiru cīņa, bet divu mistisku spēku — labā un ļaunā primata — sadursme. Revolucija izceļoties, kad «ļaunais» sev par prieku sarīkojot «karnevalu», izraisīdams asinskārus instinktus, kas esot slēpti ļaužu masās. Autors ieved lugā Kristu, kam viņš liek aicināt uz cīņu «bez ieročiem un naida». J. Akuraters ar savu murgojumu tiecās apmulsināt tautas apziņu, iepotēdams mistiskus uzskatus un aizmiglodams vēstures patiesību.

Ulmaņa diktaturas gados Dailes teatra, tāpat kā Nacionalā teatra repertuarā iekļuva Aleksandra Grīna romanu dramatizējumi un citi reakcionari sacerējumi, ko uzdeva iestudēt Sabiedrisko lietu ministrija, cenzdamās pārvērst teatrus par fašistisko uzskatu propagandētājiem. Pretstati repertuarā tagad kļuva sevišķi asi: starp Aleksandra Grīna un citu fašisma propagandē-

Emila Verharna «Ausma».
(Strādnieku teatris.)

LATV. PSR VALSTS BIBLIOTEKA

tāju savārstījumiem un vieglām operetēm teatris inscenēja Raiņa, Šekspira, Igo un citu klasiķu darbus, kas palīdzēja saglabāt skatuves mākslas labākās tradicijas.

4. STRĀDNIEKU DRAMATISKIE KOLEKTIVI UN STRĀDNIEKU TEATRIS RĪGĀ

20. gadu sākumā Rīgā nodibinājās dramatiski kolektivi pie dažām strādnieku arodorganizacijām. Ar laiku ievērojamu nozīmi ieguva Rīgas Arodbiedrību centralbiroja kluba teatris, kas darbojās līdz 1928. gadam. Tā izrādes, ko rīkoja dažādās telpās, bija iecienītas Rīgas strādnieku masās. Kolektivs iestudēja J. Raiņa «Ģirtu Vilku», G. Hauptmaņa «Audējus», H. Heijermansa «Cerību uz svētību», Dž. Golsvortija «Cīņu» un citas lugas, kur atklājas šķiru pretišķības. Īpašu atsaucību guva aktualas lugas par strādnieku cīņas jautājumiem, ko strādnieku kolektivu izrādēm rakstīja revolucionarie rakstnieki Leons Paegle, Linards Laicēns un citi. Rīgas Arodbiedrību centralbiroja kluba kolektiva repertuarā bija Leona Paegles luga «Par un pret» (1924.), kas atmasko Latvijas buržuazisko partiju vēlēšanu machinacijas. Gadu vēlāk Rīgas strādnieku organizaciju dramatiskie kolektivi izrādīja jauno, pret latviešu buržuaziju vērsto Leona Paegles satirisko komediju «Zemes sāls». Ar panākumiem izrādīja virkni Leona Paegles šaradu, kas pauda latviešu revolucionarās strādniecības centienus.

Rosīgs dramatisks kolektivs izveidojās arī pie Tautas augstskolas, kur pulcējās strādnieku jaunatne. Leons Paegle 1921. gadā uzrakstīja lugu brīvdabas izrādēm *«Gadsimtu sejas»*. Tautas augstskola noorganizēja tās izrādi «kulturas svētkos» 1921. gada 5. jūnijā Saules dārzā režisores Annas Lāces iestudējumā. Kā jau autors paredzējis, dalībnieki gājienā devās cauri pilsētai uz izrādes vietu. Gājiena priekšgalā bija arī J. Rainis. Izrādē piedalījās daudz dalībnieku. Četras masu ainas atspoguļo darbaļaužu cīņu pret ekspluataciju dažādos vēstures posmos — senajā Ēģiptē, Grieķijā, viduslaiku Vācijā — un beidzot tautas masu uzvaru, revolucijā gāžot kapitalistu varu. Luga beidzas ar «Internacionali».

Pie Tautas augstskolas nodibinājās studija, kur strādnieku jaunieši mācījās aktieru mākslu. No šīs studijas izaugusi, piemēram, tagadējā Latvijas PSR Tautas skatuves māksliniece Olga Lejaskalne. Studijas izrādes pulcināja strādnieku skatītājus. Tās repertuarā bija Andreja Upīša vienceļieni un «Viens un daudzie», Leona Paegles «Iela» un «Nāves kalējs», M. Gorkija «Ienaidnieki», H. Heijermansa un E. Rozenova lugas. Studijas patstāvīgā darbība izbeidzās 1926. gadā, kad tā ieplūda Strādnieku teatrī.

Ap strādnieku dramatiskajiem kolektiviem risinājās, kā jau agrāk teikts (sk. 180. lpp.), asa cīņa. Meņševiki tiecās tos iekļaut savu organizaciju sistemā un izmantot savas politikas mērķiem. Kad 1926. gadā Rīgā nodibinājās Strādnieku teatris, meņševiki cerēja konsolidēt ap to strādnieku kolektivus un skatītājus un pakļaut visu darbību savai vadībai.

Strādnieku teatri nodibināja dažādas organizacijas, tai skaitā Rīgas Arodbiedrību centralbirojs un Tautas augstskola. Teatra padomes pirmais priekšsēdētājs bija J. Rainis. Ar viņa runu ievadīta atklāšanas izrāde. Trupas kodols sastādījās no strādnieku biedrības «Apziņa» dramatiskās studijas, kuru vadīja tagadējais Latvijas PSR Tautas mākslinieks Jurijs Jurovskis, un no Tautas augstskolas dramatiskās studijas.

Faktisko Strādnieku teatra vadību izdevās sagrābt savās rokās meņševikiem. Viņi tiecās teatrim diktēt savu gribu un tuvināt Strādnieku teatri buržuaziskai gaumei. Daļa padomes locekļu, kas pārstāvēja dažādas strādnieku organizacijas, pauda citādus uzskatus. Meņševiku tieksmes sadūrās ar viņu un aktieru kolektiva daļas pretestību, tāpat ar strādnieku skatītāju prasībām. Šo pretrunu izraisītās svārstības atspoguļojas arī repertuarā. Tanī līdzās latviešu un ārzemju sīkburžuazisko rakstnieku lugām atrodam arī patiesi progresivus darbus, kurus prasīja strādnieku skatītāji. Īpašu nozīmi iegūst vairāku padomju lugu izrādes.

Strādnieku teatris atklāja savu darbību 1926. gada 26. septembrī nelielās telpās Tērbatas ielā ar B. Šova lugu «Sātana apustulis». Nejauši arī pēdējais teatra iestudējums 1934. gadā ir tā paša autora luga «Lielā Katrīna».

Pirmais Strādnieku teatra režisors ir J. Jurovskis. 1929. gadā stājās darbā arī režisore Olga Bormane, kas savas skatuves gaitas sākusi Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas periodā Maskavā, pēc tam darbojusies Liepājas, Daugavpils un Jelgavas teatros. Abi ar J. Jurovski viņi veikuši lielu pedagoģisku darbu, audzinādami jauno trupu, kuras redzamākie locekļi bija O. Starka-Stendere, L. Baumane, E. Zīle, L. Šmits, H. Vazdiks, N. Mūrnieks, Ģ. Bumbieris, L. Leimanis u. c.

Strādnieku teatrim izdodas pulcināt ap sevi grupu rakstnieku, kas raksta un tulko teatrim jaunas lugas: Andreju Upīti, Arvīdu Griguli, Frici Rokpelni, Jūliju Vanagu, Jāni Grotu. Arvīds Grigulis kādu laiku iesaistīts teatra vadībā.

Teatris iestudē Andreja Upīša «Peldētāju Zuzannu» (1931.) un kopš 1929. gada ik gadu vienu jaunu Andreja Upīša lugu: «1905», «Šodien lillā!», «Zirneklis», «Stāsti par mācītājiem», «Ziņģu Ješkas uzvara».

Drama *«1905»* ir romana «Ziemeļu vējš» dramatizējums. Tanī nav nevienas centralās personas — Andrejs Upīts nesniedz atsevišķa varoņa vai kādas ģimenes dramu, bet tēlo tautu revolucijā.

Trūkstot centralam tēlam, luga tomēr nav kļuvusi amorfa. Daudzveidīgo norisi, visu tēlu pulku satur kopā vienots darbības pavediens; neviena aina nav atmetama vai pārceļama, ikkatrai no daudzajām personām ir sava funkcija kompozicionalajā audumā. Andrejs Upīts mērķtiecīgi rakstījis «1905» kā masu dramu, realizēdams savus teoretiski skaidri nospraustos principus.

Pilnā mērā un vispusīgi atspoguļot 1905. gada revolucijas galvenās līnijas un cīnītājus spēkus luga nespēj, jo tā neparāda ne sakarus ar revolucionaro kustību visā Krievijā, ne revolucijas hegemonu — pilsētas proletariatu, ne vadošos revolucionarās partijas darbiniekus, ne arī galvenos «dūžus» kontrrevolucijas nometnē. Rakstnieks atspoguļojis tikai īsu revolucionarās cīņas posmu vienā vietā Latvijas laukos, tomēr panācis tādu tipiskumu, ka aiz pavērtās ainas sajūtam visu Latvijas zemi, visus novadus, kur tāpat, soda ekspedicijai trakojot, zeme mirka asinīs. Gan neredzam apzinīgākos revolucijas avangarda spēkus, toties pārliecināmies, cik plašas masas stichiski sakustējušās, cik dziļš ir šo masu naids un sašutums.

Drama «1905» Strādnieku teatrī 1929. gadā guva lielus panākumus. Brāļus Robežniekus tēloja Edgars Zīle (Mārtiņš) un Luijs Šmits (Jānis). Vasarā Strādnieku teatris pulcināja skatītāju masas, sniedzot «1905» brīvdabas izrādē Arkadijā un 1905. gada parkā. Laikmetā, kad latviešu buržuazija nodeva tautas masu intereses un dibināja koaliciju ar vāciešiem, Andreja Upīša luga atgādināja asiņainos upurus, ko tauta cietusi cīņā pret necilvēcīgajiem izsūcējiem muižniekiem. Luga toreiz parādījās arī uz vairākām citām skatuvēm un visur modināja dzīvu atbalsi. To pārtulkoja krievu, baltkrievu un igauņu valodā. Iestudējums Tallinas Strādnieku teatrī sakaitināja turienes reakcionaros vāciešus, kas simpatizēja 1905. gada soda ekspedicijas bendēm, tā ka izcēlās polemika starp igauņu un vācu laikrakstiem. Iejaucās pat Berlines avīze «Deutsche Allgemeine Zeitung».

Nākamās Andreja Upīša dramas *«Zirneklis»* darbība notiek kaut kur Eiropā. Tanī atspoguļots konflikts starp strādniekiem un kapitalistiem. Par «zirnekli» saukts stikla fabrikas direktors, tipisks kapitalists, cietsirdīgs izsūcējs un izvirtulis Viktors Pīrsons. Dramas darbība norisinās nedaudzās vakara stundās pārmaiņus gan Pīrsona greznajā mājā un aristokratiskajā «Aero» viesnīcā, gan nabadzīgajos strādnieku dzīvokļos. Kapitalisti un strādnieki parādīti asā kontrastā, cīņas attieksmēs. «Zirneklī» ir daži trūkumi, kas mazina lugas vērtību: neskaidrības strādnieku kustības attēlojumā, melodramatisma iezīmes, zināma samākslotība.

1932. gadā Strādnieku teatris iestudēja Upīša viencēlienu

ciklu *«Stāsti par mācītājiem»* (rež. O. Bormane), kas radies, dramatizējot tāpat nosauktā krājuma noveles. Andreja Upīša antireliģiskās noveles un viencēlieni, kam interesants anekdotisks sižets, raita darbība, atjautīgs dialogs, guvuši dzīvu atbalsi tautā. Buržuaziskās Latvijas laikā, kad kapitalistiskā vara visādi atbalstīja baznīcu, izmantodama to kā līdzekli tautas pakļaušanai, Andreja Upīša antireliģiskajiem darbiem bija neatsverama nozīme cīņā pret garīdzniecības ietekmi.

«Ziņģu Ješkas uzvara» noslēdz to dramatisko sacerējumu virkni, ko Andrejs Upīts radījis buržuaziskās Latvijas laikā. Viņa atmaskotāju komediju skaitā «Ziņģu Ješkas uzvara» ir viena no asākajām. Tanī notēloti budži, aizsargi, kāds vācu muižnieķelis, kas likvidē savu muižas zemes gabalu, kāds provinces «žurnalists» Jakstiņš utt. Tēlodams kulakus un aizsargus — reakcionarās varas balstu buržuaziskajā Latvijā — rakstnieks atklāj viņu mantkārību, trulumu, stulbo iedomību. Pirmiestudējumā Strādnieku teatrī O. Bormanes režijā plenci Ješku tēloja Edgars Zīle, Jakstiņu — Luijs Šmits, baronu Volfu — N. Mūrnieks, Ludmilu — O. Starka-Stendere.

Strādnieku teatra repertuarā bez Raiņa un Andreja Upīša darbiem bija arī vairāku jaunu autoru lugas. Daži no tiem tagad ir redzami Padomju Latvijas rakstnieki. Fricis Rokpelnis uzrakstīja satirisku komediju *«Sliežu bīdītājs»*, ko Strādnieku teatris 1933. gadā iestudēja ar K. Cellera operetes «Kalnracis» muziku. Tanī notēlotas buržuaziskās Latvijas «augstākās aprindas» ar kādu departamenta direktoru-aferistu notikumu centrā. Iekritušais varasvīrs lūko dabūt kādu ierēdni par grēka azi — «sliežu bīdītāju».

Tā paša gada sākumā Strādnieku teatris izrādīja Jūlija Vanaga komediju *«Vēja pūtiens»*. Jaunais autors pieslējās Andreja Upīša satirisko komediju tradicijai, rādīdams koruptantus un aferistus, kas dibina un vada sabiedrības un bankas, izdala vietas iestādēs, apkrāpj lētticīgos, kandidē saeimas vēlēšanās; viņš rāda arī aizsargus un budžus, kas tiecas pēc amatiem vai dibina laukos uzdzīves iestādes. Gadu vēlāk (1934.) Strādnieku teatris izrādīja J. Vanaga un A. Čaka kopīgi rakstīto lugu bērniem «Pusnakts kuģis».

Strādnieku teatra kolektivs 1933. gadā izrādīja arī Arvīda Griguļa viencēlienu *«Logs uz priekšpilsētu»*, kurā jaunais autors notēloja Kārli Marksu un Fridrichu Engelsu Londonā. Īsi pirms likvidēšanas Strādnieku teatris sāka darbu ar citu, zudumā gājušu Arvīda Griguļa lugu.

Jaunu, progresīvu dramaturgu ienākšana latviešu literaturā bija ļoti nozīmīgs fakts. Fašistiskais apvērsums 1934. gadā pārtrauca viņu darbību.

Piecas lugas Strādnieku teatrim uzrakstīja arī dzejnieks

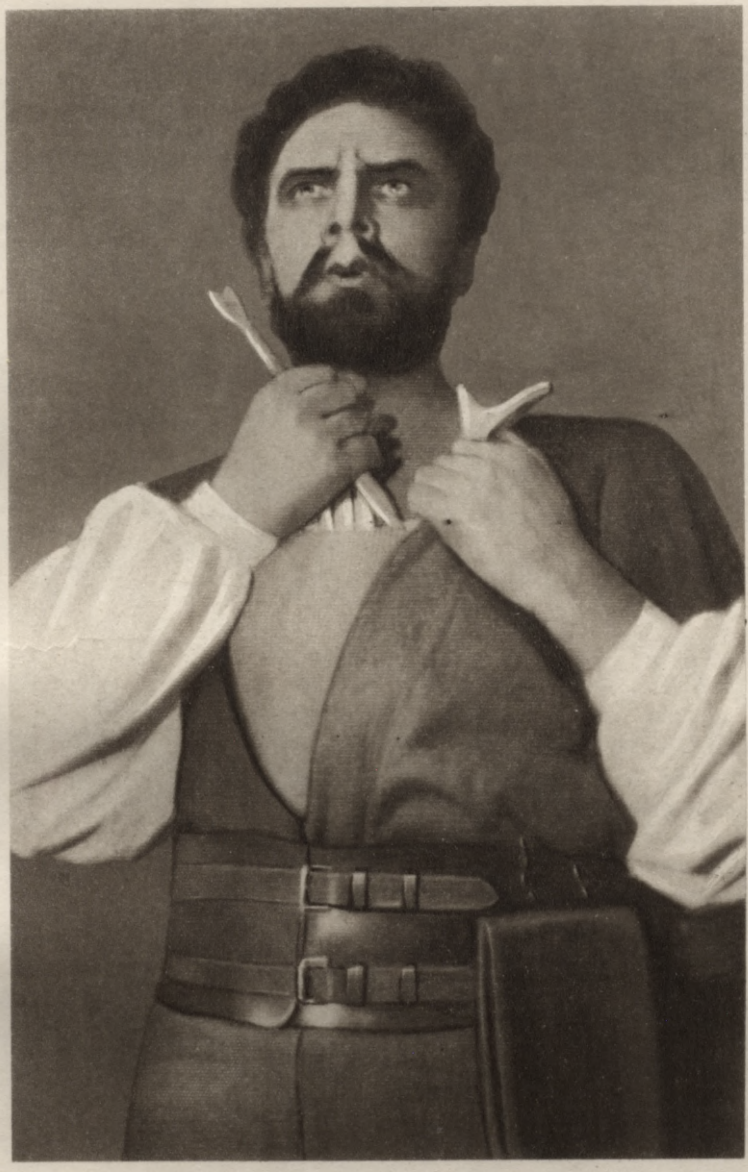

Teodors Lācis Vilhelma Tella lomā Fridricha Šillera «Vilhelmā Tellā».
(Dailes teatris.)

PSR VALSTS BIBLIOTEKA ★

Jānis Grots, to skaitā satirisko komediju «Sveiki brīvā Latvijā!» (1929.).

Ar interesi skatītāji uztvēra vācu demokratisko un antifašistisko rakstnieku lugas uz Strādnieku teatra skatuves: Georga Kaizera «Gāzi», E. Tollera «Eiženu Hinkemani» un «Katlu ugunis», Fridricha Volfa «Ciankaliju» un «Kataras matrožus», Leonharda Franka «Vīra vietnieku». J. Jurovska iestudētās «Katlu ugunis» un «Kataras matroži» pievienojās populārākajām Strādnieku teatra izrādēm.

Atsaucīgi skatītāji uzņēma arī T. Lāča inscenēto E. Voiničas romana «Dundurs» dramatizējumu.

Strādnieku teatra repertuārā bija 14 padomju lugas, starp tām Alekseja Tolstoja «Zilie brīnumi» un «Azefs», V. Katajeva «Riņķa kvadratura», «Kā pa elli!» un «Steidzies, laiks!», B. Romašova «Degošais tilts», S. Mstislavska «Cīņas ugunīs», B. Kurdjumova «Jaunatne uzvarēs», A. Gļebova «Inga», N. Pogodina «Mans draugs». Strādnieku teatra izrādēs latviešu skatītājam bija iespēja pirmoreiz iepazīties ar dažiem nozīmīgiem padomju dramaturģijas paraugiem.

Lai gan toreizējās izrādēs buržuaziskajā Latvijā padomju autoru darbi nevarēja izskanēt tik pilnīgi un spēcīgi kā uz padomju skatuves, tie tomēr modināja milzīgu interesi skatītāju masās. Ar aizrautību tās sekoja lugu norisei, kas nesa atbalsis no lielās socialisma zemes, kur strādnieki cēla jaunu dzīvi bez ekspluatacijas, kur veidojās jauna sabiedrība, jauns cilvēks.

Dziļu iespaidu atstāja B. Romašova *«Degošā tilta»* izrāde J. Jurovska iestudējumā 1930. gadā. Pirmoreiz uz latviešu skatuves pavērās Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas cīņas dienu ainas. Skatītāji dzīvoja līdzi lugas varones Irinas Dubravinas rakstura attīstībai. Būdama bagāta Maskavas advokata meita, viņa pieslejas revolucijai, sarauj saites ar savu ģimeni un kļūst par pašaizliedzīgu, līdz galam uzticamu jaunās dzīves cēlāju. Aptverot desmit gadu ilgu laika posmu, B. Romašova luga rāda jaunās socialisma pasaules cīņu un uzvaru pār veco, kapitalistisko pasauli, kas velti mēģina traucēt celtniecības darbu. Pirmizrādes iespaidu saviļņojumā jaunais dzejnieks Arvīds Grigulis uzrakstīja dzejoli «Teatrī», kurā aicina draugus, kas izrādē uz skatuves pacēluši sarkano karogu un dziedājuši drosmīgu dziesmu, iziet uz ielas ar ieročiem un pacelt sarkanos karogus torņos:

Šovakar ieročus lādējiet īsti!

Dzejolis ir liecība tām emocijām, ko skatītājos izraisīja padomju lugas.

«Degošā tilta» izrādē O. Bormane tēloja galveno lomu — Irinu Dubravinu, Ģ. Bumbieris — viņas tēvu, L. Šmits — brāli,

baltgvardu virsnieku Genadiju Dubravinu, N. Mūrnieks — veco komunistu Jampoļski, O. Starka-Stendere — jauno inženieri, komunisti Hildu Horni, H. Vazdiks — politkomisaru Štangi.

Tāpat dziļus iespaidus atstāja 1934. gadā inscenētais N. Pogodina «Mans draugs» un V. Katajeva lugas, kas tēlo socialistiskās celtniecības darbu Padomju Savienībā pirmajā piecgadē, rāda novatoru entuziasmu, masu jauno attieksmi pret darbu, kas socialistiskajā sabiedrībā ir goda un varonības lieta.

Padomju lugu izrādes bija kā dadzis acīs buržuaziskās Latvijas reakcionarajiem slāņiem. Tūlīt pēc fašistiskā apvērsuma 1934. gadā Strādnieku teatri slēdza.

PĀRĒJĀS SKATUVES
1919.—1940. g.

Rīgā buržuazijas varas gados darbojušies vairāki kolektivi, kas varējuši noturēties tikai neilgu laiku. Daži no tiem gribēja pievilkt skatītājus ar joku lugu izrādēm lētā gaumē. Starp pasākumiem ar nopietnu raksturu minami Intimais un Tautas teatris.

Nelielo *Intimo teatri* 1923.—1925. gadā uzturēja aktrise Biruta Skujeniece ar saviem audzēkņiem. Tur izrādīja R. Tagores «Pasta namu», M. Materlinka «Māsu Beatrisi», vecfranču noveļu dramatizējumus u. c. Ievirze estetismā neļāva teatrim pamodināt interesi plašākā sabiedrībā.

Tautas teatris darbojās 1932.—1934. gadā nelielās telpās Lāčplēša ielā. Tur uzstājās T. Banga, T. Lācis, E. Valters, J. Simsons un vairāki citi labi aktieri. Repertuarā, starp citu, bija daži klasiķu un progresivu jaunlaiku autoru darbi: Fr. Šillera «Mīla un viltus», Andreja Upīša «Kaijas lidojums» un «Ziņģu Ješkas uzvara»; šeit pirmoreiz Rīgā latviešu valodā izrādīts A. Ostrovska «Mežs» ar T. Lāci un E. Valteru abu aktieru lomās.

Apmēram desmit gadu (līdz 1934. g.) darbojās teatris Pārdaugavā. Līdz 1926. gadam tas saucās par Torņakalna teatri, tad par Torņakalna Tautas teatri, bet no 1929. gada par *Pārdaugavas teatri*. Līdz 1927. gadam izrādes notika Mazajā Altonavas ielā, pēc tam Lielajā Nometņu ielā 62. Repertuarā uzņemtas visvairāk latviešu rakstnieku lugas, starp citu, J. Raiņa «Pūt, vējiņi!» un «Zelta zirgs», vairāki Andreja Upīša un J. Linduļa darbi, gandrīz visas Rūdolfa Blaumaņa lugas. Pārdaugavas teatris rīkoja izrādes arī citās Rīgas nomalēs. Tam nebija vēl profesionala teatra raksturs.

1934. gadā nodibinājās profesionalais *Rīgas Mazais teatris*, kas rīkoja izrādes uz dažādām skatuvēm visvairāk pilsētas periferijā. Tā trupā kādu laiku bijuši Luijs Šmits, Alma Ābele,

Arnolds Stemps u. c. 1937. gadā tā funkcijas pārņēma Dailes teatra Mazais ansamblis.

30. gadu vidū Rīgā sāka sniegt izrādes «Ansambļa studija», vēlākais *Latvju dramas ansamblis*. Tanī bija apvienojušies jauni, topoši aktieri, kas nopietni nodevās skatuves mākslas studijām. 1935. gadā viņi parādīja skatītājiem Rūdolfa Blaumaņa noveles «Nāves ēnā» dramatizējumu, 1936. gadā J. Raiņa «Spēlēju, dancoju», 1937. gadā H. Ibsena «Peru Gintu» ar jauno aktieri Ķarpu Klētnieku titullomā utt. Ap 1940. gadu spējīgākos ansambļa dalībniekus angažē lielākie teatru kolektivi.

Liepājā 1918.—1919. gadā sāka darbību *Jaunais teatris*. Tā mākslinieciskie vadītāji bijuši: Otilija Muceniece (līdz 1921. g.), Alfreds Zommers (1921.—1926.), Fricis Rode (1926.—1934.), Visvaldis Silenieks (1936.—1940.). Silenieks darbojies Liepājas Jaunajā teatrī kopš pašiem tā sākumiem, būdams viens no šā teatra vadošajiem spēkiem. Viņa lielāko lomu skaitā 20.—30. gados ir Indrānu tēvs, Krišus Laksts, Raiņa Uldis, Gētes Fausts, Šillera vecais Millers. Liepājas trupā visus 20.—30. gadus strādājuši M. Štāle, R. Štreichfelds-Varkalis, ilgus gadus A. Silnovska, A. Mencele, V. Vernere, E. Valters, dažas sezonas T. Lācis, O. Bormane, T. Banga, E. Viesture u. c. Ar Liepājas Jauno teatri saistīts A. Videnieka, J. Grantiņa, I. Zvanovas, E. Bērziņas, J. Ķikuļa un citu pazīstamu aktieru daiļrades gaitu agrīnais posms. Liepājas Jaunā teatra kolektivs bija samērā spēcīgs. Izrāžu skaits gadā svārstījās ap 150.

Populārākās lugas Rīgas un Liepājas teatru repertuārā bija kopīgas, bet citādi Liepājas Jaunais teatris, sevišķi 20. gados, repertuara izvēlē bijis diezgan patstāvīgs. Tur izrādītas tulkotas lugas, kas nav bijušas Rīgas teatru repertuārā: Viktora Igo «Andželo» un «Lukrecija Bordža», Ž. Moljera «Sganarels», K. Goci «Princese Turandota», M. Materlinka «Svētā Antonija brīnums», A. Ostrovska «Nabadzība nav netikums», G. Hauptmaņa «Michaels Kramers» un «Šluks un Jaus», E. Rostana «Romantiķi» utt. Dažas jaunas latviešu lugas tur izrādītas agrāk nekā Rīgā: A. Brigaderes «Ilga» u. c.

Darbības pirmajos gados Liepājas Jaunais teatris izrādījis tik daudz krievu lugu kā neviens cits tā laika latviešu teatris. Liepājas Jaunā teatra repertuārā 1919. gadā ir «Sīkpilsoņi», «Negaiss», «Bez vainas vainīgie», «Ienesīgā vieta», «Revidents», «Izglītības augļi», 1920. gadā «Tumsības vara», «Draiskule», «Krečinska kāzas», A. Lunačarska «Karaļa bārddzinis», 1921. gadā «Belugina precības», «Dzīvais mironis», 1922. gadā «Nabadzība nav netikums» u. c. 1919. gadā Liepājas Jaunais teatris izrādīja Gorkija «Katordzniekus (Veci)», kas tobrīd pat Padomju Krievijā vēl bija maz pazīstama luga; tās pirmizrāde notika Maskavas Mazajā teatrī tanī pašā — 1919. gadā, un pēc tam labu

laiku to vēl reti kur izrādīja. «Ienaidniekus», kas ir viens no visievērojamākajiem Gorkija dramatiskajiem darbiem, Liepājas Jaunais teatris izrādīja 1920. gadā.

Ap 20. gadu vidu no Liepājas Jaunā teatra repertuara krievu lugas tikpat kā pazūd, jo teatris spiests pakļauties buržuaziskās Latvijas reakcionarās varas prasībām un atturēties no krievu lugām tāpat kā citi Latvijas teatri.

Nopelni, popularizējot krievu dramaturģiju buržuaziskās Latvijas laikā, ir ievērojamajam aktierim Teodoram Lācim. Pēc atgriešanās Latvijā T. Lācis no 1920. līdz 1922. gadam bija aktieris un režisors Liepājas Jaunajā teatrī. Viņš debitēja kā režisors 1920. gada 17. novembrī ar A. Sumbatova-Južina «Nodevības» iestudējumu. Vēlāk viņa režijā Liepājas Jaunajā teatrī izrādītas A. Ostrovska «Belugina precības», L. Tolstoja «Dzīvais mironis» un citas krievu lugas. Kā aktierim Teodoram Lācim sevišķi tuva bijusi Genadija Ņesčastļivceva loma A. Ostrovska «Mežā», kuru viņš tēloja 1933. gadā Tautas teatrī Rīgā, 1936. gadā Nacionalajā teatrī un pēc Lielā Tēvijas kara 1946. gadā Liepājas Muzikali dramatiskajā teatrī.

Ekonomiskās krizes gados Liepājas Jaunais teatris, tāpat kā vairāki citi teatri, sāka uzņemt repertuarā operetes. To pašu darīja Liepājas operas teatris. 30. gadu sākumā Liepājā ir operetes uzplūdi.

1934. gadā Liepājas Jauno teatri un operu apvienoja, nosaucot par Liepājas Pilsētas dramu un operu.

20. gados Liepājā noorganizējās Tautas teatra studija, no kuras izauga *Liepājas Tautas teatris*. To atklāja 1929. gada 21. aprilī ar Andreja Upīša «1905» Alfreda Zommera iestudējumā. Tālāk izrādīja Andreja Upīša «Peldētāju Zuzannu», «Stāstus par mācītājiem» un «Ziņģu Ješkas uzvaru», J. Raiņa «Pūt, vējiņi!», A. Griguļa bufonadi «Liluli», E. Tollera «Katlu ugunis» u. c. Tautas teatris pārņēma no Rīgas Strādnieku teatra repertuara aktualākās lugas, to skaitā arī dažas padomju lugas: V. Katajeva «Riņķa kvadraturu» un «Kā pa elli!», B. Romašova «Degošo tiltu», A. Glebova «Ingu». Tautas teatris orientējās uz Liepājas strādnieku skatītājiem. 1934. gadā pēc fašistiskā apvērsuma to slēdza.

Jelgavā 1920. gadā nodibināja teatri Jelgavas Latviešu biedrība. 1924. gadā to pārņēma Jelgavas Latviešu teatra biedrība. Tā beidzot Jelgava bija ieguvusi savu profesionalo teatri. Tas rīkoja arī daudz izbraukuma izrāžu. Sezonā izrāžu skaits caurmērā svārstījās ap 130.

Jelgavas Latviešu teatrī 20.—30. gados darbojušies: Emma Ezeriņa, Alma Ābele, Veronika Sīle, Žanis Kopštals, Mārtiņš Vērdiņš, Ansis Svainis u. c., dažus gadus Tija Banga, Jānis Stakle, Arnolds Stemps. Gados pirms Lielā Tēvijas kara trupā

Raiņa «Indulis un Arija».
(Dailes teatris 1930. g.)

VALSTS BIBLIOTEKA

iestājās Elza Barune, Jānis Ķikulis, Evalds Mercs, Mārtiņš Pečūns u. c.

Plašajā Jelgavas Latviešu teatra repertuarā sastopam tās pašas lugas, kas izrādītas lielākajos Rīgas teatros un Liepājas Jaunajā teatrī. Sarežģītāko iestudējumu skaitā ir J. Raiņa «Uguns un nakts», «Spēlēju, dancoju» un «Jāzeps un viņa brāļi». Dažas latviešu lugas Jelgavas Latviešu biedrības teatris iestudējis pats pirmais: Annas Brigaderes «Ausmā» un «Heteras mantojumu», Andreja Upīša «Peldētāju Zuzannu».

Ekonomiskās krizes gados arī Jelgavas Latviešu teatris pievērsās operetei un dziesmuspēlei. Īpaši «Trejmeitiņas» un «Silva» deva teatrim lielus ienākumus.

1930. gadā nodibinājās amatieru skatuve *Jelgavas Strādnieku teatris,* kas sniedza diezgan daudz iestudējumu, pakāpeniski uzņemoties grūtākus uzdevumus. 1933. gadā tas izrādīja V. Ivanova «Bruņuvilcienu 14-69» un 1934. gadā Andreja Upīša «1905». Pēc fašistiskā apvērsuma Jelgavas Strādnieku teatri slēdza.

1921.—1922. gada sezonā nodibinājās *Daugavpils Latviešu teatris.* Pakāpeniski augot, tas nostājās līdzās Liepājas un Jelgavas teatriem. Pirmajā sezonā Daugavpils Latviešu teatrī bija tikai 30 izrāžu, bet Lielā Tēvijas kara priekšvakarā izrāžu skaits sezonā jau sasniedza 134. Par režisoriem šeit strādāja Otilija Muceniece, Olga Bormane, Eriks Lauberts, Alfreds Zommers u. c. Pie teatra pastāvēja dramatiskā studija. Trupā darbojušies B. Priedītis, V. Liepiņa, A. Vāvere, neilgu laiku H. Vazdiks, savu skatuves gaitu sākumā S. Grīsle, V. Lasmane, R. Baltaisvilks, K. Ādernieks u. c. Teatris ir varējis veikt tādus grūtus uzdevumus kā J. Raiņa «Uguns un nakts» un «Jāzepa un viņa brāļu» inscenēšanu.

1934. gadā par profesionalu teatri Ernesta Feldmaņa vadībā pārveidojās 20. gadu sākumā dibinātais *Latgales teatris* Rēzeknē. Tā trupā kādu laiku darbojās Alma Ābele. Izrāžu skaits sezonā 30. gadu vidū svārstījās ap 100.

Valmierā jau padomju varas laikā 1919. gadā bija radies teatris, kura darbību pārtrauca baltgvardu iebrukums. 1923. gadā nodibināja *Valmieras Dramatisko teatri,* kur bez režisora bija pāris algotu aktieru, pārējie amatieri. Divus gadus šai trupā strādājusi Olga Lejaskalne, pirms pārnākšanas uz Nacionalo teatri. 1930. gadā teatri paplašināja un pārveidoja par Ziemeļlatvijas teatri, kam vajadzēja rīkot izrādes visā Ziemeļlatvijā. Pie teatra nodibinājās dramatiskā studija. Trupā darbojušies režisori Alfreds Zommers, Žanis Vīnkalns u. c., aktieri Roberts Brīvmanis, Velta Vernere, tikko aktiera gaitas sākušais Arturs Dimiters u. c. Ziemeļlatvijas teatris nevairījās pat no tāda atbildīga uzdevuma kā J. Raiņa «Jāzepa un viņa brāļu» iestudēšanas.

Teatris ar nedaudziem profesionaliem aktieriem līdzās ama-

tieriem pastāvēja Ventspilī. Tas atklāts 1921. gadā. Pirmajā sezonā to vadīja Kristaps Koškins, kopš 1926. gada Jānis Stakle. Mazāki teatri vēl bija Kuldīgā, Cēsīs, Limbažos.

1922. gadā pie Latvijas Teatru biedrības nodibinājās *Ceļojošais teatris,* kas pastāvēja līdz 1934. gadam. Tā izrādes notika dažādās Latvijas vietās. Par režisoriem darbojušies E. Lauberts, J. Plūme, Kr. Koškins u. c. Daļu iestudējumu sagatavoja Nacionālā teatra režisori A. Mierlauks, A. Amtmanis-Briedītis, E. Feldmanis. Ceļojošā teatra trupā īsāku vai ilgāku laiku bijuši pazīstami mākslas darbinieki: T. Lācis, T. Banga, O. Muceniece, E. Lauberts, A. Silnovska, A. Svainis, I. Vēsmiņa, L. Laus u. c. Pirmajos gados izrāžu skaits sezonā bija ap 90, bet tad tas auga un 1930.—1931. gadā sasniedza 245, vēlāk atkal samazinoties. Ceļojošā teatra repertuarā bija Rūdolfa Blaumaņa lugas, Andreja Upīša komedijas «Peldētāja Zuzanna», «Atraitnes vīrs» un «Kaijas lidojums», Fr. Šillera «Mīla un viltus», A. Brigaderes «Ilga», A. Strindberga «Tēvs» ar T. Lāci vienā no viņa labākajām lomām, B. Šova «Kandida», E. Zolā «Tereze Rakena», J. Linduļa «Kara nebūs!» u. c. Pēc fašistiskā apvērsuma Ceļojošo teatri slēdza.

Līdzīgs uzdevums bija 1929. gadā nodibinātajam *Zemnieku dramas teatrim,* kas tāpat rīkoja izrādes dažādās Latvijas malās. Tā izrādes sagatavojuši režisori: A. Mierlauks, A. Amtmanis-Briedītis, J. Jurovskis, E. Zeltmatis, E. Mačs, H. Zommers, E. Feldmanis, daudz O. Bormane. Trupā bija O. Bormane, P. Lūcis, A. Kalniņš, Ģ. Bumbieris u. c. Beiguši teatra studiju, šeit sāka aktiera darbu tagadējie Staļina premijas laureati J. Grantiņš un L. Bārs. Lielu izrāžu skaitu Zemnieku dramas teatra iestudējumā sasniedza V. Lāča «Zvejnieka dēls». Repertuarā bija arī vairākas operetes — «Grāfiene Marica», «Miljonu princese» u. c.

Visu šo teatru repertuarā fašistiskās diktaturas gados ieviesās lugas, kam vajadzēja propagandēt valdošās kliķes idejas.

Kopējos skaitļus par izrādēm uz *pašdarbības skatuvēm* buržuaziskās Latvijas laikā visvairāk ietekmē daudzie buržuazisko biedrību, aizsargu, ugunsdzēsēju u. c. sarīkojumi. Tur ļoti bieži izrāda dažādus banalus jokus un pseidopatriotiskas lugas, ko raksta veikli ražotāji. Atšķirībā no iepriekšējiem laika posmiem, kad izrādīja daudz tulkojumu, tagad pašdarbības izrādēs pārsvarā ir oriģinallugas. No redzamākajiem autoriem visvairāk izrāda Blaumani. 1931.—1932. gadā uz lauku skatuvēm R. Blaumaņa lugas izrādītas 271 reizi, J. Akuratera — 106, A. Brigaderes — 72, E. Zālītes — 51, A. Alunāna — 41, J. Linduļa — 39, A. Saulieša — 37, Raiņa — 32, A. Upīša — 25, L. Paegles — 17 reizes. 1936. gadā laukos notikušas 4010 izrādes. Visvairāk atkal izrādītas Blaumaņa lugas — 415 izrādēs, E. Zālītes — 245, J. Akuratera — 114 un A. Brigaderes — 113 izrādēs. Lielu

izrāžu skaitu sasnieguši dažu tagad sen aizmirstu mazvērtīgu lugu fabricētāju sacerējumi. Dažādu lauku un mazpilsētu biedrību izrīkojumos fašistiskās diktaturas gados pārsvarā lugas, kas neatbilda plašu darbaļaužu masu interesēm.

Buržuazijas varas gāšana un padomju iekārtas nodibināšanās ienesa radikalas pārmaiņas arī latviešu teatra repertuarā. Nokrituši tie valgi, kuros no paša sākuma latviešu teatri turējusi buržuazija. Izzudušas no repertuara kaitīgās un nevērtīgās reakcionarās lugas. Visplašākās tautas masas guvušas brīvu pieeju cilvēces kulturas dižākajām bagātībām. Latviešu padomju teatris un daudzās pašdarbības skatuves ieguvušas iespēju veidot repertuaru, kas atbilst padomju tautas augstajām kulturas prasībām.

UZ SOCIALISTISKĀ REALISMA CEĻA

Ļeņiniskā divu kulturu principa gaismā aplūkojot pirmspadomju laikmeta teatra repertuaru, redzam, ka nacionalistiskā buržuazija, tiekdamās izmantot teatri kā ieroci masu apziņas ietekmēšanai, arvien lūkojusi diktēt tādu repertuaru, kas tai bijis vēlams. Reakcionarie spēki stipri ietekmējuši latviešu dramaturģijas attīstību, atbalstīdami reakcionarus darbus, bet kavēdami progresīvu darbu parādīšanos uz skatuves. Ulmaņa varas laikā valdības iestādes uzspieda teatriem fašistiskās propagandas lugas. Diplomatisku apsvērumu dēļ lika iestudēt ārzemju reakcionaru autoru lugas, lai šīs izrādes apliecinātu draudzīgas attiecības ar attiecīgām zemēm un to valdībām. Rūpes par ienākumiem spieda teatrus piemēroties naudīgajiem buržuaziskajiem skatītājiem un uzņemt repertuarā pikantus farsus, operetes, salonkomedijas, tādas lugas, kur varēja spīdēt buržuazijas aprindās ieslavētās skatuves «zvaigznes», ievest izrādēs «mjuzikhola» elementus utt. Buržuaziskā inteliģence, atrazdamās modernistisko strāvu ietekmē, noraidīja teatrī realistisku, idejisku repertuaru, bet cildināja lugas, kurās izpaudās «māksla mākslai» tendences. Krievu realistisko dramaturģiju izspieda no repertuara, no Rietumeiropas jaunlaiku dramaturģijas izrādīja lielāko tiesu tikai reakcionaro buržuazisko autoru sacerējumus. Latviešu progresīvo autoru lugām bija grūti iekļūt repertuarā, tā, piemēram, lielie teatri tikpat kā nemaz neizrādīja L. Paegles lugas, pēc 1934. gada pilnīgi izņēma no repertuara A. Upīša lugas.

Pretstatā šīm reakcionarajām tendencēm, kas ekspluatatoriskajā iekārtā varēja dominēt, nemitīgi darbojušies progresīvie spēki, kas veidojuši tās latviešu kulturas tradicijas, kuras mēs pārņemam un glabājam kā vērtīgu mantojumu. Progresīvie spēki, kas balstījušies uz tautas masu centieniem, auga, mācoties no

pasaules kulturas dižākajiem paraugiem, bet sevišķi no krievu demokratiskās kulturas vērtībām. Tie rūdījās nemitīgā cīņā pret reakcionarajām, tautas centieniem naidīgajām varām, no kurām latviešu tauta atbrīvojās, nodibinoties Padomju Latvijai, bet galīgi un uz visiem laikiem pēc padomju tautu uzvaras Lielajā Tēvijas karā.

Latviešu darba tauta, atbrīvojusies no kapitalisma važām un iesaistījusies brālīgajā padomju tautu saimē, piedalās cilvēces rītdienas — komunisma celšanā. Strauji un nemitīgi attīstās padomju dzīve. Padomju cilvēka skatiens jau pievērsts komunisma ausmas spožumam. Līdz pamatiem citāda kļuvusi darbaļaužu dzīve padomju iekārtā — brīva, gaiša, jaunrades līksmes pilna. Citādu, dziļāku jēgu ieguvusi padomju iekārtā māksla. Atbrīvota no kapitalistu jūga, tā vairs nekalpo pārēdušos dīkdieņu laika kavēklim, bet visplašāko darbaļaužu masu garīgajām prasībām. Teatrī vairs nav vietas īstenības viltojumiem, dekadentiskiem murgojumiem, slimīgai erotikai un pesimismam. Padomju cilvēks nemeklē teatrī nobēgšanu no īstenības, jo padomju cilvēka dzīve ir saturā bagāta, augšup vērsta, skaistuma pilna. Literatura un māksla padomju cilvēkam sniedz ierosmi jaunām uzvarām, palīdz atbrīvoties no pagātnes paliekām un dziļāk izprast dzīves īstenību tās revolucionarajā attīstībā. Padomju māksla cieši saistīta ar padomju tautas cīņām un sasniegumiem.

Padomju varas gadi ir latviešu teatra nemitīgas augšupejas laiks. Skatuves māksla kļuvusi tuvāka tautas masām, tā gūst tanīs arvien lielāku atsaucību. Par to liecina apmeklētāju skaita pieaugums. Piemēram, Valsts akademiskajā dramas teatrī caurmērā 1 izrādi apmeklējuši: 1944. gadā — 215 skatītāji, 1946. gadā — 361, 1948. gadā — 425, 1950. gadā — 553, 1952. gadā — 550, 1954. gadā — 737. Šā teatra apmeklētāju skaits 1945. gadā nesasniedza 100 000, bet 1954. gadā tas bijis 274 000 (372 izrādēs).

Vislielākais skatītāju skaits, kādu vienā sezonā spēja sapulcināt Nacionalais teatris, bija 234 000 (1938.—1939. gadā 368 izrādēs), tātad buržuaziskās Latvijas laika skaitļi tagad ir pārsniegti. Līdzīgi ir arī citos teatros. Sevišķi liels izrāžu un skatītāju skaita pieaugums ir periferijas teatriem. Apmeklētāju kopskaits visos republikas teatros arvien pieaug: 1945. gadā tas bija 591 000, 1947. gadā — 1 251 000, 1949. gadā — 1 657 000, 1951. gadā — 1 824 000, bet 1954. gadā — 2 015 000.

Padomju Latvijas teatri veic lielu darbu, apkalpojot izbraukuma izrādēs skatītāju masas ārpus tām pilsētām, kur atrodas stacionarā skatuve. To 4819 izrāžu skaitā, ko 1954. gadā snieguši 10 teatri, ir 1711 izbraukuma izrādes (35%), un visu 2 015 000 skatītāju skaitā 1954. gadā 507 000 (25%) apmeklējuši izbraukuma izrādes. Lielākais izbraukuma izrāžu skaits 1954. gadā

ir Liepājas (470 izrādes = 77% no visām šā teatra izrādēm), L. Paegles vārdā nosauktajam (302 = 89%) un Jaunatnes (247 = 43%) teatrim.

Partijas CK 1946. gada vēsturiskais lēmums par dramatisko teatru repertuaru un līdzekļiem tā uzlabošanai nosprauž padomju skatuves mākslas uzdevumus: «Dramaturgu un teatru uzdevums lugās un izrādēs atspoguļot padomju sabiedrības dzīvi tās nepārtrauktajā kustībā uz priekšu, visādi veicināt padomju cilvēka labāko rakstura īpašību tālāko attīstību, kuras sevišķi spēcīgi izpaudās Tēvijas kara laikā. Mūsu dramaturgi un režisori ir aicināti aktivi piedalīties padomju cilvēku audzināšanā, apmierināt viņu augstās kulturalās prasības, audzināt možu, dzīvespriecīgu, savai dzimtenei uzticīgu padomju jaunatni, kas tic mūsu lietas uzvarai, nebaidās šķēršļu, spējīga pārvarēt jebkuras grūtības.»[1]

Aicināts veikt tik lielus sabiedriskas audzināšanas uzdevumus, padomju teatris veido repertuaru, kas radikali atšķiras no buržuazijas varas laikmeta teatru repertuara. Tanī nav vairs ne tautai naidīgo, reakcionaro, ne pliekani bezidejisko lugu. Partijas CK vēsturiskie lēmumi ideoloģiskajos jautājumos palīdzēja arī latviešu padomju teatrim atrast pareizo ceļu repertuara izvēlē, ierādot pirmo vietu padomju dramaturģijai un cīnoties pret verdzisko, nacionalistiskās buržuazijas ieaudzināto zemošanos kapitalistisko Rietumu priekšā.

Uz latviešu padomju skatuves izrādīti vērtīgi padomju autoru darbi — gan oriģinallugas, gan tulkojumi. Tanīs atspoguļoti socialistiskās sabiedrības veidošanās procesi, cīņa pret darba tautas ienaidniekiem un pret pagātnes sārņiem cilvēku apziņā; tanīs atveidots jaunā cilvēka — boļševistiskā cīnītāja, komunisma cēlāja tēls. Padomju autoru darbi dod iespēju teatrim veikt svarīgu komunistiskās audzināšanas darbu.

Ievērojamu vietu latviešu padomju teatru repertuarā ieņēmusi krievu klasiskā dramaturģija. Tai, kā redzējām, par spīti visiem kavēkļiem bijusi vislielākā nozīme latviešu pirmspadomju teatra labāko tradiciju tapšanā. Tagad visi šķēršļi krituši, un krievu klasiskajā dramaturģijā ietvertās milzīgās idejiskās un mākslinieciskās vērtības brīvi pieejamas latviešu darba tautai. Krievu klasika atkal var būt vertīgākā skola aktieru meistarības izkopšanā. Latviešu skatuves mākslinieki pārņem krievu padomju teatra augsti izkoptās tradicijas klasiķu interpretacijā. Daudz dziļāk nekā pirmspadomju teatrī atklājas klasisko darbu idejiskais saturs, tēlu socialais sakņojums, laikmeta raksturojums, klasiķu cildenais humanisms.

Latviešu pirmspadomju literaturas labākie darbi atrod

[1] Par boļševistisko idejiskumu, 1949., 33. lpp.

padomju teatrī jaunu, dziļāku interpretaciju, dažkārt pirmoreiz īsti atklājot agrāk neizceltas vērtības.

Rietumeiropas dramaturģijas klasiķu darbos teatri lūkojuši izcelt progresīvo ideju saturu.

Dziļās pārvērtības latviešu tautas dzīvē, kas notikušas pēc atbrīvošanās no kapitalisma važām, pavērušas agrāk nebijušas attīstības iespējas skatuves mākslai. Latviešu padomju teatris, cieši saistījies ar padomju tautas — komunisma cēlājas — darbu un cīņām, pamatojoties uz partijas vadošajiem norādījumiem, mācīdamies no krievu teatra augstās kulturas, samērā īsā laikā spējis droši nostāties uz socialistiskā realisma ceļa. Šinī attīstībā nozīmīgs faktors bijušas arī tās progresīvās tradicijas latviešu pirmspadomju dramaturģijā un teatrī, kuras esam lūkojuši izsekot šinī grāmatā.

Pirmspadomju laikā latviešu teatrī bija spēcīga realistiska strāva ar tradicijām, kam pamatus licis vēl latviešu teatra tēvs A. Alunāns. Šī strāva attīstījusies ciešos sakaros ar krievu teatra mākslu. Bet tās attīstību arvien kavēja buržuaziskās estetikas ietekme, tāpēc realisma pārstāvjiem neizdevās izsargāties no teoretiskas neskaidrības, kas noveda pie ieslīgšanas naturalismā. Buržuaziskās diktaturas periodā 20.—30. gados latviešu teatrī ieviesās stiprā mērā formalisms, līdz ar to estetisms, konstruktivisms.

Sekojot partijas norādījumiem, latviešu padomju teatris spējis pārvarēt buržuaziskajai mākslai raksturīgo reakcionaro strāvu ietekmi. Liela nozīme bijusi marksisma-ļeņinisma teorijas studijām, vecāko republiku teatru — īpaši krievu teatru — pieredzes apgūšanai, ciešajām saitēm ar darbaļaužu masām, jaunas padomju aktieru paaudzes ieplūšanai teatros. Mūsu teatris tagad droši stāv uz socialistiskā realisma metodes pamatiem. Strādādams ar šo metodi, tas spējis veidot spilgtas un patiesas izrādes. Dažus labākos Latvijas PSR teatru iestudējumus PSRS valdība atzīmējusi, piešķirot Staļina premiju.

Aktieru izglītības līmeņa ziņā republikas teatri tagad ir nesalīdzināmi pārāki par pirmspadomju laika teatriem.

Citāds kļuvis skatuves mākslinieku sabiedriskais stāvoklis. Tie ieņem redzamu vietu sabiedriski politiskā un kulturas dzīvē. Vairāki skatuves mākslinieki ir Augstākās Padomes deputati, aktīvi dalībnieki žurnalistikā un teatra jautājumu teoretiskā izstrādāšanā, pedagogi ar profesora un docenta gradu.

Mūsu teatri guvuši daudz ierosinājumu no citu republiku teatru viesizrādēm. Liela nozīme bija M. Gorkija vārdā nosauktā Maskavas Akadēmiskā dailes teatra viesizrādēm Rīgā 1948. gadā, kas kļuva par skolu mūsu māksliniekiem. Jāmin vēl Maskavas Padomes vārdā nosauktais teatris 1951. gadā, V. Majakovska vārdā nosauktais teatris 1954. gadā, Komjaunatnes vārdā no-

Lilita Bērziņa Grietiņas lomā V. Gētes «Faustā».
(Dailes teatris.)

PSR VALSTS BIBLIOTEKA * LATV.

sauktais Maskavas teatris 1949. gadā, Puškina vārdā nosauktais Ļeņingradas Akademiskais dramas teatris 1950. gadā u. c. Pieskaitot Maskavas teatru filiales, kas Rīgā uzstājās kara pēdējos mēnešos, Rīgā 1944.—1954. gadā redzēti 10 Maskavas un 3 Ļeņingradas teatri, bez tam vairāki Ukrainas un citu brālīgo republiku teatri. Daži no tiem apmeklējuši arī Liepāju u. c. Latvijas PSR pilsētas.

Īpaša nozīme bijusi mūsu republikas vadošo teatru viesizrādēm Maskavā, kur šie teatri guvuši dziļas ierosmes savai tālākajai daiļradei. Latvijas PSR Valsts dailes teatris viesojās Maskavā 1947. gadā, Valsts akademiskais dramas teatris 1949. gadā.

Nekad agrāk latviešu rakstnieku lugām nav bijusi pavērta tik plaša auditorija kā tagad.

1953. gada pirmajā pusgadā aiz Latvijas PSR robežām izrādītas 60 pilsētās 6 latviešu rakstnieku lugas vairāk nekā 1000 izrādēs, kas pulcinājušas ap pusmiljonu skatītāju.

Labus panākumus aiz republikas robežām guvusi J. Raiņa luga «Pūt, vējiņi!», V. Lāča romanu dramatizējumi, A. Griguļa «Māls un porcelans» un E. Zālītes «Vārds sievietēm».

«Pūt, vējiņi!» izrādīta citās padomju republikās krievu, lietuviešu un ukraiņu valodā. Kā pirmais ārpus mūsu republikas to iestudēja 1949. gadā V. Majakovska vārdā nosauktais teatris Maskavā. Tam 1950. gadā sekoja Zaņkoveckas vārdā nosauktais teatris Ļvovā. Nākamajos gados «Pūt, vējiņi!» iestudējuši Ļeņingradas, Gorkijas, Viļņas, Voroņežas, Kazaņas, Novosibirskas, Molotovas, Sverdlovskas, Saratovas, Jaroslavļas, Kirovas, Poltavas, Simferopoles, Barnaulas, Černovicu u. c. pilsētu teatri. 1953. gada pirmajā pusē J. Raiņa luga izrādīta 39 pilsētās KPFSR, Ukrainā, Lietuvā, vairākās autonomajās republikās — Tatarijā, Burjatu Mongolijā, Čuvašijā, Ziemeļosetijā u. c. Maskavas skatītāji līdz šim redzējuši jau 5 «Pūt, vējiņi!» inscenējumus: LPSR Dailes, V. Majakovska vārdā nosauktā, Zaņkoveckas vārdā nosauktā, Kazaņas un Novosibirskas teatru.

«Zvejnieka dēla» dramatizējums izrādīts krievu, ukraiņu, igauņu, kareļu-somu un lietuviešu valodā Maskavā (Dramas un komedijas teatrī), Ļeņingradā, Kijevā, Tallinā, Kišiņevā, Baku, Vladimirā, Blagoveščenskā, Klaipēdā, Černovicos, Saranskā, Kemerovā, Petrozavodskā u. c. pilsētās.

«Vētras» dramatizējums izrādīts 1951. gadā Centralajā transporta teatrī Maskavā.

Romana «Uz jauno krastu» dramatizējums izrādīts ārpus mūsu republikas pat agrāk nekā Latvijas PSR. 1953. gadā to iestudēja Centralais transporta teatris Maskavā. Kijevā to izrāda Ļesjas Ukrainkas vārdā nosauktais krievu dramas teatris.

A. Griguļa «Māls un porcelans» izrādīts PSRS un tautas demokratijas zemēs krievu, ukraiņu, igauņu, bulgaru un ungaru

valodā. Kā pirmais ārpus mūsu republikas to iestudēja 1949. gadā Maskavas Dramatiskais teatris. Starp pilsētām, kur luga izrādīta, ir Sofija un Sevastopole.

E. Zālītes komedija «Vārds sievietēm» izrādīta ārpus Latvijas PSR krievu, ukraiņu, igauņu un bulgaru valodā Maskavā, Ukrainā. Igaunijā, Bulgarijā. Kā pirmais to iestudēja Maskavas Dramas un komedijas teatris 1950. gadā. Bulgarijā komedija izrādīta vairāk nekā 20 teatros, pie kam Darba frontes teatrī Sofijā vairāk nekā 100 reizes.

Arī R. Blaumaņa «Ugunī» ir jau izrādīta krievu padomju teatros.

Dažus latviešu autoru lugu inscenējumus krievu valodā sagatavojuši Latvijas PSR krievu teatri.

Valsts krievu dramas teatris izrādījis pēc Lielā Tēvijas kara: V. Lāča «Vedeklu», «Bāku uz salas» un «Vētru», R. Blaumaņa «Ugunī», E. Zālītes «Vārdu sievietēm» un A. Upīša «Peldētāju Zuzannu».

Valsts Jaunatnes teatris iestudējis J. Raiņa «Pūt, vējiņi!» un R. Blaumaņa «Ļauno garu».

Valsts Daugavpils teatris izrādījis A. Brodeles «Zelta druvu», R. Blaumaņa «Ugunī» un «Pazudušo dēlu».

Sarkankarogotās Baltijas flotes teatris Liepājā iestudējis V. Lāča «Zvejnieka dēlu».

Latviešu padomju literatura un māksla līdz ar tās progresivo pagātnes tradiciju mantojumu ieaugusi kā organiska sastāvdaļa vienotajā ~~daudznacijū~~ padomju kulturā.

Padomju tautu literatura un māksla Komunistiskās partijas drošajā vadībā guvusi ievērojamus panākumus. Nemitīgi rūpējoties par tautas laimi, partijas mērķis ir radīt materialo un garīgo vērtību pārpilnību. Ar saviem lēmumiem ideoloģiskajos jautājumos partija virzījusi literaturas un mākslas attīstību, gādājot, lai daiļdarbos patiesīgi, plaši un vispusīgi atspoguļotos dzīves īstenība. Partijas nemitīgā gādība nodrošina latviešu padomju dramaturģijas un teatra mākslas tālākos sasniegumus.

CHRONOLOĢISKS PIRMIZRĀŽU SARAKSTS

1868.—1940. g.

Saraksts uzrāda, kad un kur kāda luga pēc esošajām ziņām pirmoreiz izrādīta uz latviešu skatuves. Nelielam lugu skaitam uzrādītas arī vēlāko iestudējumu pirmizrādes.

Sarakstā ietverts tikai dramatiskā teatra repertuars. Operas un operetes uzrādītas vienīgi tais gadījumos, kad tās iestudējuši dramatiskie teatri. Ziņas sniegtas par profesionalajiem teatriem, daļēji par studijām un nozīmīgākajām pusprofesionalajām un amatieru skatuvēm, bet mazākās skatuves minētas tikai tādos gadījumos, kad tur kāda luga izrādīta agrāk nekā citur.

Saraksts iespiests saīsinātā veidā, izlaižot daļu lugu.

Datumi līdz 1917. gadam (ieskaitot) minēti pēc toreizējā (vecā) kalendara. Lai pārrēķinātu šos datumus pēc jaunā kalendara, 19. gadsimtā jāpieskaita 12 dienas, bet 20. gadsimtā — 13.

Pirmais skaitlis aiz lugas pirmizrādes vietas apzīmē datumu, otrs — mēnesi: 19. 1. = 19. janvarī.

Saīsinājumi:

biedr., b. — biedrība
b-s — biedrības
dramat. — dramatizējums, dramatiskais
komp. — komponists
latv. — latviešu
muz. — muzika
pils. — pilsētas
sav. — savienība
strādn. — strādnieku
t. — teatris
tulk. — tulkojums
vad. — vadībā, vadītājs
v. n. — vārdā nosauktais

1868.

L. Holberga Žūpu Bērtulis. Latviska palīdzības b. Rīgā 2. 6.
Fr. Šredera Klusi ūdeņi ir dziļi. Latv. sieviešu b. Rīgā 27. 10.

1869.

K. Holteja Mika. Rīgas Latv. b. 19. 1.
R. Tomsona (tulk.) Vecais Jurka. Rīgas Latv. b. 19. 1.
K. Kontesas Pats savs brālis. Rīgas Latv. b. 2. 3.
A. Kocebu Lustīgais nerris uz tirgus plača. Rīgas Latv. b. Jelgavā 27. 4.
A. Alunāna Paša audzināts. Rīgas Latv. b. 24. 6. — Vēlāk: t. Aleksandra ielā Rīgā 18. 9. 1899., «Ausekļa» t. 17. 11. 1902., «Rotas» t. 25. 10. 1908. un 4. 4. 1915., Rīgas Latv. t. 1. 9. 1912., Liepājas Jaunais t. 31. 12. 1934., Dailes t. 31. 10. 1948.

1870.

R. Hāna Lakstīgala un brāļa meita. Rīgas Latv. b. 20. 2.
Fr. Bekmaņa Jēcis Midzenis (Midzenis tiesas priekšā). Rīgas Latv. b. 20. 2.
R. Tomsona Mika nāk mājās. Rīgas Latv. b. 15. 3.
A. Kocebu Labāk zīle rokā nekā mednis kokā. Rīgas Latv. b. Jelgavā 13. 4.
E. Dinsberģa Skaistākais degons. Ventspilī 19. 4.
T. Bekmaņa (tulk.) Depis un Jete. Rīgas Latv. b. 17. 5.
D. Žirardenas Pulksteņu taisītāja cepure. Rīgas Latv. b. 14. 6.
V. Fridricha Istaba ar divām gultām. Rīgas Latv. b. 14. 6.
H. Salingrē Mednieks. Rīgas Latv. b. 14. 6.
J. Štetenheima Neaicināti viesi. Rīgas Latv. t. 27. 9.
E. Pola Kurlais Krišus. Rīgas Latv. t. 27. 9.
K. Janiševska (tulk.) Bāriņa Māre. Rīgas Latv. t. 4. 10.
H. Ūdes Vienai jāprecas. Rīgas Latv. t. 4. 10.
G. Mozera Kā pagasta vecākus ceļ. Rīgas Latv. t. 8. 10.
N. Gogoļa Revidents. Rīgas Latv. t. 18. 10. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 5. 9. 1893., 18. 9. 1910. un 21. 4. 1918., A. Alunāns Jelgavā 28. 4. 1896., Liepājas Latv. labdar. b. 27. 4. 1897., Apollo t. 24. 1. 1907., Liepājas Tautas t. 29. 3. 1908., Jaunais Rīgas t. 28. 12. 1908., Liepājas Latv. t. 18. 2. 1909., Torņakalna Latv. palīdz. b-s t. 12. 10. 1914., Rēveles Latv. t. 22. 1. 1917., Maskavas Latv. strādn. t. 22. 10. 1917., Liepājas Jaunais t. 16. 2. 1919. un 25. 1. 1929., Jelgavas Latv. b-s t. 11. 2. 1922., Nacionalais t. 27. 11. 1922., Latgales t. 7. 4. 1929., Daugavpils t. 9. 11. 1940., Dailes t. 21. 2. 1941., Akad. dramas t. 7. 3. 1952., Valmieras Dramas t. 9. 3. 1952.
P. Pļavenieka (tulk.) Sulainis par dakteri. Rīgas Latv. t. 1. 11.
A. Heses-Vagesa Līziņa (Pilsētnieks uz laukiem). Rīgas Latv. t. 15. 11.
H. Millera Pirmšķiras uzgaidā. Rīgas Latv. t. 13. 12.
H. Salingrē Bānūža trešās klases uzgaidāmā istabā. Rīgas Latv. t. 13. 12.

1871.

R. Benediksa Mednieks un Bisinieks. Rīgas Latv. t. 2. 1.
E. Jakobsona Lepna istabas meita. Rīgas Latv. t. 7. 2.
R. Benediksa Stūrgalvība. Rīgas Latv. t. 7. 2.
M. Kaudzītes Rekrušu atvadīšanās. Vecpiebalgā februarī.
A. Alunāna Priekos un bēdās. Rīgas Latv. t. 14. 2.
G. Belli un P. Henriona Augsti viesi. Rīgas Latv. t. 28. 2.
T. Barjera Pie klavierēm. Rīgas Latv. t. 9. 5.
Z. Habera Kāds brīdis kantorī. Rīgas Latv. t. 9. 5.
T. Kernera Naktssaucējs. Rīgas Latv. t. Jelgavā 17. 5.
L. Pikara (pārstrād. Fr. Šillers) Divējādi ceļi uz laimi. Rīgas Latv. t. 18. 6.
V. Albertus Ods un Kods. Elejā 29. 8.
T. Bekmaņa (tulk.) Trīs tēvi vienā reizā. Elejā 29. 8.
T. Alunāna (tulk.) Garibaldi. Rīgas Latv. t. 27. 12.

1872.

G. Hiltla Kopists. Rīgas Latv. t. 16. 1.
Kaudzīšu Divi varas. Vecpiebalgā 29. 2.
Dž. G. Bairona Manfreds. Rīgas Latv. b-ā K. Stalberģa vad. 12. 3.
A. Apsēna (tulk.) Meitas pūrs. Rīgas Latv. t. 26. 3.
E. Pandera Viltība un mīlestība. Rīgas Latv. b-ā autora vad. 16. 4.
A. Millera Rūķītis. Rīgas Latv. t. 18. 4.
A. Alunāna (tulk.) Skaistā Grietiņa. Rīgas Latv. t. 24. 9.
A. Alunāna Mucinieks un muciniece. Rīgas Latv. t. 12. 11. — Vēlāk: «Uļejā» 25. 12. 1890., T. Lejas-Krūmiņa vad. Jonatana b-ā 22. 9. 1891., Rīgas Latv. t. 1. 9. 1912. un 1. 5. 1918., «Zieme|blāzmā» 4. 11. 1912., «Rotas» t.

31. 3. 1913., Liepājas Latv. t. 4. 5. 1913., Jelgavas Latv. t. 31. 12. 1931., Dailes t. 26. 5. 1932., Liepājas Jaunais t. 31. 12. 1934., Zieme̦llatvijas t. 1935., Dailes t. 31. 10. 1948., LARP Kulturas nams 16. 6. 1955.

1873.

Kaudzīšu Ķeza ķezas galā. Vecpiebalgā 20. 2.
A. Iflanda Zemnieks un liģeris. Vecpiebalgā 29. 5.
O. Miliusa Pūcesspieģelis. Jaunsvirlaukā 30. 8.
K. Berga Šis un tas. Rīgas Latv. t. 25. 11.

1874.

K. Mirtenberga (tulk.) Divi dienesta meitas. Nīcā 23. 6.
R. Benediksa Zelta pūķītis. A. Alunāns Rīgā 27. 6.
K. Kalniņa Viss nav zelts, kas spīd. Elejā 4. 8.
A. Jabločkina Daudz trokšņa no niekiem. Elejā 4. 8.
A. Alunāna Icigs Mozess. A. Alunāns Jelgavā 30. 8.
A. Alunāna Bagāta brūte. A. Alunāns Jelgavā 30. 8.

1875.

J. Krūma Tautieši! A. Alunāns Rīgā 9. 2.
H. Smita Pie varavīksnes. A. Alunāns Rīgā 16. 3.
T. Bekmaņa (tulk.) Dīvaina precība. A. Alunāns Rīgā 13. 4.
Kažoku Dāvja Plītnieks (Mērnieks). Pēterpilī 16. 4.
A. Alunāna Skolotāja tupeles. A. Alunāns Jelgavā 30. 8.
E. Brieža-Bojenieka Nedz pa labo, nedz pa kreiso. Za̦leniekos 30. 8.
P. A. Volfa Precioza (K. M. Vebera muzika). A. Alunāns Jelgavā 30. 10.
K. Huvalda Atkal savās mājās (Pats savās mājās). Rīgas Latv. b. 2. 11.
A. Ostrovska Pašu ļaudis — gan izlīgsim. Vecpiebalgā 16. 11. — Vēlāk: «Rotas» t. 25. 9. 1911., Valsts Dramas t. 19. 2. 1941., Dailes t. 2. 12. 1951.

1876.

Fr. Krummachera Jānis jeb Vajātā patiesība. Vecpiebalgā 26. 9.
A. Kocebu Malenieši. Rīgas Latv. t. 19. 12.

1877.

K. Guckova Aizgājēji. Rīgas Latv. t. 6. 1.
K. Mačernieka Serbiešu savva̦lnieks. Straupē 23. 1.
A. Kocebu Skroderis Pipars (Skroderis Rozīte jeb Skādīgs nāburgs). Rīgas Latv. t. 30. 1.
E. Pola Astoņas dienas prātīgi. Rīgas Latv. t. 29. 3.
H. Laubes (pēc F. Dimanuara) Divas atraitnes (Viena raud un otra smejas). Rīgas Latv. t. 3. 4.
M. Pēkšēnas Ģertrude. Rīgas Latv. t. 17. 4.
L. Šneidera Ce̦lojošais students (Pērkona negaiss). Vietalvā 14. 8.
M. Bauermeistera Vecāki un bērni. Līgatnē 2. 10.
A. Kocebu Sajukušie. Rīgas Latv. t. 23. 10.
G. Mozera Grēciniece. Rīgas Latv. t. 20. 11.
R. Kneize̦a Vecais muzikants un viņa koris. Rīgas Latv. t. 4. 12.

1878.

K. Kalniņa Alga pēc nope̦ņas. Rīgas Latv. t. 26. 3.
D. Kališa Atis un Anlīze. Rīgas Latv. t. 16. 4.

R. Kneizeļa Muzikanta dziesmas. Rīgas Latv. t. 14. 5.
A. Kocebu Pievilts rīdzinieks (Nemierīga māja). Cēsīs 13. 11.
K. Kalniņa Mednieki. Cēsīs 13. 11.
A. Albini Beidzot viņš tomēr ir ko labu izdarījis (Vinens). Lēdurgā 3. 12.
A. Kocebu Mūsu Jānītis. Vietalvā 17. 12.

1879.

E. Jakobsona Cīrulītis. Rīgas Latv. t. 6. 1.
T. Kernera Nāvē saderināti. Rīgas Latv. t. 14. 1.
P. Pļavenieka (tulk.) Stiķu Juris briesmās. Rīgas Latv. t. 4. 2.
K. Mačernieka Un es biju tas gudrinieks. Cēsīs 18. 2.
A. Kocebu Juku jukām (Ar labu nakti! jeb Laulības vergs). Jelgavā 25. 2.
G. Lesinga Zīdi. Rīgas Latv. t. 4. 3.
O. Kleines (tulk.) Kā tu man, tā es tev (Glāze ūdens). Rīgas Latv. t. 4. 3.
O. Kleines (tulk.) Cik sver tavs vīrs? Rīgas Latv. t. 8. 4.
H. Salingrē Rīgas zēni. Rīgas Latv. t. 13. 5.
M. Pēkšēnas Vienu stāstu! Rīgas Latv. t. 4. 11.
J. Štetenheima Pēdējais ceļš. Rīgas Latv. t. 2. 12.

1880.

V. Fridricha Labrīt, Fišera kungs! Rīgas Latv. t. 6. 1.
K. Holteja Lenore. Rīgas Latv. t. 20. 1.
H. Salingrē Viss priekš manas meitas. Rīgas Latv. t. 3. 2.
K. Lebrena Nr. 777. Rīgas Latv. t. 17. 2.
Š. Birch-Pfeiferes Ciemā un pilsētā (Pilsētā un uz laukiem). Rīgas Latv. t. 4. 5.
J. Steglava (tulk.) Apvaktētais znots. Jelgavas Latv. b. 30. 8.
R. Bodnieka-Jaunzema Roberts. Rīgas Latv. t. 31. 8.
P. Pļavenieka (tulk.) Biedrību sērga. Rīgas Latv. t. 5. 10.
K. Gernera Precības caur gardibeni. Rīgas Latv. t. 19. 10.
Š. Birch-Pfeiferes Mežā (Caur nakti pie gaismas). Rīgas Latv. t. 2. 11.
A. Laronža Dakteris Klauss. Rīgas Latv. t. 30. 11.
K. Gerlica Trīs pāri kurpju. Rīgas Latv. t. 28. 12.

1881.

R. Bodnieka-Jaunzema (tulk.) Izandelēta brūte. Rīgas Latv. t. 18. 1.
G. Mozera Aiz mākslas kaislības (Operete). Rīgas Latv. t. 15. 2.
A. Kocebu Greizsirdīgā sieva. Rīgas Latv. t. 1. 3.
A. Laronža Labdarīgas sievas. Rīgas Latv. t. 19. 4.
A. Alunāna Džons Neilands. Rīgas Latv. t. 3. 5. — Vēlāk: A. Alunāns Jelgavā u. c. 1885., Jonatana b. Rīgā 21. 9. 1886., Jelgavas Latv. b. 5. 2. 1890., Jaunais latv. t. 2. 3. 1903., Liepājas Tautas t. 19. 4. 1910., Rīgas Latv. t. 28. 11. 1912., Dailes t. 29. 10. 1926., Liepājas Jaunais t. 21. 3. 1930.
V. Floto Svētdienas skurba. Vecpiebalgā 1. 6.
K. Mačernieka Aizliegtas mīlestības augļi. Kokmuižā 2. 8.
J. Berga Dzimtenē. Jelgavas Latv. b. 30. 8.
Kaudzītes Matīsa Miers mājā. Rīgas Latv. t. 20. 9.
J. A. Fredro. Tik viena vienīga meita. Vecpiebalgā 27. 9.
K. Mačernieka Un pēdīgi visi laimīgi. Kokmuižā 11. 10.
H. Salingrē Rīga dienā un naktī. Rīgas Latv. t. 25. 10.
Š. Birch-Pfeiferes Zelta zemnieks. Rīgas Latv. t. 8. 11.

1882.

K. Blaua Skolu pārlūks. Dauguļos 31. 1.
H. Salingrē Ķezu Pētersons. Rīgas Latv. t. 7. 2.
A. d'Enerī Marijane (Mātes sirds). Rīgas Latv. t. 11. 4.
E. Pola Naudas maiss iz Kalifornijas (Zelta meklētājs). Rīgas Latv. t. 9. 5.
A. Puškina Skopais bruņinieks. Rīgas Latv. t. 19. 9.
A. Meisnera Ubadze. Rīgas Latv. t. 10. 10.
A. Ostrovska Balzaminova apsievošanās (Ko gribēji, to dabūji). Rīgas Latv. t. 7. 11. — Vēlāk: (Ko meklē, to atrod) Jaunatnes t. 16. 1. 1946., Liepājas Dramas t. 19. 5. 1951.
A. Alunāna Mucā audzis. Rīgas Latv. t. 25. 12.

1883.

R. Benediksa Jauna gada nakts. Rīgas Latv. t. 2. 1.
A. Laronža un G. Mozera Ar tēva atļaušanu. Rīgas Latv. t. 2. 1.
H. Bormaņa-Rigena Zaudēts gods. Rīgas Latv. t. 23. 1.
J. Šenka (komp.) Sādžu dakteris (Ciema balbieris). Rīgas Latv. t. 13. 2.
K. Stalberģa Gaidīts un sagaidīts. Ķoknesē 27. 2.
K. Gernera Zaļumos. Cēsīs 27. 2.
A. Šredera Domās stāvot palicis lietus širmis. Rīgas Latv. t. 13. 3.
A. Alunāna Piltenieks Rīgā. Rīgas Latv. t. 1. 5.
J. Berga (Kalniņa) Mākslinieks. Bauskā 29. 5.
B. Bjernsona Redaktors. Rīgas Latv. t. 9. 10.
E. Labiša Man nav vaļas. Rīgas Latv. t. 6. 11.
A. Kocebu Jaunmalenieši. Rīgas Latv. t. 17. 11.
K. Mačernieka Varmāka. Sprēstiņos 4. 12.
A. Alunāna Brencis un Žvingulis Australijā. Rīgas Latv. t. 25. 12.

1884.

E. Pola Nemierīgi laiki. Rīgas Latv. t. 15. 1.
K. Mačernieka Veca mīlestība nerūs. Bērzaunē 5. 2.
E. Pola Miljona dēļ (Caur paša spēku). Rīgas Latv. t. 12. 2.
N. Gogoļa Svātiene jeb Pieci precības kandidati (Precības). Rīgas Latv. t. 26. 2. — Vēlāk: A. Alunāns Jelgavā 12. 5. 1896., «Ausekļa» t. 23. 2. 1902., Apollo t. 29. 1. 1906., «Rotas» t. 28. 3. 1910., Liepājas Tautas t. 25. 9. 1910., Jaunais Rīgas t. 19. 5. 1912., Ventspils Jaunais t. 15. 9. 1912., Liepājas Latv. t. 17. 1. 1915., Torņakalna Latv. palīdz. b-s t. 23. 3. 1915., Rēveles Latv. t. 26. 12. 1915., Vērmanes dārza t. 27. 12. 1915., Jelgavas Dramas t. 12. 1. 1946., Valmieras Dramas t. 17. 3. 1951., Liepājas Dramas t. 22. 3. 1952.
H. Millera Adelaide. Rīgas Latv. t. 1. 4.
Z. Muano Viņš ir mēms. Bārbelē 9. 4.
J. Berga Mankus. Rīgas Latv. t. 15. 4.
A. Laronža Mans Adolfs (Mans Leopolds). Rīgas Latv. t. 29. 4.
R. Gotšalla Kaukazus roze. Cēsīs 29. 4.
K. Mačernieka Pīča lielā loze. Liepājā 15. 7.
V. Šekspira Venecijas tirgotājs. Jelgavā 30. 8. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 1. 5. 1888., 14. 5. 1910. un 27. 11. 1918., Liepājas Latv. t. 17. 2. 1913., Jelgavas Latv. b-s t. 9. 2. 1923., Liepājas Jaunais t. 1. 4. 1923., Dailes t. 15. 11. 1923.
J. Kneifa Tēvijai! Rīgas Latv. t. 4. 11.
J. Steglava (tulk.) Ak, šie vīriešī! Rīgas Latv. t. 16. 12.
J. Steglava (tulk.) Uz pavēli jākrāc. Rīgas Latv. t. 25. 12.
G. Lesinga Minna fon Barnhelma. Rīgas Latv. t. 30. 12. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 25. 12. 1936., Liepājas Pils. t. 5. 9. 1941.

1885.

A. Laronža Zaķīša meitas. Rīgas Latv. t. 20. 1.
E. Pola Bez bēdām. Rīgas Latv. t. 3. 2.
F. Raimunda Izšķērdētājs. Cēsīs 31. 3.
K. Gernera Vāciski un latviski (Pilsētas galva). Rīgas Latv. t. 5. 5.
M. Glinkas (komp.) Dzīvību priekš cara (Ivans Susaņins). Cēsīs 27. 10. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 2. 3. 1886. un 21. 2. 1913., Vietalvas Labdar. b. 25. 12. 1891., Valmieras Latv. b. 24. 5. 1892. un IV Dziesmu svētkos 15.—18. 6. 1895., Liepājas Latv. t. 21. 2. 1913.
F. Raimunda Cilvēces naidnieks. Cēsīs 8. 12.

1886.

R. Kneizeļa Beliala meita. Rīgas Latv. t. 9. 2.
L. Angeli Jumiķis. Cēsīs 2. 3.
E. Arago Velna atmiņas. Rīgas Latv. t. 4. 5.
J. Nesmillera Cillerlejieši. Rīgas Latv. t. 4. 5.
K. Hafnera Pārdotais miegs. Cēsīs 11. 5.
E. Pola Pavisam izglītots skuķis. Rīgas Latv. t. 11. 5.
S. Birch-Pfeiferes Circenītis. Rīgas Latv. t. 21. 9.
J. A. Fredro Dr. Zālīte. Rīgas Latv. t. 9. 10.
J. Berga Dūšele. Liepājā 26. 10.
H. Herša Bez aizspriedumiem. Rīgas Latv. t. 2. 11.
E. Pola Zobu sāpes. Rīgas Latv. t. 16. 11.
K. Heigeļa Marfa. Cēsīs 30. 11.
J. Berga Precības caur precībām. Rīgas Latv. t. 25. 12.

1887.

V. Jordana Caur ausīm. Rīgas Latv. t. 4. 1.
J. Steglava (tulk.) Mīlestība nespēj visu. Jelgavas Latv. b. 24. 1.
K. Morē Pagasta nabags. Cēsīs 1. 2.
G. Lemuena un A. d'Enerī Mātes svētība. Rīgas Latv. t. 1. 3.
G. Mozera Profesors un tirgonis (Mēneša pēdējā dienā). Rīgas Latv. t. 22. 3.
Ž. Ofenbacha (komp.) Atrasta manta. Rīgas Latv. t. 29. 3.
Fr. Šentana Zelta zirneklis. Cēsīs 23. 8.
J. Berga Latviešu studentiem par labu. Rīgas Latv. t. 11. 10.
Fr. Zupē (komp.) Pieviltais augļotājs jeb Braši zēni. Rīgas Latv. t. 28. 10.
K. Mačernieka (pēc F. Raimunda) Dārgākā manta. Cēsīs 15. 11.
L. Ganghofera un H. Neierta Svētbilžu griezējs. Rīgas Latv. t. 25. 11.

1888.

K. Morē Laulības likumi. Cēsīs 17. 1.
R. Benediksa Dakteris Dundurs. Rīgas Latv. t. 17. 1.
E. Jakobsona Krusttēva noslēpums. Rīgas Latv. t. 7. 2.
L. Ancengrubera Ļaunā sirdsapziņa. Rīgas Latv. t. 6. 3.
A. Alunāna Lielpils pagasta vecākie. A. Alunāns Bauskā 8. 3. — Vēlāk: Jelgavas Latv. b. 12. 6. 1892., Jaunais Rīgas t. 3. 10. 1908., Liepājas Latv. t. 19. 10. 1908., Rīgas Latv. t. 15. 8. 1912., Jelgavas Latv. b-s t. 3. 9. 1922., Nacionalais t. 7. 3. 1928.
K. Blaua Latvietis vācu ādā. Ikšķilē 25. 4.
K. Gerlica Vecpuisis masku ballē. Jonatana b. Rīgā 8. 5.
A. Alunāna Kas tie tādi, kas dziedāja. A. Alunāns Jelgavā 28. 8. — Vēlāk: Jelgavas Latv. b. 12. 7. 1892., Rīgas Latv. t. 6. 10. 1893., 21. 11. 1904., 9. 12. 1909. un 11. 10. 1915., R. Tautmīļa-Bērziņa vad. Rīgā 11. 11. 1901.,

K. Brīvnieka vad. Jonatana b-ā Rīgā 3. 2. 1902., «Ausekļa» t. 19. 1. 1903., Jaunais latv. t. 4. 5. 1903., Apollo t. 26. 2. 1906., «Rotas» t. 16. 12. 1907. un 6. 1. 1911., Liepājas Tautas t. 28. 9. 1908., Liepājas Latv. t. 25. 4. 1910., K. Brīvnieka vad. «Uļejā» 11. 10. 1915., Pēterpils Latv. t. 23. 10. 1916., Tērbatas Latv. dramat. trupa 24. 10. 1917., Jelgavas Latv. b-s t. 10. 4. 1921., Nacionalais t. 2. 9. 1922. un 30. 8. 1931., Valmieras t. 25. 11. 1923., Torņakalna t. 21. 3. 1926., Jelgavas Latv. t. 9. 4. 1928. un 14. 11. 1939., Liepājas Jaunais t. 12. 1. 1929., Dailes t. 27. 11. 1929., Cēsu t. 16. 2. 1930., Zemnieku dramas t. 1934., Liepājas Pils. drama un opera 10. 11. 1937.

A. Kocebu Birztalas nomnieks (Driģenes brūtgāna kājās). Jelgavā 30. 8.

R. Benediksa Padzītie studenti. Rīgas Latv. t. 9. 10.

Š. Birch-Pfeiferes Ubags un viņa audzēkne. Rīgas Latv. t. 26. 10.

B. Bjernsona Pēc kāzām (Jaunais pāris). Rīgas Latv. t. 20. 11.

Fr. Kaizera Vēršu kupcis. Rīgas Latv. t. 27. 11.

1889.

J. Rozentala-Krūmiņa Sarkanais kungs. Rīgas Latv. t. 5. 2.

R. Planketa (komp.) Korneviļas zvani. Rīgas Latv. t. 15. 3.

Puriņu Klāva Lielkungu pusdienas. Rīgas Latv. t. 16. 4.

Fr. Šillera Luize Millere (Mīla un viltus). Rīgas Latv. t. 23. 4. — Vēlāk: Liepājas Latv. labdar. b. 10. 1. 1893., Liepājas Latv. t. 31. 3. 1909., Rīgas Latv. t. 22. 8. 1909., Pēterpils Latv. dramat. studija 29. 2. 1920., Nacionalais t. 15. 9. 1923. un 26. 4. 1938., Valmieras t. 1923./1924. g., Liepājas Jaunais t. 28. 8. 1931. un 7. 12. 1939., Ceļojošais t. 1933., Tautas t. Rīgā 4. 5. 1933., Ziemeļlatvijas t. 25. 3. 1938., Jelgavas Latv. t. 8. 4. 1938., Daugavpils t. 19. 10. 1940., Rīgas Dramat. t. 26. 1. 1944., Jelgavas Dramas t. 19. 12. 1948.

E. Ožjē un Ž. Sando Nauda un manta. Rīgas Latv. t. 30. 4.

A. Alunāna Šneiderienes. A. Alunāns Jelgavā 13. 8.

A. Alunāna Seši mazi bundzinieki. A. Alunāns Jelgavā 30. 8. — Vēlāk: «Ausekļa» t. 13. 10. 1902., Apollo t. 22. 10. 1906., «Rotas» t. 16. 3. 1908., Liepājas Tautas t. 15. 11. 1909., Liepājas Latv. t. 23. 4. 1911., K. Brīvnieka vad. «Uļejā» 10. 1. 1916., Pēterpils Latv. t. 6. 11. 1916., Liepājas Jaunais t. 23. 9. 1922., Dailes t. 18. 10. 1923. un 5. 4. 1935., Nacionalais t. 1. 9. 1932., Daugavpils t. 1933., Rīgas Mazais t. 8. 2. 1935., Ziemeļlatvijas t. 6. 4. 1935., Jelgavas Latv. t. 9. 12. 1938., Dailes t-a Mazais ansamblis 15. 11. 1939., L. Paegles v. n. dramas t. 14. 7. 1955.

J. Nestroja Laime un mīlestība jeb Trīs klenderi. Rīgas Latv. t. 10. 9.

H. Ibsena Sadzīves pīlari (Sabiedrības pīlari). Rīgas Latv. t. 8. 10. — Vēlāk: Liepājas Latv. labdar. b. 25. 8. 1896., Jaunais latv. t. 24. 11. 1902., Rīgas Latv. t. 2. 2. 1912. un 13. 3. 1918., Liepājas Latv. t. 25. 9. 1913., Nacionalais t. 20. 4. 1928.

F. Gumberta (komp.) Mīlestības dzēriens. Rīgas Latv. t. 15. 10.

Puriņu Klāva Zviedrs. Rīgas Latv. t. 3. 12.

1890.

A. Suchovo-Kobiļina Krečinska kāzas. Rīgas Latv. t. 21. 1. — Vēlāk: «Uļejā» A. Jurjāna vad. 14. 4. 1897., Rīgas Latv. t. 5. 10. 1905., Liepājas Latv. t. 16. 9. 1907. un 29. 1. 1914., Liepājas Jaunais t. 5. 5. 1920., Dailes t. 30. 4. 1950.

E. Raupacha Melderis un viņa meita. Rīgas Latv. t. 4. 2.

Fr. Zupē (komp.) Desmit meitas un neviena vīra. Rīgas Latv. t. 28. 2.

K. Lebrena Viņš studē. Rīgas Latv. t. 1. 4.

L. Angeli Biklie piņķenieki. Jonatana b. Rīgā 1. 4.
E. Treimaņa-Zvārguļa Pie Latvijas krūtīm. Cēsīs 2. 4.
E. Raupacha Naidīgie brāļi. Rīgas Latv. t. 15. 4.
R. Benediksa Miera traucētāja. Rīgas Latv. t. 9. 9.
R. Blaumaņa Zagļi. Rīgas Latv. t. 21. 10. — Vēlāk: Jelgavas Latv. b. 10. 3. 1891., «Ausekļa» t. 5. 5. 1902., «Rotas» t. 12. 11. 1906. un 18. 11. 1912., Liepājas Latv. t. 26. 10. 1908., Rīgas Latv. t. 3. 12. 1908., «Ziemeļblāzmā» 10. 10. 1910., Maskavas Latv. t. 14. 11. 1915., Pēterpils Latv. b. 31. 1. 1916., Dailes t. 26. 5. 1932., Liepājas Pils. operas un dramas t. 6. 9. 1944.
L. Treptova un L. Hermaņa Mūsu dakteris. Rīgas Latv. t. 4. 11.
P. Sarķa Tēva asaras. Siguldā novembrī.
A. Alunāna Mūsu pokals. A. Alunāns «Uļejā» 25. 12.
Fr. Zēberga Cienī savu tautu! Lēdmanē 26. 12.

1891.

L. Angeli Amatnieku svētki. Cēsīs 17. 2.
Z. Ofenbacha (komp.) Anna raud — Ansis smej. «Uļejā» 17. 3.
G. Mozera Pilsētas tēvi. Rīgas Latv. t. 10. 3.
T. Hāna Staburaga meitiņa (pēc H. Herša). Rīgas Latv. t. 20. 3.
G. Redera Roberts un Bertrams. Rīgas Latv. t. 22. 4.
J. Dubura Pie nabadzības sliekšņa. Amatn. b-ā Rīgā 22. 4.
J. Dubura Ērglis un Šperbers. Jelgavas Latv. b. 30. 8.
H. Neierta Ganu meita. Rīgas Latv. t. 22. 9.
R. Blaumaņa Ļaunais gars. Rīgas Latv. t. 5. 12. — Vēlāk: Jelgavas Latv. b. 28. 6. 1892., Liepājas Latv. labdar. b. 9. 8. 1892., T. Lejas-Krūmiņa vad. Pavasara b-ā Rīgā 24. 7. 1894., Arkadijā Rīgā 3. 9. 1895., Jonatana b-ā Rīgā 18. 2. 1896., t. Aleksandra ielā Rīgā 30. 4. 1900., «Ausekļa» t. 26. 12. 1902., «Rotas» t. 10. 12. 1906., Jelgavas Latv. amatniec. b. 19. 10. 1908., Rīgas Latv. t. 3. 12. 1908. un 24. 7. 1918., Liepājas Tautas t. 3. 4. 1910., Liepājas Latv. t. 9. 2. 1911. un 24. 1. 1915., Pēterpils Latv. t. 30. 10. 1916., «Komedija» 17. 12. 1916., Latv. pagaidu nacionalais t. 28. 4. 1918., Valmieras t. 1923./1924. g., Liepājas Jaunais t. 29. 3. 1925., Dailes t. 8. 10. 1925., Pārdaugavas t. 2. 4. 1927., Jelgavas Latv. t. 11. 2. 1928., E. Feldmaņa studija 1. 4. 1928., Nacionalais t. 10. 11. 1929. un 1. 2. 1939., Cēsu t. 1933., Rīgas Mazais t. 9. 12. 1934., Daugavpils t. 1935., Liepājas Pils. drama un opera 4. 5. 1939. un 26. 5. 1944., Akad. dramas t. 6. 10. 1953.
A. Alunāna Visi mani radi raud. A. Alunāns «Uļejā» 25. 12. — Vēlāk: Jelgavas Latv. b. 31. 5. 1892., T. Lejas-Krūmiņa vad. Jelgavā 18. 6. 1895., A. Freimaņa vad. Cerības b-ā Rīgā 20. 8. 1900., «Ausekļa» t. 30. 11. 1903., Apollo t. 18. 6. 1906., Liepājas Tautas t. 25. 1. 1909., «Rotas» t. 11. 10. 1909. un 23. 3. 1915., Rīgas Latv. t. 8. 12. 1910., «Ziemeļblāzmā» 23. 9. 1912., Liepājas Latv. t. 28. 11. 1912., b. «Dzimtene» Pēterpilī 4. 10. 1915., K. Brīvnieka vad. «Uļejā» 29. 11. 1915., Pēterpils Latv. t. 29. 1. 1917., Torņakalna Latv. t. 17. 9. 1922., Jelgavas Latv. b-s t. 18. 11. 1922., Nacionalais t. 31. 8. 1924., Liepājas Jaunais t. 16. 11. 1924. un 21. 8. 1931., Torņakalna t. 31. 1. 1926., Jelgavas Latv. t. 28. 3. 1930., Ventspils t. 26. 12. 1930., Ziemeļlatvijas t. 3. 9. 1932.

1892.

K. Tannenhofera Amergavas Līze. Rīgas Latv. t. 26. 1.
Z. Ofenbacha (komp.) Vecais Mārtiņš. Rīgas Latv. t. 23. 2.
O. Balzaka Pamāte. Rīgas Latv. t. 29. 3. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 9. 3. 1940., Dailes t. 14. 9. 1952., Liepājas Dramas t. 16. 5. 1953.

K. Mačernieka Līgas dēļ. Valkā 7. 4.
T. Hāna Turaidas Roze (pēc Fr. Bikera). Rīgas Latv. t. 15. 4.
K. Elferfelda Tā dzimšanas diena. Jelgavas Latv. b. 26. 4.
Straumes Jāņa Vagars. Jelgavas Latv. b. 26. 7.
Š. Birch-Pfeiferes Roze un Rozīte. Rīgas Latv. t. 6. 9.
R. Benediksa Onkulis. Rīgas Latv. t. 7. 10.
E. Raupacha Dzīves skola. Rīgas Latv. t. 14. 10.
H. Vilkena un Justinus Uz Rīgu. Rīgas Latv. t. 28. 10.
V. Šekspira Sapnis vasaras naktī. Rīgas Latv. t. 19. 11. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 28. 12. 1912., Dailes t. 20. 4. 1922. un 17. 9. 1931., Nacionalais t. 6. 4. 1927., Akad. dramas t. 28. 6. 1954.
R. Benediksa Saticīgie radi. Rīgas Latv. t. 16. 12.
K. Gernera Princese Ērkšķrozīte. Rīgas Latv. t. 25. 12.

1893.

D. Šveņķa Draugi. Jelgavas Latv. b. 10. 1.
E. Kociņa Melnais Pēteris. Rīgas Latv. t. 24. 1.
J. Štetenheima Palīgs īstā laikā. Rīgas Latv. t. 28. 2.
A. Deglava Vecais pilskungs (dramat.). Rīgas Latv. t. 4. 4.
M. C. Marleta Lugošas kāzu dziesma. Rīgas Latv. t. 11. 4.
A. Alunāna Pārticībā un nabadzībā. A. Alunāns Amatn. b-ā Rīgā 2. 5. — Vēlāk: T. Lejas-Krūmiņa vad. Jelgavā 17. 6. 1895., K. Brīvnieka vad. Jonatana b-ā Rīgā 9. 7. 1895., K. Brīvnieka vad. Arkadijā Rīgā 8. 9. 1902., Rīgas Latv. t. 10. 12. 1908. un 19. 1. 1913., Ventspils Latv. skatuves b. 21. 10. 1912., Liepājas Latv. t. 4. 9. 1913., «Rotas» t. 7. 4. 1914., Pēterpils Latv. t. 27. 11. 1916.
V. Šekspira Ričards III (Rikards III dzīvē un nāvē). Rīgas Latv. t. 6. 5. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 24. 4. 1907. un 22. 8. 1912.
V. Peņkova Dīvaina nelaime. Jelgavas Latv. b. 13. 6.
Puriņu Kļāva Nauda. Biedr. «Lira» Jelgavā 10. 10.
H. Zudermaņa Gods. Liepājas Latv. labdar. b. 17. 10. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 13. 2. 1894., 4. 9. 1905. un 24. 4. 1918., M. Stīnusa vad. Jelgavā 12. 3. 1895., Jonatana b. Rīgā 17. 11. 1896., t. Aleksandra ielā Rīgā 12. 3. 1900., Jaunais latv. t. 9. 10. 1903., «Ausekļa» t. 21. 8. 1905., Liepājas Latv. t. 19. 7. 1908., Jelgavas Latv. t. 17. 10. 1910., «Rotas» t. 27. 12. 1910.
B. Rauchenegera Tēva dēls. Rīgas Latv. t. 20. 10.
J. Dubura Spoku stundā (J. Ozola muz.). Rīgas Latv. t. 27. 10.
R. Blaumaņa Pazudušais dēls. Rīgas Latv. t. 7. 11. — Vēlāk: Liepājas Latv. labdar. b. 6. 3. 1894., Jelgavas Latv. b. 18. 4. 1894., M. Stīnusa t. Arkadijā Rīgā 25. 6. 1895., «Ausekļa» t. 29. 4. 1904., Apollo t. 12. 2. 1906., Rīgas Latv. t. 31. 8. 1908. un 23. 1. 1918., «Rotas» t. 31. 3. 1909., Liepājas Latv. t. 8. 9. 1910., Jelgavas Latv. t. 12. 9. 1910., Ventspils Latv. skatuves b. 11. 12. 1911., Jaunais Rīgas t. 26. 8. 1912., «Zemeļblāzmā» 13. 10. 1913., Jaunais Pēterpils Latv. t. 19. 9. 1915., Maskavas Latv. t. 20. 2. 1916., Pēterpils Latv. t. 4. 12. 1916., Latv. pagaidu nacionalais t. 19. 5. 1918., Nacionalais t. 14. 4. 1920. un 5. 4. 1926., Liepājas Jaunais t. 13. 10. 1920., Jelgavas Latv. b-s t. 2. 9. 1923., Torņakalna t. 7. 3. 1926., Daugavpils t. 26. 8. 1928., 1935. un 1939., Ļeņingradā 29. 1. 1931. un 1935., Zemeļlatvijas t. 12. 12. 1931., Ceļojošais t. 1933., Rīgas Mazais t. 19. 5. 1935., Dailes t. 9. 9. 1936., Zemnieku dramas t. 1936., Jelgavas Latv. t. 16. 9. 1938., Latgales t. 1938., Liepājas Pils. drama un opera 5. 10. 1939., Tautas t. 10. 9. 1942., Rīgas Dramat. t. 20. 10. 1943., Valsts Teatra instituts 1951., Dailes t. 4. 6. 1954.
Aspazijas Prologs Rīgas Latv. b. 25 g. jubilejā. Rīgas Latv. t. 9. 11.

1894.

Aspazijas Vaidelote. Rīgas Latv. t. 19. 1. — Vēlāk: R. Jansona vad. Valmierā 30. 4. 1895., Pēterpilī 8. 12. 1902., A. Alunāns Jelgavā 16. 11. 1903., Liepājas Latv. t. 11. 11. 1907. un 28. 12. 1914., Rīgas Latv. t. 18. 3. 1909., 15. 11. 1915. un 7. 10. 1917., Jaunais Rīgas t. 20. 3. 1909., Liepājas Jaunais t. 19. 12. 1910., biedr. «Liepa» t. Liepājā 15. 1. 1912., Jaunais Pēterpils Latv. t. 19. 12. 1915., Liepājas Jaunais t. 20. 8. 1921., Nacionalais t. 24. 11. 1922. un 1. 9. 1937., Kuldīgas t. 1923., Jelgavas Latv. b-s t. 19. 1. 1924., Esplanadē Rīgā 31. 7. 1927., Pārdaugavas t. 18. 1. 1931., «Ziemeļblāzmā» 19. 7. 1931., Dailes t. Mazais ansamblis 5. 10. 1939., Rīgas Dramat. t. 15. 6. 1943.

Fr. Šillera Laupītāji. Rīgas Latv. t. 23. 2. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 27. 8. 1906., 9. 3. 1910. un 9. 10. 1918., Apollo t. 14. 10. 1907., Liepājas Tautas t. 23. 2. 1908., Liepājas Latv. t. 20. 4. 1908., Jaunais Rīgas t. 30. 11. 1908., Maskavas Latv. strādn. t. 4. 2. 1918., Tautas t. Rīgā 12. 2. 1919., Valmieras Strādn. t. 17. 3. 1919., Liepājas Jaunais t. 11. 2. 1920., Jelgavas Latv. b-s t. 18. 3. 1922., Torņakalna t. 3. 2. 1924., Valmieras t. 1924./1925., Dailes t. 3. 9. 1925.

Aspazijas Zaudētas tiesības. Rīgas Latv. t. 3. 4. — Vēlāk: Liepājas Latv. labdar. b. 8. 5. 1894., Jelgavas Latv. b. 26. 5. 1894., M. Stīnusa vad. Jelgavā 16. 6. 1895., Arkadijā Rīgā M. Stīnusa vad. 2. 7. 1895., A. Jurjāna trupa 1897., Jaunais latv. t. 8. 12. 1902., «Ausekļa» t. 23. 6. 1904., «Rotas» t. 14. 10. 1907., Liepājas Tautas t. 1. 5. 1910., «Ziemeļblāzmā» 2. 5. 1910., biedr. «Liepa» Liepājā 16. 9. 1912., Jaunais Rīgas t. 13. 2. 1913., Liepājas Latv. t. 29. 3. 1913., Maskavas Latv. t. 26. 3. 1916., b. «Dzimtene» Pēterpilī 24. 4. 1916., Jaunais Pēterpils Latv. t. 26. 12. 1916., Charkovas Latv. strādn. t. 2. 9. 1917.

A. Brachfogeļa Narciss. Rīgas Latv. t. 1. 5.

A Deglava un J. Dubura Precībās. Jelgavas Latv. b. 7. 8.

P. Sarķa Rīta blāzma. Biedr. «Auseklis» «Uļejā» 21. 8.

V. Šekspira Hamlets. Rīgas Latv. t. 12. 10. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 11. 10. 1909., Rīgas Latv. t. 15. 11. 1909., Dailes t. 19. 1. 1922., Nacionalais t. 15. 2. 1923. un 21. 10. 1932.

D. Šveņķa Smalki ļaudis. Rīgas Latv. t. 23. 11.

G. Mozera Gada svētki. Rīgas Latv. t. 30. 11.

P. Ozoliņa Apburtais princis. Rīgas Latv. t. 25. 12.

1895.

P. Kūļa Uz priekšu būšu gudrāks. Cerības biedr. Rīgā 22. 1.

Fr. Šillera Orleanas jaunava. Rīgas Latv. t. 25. 1. — Vēlāk: Apollo t. 7. 2. 1910., Rīgas Latv. t. 27. 12. 1910. un 28. 11. 1917., Dailes t. 22. 11. 1939.

K. Kalniņa Kazāks Dalbs. «Uļejā» 5. 3.

V. Šekspira Otello. Rīgas Latv. t. 8. 3. — Vēlāk: Jelgavā 18. 11. 1907., Liepājas Latv. t. 9. 11. 1908., Rīgas Latv. t. 12. 9. 1909. un 18. 12. 1916., Jaunais Rīgas t. 28. 3. 1910., Raunā, Smiltenē, Valmierā u. c. Vidzemē R. Veica vad. 1917.—1918., Jelgavas Latv. b-s t. 5. 3. 1922., Dailes t. 21. 9. 1922. un 23. 11. 1937., Akad. dramas t. 16. 9. 1952.

Aspazijas Ragana. Rīgas Latv. t. 4. 4. — Vēlāk: Liepājas Latv. labdar. b. 27. 8. 1895., Liepājas Latv. t. 2. 9. 1907. un 26. 8. 1912., Liepājas Tautas t. 27. 12. 1909., Jaunais Rīgas t. 10. 3. 1910., Jaunais Pēterpils Latv. t. 26. 2. 1917., «Komedija» 8. 4. 1917., Charkovas Latv. strādn. t. 9. 12. 1917., Rīgas Latv. t. 1. 9. 1918., Liepājas Jaunais t. 20. 10. 1920., Jelgavas Latv. b-s t. 16. 4. 1922., Daugavpils t. 1923., Nacionalais t. 26. 9. 1924., Valmieras t. 1924./1925.

J. Štrausa (komp.) Čigānu barons. Rīgas Latv. t. 23. 4.

J. Rozentala-Krūmiņa Čigāniete. Jelgavas Latv. b. 23. 4.

A. Benjamiņa Miglā. Jelgavas Latv. b. 16. 6.

T. Lejas-Krūmiņa Ubags. Autora vad. Jelgavā 16. 6.
E. Raupacha Divkauja. Arkadijā Rīgā 9. 7.
Aspazijas Neaizsniegts mērķis. Liepājas Latv. labdar. b. 20. 8. — Vēlāk: «Uļejā» 10. 9. 1895., Jelgavas Latv. b. 21. 4. 1896., Arkadijā Rīgā 12. 5. 1896., A. Jurjāna trupa 1897., Apollo t. 12. 3. 1906., Liepājas Tautas t. 8. 2. 1909., «Zieme|blāzmā» 22. 11. 1909., biedr. «Liepa» Liepājā 21. 10. 1912., Jaunais Rīgas t. 21. 2. 1913., K. Brīvnieka vad. «Uļejā» 15. 11. 1915.
A. Ostrovska Ienesīgā vieta. Rīgas Latv. t. 13. 9. — Vēlāk: Liepājas Latv. labdar. b. 3. 12. 1895., Rīgas Latv. t. 17. 11. 1910., Liepājas Latv. t. 13. 10. 1913., Liepājas Jaunais t. 3. 12. 1919., Liepājas Dramas t. 28. 5. 1949., Valmieras Dramas t. 9. 6. 1949.
B. Bjernsona Bankrots. Rīgas Latv. t. 4. 10.
Erkmaņa-Šatriana Miers baro, nemiers posta. Rīgas Latv. t. 13. 12.

1896.

V. Hillernes Vanagu Vallija. Rīgas Latv. t. 7. 2.
V. Šekspira Makbets. Rīgas Latv. t. 28. 2. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 6. 5. 1911. un 4. 3. 1915., Nacionalais t. 16. 12. 1927.
J. Poruka Hernhutieši. Rīgas Latv. t. 17. 3.
T. Hāna Salacgrīvas zieds. Rīgas Latv. t. 26. 3.
H. Vilkena Bagātie mantinieki. Rīgas Latv. t. 7. 4.
Zeiboltu Jēkaba Jaunais skolotājs. Valmierā 14. 4.
P. Sarķa Ugunsgrēks. «Uļejā» 21. 4.
H. Zudermaņa Dzimtene. Rīgas Latv. t. 21. 4.
Stepermaņu Krustiņa Mācītāja meita. Bauskā 5. 5.
Zeiboltu Jēkaba Mājas naids. Cerības b-ā Rīgā 26. 5. — Vēlāk: A. Alunāns Jelgavā 8. 9. 1896., Rīgas Latviešu t. 12. 2. 1897. un 20. 8. 1911., Liepājas Latv. labdar. b. 30. 3. 1897., V. Jansones trupa 24. 8. 1897., Jelgavas Latv. b. 13. 12. 1898., Jaunais Rīgas t. 1. 3. 1909., Liepājas Latv. t. 17. 10. 1910., b. «Dzimtene» Pēterpilī 6. 3. 1916., Nacionalais t. 4. 11. 1925., Latgales t. 11. 9. 1937.
D. Zeltiņa-Golta Saites. Arkadijā Rīgā 2. 6.
R. Tautmīļa-Bērziņa Bandu bērns. Arkadijā Rīgā 14. 7.
J. A. Fredro Jaunais dakteris. Arkadijā Rīgā 21. 7.
L. Fuldas Trakā medība. Zaļeniekos 25. 8.
A. Ostrovska Patiesība laba, bet laime vēl labāka. A. Alunāns Jelgavā 1. 9.
R. Fosa Ieva. Rīgas Latv. t. 18. 9.
G. Freitaga Žurnālisti. Rīgas Latv. t. 16. 10.
L. Fuldas Verdzene. A. Alunāns Jelgavā 20. 10.
G. Mozera un Fr. Šentana Mūsu sievas. Rīgas Latv. t. 30. 10.
G. Lesinga Emilija Galoti. Rīgas Latv. t. 20. 11.
R. Blaumaņa Trīnes grēki. Rīgas Latv. t. 4. 12. — Vēlāk: A. Alunāns Jelgavā 23. 2. 1897., «Ausekļa» t. 1. 8. 1904., «Rotas» t. 13. 4. 1908., Jaunais Rīgas t. 16. 11. 1908., Liepājas Latv. t. 7. 4. 1910., Rīgas Latv. t. 14. 2. 1914. un 19. 12. 1917., K. Brīvnieka vad. «Uļejā» 17. 1. 1916., Latv. pagaidu nacionalais t. 16. 6. 1918., Jelgavas Latv. b-s t. 28. 11. 1920., Nacionalais t. 9. 4. 1923., un 19. 12. 1934., Torņakalna t. 25. 12. 1924., Valmieras t. 1924./1925., Dailes t. 22. 1. 1925., Pārdaugavas t. 17. 11. 1929., Jelgavas Latv. t. 18. 3. 1933., Zemnieku dramas t. 1935., Rīgas Mazais t. 28. 10. 1936., Latgales t. 1936., Zieme|latvijas t. 10. 4. 1937., Liepājas Pils. drama un opera 25. 11. 1937., Dailes t. Mazais ansamblis 6. 1. 1938., Jelgavas Dramas t. 23. 5. 1941., Dailes t. 17. 6. 1941., Liepājas Pils t. 10. 10. 1941., LARP Kulturas nama dramas ansamblis 30. 5. 1954.
H. Zudermaņa Laime kaktā (Laime nomalē). Arkadijā Rīgā 8. 12.
J. Skujiņa Veikalnieki. Jonatana b. Rīgā 25. 12.

1897.

A. Ostrovska Negaiss. Liepājā 8. 2. — Vēlāk: Jaunais latv. t. 15. 1. 1904., «Rotas» t. 28. 11. 1910., Liepājas Latv. t. 22. 10. 1914., Liepājas Jaunais t. 17. 9. 1919., Jelgavas Dramas t. 7. 7. 1947.

A. Ostrovska Talanti un pielūdzēji. Liepājā 21. 2. — Vēlāk: Akad. dramas t. 4. 3. 1948.

Fr. Flotova (komp.) Marta. Rīgas Latv. t. 19. 3.

R. Blaumaņa Potivara nams. Rīgas Latv. t. 23. 3. — Vēlāk: Jelgavas Latv. b. 26. 10. 1897., A. Jurjāna vad. Rīgā 6. 9. 1898., Arkadijā Rīgā 3. 12. 1900., Liepājas Latv. t. 25. 2. 1909., Nacionalais t. 2. 9. 1924., Ceļojošais t. 1924., Liepājas Jaunais t. 18. 1. 1925., Jelgavas Latv. t. 10. 10. 1925., Pārdaugavas t. 9. 10. 1927., Latgales t. 26. 4. 1936.

K. Kreicera (komp.) Naktsmājas Granadas pilsdrupās. Pavasara b-ā Rīgā 13. 4.

Fr. Šillera Marija Stjuarte. Rīgas Latv. t. 4. 5. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 28. 2. 1910. un 2. 3. 1918., Liepājas Latv. t. 28. 2. 1910., Dailes t. 19. 2. 1943.

H. Ibsena Nora (Leļļu nams). R. un V. Jansoni Jonatana b-ā Rīgā 15. 6. — Vēlāk: A. Alunāns Jelgavā 28. 9. 1897., Rīgas Latv. t. 8. 10. 1897., E. Treimaņa-Zvārguļa vad. Rīgā, Cēsīs u. c. 1898., O. Mucenieces trupa Saldū, Nītaurē u. c. 1899., R. Tautmīļa-Bērziņa vad. Rīgā 1. 1. 1901., Liepājas Tautas t. 14. 12. 1908., Jaunais Rīgas t. 24. 10. 1910., «Zieme|blāzmā» 29. 4. 1912., Ventspils Latv. skatuves b. 9. 12. 1912., Akad. dramas t. 5. 1. 1950.

D. Zeltiņa-Golta Apstāk|u varā. Liepājā 5. 10.

M. Balucka Vecpuišu biedrība. Rīgas Latv. t. 15. 10.

V. Gētes Fausts. V. Jansones trupa. Amatn. b-ā Rīgā 2. 11. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 3. 5. 1898. un 9. 12. 1917., Liepājas Latv. t. 14. 12. 1908., Jaunais Rīgas t. 3. 5. 1909., Jelgavas Latv. t. 1. 4. 1923., Nacionalais t. 30. 1. 1924., Liepājas Jaunais t. 29. 8. 1930., Dailes t. 21. 3. 1940.

B. Tomasa Bagātā krustmāte (Čar|a krustmāte). «U|ejā» 8. 11.

K. Blaua Bārenīte. Rīgas Latv. t. 12. 11.

A. Brigaderes Aiz līdzcietības. Rīgas Latv. b. 20. 11.

L. Ancengrubera Ceturtais bauslis. Rīgas Latv. t. 26. 11.

T. Lejas-Krūmiņa Ārprātīgais viesis. Autora vad. Cerības b-ā Rīgā 7. 12.

K. Laufa Traks joks. Rīgas Latv. t. 10. 12.

H. Zudermaņa Tauriņu kauja. Talsu Sadraudzīgā b. 26. 12.

1898.

A. Alunāna Labi cilvēki. A. Alunāns Jelgavā 6. 1. — Vēlāk: A. Alunāns Amatn. b-ā Rīgā 1. 2. 1898., K. Brīvnieka vad. Jonatana b-ā Rīgā 30. 1. 1900., Jaunais latv. t. 13. 4. 1903., «Ausek|a» t. 29. 5. 1904., «Rotas» t. 26. 12. 1906., Apollo t. 3. 2. 1908., K. Brīvnieka vad. «U|ejā» 14. 2. 1916.

Z. Mozentala Debora. Rīgas Latv. t. 14. 1.

E. Ožjē Labu pret ļaunu. Rīgas Latv. t. 28. 1.

H. Kleista Sasistā krūze. Rīgas Latv. t. 14. 2.

V. Šekspira Spītnieces precības (Spītnieces savaldīšana). Rīgas Latv. t. 4. 3. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 19. 11. 1906. un 30. 10. 1918., Liepājas Latv. t. 1. 9. 1913., Jelgavas Latv. b-s t. 18. 3. 1923., Nacionalais t. 2. 2. 1925., Liepājas Jaunais t. 23. 9. 1927., Dailes t. 20. 10. 1939., Jelgavas Latv. t. 25. 11. 1939., Akad. dramas t. 2. 6. 1951.

V. Sardū Kaimiņi (Ciema nāburgi). Jonatana b. Rīgā 6. 4.

Z. Lemetra Nina. Talsu Sadraudzīgā b. 19. 4.

E. Mariota Grietas laime. Jonatana b. Rīgā 25. 4.

K. Folomejeva Ļaunā bedre. Vircavā 5. 7.

V. Leona Izglītotie. A. Alunāns Liepājā 29. 8.
J. Kellera un L. Hermaņa Tēva luteklītes. Rīgas Latv. t. 30. 9.
Keturaka Amerika pirtī. Rīgas Latv. t. 14. 10.
K. Laufa un V. Jakobi Neticīgais Toms. Rīgas Latv. t. 28. 10.
O. Blumentala un G. Kadelburga Nelaimes putns. A. Alunāns Jelgavā 29. 11.
J. Štindes un G. Engela Smalkie un prastie. Amatn. b-ā Rīgā 29. 11.
H. Laubes Grafs Esekss. Rīgas Latv. t. 9. 12.
A. Bisona un A. Marsa Mana sievas māte (M-me Bonivard). Rīgas Latv. t. 16. 12.

1899.

Ž. Verna un A. d'Enerī Ceļojums ap zemes lodi 80 dienās. Rīgas Latv. t. 13. 1.
R. Blaumaņa (pēc V. Gētes) Zelta kupris. Cerības b. Rīgā 7. 2.
Dž. Rovetas Dzīves pārmaiņas (Dorina). O. Mucenieces vad. Saldū 14. 2.
Ž. Onē Dzelzsāmura īpašnieks. Rīgas Latv. t. 3. 3.
I. Mjasņicka Slepenpolicists. Cerības b. Rīgā 7. 3.
H. Bulthaupta Jaunā pasaule. Rīgas Latv. t. 31. 3.
A. Šniclera Mīlināšanās. Amatnieku b-ā Rīgā 18. 4.
J. Laimnieka (Dravnieka) Skirmunda. Rīgas Latv. t. 2. 5.
H. Vilkena Maiznieks muižniekos. Jelgavas Latv. b. 27. 5.
A. Puškina Nāra. Jonatana b. Rīgā 30. 5.
A. Agrellas Glābts. Teatris Aleksandra ielā Rīgā 29. 8.
Zeiboltu Jēkaba Trīs soļi uz laimi. Rīgas Latv. t. 15. 9.
V. Šekspira Romeo un Jūlija (Romeo un Džuljeta). Rīgas Latv. t. 13. 10. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 20. 1. 1910., Liepājas Latv. t. 2. 2. 1914., Dailes t. 24. 4. 1924., 14. 10. 1943. un 24. 10. 1953.
M Dreiera Sieviešu ienaidnieks. A. Alunāns Jelgavā 24. 10.
R. Tautmīļa-Bērziņa Sievas mīlestība. Teatris Aleksandra ielā Rīgā 31. 10.
A. Dodē un A. Belo Fromons jun. un Rislers sen. Rīgas Latv. t. 10. 11.
V. Šekspira Ziemas pasaciņa. Rīgas Latv. t. 8. 12. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 22. 11. 1909., Rīgas Latv. t. 6. 1. 1917., Nacionalais t. 18. 2. 1924.

1900.

Fr. un P. Šentanu Sievu laupītāji. Rīgas Latv. t. 12. 1.
H. Kleista Heilbronas Katiņa. Rīgas Latv. t. 26. 1.
Fr. Halma Meža dēls. Rīgas Latv. t. 9. 2.
K. M. Vebera (komp.) Burvju strēlnieks. Rīgas Latv. t. 2. 3.
A. Šniclera Kāzu rītā (Anatols). R. Tautmīlis-Bērziņš Rīgā 11. 3.
Fr. Šillera Don Karloss. Rīgas Latv. t. 22. 3. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 15. 8. 1910., Dailes t. 6. 9. 1928., Nacionalais t. 15. 3. 1940., Akad. dramas t. 6. 6. 1955.
Dž. Rovetas Ievērojama sabiedrība (Negodīgie). «Uļejā» 9. 4.
A. Cechova Lācis. «Uļejā» 9. 4.
A. Laronža Nanas tēvs. Tukumā 10. 4.
R. Tautmīļa-Bērziņa Zemes lodes īpašnieks. Teatris Aleksandra ielā Rīgā 23. 4.
Dž. Vergas Cavalleria rusticana (Sicīliešu zemnieku gods). Teatris Aleksandra ielā Rīgā 23. 4.
I. Turgeņeva Brokastis pie muižniecības vecākā. Rīgas Latv. t. 26. 4.
V. Šekspira Jūlijs Cezars. Rīgas Latv. t. 7. 5. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 29. 4. 1907. un 16. 12. 1911., Nacionalais t. 30. 1. 1925., Dailes t. 18. 10. 1934.
L. Kano-i-Mazasa Mantojuma dēļ (Passionaria). V. Jansone Cerības b-ā Rīgā 11. 6.

G. Hauptmaņa Veļas mazgātāja (Bebrādas kažoks). A. Alunāns Jelgavā 27. 8. — Vēlāk: Jaunais latv. t. 12. 1. 1903., Apollo t. 3. 9. 1906., Liepājas Latv. t. 18. 9. 1913.
H. Millera No kāpiena pa kāpienam. Rīgas Latv. t. 20. 9.
M. Vārnzemja Viļņi. A. Alunāns Jelgavā 24. 9.
Ž. Moljera Skopulis. Rīgas Latv. t. 11. 10. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 7. 5. 1910., Liepājas Latv. t. 2. 12. 1912., Liepājas Jaunais t. 21. 9. 1919., Jelgavas Latv. b-s t. 14. 1. 1922., Jelgavas Latv. t. 14. 1. 1938., Daugavpils t. 1938., Jaunatnes t. 16. 4. 1949., Valsts teatra instituts 1951.
Fr. Hebeļa Galdnieks un viņa meita (Marija Madaļa). Liepājā 14. 10.
E. Treimaņa-Zvārguļa Akmeņi un puķes. Autora vad. Amatnieku b-ā Rīgā 29. 10.
G. Mozera un E. Heidena Rīdzinieks uz laukiem. Rīgas Latv. t. 1. 11.
K. Holteja Zaudēts mūžs. Rīgas Latv. t. 15. 11.

1901.

A. Holca un J. Šlafa Miera svētkos (Zelikes ģimene). Liepājas Latv. labdar. b. 21. 1.
H. Zudermaņa Jāņugunis. Rīgas Latv. t. 24. 1.
M. Halbes Zemesmātes klēpī. Rīgas Latv. t. 22. 2.
V. Sardū Atlaulāsimies! (Sipriena). Rīgas Latv. t. 14. 3.
V. Gētes Klavigo. Rīgas Latv. t. 11. 4.
P. Ņevežina Otra jaunība. Jelgavas Latv. b. 15. 4.
R. Hercoga Jaunības tiesības. A. Alunāns Jelgavā 22. 4.
R. Blaumaņa No saldenās pudeles. Rīgas Latv. t. 6. 5. — Vēlāk: «Ausekļa» t. 28. 7. 1902., Rīgas Latv. t. 12. 10. 1908., 25. 10. 1915. un 21. 10. 1917., Liepājas Latv. t. 14. 3. 1909. un 27. 11. 1913., «Rotas» t. 12. 4. 1909., Pēterpils Latv. b. 21. 2. 1916., Jelgavas Latv. biedrības t. 23. 4. 1921., Ceļojošais t. 27. 1. 1923. un 1931., Liepājas Jaunais t. 9. 4. 1924., Torņakalna t. 22. 11. 1925., Nacionalais t. 1. 9. 1927. un 9. 11. 1936., Jelgavas Latv. t. 23. 9. 1933., Dailes t. Mazais ansamblis 31. 5. 1938., Jelgavas t. 23. 8. 1941., Rīgas Dramat. t. 31. 1. 1942., Liepājas Pils. operas un dramas t. 5. 6. 1942., Liepājas Dramas t. 14. 3. 1946.
E. Vildenbrucha Veselas acis (Smaidule). A. Alunāns Jelgavā 10. 6.
O. Ernsta Skolotājs Flachsmanis. Ādažos 12. 8.
A. Brigaderes Izredzētais. Rīgas Latv. t. 19. 9.
Aspazijas Zeltīte. Jonatana b. Rīgā 30. 9. — Vēlāk: K. Brīvnieka vad. «Uļejā» 26. 2. 1906., Apollo t. 13. 5. 1906., B. Skujeniece «Uļejā» 1. 1. 1907., «Rotas» t. 28 1. 1907., Liepājas Latv. t. 2. 5. 1910., Rīgas Latv. t. 16. 2. 1913., Rēveles Latv. t. 2. 10. 1916., Maskavas Latv. t. 10. 12. 1916., Latv. pagaidu nacionalais t. 5. 7. 1918., Rīgas Dramat. t. 16. 3. 1943.
E. Meier-Fersteres Katiņa (Varmācība un mīlestība). R. Tautmīlis-Bērziņš Rīgā 18. 11.
M. Bernšteina Zils. «Ausekļa» t. 8. 12.
O. Valtera un L. Šteina Upura jērs. Jelgavas Latv. b. 9. 12.
M. Tomsones-Cikoriņas Elza. «Ausekļa» t. 16. 12.

1902.

R. Blaumaņa Skroderdienas Silmačos. Rīgas Latv. t. 30. 1. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 21. 9. 1908., 1. 11. 1915. un 4. 11. 1917., Liepājas Latv. t. 16. 11. 1908. un 15. 3. 1913., «Rotas» t. 22. 2. 1909., Jelgavas Latv. amatn. b. 26. 4. 1909., Liepājas Tautas t. 27. 9. 1909., 5. 1. 1931., Jelgavas Latv. t. 31. 10. 1910., «Ziemeļblāzmā» 30. 1. 1911., Ventspils Latv. skatuves b. 27. 11. 1911., Apollo t. 16. 11. 1913., K. Brīvnieka vad. Rīgā 1. 1. 1914., Liepājas Jaunais t. 16. 3. 1919. un 16. 4. 1923., Jelgavas Latv. b-s t. 6. 3. 1921., Nacionalais t. 17. 3. 1921. un 31. 8. 1935., Dai-

les t. 25. 1. 1923. un 28. 9. 1933., Torņakalna t. 7. 2. 1926., Daugavpils t. 17. 11. 1928. un 1935., Pārdaugavas t. 30. 11. 1930., Jelgavas Latv. t. 11. 11. 1932. un 31. 1. 1939., Liepājas Pils. drama un opera 31. 1. 1939., Dailes t. Mazais ansamblis 8. 2. 1939., Zieme|latvijas t. 16. 9. 1939., Valsts Dramas t. 6. 6. 1941., Akad. dramas t. 14. 1. 1955.

I. Turgeņeva Natalija (Mēnesis uz laukiem). Rīgas Latv. t. 13. 2. — Vēlāk: Akad. dramas t. 1. 12. 1951., Jelgavas Dramas t. 18. 1. 1952.

J. Rozena Bez vīra ziņas. Jelgavā 10. 3.

F. Filipi Ērkšķu ceļš. Arkadijā Rīgā 31. 3.

A. Laronža un G. Mozera Noslēpumainais ceļojums. Rīgas Latv. t. 5. 5.

M. Tomsones-Cikoriņas Alkšņos. «Ausekļa» t. 26. 5.

V. Gētes Ifigenija Tauridā. R. Tautmīlis-Bērziņš Saldū 14. 6. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 21. 4. 1904., Apollo t. 25. 3. 1907., Liepājas Latv. t. 14. 1. 1909., Ventspils Skatuves b-s t. 5. 5. 1913.

G. Lesinga Natans Gudrais. Rīgas Latv. t. 18. 9.

M. Pecolda Starp divām sirdīm. Rīgas Latv. t. 2. 10.

L. Fuldas Jaunības draugs. Rīgas Latv. t. 23. 10.

H. Štobicera Tikumības varonis. Rīgas Latv. t. 6. 11.

R. Leonkavallo (komp.) Bajacos (Pajaci). Rīgas Latv. t. 4. 12.

K. Tannenhofera Saules stars. Jaunais latv. t. 15. 12.

K. Gernera Pelnrušķīte (Stikla kurpīte). Jaunais latv. t. 26. 12.

1903.

V. Šekspira Karalis Lirs. Rīgas Latv. t. 5. 1. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 31. 3. 1910., Rīgas Latv. t. 13. 10. 1910., Nacionalais t. 14. 12. 1921.

J. Helda Labans Pirmais. Jaunais latv. t. 19. 1.

H. Ibsena Tautas naidnieks (Doktors Stokmanis). Jaunais latv. t. 9. 2. — Vēlāk: A. Alunāns Jelgavā 2. 3. 1903., Jelgavas Latv. b. 27. 11. 1905., Apollo t. 4. 2. 1907., Liepājas Tautas t. 13. 12. 1909., Rīgas Latv. t. 14. 3. 1910., Liepājas Latv. t. 11. 9. 1910., Liepājas Jaunais t. 20. 3. 1928., Zieme|latvijas t. 27. 11. 1932., Jelgavas t. 31. 10. 1941., Rīgas Dramat. t. 9. 2. 1943.

T. Lejas-Krūmiņa (pēc R. Štukenbroka) Lejaskroga zeltenīte. «Uļejā» 9. 2.

G. Mozera un Fr. Šentana Karš miera laikos. Rīgas Latv. t. 5. 3.

G. Hauptmaņa Nogrimušais zvans. Jaunais latv. t. 7. 3. — Vēlāk: Apollo t. 7. 4. 1907., Liepājas Latv. t. 27. 1. 1908., Liepājas Tautas t. 20. 12. 1908., Jaunais Rīgas t. 14. 1. 1909., Jelgavas Latv. t. 30. 8. 1910., Rīgas Latv. t. 9. 4. 1914. un 7. 11. 1917., Vērmanes dārza t. 14. 11. 1915., Rēveles Latv. t. 27. 4. 1916., Maskavas Latv. t. 25. 2. 1917., Charkovas Latv. strādn. t. 26. 11. 1917., Maskavas Latv. strādn. t. 26. 12. 1917., Valmieras Strādn. t. 16. 2. 1919., Liepājas Jaunais t. 2. 3. 1919., Jelgavas Latv. b-s t. 24. 8. 1921., Valmieras t. 1924./1925., Torņakalna t. 24. 10. 1926., Tautas t. Rīgā 6. 4. 1933., Dailes t. 3. 6. 1938.

K. Mačernieka Liesma. Jaunais latv. t. 16. 3.

E. Brandesa Viesis. Rīgas Latv. sabiedrībā 22. 3.

P. Bomaršē Figaro kāzas. Rīgas Latv. t. 16. 4. — Vēlāk: Dailes t. 9. 2. 1922. un 30. 1. 1935., Nacionalais t. 25. 2. 1922., Valmieras t. 1924./1925., Liepājas Jaunais t. 7. 2. 1930., Jelgavas Latv. t. 6. 4. 1935., Zieme|latvijas t. 10. 4. 1939., Dailes t. 2. 7. 1949., Kons. teatra mākslas fakult. 1955.

J. Raiņa Pusidealists. Jaunais latv. t. 20. 4. — Vēlāk: A. Alunāns Jelgavā 31. 8. 1903., Liepājas Latv. t. 15. 3. 1909., «Zieme|blāzmā» 16. 1. 1911., Jaunais Rīgas t. 26. 9. 1912., Rēveles Latv. t. 21. 2. 1916., Akad. dramas t. 11. 12. 1947.

A. Niedras Zeme. Rīgas Latv. t. 4. 5.

A. Bisona Pašdarinātais dzelzceļa kontrolieris. Salas dzied. b. 24. 8.

O. Nikolai (komp.) Falstafs (Jautrās sievas). Jaunais latv. t. 31. 8.

A. Čechova Traģiķis negribot. «Ausekļa» t. 6. 9.
G. Mozera Mūža rente. Jaunais latv. t. 21. 9.
N. Solovjova Slava. T. Lejas-Krūmiņš «Uļejā» 5. 10.
O. Ernsta Taisnība. Rīgas Latv. t. 22. 10.
R. Dellingera (komp.) Dons Cezars. Rīgas Latv. t. 5. 11.
J. Paleviča Preilenīte. Jaunais latv. t. 13. 11. — Vēlāk: «Ausekļa» t. 17. 5. 1904., «Rotas» t. 17. 2. 1907., Apollo t. 18. 2. 1907., Liepājas Latv. t. 12. 10. 1908., Jaunais Rīgas t. 5. 2. 1909., Liepājas Tautas t. 26. 12. 1909., Vērmanes dārza t. 5. 3. 1916., Jelgavas Latv. t. 24. 4. 1926. un 9. 11. 1935., Dailes t. 31. 12. 1926., Ļeņingradā 1933., Muzikalās komedijas t. 16. 11. 1948., Liepājas Muzikali dramat. t. 18. 12. 1948.
Š. Guno (komp.) Margareta (Fausts). Jaunais latv. t. 27. 11.
E. Vildenbrucha Meistars Balcers. Rīgas Latv. t. 10. 12.
H. Ečegaraja Gods un mīlestība. Jaunais latv. t. 11. 12.
A. Brigaderes Sprīdītis. Rīgas Latv. t. 26. 12. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 28. 12. 1908., Jelgavas Latv. t. 26. 12. 1910., Jaunais Rīgas t. 27. 12. 1910., Rīgas Latv. t. 26. 12. 1913. un 25. 12. 1917., Rēveles Latv. t. 26. 12. 1915., «Komedija» 26. 12. 1916., Nacionalais t. 25. 12. 1919. un 18. 12. 1929., Jelgavas Latv. b-s t. 25. 12. 1921., Valmieras t. 1923./1924., Dailes t. 25. 12. 1924., Jelgavas Latv. t. 25. 12. 1928., Jelgavas t. 25. 12. 1941., Tautas t. 17. 12. 1943., Dailes t. 12. 6. 1948., Liepājas Dramas t. 19. 3. 1953.
G. Redera Aladins (Burvju lampa). Jaunais latv. t. 26. 12.

1904.

J. Štrauss (komp.) Sikspārnis. Jaunais latv. t. 5. 2.
L. Ganghofera Jūras liesmošana. Rīgas Latv. t. 16. 2.
A. Fedorova Dzīves salkums. Jaunais latv. t. 19. 2.
M. Halbes Straume (Dižupe). Rīgas Latv. b. 21. 2.
Dž. Džakozas Dvēseles tiesības. Cerības b. Rīgā 13. 3.
G. Lorcinga (komp.) Undine. Rīgas Latv. t. 19. 3.
M. Gorkija Mazpilsoņi (Sīkpilsoņi). Rīgas Latv. t. 31. 3. — Vēlāk: Liepājā 3. 4. 1905., Jelgavas Latv. b. 23. 10. 1905., Liepājas Jaunais t. 6. 1. 1911., Liepājas Jaunais t. 19. 1. 1919., Jaunatnes t. 3. 10. 1946., Liepājas Dramas t. 7. 11. 1951., Konservatorijas teatra mākslas fakultate 1952.
K. Cellera (komp.) Kalnracis. Jaunais latv. t. 8. 4.
N. Timkovska Cīņa dzīves dēļ. A. Alunāns Jelgavā 11. 4.
Dž. Verdi (komp.) Trubadurs. Jaunais latv. t. 15. 4.
A. Alunāna (pēc M. Krecera) Arī pīlars. A. Alunāns Jelgavā 25. 4.
R. Blaumaņa Indrāni. Rīgas Latv. t. 2. 5. — Vēlāk: Jelgavas Latv. b. 18. 4. 1905., Rīgas Latv. t. 14. 3. 1908., 29. 3. 1912. un 4. 9. 1918., «Ziemeļblāzmā» 6. 7. 1908., Jaunais Rīgas t. 7. 9. 1908. un 22. 8. 1913., Liepājas Tautas t. 12. 9. 1909., Liepājas Latv. t. 10. 2. 1910., «Rotas» t. 31. 10. 1910., Latv. dramat. kursi 1911., b. «Dzimtene» Pēterpilī 20. 9. 1915., Maskavas Latv. t. 24. 10. 1915., Jaunais Pēterpils Latv. t. 18. 9. 1916., Latv. pagaidu nacionalais t. 20. 9. 1918., Liepājas Jaunais t. 25. 2. 1920., Nacionalais t. 15. 9. 1920. un 30. 11. 1929., Jelgavas Latv. b-s t. 17. 9. 1921., Valmieras t. 31. 8. 1924., Torņakalna t. 27. 9. 1925., Latgales t. 1934., Kuldīgas t. 1935., Ventspils t. 2. 2. 1936., Rīgas Mazais t. 29. 5. 1937., Daugavpils t. 1938., Jelgavas t. 5. 3. 1943., Liepājas Pils. operas un dramas t. 22. 10. 1943., Akad. dramas t. 11. 5. 1954.
G. Hauptmaņa Koleģis Kramptons. Rīgas Latv. t. 15. 9.
K. Laufa Šellera pansija. Jaunais latv. t. 26. 9.
B. Bjernsona Cimds. T. Lejas-Krūmiņš «Uļejā» 3. 10.
A. Upīša Dzimumdienas rītā. Rīgas Latv. b-s Derīgu grāmatu nod. 16. 10.
F. Cobeltica Paša asinis. Rīgas Latv. t. 20. 10.

Straumes Jāņa Zaņķis. Rīgas Latv. t. 27. 10.
R. Blaumaņa Burvis un puķes. Rīgas Latv. b. 13. 11.
V. Sardū Labie draugi. Jaunais latv. t. 2. 12.
G. Hiršfelda Sudrabkāzu rītā. Rīgas Latv. t. 8. 12.
Ž. Bizē (komp.) Karmena. Jaunais latv. t. 12. 12.
J. Purapuķes Dzērājs. Skrīveros 26. 12.
V. Šekspira Divpadsmitā nakts. Rīgas Latv. t. 28. 12. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 23. 8. 1913., Dailes t. 26. 11. 1921. un 25. 11. 1933., Jelgavas Latv. t. 4. 9. 1926., Ziemeļlatvijas t. 5. 11. 1932., Rīgas Dramat. t. 30. 4. 1942., Valmieras Dramas t. 7. 11. 1948., Dailes t. 19. 9. 1951.

1905.

S. Naidjonova Vaņušina bērni. Rīgas Latv. t. 12. 1. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 2. 3. 1908., Liepājas Tautas t. 8. 3. 1908., Jaunais Rīgas t. 8. 9. 1910., «Rotas» t. 10. 10. 1910., «Ziemeļblāzmā» 11. 9. 1911., Torņakalna Latv. palīdzības b-s t. 16. 11. 1914., Latv. dramatiskie kursi 10. 2. 1915., Rēveles Latv. t. 15. 5. 1916.
Aspazijas Sidraba šķidrauts (Guna). Jaunais latv. t. 27. 1. — Vēlāk: Pēterpils Latv. labdar. b. 19. 11. 1905., Apollo t. 28. 3. 1910., Jaunais Rīgas t. 20. 4. 1910., Liepājas Tautas t. 30. 8. 1910., Liepājas Latv. t. 1. 9. 1910., Jaunais Pēterpils Latv. t. 31. 10. 1915., Rīgas Latv. t. 27. 12. 1915. un 18. 12. 1918., Rēveles Latv. t. 27. 3. 1916., «Komedija» 18. 3. 1917., Maskavas Latv. t. 26. 3. 1917., Maskavas Latv. strādn. t. 8. 12. 1918., Valmieras Strādn. t. 26. 1. 1919., Liepājas Jaunais t. 4. 9. 1920., Dailes t. 23. 2. 1921., Pēterpilī 29. 10. 1922., Jelgavas Latv. t. 1. 9. 1923., «Ziemeļblāzmā» 9. 3. 1924., Valmieras t. 14. 12. 1924., Ventspils t. 1925., Charkovā 23. 10. 1927.
V. Šmitbonna Pa lielceļa malu. Rīgas Latv. t. 2. 2.
Ž. Ofenbacha (komp.) Skaistā Helena. Rīgas Latv. t. 9. 2.
G. Mozera Bibliotekars. Rīgas Latv. t. 23. 2.
E. Briē Sarkanais tiesneša mētelis. Jaunais latv. t. 24. 2.
M. Materlinka Neaicinātais. V. Vēveris Jaunajā latv. t-ī 12. 3.
R. Blaumaņa Ugunī. Rīgas Latv. t. 20. 3. — Vēlāk: Autora vad. Valmierā 9. 10. 1905., Jaunais Rīgas t. 8. 10. 1908., Liepājas Tautas t. 25. 4. 1909., «Rotas» t. 7. 2. 1910., Jelgavas Latv. t. 28. 3. 1910., Rīgas Latv. t. 13. 5. 1911. un 16. 10. 1918., Liepājas Latv. t. 21. 9. 1911., «Ziemeļblāzmā» 26. 3. 1912., K. Brīvnieka vad. «Uļejā» 8. 11. 1915., Jaunais Pēterpils Latv. t. 14. 11. 1915., «Komedija» 30. 11. 1916., Liepājas Jaunais t. 2. 10. 1919., Nacionalais t. 30. 11. 1919. un 28. 9. 1928., Jelgavas Latv. b-s t. 3. 10. 1920., Jelgavas Latv. t. 21. 10. 1928. un 17. 9. 1937., Ventspils t. 18. 11. 1928., «Ziemeļblāzmā» 23. 9. 1928., Limbažu t. 29. 9. 1929., Pārdaugavas t. 2. 4. 1933., Ļeņingradā 23. 5. 1934., Rīgas Mazais t. 29. 3. 1936., Maskavā 2. 10. 1936., Ziemeļlatvijas t. 18. 9. 1937., Daugavpils t. 1937. un 15. 2. 1941., Dailes t. 29. 4. 1938., Valsts dramas t. 12. 9. 1940., Rīgas Dramat. t. 1. 1. 1943., Valmieras Dramas t. 1. 5. 1946., Jelgavas Dramas t. 12. 3. 1948., Akad. dramas t. 6. 6. 1948., Liepājas Dramas t. 17. 9. 1948.
K. Brīvnieka Vācu sievas. Jaunais latv. t. 31. 3.
M. Privkas-Velēnas Baltā piere. «Ausekļa» t. 19. 4.
M. Materlinka Monna Vanna. R. Tautmīlis-Bērziņš Valkā 7. 5.
J. Čirikova Sētas dzīvoklī. «Ausekļa» t. 23. 6.
K. Guckova Uriels Akosta. Rīgas Latv. t. 31. 8. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 2. 5. 1909., Jaunais Rīgas t. 12. 12. 1912.
K. Stepermaņa Ūdens meita. «Ausekļa» t. 18. 9.
H. Ibsena Džons Gabriels Borkmanis. Rīgas Latv. t. 21. 9. — Vēlāk: Nacionalais t. 11. 3. 1936.

A. Alunāna Mūsu senči. Jaunais latv. t. 22. 9. — Vēlāk: Apollo t. 19. 2. 1906., Liepājas Latv. t. 24. 2. 1908., Jaunais Rīgas t. 10. 5. 1909. un 15. 8. 1914., Rīgas Latv. t. 7. 10. 1909. un 29. 11. 1915., b. «Liepa» Liepājā 29. 9. 1912., Torņakalna Latv. palīdz. b-s t. 27. 9. 1914., Jaunais Pēterpils Latv. t. 7. 11. 1915., Vērmanes dārza t. 19. 2. 1916., Liepājas Jaunais t. 1. 4. 1920., Jelgavas Latv. b-s t. 19. 2. 1921., Valmieras t. 1925.

V. Gētes Prometejs. Pavasara b. Rīgā 1. 10.

J. Linduļa Pusceļā. Liepājas Dziedāš. b. 2. 10.

M. Dreiera Jaunais kandidats. Jaunais latv. t. 13. 10.

G. Hauptmaņa Roze Bernda. Rīgas Latv. t. 2. 11. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 15. 1. 1912., Nacionalais t. 12. 1. 1923., Liepājas Pils. operas un dramas t. 19. 2. 1943.

R. Tautmīļa-Bērziņa Bez ceļa. «Ausekļa» t. 13. 11.

R. Fosa Vainigs. Rīgas Latv. t. 16. 11.

O. Mirbo Zaglis. «Ausekļa» t. 20. 11.

M. Privkas-Velēnas Aiz nākotnes plīvura. «Ausekļa» t. 4. 12.

Fr. Šillera Vilhelms Tells. Rīgas Latv. t. 7. 12. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 8. 11. 1909., Liepājas Tautas t. 4. 4. 1910., Liepājas Latv. t. 20. 10. 1910., Ventspils Jaunais t. 30. 8. 1912., «Komedija» 12. 3. 1917., Jaunais Pēterpils Latv. t. 28. 4. 1918., Latv. pagaidu nacionalais t. 17. 11. 1918., Liepājas Jaunais t. 5. 3. 1921., Jelgavas Latv. t. 18. 11. 1926., Dailes t. 12. 1. 1928.

H. Heijermansa Cerības grimšana (Cerība uz svētību). Jaunais latv. t. 8. 12. — Vēlāk: Apollo t. 27. 12. 1905., Liepājas Latv. t. 3. 2. 1908., Jaunais Rīgas t. 7. 12. 1908., Liepājas Tautas t. 10. 1. 1910., biedr. «Liepa» Liepājā 26. 8. 1912., Rēveles Latv. t. 3. 1. 1916., Jaunais Pēterpils Latv. t. 16. 1. 1916., Rīgas Latv. t. 21. 2. 1916., Maskavas Latv. t. 19. 11. 1916., Maskavas Latv. strādn. t. 22. 12. 1918., Valmieras Strādn. t. 1919., Jelgavas Latv. b-s t. 16. 9. 1922., Tautas augstskolas studija Rīgā 2. 4. 1923., Rīgas Arodb-u centralbiroja klubs 9. 3. 1924., Liepājas Jaunais t. 7. 9. 1924., Strādnieku t. Rīgā 30. 1. 1927., Ļeņingradā 30. 11. 1933.

P. Busona Sarkanie pavedieni. «Ausekļa» t. 10. 12.

A. Kosorotova Pavasara plūdi. «Ausekļa» t. 11. 12.

P. Pabērža Dēļ maizes kumosa. «Ausekļa» t. 25. 12.

M. Drinklera Skroderis par princi. Apollo t. 25. 12.

J. Paleviča Purvā (Spīgaņi). Apollo t. 26. 12. (krievu valodā Jaunajā latv. t-ī jau 12. 12.).

Zeiboltu Jēkaba Mirdza. Majoru-Dubultu Labdar. b. 26. 12.

L. Tolstoja Tumsības vara. Rīgas Latv. t. 27. 12. — Vēlāk: Apollo t. 11. 11. 1907., Liepājas Tautas t. 16. 2. 1908., Jaunais Rīgas t. 14. 9. 1908., Liepājas Latv. t. 17. 9. 1908., Rīgas Latv. t. 14. 11. 1910., «Rotas» t. 5. 12. 1910., Valmieras Strādnieku t. 2. 2. 1919., Liepājas Jaunais t. 1. 2. 1920.

1906.

M. Halbes Jaunība. «Uļejā» 1. 1.

M. Privkas-Velēnas Viņi nāk! «Ausekļa» t. 6. 1.

V. Grubinska Nakts. «Ausekļa» t. 15. 1.

S. Naidjonova Nr. 13. «Ausekļa» t. 15. 1.

V. Angarina Taiga. «Uļejā» 22. 1.

H. Zudermaņa Fricītis. Apollo t. 29. 1.

A. Brigaderes Ceļa jūtīs. Rīgas Latv. t. 5. 2.

M. Gorkija Dibenā. Rīgas Latv. t. 26. 2. — Vēlāk: «Uļejā» 12. 3. 1906., Liepājā 18. 3. 1906., Apollo t. 3. 12. 1906., Liepājas Tautas t. 16. 11. 1908., Jaunais Rīgas t. 7. 5. 1909. un 11. 4. 1914., Apollo t. 1. 1. 1910., Liepā-

jas Latv. t. 21. 4. 1913., Rīgas Latv. t. 14. 2. 1916., «Komedija» 26. 4. 1917., Liepājas Latv. t. 22. 12. 1918., Valkas apriņķa Strādn. t. 13. 4. 1919., Valmieras Strādn. t. 20. 4. 1919., Maskavā 22. 2. 1921., Jelgavas Latv. t. 4. 2. 1922., Akad. dramas t. 2. 3. 1955.

E. Keizerlinga Ziedoņa upuris. Rīgas Latv. t. 12. 3.

Fallija Selgā. Apollo t. 19. 3.

E. Treimaņa-Zvārguļa Svešinieki. Jelgavā 3. 4.

J. Kļaviņa (Asmas Janča) Velna skuķis. II Rīgas Riteņbrauc. b-ā 3. 4.

Fallija Laura. Rīgas Latv. t. 16. 4.

E. Vulfa Rožainās dienas. R. Tautmīlis-Bērziņš II Rīgas Riteņbrauc. b-ā 16. 4.

V. Gētes Egmonts. Rīgas Latv. t. 19. 4.

J. Pētersona Seklā, pelēkā ikdienība. Pleskavā 22. 4.

A. Čechova Ivanovs. Jelgavā 23. 4. — Vēlāk: Apollo t. 2. 7. 1906., Rīgas Latv. t. 7. 11. 1912.

Fallija Arnolds Nolle. Apollo t. 7. 5.

M. Gorkija Saules bērni. Rīgas Latv. t. 7. 5. — Vēlāk: Jelgavā 5. 11. 1906.

M. Privkas-Velēnas Uz vecām drupām. Apollo t. 22. 5.

R. Tautmīļa-Bērziņa Lauku ziedos. Apollo t. 23. 6.

J. Čirikova Ebreji. Apollo t. 30. 7.

E. Vulfa Dēls no svešuma (pēc A. Upīša). Apollo t. 6. 8.

E. Vulfa Rītos, kad sapņi dziest. II Rīgas Riteņbrauc. b-ā 3. 9.

G. Ge Sods. Apollo t. 10. 9.

H. Zudermaņa Akmens starp akmeņiem. Rīgas Latv. t. 24. 9.

S. Pšibiševska Laime. V. Vēveris Liepājā 24. 9.

E. Vulfa Tea Moreni (Zelta lakstīgala). V. Vēveris Liepājā 24. 9.

M. Dreiera Ziemas sapnis. Apollo t. 1. 10.

S. Naidjonova Avdotjas dzīve. Rīgas Latv. t. 1. 10.

K. Millekera (komp.) Nabaga Jonatans. Rīgas Latv. t. 18. 10.

M. Dreiera Ar septiņpadsmit gadiem. Rīgas Latv. t. 1. 11.

P. Potera Trilbija. Apollo t. 5. 11.

P. Rozegera Tiesā (Tiesas diena). Rīgas Latv. t. 15. 11.

S. Pšibiševska Sniegs. Liepājā 19. 11.

J. Jaunsudrabiņa Traģedija. V. Vēveris «Uļejā» 2. 12.

V. Ļaudona (R. Tautmīļa-Bērziņa) Meža māte. Autora vad. «Uļejā» 26. 12.

1907.

A. Čechova Tēvocis Vaņa. Apollo t. 14. 1. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 11. 3. 1907., Jaunais Rīgas t. 13. 12. 1908., LAPR Kulturas nama dramas ansamblis 18. 10. 1953., L. Paegles v. n. dramas t. 15. 5. 1954.

G. Hauptmaņa Elga. Rīgas Latv. t. 28. 1. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 9. 3. 1908., Apollo t. 24. 5. 1908., Liepājas Tautas t. 18. 10. 1909., Jaunais Rīgas t. 17. 1. 1910., Rīgas Latv. t. 30. 3. 1911., Ceļojošais t. 21. 9. 1922., Liepājas Jaunais t. 13. 1. 1933., Tautas t. Rīgā 11. 4. 1934., Dailes t. 24. 9. 1942.

Vlbda (V. Bergmaņa) Negaisa stāsts. Liepājā 28. 1.

Fr. Mierkalna Līdzsvarā. T. Banga «Uļejā» 3. 2.

E. Krišjānes Zvejnieku cilts. «Uļejā» 25. 2.

A. Brigaderes Pazaudētais šņudaugs. Rīgas Latv. t. 3. 3.

J. Polonska Meža burvība. Jonatana b. Rīgā 10. 3.

J. Jaunsudrabiņa Pirmais sniegs. Apollo t. 18. 3.

M. Gorkija Barbari. Rīgas Latv. t. 25. 3. — Vēlāk: Liepājas Muz. dramat. t. 2. 1. 1947., Akad. dramas t. 9. 3. 1951.

A. Fitgera Ragana. Rīgas Latv. t. 11. 4.

R. Tautmīļa-Bērziņa Sieks zelta naudas. Apollo t. 22. 4.

H. Ibsena Spoki. Apollo t. 4. 8. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 4. 11. 1907. un

11. 2. 1915., Rīgas Latv. t. 15. 4. 1908., Jaunais Rīgas t. 10. 9. 1908., Jelgavas Latv. t. 18. 9. 1910., Latv. dramat. kursi 25. 3. 1914., Latv. vasaras t. Pēterpilī 5. 6. 1916., Maskavas Latv. t. 14. 1. 1917., Valkas Strādn. t. «Liesma» 13. 2. 1918., Liepājas Jaunais t. 28. 3. 1920., Daugavpils t. 1929., L. Paegles v. n. dramas t. 22. 3. 1955.

H. Bāra Meistars. Apollo t. 18. 8.
F. Bonna Šerloks Holmss (pēc Konana Doila). Cerības b. Rīgā 18. 8.
O. Blumentala Niobe. Apollo t. 1. 9.
A. Šniclera Varizeji. Apollo t. 15. 9.
S. Pšibiševska Savienošanās. Liepājas Dziedāš. b. 22. 9.
G. Hauptmaņa Hannele. Rīgas Latv. t. 26. 9.
V. Riškova Lielmāte. Cerības b. Rīgā 29. 9.
O. Dimova Kains. Apollo t. 30. 9.
F. Gerstekera Meža zaglis. Liepājas Latv. t. 30. 9.
A. Alunāna Brīvnieks Olimpā. «Uļejā» 21. 10. (K. Brīvnieka jubilejā).
A. Suvorina Jautājums. Rīgas Latv. t. 11. 11.
A. Lorcinga (komp.) Cars un namdaris. Rīgas Latv. t. 18. 11.
A. Brigaderes Caukstenes. Liepājas Labdar. b. 1. 12.
A. Gimmertala Ašenbachi. Rīgas Latv. t. 2. 12.
S. Langes Klusās istabas. T. Lejas-Krūmiņš «Zieme|blāzmā» 9. 12.
L. Andrejeva Cilvēka dzīve. Apollo t. 16. 12.
A. Čechova Ķiršu dārzs. Rīgas Latv. t. 16. 12. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 11. 2. 1911., Akad. dramas t. 31. 10. 1953.
S. Naidjonova Pazudušais dēls. Liepājas Latv. t. 25. 12.

1908.

J. Karpova Ienaidnieki. Liepājas Latv. t. 13. 1.
P. Ernsta Nāve. T. Lejas-Krūmiņš «Zieme|blāzmā» 20. 1.
J. Čirikova Jaunā dzīve (Ivans Mironičs). Jelgavā 3. 2.
Fr. Grillparcera Sapnis — dzīve. Rīgas Latv. t. 13. 2.
O. Dimova Klausies, Izrael! Liepājas Latv. t. 17. 2.
A. Brigaderes Atkalredzēšanās. B-ā «Kokle» Rīgā 23. 2.
J. Rozentala-Krūmiņa Lauvas dūša. Rīgas Latv. t. 6. 3.
J. Akuratera Imantas augšāmcelšanās. Maskavā 8. 3.
Fr. Zupē (komp.) Bokačo. Rīgas Latv. t. 6. 4.
H. Ibsena Būvmeistars Solness. Liepājas Latv. t. 15. 4. — Vēlāk: Apollo t. 25. 5. 1908., Rīgas Latv. t. 14. 1. 1909., Latv. pagaidu nacionalais t. 9. 8. 1918.
G. Vīda Tā pati vecā mīlestība. Rīgas Latv. t. 20. 4.
A. Čechova Kaija. Apollo t. 11. 5. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 9. 9. 1909., Liepājas Latv. t. 20. 4. 1910., Rīgas Latv. t. 28. 9. 1911., Liepājas Dramas t. 25. 6. 1954.
R. Tautmiļa-Bērziņa Cīņā un nāvē (pēc J. Kraševska). Apollo t. 18. 5.
V. Protopopova Grimušie. Apollo t. 14. 6.
J. Čirikova Atklātības draugi. Apollo t. 13. 7.
G. Hauptmaņa Vientuļi cilvēki. V. Vēveris Majoros 27. 7. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 19. 10. 1908., Liepājas Latv. t. 27. 1. 1910., Mazais t. Rīgā 1913., Nacionalais t. 22. 5. 1922.
Fr. Vedekinda Pavasara atmošanās. Apollo t. 10. 8.
F. Sologuba Nāves uzvara. Apollo t. 16. 8.
V. Meiera-Ferstera Vecheidelberga. Apollo t. 31. 8.
L. Tomas Dzelzceļš. Jaunais Rīgas t. 24. 9.
S. Rafaloviča Ledus iet. Jaunais Rīgas t. 1. 10.
G. Engela Ostā. T. Lejas-Krūmiņš Rīgā 11. 10.
I. Turgeņeva Žēlastības maize. Liepājas Tautas t. 12. 10. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 2. 11. 1908.

A. Kuprina Klauns. Liepājas Tautas t. 12. 10.
J. Jaunsudrabiņa Viena diena. Liepājas Tautas t. 2. 11.
H. Tovotes Velti glābta. Rīgas Latv. t. 12. 11.
G. Hauptmaņa Pirms saules lēkta. Jaunais Rīgas t. 7. 12. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 30. 8. 1909., Jelgavas Latv. t. 26. 9. 1910., biedr. «Liepa» Liepājā 9. 9. 1912.
A. Strindberga Tēvs. Jaunais Rīgas t. 10. 12.
R. Blaumaņa Sestdienas vakars. Rīgas Latv. t. 21. 12. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 20. 1. 1910., Maskavas Latv. t. 2. 1. 1916., Rīgas Latv. t. 14. 11. 1917., Latv. pagaidu nacionalais t. 16. 8. 1918., Maskavā 6. 3. 1921., Ceļojošais t. 1922., Nacionalais t. 4. 9. 1933., Latvju dramas ansamblis 29. 1. 1937.
R. Blaumaņa Pamāte. Rīgas Latv. t. 21. 12.
K. Gernera Sniegbaltīte. Rīgas Latv. t. 25. 12.
K. Mačernieka Ģiedra. Cerības b. Rīgā 25. 12.
K. Hamsuna Saules rietā. Rīgas Latv. t. 27. 12.

1909.

G. Vīda 2×2=5. Liepājas Latv. t. 18. 1.
H. Ibsena Rosmersholma. Liepājas Latv. t. 28. 1. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 5. 12. 1909.
K. Štrāla Sāpju teika. Rīgas Latv. t. 28. 1.
L. Lenca Salna pavasarī. Rīgas Latv. t. 28. 1.
H. Ibsena Heda Gablere. Jaunais Rīgas t. 17. 2. — Vēlāk: Nacionalais t. 17. 4. 1929.
A. Upīša Homo sapiens. Jaunais Rīgas t. 19. 2.
E. Vulfa Klusuma bērni. Rīgas Latv. t. 22. 2.
S. Naidjonova Skaistule. Rīgas Latv. t. 25. 2.
H. Ibsena Meža pīle. Rīgas Latv. t. 8. 3. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 23. 3. 1908., Nacionalais t. 9. 10. 1929.
A. Brigaderes Pie latviešu miljonara. Rīgas Latv. t. 11. 3.
L. Andrejeva Mūsu mūža dienas. Jaunais Rīgas t. 15. 3.
H. Hofmaņa (komp.) Tāravas Anniņa. Rīgas Latv. t. 20. 3.
O. Ludviga Dzimtsmežkungs. Rīgas Latv. t. 31. 3.
L. Andrejeva Melnās maskas. Jaunais Rīgas t. 1. 4.
H. Heijermansa Visu dvēseļu diena. Jaunais Rīgas t. 19. 4.
L. Fuldas Talismans. Rīgas Latv. t. 26. 4.
A. Upīša Pārcilvēki. Jaunais Rīgas t. 2. 5.
V. Riškova Kroņa dzīvoklis. Jaunais Rīgas t. 6. 6.
A. Strindberga Pelikans. Jaunais Rīgas t. 27. 6.
J. Pētersona Sastingušās dvēseles. Jaunais Rīgas t. 2. 9.
Vlbda (V. Bergmaņa) Kalna gaiss. Rīgas Latv. t. 5. 9.
H. Ibsena Mazais Eijolfs. Liepājas Latv. t. 9. 9. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 21. 9. 1912.
L. Tomas Morale. Jaunais Rīgas t. 16. 9.
L. Fuldas Vientiesis. Rīgas Latv. t. 23. 9.
M. Privkas-Velēnas Dora. Rīgas Latv. t. 30. 9.
F. Langmaņa Bartels Turazers. Jaunais Rīgas t. 30. 9.
J. Čirikova Pēc slavas. Rīgas Latv. t. 28. 10.
J. Čirikova Dabas valdnieks. Liepājas Tautas t. 8. 11.
K. Tetmaiera Sfinkss. Jaunais Rīgas t. 14. 11.
A. Brigaderes Zvanīgs zvārgulītis. Pārdaugavas sab-ā Rīgā 14. 11.
H. Heijermansa Ķēžu locekļi. Liepājas Tautas t. 20. 11.
E. Zolā «L'Assomoir» dramat. Jaunais Rīgas t. (Kauslis) un Rīgas Latv. t. (Pie lielās dūres) 22. 11.

G. Hauptmaņa Fūrmanis Henšelis. Jaunais Rīgas t. 29. 11. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 6. 1. 1910., Liepājas Jaunais t. 10. 12. 1919.
V. Sardū Fernande. Rīgas Latv. t. 2. 12.
J. Akuratera Lāča bērni. Rīgas Latv. t. 16. 12.
R. Tautmiļa-Bērziņa Pazudis karaļa dēls. Liepājas Latv. t. 20. 12.
J. Raiņa Zelta zirgs. Jaunais Rīgas t. 26. 12. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 26. 12. 1910., Liepājas Latv. t. 9. 3. 1912., «Ziemeļblāzmā» 15. 9. 1913., Jaunais Pēterpils Latv. t. 27. 12. 1915., Rīgas Latv. t. 1. 1. 1916., Rēveles Latv. t. 18. 12. 1916., Latv. pagaidu nacionalais t. 14. 12. 1918., Maskavas Latv. strādn. t. 6. 4. 1919., Nacionalais t. 6. 12. 1919., Liepājas Jaunais t. 27. 4. 1921. un 25. 12. 1927., Jelgavas Latv. t. 25. 12. 1922. un 27. 12. 1935., Daugavpils t. 18. 11. 1923., Valmieras t. 1924./1925., Torņakalna t. 6. 12. 1925., Strādnieku t. Rīgā 25. 12. 1927., Dailes t. 26. 12. 1931., Latvju dramas ansamblis 2. 5. 1939., Dailes t. 31. 12 1940., Jelgavas t. 28. 1. 1944., Akad. dramas t. 16. 4. 1948.
A. Fingerta Ugrjumova sieva. Liepājas Latv. t. 27. 12.
A. Upiša Ragana. Jaunais Rīgas t. 31. 12.

1910.

K. Hamsuna Pie valstības vārtiem. Liepājā 9. 1.
K. Millekera (komp.) Pārgalvīgais students. Rīgas Latv. t. 13. 1.
H. Heijermansa Geto. Rīgas Latv. t. 27. 1.
R. Blaumaņa Genoveva. Liepājas Latv. t. 7. 2.
V. Krestovska Pēterburgas dzīves dūksnājā. Jaunais Rīgas t. 17. 2.
L. Andrejeva Anfisa. Jaunais Rīgas t. 26. 2.
O. Mirbo Epidemija. Biedr. «Lira» Rīgā 28. 2.
J. Štrausa (komp.) Čigānu barons. Rīgas Latv. t. 19. 3.
R. Brako Nāves spriedums (Pjetro Karuzo). T. Lejas-Krūmiņš «Uļejā» 28. 3.
E. Vicherta Niderbronas fabrika. Rīgas Latv. t. 28. 3.
J. Bergstrema Dzīvības balss (Karena Bornemane). Jaunais Rīgas t. 31. 3.
P. Lindava Divas dvēseles. Rīgas Latv. t. 31. 3.
Fr. Rozentala Sirdsapziņa. Rīgas Latv. t. 23. 4.
B. Bjernsona Kad jaunais vīns zied. Jaunais Rīgas t. 30. 4.
J. Jaunsudrabiņa Sapnis saulītē. Jonatana b. Rīgā 9. 5.
B. Bjernsona Laboremus. Jaunais Rīgas t. 7. 8.
Fr. Šillera Fiesko sazvērestība Dženovā. Jaunais Rīgas t. 22. 8. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 4. 9. 1910., Dailes t. 27. 9. 1923. un 27. 4. 1944., Jelgavas t. 16. 4. 1943.
Fr. Šentana un G. Kadelburga Zelta zivis. Rīgas Latv. t. 25. 8.
H. Ibsena Ziemeļu varoņi (Helgelandes varoņi). Jaunais Rīgas t. 1. 9. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 22. 9. 1910. un 1. 11. 1914., Liepājas Tautas t. 26. 9. 1910., Charkovas Latv. strādn. t. 20. 9. 1917., Rīgas Latv. t. 17. 10. 1917., Jelgavas Latv. t. 18. 11. 1924., Valmieras t. 20. 9. 1925., Nacionalais t. 1. 10. 1937.
L. Tolstoja Izglītības augļi. Jaunais Rīgas t. 22. 9. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 12. 12. 1910., Liepājas Latv. t. 14. 12. 1914., b. «Dzimtene» Pēterpilī 24. 1. 1916., Charkovas Latv. strādn. t. 21. 10. 1917., Liepājas Jaunais t. 23. 3. 1919.
J. Vainovska Lielais vinnests. Rīgā 3. 10.
H. Bāra Koncerts. Jaunais Rīgas t. 6. 10.
E. Skriba Glāze ūdens. Rīgas Latv. t. 6. 10. — Vēlāk: Nacionalais t. 20. 10. 1926., Liepājas Pils. drama un opera 30. 12. 1937., Dailes t. 6. 10. 1950., Valmieras Dramas t. 13. 10. 1950.
A. Ostrovska Mežs. Liepājas Tautas t. 10. 10. — Vēlāk: Tautas t. Rīgā 18. 10. 1933., Nacionalais t. 25. 3. 1936., Liepājas Pils. drama un opera 24. 9. 1936., Liepājas Dramas t. 30. 1. 1946., Akad. dramas t. 17. 3. 1953., Valmieras Dramas t. 8. 4. 1953.

Rīksteskoka Viena vasara Ķirķos. Rīgas Latv. t. 30. 10.
M. Lengjela Taifuns. Jaunais Rīgas t. 31. 10.
M. Dreiera Streladorfas mācītāja meita. Rīgas Latv. t. 3. 11.
K. Goldoni Divu kungu sulainis (Divu kungu kalps). Pavasara b. Rīgā 6. 11. — Vēlāk: Jelgavā 31. 12. 1911., Liepājas Jaunais t. 3. 12. 1924., Jelgavas Latv. t. 23. 3. 1926., Liepājas Dramas t. 24. 6. 1947., Valmieras Dramas t. 8. 12. 1949.
O. Dimova Ņu. Jaunais Rīgas t. 7. 11.
H. Zudermaņa Tālā princese. Jaunais Rīgas t. 7. 11.
N. Gogoļa Trumpnieki. Torņakalna palīdz. b. 14. 11.
S. Juškeviča Laulības komedija. Jaunais Rīgas t. 14. 11.
O. Blumentala un G. Kadelburga Laulības vergi. Jaunais Rīgas t. 21. 11.
A. Lorcinga (komp.) Dabas balss. Rīgas Latv. t. 24. 11.
L. Andrejeva Gaudeamus. Liepājas Jaunais t. 27. 11.
A. Sumbatova Nodevība. Rīgas Latv. t. 4. 12.
A. Čechova Trīs māsas. Jaunais Rīgas t. 5. 12. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 30. 1. 1918., Dailes t. 9. 6. 1951.
V. Riškova Demokrati. Pavasara b. Rīgā 11. 12.
R. Hertviga Zeltmatīte. Rīgas Latv. t. 22. 12.
O. Blumentala un G. Kadelburga Lielpilsētas gaiss. Mazais t. Rīgā 26. 12., Liepājas Jaunais t. 26. 12.
H. Zudermaņa Rozes. Rīgas Latv. t. 29. 12.

1911.

A. Dimā Kīns. Liepājas Jaunais t. 16. 1.
J. Raiņa Uguns un nakts. Jaunais Rīgas t. 26. 1. — Vēlāk: Dailes t. 23. 4. 1921., Jelgavas Latv. t. 18. 11. 1928., Daugavpils t. 17. 11. 1932., Dailes t. 24. 1. 1947.
E. Getkes un A. Engela Šķīstīšanas ugunīs. Rīgas Latv. t. 26. 1.
H. Ibsena Jūras meita (Jūras radiniece). R. Tautmīlis-Bērziņš «Uļejā» 6. 2.
A. Dzelzkalna Sētā un gaitā. Liepājas Latv. t. 20. 2.
B. Šova Mr. Sartoriusa nami. Jaunais Rīgas t. 6. 3.
A. Čechova Precības. Apollo t. 6. 3.
Kaudzīšu Mērnieku laiki (dramat.). Jaunais Rīgas t. 11. 3. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 30. 3. 1911., Ventspils Latv. skatuves b. 10. 6. 1912., Jaunais Pēterpils Latv. t. 25. 10. 1915., Maskavas Latv. t. 13. 5. 1917., «Komedija» 25. 12. 1917., Latv. pagaidu nacionalais t. 30. 11. 1918., Liepājas Jaunais t. 18. 9. 1920., 7. 9. 1928. un 31. 1. 1936., Nacionalais t. 15. 3. 1922. un 14. 5. 1927., Jelgavas Latv. t. 20. 10. 1922., Dailes t. 2. 10. 1924., 6. 4. 1929. un 20. 3. 1942., Pārdaugavas t. 14. 2. 1932., Ziemeļlatvijas t. 2. 4. 1938., Daugavpils t. 1938., Akad. dramas t. 28. 12. 1950., Liepājas Dramas t. 26. 5. 1951.
G. Engela Trakulīgais barons. Rīgas Latv. t. 23. 3.
J. Akuratera Ķēniņa meita. Biedr. «Liesma» Rīgā 11. 4.
E. Raupacha Lielmanis. Mazais t. «Uļejā» 11. 4.
N. Žukovskas Bērni. Liepājas Latv. t. 16. 4.
A. Bisona Nezināmā. Liepājas Latv. t. 17. 4.
E. Vulfa Pielūdzēji. Latv. izglītības b. Rīgā 24. 4.
F. Molnara Velns. Liepājas Latv. t. 1. 5.
H. Bergera Grēku plūdi (Plūdi). Jaunais Rīgas t. 4. 8.
A. Upīša Balss un atbalss. Jaunais Rīgas t. 19. 8. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 24. 8. 1911., Mazais t. Rīgā 25. 9. 1911., Ventspils Latv. skatuves b-s t. 5. 2. 1912., Jaunais Pēterpils Latv. t. 23. 1. 1916., Rēveles Latv. t. 7. 2. 1916., Maskavas Latv. t. 13. 11. 1916., Pad. Latvijas Strādn. t. 14. 3. 1919., Rīgas Arodb-u centralbiroja klubs 10. 4. 1924., Ļeņingradā 17. 4. 1926., Pārdaugavas t. 26. 1. 1930., Akad. dramas t. 4. 9. 1954.

A. Ostrovska Trakā nauda. Rīgas Latv. t. 24. 8. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 25. 11. 1912., Liepājas Muz. dramat. t. 25. 5. 1948.
A. Saulieša Pret ziemeļiem. Biedr. «Liesma» Rīgā 27. 8.
K. Tartufari Dzīves lietuvēns (Mamons). Jaunais Rīgas t. 4. 9.
G. Hauptmaņa Žurkas. Rīgas Latv. t. 8. 9.
Dž. Golsvortija Sudraba maks. Jaunais Rīgas t. 11. 9.
I. Potapenko Blēdis (Žuļiks). Jaunais Rīgas t. 18. 9.
G. Engela Pār ūdeņiem. Jaunais Rīgas t. 2. 10.
E. Zeltmata Mainītās lomās. Rīgas Latv. t. 5. 10.
R. Hercoga Tradicijas. Liepājas Latv. t. 9. 10.
Ļ. Tolstoja Dzīvais mironis. Rīgas Latv. t. 26. 10. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 28. 10. 1911., Liepājas Latv. t. 18. 12. 1911., Torņakalna Latv. palīdz. b-s t. 2. 11. 1914., Rīgas Latv. t. 24. 1. 1916., Rēveles Latv. t. 13. 11. 1916., Jaunais Pēterpils Latv. t. 1917., Liepājas Jaunais t. 18. 12. 1921., Akad. dramas t. 31. 12. 1952.
Ļ. Tolstoja Anna Kareņina (dramat.). Rīgas Latv. t. 11. 11. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 16. 2. 1914., Liepājas Jaunais t. 20. 11. 1931., Jelgavas Latv. t. 1. 4. 1933., Dailes t. 18. 1. 1949.
S. Langes Simsons un Delila. Jaunais Rīgas t. 13. 11.
M. Krecera Leo Laso. Rīgas Latv. t. 18. 11.
V. Riškova Gluži vienkārši. Jaunais Rīgas t. 26. 11.
O. Mirbo Veikals paliek veikals. Jaunais Rīgas t. 27. 11.
J. Jaunsudrabiņa Ansis Auns. «Zemeļblāzmā» 4. 12.
E. Zeltmata Sagaidīts. Latv. dramat. kursi Rīgā 6. 12.
A. Alunāna Draudzes bazars. Rīgas Latv. t. 7. 12.
Fr. Hebeļa Judīte. Jaunais Rīgas t. 7. 12. — Vēlāk: Nacionalais t. 2. 9. 1925.
R. Tautmīļa-Bērziņa Pie pilsētas vārtiem. Mazais t. Rīgā 26. 12.
V. Millera Meža meita. Mazais t. Rīgā 31. 12.

1912.

K. Šenhera Zemes spēks. Jaunais Rīgas t. 6. 1.
A. Dimā Kameliju dāma. Rīgas Latv. t. 11. 1.
H. Heijermansa Septītais bauslis. Jaunais Rīgas t. 29. 1.
G. Zapoļskas Panna Mališevska (Metrese). Liepājas Latv. t. 2. 2.
L. Tomas Latiņas dzimšanas diena. Rīgas Latv. t. 19. 2.
Ž. Porto-Riša Iemīlējusies. Rīgas Latv. t. 24. 2.
G. Hauptmaņa Miera svētki. Biedr. «Liepa» Liepājā 4. 3.
E. Vulfa Izabella. Rīgas Latv. t. 7. 3.
V. Jevdokimova Neapraktie. Jaunais Rīgas t. 9. 3.
A. Strindberga Biedri. Liepājas Latv. t. 11. 3.
A. Ostrovska Bez vainas vainīgie. Liepājas Latv. t. 26. 3. — Vēlāk: Tērbatas Latv. dramat. trupa 13. 2. 1918., Liepājas Jaunais t. 19. 11. 1919., Jelgavas Latv. t. 14. 4. 1925. un 24. 3. 1939., E. Feldmaņa studija 1931., Daugavpils t. 27. 3. 1941., Dailes t. 25. 2. 1950., Jelgavas Dramas t. 3. 3. 1950.
J. Raiņa Indulis un Arija. Jaunais Rīgas t. 3. 4. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 23. 3. 1915., Jaunais Pēterpils Latv. t. 20. 3. 1916., Dailes t. 19. 11. 1920. un 17. 12. 1930., Liepājas Jaunais t. 18. 11. 1923., Daugavpils t. 1924., Cēsu t. 30. 8. 1925., Jelgavas Latv. t. 18. 11. 1925., Latgales t. 24. 4. 1938., Nacionalais t. 10. 9. 1938., Dailes t. 5. 7. 1950.
G. Mopasana un Ž. Normana Modelis. Liepājas Latv. t. 8. 4.
A. Čechova Jubileja. Rīgas Latv. t. 11. 4.
A. Brigaderes Princese Gundega un karalis Brusubārda. Rīgas Latv. t. 12. 4. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 2. 10. 1916., Liepājas Jaunais t. 13. 12. 1922., Dailes t. 31. 8. 1923., un 11. 2. 1933., Jelgavas Latv. b-s t. 28. 3. 1924., Latgales t. 31. 8. 1935., Rīgas Mazais t. 3. 10. 1935., Nacionalais t. 12. 9. 1939., Jaunatnes t. 17. 5. 1947.

V. Gētes Brālis un māsa. Biedr. «Apziņa» Jaunajā Rīgas t-ī 14. 4. — Vēlāk: Intimais t. 16. 1. 1924.
P. Roberta (R. Pelšes) Lāsts. Biedr. «Lira» Rīgā 21. 4.
A. Čechova Bildinājums. Biedr. «Liesma» Rīga 28. 4.
V. Sardū un E. Moro M-me Sans-Gêne (Nekautrīgā madama, Drošā kundze). Rīgas Latv. t. 29. 4.
A. Šniclera Komedija. Mazais Rīgas t. 15. 5.
R. Kneizeļa Precēšanās ķīmija. «Zieme|blāzmā» 24. 6.
G. Hauptmaņa Gabriela Šillinga bēgšana. Rīgas Latv. t. 5. 9.
Z. Mozentala Saulgrieži. Liepājas Latv. t. 9. 9.
J. Linduļa Dižūdru Māle. Jaunais Rīgas t. 16. 9. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 30. 12. 1912., Jaunais Pēterpils Latv. t. 6. 2. 1916., Maskavas Latv. t. 5. 3. 1916., Charkovā 23. 7. 1916., Rīgas Latv. t. 25. 9. 1916., Maskavā 29. 1. 1922.
E. Paijerona Garlaicīgā sabiedrība. Rīgas Latv. t. 28. 9.
C. Hanzena Kā ministri krīt. Rīgas Latv. t. 5. 10.
Ļ. Tolstoja No viņa visa nelaime. Biedr. «Auseklis» Jaunajā Rīgas t-ī 6. 10.
K. Tartufari Cilvēces elks. T. Lejas-Krūmiņš Apollo t-ī 6. 10.
J. Čirikova Meža noslēpumi. Jaunais Rīgas t. 7. 10.
E. Rozenova Ogļraktuvēs (Pakrēšļa ļaudis). Jaunais Rīgas t. 21. 10. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 26. 3. 1914., Jaunais Pēterpils Latv. t. 10. 10. 1915., Maskavas Latv. t. 28. 1. 1[illegible]., Charkovā 12. 3. 1917., Valkas Strādn. t. «Liesma» 26. 1. 1918., Liepājā O. Mucenieces vad. 7. 12. 1918., Tautas t. Rīgā 31. 1. 1919., Valmieras Strādn. t. 8. 2. 1919., Valkas apriņķa Strādn. t. 18. 5. 1919., Liepājas Jaunais t. 23. 10. 1919., Pēterpilī 8. 2. 1920., Maskavā 14. 5. 1921., Tautas augstskolas studija Rīgā 8. 12. 1923., Valmieras t. 1924./1925., Jelgavas Latv. t. 29. 3. 1925., Maskavā 11. 9. 1926., Pārdaugavas t. 2. 12. 1928.
J. Kvapilas Brīvie padebeši. Rīgas Latv. t. 26. 10.
K. Šenhera Tēlu griezēji. Rīgas Latv. t. 26. 10.
O. Hartlebena Audzināšana laulībai. Pavasara b. Rīgā 17. 11.
G. Kadelburga un R. Presbera Tumšais traips. Rīgas Latv. t. 18. 11.
J. Pētersona Cēlie mērķi. «Dadzis» Rīgā 1. 12.
L. Šteina un O. Valtera Mūsu dēli. K. Brīvnieks Rīgas Latv. b-ā 2. 12.
T. Lejas-Krūmiņa (pēc K. Reilinga) Miķeļa Pīlupa manta. Rīgā 2. 12.
K. Goldoni Viesnīcniece. Rīgas Latv. t. 7. 12. — Vēlāk: «Komedija» 30. 3. 1917., Latv. strēlnieku pulku aktieru pulciņš R. Veica vad. Valmierā 21. 5. 1917., Rīgas Latv. t. 17. 4. 1918., Jelgavas Latv. b-s t. 27. 3. 1921., Liepājas Jaunais t. 19. 10. 1921., Valmieras t. 1923./1924., Dailes t. 28. 2. 1924. un 2. 4. 1943., Jelgavas Latv. t. 27. 12. 1925. un 6. 5. 1938., Torņakalna Tautas t. 3. 10. 1926., Ceļojošais t. 1931., Liepājas Pils. t. 21. 11. 1941., Akad. dramas t. 4. 4. 1953.
N. Čechova Sniega karaliene. Liepājas Latv. t. 9. 12.
S. Mamontova Tēvijas kara ainas (1812. gads). Rīgas Latv. t. 19. 12.
E. Hermaņa (K. Freinberga) Uz burvja valsti. Jaunais Rīgas t. 26. 12.
A. Upīša Amacones. Jaunais Rīgas t. 31. 12.
L. Andrejeva Skaistās sabinietes. Jaunais Rīgas t. 31. 12.

1913.

Ļ. Tolstoja Katjuša Maslova (rom. «Augšāmcelšanās» dramat.). Rīgas Latv. t. 12. 1. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 11. 1. 1915., Liepājas Jaunais t. 14. 9. 1928.
P. Codera Skrandu mācītājs. Jaunais Rīgas t. 20. 1.
A. Ostrovska un N. Solovjova Belugina precības. Rīgas Latv. t. 26. 1. — Vēlāk: Liepājas Latv. t. 1. 3. 1915., Pēterpils Latv. t. 18. 9. 1916.,

Liepājas Jaunais t. 7. 12. 1921., Jelgavas Latv. b-s t. 8. 12. 1923., Nacionalais t. 26. 11. 1928., Daugavpils t. 1932., Liepājas t. 27. 10. 1940., Dailes t. 24. 5. 1941., Valmieras Dramas t. 28. 6. 1946., Jelgavas Dramas t. 12. 6. 1948.

L. Tomas Magdalena. Jaunais Rīgas t. 27. 1.

H. Kleista Homburgas princis. Rīgas Latv. t. 30. 1.

N. Čerešņeva Privats uzņēmums. Jaunais Rīgas t. 8. 2.

G. Dregeli Labi uzšūta fraka. Rīgas Latv. t. 13. 2.

B. Šova Sievietes vara (Kapteiņa Brasbaunda atgriešanās). Rīgas Latv. t. 8. 3.

J. Akuratera Kaupo. Rīgas Latv. t. 27. 3.

E Vulfa Faustiņš. Rīgas Latv. t. 30. 3.

A. Averčenko Satikšanās guļamistabā, «Rotas» t. 30. 3.

A. Averčenko Bez atslēgas. «Rotas» t. 30. 3.

J. Karpova Brīvā dzīve. Rīgas Latv. t. 3. 4.

A. Saulieša Jēkabs Saltups. Rīgas Latv. t. 19. 4.

Aspazijas Sokrats un bakchante. Jaunais Rīgas t. 20. 4.

Aspazijas Laime. Jaunais Rīgas t. 20. 4.

H. Heijermansa Jaunā saule. Liepājas Latv. t. 27. 4.

Špannuta-Bodenšteta Ziedonī. Rīgas Latv. t. 8. 5.

J. Tribsvasera Meistara kungs. Biedr. «Druva» Rīgā 6. 6.

J. Sigurjonsona Kalnu Ejvins un ...ā sieva. Jaunais Rīgas t. 15. 8.

P. Oļeņina-Volgara Dvēsele, miesa un drēbes. Liepājas Latv. t. 24. 8.

H. Heijermansa Lielais lidojums. Rīgas Latv. t. 1. 9.

V. Riškova Šķīdonis. Jaunais Rīgas t. 8. 9.

A. Ostrovska un N. Solovjova Draiskule. Rīgas Latv. t. 8. 9. — Vēlāk: Rīgas Latv. t. 25. 9. 1918., Liepājas Jaunais t. 17. 3. 1920.

G. Heiberga Mīlestības traģedija. Mazais t. Rīgā 28. 9.

J. Raiņa Pūt, vējiņi! Pēterpils Latv. labdar. b. 6. 10. — Vēlāk: Jaunais Rīgas t. 31. 1. 1914., Liepājas Latv. t. 8. 4. 1914., Jaunais Pēterpils Latv. t. 4. 10. 1915., Rīgas Latv. t. 4. 10. 1915. un 11. 11. 1917., Maskavas Latv. t. 5. 12. 1915., Charkovas Latv. t. 3. 6. 1917., Latv. pagaidu nacionalais t. 23. 4. 1918., Tautas t. Rīgā 7. 2. 1919., Liepājas Jaunais t. 21. 1. 1920. un 18. 11. 1925., Pēterpils Latv. dramat. studija 15. 2. 1920., Nacionalais t. 28. 4. 1920. un 1. 9. 1936., Jelgavas Latv. b-s t. 15. 10. 1921., Jelgavas Latv. t. 20. 9. 1924. un 3. 9. 1932., Torņakalna t. 12. 10. 1924., Maskavā 12. 4. 1925., Torņakalna Tautas t. 30. 10. 1927., Dailes t. 18. 10. 1929., Liepājas Tautas t. 24. 3. 1932., Maskavā 15. 12. 1932., Rīgas Mazais t. 28. 10. 1934., Zemgallatvijas t. 18. 11. 1935., Daugavpils t. 1. 3. 1936., Smoļenskā 1936., Liepājas Pils. drama un opera 27. 1. 1937. un 25. 9. 1942., Dailes t. Mazais ansamblis 26. 12. 1938., Rīgas Dramat. t. 22. 10. 1942., Valmieras Dramas t. 7. 11. 1944. un 4. 9. 1948., Dailes t. 30. 9. 1945. un 17. 9. 1953., Liepājas Muzikali dramat. t. 17. 12. 1947.

H. Ečegaraja Svēts vai ārprātīgs? Rīgas Latv. t. 9. 10.

E. Vulfa Tapiņa atgriešana. Rīgas Latv. t. 23. 10.

J. Gordina Bārenīte Hasja. Rīgas Latv. t. 25. 10.

R. Presbera Mīlestības dieviete. Liepājas Latv. t. 10. 11.

K. Eberharda Skrīveri. Jaunais Rīgas t. 13. 11.

A. Zandberga Kokvilnas karalis. Rīgas Latv. t. 15. 11.

B. Nušiča Starp nesasniedzamiem krastiem. Rīgas Latv. t. 27. 11.

A. Vildgansa Pie izmeklēšanas tiesneša. Jaunais Rīgas t. 28. 11.

L. Andrejeva Kaina zīme (Tev nebūs nokaut). Jaunais Rīgas t. 4. 12.

Fr. Beierleina Sievietes. Liepājas Latv. t. 8. 12.

A. Ostrovska Velna krogā (Dzīvā vietā). Liepājas Latv. t. 22. 12.

Rutku Tēva Atraitnes jaunkundze. Rīgas Latv. b. 31. 12.

J. Pētersona Redaktors Podiņš. Jaunais Rīgas t. 31. 12.

1914.

J. Pētersona Nelaimīgais automobilis. Jaunais Rīgas t. 4. 1.
M. Arcibaševa Greizsirdība. Jaunais Rīgas t. 15. 1.
Dž. Golsvortija Sods (Tiesa). Jaunais Rīgas t. 26. 2.
G. Ge Mākslas brīvība. Liepājas Latv. t. 7. 3.
A. Kicberga Vilkatis. Rīgas Latv. t. 21. 3.
A. Brigaderes Raudupiete. Rīgas Latv. t. 28. 3.
Fr. Podnieka (komp.) Indulis. Rīgas Latv. t. 20. 4.
E. Vulfa Greizsirdība. Rīgas Latv. t. 26. 4.
E. Verharna Filips II. Jaunais Rīgas t. 7. 5.
P. Codera Slogs. Jaunais Rīgas t. 11. 5.
Stoikina Inteliģenti. Jaunais Rīgas t. 31. 8.
R. Valtera Tornī. Jaunais Rīgas t. 21. 9.
V. Šekspira Antonijs un Kleopatra. Rīgas Latv. t. 24. 9.
L. Andrejeva Profesors Storicins. Jaunais Rīgas t. 5. 10.
V. Tunošenska Guberņas Kleopatra. Jaunais Rīgas t. 15. 10.
Visvalža (J. Lejnieka) Bērzgaliešos. Jaunais Rīgas t. 29. 10.
G. Mopasana M-lle Fifi. Rīgas Latv. t. 29. 10.
A. Kicberga Viesulī. Jaunais Rīgas t. 9. 11.
Fr. Arnolda un E. Bacha Spāniešu muša. Rīgas Latv. t. 12. 11.
L. Andrejeva Karalis, likums un brīvība. Jaunais Rīgas t. 15. 11.
I. Surgučeva Tirdzniecības nams. Liepājas Latv. t. 16. 11.
B. Šova Sātana apustulis. Jaunais Rīgas t. 4. 12. — Vēlāk: Torņakalna Latv. palīdz. b-s t. 2. 5. 1915., Jaunais Pēterpils Latv. t. un Rēveles Latv. t. 6. 1. 1916., Maskavas Latv. strādnieku t. 12. 10. 1918., Valmieras Strādn. t. 9. 3. 1919., Liepājas Jaunais t. 4. 10. 1922., Strādnieku t. Rīgā 26. 9. 1926., Nacionalais t. 5. 10. 1927.
M. Daļska un P. Korsakova Kulturalie zvēri (Vācijas negods). Rīgas Latv. t. 10. 12.
H. Ibsena Brands. Jaunais Rīgas t. 12. 12. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 8. 3. 1935.
H. Senkeviča Quo vadis? (dramat.). Rīgas Latv. t. 17. 12.
D. Defo Robinsons Krūziņš (dramat.). Rīgas Latv. t. 26. 12.
J. Akuratera Kurzemē. Liepājas Latv. t. 26. 12.
Fr. Bārdas Nu ardievu, Vidzemīte. Biedr. «Kompass» Rīgā 26. 12.
A. Upīša Nanniņa. Jaunais Rīgas t. 31. 12.
J. Vainovska Mūsu teļos — mūsu nākotne. Jaunais Rīgas t. 31. 12.

1915.

V. Zenkeviča Pirms uzvaras. Rīgas Latv. t. 11. 1.
L. Rižovas Patiesības avots. Jaunais Rīgas t. 29. 1.
V. Riškova Karjeras sākums. Jaunais Rīgas t. 12. 2.
A. Sumbatova Karš un mīlestība. Rīgas Latv. t. 18. 2.
H. Ibsena Svētki Solhaugā. Jaunais Rīgas t. 19. 2. — Vēlāk: Ceļojošais t. 2. 9. 1923.
F. Faļkovska Dzīves būvētāji. Jaunais Rīgas t. 12. 3.
E. Harta Ners Tantris. Jaunais Rīgas t. 26. 3.
E. Vulfa Pasaka par nāvi. Jaunais Rīgas t. 28. 3.
J. Rozentala-Krūmiņa Zelta meža ziedi. Rīgas Latv. t. 1. 4.
H. Ibsena Jaunatnes savienība. Jaunais Rīgas t. 2. 4. — Vēlāk: Nacionalais t. 20. 4. 1934.
Ž. Moljera Dons Žuans. Liepājas Latv. t. 5. 4. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 25. 1. 1922., Jelgavas Latv. b-s t. 6. 10. 1922., Nacionalais t. 18. 1. 1929.
L. Paegles Dievi un cilvēki. Rīgas Latv. t. 8. 4. — Vēlāk: Strādn. klubs «3. Internacionale» Liepājā 15. 3. 1919., Jelgavas Dramas t. 7. 11. 1940.
E. Rozenova Nelaimīgais runcis. Jaunais Rīgas t. 16. 4.

A. Saulieša Pašam sava saimniecība. Rīgas Latv. t. 18. 4.
E. Rostana Ērglēns. Rīgas Latv. t. 26. 4.
H. Ibsena Kad mēs, mirušie, mostamies. Jaunais Rīgas t. 30. 4.
J. Jaunsudrabiņa Dzīvas un nedzīvas puķes. Jaunais Rīgas t. 12. 5.
Ž. Renara Sarkangalvītis. Jaunais Rīgas t. 12. 5.
E. Vulfa Romas degšana jeb Lielais vinnests. Jaunais Rīgas t. 30. 5.
M. Glasa Potašs un Perlamutrs. Jaunais Rīgas t. 4. 7.
V. Riškova Cūskulēns. Vērmanes dārza t. Rīgā 7. 11.
A. Gulbja Kaspars un Biruta. Jaunais Pēterpils Latv. t. 13. 12.

1916.

J. Pētersona Idealā sabiedrība. Jaunais Pēterpils Latv. t. 31. 1.
Dementjeva Bezprāta naktis. Biedr. «Dzimtene» Pēterpilī 20. 3.
E. Vulfa Sensacija. «Komedija» 30. 9. — Vēlāk: Jaunais Pēterpils Latv. t. 4. 12. 1916., Liepājas Jaunais t. 16. 5. 1921. un 22. 2. 1940., Nacionalais t. 19. 10. 1921. un 8. 11. 1931., Valmieras t. 18. 5. 1924., Jelgavas Latv. t. 27. 9. 1924., Ceļojošais t. 1925., Rīgas Mazais t. 27. 11. 1935., Zemnieku dramas t. 1936., Jelgavas t. 15. 4. 1944., Rīgas Dramat. t. 26. 4. 1944.
M. Maijo Mans luteklītis. «Komedija» 15. 10.
J. Jēpa-Baldzēna Dzīves sērdieņi. Jaunais Pēterpils Latv. t. 27. 11.
L. Paļmska Sirdsāķīši. «Komedija» 29. 10.
E. Vulfa Meklētāji. Jaunais Pēterpils Latv. t. 11. 12.
A. Averčenko Četri. Jaunais Pēterpils Latv. t. 26. 12.
L. Paegles Laikmijos. Maskavas Latv. t. 31. 12.
A. Averčenko Industrijas bruņinieks. «Komedija» 31. 12
A. Averčenko Cilvēks aiz širmjiem. «Komedija» 31. 12.
A. Averčenko Sievietes liktenis. «Komedija» 31. 12.

1917.

A. Averčenko Skaistā sieviete. «Komedija» 14. 1.
A. Averčenko Vizite. «Komedija» 14. 1.
A. Averčenko Klusā ārprātība. «Komedija» 14. 1.
L. Andrejeva Tas, kuru pliķē. «Komedija» 2. 2.
J. Jaunsudrabiņa Latvieši. Baku 11. 2.
A. Kosorotova Mīlestības sapnis. «Komedija» 22. 2.
J. Raiņa Ģirts Vilks. Jaunais Pēterpils Latv. t. 19. 3. — Vēlāk: Maskavas Latv. t. 16. 4. 1917., «Komedija» 17. 4. 1917., Pad. Latvijas Strādn. t. 1. 3. 1919., Valmieras Strādn. t. 8. 3. 1919., Valkas apriņķa Strādn. t. 22. 4. 1919., Pēterpils Latv. dramat. studija 7. 3. 1920., Raiņa klubs Rīgā 9. 12. 1922., Rīgas Arodb-bu centralbiroja klubs 26. 12. 1922., Tautas augstskolas studija Liepājā 3. 11. 1923., Jelgavas Latv. t. 22. 11. 1925., Akad. dramas t. 14. 12. 1944.
L. Kampfa Revolucijas priekšvakarā (Priekšvakarā). «Komedija» 25. 3.
A. Fitgera Caur dieva žēlastību. Rīgas Latv. t. 4. 4.
A. Upīša Viens un daudzie. Maskavas Latv. t. 4. 4. — Vēlāk: Charkovā 1. 7. 1917., Rīgā 28. 7. 1917., Maskavas Latv. strādn. t. 8. 9. 1918., Pad. Latvijas Strādn. t. 9. 3. 1919., Liepājas Jaunais t. 2. 5. 1920., Jelgavas Latv. t. 8. 1. 1922., Maskavā 17. 2. 1924., Tautas augstskolas studija Rīgā 14. 3. 1925., Torņakalna Tautas t. 27. 3. 1927., Smoļenskā 2. 5. 1930., Maskavā 27. 3. 1937.
V. Jevdokimova Grēka bērni. «Komedija» 15. 4.
Dž. Golsvortija Cīņa. Maskavas Latv. t. 15. 4.
A. Upīša Saule un tvaiks. Maskavas Latv. t. 29. 4. — Vēlāk: Pad. Latvijas Strādn. t. 11. 4. 1919.
K. Šenhera Ticība un dzimtene. Rīgas Latv. t. 30. 4.

V. Protopopova Melnie kraukļi. «Komedija» 6. 5.
G. Zapoļskas Streika laikā. 5. Latv. strēln. pulks Rīgā 6. 5.
E. Zeltmata Smags gaiss. Valmieras Viesīgā b. 7. 5.
J. Karpova Rīta blāzma. Jaunais Pēterpils Latv. t. 11. 5.
A. Austriņa Cienīgtēva rīta stunda. «Komedija» 13. 5.
Rutku Tēva Brīvais pilsonis. 3. Latv. strēln. pulks Rīgā 16. 7.
E. Verharna Ausma. 3. Latv. strēln. pulks Rīgā 2. 8. — Vēlāk: Jaunais Pēterpils Latv. t. 15. 10. 1917., Maskavas Latv. strādn. t. 25. 12. 1917., Valmieras Padomes t. 29. 3. 1919., Strādnieku t. Rīgā 29. 9. 1928.
Miļukovas Par brīvības un mīlestības ziedokli. 2. Latv. strēln. pulks Rīgā 17. 8.
M. delle Gracies Katastrofa (Ogļrači). Jaunais Pēterpils Latv. t. 27. 8.
G. Hauptmaņa Audēji. Maskavas Latv. strādn. t. 3. 9. — Vēlāk: Rīgas Arodb-bu centralbiroja klubs 15. 12. 1923., Raiņa kluba Jelgavas nod. 28. 1. 1927., Dailes t. 8. 4. 1933.
L. Paegles Par brīvību (Augšāmcelšanās). Jaunais Pēterpils Latv. t. 24. 9. — Vēlāk: Maskavas Latv. strādn. t. 26. 11. 1917., Charkovas Latv. strādn. t. 17. 3. 1918., Pad. Latvijas Strādn. t. 23. 2. 1919.
S. Belajas Bezdarbnieki. Maskavas Latv. strādn. t. 15. 10.
I. Dondareva Provokators. «Komedija» Valkā 10. 11.
O. Mirbo Žans Ruls (Slikti gani). Jaunais Pēterpils Latv. t. 12. 11.
H. Heijermansa Amnestija (Apžēlotais). «Komedija» Valkā 17. 11.
D. Aizmaņa Ērkšķu krūms. Jaunais Pēterpils Latv. t. 3. 12.
B. Bjernsona Pāri mūsu spēkiem II. Jaunais Pēterpils Latv. t. 10. 12.
Čudrakas Vazantazena. Rīgas Latv. t. 14. 12.
A. Strindberga Rotaļa ar uguni. Jaunais Pēterpils Latv. t. 17. 12.

1918.

(Sākot ar 1918. gadu, datumi pēc jaunā kalendara.)

J. Linduļa Darbs un maize. Valkas Strādn. t. «Liesma» 19. 1.
I. Frapanes Zirneklis. Jaunais Pēterpils Latv. t. 27. 1.
Dž. Verdi (komp.) Traviata. Rīgas Latv. t. 31. 1.
M. Materlinka Māsa Beatrise. Rīgas Latv. t. 19. 2.
A. Brigaderes Mazā māja. Rīgas Latv. t. 9. 3.
Fr. Lehara (komp.) Jautrā atraitne. Rīgas Latv. t. 15. 3.
E. Vulfa Svešās krāsas. Rīgas Latv. t. 18. 3.
E. Vulfa Līnis murdā. Rīgas Latv. t. 18. 3.
E. Vulfa Svētki Skangalē. Jaunais Pēterpils Latv. t. 31. 3. — Vēlāk: Latv. pagaidu nacionalais t. 16. 10. 1918., Nacionalais t. 17. 1. 1920. un 8. 4. 1935., Liepājas Jaunais t. 20. 3. 1920. un 27. 3. 1936., Jelgavas Latv. b-s t. 28. 10. 1923., Torņakalna t. 8. 11. 1925., Dailes t. 12. 1. 1929. un 21. 5. 1943., Rīgas Mazais t. 25. 11. 1934., Daugavpils t. 20. 10. 1935., Latgales t. 30. 11. 1935., Zemnieku dramas t. 3. 10. 1936., Jelgavas Latv. t. 14. 1. 1939.
J. Pētersona Divējādas mērauklas. Rīgas Latv. b. 2. 4.
E. Vulfa Grūts uzdevums. Rīgas Latv. b. 2. 4.
S. Juškeviča Karalis. Maskavas Latv. strādn. t. 14. 4.
J. Bergstrema Lingors un Ko. Maskavas Latv. strādn. t. 6. 5.
J. Linduļa Laimes bērni. Jaunais Pēterpils Latv. t. 12. 5.
J. Čirikova Zemnieki. Maskavas Latv. strādn. t. 26. 5.
E. Vulfa Pusseptiņos jeb Nelaimes gadījums Nopūtu alejā. Rīgas Latv. t. 16. 6.
M. Gorkija Ienaidnieki. Maskavas Latv. Strādn. t. 1. 9. — Vēlāk: Pēterpils Latv. strādn. t. 1918., Valkas apriņķa strādn. t. 30. 3. 1919., Valmieras Strādn. t. 1. 5. 1919., Pad. Latvijas Strādn. t. 2. 5. 1919., Liepājas Jaunais t. 13. 5. 1920., Tautas augstskolas studija Rīgā 14. 2. 1926., Maskavā 18. 5. 1934.
K. Šenhera Velns sievietē. Rīgas Latv. t. 18. 9.

J. Čirikova Kočerginu nams. Maskavas Latv. strādn. t. 28. 9.
J. Vinničenko Meli. Latv. pagaidu nacionalais t. Valkā 28. 9.
A. Averčenko Līdzība. Rīgas Latv. b. 29. 9.
O. Vailda Salome. Rīgas Latv. t. 2. 10. — Vēlāk: Dailes t. 27. 12. 1920.
B. Šova Pigmalions. Rīgas Latv. t. 23. 11. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 13. 9. 1922., Nacionalais t. 17. 3. 1924., Jelgavas Latv. t. 19. 2. 1937., Dailes t. 8. 6. 1939., Liepājas Pils. drama un opera 31. 8. 1939., Daugavpils t. 19. 5. 1940., Dailes t. 3. 3. 1951.
A. Lunačarska Karaļa bārddzinis (Vara). Pēterpils Latv. strādn. t. 15. 12.
R. Blaumaņa Pēc pirmā mītiņa. Rīgas Latv. b. 26. 12. — Vēlāk: Valkā 8. 1. 1919., Strādn. klubs «Zvaigzne» Jelgavā 2. 3. 1919., Maskavā 1. 1. 1922., Jelgavas Latv. t. 16. 5. 1925. un 31. 12. 1931., Torņakalna Tautas t. 31. 12. 1926., Nacionalais t. 11. 12. 1930., Liepājas Tautas t. 3. 3. 1932., Rīgas Mazais t. 27. 10. 1934.
B. Šova Kā viņš piekrāpa viņas vīru. II Rīgas Riteņbrauc. b-ā 31. 12.

1919.

M. Betchera Pirmie viļņi. Pad. Latvijas Strādn. t. 28. 3.
L. Andrejeva Mīļi tēli. Tautas t. Rīgā 30. 3.
J. Jēpa-Baldzēna Līčupe. Liepājā 30. 3.
K. Freinberga Tumsā un salā. Pad. Latvijas Strādn. t. 18. 4.
A. Lunačarska Brālība. Pad. Latvijas Strādn. t. 1. 5.
I. Surgučeva Rudens vijoles. Tautas t. Rīgā 8. 6.
S. Poļakova Dzīves maldi. Jelgavas Latv. b. 12. 7.
T. Bangas Dažādi ceļi. Autore 2. Rīgas pils. t-ī 25. 9.
J. Vainovska Svētdienas un mīlestības darbi Vērdiņos. Rīgā 9. 10.
E. Prečanga Sētmājeles ļaudis. Liepājas Jaunais t. 15. 10.
H. Billerta Zem lāsta. Liepājas Jaunais t. 22. 10.
A. Nagi Ministru prezidents. Liepājas Jaunais t. 5. 11.
J. Raiņa Daugava. Sarkanais krusts 2. Rīgas pils. t-ī 18. 11. — Vēlāk: Nacionalais t. 18. 11. 1923., Liepājas Jaunais t. 18. 11. 1926., Strādnieku t. Rīgā 17. 11. 1928.
N. Šķļara Bums un Spolīte. Liepājas Jaunais t. 30. 11.
M. Gorkija Katordznieki (Vecis). Liepājas Jaunais t. 17. 12.
B. Bjernsona Pāri mūsu spēkiem I. Nacionalais t. 19. 12.
E. Vulfa Miris un tomēr dzīvs. Rīgas Latv. b. 27. 12.
A. Averčenko Lieldienas Jaungadā. Rīgas Latv. b. 31. 12.

1920.

J. Akuratera Viesturs. Nacionalais t. 25. 2.
B. Šova Kandida. Nacionalais t. 12. 3.
J. Lisenko-Koniča Dzīvie miroņi (Sieva no viņpasaules). Rīgā 17. 4.
H. Manna Legro kundze. Nacionalais t. 15. 5.
A. Brigaderes Ilga. Liepājas Jaunais t. 29. 8. — Vēlāk: Nacionalais t. 10. 11. 1920., Jelgavas Latv. t. 23. 8. 1924., Ceļojošais t. 1931.
O. Vailda Cik svarīgi būt nopietnam. Nacionalais t. 21. 9.
T. Bangas Tēvs. Autore Rīgā 26. 9.
R. Dēmeļa Cilvēku draugi. Nacionalais t. 29. 9.
E. Vulfa Meli. Nacionalais t. 13. 10.
G. Meirinka un A. Roda-Rodas Pulkstenis. Liepājas Jaunais t. 3. 11.
J. Raiņa Jāzeps un viņa brāļi. Nacionalais t. 17. 11. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 28. 8. 1926., «Ziemeļblāzmā» 20. 10. 1929., Daugavpils t. 31. 8. 1930., Jelgavas Latv. t. 18. 11. 1930., Ziemeļlatvijas t. 9. 2. 1933., Dailes t. 26. 10. 1933., Latgales t. 1939.
N. Borga Rekviems. T. Lejas-Krūmiņa vad. Rīgā 28. 11.

P. Kalderona Salameas tiesnesis. Dailes t. 3. 12. — Vēlāk: Jelgavas t. 4. 12. 1941.
Š. Lerberga Pans. Nacionalais t. 3. 12. — Vēlāk: Maskavā 7. 1. 1923.
J. Sederberga Mīlestība. T. Lejas-Krūmiņa vad. Rīgā 9. 12.
J. Kvapilas Pasaka par princesi Pienenīti. Dailes t. 22. 12.
J. Akuratera Šis un tas itnekas. Nacionalais t. 23. 12.

1921.

A. Vildgansa Nabadzība. Nacionalais t. 12. 1.
Aspazijas Atriebēja. Dailes t. 21. 1.
Klitijas Sulamite. Nacionalais t. 26. 1.
T. Bangas Dievu lakats. Dailes t-ī 27. 1.
T. Bangas Tie, kas nedalās uz divi. Dailes t-ī 27. 1.
J. Vinničenko Bezdibens. Liepājas Jaunais t. 26. 2.
R. Lotara Karalis Arlekins. Aktieru arodsav. Nacionalajā t-ī 5. 3.
E. Šeldona Romans. Dailes t. 11. 3.
B. Šova Šokolades zaldātiņš. Liepājas Jaunais t. 12. 3.
H. Ibsena Troņa tīkotāji. Nacionalais t. 23. 3.
A. Upīša Salauzta sirds. Dailes t-ī 30. 4.
J. Pētersona Tā pati vecā greizsirdība. Dailes t-ī 30. 4.
J. Raiņa Krauklītis. Nacionalais t. 6. 5. — Vēlāk: «Ziemeļblāzmā» 25. 9. 1921., Liepājas Jaunais t. 5. 11. 1921., Kuldīgas t. 6. 1. 1924., Liepājas Tautas t. 7. 1. 1934., Jelgavas Latv. t. 15. 9. 1934., Dailes t. 24. 9. 1937., Daugavpils t. 10. 12. 1938., Jaunatnes t. 5. 5. 1945.
A. Jerviluomas Ziemeļnieki. Nacionalais t. 27. 5.
L. Paegles Gadsimtu sejas. Kulturas svētkos Rīgā 5. 6. — Vēlāk: Liepājas Metalstrādn. arodb. 23. 5. 1926.
G. Mopasana Ostā. Maskavā 21. 7.
G. Hauptmaņa Michaels Kramers. Liepājas Jaunais t. 7. 9.
H. Ibsena Pers Gints. Dailes t. 15. 9. — Vēlāk: Latvju dramas ansamblis 28. 5. 1937., Dailes t. 4. 3. 1939.
A. Kicberga Elks. Nacionalais t. 16. 9.
A. Vildgansa Mīlestība. Liepājas Jaunais t. 5. 10.
E. Morselli Glauks. Nacionalais t. 5. 10.
E. Sinklera Mežonis. Dailes t. 4. 11.
J. Raiņa Spēlēju, dancoju. Nacionalais t. 23. 11. — Vēlāk: Dailes t. 9. 9. 1926., Latvju dramas ansamblis 7. 5. 1936., Jelgavas Latv. t. 18. 11. 1936.
M. Materlinka Zilais putns. Dailes t. 23. 12. — Vēlāk: Nacionalais t. 21. 12. 1933.
H. Hofmanstala Klaudio. Liepājas Jaunais t. 31. 12.
J. Linduļa Slava kritušiem. Padomju Krievijā.

1922.

Ž. Moljera Tartifs. Nacionalais t. 15. 1. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 31. 8. 1927., Daugavpils t. 26. 12. 1940., Rīgas Dramat. t. 9. 11. 1943., Liepājas Pils. operas un dramas t. 6. 4. 1944., Akad. dramas t. 20. 3. 1946.
Ž. Moljera Skapena nedarbi. Nacionalais t. 18. 1. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 1. 4. 1922., Valmieras t. 1923./1924., Limbažu t. 26. 12. 1928., Saldus t. 25. 12. 1930., Jelgavas t. 11. 1. 1942., Jelgavas Dramas t. 1. 5. 1947.
A. Brigaderes Ausmā. Jelgavas Latv. b-s t. 21. 1.
S. Poļakova Liesmu gredzens. Liepājas Jaunais t. 1. 2.
A. Brigaderes Maija un Paija. Liepājas Jaunais t. 15. 2. — Vēlāk: Nacio-

nalais t. 15. 11. 1922. un 21. 12. 1932., Jelgavas Latv. b-s t. 25. 12. 1923., Daugavpils t. 18. 11. 1930. un 1939., Latvju dramas ansamblis 1. 2. 1940., Dailes t. 30. 10. 1941., Liepājas Pils. operas un dramas t. 20. 2. 1942., Jelgavas t. 19. 12. 1942., Jaunatnes t. 19. 2. 1949.

V. Sardū Grafs de Rizors. Nacionalais t. 15. 2.

A. Saulieša Līgo. Liepājas Jaunais t. 1. 3.

Ž. Moljera Žoržs Dandens. Dailes t. 8. 3. — Vēlāk: Liepājas Dramas t. 16. 2. 1952.

A. Strindberga Miroņu deja. Liepājas Jaunais t. 22. 3.

N. Jevreinova Dzīve-arlekinade. Dailes t. 30. 3.

V. Šekspira Vindzoras jautrās sievas (Jautrās vindzorietes). Nacionalais t. 19. 4. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 6. 12. 1935., Nacionalais t. 29. 10. 1936., Akad. dramas t. 12. 6. 1947.

E. Vulfa Ea. Jelgavas Latv. b-s t. 30. 4.

O. Vailda Padovas hercogiene. Nacionalais t. 10. 5.

N. Jevreinova Kas dzīvē galvenais. Liepājas Jaunais t. 13. 5.

N. Berini Zaimotājs. Nacionalais t. 17. 5.

K. Čapeka Cilvēces bojā eja. Dailes t. 18. 5.

A. Deglava Vienpadsmitā stundā. Nacionalais t. 30. 5.

V. Hazenklevera Viņpasaulē. Liepājas Jaunais t. 1. 6.

L. Paegles Iela. Tautas augstskola Rīgā 10. 6. — Vēlāk: Maskavā 12. 4. 1924., Rīgas Arodb-u centralbiroja klubs 20. 2. 1927., Ļeņingradā 21. 4. 1928., Jelgavas Strādn. t. 1. 5. 1932.

K. Šenhera Bērnu traģedija. Liepājas Jaunais t. 30. 8.

H. Benaventes Dzīves ačgārnības (Interešu spēle). Liepājas Jaunais t. 6. 9.

Sofokla Ķēniņš Edips. Nacionalais t. 14. 9.

K. Šternheima Kandidats. Nacionalais t. 20. 9.

E. Prūsas (Grietiņas) Gaisa dārzi. Nacionalais t. 4. 10.

A. Miržē Bohema (dramat. T. Barjers). Dailes t. 12. 10.

Žemkaļņa Blinda (Pasaules līdzinātājs). Nacionalais t. 18. 10.

E. Brandesa Pagātne. Zieme|nieku studija Rīgā 26. 10.

Ž. Moljera Ārsts pret paša gribu. Liepājas Tautas namā 29. 10. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 13. 4. 1925., Ļeņingradā 1935., Jelgavas Dramas t. 31. 5. 1941., Valmieras Dramas t. 15. 4. 1950.

G. Hauptmaņa Šluks un Jaus. Liepājas Jaunais t. 2. 11. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 17. 4. 1927.

K. Meinharda un R. Bernauera Kapelmeistara Kreislera brīnišķie piedzīvojumi (E. T. Hofmaņa darbu dramat.). Dailes t. 2. 11.

E. Zolā Tereze Rakena. Ceļojošais t. Jelgavā 7. 11.

V. Igo Nožēlojamie (dramat.). Dailes t. 16. 11.

A. Ostrovska Nabadzība nav netikums. Liepājas Jaunais t. 19. 11. — Vēlāk: Jelgavas Dramas t. 28. 9. 1940., Jaunatnes t. 28. 9. 1953.

J. Akuratera Pieci vēji. Liepājas Jaunais t. 29. 11.

A. Greča Dikerpota mantinieki. Jelgavas Latv. b-s t. 2. 12.

J Akuratera Aptumšošanās. Dailes t. 7. 12.

M. Materlinka Neredzīgie. B. Skujenieces studija 11. 12.

A. Jernefelta Titus. Nacionalais t. 12. 12.

A. Upīša Peldētāja Zuzanna. Jelgavas Latv. b-s t. 16. 12. — Vēlāk: Nacionalais t. 29. 12. 1922., Liepājas Jaunais t. 24. 1. 1923. un 1. 6. 1930., Maskavā 5. 5. 1923., Ceļojošais t. 16. 9. 1923., «Zieme|blāzmā» 1. 3. 1925., Tautas komedija Rīgā 11. 4. 1929., Strādnieku t. Rīgā 29. 3. 1931., Liepājas Tautas t. 11. 10. 1931., Jelgavas Dramas t. 31. 1. 1941., Valmieras Dramas t. 4. 4. 1945., Akad. dramas t. 22. 2. 1946., Liepājas Dramas t. 29. 6. 1953.

L. Tīka Runcis zābakos. Dailes t. 25. 12.

E. Bacha Tikumīgais uzdzīvotājs. Tautas t. Rīgā 26. 12.

O. Vailda Florentiskā traģedija. Liepājas Jaunais t. 31. 12.

1923.

A. Upīša Privatīpašums. Latv. teatra b. Rīgā 15. 1. — Vēlāk: Ceļojošais t. 3. 3. 1923., Tautas augstskolas studija Rīgā 15. 12. 1923., Maskavā 21. 2. 1926. un 1935., Ļeņingradā 1935.
Dž. Džeroma Svešinieks. Liepājas Jaunais t. 17. 1.
R. Benžamena Priecīgas nejaušības. Dailes t. 14. 2.
Andrasa Ķēniņš Dāvids. Nacionalais t. 28. 2.
G. Hazeltona un Benrimo Dzeltenais ģērbs. Dailes t. 1. 3.
H. Eldgasta Agarta. Nacionalais t. 7. 3.
Dīcenšmita Svētā Jēkaba ceļojums. Dailes t. 22. 3.
J. Linduļa Kara nebūs! Ceļojošais t. Talsos 3. 4.
V. Šekspīra Liela brēka — maza vilna (Daudz trokšņa par neko). Dailes t. 19. 4. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 3. 9. 1927., Dailes t. 2. 10. 1930., Nacionalais t. 9. 4. 1937., Dailes t. 20. 4. 1946., Liepājas Dramas t. 14. 10. 1950.
V. Vinničenko Likums. Liepājas Jaunais t. 6. 5.
A. Kivi Kāzu brauciens (Ciema kurpnieki). Nacionalais t. 12. 5.
R. Brako Negatavs auglis. Jelgavas Latv. b-s t. 2. 6.
L. Laicēna Mītiņš ballē. Tautas augstskola Rīgā 10. 6.
Aspazijas Aspazija. Nacionalais t. 1. 9.
S. Garika Atzīšanās. Nacionalais t. 5. 9.
J. Kosas Ceļi un dūkstis. Nacionalais t. 26. 9.
J. Barija Brīnišķīgais Kreitons. Nacionalais t. 10. 10.
R. Tagores Pasta nams. B. Skujenieces Intimais t. 21. 10.
A. Saulieša Sirdskaite. Nacionalais t. 24. 10.
J. Sigurjonsona Zemes bērni. Ceļojošais t. 27. 10.
F. Molnara Liljoms. Nacionalais t. 31. 10.
Fr. Vedekinda Zemes gars. Dailes t. 1. 11.
L. Paegles Nāves kalējs. Tautas augstskola Rīgā 2. 12. — Vēlāk: Maskavā 1925. un 1928., b. «Apziņa» Liepājā 25. 3. 1928.
A. Upīša Laimes lācis. Nacionalais t. 5. 12. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 16. 12. 1923., Liepājas Dramas t. 20. 2. 1946., Jaunatnes t. 18. 5. 1948. un 22. 12. 1953.
K. Meinharda un R. Bernauera Kapelmeistara Kreislera stūra logs (E. T. Hofmaņa darbu dramat.). Dailes t. 6. 12.
J. Raiņa Mušu ķēniņš. Nacionalais t. 25. 12.
Fr. Kopē Kremonas vijolnieks. Liepājas Jaunais t. 31. 12.

1924.

V. Igo Lukrecija Bordža. Liepājas Jaunais t. 6. 1.
J. Jaunsudrabiņa Zvēru dīdītājas. Nacionalais t. 12. 1.
A. Brigaderes Heteras mantojums. Jelgavas Latv. b-s t. 26. 1. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 2. 3. 1924., Nacionalais t. 5. 3. 1924.
Marī de Franses Joneks (dramat.). B. Skujenieces Intimais t. 2. 2.
L. Paegles Par un pret. Rīgas Arodb-u centralbiroja klubs 10. 2. — Vēlāk: Jelgavas Raiņa klubs 1. 5. 1924., Liepājas Būvstrādn. arodb. 29. 11. 1924., Maskavā 13. 3. 1928.
Astras Uz robežas. Maskavā 16. 2.
J. Akuratera Tautas darbinieki. Ceļojošais t. Smiltenē 1. 3.
V. Šmitbonna Brauciens uz Orplidu. Liepājas Jaunais t. 23. 3.
Aristofana Lizistrate. Dailes t. 27. 3.
O. Vailda Ledijas Vindermires vēdeklis. Nacionalais t. 31. 3.
Okasens un Nikoleta (dramat.). B. Skujenieces Intimais t. 3. 4.
V. Vinničenko Melnā pantera. Liepājas Jaunais t. 6. 4.
G. Zapoļskas Vīrietis. Ceļojošais t. Talsos 6. 4.
Dž. G. Bairona Kains. Nacionalais t. 17. 4.
E. Zeltmata Arājdēls. Nacionalais t. 20. 4.

E. Eferta-Ķlusā Plinšu sieva (dramat.). Maskavā 26. 4.
A. Strindberga Tuksneša viesulī (Samums). Liepājas Jaunais t. 30. 4.
Ž. Moljera Sganarels. Liepājas Jaunais t. 30. 4.
H. Millera Ķaislība. Nacionalais t. 3. 5.
E. Tollera Eižens Hinkemanis. Maskavā 11. 5.
J. Poruka Sapnis. Liepājas Jaunais t. 11. 5.
J. Poruka Napoleona nāve. Liepājas Jaunais t. 11. 5.
E. Zeltmata Indulis. Nacionalais t. 12. 5.
T. Bernara Divas pīles (Mīlestība un politika). Dailes t. 15. 5.
L. Laicēna Alfa un Auto. Rīgas Arodb-u centralbiroja Darba svētki 20. 7.
N. Solovjova Pirmais solis darbā. Strādn. arodb. Liepājā 23. 8.
M. Servantesa Dons Ķichots (dramat. Ž. Rišpens). Dailes t. 3. 9.
A. Strindberga Reibonis. Nacionalais t. 17. 10.
K. Goldoni Pļāpīgās sievas (Sievu valodas). Dailes t. 23. 10. — Vēlāk: Dailes t. 9. 10. 1935., Latvju dramas ansamblis 27. 1. 1936., Jelgavas t. 19. 3. 1943.
J. Pētersona Prāta cilvēki. Nacionalais t. 29. 10.
L. Lunca Ārpus likuma. Nacionalais t. 12. 11.
B. Šova Cezars un Kleopatra. Dailes t. 20. 11.
R. de Flera un A. de Kaijavē Karalis. Dailes t. 11. 12.
A. Šniclera Rotaļa. E. Zeltmata dramat. kursi 14. 12.
R. Tagores Upuris. Liepājas Jaunais t. 14. 12.
H. Benaventes Pēdējais menuets. Liepājas Jaunais t. 14. 12.
Dž. Džeroma Miss Hobsa. Ceļojošais t.
Fr. de Kruasē Kad sirds sāk runāt. Jelgavas Latv. t. 26. 12.

1925.

L. Fuldas Vulkans. Liepājas Jaunais t. 11. 1.
M. Materlinka Svētā Antonija brīnums. Liepājas Jaunais t. 8. 2.
G. Bichnera Dantons. Dailes t. 19. 2.
A. Brigaderes Sievu kari ar Belcebulu. Nacionalais t. 20. 2.
E. Reija Skaistās sievietes. Nacionalais t. 3. 3.
T. Bernara Mazā kafejnīca. Dailes t. 12. 3.
Fr. Kopē Mīla un zvērests. Liepājas Jaunais t. 18. 3.
M. Magra Sins. Dailes t. 2. 4.
A. Bernšteina Zaglis. Nacionalais t. 8. 4.
E. Rostana Romantiķi. Liepājas Jaunais t. 12. 4.
B. Šova Svētā Žanna. Nacionalais t. 24. 4.
K. Šternheima Friča mīlas dēkas. Dailes t. 8. 5.
V. Šekspira Juku jukām (Kā jums tīk). Dailes t. 28. 5.
L. Fuldas Pretkandidati (Vēlēšanu drudzis). Liepājas Jaunais t. 30. 8.
A. Upīša Atraitnes vīrs. Ceļojošais t. 5. 9. — Vēlāk: Nacionalais t. 7. 10. 1925., Liepājas Jaunais t. 8. 11. 1925., Maskavā 15. 5. 1926., Brīvā tautas komedija Rīgā 25. 3. 1928., Maskavā 30. 1. 1933., Pārdaugavas t. 5. 2. 1933., Liepājas Dramas t. 24. 1. 1954.
K. Goci Princese Turandota. Liepājas Jaunais t. 13. 9. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 25. 12. 1926.
A. Saulieša Inteliģenti. Nacionalais t. 16. 9.
E. Skriba un E. Leguvē Adrienna Lekuvrere. Nacionalais t. 23. 9.
L. Paegles Uguns putns. Rīgas Arodb-u centralbiroja klubs «Uļejā» 27. 9.
S. Moma Apsolītā zeme. Liepājas Jaunais t. 3. 10.
R. Rolana Mīlas un nāves rotaļa. Liepājas Jaunais t. 11. 10. — Vēlāk: Nacionalais t. 2. 12. 1925.
L. Pirandello Sešas personas meklē autoru. Nacionalais t. 21. 10.
L. Pirandello Vīrs, zvērs un tikums. Dailes t. 22. 10.
A. Tolstoja un P. Ščegoļeva Carienes sazvērestība. Nacionalais t. 26. 10.

V. Šekspira Maldu komedija. Nacionalais t. 11. 11.
Aspazijas Boass un Rute. Nacionalais t. 18. 11. — Vēlāk: Valmieras t. 19. 9. 1926., Saldus t. 22. 9. 1929.
K. Ābeles Ligatura. Dailes t. 20. 11.
K. Goldoni Ziņkārīgās siņoras. Dailes t. 3. 12.
A. Strindberga Līgava ar kroni. Nacionalais t. 9. 12.
V. Šekspira Par velti mīlēts (Veltas pūles mīlā). Dailes t. 18. 12.
M. Tvena Princis un ubaga zēns. Nacionalais t. 25. 12.
L. Paegles Zemes sāls. Grāmatrūpn. arodsavienība Rīgā 26. 12. — Vēlāk: Jelgavā 31. 1. 1926., Ļeņingradā 7. 3. 1926., Maskavā 5. 6. 1926., Charkovā 9. 4. 1927., Liepājā 18. 2. 1928.
L. Fuldas Diplomatiskais solis. Liepājas Jaunais t. 31. 12.

1926.

J. Pētersona Diplomati. Nacionalais t. 9. 1.
A. Brigaderes Lielais loms. Nacionalais t. 20. 1.
V. Igo Ernani (Kastiliešu gods). Dailes t. 21. 1. — Vēlāk: Dailes t. 24. 4. 1937., Jelgavas Latv. t. 28. 10. 1938.
Ž. Romena Doktors Knoks. Nacionalais t. 25. 1.
J. O'Nila Anna Kristi. Liepājas Jaunais t. 31. 1.
E. Fabra Zelta karaļi. Dailes t. 4. 2.
J. Jaunsudrabiņa Jo pliks, jo traks. Ceļojošais t.
E. Labiša Salmu cepure. Jelgavas Latv. t. 14. 2.
G. Kaizera Grafienes Lavaletas ziedojums. Nacionalais t. 18. 2.
P. Frondē Tuksneša dēls (Divas dvēseles). Jelgavas Latv. t. 27. 2.
A. Gulbja Erika Jonase. Nacionalais t. 6. 3.
A. Strindberga Nāves deja, 1. daļa. T. Lejas-Krūmiņš Nacionalajā t-ī 11. 3.
A. Upīša Mirabo. Dailes t. 11. 3.
A. Kicberga Nolādētās mājas. Ceļojošais t.
A. Deglava Rīga (dramat.). Dailes t. 25. 3. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 30. 4. 1926., Dailes t. 15. 2. 1936.
Č. Dikensa Circenītis aizkrāsnē (dramat.). Biedr. «Apziņa» Rīgā 5. 4.
G. Kadelburga Četru tēvu dēls. Jelgavas Latv. t. 6. 4.
Ž. Rasina Fedra. Nacionalais t. 9. 4.
A. de Misē Mariannas untumi. Nacionalais t. 9. 4.
A. Dodē Sapfo. Dailes t. 10. 4.
Ž. Kurtelina Greizais spogulis. Dailes t. 22. 4.
Eschila Agamemnons. Kr. Linde Rīgas 4. vidusskolā 24. 4.
R. de Flera un A. de Kaijavē Iekarotā laime (Vecmāmuļa). Nacionalais t. 29. 4.
G. Zapoļskas Traģiskie muļķi. Nacionalais t. 17. 5.
K. Goldoni Melis. Nacionalais t. 19. 5. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 10. 2. 1939., Liepājas Pils. operas un dramas t. 4. 6. 1943.
A. Dimā Grafs Monte Kristo (dramat.). Dailes t. 21. 5.
V. Šekspira Vētra. Nacionalais t. 1. 9.
R. de Flera un A. de Kaijavē Sieviešu mīlulis (Buridana ēzelis). Liepājas Jaunais t. 10. 9.
M. Lengjela Nakts serenade. Nacionalais t. 15. 9.
P. Bomaršē Seviļas bārddzinis. Jelgavas Latv. t. 19. 9.
A. Saulieša Nepilnīgais. Nacionalais t. 29. 9.
R. Seridena Siržu divkauja. Dailes t. 30. 9.
Dž. E. Flekera Hasans. Dailes t. 14. 10.
A. Brigaderes Dievišķā seja. Nacionalais t. 3. 11.
L. Ganghofera un M. Brozinera Cigāniete Zanda. Liepājas Jaunais t. 5. 11.
Ž. Moljera Pilsonis muižniekos. Dailes t. 13. 11.
O. Vailda Idealais vīrs. Nacionalais t. 17. 11.
Ļ. Urvancova Vera Mirceva. Nacionalais t. 25. 11.

J. Linduļa Gaigalu dzimta (Vecais Gaigals). Nacionalais t. 27. 11.
B. Šova Varrena kundzes veikals. Torņakalna t. 5. 12.
A. Upīša Kaijas lidojums. Nacionalais t. 8. 12. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 14. 1. 1927., Ceļojošais t. 1927., Ļeņingradā 14. 10. 1930., «Zieme|blāzmā» 17. 4. 1933., Tautas t. Rīgā 27. 9. 1933.
F. Dostojevska Idiots (dramat.). Liepājas Jaunais t. 13. 12.
G. Kaizera Gāze. Strādnieku t. Rīgā 19. 12.

1927.

J. Akuratera Apvienosimies. Nacionalais t. 12. 1.
V. Šekspira Gals labs — viss labs. Dailes t. 20. 1.
L. Laicēna Ķēniņa kanclers. Kurzemes arodb-u centralb. Liepājā 23. 1.
G. Ge Trilbi. Liepājas Jaunais t. 4. 2.
A. Šniclera Zaļais papagailis. Tautas augstskolas dramat. studija 6. 2.
S. Vēna Uz nezināmo ostu. Dailes t. 10. 2.
D. Nikodemi Pusaudzis. Liepājas Jaunais t. 18. 2.
A. Brigaderes Lolitas brīnumputns. Nacionalais t. 19. 2. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 26. 12. 1931., Liepājas Jaunais t. 21. 12. 1934.
P. Gavo uń Giljemo Salmu sievas. Dailes t. 24. 2.
A. de Lorda un P. Šena Mans mācītājs pie bagātiem. Nacionalais t. 5. 3.
A. Gulbja Avanturiste. Nacionalais t. un Liepājas Jaunais t. 11. 3.
A. Upīša Lapas viesulī. Tautas augstskolas dramat. studija 12. 3. — Vēlāk: Maskavā 22. 5. 1927., Strādnieku t. Rīgā 11. 12. 1927.
Aspazijas Torņa cēlējs. Dailes t. 12. 3. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 27. 8. 1927., Saldus t. 2. 6. 1929., Zieme|latvijas t. 5. 10. 1930., Jelgavas Latv. t. 18. 11. 1931.
A. Upīša Cēloņi un sekas: Dailes t. 24. 3.
P. Gavo Mazā šokoladniece (Šokolades princese). Liepājas Jaunais t. 25. 3.
G. Hauptmaņa Doroteja Angermane. Nacionalais t. 26. 3.
T. Bernara Idealā ķēkša. Dailes t. 13. 4.
A. Delakura un A. Henekena Trīs roza domino. Jelgavas Latv. t. 18. 4.
J. Akuratera Sidraba birze. Jelgavas klasiskajā ģimnazijā 28. 4.
Lope de Vegas Fuente Ovechuna. Nacionalais t. 6. 5.
Sofokla Antigone. Kr. Linde ar Zeltmata dramat. kursu audzēkņiem Rīgā 15. 5.
M. Paņjola un P. Nivuā Slavas tirgotāji. Strādnieku t. Rīgā 15. 5.
R. Bernauera un R. Esterreichera Ēdenes dārzs. Dailes t. 19. 5.
J. Akuratera Tautas saucēji. Liepājas Jaunais t. 5. 6.
G. Kadelburga un R. Skovroneka Jātnieku drudzis. Dailes t. 9. 6.
J. Raiņa Mīla stiprāka par nāvi. Dailes t. 3. 9. — Vēlāk: «Zieme|blāzmā» 25. 9. 1927., Kuldīgas t. 23. 10. 1927., Jelgavas Latv. t. 18. 11. 1927., Liepājas Jaunais t. 25. 8. 1928., Cēsu t. 16. 9. 1928., Saldus t. 7. 9. 1930., Zemnieku dramas t. 1935., Daugavpils t. 6. 9. 1936., Rīgas Mazais t. 20. 2. 1937., Dailes t. 30. 1. 1942., L. Paegles v. n. dramas t. 5. 6. 1954.
L. Kamoleti Aiz klostera mūriem (Māsa Tereze). Liepājas Jaunais t. 9. 9.
J. Janševska Precību viesulis. Nacionalais t. 14. 9.
P. Bertona un Š. Simona Zazā. Nacionalais t. 24. 9.
F. Molnara Sarkanās dzirnavas. Dailes t. 8. 10.
E. Zālites Bīstamais vecums. Nacionalais t. 18. 10.
A. d'Enerī un Kormona Divas bārenes (Māsas Žeraras). Liepājas Jaunais t. 21. 10.
E. Vollesa Kurš ir vilkatis? Nacionalais t. 26. 10.
G. Vernona un G. Ouena Misters Vu. Dailes t. 27. 10.
A. de Misē Veneciešu nakts. Nacionalais t. 12. 11.
F. Molnara Spēle pilī. Nacionalais t. 19. 11.
A. Tolstoja Zilie brīnumi. Strādnieku t. Rīgā 19. 11.
Ž. Devala Ak, šīs mīlas mokas (Septembra roze). Dailes t. 26. 11.

V. Hazenklevera Slepkavība. Liepājas Jaunais t. 2. 12.
A. Strindberga Sapņu spēle. Dailes t. 3. 12.
B. Lavreņeva Lūzums. Maskavā 4. 12. — Vēlāk: Liepājas Dramas t. 28. 9. 1940., Daugavpils t. 28. 9. 1940., Ceļošais t. 1940., Valsts dramas t. 10. 1. 1941., Jelgavas Dramas t. 6. 11. 1947.
A. Upīša Vesela miesa. Nacionalais t. 10. 12.
E. Sinklera Uzbrukums naktī. Strādnieku t. Rīgā 11. 12.
Fr. Vedekinda Muzika. Dailes t. 15. 12.
L. Paegles Runga, iz maisa! Jelgavas Latv. t. 25. 12. — Vēlāk: Dailes t. 21. 4. 1930., Jelgavas Dramas t. 28. 3. 1941., Valmieras Dramas t. 28. 2. 1948.

1928.

L. Fuldas Ēzeļa ēna. Nacionalais t. 11. 1.
J. Pētersona Sieviete ar sešiem prātiem. Nacionalais t. 18. 1.
B. Džonsona Volpone (Lielais Venecijas blēdis). Jelgavas Latv. t. 21. 1. — Vēlāk: Dailes t. 19. 4. 1928.
Fr. Arnolda un E. Bacha Traks numurs. Dailes t. 25. 1.
S. Žantijona Maja. Dailes t. 11. 2.
J. Raiņa Iļja Muromietis. Nacionalais t. 15. 2.
A. Tolstoja un P. Ščegoļeva Azefs. Strādnieku t. Rīgā 18. 2.
L. Pirandello Indriķis IV. Liepājas Jaunais t. 22. 2.
S. Moma Atjautīgā sieviete (Vai Konstance rīkojas pareizi?). Nacionalais t. 24. 2.
M. Materlinka Baltais tēls. Nacionalais t. 16. 3.
A. Klabunda XYZ. Liepājas Jaunais t. 23. 3.
J. Grota Ēnu spēle. Strādnieku t. Rīgā 24. 3.
Aspazijas Zalša līgava. Nacionalais t. 31. 3.
K. Romanova Jūdu ķēniņš. Liepājas Jaunais t. 8. 4.
E. Kalmaņa (komp.) Silva. Jelgavas Latv. t. 8. 4.
Ž. Romena Diktators. Liepājas Jaunais t. 27. 4.
A. un J. Venceļu 360 sievas. Dailes t. 3. 5.
J. Vainovska Dzīvie miljoni. Nacionalais t. 4. 5.
A. Meijaka un L. Halevī Arvien trakāk. Nacionalais t. 11. 5.
L. Verneija Māsīca no Varšavas (Bīstieties smiņķētas sievietes). Liepājas Jaunais t. 18. 5.
P. Šlezingera Trīskārt mirušais Pēteris. Dailes t. 24. 5.
J. Hašeka Šveiks dzīvo sveiks. Dailes t. 13. 6.
J. Raiņa Rīgas ragana. Nacionalais t. 1. 9.
B. Šenes Mīlas rotaļa. Nacionalais t. 7. 9.
B. Veijena Merijas Duganes prāva. Nacionalais t. 18. 9.
S. Moma un D. Koltona Sedija Tomsone. Dailes t. 18. 9.
E. Skriba un E. Leguvē Dāmu karš (Nekaro ar sievieti). Liepājas Jaunais t. 28. 9.
V. Šekspira Falstafs un princis Inga (Indriķis IV). Dailes t. 4. 10.
K. Šeinpfluga Otra jaunība. Nacionalais t. 12. 10.
A. Bataija Kailā. Nacionalais t. 24. 10.
J. Janševska Pirmā nakts. Nacionalais t. 2. 11.
V. Hazenklevera Labāks kungs. Liepājas Jaunais t. 2. 11.
E. Kalmaņa (komp.) Bajadera. Jelgavas Latv. t. 3. 11.
V. Katajeva Riņķa kvadratura. Strādnieku t. Rīgā 4. 11. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 4. 12. 1929.
L. Verneija Advokate Bolbeka un viņas vīrs. Dailes t. 8. 11.
S. Kšivoževska Velns un krodziniece. Nacionalais t. 10. 11.
J. Akuratera Priecīgais saimnieks. Nacionalais t. 23. 11.
J. Hašeka Šveiks frontē. Dailes t. 30. 11.
H. Berneta Mazais lords (dramat.). Tautas komedija Rīgā 4. 12.

V. Bila-Belocerkovska Pēc vētras. Ļeņingradā 8. 12.
J. Raiņa Suns un kaķe. Nacionalais t. 19. 12.
Ž. Verna Kapteiņa Granta bērni (dramat.). Dailes t. 25. 12.
N. Soboļščikova-Samarina Sniegbaltīte. Liepājas Jaunais t. 26. 12.

1929.

G. Kaizera Prezidents. Nacionalais t. 9. 1.
H. Dorbes Gudram gudra nelaime. Torņakalna Tautas t. 13. 1.
E. Voiničas Dundurs (dramat.). Strādnieku t. Rīgā 19. 1. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 1. 3. 1929., Liepājas Dramas t. 17. 12. 1949.
K. Geca Hokuss-Pokuss. Dailes t. 24. 1.
T. Hedberga Juhans Ulfšjerns. Nacionalais t. 25. 1.
A. Upīša Apburtais loks. Dailes t. 31. 1. — Vēlāk: Valmieras t. 12. 5. 1929., Liepājas Tautas t. 11. 2. 1934., Dailes t. 6. 5. 1953.
J. Pētersona Cilvēki, kas bēg paši no sevis. Nacionalais t. 6. 2.
E. Vajdas Viņa šķiras. Nacionalais t. 15. 2.
R. Miša Kaisles untums. Nacionalais t. 25. 2.
V. Hazenklevera Laulību slēdz debesīs. Strādnieku t. Rīgā 3. 3.
L. Verneija Raksts vai ērglis. Dailes t. 7. 3.
A. d'Enerī un Kormona Slepkavība Mortonā (Tiesas kļūda). Liepājas Jaunais t. 8. 3.
P. Kalderona Dzīve — sapnis. Nacionalais t. 9. 3.
M. Servantesa Divi pļāpas. Nacionalais t. 9. 3.
F. Molnara Melnais briljants. Nacionalais t. 20. 3.
A. Upīša 1905. Strādnieku t. Rīgā 24. 3. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 21. 4. 1929., Ļeņingradā 26. 1. 1930., Jelgavas Strādnieku t. 28. 1. 1934., Dailes t. 8. 9. 1940., Daugavpils t. 14. 9. 1940., Liepājas t. 15. 9. 1940.
V. Bila-Belocerkovska Mēness pa kreisi. Ļeņingradā 30. 3.
Dž. Golsvortija Taisnība. Liepājas Jaunais t. 12. 4.
N. Jevreinova Dzīves maskarade. Dailes t. 13. 4.
J. Linduļa Laimes nesējs. Torņakalna Tautas t. 14. 4.
K. Bramsones Profesors Klenavs. Dailes t. 24. 4.
Ž. Ofenbacha (komp.). Skaistā Helena. Dailes t. 27. 4.
J. Vainovska Precību kandidats. Torņakalna Tautas t. 28. 4.
L. Fodora Plika kā baznīcas žurka. Nacionalais t. 7. 5.
F. Dalgrena Vermlandieši. Nacionalais t. 11. 5.
Dž. Bruksa un V. Listera Lidojošais ērglis. Strādnieku t. Rīgā 12. 5.
V. Igo Parizes dievmātes katedrale (dramat.). Dailes t. 15. 5.
A. Griguļa Liluli jeb Dieva tā kunga bojā eja (pēc R. Rolana). Kulturas svētkos Rīgā 9. 6.
V. Šekspīra Dots pret dotu. Nacionalais t. 31. 8.
Dž. Golsvortija Bēgšana. Jelgavas Latv. t. 7. 9.
Dž. Džeroma Fannija. Nacionalais t. 11. 9.
Fr. Langera Kamielis caur adatas aci. Nacionalais t. 18. 9.
K. Goldoni Vēdeklis. Dailes t. 20. 9.
A. Brigaderes Kad sievas spēkojas. Nacionalais t. 2. 10. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 18. 11. 1929., Ventspils t. 25. 12. 1929., Saldus t. 26. 12. 1929., Jelgavas Latv. t. 22. 11. 1930., Liepājas Pils. drama un opera 8. 5. 1940., Rīgas Dramat. t. 5. 6. 1942.
A. Ridleja Spoku vilciens. Dailes t. 4. 10.
J. O'Nila Zelts Jelgavas Latv. t. 12. 10.
F. Molnara Olimpija. Nacionalais t. 23. 10.
A. Zendrupa Kas vainīgs? Nacionalais t. 2. 11.
I. Erenburga Lazika vētrainā dzīve. Dailes t. 8. 11.
J. Grota Sveiki brīvā Latvijā! Strādnieku t. Rīgā 10. 11.
R. Šerifa Ceļa galā. Nacionalais t. 22. 11.
L. Hiršfelda Sieviete, ko katrs meklē. Nacionalais t. 6. 12.

Vilnera un Reicherta Trejmeitiņas (Fr. Šuberta muzika). Dailes t. 14. 12.
N. Soboļščikova-Samarina Runcis zābakos. Liepājas Jaunais t. 25. 12.
J. Grota Meža dziesma. Strādnieku t. Rīgā 25. 12.
H. Dorbes Leiputrija. Dailes t. 26. 12.
Fr. Arnolda un E. Bacha Atpūta paradizē (Pie Sloku ezera). Liepājas Jaunais t. 31. 12.
Fr. Arnolda un E. Bacha Vecais Ādams (Grēku āzis). Dailes t. 31. 12.

1930.

A. Saulieša Audžu bērni. Nacionalais t. 8. 1.
Š. Aleichema Lielais vinnests. Nacionalais t. 14. 1.
H. Bāra Skatuves zvaigzne. Nacionalais t. 25. 1.
S. Stepņaka-Kravčinska Vētras putni («Andreja Kožuchova» dramat.). Dailes t. 25. 1.
L. Hercoga Zaļā jaunība. Dailes t. 5. 2.
M. Andersona un H. Hikertona Melnais tribunals. Strādnieku t. Rīgā 8. 2.
K. Briknera Princese Ērkšķrozīte. Jelgavas Latv. t. 9. 2.
Lope de Vegas Seviļas zvaigzne. Nacionalais t. 12. 2.
J. Šaņavska Advokats un rozes. Nacionalais t. 19. 2.
F. Ilges Grafiene Dibarī. Nacionalais t. 27. 2.
A. Upīša Žanna d'Arka. Nacionalais t. 8. 3.
J. Pētersona Jauneklis ar sapņainām acīm. Nacionalais t. 19. 3.
R. Rolana Nāks laiks. Liepājas Tautas t. 31. 3.
L. Verneija Tālrunis zvana (Lambertjē kungs). Nacionalais t. 4. 4.
A. Upīša Šodien lillā! Strādnieku t. Rīgā 5. 4.
B. Romašova Degošais tilts. Strādnieku t. Rīgā 17. 4. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 3. 5. 1931.
I. Iļfa un J. Petrova Divpadsmit krēsli (dramat.). Dailes t. 8. 5.
Billa un A. Henekena Japaņu vāze. Liepājas Jaunais t. 16. 5.
Fr. Arnolda un E. Bacha Amanulla Eiropā. Dailes t. 20. 5.
A. Afinogenova Vilku taks. Ļeņingradā.
A. Saulieša Ķēniņš Zauls. Nacionalais t. 31. 8.
A. Lercha-Puškaiša Ojars (dramat.). Dailes t. 5. 9.
L. Fodora Pildspalva. Nacionalais t. 10. 9.
A. Brigaderes Šuvējas sapnis. Nacionalais t. 10. 10.
S. Mstislavska Cīņas ugunīs. Strādnieku t. Rīgā 26. 10.
P. Franka Pirmās šķiras viesnīcā. Nacionalais t. 29. 10.
S. Moma Cilvēks, kurš nokāva. Liepājas Jaunais t. 29. 10.
A. Gulbja Pēc simts gadiem. Dailes t. 30. 10.
J. Akuratera Mīlestības zeme. Nacionalais t. 14. 11.
H. Bāra Žozefine. Nacionalais t. 21. 11.
K. Kredes § 218. Strādnieku t. Rīgā 7. 12.
J. Pētersona Tagad pasaulei jāpārveidojas. Nacionalais t. 16. 12.
H. Bičer-Stovas Krusttēva Toma būda (dramat.). Strādnieku t. Rīgā. 25. 12.
A. Hopvuda Mūsu mazā kundze. Jelgavas Latv. t. 25. 12.
P. Franka Miljonars bez graša. Jelgavas Latv. t. 26. 12.
N. Soboļščikova-Samarina Sarkangalvīte un pelēkais vilks. Jelgavas Latv. t. 28. 12.
F. Molnara Labais eņģelis. Nacionalais t. 31. 12.

1931.

P. Sabatjē un V. de la Fortela Kaislību ugunīs. Nacionalais t. 14. 1.
E. Zālītes Maldu Mildas sapņojums. Dailes t. 15. 1.
A. d'Enerī un Kormona Parizes ubagi. Liepājas Jaunais t. 16. 1.
P. Armona un M. Žerbidona Trīs mīļas sirdis. Jelgavas Latv. t. 26. 1.

R. Benacka (komp.) Mana māsa un es. Jelgavas Latv. t. 31. 1.
H. Bergmaņa Mazpilsētas tirans (Markurels). Nacionalais t. 11. 2.
J. Grota Steņka Razins. Dailes t. 12. 2.
Finkelburga Amnestija. Strādnieku t. Rīgā 15. 2.
P. Vaičuna Grēcīgais eņģelis. Liepājas Jaunais t. 20. 2.
F. Bruknera Anglijas Elizabete. Nacionalais t. 26. 2.
Rutku Tēva Dumpīgā Rīga. Dailes t. 5. 3.
Fr. Arnolda un E. Bacha Taupības kurators. Nacionalais t. 6. 3.
Fr. Lonsdala Vai mēs visi neesam tādi. Nacionalais t. 18. 3.
P. Franka un L. Hiršfelda Veikals ar Ameriku. Nacionalais t. 27. 3.
G. Kaizera Papīra dzirnavas. Jelgavas Latv. t. 6. 4.
Ž. Sarmana Madelona. Nacionalais t. 17. 4.
T. Bangas Pašu ļaudis. Pārdaugavas t. 19. 4.
E. Tollera Katlu ugunis. Strādnieku t. Rīgā 1. 5.
P. Vaičuna Veltas pūles. Nacionalais t. 6. 5.
O. Štrausa (komp.) Valša sapnis. Dailes t. 20. 5.
A. Birabo un Ž. Dolleja Oranžu ziedi. Dailes t. 12. 6.
A. Upīša Zirneklis. Strādnieku t. Rīgā 5. 9. — Vēlāk: Jelgavas Dramas t. 19. 9. 1940.
P. Armona un M. Žerbidona Irenes mīlestība. Nacionalais t. 10. 9.
K. Cukmaiera Kepenikas kapteinis. Nacionalais t. 30. 9.
J. Pētersona Pieklīdušais kaķēns. Nacionalais t. 14. 10.
Neala un Fernera Nogurušais Teodors. Nacionalais t. 21. 10.
B. Kurdjumova Jaunatne uzvarēs. Strādnieku t. Rīgā 24. 10.
Fr. Lehara (komp.) Friderika. Liepājas Jaunais t. 6. 11.
K. Kredes Vai tiesa taisna? Strādnieku t. Rīgā 14. 11.
B. Šenes Kad sirdis sāk kvēlot. Nacionalais t. 16. 11.
A. Brigaderes Pastari. Nacionalais t. 18. 11.
Fr. Hedberga Kāzas Ulvosā. Nacionalais t. 27. 11.
M. Mellera Mežsarga meitiņa. Jelgavas Latv. t. 29. 11.
K. Gandrupa Trīs blēži. Nacionalais t. 9. 12.
C. Dikensa Pikvikklubs (dramat.). Dailes t. 10. 12.
R. de Flera un A. de Kaijavē Zelta rudens. Liepājas Jaunais t. 11. 12.
E. Kestnera Emils un Berlines puikas. Strādnieku t. Rīgā 20. 12.
R. Birknera Sarkangalvīte. Nacionalais t. 20. 12.
E. Zeltmata Antiņa galms. Nacionalais t. 25. 12.
H. Klumberga Verdenas brīnums. Dailes t. 25. 12.
Fr. Arnolda un E. Bacha Melnā primadonna. Nacionalais t. 31. 12.
V. Katajeva Kā pa elli! Strādnieku t. Rīgā 31. 12. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 2. 10. 1932.

1932.

N. Granta Sieviešu politika. Nacionalais t. 8. 1.
A. Hinrichsena Pats saviem spēkiem. Dailes t. 21. 1.
J. Linduļa Dzīve ir skaista. Pārdaugavas t. 31. 1.
J. Akuratera Amora talons. Nacionalais t. 3. 2.
A. Upīša Stāsti par mācītājiem. Strādnieku t. Rīgā 6. 2. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 8. 1. 1933., Valmieras Dramas t. 13. 7. 1951.
M. Lengjela Dejotāja. Dailes t. 25. 2.
M. Rostana Cilvēks, ko es nogalināju. Liepājas Jaunais t. 26. 2.
A. Kolantuoni Ciņa miljonu dēļ. Jelgavas Latv. t. 27. 2.
Lestiana un Vašari Zaķis. Nacionalais t. 2. 3.
Fr. Volfa Kataras matroži. Strādnieku t. Rīgā 6. 3.
A. Strindberga Eriks XIV. Nacionalais t. 10. 3.
Br. Franka Nina Gallasa (Filmu zvaigzne). Dailes t. 17. 3.
Aspazijas Pūcesspieģelis. Dailes t. 27. 3.

R. Štemles Ciņa ap sēnalām. Strādnieku t. 27. 3.
M. Mellera Ansis skursteņslaukis. Jelgavas Latv. t. 27. 3.
G. Hauptmaņa Pirms saules rieta. Nacionalais t. 6. 4. — Vēlāk: Liepājas Jaunais t. 21. 12. 1938., Jelgavas t. 10. 10. 1942., Tautas t. 21. 1. 1943., Rīgas Dramat. t. 17. 6. 1944.
A. Henekena un Vebera Monmartras lilija. Nacionalais t. 13. 4.
E. Kalmaņa (komp.) Monmartras vijolīte. Liepājas Jaunais t. 15. 4.
R. Benacka (komp.) Trīs musketieri (A. Dimā romana dramat.). Dailes t. 23. 4.
A. Tolstoja Jāņa Bargā nāve. Nacionalais t. 23. 4.
J. Vainovska Kalnu saule. Dailes t. 10. 5.
T. Pakalas Koku pludinātāji. Nacionalais t. 20. 5.
I. Pilpota Cik grūti tikt pie sievas. Nacionalais t. 1. 6.
D. Nikodemi Sieviete, par kuru runā. Dailes t. 11. 6.
O. Lutsa Kāpostgalva. Dailes t. 26. 8.
H. Kesera Bezdarbs. Strādnieku t. Rīgā 4. 9.
E. Berka Tas, ko sauc par mīlestību. Nacionalais t. 7. 9.
P. Abrahama (komp.) Viktorija un viņas huzars (Pavasara mīla). Jelgavas Latv. t. 9. 9.
K. Veila (komp.) un B. Brechta Trīs grašu opera. Dailes t. 10. 9.
J. Raiņa Kajs Grakchs. Strādnieku t. Rīgā 11. 9.
J. Pētersona Sievietes sirds labirints. Nacionalais t. 24. 9.
I. Turgeņeva Muižnieku ligzda (dramat.). Nacionalais t. 5. 10. — Vēlāk: Liepājas Dramas t. 9. 4. 1954.
L. Franka Vīra vietnieks. Strādnieku t. Rīgā 9. 10.
L. Buš-Feketes un A. Gota Ferika viesojas. Nacionalais t. 15. 10.
J. Janševska Dzimtene (dramat.). Dailes t. 20. 10.
P. Abrahama (komp.) Havajas puķe. Jelgavas Latv. t. 29. 10.
Fr. Volfa Ciankalijs. Strādnieku t. Rīgā 29. 10.
E. Zālītes Pirktā laime. Dailes t. 5. 11.
M. Griņovas Pilsēta, klausies! Strādnieka t. Rīgā 6. 11.
A. Hopvuda Paraugvīrs. Tautas t. Rīgā 10. 11.
F. Molnara Salauzta sirds. Tautas t. Rīgā 16. 11.
R. Benacka (komp.) Pie baltā zirdziņa. Liepājas Jaunais t. 16. 11.
A. Brigaderes Karaliene Jāna. Nacionalais t. 18. 11.
A. Čaka un E. Ādamsona Nagla, Tomats un Plūmīte. Dailes t. 20. 11.
L. Hiršfelda un R. Esterreichera Ārzemju ceļojums. Nacionalais t. 7. 12.
Z. Ofenbacha (komp.) Ju-ju (Perikola). Strādnieku t. Rīgā 25. 12.

1933.

H. Ortnera Antons Hits. Dailes t. 18. 1.
J. Vanaga Vēja pūtiens. Strādnieku t. Rīgā 26. 1.
L. Hiršfelda Zviedru sērkociņš. Liepājas Jaunais t. 27. 1.
J. Janševska Laimes bērns (dramat.). Nacionalais t. 3. 2.
F. Molnara Pāvilielas zēni (dramat.). Nacionalais t. 15. 2.
M. Paņjola Pie zelta enkura (Fannija). Dailes t. 24. 2.
S. Džonsa (komp.) Geiša. Liepājas Jaunais t. 10. 3.
A. Griguļa Logs uz priekšpilsētu. Strādnieku t. Rīgā 13. 3. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 30. 4. 1933.
V. Sardū Fedora. Nacionalais t. 17. 3.
A. Saulieša Svētki Prātaiņos. Liepājas Jaunais t. 17. 3.
E. Sinklera Princis Hagens. Liepājas Tautas t. 19. 3.
Z. Lagerlefas Gesta Berlings (dramat.). Dailes t. 23. 3.
A. Gulbja Skolmeistari. Nacionalais t. 25. 3.
M. Konelli Melnā bībele. Strādnieku t. 26. 3.
K. Goldoni Spēļu ellīte. Nacionalais t. 12. 4.

J. Grota Mecenati. Strādnieku t. Rīgā 13. 4.
V. Gētes Stella. Nacionalais t. 25. 4.
V. Katajeva Steidzies, laiks! Strādnieku t. Rīgā 30. 4. — Tai pašā dienā Maskavā ar virsrakstu «Dzīve, uz priekšu!».
Fr. Lehara (komp.) Paganini. Dailes t. 5. 5.
B. Šova Pārāk patiesi, lai būtu skaisti. Nacionalais t. 12. 5.
L. Fodora Dr. Jūlija Šabo. Nacionalais t. 20. 5.
L. Nerca Māte vai meita? Dailes t. 23. 5.
J. Linduļa Jaunie Kalnozoli. «Ziemeļblāzmā» 5. 6.
Aspazijas Velna nauda. Nacionalais t. 1. 9.
A. Upiša Ziņģu Ješkas uzvara. Strādnieku t. 9. 9. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 1. 10. 1933., Tautas t. Rīgā 9. 11. 1933., Smoļenskā 1936., Valsts Dramas t. 6. 12. 1940., L. Paegles v. n. dramas t. 10. 1. 1954.
L. Fuldas Dvīņu māsas. Nacionalais t. 17. 9.
S. Kedržinska Rītdienas laime. Nacionalais t. 27. 9.
M. Flevina Sodu likums. Strādnieku t. 30. 9.
T. Bangas Tomeļu mātes vājās dienas. Tautas t. Rīgā 25. 10.
Fr. Lehara (komp.) Čigāna mīla. Liepājas Jaunais t. 28. 10.
J. Akuratera Vadātājs. Nacionalais t. 28. 10.
A. Gļebova Inga. Strādnieku t. Rīgā 31. 10. — Vēlāk: Liepājas Tautas t. 22. 4. 1934.
F. Ervē (komp.) M-lle Nituša. Jelgavas Latv. t. 4. 11.
B. Konnora Nav vērts raudāt. Nacionalais t. 10. 11.
V. Ivanova Bruņuvilciens 14-69. Jelgavas Strādnieku t. 12. 11. — Vēlāk: Daugavpils t. 28. 12. 1940., Liepājas t. 17. 4. 1941., Dailes t. 19. 4. 1941.
K. Zariņa Negudrā Ģertrude. Nacionalais t. 18. 11.
O. Dimova Savu skumju dziedonis. Latgales t. 25. 11.
Dž. Džeroma Aizmirstais draugs. Ziemeļlatvijas t. 26. 11.
V. Lichtenberga Zilais dimants. Jelgavas Latv. t. 2. 12.
E. Vildes Laimes pūķis. Nacionalais t. 8. 12. — Vēlāk: Ziemeļlatvijas t. 10. 3. 1934., Daugavpils t. 14. 10. 1934., Jelgavas t. 29. 5. 1943., Liepājas Dramas t. 24. 11. 1953., L. Paegles v. n. dramas t. 27. 2. 1954.
Fr. Rokpeļņa Sliežu bīdītājs. Strādnieku t. Rīgā 15. 12.
D. Nikodemi Ielas bērns. Tautas t. Rīgā 17. 12.
V. Hazenklevera Napoleons. Jelgavas Latv. t. 25. 12.
E. Knoblaucha Fauns. Nacionalais t. 31. 12.

1934.

V. Igo Cilvēks, kas smejas (dramat.). Strādnieku t. 5. 1. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 10. 3. 1934.
I. Kaijas Iedzimtais grēks (dramat.). Dailes t. 18. 1.
Ben-Hekta un Mak-Artura Sensacija. Strādnieku t. Rīgā 27. 1.
F. Lichtenberga Varonis pret paša gribu. Liepājas Jaunais t. 9. 2.
J. O'Nila Mīla zem vīksnām. Dailes t. 22. 2.
N. Pogodina Mans draugs. Strādnieku t. 24. 2.
V. Škvarkina Cita bērns. Dailes t. 1. 3.
E. Kalmaņa (komp.) Velna jātnieks. Liepājas Jaunais t. 9. 3.
V. Lāča Zvejnieka dēls I (dramat.). Nacionalais t. 10. 3. — Vēlāk: «Ziemeļblāzmā» 16. 9. 1934., Ventspils t. 23. 9. 1934., Liepājas Jaunais t. 28. 9. 1934., Jelgavas Latv. t. 10. 11. 1934., Daugavpils t. 1934., Zemnieku dramas t. 1934., Valmieras Dramas t. 22. 11. 1946., Akad. dramas t. 27. 3. 1949., Liepājas Dramas t. 9. 4. 1949., Jelgavas Dramas t. 30. 12. 1949.
J. Jaunsudrabiņa Invalids un Ralla. Dailes t. 22. 3.
Fr. Volfa Zemnieks Becs. Maskavā 23. 3.
L. Verneija Blēdis blēža galā. Strādnieku t. Rīgā 24. 3.

A. Tolstoja Patente Nr. 119. Smoļenskā.
A. Čaka un J. Vanaga Pusnakts kuģis. Strādnieku t. Rīgā 1. 4.
Zeiboltu Jēkaba Barons Bundulis (dramat.). Jelgavas Latv. t. 1. 4.
B. Šova Lielā Katrīna. Strādnieku t. Rīgā 21. 4.
Fr. Arnolda Princis vai šoferis. Nacionalais t. 18. 5.
Doku Ata Krišus Laksts (dramat.). Nacionalais t. 1. 9.
R. Fošuā Urzulas gleznas. Nacionalais t. 14. 9.
P. Vulfiusa Ceļu jaunībai. Dailes t. 3. 10.
E. Rostana Sirano de Beržeraks. Nacionalais t. 13. 10.
J. Pētersona Mīlas karuselis. Nacionalais t. 30. 10.
S. Kingsleja Cilvēki baltās drānās. Nacionalais t. 7. 11.
K. Hamsuna Augusts, pasaules braucējs. Dailes t. 24. 11.
K. Zariņa Randenes Barbara. Nacionalais t. 30. 11.
S. Moma Džungļi (Dzīvei jāiet tālāk). Liepājas Jaunais t. 7. 12.
V. Bila-Belocerkovska Dzīve sauc. Maskavā 15. 12.
S. Čurļonienes-Kimantaites Septiņi brāļi. Nacionalais t. 23. 12.
Valda Staburaga bērni (dramat.). Dailes t. 26. 12.
R. Blaumaņa Trakais Izaks (dramat.). Liepājas Pils. drama un opera 31. 12.

1935.

J. Akuratera Vecie un jaunie. Nacionalais t. 16. 1.
N. Pogodina Pēc balles. Maskavā 20. 1. — Vēlāk: Dailes t. 18. 9. 1954.
V. Katajeva Puķu ceļš. Maskavā 10. 2.
E. Zālītes Svešas asinis. Nacionalais t. 11. 2.
A. Kicberga Meitiņas iet tautiņās. Jelgavas Latv. t. 23. 2.
E. Prūsas Godīguma pārbaude. Nacionalais t. 28. 2.
P. Vebera Draiskulīgais meitēns. Liepājas Pils. drama un opera 6. 3.
G. d'Annuncio Francēska da Rimini. Nacionalais t. 16. 3.
E. Birznieka-Upīša Poģīša nelaime (dramat.). Dailes t. 17. 3.
A. Mellera un G. Lorenca Tu būsi mana. Dailes t. 21. 3.
V. Lāča Zvejnieka dēls II (dramat.). Nacionalais t. 30. 3.
J. Vanaga Cīruļa cēliens. Rīgas Mazais t. 10. 4.
M. Materlinka Marija Madaļa. Nacionalais t. 17. 4.
A. Arbuzova Seši mīluļi. Smoļenskā. — Vēlāk: (Seši mīļi cilvēki) Jelgavas Dramas t. 23. 6. 1950.
R. Blaumaņa Nāves ēnā (dramat.). Latvju dramas ansamblis 20. 5.
E. Labiša Perišona kunga ceļojums. Liepājas Pils. drama un opera 31. 5.
Fr. Lehara (komp.) Fraskita. Dailes t. 15. 6.
A. Petusa Labi vārīts. Nacionalais t. 25. 7.
V. Lāča Senču aicinājums. Nacionalais t. 20. 9.
A. un V. Mrštiku Mariša. Nacionalais t. 5. 10.
J. Šaņavska Tilts. Nacionalais t. 18. 10.
K. Jēkabsona Draudāru vedekla. Nacionalais t. 1. 11.
V. Lāča Tālais ceļš. Dailes t. 13. 11.
J. Akuratera Kronvalds. Nacionalais t. 17. 11.
Ž. Rišpena Dzīvība un nāve. Nacionalais t. 28. 11.
J. Felekija Nauda valda pasauli. Dailes t. 14. 12.
E. Hermaņa Runcis zābakos. Nacionalais t. 23. 12.
I. Bleitenas Šmauks un Pauks — zaķēnu nedarbi (dramat.). Dailes t. 26. 12.
Ž. Ofenbacha (komp.) Fortunio dziesma. Jelgavas Latv. t. 31. 12.

1936.

L. Zilahi Viņas pēdējā loma. Nacionalais t. 11. 1.
E. Prūsas Baltais jātnieks. Dailes t. 17. 1.
V. Mikolaiša-Putina Valdnieks. Jelgavas Latv. t. 16. 2.

Fr. Kreislers (komp.) Zisija. Dailes t. 16. 4.
J. Pētersona Plaisas parketā. Nacionalais t. 22. 4.
J. Zagores Romantika (Marika). Dailes t. 8. 5.
A. Afinogenova Portrets. Ļeņingradā.
E. Nika (komp.) Galma koncerts. Dailes t. 28. 5.
Tirzmalietes Līga. Lejasciemā 26. 7.
E. Andaija un L. Balinta Marija Baškirceva. Nacionalais t. 12. 9.
P. Rozīša Valmieras puikas (dramat.). Nacionalais t. 23. 9.
J. Janševska Mežvidus ļaudis (dramat.). Dailes t. 3. 10.
V. Lāča Kristaps Kaugurs. Nacionalais t. 16. 10. — Vēlāk: Zemnieku dramas t. 1936., Dailes t. Mazais ansamblis 13. 3. 1938.
S. Moma Svētā liesma. Liepājas Pils. drama un opera 5. 11.
A. de Misē Svečturis. Dailes t. 14. 11.
A. d'Enerī un Kormona Aklā māsa. Nacionalais t. 2. 12.
J. Grota Zelta atslēga. Dailes t. 9. 12.
R. Štolca (komp.) Venera zīdā. Jelgavas Latv. t. 31. 12.
Dž. Holma un Dž. Ebeti Trīs vīri un zirgs. Nacionalais t. 31. 12.

1937.

J. Beneša (komp.) Zaļā pļavā. Dailes t. 9. 1.
J. Heltaja Mēmais bruņinieks. Nacionalais t. 29. 1.
K. Goldoni Jocīgs gadījums. Dailes t. 5. 2. — Vēlāk: Jelgavas Latv. t. 17. 4. 1937., Jelgavas Dramas t. 14. 7. 1945., Valmieras t. 25. 11. 1952.
L. Fodora Gatavības apliecība. Liepājas Pils. drama un opera 11. 2.
S. Čurļonienes-Kimantaites Ausmas dēli. Nacionalais t. 15. 2.
J. Bļizinska Pans Damazijs. Dailes t. 19. 2.
O. Bilena Mazā tiesa. Nacionalais t. 24. 2.
J. Pētersona Burvju atslēga. Nacionalais t. 4. 3.
J. Grota Puškins. Dailes t. 19. 3.
V. Vernera Cilvēki uz ledus. Jelgavas Latv. t. 28. 3.
A. de Benedeti Es tevi vairs nepazīstu. Dailes t. 21. 5.
Fr. Volfa Trojas zirgs. Smoļenskā.
J. Purapuķes Savs kaktiņš, savs stūrītis zemes (dramat.). Liepājas Pils. drama un opera 2. 9.
M. Jotuni Ādama riba. Nacionalais t. 8. 9.
A. un P. Stjuartu Meitene Irene. Liepājas Pils. drama un opera 9. 9.
V. Igo Andželo. Liepājas Pils. drama un opera 16. 9.
S. Filipa Ārsta noslēpums (Džentlmenis). Jelgavas Latv. t. 8. 10.
O. Vailda Nenozīmīgā sieviete. Nacionalais t. 20. 10.
N. Dostala (komp.) Klivija. Jelgavas Latv. t. 5. 11.
V. Lāča Jaunā maiņa. Dailes t. Mazais ansamblis 7. 11. — Vēlāk: Ziemeļlatvijas t. 26. 12. 1937., Zemnieku dramas t. 1937., Daugavpils t. 1938.
V. Lāča Bāka uz salas. Dailes t. 15. 12. — Vēlāk: Liepājas Pils. drama un opera 7. 1. 1938., Dailes t. Mazais ansamblis 22. 3. 1939., Daugavpils t. 1939., Ceļojošais t. 1940./1941., Jelgavas Dramas t. 25. 5. 1946., Akad. dramas t. 29. 12. 1951.
M. Tvena Toma Soijera dēkas (dramat.). Nacionalais t. 22. 12.
P. Abrahama (komp.) Roksijas futbolkomanda. Dailes t. 23. 12.

1938.

F. Molnara Noslēpumainā. Daugavpils t. 21. 1.
M. Zīverta Āksts. Dailes t. 28. 1.
R. Šachta Komediante. Liepājas Pils. drama un opera 17. 2.
Z. Lagerlefas Annemarija. Nacionalais t. 18. 2.
A. Tamsāres Zeme un mīlestība (dramat.). Dailes t. 2. 3.

F. Molnara Gvardijas virsnieks. Nacionalais t. 7. 3.
J. Poruka Mežinieks (dramat.). Latvju dramas ansamblis 30. 3.
E. Zālītes Mūžīgi vīrišķais. Nacionalais t. 1. 4.
J. Grota Dzīves viļņos. Dailes t. 7. 4.
E. Ādamsona Mālu Ansis. Nacionalais t. 7. 5.
V. Vārzica Francisko Goija (Ģenijs bez tautas). Nacionalais t. 21. 5.
S. Bekefija Neattaisnotā stunda. Liepājas Pils. drama un opera 13. 10.
K. Zariņa Lielās sirdis. Nacionalais t. 27. 10.
Sil-Vāra Karalienes Viktorijas jaunība. Nacionalais t. 30. 11.
R. Blaumaņa Maija. Dramat. kopu festivals Rīgā 8. 12.
B. Bjernsona Ģeografija un mīla. Daugavpils t.

1939.

S. de Peire-Šapuī Mīlestības neprāts. Nacionalais t. 13. 1.
A. Žerī Sestais stāvs (Zem Parizes jumtiem). Liepājas Pils. drama un opera 9. 2.
Fr. Moriaka Asmodejs. Nacionalais t. 22. 2.
T. Bangas Mīlas spēks. Liepājas Pils. drama un opera 24. 2.
E. Zālītes Rudens rozes. Nacionalais t. 16. 3.
S. Rodžersa Klauns. Liepājas Pils. drama un opera 23. 3.
J. Pētersona Norieta kvēle. Liepājas pils. drama un opera 13. 4.
V. Sardū Florija Toska. Nacionalais t. 14. 4.
J. Štrausa (komp.) Vīnes valsis. Dailes t. 29. 4.
S. Moma Penelope. Nacionalais t. 25. 5.
A. Vilka Kāzu dāvana. Dailes t. Mazais ansamblis 3. 6.
Z. Lagerlefas un P. Knudsena Portugales ķeizars. Nacionalais t. 3. 10.
E. Andaija Meitene no Pēterpuštas. Latgales t. 7. 10.
Ž. Moljera Iedomu slimnieks. Nacionalais t. 23. 11.
J. Švarca Snip-snap-snurre (Sniega karaliene). Nacionalais t. 20. 12.
T. Bangas Septiņas vecmeitas. Nacionalais t. 29. 12.

1940. g. 1. puse

V. Lāča Vīra varā. Nacionalais t. 15. 1.
K. Biņķa Jaunaudze. Liepājas Pils. drama un opera 18. 1.
H. Kubjē Mīlule. Nacionalais t. 7. 2.
P. Vaičuna Augšāmcelšanās. Jelgavas Latv. t. 16. 2.
E. Zālītes Vālodzes dziesma. Nacionalais t. 26. 2.
A. Kicberga Lazdu māju brīnums. Dailes t. Mazais ansamblis 20. 3.
J. Akuratera Studenti Debesniekos. Nacionalais t. 9. 4.
K. Goldoni Vīramāte un vedekla. Jelgavas Latv. t. 19. 4. — Vēlāk: Daugavpils t. 22. 2. 1941.
A. Tolstoja Mīlestības zelta grāmata. Dailes t. 24. 4.
A. Klabunda Ķiršu ziedu svētki. Latvju dramas ansamblis 7. 5.
M. Zīverta Ķīnas vāze. Nacionalais t. 22. 5.
E. Kinekes (komp.) Burvju liesma. Dailes t. 30. 5.

LITERATURA

К. Маркс, Ф. Энгельс, Об искусстве, 1938.

V. I. Ļeņins, Par kulturu un mākslu, 1947.

V. I. Ļeņins, Par revolucionaro kustību Latvijā, 1947.

V. I. Ļeņins, Raksti, 10., 16.—18., 20., 21. sēj., 1949.—1950.

J. V. Staļins, Raksti, 4. sēj., 1948.

J. V. Staļins, Marksisms un nacionalais jautājums, 1945.

J. V. Staļins, Marksisms un valodniecības jautājumi, 1951.

J. V. Staļins, Socialisma ekonomiskās problemas PSR Savienībā, 1952.

Vissavienības Komunistiskās (boļševiku) partijas vēsture. Īsais kurss, 1952.

Par boļševistisko idejiskumu. VK(b)P CK galveno lēmumu un b. A. Ždanova runu krājums par ideoloģiskajiem jautājumiem, 1949.

Padomju Savienības Komunistiskās partijas piecdesmit gadi (1903.—1953.), 1953.

Krievijas pirmās revolucijas piecdesmit gadi (Tezes), Cīņa, 1955., 15.

A. Alunāns, Atmiņas par latviešu teatra izcelšanos, 1924.

A. Alunāns, Aiz kulisēm, Dienas Lapa, 1887., 250. utt.

A. Alunāns, Kāds vārds par teatri, Baltijas Vēstnesis, 1869., 32.

A. Alunāns, Kā Rīgas Latviešu biedrības namam pamata akmeni lika, Dzimtenes Vēstnesis, 1908., 171.

A. Alunāns, Ievērojami latvieši, I, 1887. — II. 1890.

A. Alunāns (?), Rīgas Latviešu teatris desmit gadu laikā, Rīgas Lapa, 1878., 241.—245.

A. Amtmanis-Briedītis, Divi «Zvejnieka dēla» uzvedumi, Literatura un Māksla, 1950., 18.

A. Amtmanis-Briedītis, Maksims Gorkijs un latviešu skatuve, Cīņa, 1951., 141.

A. Amtmanis-Briedītis, Atmiņas par Latvijas PSR Dramas teatra nodibināšanu, Skolotāju Avīze, 1949., 12.

A. Amtmanis-Briedītis, Realistiskās dramaturģijas cīnītājs, Cīņa, 1952., 288.

A. Amtmanis-Briedītis, Kā iestudēt Rūdolfa Blaumaņa komediju «Ļaunais gars», Literatura un Māksla, 1954., 6.

E. Andersone, XIX gs. 90. gadi un XX gs. sākums, 1949.

E. Andersone, XX gs. pirmie gadu desmiti, 1949.

Āronu Matīss, Latviešu tulkotās baletristikas rādītājs, 1902.

J. Asars, Kopoti raksti, 1. sēj., 3. burtn.; 3. sēj., 1. un 3. burtn., 1910.

Aspazija, Mana dzīve, Kopotajos rakstos «Mana dzīve un darbi», 1.—6. sēj., 1931.—1940.

V. Austrums, M. Gorkijs un 1905.—1907. gada revolucija Latvijā, Cīņa, 1955., 23.

V. Austrums, Maksims Gorkijs Latvijā, Zvaigzne, 1953., 7.

V. Austrums, Cīņās un darbā kaldinātā draudzība. Latviešu un krievu kulturas sakari 1905.—1907. gada revolucijas laikā, Literatura un Māksla, 1955., 12.

A. Birkerts, Mākslas dzīve latviešu kolonijās bēgļu laikmetā, Taurētājs, 1916., 5.
A. Birkerts, Piezīmes par Raiņa lugu gaitu mūsu kulturas dzīvē (Raiņa dzīve un darbi, 5.—8. sēj.), 1925.
P. Birkerts, Krievu folklora Raiņa lugā «Iļja Muromietis», Zinātņu Akademijas Vēstis, 1954., 9.
R. Blaumanis, Kopoti raksti, 11.—12. sēj., 1927.—1928.
A. Čaks, Berta Rūmniece, Cīņa, 1945., 35.
Dailes teatra desmit gadi, 1930.
P. Dauge, Par «jaunās strāvas» laikmetu Latvijā, Padomju Latvijas Skola, 1946.
A. Deglavs, Dramatiskā māksla, RLB Zinību komisijas Konversacijas vārdnīca, 2. sēj., 1907.
A. Deglavs, Drusciņas no Rīgas Latviešu teatra vēstures, Dienas Lapa, 1900., 187.—196.
A. Deglavs, Iz Rodes-Ebelinga laikiem, Skatuve un Dzīve, 1914., 11.—12.
A. Deglavs, Latviešu attīstības solis no 1848. līdz 1875. g., 1893.
A. Drīzulis, Buržuaziskās Latvijas pirmie gadi, 1948.
A. Drīzulis, Latvija Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas sagatavošanas un norises periodā, 1951.
E. Eferts-Klusais, Piezīmes par latviešu ideoloģijas vēsturi, I, 1925.
K. Egle, Viljams Šekspirs latviski, Karogs, 1946., 4/5.
K. Egle, Maksima Gorkija lugu izrādes Latvijā, Zinātņu Akademijas Vēstis, 1954., 6.
K. Freinbergs, Tautas māksliniece Berta Rūmniece, Karogs, 1946., 3.
K. Freinbergs, Teodors Lācis, Karogs, 1946., 4./5.
K. Freinbergs, A. Upīša dramaturģija, Rakstu krājumā «Tautas rakstnieks Andrejs Upīts», 1947.
M. Gaile, Andreja Upīša vēsturiskās traģedijas, Rakstu krājumā «Tautas rakstnieka Andreja Upīša 75 gadi», 1952.
K. Graudiņš, Lugas, kas izrādītas uz Rīgas Latviešu biedrības skatuves, Baltijas Vēstnesis, 1891., 59.—60.
K. Graudiņš, Rīgas Latviešu biedrības teatra attīstīšanās, Baltijas Vēstnesis, 1890., 254.—256.
A. Grigulis, Jukums Palevičs, Karogs, 1950., 2.
A. Grigulis, Tautas rakstnieks Andrejs Upīts un viņa daiļrade, 1952.
A. Grigulis, Par krievu klasisko dramaturģiju un tās skati mūsu teatros, Karogs, 1946., 4.—8.
A. Grigulis, Leona Paegles dramaturģija. Grāmatā «Leona Paegles lugas», 1947.
A. Grigulis, Andreja Upīša dramaturģija, Cīņa, 1947., 285.
A. Grigulis, Tautas rakstnieka Andreja Upīša dramaturģija un «Peldētāja Zuzanna», Cīņa, 1946., 44.
A. Grigulis, Kritiski apgūt kulturas mantojumu (sakarā ar Rūdolfa Blaumaņa «Ļaunā gara» izrādi Akademiskajā dramas teatrī), Padomju Jaunatne, 1953. g. 22. novembrī.
J. Jansons-Brauns, Kopoti raksti, 2. sēj., 1921.
J. A. Jansons, Latviešu skatu lugas sākumi kāzās un rotaļās. RLB Zinību komisijas raksti, 18. sēj., 1926.
J. Kalnbērziņš, Padomju Latvijas desmit gadi, 1950.
K. Kauliņš, Padomju varas nodibināšana Latvijā 1919. gada janvarī un tās vēsturiskā nozīme, Cīņa, 1949., 2.
K. Kauliņš, Latvijas darbaļaužu cīņas boļševiku vadībā par padomju varu, 1950.
J. Krastiņš, Latvija straujas kapitalisma attīstības laikā un imperialisma laikmeta sākumā, 1948.

J. Krastiņš, 1905. gada revolucija Latvijā, 1950.
J. Krastiņš, Latvija strādnieku kustības uzplūdu gados, 1949.
J. Krastiņš, Latvija Stolipina reakcijas gados, 1949.
J. Krastiņš, Latvija buržuaziskās republikas laikā, 1949.
J. Krastiņš, Latvija fašistiskās diktaturas laikā, 1949.
K. Krauliņš, Rainis un krievu literatura, Karogs, 1950., 11.—12.
K. Krauliņš, J. Raiņa dzīve un darbība, 1953.
K. Krauliņš, Viļa Lāča daiļrade, 1954.
K. Kundziņš, Andreja Upīša dramaturģija, Rakstu krājumā «Tautas rakstnieka Andreja Upīša 75 gadi», 1952.
K. Kundziņš, Berta Rūmniece — latviešu teatra māte, Karogs, 1950., 11.
K. Kundziņš, N. V. Gogolis uz latviešu skatuves, Karogs, 1952., 2.
K. Kundziņš, Gogolis un latviešu teatris, Cīņa, 1952., 52.
K. Kundziņš, M. Gorkijs un latviešu teatris, Karogs, 1953., 4.
K. Kundziņš, Krievu lugas latviešu pirmspadomju teatra repertuarā, ZA Valodas un literaturas instituta Raksti, I, 1952.
K. Kundziņš, Tautas rakstnieka Andreja Upīša «Žanna d'Arka» salīdzinājumā ar darbiem cittautu literaturā. Zinātņu Akadēmijas Vēstis, 1947., 5.
K. Kundziņš, Pussimts gadu uz skatuves. Latvijas PSR Tautas mākslinieks Alfreds Amtmanis-Briedītis, Karogs, 1953., 11.
K. Kundziņš, Dažas pakāpes latviešu realistiskās dramaturģijas attīstībā, ZA Valodas un literaturas instituta Raksti, IV, 1954.
K. Kundziņš, Par Raiņa lugu mākslinieciško veidojumu, Rakstu krājumā «J. Raiņa daiļrade», 1954.
K. Kundziņš, Latviešu dramatiskā teatra attīstības gaitas, Kalendars 1955. gadam.
Latviešu skatuves biedrības un Jaunā Rīgas teatra pārskati.
Latvijas PSR Valsts Dramas teatra 30 gadi, 1949.
Latvijas PSR vēsture, I sēj., 1953.
M. Mauriņa, Raiņa lugas uz Jaunā Rīgas teatra skatuves, Diplomdarbs, LVU, 1951., (manuskriptā).
J. Misiņš, Latviešu rakstniecības rādītājs, II, 1937.
J. Misiņš, M. Pēkšēna, tautiskā laikmeta rakstniece. RLB Zinību komisijas raksti, 18. sēj., 1926.
J. Misiņš, Latviešu teatra izrāde priekš simts gadiem (brošurā «Dailes teatris», VI), 1925.
V. Miške, Kas ir latviešu buržuaziskie nacionālisti?, 1953.
Mūsu latviešu teatra 200. izrādījums, Baltijas Vēstnesis, 1882., 280.—281.
J. Niedre, L. N. Tolstojs latviešu literaturas un latviešu sabiedriskās domas attīstībā, Literatura un Māksla, 1948., 38.
J. Niedre, Latviešu literatura, I, 1952. — II, 1953.
S. Ņikiškins, Ļevs Tolstojs — lielais krievu rakstnieks, Padomju Latvijas Komunists, 1953., 9.
P. Ozoliņš, Kritiski, apcerējumi par dramu, Baltijas Vēstneša Pielikums, 1896., 253.
A. Pelše, Latviešu vāciskie nacionālisti — latvju tautas niknākie ienaidnieki, 1945.
R. Pelše, Latviešu un krievu kulturas sakari, 1951.
R. Pelše, Andreja Upīša dramaturģija, Literatura un Māksla, 1952., 49.
R. Pelše, Kas ir «Uguns un nakts»?, Padomju Latvija, 1941., 102.—116.
R. Pelše, Raiņa «Uguns un nakts» Jaunajā Rīgas teatrī, Laika Balss, 1911., 2.
R. Pelše, «Balss un atbalss», Jaunais Laiks, 1911., 15.—17.
J. Rainis, Dzīve un darbi, 1., 5.—11. sēj., 1925.
J. Rainis, Kopoti raksti, 7.—14. sēj., 1950.—1951.

K. Ratnieks, Dailes teatris kā jaunatnes audzinātājs, Padomju Latvijas Skola, 1947.
Rīgas Latviešu biedrība savā 25 gadu darbā un gaitā, 1893.
Rīgas Latviešu biedrības pirmais gadu desmits, 1878.
Rīgas Latviešu biedrības gada pārskati.
J. Rudzītis, Rainis un folklora, Rakstu krājumā «J. Raiņa daiļrade», 1954.
V. Samsons, Progresivās sabiedriskās un filozofiskās domas attīstība Latvijā 19. gadsimta otrā pusē, Padomju Latvijas Skola, 1951., 12. un 1952., 1., 3.
V. Sauleskalns, Liepājas teatra 40 gadi, Cīņa, 1947., 304.
V. Sauleskalns, Liepājas teatris 1907.—1947., 1947.
Ed. Smiļģis, Dailes teatris 25 gados, Karogs, 1947., 1
Ed. Smiļģis, Berta Rūmniece, 1950.
Ed. Smiļģis, A. Ostrovska nozīme latviešu skatuves mākslā, Literatura un Māksla, 1948., 15.
E. Sokols, Jaunās strāvas publicistika un kritika, Cīņas darbinieks, 1950.—1951., 36.—39. lpp.
E. Sokols, J. Raiņa «Uguns un nakts», Rakstu krājumā «J. Raiņa daiļrade», 1954.
E. Sokols, Rainis buržuaziskās Latvijas sprostā, Rakstu krājumā «J. Raiņa daiļrade», 1954.
A. Spodrkalns, Rokas grāmatiņa teatra vadoņiem, 1891.
K. Strazdiņš, Par latviešu buržuaziskās nacijas izveidošanos, Krājumā «Buržuaziskie nacionalisti — Latvijas vēstures viltotāji», 1952.
J. Sudrabkalns, Valsts dramas teatra ceļš, Karogs, 1949., 3.
J. Sudrabkalns, J. Raiņa «Uguns un nakts» simtā izrāde, Cīņa, 1949., 218.
J. Sudrabkalns, A. Alunāna piemiņai, Cīņa, 1948., 241.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Gada pārskati par latviešu teatri, Dienas Lapa, 1900., 20.—21.; Vārds, 1901., 57.—59. un 1902., 10.—11.; Pēterburgas Avīzes, 1903., 39.—41; Baltijas Vēstnesis, 1904., 99., 101. un 1905., 54., 60.; Balss, 1906., 107.; Vēstnesis, 1907., 28.; Teatris, 1907., 1.; Rīgas Apskats, 1908., 153., 159., 177.; Latvija, 1909., 133.; Latvija, 1910., 132., 135.; Latvija, 1911., 82., 85.; Latvija, 1912., 58., 64., 69., 79., 85., 88.; Latvija, 1913., 91.—115.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Iz latviešu teatra vēstures, Baltijas Vēstnesis, 1905., 76.—130.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Rokasgrāmata teatra vadītājiem, 1910.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Dace Akmentiņa, 1911.
R. Tautmīlis-Bērziņš, H. Zudermanis uz latviešu skatuves, Baltijas Vēstnesis, 1904., 137.
R. Tautmīlis-Bērziņš, A. Alunāns savā teatra gaitā, Baltijas Vēstnesis, 1904., 266.—267.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Latvieši un Šillers, Baltijas Vēstnesis, 1905., 89.—91.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Ibsena darbi uz latviešu skatuves, Latvija, 1910., 155., 161.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Latviešu drukātā dramatiskā literatura, Latvija, 1910., 185., 191., 194.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Augusts Kocebu un latviešu teatris, Latvija, 1911., 101.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Franču dramatiskā literatura uz latviešu skatuves, Dzimtenes Vēstnesis, 1912., 160.—161.
R. Tautmīlis-Bērziņš, Dažas atmiņas no A. Alunāna dzīves, Latvija, 1912., 161., 167.
R. Tautmīlis-Bērziņš, G. Hauptmanis un latviešu skatuve, Latvija, 1913., 206.

R. Tautmīlis-Bērziņš, Henriks Ibsens uz latviešu skatuves, Druva, 1914.
A. Upīts, Jaunais Rīgas Latviešu teatris, Cīņa, 1947., 20.
A. Upīts, Maksima Gorkija loma latviešu revolucionarās domas un literaturas attīstībā, Literatura un Māksla, 1951., 24.
A. Upīts, Latviešu literatura, I, 1951.
A. Upīts, Latviešu padomju literaturpētniecības darbs, Zinātņu Akademijas Vēstis, 1948., 5.
A. Upīts, Kopoti raksti, 1. sēj., 1946.; 17. sēj., 1951.; 20. sēj., 1952.
A. Upīts, Raiņa dzeja, J. Raiņa Kopoti raksti, I, 1947.
A. Upīts, Rīta cēliens, 1923.
A. Upīts, Gustavs Žibalts, 1923.
A. Upīts, No LPSR Valsts dramas teatra priekšvēstures, Cīņa, 1949., 66.
J. Vanags, A. Ostrovskis uz latviešu skatuves, Karogs, 1948., 4.
Vārds, I—II, Rakstu krājumi, 1912.—1913.
M. Vestermanis, Studentu revolucionarā kustība Rīgas Politechniskajā institutā, Karogs, 1951., 10.
A. Vilsons, Jauni materiali latviešu literaturas vēsturei Ļeņingradas archivos, Zinātņu Akademijas Vēstis, 1950., 11.
A. Vilsons, A. P. Čechovs un latviešu kultura, Zinātņu Akademijas Vēstis, 1954., 8.
R. Zandersons, Alfreds Amtmanis-Briedītis, 1953.
R. Zandersons un A. Austriņš, LPSR Valsts Dramas teatra 30 gadi, Literatura un Māksla, 1949., 11.
T. Zeiferts, Latviešu rakstniecības vēsture, I—III, 1922.—1925.
E. Zeltmatis, «Fausts» uz latviešu skatuves, Latvija, 1910., 104., 110.
E. Zeltmatis, Dailes teatra attīstība, Vērotājs, 1905., 7.
E. Zeltmatis, Dubura mūža riets, 1926.
E. Zeltmatis, Mūsu dramas un teatra attīstība, Latvija, 1909., 171., 174., 177.

А. Бруштейн. Страницы прошлого, 1952.
Буржуазный театр на службе империалистической реакции. Сборник статей, 1952.
М. Велизарий. Путь провинциальной актрисы, 1938.
А. Волков. Очерки русской литературы конца XIX и начала XX веков, 1952.
Государственный театр драмы Латвийской ССР, 1949.
А. Григулис. Латышская советская драматургия. В сборнике «Латышская драматургия», 1951.
С. Данилов. Очерки по истории русского драматического театра, 1948.
История русской литературы. Том X. Академия Наук СССР, 1954.
Классики русской драмы. Сборник, 1940.
Г. Крыжицкий. К. А. Марджанов, 1946.
П. Марков, Н. Чушкин. Московский Художественный театр, 1950.
П. Медведев. Воспоминания, 1929.
Б. Михайловский. Драматургия М. Горького эпохи первой русской революции, 1951.
Начало русского театрального дела в Риге. Рижский Вестник, 1875, 88—95.
П. Орленев. Жизнь и творчество русского актера Павла Орленева, описанные им самим, 1931.
А. Прямков. Дооктябрьская «Правда» о литературе (1912—1914), 1955.
Пятнадцать лет русского театра в Латвии, 1936.

Б. Ростоцкий. К истории борьбы за идейность и реализм советского театра, 1950.

Русский провинциальный театр. Воспоминания, 1937.

Русский театр в Риге, 1912.

Э. Смильгис. Андрей Упит и латышский театр. Советская Латвия, 1952, 288.

Э. Смильгис. Государственный Художественный театр Латвийской ССР, 1947.

Э. Смильгис. Семьдесят лет на сцене. Театр, 1952, 6.

Э. Сокол. Творческое наследство Райниса. Известия Академии Наук Латв. ССР, 1952, 2.

Я. Судрабкалн. Наш театр. Литературная Газета, 1949, 64.

А. Упит. Максим Горький и латышская литература. Дружба Народов, 1951, 5.

А. Юфит. Из истории борьбы большевистской печати 1905 года за реализм. Звезда, 1955, 2.

A. Allunan, Einiges aus den Anfängen des lettischen Theaters, Baltische Monatsschrift, 1910., 1.—5.

Chronologische Übersicht über die Geschichte des Rigaer Theaters, 1910.

A. Döbner, Dritte Fortsetzung des Chronologischen Conspect's der lettischen Literatur, Magazin, Bd. XIV, 1869.

C. Napiersky, Chronologisches Conspect der lettischen Literatur, Magazin, Bd. III, 1831. — Fortsetzung: Magazin, Bd. VII, 1844; Bd. XII, 1860.

M. Rudolph, Geschichte des Rigaer Stadttheaters, Feuilleton-Beilage zum «Rigaer Tageblatt», 1895., 6.—164.

M. Rudolph, Rigaer Theater- und Tonkünstler-Lexikon, 1889.—1890.

ALFABETISKAIS RĀDĪTĀJS

Sastādījusi ZA Valodas un literaturas instituta zin. līdzstr. L. Roze. * šķir teksta daļu no chronoloģiskā rādītāja. Ja * atrodas priekš visiem skaitļiem, attiecīgais vārds tekstā nav minēts.

RAKSTNIEKI UN KRITIĶI

Ābele, K. * 253
Ādamsons, E. * 259, 263
Afinogenovs, A. 181 * 257, 262
Agrella, A. 87 * 231
Aizmanis, D. 162 * 247
Akuraters, J. 95, 147, 196, 200, 210 * 238, 240, 241, 244, 245, 248, 249, 250, 251, 254, 255, 257, 258, 260, 261, 263
Albertus, V. * 220
Albini, A. (A. fon Medlhammers) * 222
Aleichems, Š. * 257
Alunāns, A. 11, 12, 20, 21, 27, 28, 29—30, 31, 33, 34, 35—36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 52, 56, 61, 71, 72, 74, 76, 78, 79, 86, 87, 90, 103, 105, 106, 119, 120, 121, 122, 142, 147, 149, 151, 153, 163, 184, 210, 216 * 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 230, 234, 236, 238, 242
Alunāns, I. 29, 30, 31, 36, 38
Alunāns, J. 46
Alunāns, P. 29
Alunāns, T. 29, 38 * 220
Ancengrubers, L. 63, 87 * 224, 230
Andaijs, E. * 262, 263
Andersons, M. * 257
Andrass (Andersons, A.) * 251
Andrejevs, L. 122, 129, 130, 143, 151 * 238, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 248
Angarins, V. * 236
Angeli, L. * 224, 226
d'Annuncio, G. 185 * 261
Apsēns, A. * 220
Arago, E. * 224
Arbuzovs, A. * 261
Arcibaševs, M. 129, 143 * 245
Aristofans * 251
Armons, P. * 257, 258
Arnolds, Fr. 183, 198 * 245, 255, 257, 258, 261
l'Aronžs, A. Sk.: Laronžs, A.
Asars, J. 70, 120
Asmas Jancis. Sk.: Kļaviņš, J.
Aspazija 48, 49, 52, 66, 67, 77, 78, 79, 80, 83, 84, 86, 88, 103, 104—105, 106, 120, 121, 122, 140, 141, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 161, 162, 171, 186, 198 * 227, 228, 229, 232, 235, 244, 249, 251, 252, 254, 255, 258, 260
Astra * 251
Auseklis 37, 46
Austriņš, Alfreds * 247
Austriņš. Sk.: Liepiņš, P.
Averčenko, A. 129, 155 * 244, 246, 248

Bachs, E. 183, 198 * 245, 250, 255, 257, 258
Bairons, Dž. 29, 34, 182 * 220, 251
Balints, L. * 262
Baluckis, M. * 230
Balzaks, O. 64* 226
Banga, T. * 248, 249, 258, 260, 263
Barbiss, A. 174
Bārda, Fr. * 245

Barijs, J. * 251
Barjers, T. * 220, 250
Bārs, H. * 238, 240, 257
Bataijs, A. * 255
Bauermeisters, M. * 221
Baumanis, J. H. 10—11, 12, 27, 36
Baumanis, K. 37
Beierleins, Fr. * 244
Bekefijs, S. * 263
Bekmanis, Fr. * 220
Bekmanis, T. * 220, 221
Belaja, S. * 247
Belli, G. 30, 36 * 220
Belo, A. * 231
Benavente, H. * 250, 252
de Benedeti, A. * 262
Benedikss, R. * 220, 221, 223, 224, 225, 226, 227
Ben-Hekts * 260
Benjamiņš, A. * 228
Benrimo * 251
Benžamens, R. * 251
Bergers, H. * 241
Bergmanis, H. * 258
Bergmanis, V. Sk.: Vlbds
Bergs, J. 42, 66 * 222, 223, 224
Bergs, Kr. * 221
Bergstrems, J. * 240, 247
Berini, N. * 250
Berks, E. * 259
Bernars, T. 198 * 252, 254
Bernauers, R. * 250, 251, 254
Bernets, H. * 255
Bernšteins, A. * 252
Bernšteins, M. * 232
Bertons, P. * 254
Bertrams, K. 12
Betchers, M. 170 * 248
Bichners, G. * 252
Bičer-Stova, H. * 257
Biezbārdis, K. 22, 29
Bikers, Fr. 68 * 227
Bilens, O. * 262
Billerts, H. * 248
Bills * 257
Bils-Belocerkovskis, V. * 255, 256, 261
Biņķis, K. * 263
Birabo, A. * 258
Birch-Pfeifere, Š. 48, 87 * 222, 224, 225, 227
Birkners, R. * 258
Birzmanis 38
Birznieks-Upītis, E. * 261
Bisons, A. * 231, 233, 241
Bjernsons, B. 43, 77, 162 * 223, 225, 229, 234, 240, 247, 248, 263
Blaumanis, R. 52, 61, 68, 69, 70, 71, 72, 76, 77—78, 85, 87, 90, 94, 107, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 127, 129, 142, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 164, 181, 182, 183, 186, 197, 200, 206, 207, 210, 218 * 226, 227, 229, 230, 231, 232, 234, 235, 239, 240, 248, 261, 263
Blaus, K. * 223, 224, 230
Bleitena, I. * 261
Blumentals, O. * 231, 238, 241
Blizinskis, J. * 262
Bodnieks-Jaunzems, R. 40, 49 * 222
Bomaršē, P. 181, 182, 183, 194, 198, 200 * 233, 253
Bonns, F. * 238
Borgs, N. * 248
Bormanis-Rigens, H. * 223
Brachfogelis, A. * 228
Brako, R. * 240, 251
Bramsone, K. * 256
Brandess, E. * 233, 250
Brechts, B. * 259
Briē, E. 97, 106, 161 * 235
Briedis-Bojenieks, E. 38 * 221
Brigadere, A. 94, 107, 115, 142, 147, 152, 153, 154, 155, 164, 183, 184, 186, 207, 209, 210 * 230, 232, 234, 236, 237, 238, 239, 242, 245, 247, 248, 249, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259
Brikners, K. * 257
Brīvnieks, K. * 235
Brodele, A. 218
Broziners, M. * 253
Brukners, F. * 258
Brukss, Dž. * 256
Bulthaupts, H. * 231
Burtnieks 65
Busons, P. * 236
Buš-Fekete, L. * 259

Cikoriņa, M. Sk.: Tomsone-Cikoriņa, M.
Cobeltics, F. * 234
Coders, P. * 243, 245
Cukmaiers, K. * 258

Čaks, A. 204 * 259, 261
Čapeks, K. * 250
Čechovs, A. 59, 94, 96, 97, 115, 120, 121, 142, 146, 148 * 231, 234, 237, 238, 241, 242, 243
Čechovs, N. * 243
Čerešņevs, N. * 244
Čirikovs, J. 120 * 235, 237, 238, 239, 243, 247, 248

Čudraka * 247
Čurļoniene-Kimantaite, S. * 261, 262

Dadzis. Sk.: Mačernieks, K.
Dalgrens, F. 184 * 256
Daļskis, M. 151 * 245
Defo, D. * 245
Deglavs, A. 52, 77 * 227, 228, 250, 253
Delakurs, A. * 254
Dēmelis, R. * 248
Dementjevs * 246
Deneri, A. Sk.: d'Enerī, A.
Devals, Ž. 198 * 254
Dicenšmits 200 * 251
Dikenss, Č. * 253, 258
Dimā, A. (tēvs) 146, 149 * 241, 253
Dimā, A. (dēls) 146 * 242
Dimanuars, F. * 221
Dimovs, O. 148 * 238, 241, 260
Dinsberģis, E. 11, 12, 29 * 220
Djačenko, V. 55
Dodē, A. * 231, 253
Doils, K. * 238
Doku Atis 185, 207 * 261
Dollejs, Ž. * 258
Dondarevs, I. * 247
Dorbe, H. * 256, 257
Dostojevskis, F. 59 * 254
Dravnieks, J. Sk.: Laimnieks, J.
Dregeli, G. * 244
Dreiers, M. * 231, 236, 237, 241
Dreimanis 29
Drinklers, M. * 236
Duburs, J. 52, 66, 70, 77 * 226, 227, 228
Dzelzkalns, A. * 241
Džakoza, Dž. * 234
Džeroms, Dž. * 251, 252, 256, 260
Džonsons, B. * 255

Eberhards, K. * 244
Ebeti, Dž. * 262
Ečegarajs, H. 146 * 234, 244
Edžus 53
Eferts-Klusais, E. * 251
Eiripids 101
Eldgasts, H. * 251
Elferfelds, K. G. 8, 10, 12, 13 * 227
d'Eneri, A. * 223, 231, 254, 256, 257, 262
Engels, A. * 238, 241
Engels, G. 74 * 231, 238, 241, 242
Erenburgs, I. * 256
Erkmanis, E. — *Šatrians, A.* * 229
Ernsts, O. * 232, 234
Ernsts, P. * 238
Eschils * 253
Esenberģis, J. 43, 64
Esterreichers, R. * 254, 259

Fabrs, E. * 253
Fallijs 95, 96, 119, 121, 147 * 237
Faļkovskis, F. * 245
Fedorovs, A. * 234
Felekijs, J. * 261
Ferners 183 * 258
Filipi, F. * 233
Filips, S. * 262
Fingerts, A. * 240
Finkelburgs * 258
Fitgers, A. * 237, 246
Flečers, Dž. 24
Flekers, Dž. * 253
de Flers, R. 198 * 252, 253, 258
Flevins, M. * 260
Floto, V. * 222
Fodors, L. * 256, 257, 260, 262
Folomejevs, K. * 230
de la Fortels, V. * 257
Foss, R. 150 * 229, 236
Fošuā, R. * 261
Franks, B. * 258
Franks, L. 205 * 259
Franks, P. * 257, 258
de Franse, M. * 251
Frapane, I. * 247
Fredro, J. * 222, 224, 229
Freinbergs, K. 151, 154, 171, 181, 190 * 243, 248
Freitags, G. * 229
Fridrichs, V. 40. 42, 49 * 220, 222
Frondē, P. * 253
Fulda, L. 183 * 229, 233, 239, 252, 253, 255, 260

Gandrups, K. * 258
Ganghofers, L. 63 * 224, 234, 253
Gariks, S. * 251
Gavo, P. 198 * 254
Ge, G. * 237, 245, 254
Gecs, K. * 256
Gerlics, K. * 222, 224
Gerners, K. 43 * 222, 223, 224, 227, 233, 239
Gerstekers, F. * 238
Gēte, V. 54, 77, 84, 85, 87, 103, 144, 145, 163, 182, 183, 195, 207 * 230, 231, 232, 233, 236, 237, 243, 260
Getke, E. * 241
Giljemo 198 * 254
Gimmertals, A. * 238
Glass, M. * 246
Gļebovs, A. 205, 208 * 260
Goci, K. 29, 207 * 252

Gogolis, N. 7, 29, 31, 32, 33, 36, 37, 44, 55, 58, 72, 77, 78, 84, 85, 87, 101, 120, 121, 142, 146, 161, 181, 182, 207 * 220, 223, 241
Goldoni, K. 101, 146, 195 * 241, 243, 252, 253, 256, 259, 261, 263
Golsvortijs, Dž. 160, 161, 162, 201 * 242, 245, 246, 256
Golts, D. Sk.: Zeltiņš-Golts, D.
Gordins, J. * 244
Gorkijs, M. 4, 94, 96, 97, 98, 99, 100, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 119, 121, 124, 128, 130, 142, 144, 150, 155, 160, 161, 162, 170, 171, 179, 201, 207, 208, 216 * 234, 236, 237, 247, 248
Gots, A. * 259
Gotšalls, R. * 223
delle Gracie, M. 160 * 247
Grants, N. * 258
Graubiņš, P. 44
Grečs, A. * 250
Gribojedovs, A. 7, 31, 57, 101
Grietiņa. Sk.: Prūsa, E.
Grigulis, A. 189, 202, 204, 205, 208, 217 * 256, 259
Grillparcers, Fr. * 238
Grīns, A. 177, 185, 200
Griņova, M. * 259
Grots, J. 202, 204 * 255, 256, 257, 258, 260, 262, 263
Grubinskis, V. * 236
Guckovs, K. 101, 144 * 221, 235
Gulbis, A. * 246, 253, 254, 257, 259

Habers, Z. * 220
Hafners, K. * 224
Halbe, M. * 232, 234, 236
Halevi, L. 59, 183 * 255
Halms, Fr. * 231
Hamsuns, K. * 239, 240, 261
Hāns, R. 36 * 220
Hāns, T. 68, 69, 70, 145, 155, 163 * 226, 227, 229
Hanzens, G. * 243
Hartlebens, O. * 243
Harts, E. * 245
Hašeks, J. * 255
Hauptmanis, G. 72, 79, 97, 106, 143, 146, 149, 154, 155, 161, 171, 197, 201, 207 * 232, 233, 234, 236, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 247, 249, 250, 254, 259
Hazeltons, G. * 251
Hazenklevers, V. * 250, 254, 255, 256, 260
Hebelis, Fr. 144, 149 * 232, 242
Hedbergs, Fr. * 258
Hedbergs, T. * 256
Heibergs, G. * 244
Heidens, E. * 232
Heigelis, K. * 224
Heijermanss, H. 106, 143, 149, 150, 153, 154, 155, 161, 201 * 236, 239, 240, 242, 244, 247
Helds, J. * 233
Heltajs, J. * 262
Henekens, A. * 254, 257, 259
Henrions, P. 30, 36 * 220
Hercogs, L. * 257
Hercogs, R. * 232, 242
Hermanis, E. * 243, 261
Hermanis, L. 89 * 226, 231
Heršs, H. 68 * 224, 226
Hertvigs, R. * 241
Hese-Vagess, A. 30 * 220
Hikertons, H. * 257
Hillerne, V. * 229
Hiltls, G. * 220
Hinrichsens, A. * 258
Hiršfelds, G. * 235
Hiršfelds, L. * 256, 258, 259
Hofmanis, E. T. 220 * 250, 251
Hofmanstals, H. * 249
Holbergs, L. 9, 12, 23, 24, 25, 26, 27, 36 * 219
Holcs, A. * 232
Holtejs, K. 26, 27, 28, 42, 45, 87, 121, 145, 146, 151 * 219, 222, 232
Holms, Dž. * 262
Hopvuds, A. * 257, 259
Hugenbergers, K. 12
Huvalds, K. * 221

Ibsens, H. 54, 64, 77, 84, 87, 97, 101, 143, 146, 148, 149, 154, 162, 163, 182, 183, 184, 195, 207 * 225, 230, 233, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 245, 246, 249
Iflands, A. 12, 36 * 221
Igo, V. 194, 195, 207 * 250, 251, 253, 256, 260, 262,
Ilge, F. 207 * 257
Iļfs, I. 197 * 257
Ivanovs, V. 209 * 260

Jabločkins, A. * 221
Jakobi, V. * 231
Jakobsons, E. 30, 40, 42 * 220, 222, 224
Janiševskis, K. 12 * 220
Jansons-Brauns, J. 51, 70, 74, 79, 80, 131
Janševskis, J. 185 * 254, 255, 259, 262

Jaunsudrabiņš, J. * 237, 239, 240, 242, 246, 251, 253, 260
Jēkabsons, K. * 261
Jēps-Baldzēns, J. * 246, 248
Jernefelts, A. * 250
Jerviluoma, A. * 249
Jevdokimovs, V. * 242, 246
Jevreinovs, N. 200 * 250, 256
Jordans, V. * 224
Jotuni, M. * 262
Justinus 146 * 227
Juškevičs, S. * 241, 247

Kadelburgs, G. 146, 198 * 231, 240, 241, 243, 253, 254
Kaija, I. * 260
de Kaijavē, A. 198 * 253, 258
Kaizers, Fr. 63 * 225
Kaizers, G. 205 * 253, 254, 256, 258
Kalderons, P. 54, 184, 194, 198 * 249, 256
Kališs, D. 42 * 221
Kalniņš, J. Sk.: Bergs, J.
Kalniņš, K. * 221, 222, 228
Kamoleti, L. * 254
Kampfs, L. 160, 161, 162, 172 * 246
Kano-i-Mazass, L. * 231
Karpovs, J. 148, 160 * 238, 244, 247
Katajevs, V. 181, 205, 206, 208 * 255, 258, 260, 261
Kaudzīte, M. 27, 28, 37, 38 * 220, 222
Kaudzītes, R. un *M.* 36, 37, 38, 46, 142, 150, 153, 163, 200 * 220, 221, 241
Kažoku Dāvis 37 * 221
Kedržinskis, S. * 260
Keizerlings, E. * 237
Kellers, J. * 231
Kerners, T. * 220, 222
Kesers, H. * 259
Kestners, E. * 258
Keturakis, A. * 231
Kicbergs, A. 146 * 245, 249, 253, 261, 263
Kingslejs, S. * 261
Kivi, A. * 251
Klabunds, A. * 255, 263
Kleine, O. 40 * 222
Kleists, H. * 230, 231, 244
Klitija * 249
Klumbergs, H. * 258
Klusais. Sk.: Eferts-Klusais, E.
Kļaviņš, J. * 237
Kneifs, J. * 223
Kneizelis, R. 87 * 221, 222, 224, 243
Knoblauchs, E. * 260
Knudsens, P. * 263
Kocebu, A. 10, 12, 14, 15, 40, 48 * 219, 220, 221, 222, 223, 225
Kociņš, E. 70 * 227
Kolantuoni, A. * 258
Koltons, D. * 255
Konans Doils. Sk.: Doils, K.
Konelli, M. * 259
Konnors, B. * 260
Kontesa, K. * 219
Kopē, Fr. * 251, 252
Kormons * 254, 256, 257, 262
Korsakovs, P. 151 * 245
Kosa, J. * 251
Kosorotovs, A. 120 * 236, 246
Kraševskis, J. * 238
Krecers, M. * 234, 242
Krede, K. * 257, 258
Krestovskis, V. * 240
Krišjāne, E. * 237
Krons, D. 12
Kronvalds, A. 36, 39
de Kruasē, Fr. * 252
Krummachers, Fr. 37 * 221
Krūms, J. * 221
Kšivoševskis, S. * 255
Kubjē, H. * 263
Kūlis, P. * 228
Kuprins, A. * 239
Kurdjumovs, B. 205 * 258
Kurtelins, Z. * 253
Kvapila, J. * 243, 249

Labišs, E. * 223, 253, 261
Lācis, V. 185, 192, 210, 217, 218 * 260, 261, 262, 263
Lagerlefa, Z. * 259, 262, 263
Laicēns, L. 180, 201 * 251, 254
Laimnieks (Dravnieks), J. * 231
Lange, S. * 238, 242
Langers, Fr. * 256
Langmanis, F. * 239
Lapsene. Sk.: Mačernieks, K.
Laronžs, A. * 222, 223, 224, 231, 233
Laube, H. * 221, 231
Laufs, K. * 230, 231, 234
Lavreņevs, B. 181 * 255
Lebrens, K. * 222, 225
Leguvē, E. * 252, 255
Lejas-Krūmiņš, T. * 229, 230, 233, 234, 243
Lejnieks, J. Sk.: Visvaldis
Lemetrs, Ž. 87 * 230
Lemuens, G. * 224
Lencs, L. * 239
Lengjels, M. 146 * 241, 253, 258
Leons, V. * 231
Lerbergs, S. * 249

Lerchis-Puškaitis, A. * 257
Lesings, G. 43, 49, 77 * 222, 223, 229, 233
Lestians * 258
Lichtenbergs, F. * 260
Lichtenbergs, V. * 260
Liepiņš, J. 38
Liepiņš, P. 47, 65
Līgotņu Jēkabs 177, 185
Lindavs, P. * 240
Lindulis, J. 53, 141, 142, 154, 155, 162, 163, 206, 210 * 236, 243, 247, 249, 251, 253, 256, 258, 260
Lisenko-Koničs, J. * 248
Listers, V. * 256
Lonsdals, Fr. * 258
Lope de Vega * 254, 257
de Lords, A. * 254
Lorencs, G. * 261
Lotars, R. * 249
Ludvigs, O. * 239
Lunačarskis, A. 162, 171, 207 * 248
Luncs, L. * 252
Lutss, O. * 259
Ļaudons, V. Sk.: Tautmīlis-Bērziņš, R.
Ļermontovs, M. 57, 127

Mačernieks, K. 47 * 221, 222, 223, 224, 227, 233, 239
Magrs, M. * 252
Maijo, M. * 246
Mak-Arturs * 260
Mamontovs, S. * 243
Manns, H. * 248
Mari de Franse. Sk.: de Franse, M.
Mariots, E. * 230
Markevičs, B. 59
Marlets, M. C. * 227
Marss, A. * 231
Materlinks, M. 121, 146, 163, 206, 207, 235, 247, 249, 250, 252, 255, 261
Meier-Ferstere, E. * 232
Meiers-Fersters, V. * 238
Meijaks, A. 59, 183 * 255
Meinhards, K. * 250, 251
Meirinks, G. * 248
Meisners, A. * 223
Mellers, A. * 261
Mellers, M. * 258, 259
Meterlinks, M. Sk.: Materlinks, M.
Michelsons, A. Sk.: Rutku Tēvs
Mierkalns, Fr. * 237
Mikolaitis-Putins, V. * 261
Miliuss, O. * 221
Millers, A. * 220
Millers, H. * 220, 223, 232, 252
Millers, V. * 242
Miļukova * 246
Mirbo, O. * 236, 240, 242, 247
Mirtenbergs, K. 38 * 221
Miržē, A. * 250
de Misē, A. * 253, 254, 262
Mišs, R. * 256
Mjasņickis, I. * 231
Mogams, S. Sk.: Moms, S.
Moljers, Ž. 85, 148, 181, 182, 183, 194, 195, 198, 207 * 232, 245, 249, 250, 251, 253, 263
Molnars, F. 146, 179, 185 * 241, 251, 254, 256, 257, 259, 262, 263
Moms, S. 185 * 252, 255, 257, 261, 262, 263
Mopasans, G. * 242, 245, 249
Morē, K. 63 * 224
Moriaks, Fr. * 263
Moro, E. * 243
Morselli, E. * 249
Mozentals, Z. * 230, 243
Mozers, G. 30, 40, 102 * 220, 221, 222, 223, 224, 226, 228, 229, 232, 233, 234, 235
Mrštiki, A. un *V.* * 261
Mstislavskis, S. 205 * 257
Muano, Ž. * 223

Nagi, A. * 248
Naidjonovs, S. 107, 114, 148 * 235, 236, 237, 238, 239
Neals 183 * 258
Neierts, H. 63 * 224, 226
Nercs, L. * 260
Neredzigais Indriķis 12
Nesmillers, J. * 224
Nestrojs, J. 62, 63, 145, 146 * 225
Niedra, A. 115, 145, 150, 164 * 233
Nikodemi, D. * 254, 259, 260
Nivuā, P. * 254
Normans, Ž. * 242
Nušičs, B. 146 * 244
Ņemirovičs-Dančenko, V. 58
Ņevežins, P. 58 * 232

Oļeņins-Volgars, P. * 244
Onē, Ž. * 231
O'Nils, J. * 253, 256, 260
Ortners, H. * 259
Ostrovskis, A. 29, 30, 31, 36, 37, 44, 55, 56, 57, 58, 72, 77, 85, 88—89, 96, 97, 101, 102, 113, 126, 127, 147, 148, 149, 163, 179, 182, 183, 195, 206, 207, 208 * 221, 223, 229, 230, 240, 242, 243, 244, 250

Ouens, G. * 254
Ozoliņš, P. * 228
Ožjē, E. * 225, 230

Pabērzis, P. 120 * 236
Paegle, L. 147, 161, 162, 166, 170, 171, 178, 180, 181, 201, 210, 213, 215 * 245, 246, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 255
Paijerons, E. * 243
Pakala, T. * 259
Palevičs, J. 52, 53, 102, 104, 106, 120, 121, 142 * 234, 236
Palmskis, L. * 246
Panders, E. 34 * 220
Paņjols, M. * 254, 259
Pecolds, M. * 233
de Peire-Šapui, Š. * 263
Pēkšēna, M. 29, 39, 46, 66 * 221, 222
Pelše, R. 63, 134, 136, 161 * 243
Peņkovs, V. * 227
Pētersons, J. * 237, 239, 243, 244, 245, 246, 247, 249, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 261, 262, 263
Petrovs, J. 197 * 257
Petuss, A. * 261
Pikars, L. 30 * 220
Pilpots, I. 183 * 259
Pirandello, L. * 252, 255,
Pļavenieks, P. 29, 30, 31, 36, 38, 66 * 220, 222
Pogodins, N. 205, 206 * 260, 261
Polonskis, J. * 237
Pols, E. 40, 102, 146 * 220, 221, 223, 224
Poļakovs, S. * 248, 249
Porto-Rišs, Ž. * 242
Poruks, J. 77 * 229, 252, 263
Potapenko, I. * 242
Poters, P. * 237
Prečangs, E. * 248
Presbers, R. * 243, 244
Privka-Velēna, M. 120, 121 * 235, 236, 237, 239
Protopopovs, V. 129, 160, 163 * 238, 247
Prūsa, E. (Grietiņa) * 250, 261
Pšibiševskis, S. 95, 96, 100 * 237, 238
Pumpurs, A. 36, 45, 46, 105
Purapuķe, J. * 235, 262
Puriņu Klāvs 52, 67, 68, 87 * 225, 227
Puškins, A. 7, 31, 37, 44, 77, 217 * 223, 231

Raļalovičs, S. * 238
Raimunds, F. 47, 62, 63 * 224
Rainis, J. 35, 53, 54, 62, 63, 73, 74, 84, 85, 94, 98, 103, 106, 115, 119, 120, 124, 125, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 143, 144, 145, 147, 148, 150, 152, 153, 154, 155, 160, 161, 162, 164, 171, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 190, 193, 194, 195, 196, 198, 199, 201, 202, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 217, 218 * 233, 240, 241, 242, 244, 246, 248, 249, 251, 254, 255, 256, 259
Rasins, Ž. 182 * 253
Rauchenegers, B. * 227
Raupachs, E. * 225, 226, 227, 229, 241
Reders, G. 146, 198 * 226, 234
Reicherts * 257
Reijs, E. * 252
Reilings, K. * 243
Reķu-Viesons. Sk.: Mačernieks, K.
Rempēteris, J. 44
Renars, Ž. * 246
Ridlejs, A. * 256
Riksteskoks * 241
Riškovs, V. 129, 130, 143, 155 * 238, 239, 241, 242, 244, 245, 246
Rišpens, Ž. * 252, 261
Rižova, L. * 245
Roberts, P. Sk.: Pelše, R.
Roda-Roda, A. * 248
Rodžerss, S. * 263
Rokpelnis, Fr. 202, 204 * 260
Rolans, R. 174 * 252, 257
Romanovs, K. * 255
Romašovs, B. 205, 208 * 258
Romens, Ž. * 253, 255
Rostans, E. 207 * 246, 252, 261
Rostans, M. * 258
Roveta, Dž. 146 * 231
Rozegers, P. * 237
Rozenovs, E. 144, 153, 154, 163, 171, 201 * 243, 245
Rozentals, Fr. * 240
Rozentals-Krūmiņš, J. 52, 66, 67, 77, 142 * 225, 228, 238, 245
Rozens, J. * 233
Roziņš, Fr. 161
Rozītis, P. 185 * 262
Rutku Tēvs * 244, 247, 258

Sabatjē, P. * 257
Sakse, A. 200
Salingrē, H. 40 * 220, 222, 223
Sando, Ž. * 225
Sardū, V. 58, 146 * 230, 232, 235, 240, 243, 250, 259, 263
Sarķis, P. 52 * 226, 228, 229

Sarmans, Ž. * 258
Saulietis, A. 147, 210 * 242, 244, 246, 250, 251, 252, 253, 257, 259
Sederbergs, J. * 249
Senkevičs, H. * 245
Servantess, M. 184, 195 * 252, 256
Sigurjonsons, J. * 244, 251
Sil-Vārs * 263
Simons, Š. * 254
Sinklers, E. * 249, 255, 259
Skovroneks, R. * 254
Skribs, E. 146 * 240, 252, 255
Skujiņš, J. * 229
Smits, H. * 221
Soboļščikovs-Samarins, N. * 256, 257
Sofokls 29, 181, 182, 183 * 250, 254
Sollogubs, V. 55
Sologubs, F. 122, 129 * 238
Solovjovs, N. 207, 234, 243, 244, 252
Stalberģis, K. 29, 34 * 220, 223
Steglavs, J. 40, 48 * 222, 223, 224
Steķis, K. Sk.: Bergs, Kr.
Stenders, J. A. 8, 9, 10, 11, 12, 23, 24, 26, 27, 163
Stepermaņu Krustiņš * 229, 235
Stepņaks-Kravčinskis, S. 197 * 257
Stērste, A. 36, 37
Stjuarti A. un *P.* * 262
Stoikins * 245
Straumes Jānis 52 * 227, 235
Strindbergs, A. 184, 210 * 239, 242, 247, 250, 251, 252, 253, 255, 258
Suchovo-Kobiļins, A. 55, 65, 107, 207, * 225
Sumbatovs-Južins, A. 58, 208 * 241, 245
Surgučevs, I. * 245, 248
Suvorins, A. * 238

Šachts, R. * 262
Šaņavskis, J. * 257, 261
Ščegoļevs, P. * 252, 255
Šeinpflugs, K. * 255
Šekspirs, V. 24, 31, 49, 58, 64, 77, 84, 85, 101, 119, 144, 145, 181, 182, 183, 184, 194, 195, 198, 199, 200, 201 * 223, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 235, 245, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256
Šeldons, E. * 249
Šene, B. * 255, 258
Šenhers, K. * 242, 243, 246, 247, 250
Šens, P. * 254
Šentans, Fr. 146, 198 * 224, 229, 231, 233, 240
Šentans, P. 146 * 231
Šeridens, R. * 253
Šerifs, R. * 256
Šillers, Fr. 14, 15, 29, 30, 33, 49, 53, 58, 64, 77, 78, 84, 85, 88, 144, 145, 146, 151, 155, 161, 163, 164, 171, 182, 183, 194, 195, 206, 207, 210 * 220, 225, 228, 230, 231, 236, 240
Šķlars, N. * 248
Škvarkins, V. 197 * 260
Šlafs, J. * 232
Šlezingers, P. 198 * 255
Šmitbonns, V. * 235, 251
Šneiders, L. 42 * 221
Šniclers, A. * 231, 238, 243, 252, 254
Šovs, B. 144, 146, 202, 210 * 241, 244, 245, 248, 249, 252, 253, 260, 261
Špannuts-Bodenštets * 244
Šreders, A * 223
Šreders, Fr. L. 24 * 219
Šteins, L. * 232, 243
Štemle, R. * 259
Šternheims, K. 198 * 250, 252
Štetenheims, J. 40 * 220, 222, 227
Štinde, J. 74 * 231
Štobicers, H. * 233
Štrāls, K. * 239
Štukenbroks, R. * 233
Švarcs J. * 263
Šveņķis, D. 52 * 227, 228

Tagore, R. 206 * 251, 252
Tamsāre, A. * 262
Tannenhofers, K. * 226, 233
Tartufari, K. * 242, 243
Tautmīlis-Bērziņš, R. 52, 121, 122, 124, 151 * 229, 231, 236, 237, 238, 240, 242
Tetmaiers, K. * 239
Tiks, L. 200 * 250
Timkovskis, N. * 234
Tirzmaliete * 262
Tollers, E. 205, 208 * 252, 258
Tolstojs, A. K. 59, 97, 182, 184 * 259
Tolstojs, A. N. 197, 205, * 252, 254, 255, 261, 263
Tolstojs, L. 54, 59, 97, 107, 114, 115, 121, 127, 142, 143, 146, 149, 152, 162, 207, 208 * 236, 240, 242, 243
Toma, L. * 238, 239, 242, 244
Tomass, Brendons 198 * 230
Tomsone-Cikoriņa, M. 120 * 232, 233
Tomsons, R. 22, 23, 26, 27, 28, 31, 39 * 219, 220
Tovote, H. * 239
Treimanis-Zvārgulis, E. 47, 52, 66, 87, 142 * 226, 230, 232, 237
Treptovs, L. 89 * 226

Tribsvasers, J. * 244
Tunošenskis, V. * 245
Turgeņevs, I. 54, 77, 121, 142, 149, 182, 183, 185 * 231, 233, 238, 259
Tvens, M. * 253, 262

Ūde, H. 30 * 220
Upīts, A. 33, 86, 116, 124, 125, 128, 130, 134, 135, 136, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 150, 152, 153, 154, 160, 161, 162, 165, 167, 168, 170, 176, 178, 179, 181, 182, 188, 189, 190, 191, 192, 196, 197, 199, 201, 202, 203, 204, 206, 208, 209, 210, 213, 218 * 234, 239, 240, 241, 243, 245, 246, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 260
Urvancovs, Ļ. * 253

Vaičuns, P. * 258, 263
Vailds, O. * 248, 250, 251, 253, 262
Vainovskis, J. * 240, 245, 248, 255, 256, 259
Vajda, E. * 256
Valdis * 261
Valters, O. * 232, 243
Valters, R. * 245
Vanags, J. 202, 204 * 259, 260, 261
Vārnzemis, M. * 232
Vārzics, V. * 263
Vašari * 258
Vebers, A. 26, 35, 80
Vebers, P. * 261
Vebers * 259
Vedekinds, Fr. * 238, 251, 255
Veijens, B. * 255
Velēna, M. Sk.: Privka-Velēna, M.
Venceļi, A. un *J.* 198 * 255
Vēns, S. * 254
Verga, Dž. 87 * 231
Verharns, E. 160, 161, 171 * 245, 247
Verneijs, L. * 255, 256, 257, 260
Verners, V. 262
Vernons, G. * 254
Verns, Ž. * 231, 256
Vicherts, E. * 240
Vidiņš, K. 53
Vids, G. * 238, 239
Vilde, Ed. 58, 185 * 260
Vildenbruchs, E. * 232, 234
Vildganss, A. * 244, 249
Vilkens, H. 146 * 227, 229, 231
Vilks, A. * 263
Vilners * 257
Vinničenko, J. * 248, 249
Vinničenko, V. * 251
Visvaldis (J. Lejnieks) * 245
Vlbds (V. Bergmanis) * 237, 239
Voiniča, E. 205 * 256
Volfs, Fr. 205 * 258, 259, 260, 262
Volfs, P. A. 42 * 221
Volless, E. 183 * 254
Vulfiuss, P. * 261
Vulfs, E. 102, 119, 121, 147, 152, 155, 163, 164 * 237, 239, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 248, 250

Zagore, J. * 262
Zālīte, E. 210, 217, 218 * 254, 257, 259, 261, 263
Zandbergs, A. 146 * 244
Zapoļska, G. * 242, 247, 251, 253
Zariņš, K. * 260, 261, 263
Zēbergs, Fr. * 226
Zeiboltu Jēkabs 72, 77, 87, 90, 120, 122, 142, 185 * 229, 231, 236, 260
Zeltiņš-Golts, D. * 229, 230
Zeltmatis, E. * 242, 247, 251, 252, 258
Zendrups, Z. * 256
Zenkevičs, V. * 245
Ziemciešu Marija. Sk.: Zīraks, M.
Zilahi, L. * 261
Ziraks, M. 65
Ziverts, M. * 262, 263
Zolā, E. 210 * 239, 250
Zudermanis, H. 59, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 88, 101, 120, 149 * 227, 229, 230, 232, 236, 237, 241
Zvārgulis. Sk.: Treimanis-Zvārgulis, E.

Zantijons, S. 200 * 255
Žemkalnis * 250
Žerbidons, M. * 257, 258
Žerī, A. * 263
Žirardena, D. * 220
Žukovska, N. * 241

KOMPONISTI

Abrahams, P. 197 * 259, 262
Alunāns, N. 42, 103, 135

Benackis, R. * 258, 259
Benešs, J. 197 * 262
Bizē, Ž. 103 * 235

Cellers, K. 103, 204 * 234

Čaikovskis, P. 58

Dargomižskis, A. 58
Dellingers, R. * 234
Dostals, N. * 262
Džonss, S. * 259

Ervē, F. * 260

Flotovs, Fr. 77 * 230

Glinka, M. 47, 64, 65, 89 148 * 224
Gumberts, F. * 225
Guno, Š. 103 * 234

Hofmanis, H. * 239

Jurjāns, A. 37, 73

Kalmanis, E. 209 * 255, 259, 260
Kineke, E. * 263
Kreicers, K. 102, 103 * 230
Kreislers, Fr. * 262

Lehars, Fr. 163 * 247, 258, 260, 261
Leonkavallo, R. * 233
Lorcings, G. A. * 234, 238, 241

Mediņš, Jāzeps 147
Millekers, K. * 237, 240

Nikolai, O. 103 * 233
Niks, E. * 262

Ofenbachs, Ž. 63, 197 * 224, 226, 235, 256, 259, 261
Ozols, J. 42, 78 * 227

Plankets, R. 63 * 225
Podnieks, Fr. * 245

Rubinšteins, A. 58

Šenks, J. 42 * 223
Štolcs, R. * 262
Štrauss, J. 77, 103, 148 * 228, 234, 240, 263
Štrauss, O. * 258
Šuberts, Fr. 197, 209 * 257

Vagners, R. 15
Vebers, K. 34, 77 * 221, 231
Veils, K. * 259
Verdi, Dž. 103 * 234, 247
Vigners, E. 161

Zupē, Fr. 63 * 224, 225, 238

AKTIERI UN REŽISORI

Ābele, A. 193, 206, 208, 209
Adelheimi, brāļi 101
Ādernieks, K. 209
Aizups, K. Sk.: Baltgalvis, K.
Akmentiņa, D. 61, 63, 65, 69, 71, 78, 80, 84, 89, 109, 111, 113, 115, 116, 118, 122, 146
Alunāns, A. 44, 47, 48, 56, 61, 66, 71, 85, 86, 88, 119, 149 * 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234
Alunāns, T. Sk.: Leitēns, T.
Amtmanis-Briedītis, A. 99, 102, 111, 112, 121, 130, 131, 137, 138, 142, 146, 148, 152, 162, 166, 167, 169, 170, 178, 181, 182, 185, 192, 193, 195, 210
Amtmanis, T. 132, 137, 146
Ančarovs-Elstons, A. 59
Andrejeva, M. 97
Āriņa, O. 137, 138, 153, 155
Āriņš, J. Sk.: Duburs, J.
Austriņš, A. 155, 161, 163
Āvens, H. 192
Azagarova, A. 97

Babikovs, M. 57, 58
Baltābola, P. 153, 155, 161, 166, 169, 170, 181, 191, 192, 193
Baltaisvilks, R. 192, 209
Baltgalvis (Aizups), K. 45
Banga, T. 87, 102, 120, 130, 135, 137, 138, 142, 143, 148, 152, 154, 163, 164, 166, 167, 170, 206, 207, 208, 210 * 237
Barnajs, L. 16
Bārs, L. 181, 210
Barune, E. 209
Baumane, L. 202
Baumanis, J. 27
Beckis, M. 127
Belgorodskis, J. 97, 127
Bergmanis, A. 148
Bergmanis, V. 163, 164
Bergs, Kr. 27
Bērziņa, E. 193, 207
Bērziņa, L. 193, 195, 197
Bērziņš, Roberts. Sk.: Tautmīlis-Bērziņš, R.
Bērziņš, Rūdolfs 102, 103, 105, 109, 116, 118, 121
Blumentale-Tamarina, M. 126
Bormane, O. 161, 202, 204, 205, 207, 209, 210
Borska, N. 97
Bramberga, E. 193
Brechmane, A. 153, 155, 164, 166, 169, 181
Brežinskis, D. 48
Brigadere-Maija, A. 40, 42, 61, 63, 65, 71, 78, 89
Brigaders, J. 61, 63, 64, 65, 71, 80, 89, 181
Brīvmanis, R. 209
Brīvnieks, K. 13, 61, 86, 88, 102, 155 * 225, 226, 227, 229, 230, 232, 235, 238, 243
Bumbieris, G. 202, 205, 210
Buterveks, K. 40

Celmiņa, M. 102
Cepurnieks, P. 181
Charlamovs, A. 97, 127
Chodotovs, N. 101
Cholmska, Z. 59
Cikoriņš, E. 87

Čechovs, M. 184—185

Dalmatovs, V. 59
Daļskis, M. 126
Daņilovičs 56
Davidovs, V. 101, 126
Dimiters, A. 209
Dobriņina, M. 57
Dobrovoļskis, L. 97

Domaševa, M. 101
Drīzens, N. 184
Dubur̦s, J. 48, 49, 61, 63, 69, 70, 71, 78, 80, 84, 88, 107, 109, 114, 115, 116, 125, 130, 133, 136, 137, 144, 149, 152, 153, 154, 155

Egliņa-Nāra, V. 102
Eichbergere, L. 40
Ērika, L. 115, 130, 131, 132, 135, 137, 138, 144, 152, 171, 181, 183, 191, 192
Ērmanis, M. 87
Ertnere, F. 193
Ezeriņa, E. 181, 208
Ezerlauka, O. 118

Fadejevs, A. 59
Fedotova, G. 58
Feldmanis, E. 125, 181, 185, 192, 209, 210 * 226, 242
Ferda, J. 148
Filipsons, A. 193
Freimane, Z. 87
Freimane, H. 138, 142, 152, 171
Freimanis, A. 54, 61, 80, 85, 86, 88, 118, 132, 144, 149, 150, 155, 163 * 226

Gaideburovs, P. 101
Gajevskis, G. 127
Gardins, V. 127
Gļavackis, G. 97
Godzi, S. 97
Goreva, J. 59
Grantiņš, J. 207, 210
Graudiņa, B. Sk.: Rūmniece, B.
Greste, J. 122
Griķīte, E. 87, 102, 148, 153
Grīsle, S. 209
Gruzinskis, D. 97
Gulbis, Augusts 153, 161
Gūtmanis, P. 37

Hamsters, K. 138, 154
Hāze, Fr. 16
Hofmane (Grūbe), L. 29
Holcmanis, R. 87, 102, 149, 150

Iesmiņa-Michelsone, L. 113, 118, 155, 163
Iknere, A. 27
Ivanovs, N. 56
Ivanovs-Kozeļskis, M. 58

Jakovļevs, N. 56
Jansone, V. 87 * 230, 231
Jansons, R. 49, 61, 64, 65, 71, 85, 87, 88, 89

Javorska, L. 101
Jēkabsone, A. 155
Jēkabsone, E. 102, 154, 166, 167, 170, 181, 189, 192
Jurjāns, A. 86 * 225, 229, 230
Jurjevs, J. 101
Jurovskis, J. 202, 205, 210

Kačalovs, V. 110, 152
Kalniņš, A. 210
Kalniņš, R. 132, 142, 164, 166, 167, 169, 181, 189, 192
Kārkliņš, J. 163
Kartavovs, A. 58
Kašir̦ins, A. 57
Katlaps, Ž. 181, 192
Kaupiņš, E. 148
Kleine (Ziemele), O. 29
Klētnieks, K. 193, 207
Klints, A. 149, 152, 181, 183, 193, 195
Kļaviņš, E. 150
Kociņš, E. 70
Komisarževska, V. 99, 101, 112, 126
Komisarževskis, F. 184
Kopštals, Ž. 208
Koškins, Kr. 87, 130, 138, 148, 149, 150, 155, 163, 164, 210
Kreicums, R. 193
Kvēps, K. 155, 163, 181
Ķikulis, J. 207, 209

Lāce, A. 201
Lācis, T. 59, 88, 181, 193, 195, 205, 206, 207, 208, 210
Laka, E. 27
Lanka, J. 61
Lasmane, V. 193, 209
Lauberts, E. 87, 116, 118, 120, 130, 144, 148, 150, 155, 164 166, 167, 209, 210
Laus, L. 155, 169, 210
Lavrovs, J. 56
Leimanis, L. 193, 202
Leitēns (Alunāns), T. 29
Lejaskalne, O. 181, 191, 192, 201, 209
Lejas-Krūmiņš, T. 86, 120, 150 * 226, 234, 238, 240, 243, 249, 253
Lepševics, F. 42, 61
Licis, Fr. 169
Liepiņa, V. 209
Liepiņš, E. 87, 102
Linde, Kr. 102, 125 * 253, 254
Lintvarevs, A. 57
Lūcis, P. 210
Ļenskis, N. 57
Ļepkovskis, J. 59
Ļichačovs, V. 97

Ļiļina, J. 97
Ļitovceva, N. 97

Mačs, E. 193, 210
Magone (Zvirgzdiņa), V. 29, 40
Maija. Sk.: Brigadere-Maija, A.
Maksimova-Oberska, J. 55
Maksimovs, A. 55
Maksimovs, P. 57
Makšejeva-Samoilova, N. Sk.: Samoilova, N.
Mardžanovs (Mardžanišvili), K. 97, 99
Markvorts, A. 40
Martinovs, A. 31
Matkovskis, A. 16
Matkovskis, G. 59
Mazurovska, M. 59
Medvedevs, P. 55, 101
Mencele-Ziverte, A. 118, 161, 207
Mercs, E. 209
Michailovskis, N. 97, 127
Michelsone, L. Sk.: Iesmiņa-Michelsone, L.
Michelsons, Aleksandrs 85, 109, 113, 115, 116, 118, 146, 147, 152
Michelsons, Arveds 171, 193, 195
Michelsons, G. F. 25, 26
Mierlauks, A. 61, 78, 85, 86, 99, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 122, 130, 132, 133, 134, 135, 137, 141, 142, 144, 152, 162, 166, 167, 169, 170, 178, 181, 182, 185, 186, 189, 191, 192, 210
Milbrets, A. 192
Mitervurcers, Fr. 16
Močalovs, P. 7, 31
Muceniece, O. 87, 88, 102, 105, 109, 116, 118, 120, 130, 132, 135, 138, 149, 155, 207, 209, 210 * 230, 231, 243
Mūrnieks, N. 202, 204, 206

Nātriņa, A. 86, 87
Ņeļedinska, N. 97
Ņemovs, I. 56
Ņeronovs, V. 97
Ņezlobins, K. 60, 96, 97, 99, 100, 126, 127

Obdovs (Vegners), K. 29, 33
Oldridžs, A. 15
Orļeņevs, P. 57, 58, 59, 101, 126
Osis, J. 152, 166, 167, 181, 182, 191
Ozoliņa, B. 193
Ozoliņš, P. 58, 61, 76, 77, 78, 80, 85, 107, 113, 115, 119, 145

Pabriks, K. 171, 193
Pavlova, M. 55
Pavlova, N. 57
Pečūns, M. 209
Petipa, J. 97
Pevcovs, I. 127
Pisarevs, M. 58, 59
Plūme, J. 149, 155, 163, 164, 210
Podnieks, Fr. 102, 145
Podnieks, T. 87, 102, 105, 120, 148, 149, 153, 164, 166, 167, 170, 181, 182, 189, 191, 192
Posarts, E. 16
Potechins, N. 56
Preobraženska, O. 127
Prieditis, B. 209
Pšesecka, V. 97
Pūrats, J. 27

Ratovs, S. 59
Ridalis, A. 59
Ristori, A. 15
Robert-Jansone, V. Sk.: Jansone, V.
Rode-Ebelings, H. 42, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 71, 72, 73, 76, 78
Rode, Fr. 207
Roksanova, M. 97, 127
Romanovska, A. 57
Rozens-Sanins, M. 127
Rozentals-Krūmiņš, J. 61
Rudzītis, P. 87, 88, 111, 113, 118, 144
Rūmniece, B. 42, 44, 61, 64, 65, 71, 78, 85, 109, 111, 113, 115, 116, 118, 130, 132, 135, 137, 138, 142, 144, 152, 166, 167, 169, 170, 181, 182, 189, 191

Sadovska, J. 126
Sadovska, O. 126
Samoilova, N. 55
Savina, M. 59
Segliņš, V. 102, 125, 130, 132, 148
Sile, V. 208
Silenieks, V. 207
Silnovska, A. 207, 210
Simsons, J. 153, 155, 163, 164, 166, 167, 193, 206
Skaidrīte, J. 61, 78, 80, 84, 109, 111, 113, 115, 116, 118, 144, 146, 147, 155, 163, 181, 189
Skujeniece, B. 102, 105, 125, 130, 135, 137, 149, 154, 206 * 232, 250, 251
Smilģis, Ed. 130, 131, 134, 135, 137, 138, 152, 178, 193, 195, 196
Spodrīte, A. 102
Stakle, J. 155, 163, 208, 210

Staņislavskis, K. 152, 154, 180
Starka-Stendere, O. 202, 204, 206
Stemps, A. 193, 207, 208
Stīnuss, M. 86 * 014, 015
Streļska, V. 101
Strepetova, P. 58
Strogonovs, F. 97, 101, 127
Sudjbiņins, I. 59
Svaine-Ziediņa O. 148
Svainis, A. 148, 153, 154, 208, 210

Šaļapins, F. 152
Ščepkins, M. 7, 31
Ščerbakova, J. 59
Šlise, A. 27
Šmitchene, M. 121, 130, 131, 135, 137, 138, 152, 155, 164, 166, 167, 169, 181, 183
Šmitgoļs, A. 59
Šmits, L. 202, 203, 204, 205, 206
Špilberga, L. 122, 154, 155, 164, 181, 183, 189, 191, 197
Štāle, M. 207
Šterns, L. 26
Štreichfelds-Varkalis, R. 148, 207
Šuchmins, N. 127
Švarcs (Veiss), V. 29, 33
Švarcs, V. 135, 155, 163, 181, 191, 192
Šveņķis, D. 70

Tairovs, A. 127
Tautmilis-Bērziņš, R. 86, 87, 88, 89—90, 102, 105, 120, 148, 149, 150 * 224, 230, 231, 232, 233, 235, 237, 241
Tomsons, R. 27
Tuganovs, A. 127
Tunkovs, A. 97, 100
Turčaņinova, J. 126

Valdšmits, T. 78, 85, 115—116, 118, 146, 155, 163, 181, 189, 191
Valters, E. 206, 207
Varkalis, R. Sk.: Štreichfelds, R.
Varlamovs, K. 101, 126
Vārna-Vārtiņš, A. 61, 71, 85, 118
Vārpa (Putnaērgle), A. 149
Vasiļčikova, M. 140
Vāvere, A. 207, 209
Vazdiks, H. 220, 230, 234, 238, 239
Veics, R. 87, 102, 105, 113, 120, 144, 145, 146, 147, 163, 166, 167, 170 * 228, 243
Veļizarija, M. 96, 127
Vērdiņš, M. 208
Vernere, V. 209
Vēsmiņa, I. 210
Vēveris, V. 102 * 235, 237, 238
Videnieks, A. 181, 207
Viesture, E. 138, 193, 195, 196, 207
Vinkalns, Z. 209
Vītola, N. 61
Volžska, N. 127
Vulfe, P. 97

Zagarovs, A. 97
Zandersons, R. 181
Zandroka, A. 16
Zēge, A. 26
Zeltmatis, E. 89, 120, 125, 163, 181, 210 * 252, 254
Zeļverovičs, A. 184
Zile, E. 193, 195, 202, 203, 204
Ziraks, M. 71
Zommers, A. 153, 164, 166, 167, 207, 208, 209
Zommers, H. 171, 193, 210
Zonnentals, A. 16
Zorma, A. 16
Zvaigznīte (Maikalne), B. 40
Zvanova, I. 207

Žibalts, G. 88, 102, 120, 122, 130, 132, 135, 137, 142, 148, 149, 152, 154, 162, 193, 195, 197
Žicharева, J, 126
Žilevice, J. 155, 163
Žvigule, L. 193

ILUSTRACIJU SARAKSTS

Uz atsevišķām lapām

Lpp.

1. *A. Alunāns* 16
2. *N. V. Gogolis* 32
3. *A. N. Ostrovskis* 36
4. *T. Lācis un T. Podnieks A. Ostrovska «Mežā»* 44
5. *J. Duburs R. Benediksa «Onkuli»* 48
6. *Rīgas Latviešu teatris pagājušā gs. 90. gados* 52
7. *A. Brigadere-Maija M. Gļinkas «Ivanā Susaņinā»* 56
8. *D. Akmentiņa M. Gļinkas «Ivanā Susaņinā»* 60
9. *R. Blaumanis* 64
10. *E. Viesture R. Blaumaņa «Trīnes grēkos»* 68
11. *K. Brīvnieks A. Alunāna «Džonā Neilandā»* 72
12. *E. Jēkabsone R. Blaumaņa «Skroderdienās Silmačos»* 76
13. *J. Skaidrīte A. Alunāna «Kas tie tādi, kas dziedāja»* 80
14. *J. Skaidrīte Fr. Šillera «Marijā Stjuartē»* 84
15. *M. Gorkijs* 88
16. *J. Rainis* 92
17. *Jaunais latviešu teatris* 96
18. *M. Gorkijs un J. Rainis (V. Alberga un O. Kalēja skulptura)* 100
19. *O. Muceniece Aspazijas «Sidraba šķidrautā»* 104
20. *R. Bērziņš* 108
21. *P. Rudzītis M. Gorkija «Dibenā»* 112
22. *E. Jēkabsone un B. Rūmniece R. Blaumaņa «Indrānos»* 116
23. *A. Mierlauks L. Tolstoja «Tumsības varā»* 122
24. *J. Raiņa «Uguns un nakts» Jaunajā Rīgas teatrī* 124
25. *E. Smiļģis J. Raiņa «Ugunī un naktī»* 128
26. *L. Ērika J. Raiņa «Ugunī un naktī»* 132
27. *A. Mierlauks J. Raiņa «Ugunī un naktī»* 136
28. *G. Žibalts J. Raiņa «Ugunī un naktī»* 140
29. *A. Amtmanis-Brīedītis un M. Šmitchene J. Raiņa «Indulī un Arijā»* . 144
30. *T. Banga J. Raiņa «Indulī un Arijā»* 148
31. *E. Smiļģis J. Raiņa «Pūt, vējiņi!»* 152
32. *B. Rūmniece E. Rozenova «Ogļraktuvēs»* 156
33. *M. Šmitchene A. Upīša «Balsī un atbalsī»* 158
34. *G. Žibalts A. Upīša «Balsī un atbalsī»* 160
35. *A. Upīts* 164
36. *Padomju Latvijas Strādnieku teatris* 168
37. *L. Paegle* 172
38 *J. Osis J. Raiņa «Spēlēju, dancoju»* 176
39. *J. Osis A. Brigaderes «Maijā un Paijā»* 180
40. *L. Špilberga A. Brigaderes «Maijā un Paijā»* 184
41. *A. Upīša «Peldētāja Zuzanna» Nacionalajā teatrī* 188

42. A. Klints A. Brigaderes «Princesē Gundegā un karalī Brusubārdā» . 192
43. T. Valdšmits un L. Spilberga V. Šekspira «Vindzoras jautrajās sievās» 196
44. E. Verharna «Ausma» Strādnieku teatrī 200
45. T. Lācis Fr. Šillera «Vilhelmā Tellā» 204
46. J. Raiņa «Indulis un Arija» Dailes teatrī 208
47. L. Bērziņa H. Ibsena «Perā Gintā» 212
48. L. Bērziņa V. Gētes «Faustā» 216

Tekstā

1. «Zūpu Bērtuļa» afiša 1868. g. 25
2. Rigas Latviešu teatra afiša 1880. g. 41
3. A. Alunāna «Visi mani radi raud» pirmizrādes sludinājums 1891. g. . 75
4. R. Blaumaņa «Indrānu» pirmizrādes sludinājums 1904. g. 117
5. L. Paegles «Augšāmcelšanās» pirmizrādes sludinājums 1919. g. . . . 167
6. A. Upiša lugas «Viens un daudzie» programa 1919. g. 169

LPSR VALSTS BIBLIOTĒKA

SATURS

Ievads 3

Pirmās lugas un izrādes latviešu valodā

1. Pirmās lugas latviešu valodā 7
2. Izrādes latviešu valodā 19. gs. pirmajā pusē 12

Pirmā daļa

LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS
KAPITALISMA ATTĪSTĪBAS PERIODĀ
(no 19. gs. 60. gadiem līdz 19. gs. beigām)

Repertuars latviešu teatra sākuma posmā (līdz 19. gs. 80. gadu vidum)

1. Latviešu teatra attīstības sākumi 19
2. Pirmās latviešu teatra izrādes Rīgā 1868.—1870. g. 21
3. Rīgas Latviešu teatra pirmā sezona 1870.—1871. g. 28
4. Teatris Rīgā un Jelgavā līdz 1875. g. 33
5. Pašdarbības sākumi ārpus Rīgas 36
6. Rīgas Latviešu teatris 1876.—1885. g. 39
7. Pašdarbības skatuves līdz 80. gadu vidum 47

Repertuars no 80. gadu vidus līdz gadsimta beigām

1. Latviešu teatra attīstība no 80. gadu vidus līdz gadsimta beigām 50
2. Latviešu un krievu teatra sakaru veidošanās 19. gadsimtā . . . 54
3. Rīgas Latviešu teatris 1886.—1893. g. 60
4. Adolfa Alunāna trupa 71
5. Rīgas Latviešu teatris no 1893. g. līdz gadsimta beigām 76
6. Pārējās skatuves 86

Otrā daļa

LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS
BURŽUAZISKI DEMOKRATISKO REVOLUCIJU PERIODĀ
(no 20. gs. sākuma līdz 1917. g.)

Repertuars 1905. g. revolucijas priekšvakarā un revolucijas gados

1. Latviešu teatra attīstība 1905. gada revolucijas periodā 93
2. Latviešu un krievu teatra sakari pirmās Krievijas revolucijas periodā 96
3. Jaunais latviešu teatris 1902.—1905. g. 102
4. Rīgas Latviešu teatris 1901.—1907. g. 106
5. Pārējās skatuves 1901.—1907. g. 119

Repertuars no 1907. g. līdz Lielajai Oktobra socialistiskajai revolucijai

1. Latviešu teatra attīstība Stolipina reakcijas un strādnieku revolucionārās kustības uzplūdu gados 123
2. Latviešu un krievu teatra sakari 125
3. Jaunais Rīgas teatris 1908.—1915. g. 129
4. Rīgas Latviešu teatris 1908.—1915. g. 144
5. Pārējās skatuves 1908.—1915. g. 148
6. Latviešu teatris pirmā imperialistiskā pasaules kara laikā . . . 151

Trešā daļa

LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS
NO LIELĀS OKTOBRA SOCIALISTISKĀS REVOLUCIJAS
LĪDZ 1940. G.

Repertuars Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas periodā un Padomju Latvijas laikā (1917.—1919. g.)

1. Latviešu teatris Lielās Oktobra socialistiskās revolucijas laikā . . 159
2. Latviešu teatris Padomju Latvijas laikā 1919. g. 164

Repertuars buržuazijas diktaturas periodā (1920.—1940. g.)

1. Latviešu teatra stāvoklis buržuazijas diktaturas periodā 173
2. Nacionalais teatris 181
3. Dailes teatris 193
4. Strādnieku dramatiskie kolektīvi un Strādnieku teatris Rīgā . . . 201
5. Pārējās skatuves 206

Uz socialistiskā realisma ceļa 213
Chronoloģisks pirmizrāžu saraksts 219
Literatura 265

Alfabetiskais rādītājs

Rakstnieki un kritiķi 271
Komponisti 280
Aktieri un režisori 281
Ilustraciju saraksts 285

Kundziņš, Kārlis Ernesta d.
LATVIEŠU TEATRA REPERTUARS

Redaktore *R. Rozenberga. L. Gerasimovičas* mākslinieciskais noformējums. Techniskais redaktors *R. Bokmanis.* Korektore *V. Purgaile.* Nodota salikšanai 1955. g. 5. aprilī. Parakstīta iespiešanai 1955. g. 11. jūlijā. Papīra formats 60×92¹/₁₆. 18 fiz. iespiedl., 18 uzsk. iespiedl., 21,18 izdevn. l. + 48 ielīm. — 3 iespiedl., 2,14 izdevn. l. Metiens 4000 eks. JT 24478. Maksā 25 rbļ. 35 kap.

LATVIJAS PSR ZINĀTŅU AKADEMIJAS IZDEVNIECĪBA
Rīgā, Smilšu ielā Nr. 1

Iespiesta Izdevniecību un poligrafiskās rūpniecības Galvenās pārvaldes Paraugtipografijā Rīgā, Puškina ielā Nr. 12. Pasūt. Nr. 856

20

LATVIJAS NACIONALA BIBLIOTEKA
0307094086